

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

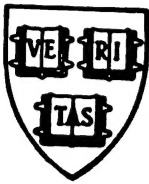
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

THE
LAGHU KAUMUDI,
A SANSKRIT GRAMMAR,

BY

VARADARAJA.

WITH AN ENGLISH VERSION, COMMENTARY, AND REFERENCE

BY

JAMES R. BALLANTYNE LL.D.
PRINCIPAL OF THE SANSKRIT COLLEGE, BENARES.

Second Edition.

BENARES:
R. J. LAZARUS & CO., MEDICAL HALL PRESS.
LONDON: TRÜBNER & CO.

MDCCCLXVII

~~3244-11~~

Harvard College Library
May 3, 1899
. Gift of
FITZEDWARD HALL,
of London.

~~3244-11~~

LIBRARY
YIPASVIRU
K... ..

Ind L 3451. 32. 7

REMARKS: PRINTED BY E. J. LAROUS & CO.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
JAN 27 1966

P R E F A C E .

THE grammatical compendium of which this is a translation is current among the pandits of the North-west provinces, and of most of the other provinces of India. The translation is one of a series of attempts to encourage and facilitate the interchange of ideas between the pandits and the senior English students of the Government Colleges. How different the arrangement of a Sanskrit treatise on Grammar is from that of an English treatise on the subject, may be inferred from the facts stated in the subjoined extract from the preface to the Hindí version of the same compendium.

The groundwork of the grammatical literature of the Sanskrit is comprised in Páṇini's eight Lectures, entitled "*The Aṣṭādhyáyi.*" Each of the lectures is divided into four sections, and each section into a number of *sútras*, or succinct aphorisms. On these Mr. Colebrooke remarks :—"The studied brevity of the *Páṇiníya* *sútras* renders them in the highest degree obscure; even with the knowledge of the key to their interpretation, the student finds them ambiguous. In the application of them when understood, he discovers many seeming contradictions; and with every exertion of practised memory, he must experience the utmost difficulty in combining rules dispersed in apparent confusion through different portions of Páṇini's eight Lectures."

The same accomplished scholar adds :—"The outline of Páṇini's arrangement is simple; but numerous exceptions, and frequent digressions, have involved it in much seeming confusion. The

"first two lectures (the first section especially, which is in a
 "manner the key of the whole grammar) contain definitions; in
 "the three next are collected affixes, by which verbs and nouns
 "are inflected. Those which appertain to verbs occupy the
 "third lecture:—the fourth and fifth contain such as are affixed
 "to nouns. The remaining three lectures treat of the changes
 "which roots and affixes undergo in special cases, or by general
 "rules of orthography, and which are all effected by the addition,
 "or by the substitution, of one or more elements. The apparent
 "simplicity of the design vanishes in the perplexity of the struc-
 "ture. The endless pursuit of exceptions and limitations so dis-
 "joins the general precepts, that the reader cannot keep in view
 "their intended connexion, and mutual relation. He wanders in
 "an intricate maze, and the clew of the labyrinth is continually
 "slipping from his hands."

Such a work as that above described being obviously unsuited
 for a beginner, a different arrangement of Páṇini's *sūtras* was
 attempted by several grammarians, "for the sake of bringing into
 one view the rules which must be remembered in the inflections
 of one word, and those which must be combined even for a single
 variation of a single term." This arrangement, Mr. Colebrooke
 adds, "is certainly preferable; but the *sūtras* of Páṇini, thus
 "detached from their context, are wholly unintelligible; without
 "the commentator's exposition, they are indeed, what Sir Wil-
 "liam Jones has somewhere termed them, 'dark as the darkest
 "oracle.'"

Such an arrangement as that here referred to, is adopted in
 the *Siddhānta Kaumudī* of Bhaṭṭojī Dīkṣita and in its abridge-
 ment the *Laṅkā Siddhānta Kaumudī* of Varadarāja.

One of the first objects of this edition of the Grammar is to explain each term and each process, on its first occurrence, with something of that fulness of illustration, which the pandits think it better to defer imparting until a later stage in the pupil's course. According to the established system, the juvenile pupil, who has only commenced learning the language in which the grammar is written, cannot proceed three lines in advance of the point at which his preceptor's last lecture broke off. If he can proceed half a line in advance of it, it is more than was to have been expected.

Another omission of the native grammars is supplied to a certain extent in this edition. When a word is given as an example under a rule, perhaps six or eight rules have previously had a share in bringing the radical word into the form to which the ultimate rule applies. For instance, when we wish to determine one particular pronoun, (to quote from Mr. Wollaston's preface to his practical Grammar of the Sanskrit) "six rules are to be referred to "in forming the word, and the student must be able to remember "them all before he can do it, for there is no reference to them "whatsoever. Yet such references are much more necessary than "those that are annexed to the propositions in Euclid, because the "solution of these words is generally more complicated than that "of the theorema."

References are supplied in this edition, not to every rule required, yet to more than the attentive student is likely to have forgotten.

J. R. B.

Benares College, July 31st, 1849.

PREFACE

TO THE SECOND EDITION.

THE translation of the *Laghu Kaumudí* by the late Dr. Ballantyne, which, as Professor Max Müller observes, "has enabled even beginners to find their way through the labyrinth of native grammar," has been for many years out of print, and is continually inquired for by those who wish to obtain a well-grounded knowledge of a language the students of which, in Europe alone, may be counted no longer by tens but by hundreds.

For the publication of this edition, such students are indebted to the enlightened liberality of H. H. the Mahárájah of Vizianagram, K. C. S. I., who has already munificently encouraged Sanskrit and English scholarship in this country by his endowments to the Queen's College at Benares and the Universities of Calcutta and Madras.

The Sanskrit text and English translation have been carefully revised and corrected by Pandit Bechan Ráma Tiwári, Librarian of the Sanskrit College, and Bábi Mathurá Prasáda Miśra, Second Master of the English College.

Several of the corrections and alterations which appear in this edition were either made, suggested, or approved years ago by Dr. Ballantyne himself; and it is hoped that no change has been made in which he would not have thoroughly concurred.

For the greatly improved type, paper, and general appearance of the book we are indebted to the spirited publishers, Messrs. E. J. Lazarus and Co.

R. T. H. G.

। सप्तकौमुदीव्याकरणम् ।

। श्रीगणेशाय नमः ।

नत्वा सरस्वतीं देवीं शुद्धां गुण्यां करोम्यहम् ।

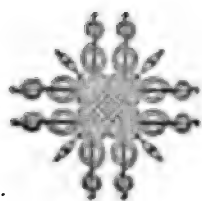
पाणिनीयप्रवेशाय लघुसिद्धान्तकौमुदीम् ।

SALUTATION TO GAṆEŚA !

Having made obeisance to Saraswatī, the divine, the pure, endowed with good qualities, I make this abridged Siddhānta-kaumudī in order that people may enter some way into the Pāṇinīya grammar.

। लघुकौमुदीव्याकरणम् ।

। संज्ञाप्रकरणम् ।

अ इ उ ष् ११। ष् लृक् १२। ए औः १३। ऐ
 औश् १४। इ य व र ट् १५। ख् १६। ज म ङ ष
 नम् १७। झ भ ञ् १८। घ ठ ध ष् १९। ञ व ग ङ
 दश् ११०। ख फ छ ठ व च ट त्व् १११। क प य् ११२।
 श ष सर ११३। ह् ११४।

इति माहेश्वराणि सूत्राय्यादिसंज्ञार्थानि ।

No. 1.—A I UN; RI LRİK; E OŃ; AI AUCH; HA YA VA RAṬ;
 LAṆ; NA MA NA NA NAM; JHA BHAN; GHA DHA DHASH; JA BA GA
 DA DAŚ; KHA PHA CHHA THA THA CHA ṬA TAV; KA PAY; ŚA SHA
 SAR; HAL. THESE groups of letters ARE THE APHORISMS OF MA-
 HESHWARA or Śiva; DESIGNED FOR the formation of NAMES or *pra-*
tyáhāras SUCH AS AṆ AND THE LIKĪ, by which whole classes of let-
 ters can, severally, be designated. See No. 8.

एषामन्त्या इतः ।

No. 2.—THE FINAL letters OF THESE aphorisms are termed
 'IT.' For example, in the aphorism a i un, the letter n is called
 'it.' See, further, No. 7.

इकारादिष्वकार उच्चारणार्थः ।

No. 3.—THE short vowel A, IN the terms HA &c., IS IN ORDER
 TO THE ARTICULATION of the letters h &c. For instance, by ha, ya,
 va, ra, &c., the bare consonants h, y, v, r, &c. are intended.

अथमध्ये त्वित्संघकः ।

No. 4.—BUT, IN the body of the sixth aphorism of No. 1, viz. **LAṚ, it, i a** the short vowel **a**, IS, TERMED 'IT.' The design of this exception will appear in No. 37.

इस्यन्धम् । १ । ३ । ३ ।

उपदेशेऽन्धं हलित् स्यात् । उपदेश चासोच्चारणम् । सूत्रेष्वदृष्टं
इदं सूचन्तराद्नुवर्तनीयं सर्वत्र ।

No. 5.—Let A CONSONANT FINAL in an *upadesa* be called 'i' (No 7.). An *upadesa* is defined as signifying an 'original enunciation'—that is to say, an affix, (*pratyaya*, No. 139,) or an augment (*dyama* No. 102), or a verbal root (*dhātu*, No. 49), or, in short, any form of expression which occurs only in technical treatises on grammar, and which is not a word ready for use, but one of the supposed original elements of a word.

A word which is not seen in a *sūtra*, but which is necessary to complete the sense, is always to be supplied from some other *sūtra*. The reason of this is as follows. In the treatises of the Sanskrit grammarians, brevity is regarded as a primary requisite. According to the author of the *Mahābhāṣya*, or Great Commentary, 'the grammarians esteem the abbreviation of half a short vowel as equivalent to the birth of a son.' Accordingly, *Pāṇini* in his *Aṣṭādhyāyī* or 'Grammar in Eight Lectures,' avoids repeating in any *sūtra* the words which can be supplied from a preceding one. When the original order of the *sūtras* is abandoned, as in the present work, it becomes necessary to place before the student, in the shape of a commentary, the words which *Pāṇini* left him to gather from the context. Thus, to complete the *sūtra* before us (viz., *hal antya*), the words '*upadesa*' and '*i*' are required; and these are supplied from a previous *sūtra*, which, in the present arrangement, will be found at No. 36.

अदर्शनं लोपः । १ । १ । ६० ।

इत्यन्ध्यादर्शनं लोपसंघं स्यात् ।

No. 6.—LOPA (elision, or the substitution of a blank) signifies

DISAPPEARANCE. Let this be the term for the disappearance of anything previously apparent.

तस्य लोपः । १ । ३ । ६ ।

तस्येतो लोपः स्यात् । षादयोऽबादयोः ।

No. 7.—In the room OF THAT which is called 'it,' let there be A BLANK. Thus all the final consonants in the *Śiva-sūtras* are left out of view, when these are employed to designate any class of letters; the use of the ऋ and the rest of the fourteen being to assist in forming the brief names of these classes, as explained in the rule here following.

आदिरन्त्येन सहिता । १ । १ । ७१ ।

अन्त्येनेता सहित आदिर्मध्यगानां स्वस्य च संज्ञा स्यात् । यथाऽणिति च इ ठ वर्णानां संज्ञा । यवमच् हलित्यादयः ।

No. 8.—Let AN INITIAL LETTER, WITH AN 'IT' LETTER AS A FINAL, be the name of itself, and of the intervening letters. Thus, let 'aṇ,' formed of 'a' as its initial letter, and of 'ṇ' (No. 7.) as its final, be the name of 'a' itself and of 'i' and 'u' which intervene betwixt 'a' and 'ṇ.' So let 'aoh' be the name of 'a,' 'i,' 'u,' 'ṛi,' 'ṛi,' 'e,' 'o,' 'ai,' 'au,' that is to say, of all the vowels; let 'hal' be the name of all the consonants between 'h' inclusive in the fifth *Śiva-sūtra*, and the 'l' which closes the list; and 'al' the name of all the letters together, both vowels and consonants; and so of other *pratyāhāras*, or names of classes of letters.

ऊयाओऽङ्गुस्वदीर्घसुतः । १ । २ । २७ ।

उश्च ऊश्च ऊश्च वः षां काल इव कालो यस्य सोऽष् क्रमाद्-
ह्रस्वदीर्घप्रतसंज्ञः स्यात् । च प्रत्येकमुदात्तादिभेदेन विधा ।

No. 9.—Let A VOWEL WHOSE TIME (or prosodial length) is THAT OF short U, long ū, and prolated ū, be called accordingly SHORT, LONG, and PROLATED. These again are severally threefold, according to the division of 'acutely accented &c.,' here following.

उपेवदातः । १ । २ । २६ ।

No. 10.—A vowel uttered WITH A HIGH TONE is said to be ACUTELY ACCENTED. (The grammarians describe this accentuation as being the result of employing, in the utterance of the vowel, what they call the *upper half* of the organ, that is to say of the palate, lips, &c., see No. 14).

गोचैरनुदात्तः । १ । २ । ३० ।

No. 11.—A vowel uttered WITH A LOW TONE is said to be GRAVELY ACCENTED.

समाहारः स्वरितः । १ । २ । ३१ ।

स नवविधोऽपि प्रत्येकमनुनासिकाननुनासिकत्वाभ्यां द्विधा ।

No. 12.—When there is A COMBINATION of the acute and grave accent, the vowel HAS THE CIRCUMFLX ACCENT. The application of the three accents to the three several prosodial lengths gives nine varieties of each vowel. This nine-fold variety is further doubled by the presence or absence of *nasality*, which is next to be defined.

मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः । १ । १ । ८ ।

मुखसहितनासिकयोश्चार्थमात्रेण षडोऽनुनासिकसंज्ञः स्यात् । तद्विचक्षम् । अ इ उ ऋ एषां षडोऽनां प्रत्येकमष्टादश भेदाः । लृ-वर्षस्य द्वादश तस्य दीर्घाभावात् । यचामपि द्वादश तेषां ह्रस्वाभावात् ।

No. 13.—Let THAT WHICH IS PRONOUNCED BY THE NOSE ALONG WITH THE MOUTH be called NASAL. Thus, of the letters *a* *i* *u* *ri*, there are severally eighteen different modifications. Of the letter *li* there are only twelve, because it does not possess the long (but only the short and the prolated) prosodial time (No. 9). Of the letters *e* *ai* *o* *ou* also there are only twelve modifications, because these have not the short prosodial time.

तुल्यास्वयम्ब्रं सवर्षम् । १ । १ । ९ ।

तत्त्वादिस्वयम्ब्रान्तरप्रयत्नश्चेत्येतद्द्वयं यस्य येन तुल्यं तन्मिथः सवर्षसंज्ञं स्यात् । अस्त्ववर्षयोर्मिथः सावर्ष्यं वाच्यम् ।

No. 14.—Let two letters HAVING THE SAME ORGAN (or *place* of origin) such as the palate, &c., and attended WITH THE SAME EFFORT of utterance within the mouth, be called HOMOGENEOUS one with another. *Kātyāyana* remarks on this: 'The homogeneity of *ṛi* and *ḷi*, one with another, should be stated.' This form of expression—viz., '*should be stated*'—distinguishes the supplementary remarks (*vārtika*) of *Kātyāyana*.

अकृह्विसर्वनीयानां कण्ठः । इक्षुयशानां तालु । चतुरषाणां मूर्धा । लृतुलसानां दन्ताः । उपपध्मानीयानामोष्ठौ । समह्वनानां नासिका च । एदेतोः कण्ठतालु । ओदेतोः कण्ठौष्ठम् । वकारस्य दन्तौष्ठम् । जिह्वामूलीयस्य जिह्वामूलम् । नासिकानुस्वारस्य ।

No. 15.—The THROAT is the organ OF the gutturals A Á KA KHA GA GHA ŅA (No. 17) HA and VISARGA ; the PALATE, OF the palatals I Í CHA CHHA JA JHA ŅA YA and ŚA ; the HEAD, OF the cerebrals ṚI RÍ TA ṬHA ḌA ḌHA ṆA RA and SHA ; the TEETH, OF the dentals LRI LRÍ TA THA DA ḌHA ṆA LA and SA ; the LIPS, OF the labials U Ú PA PHA BA BHHA MA, AND OF UPADHMÁNÍYA, as *visarga* is called when it is written in the form of two semi-circles before *pa* or *pha* (No. 117). OF the nasal letters ŅA MA ŅA ṆA AND NA, the NOSE ALSO is an organ, in addition to the organ of the class in which each respectively appears above. The organs OF E and AI are the THROAT and the PALATE ; OF O and AU, the THROAT and the LIPS ; OF VA, the TEETH and the LIPS. The organ OF JIHWÁMÚLÍYA, as *visarga* is called when it is written in the form of two semi-circles before *ka* or *kha*, is the ROOT OF THE TONGUE. The NOSE is the organ OF ANU-SWÁRA.

यत्रो द्विधा । आभ्यन्तरो बाह्यश्च । आद्यः पञ्चधा । सृष्टेष्वसृष्टेष्वद्विवृतविवृतसंवृतभेदात् । तत्र सृष्टप्रयत्नं स्पर्शानाम् । ईष्वत्सृष्टमन्तःस्थानाम् । ईष्वद्विवृतमूष्मणाम् । विवृतं स्वराणाम् । ब्रुस्वस्यावर्षस्य प्रयोगे संवृतम् । प्रक्रियादशायां तु विवृतमेव । बाह्यस्वेषादशथा । विवारः संवारः श्वाशो वादो घोषोऽघोषोऽल्पप्रायो महाप्राय उदानोऽनुदानः स्वरितश्चेति । खरो विवाराः श्वासा अघोषाश्च ।

इहः संवारा नादा घोषश्च । वर्गाणां प्रथमतृतीयपञ्चमा यश्चा-
 स्वप्रायाः । वर्गाणां द्वितीयचतुर्थो यश्च महाप्रायाः । षादयो
 मयस्यन्ताः स्पर्शाः । यद्योऽन्तःस्थाः । यल उष्माणः । अचः स्वराः ।
 (ख) (ख) इति क्खभ्यां प्रागर्धविसर्गसदृशो जिह्वामूलीयः ।
 (घ) (घ) इति यक्भ्यां प्रागर्धविसर्गसदृश उपध्मानीयः । अं अः
 इत्यचः परावन्तुस्वारविसर्गौ ।

No. 16.—THE EFFORT in utterance is TWOFOLD, that which takes place WITHIN the mouth, AND that which is EXTERNAL as regards the mouth, belonging to the throat. THE FORMER IS OF FIVE KINDS—ACCORDING TO THE DIVISION OF TOUCHED, SLIGHTLY TOUCHED, SLIGHTLY OPEN, OPEN and CONTRACTED. The EFFORT when the organ is TOUCHED by the tongue, BELONGS TO the five classes of consonants SPARŚA; when it is SLIGHTLY TOUCHED TO the semi-vowels (called ANTASTHA, because, in the common arrangement of the alphabet, they stand between the five classes and the sibilants); when the organs of speech are SLIGHTLY OPEN, TO the sibilants and the aspirate ÚSHMAN; when the organs are OPEN, TO the vowels SWARA. IN ACTUAL USE, the organ in the enunciation OF THE SHORT A is CONTRACTED: but it is considered to be OPEN only, as in the case of the other vowels, when the vowel A is IN THE STATE OF TAKING PART in some operation of grammar. (The reason for this is, that if the short a were held to differ from the long á in this respect, the *homogeneousness* mentioned in No. 14 would not be found to exist between them, and the operation of the rules depending upon that homogeneousness would be debarred. In order to restore the short a to its natural rights, thus infringed throughout the *Aśśádhyaí*, *Pápiní* with oracular brevity in his closing aphorism gives the injunction 'AA,' which is interpreted to signify "Let short a be held to have its organ of utterance contracted, now that we have reached the end of the work in which it was necessary to regard it as being otherwise."

The effort in utterance EXTERNAL as regards the mouth is OF ELEVEN KINDS—viz., EXPANSION of the throat, producing hard articulation; CONTRACTION of the throat, producing soft articulation; SIGHING; SOUNDING; LOW PREPARATORY MURMUR; ABSENCE OF SUCH

MURMUR; SLIGHT ASPIRATION; STRONG ASPIRATION; and the effort of ACUTE, GRAVE, and CIRCUMFLEX accentuation. IN the case of the letters in the *pratyáhára* KHAR (viz., the hard consonants *kha pha chha sha tha cha ja ta ka pa sa sha sa*,) the effort is that of VIVÁRA, ŚWÁSA, and AGHOSHÁ. IN the case of the letters in the *pratyáhára* HAS, (viz., the soft consonants *ha ya va ra la na ma ná na na jha bha gha dha dha ja ba ga da da*,) it is that of SANVÁRA, NÁDA, and GHOSHÁ. (We may here remark, that, as these two classes of consonants, the hard and soft are effectually discriminated by the *vivára* and *sanvára* difference, the additional distinctions of *śwása*, *náda*, *ghośha*, and *aghośha* whatever may be their utility or import elsewhere, are of no consequence here. With reference to the low preparatory murmur and its absence, the soft and hard letters are sometimes termed 'sonants' and 'surds'.) THE FIRST AND THIRD LETTER IN each of THE FIVE CLASSES, in the ordinary arrangement of the alphabet (viz., *ka cha ja ta pa* and *ga ja da da ba*), AND the letters denoted by the *pratyáhára* YAṆ (viz., the semi-vowels *ya va ra la*), are UNASPIRATED. THE SECOND AND FOURTH LETTERS OF the same CLASSES (viz., *kha chha sha tha pha* and *gha jha dha bha*,) AND the letters denoted by the *pratyáhára* ŚAL, (viz., the sibilants and the aspirate, *śa sha sa ha*,) are ASPIRATED. The letters in the ordinary arrangement of the alphabet, BEGINNING WITH KA, AND ENDING WITH MA, are the five classes of consonants SPARŚA. Those denoted by the *pratyáhára* YAṆ are the semi-vowels ANTASTHA; those denoted by ŚAL, the sibilants and aspirate ÚSHMAN; those denoted by ACH are the vowels SWARA. A character LIKE THE HALF OF VISARGA, when standing BEFORE KA or KHA, is called JIHWÁMŪLÍYA and when standing BEFORE PA or PHA, is called UPADHMÁNÍYA (No. 15). A character, in the shape of A DOT, FOLLOWING A VOWEL, is called ANUSWÁRA; and one in the shape of TWO DOTS, or small circles, VISARGA.

अक्षुदित् सवर्यस्य चाप्रत्ययः । १ । १ । ६६ ।

अविधीयमानोऽक्षुदिषु सवर्यस्य संज्ञा स्यात् । अचेवात् परेषु
 चकारेषु । कु बु टु तु पु एते उदितः । तदेवम इत्यष्टादशानां सं-
 ज्ञा । तट्टकारोकारौ । चकारस्त्रिंशतः । एवं लृकारोऽपि । एषो

द्वयानाम् । अनुनासिकाननुनासिकभेदेन यवला द्विधा । तेना-
नुनासिकास्ते द्वयोर्द्वयोः संज्ञा ।

No. 17.—Let a letter, denoted by the *pratyāhāra* AN, NOT pronounced as AN AFFIX or operative agent, but as something to be operated upon, AND let in like manner A LETTER FOLLOWED BY AN INDICATORY U, be the name of (and so imply) its homogenous letters also.

Here the *pratyāhāra* an is made by the letter ṅ (of the sixth of the *sātras* of Śiva, viz. laṅ, and not by the ṅ at the end of the first *sātra*. The *pratyāhāra* is therefore held to denote the semi-vowels as well as the vowels.) The letters above referred to, with an indicator u, are ku oḥ ṣu tu pu; (ku represents the guttural class, oḥ the palatals, ṣu the cerebrals, tu the dentals, and pu the labials). Hence a is the name of (and implies) its eighteen several varieties (No. 13): and so i and u. The vowel ri is the name of thirty (for it denotes its own eighteen varieties, and the twelve varieties of ṛi, No. 13). So ṛi also (for it denotes its own twelve varieties, and the eighteen modifications of ri). The diphthongs e ai o au (eḥ) are each the name of twelve. Through the distinction of nasal and non-nasal, ya va and la are twofold; and, by this rule, the non-nasal form of each implies both.

परः संनिस्पर्शः संहिता । १ । १ । १०६ ।

संयोगमतिशयितः संनिधिः संहितासंज्ञः स्यात् ।

No. 18.—Let the CLOSEST PROXIMITY of letters be called CONTACT (*sāhita*).

इयोऽनन्तराः संयोगः । १ । १ । ७ ।

संयोगव्यवहृता ह्यस्य संयोगसंज्ञाः स्युः ।

No. 19.—Let CONSONANTS UNSEPARATED by vowels be called A CONJUNCTION of consonants.

सुत्तिरुन्तं पदम् । १ । ४ । १४ ।

सुत्तं तिरुन्तं च पदसंज्ञं स्यात् । इति संज्ञाप्रकरणम् ॥

No. 20.—Let THAT WHICH ENDS IN “SUP” (No. 137) OR IN “TIŚ” (No. 408) be called a PADA (or inflected word, as distinguished from a root, or that which has undergone no such inflection).

So much for the chapter on terms. We now come to the conjunction of vowels.

अचसन्धिः ।

इदो यद्यचि । ६ । १ । ७७ ।

इकः स्थाने यच् स्यादचि संहितायां विषये । सुधी उपास्य इति स्थिते ।

No. 21—Instead OF a letter denoted by the *pratyāhāra* IK, let there be one denoted by the *pratyāhāra* YAṆ, in each instance WHERE one denoted by the *pratyāhāra* ACH immediately follows.

In the case, for example, of the word *sudhī* (meaning “the intelligent”) followed by the word *upāsya* (“to be worshipped”).

It is to be observed that the foregoing aphorism consists solely of the three *pratyāhāras* *ik yaṇ* and *ach*, the first having the termination of the genitive or *sixth case*; the second, that of the nominative or *first case*; and the third, that of the locative or *seventh case*. The force of these terminations is to be ascertained from other aphorisms; because, although the author of the *Kaumudī*, in his *vṛitti* or expansion of the aphorism, has collected all that is required, yet the student, not content to receive anything on a lower authority than that of *Pāṇini*, must be enabled to verify the interpretation offered to him. Holding, therefore, that we have merely got three *pratyāhāras*, with different terminations, we proceed to enquire (1st) which is to give way, (2nd) which is to take its place, and (3rd) which is to be regarded as the cause of the change. For the sake of brevity we may now drop the term *pratyāhāra*, and speak of *yaṇ*, *ach*, &c. simply.

तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य । १ । १ । ६६ ।

स्यमीनिदेशेन विधीयमानं कार्यं वर्णान्तरेणाय्यसंहितस्य पूर्वस्य बोध्यम् ।

No. 22.—WHEN A TERM IS EXHIBITED IN THE SEVENTH CASE (No. 137,) the operation directed is to be understood as affecting the state OF WHAT immediately PRECEDES that which the term denotes.

In the present instance, the term exhibited in the seventh case is *ach*. In the example *sudhí upásya*, the *u* of *upásya* is the vowel which that term denotes; and that which is to be affected is the final *i* (*ik*) of *sudhí*, which immediately precedes the *u*. By the foregoing rule, *yan* is to be substituted for the *ik*, but *yan* is the common name of the four letters *y v r* and *l*, and the question occurs—which of these is to be the substitute? The next rule supplies the answer.

स्वानेऽन्तरतमः । १ । १ । ५० ।

इषङ्गे यति सदृशतम आदेशः स्यात् । सु ध् य् उपास्य इति चाते ।

No. 23.—When a common term is obtained as a substitute, let THE LIKEST of its significates, to that IN THE PLACE of which it comes, be the actual substitute.

Of the four letters denoted by *yan*, *y*, being a palatal, is the likest to *l*. Thus we have got *sudhyupásya*, which furnishes an occasion for another rule to come into operation.

अनचि च । ८ । ४ । ४७ ।

अचः परस्य यरो द्वे वा स्तो न त्वचि ।

No. 24.—Of *yar*, after *ach*, the reduplication is optional; BUT NOT IF *ACH* FOLLOW.

In *sudhyupásya* the *dha* is *yar* (this denoting all the consonants except *ha*), and it follows *u* (*ach*), and it is not followed by *ach*, being followed by *ya*. Therefore, if we make the optional reduplication, we get *sudhdhyupásya*. This calls another rule into operation.

अर्था यश् अचि । ८ । ४ । ५३ ।

स्युम् । इति अकारस्य दकारः ।

No. 25.—Instead OF the letters called JHAL there shall be JAŚ IF JHAŚ FOLLOW.

Thus, instead of the first *dha* (*jhal*) of *suddhyupāsya*, since *dha*, (*jhaś*) follows it, there must be *jaś*; that is to say, *ja ba ga da* or *da*. Of these the likest (No. 23) is *da*. So, we get *suddhyupāsya*; and the process might here terminate, did not another rule start an objection.

संयोगान्तस्य लोपः । ट । २ । २३ ।

संयोगान्तं यत् पदं तदन्तस्य लोपः स्यात् ।

No. 26.—Let there be ELISION of the final OF THAT *pada* (No. 20) WHICH ENDS IN A COMPOUND CONSONANT.

In *suddhyupāsya* the *pada* *suddhy* ends with a compound consonant; and, according to the rule, the whole *pada* ought to disappear. The rule, however, is limited by the qualification that follows.

अलोऽन्त्यस्य । १ । १ । ५२ ।

बन्धोर्निर्दिष्टान्त्यस्यादेशः स्यात् । इति प्रथे ।

No. 27.—Let the substitute take the place OF ONLY THE FINAL LETTER of that which is denoted by a term exhibited in the genitive or sixth case.

An instance of elision (*lopa* No. 7) is regarded by the Sanskrit grammarians as the *substitution of a blank*. So a blank is directed to be substituted for the *y*, the final letter of the word *suddhy*, which is denoted (in No. 26) by a term, in the genitive or sixth case, viz. "of that *pada* which ends in a compound consonant." But here *Kātyāyana* interferes, and remarks as follows:—

यणः प्रतिषेधो वाच्यः । सुह्युपास्यः । मद्भरिः । धाञञः ।
साहतिः ।

No. 28.—"The PROHIBITION of the rule (No. 26) in the case OF YAN SHOULD BE STATED."

So the elision does not take place, and the formation of the word *Suddhyupāsya* (a name of God—"He who is to be worshipped by the intelligent") is completed.

By a like process are formed the three words *Maddhwari* (a name of *Viṣṇu*—"the foe of the demon *Madhu*,") *Dhātvan̄ba* (a name of *Brahmā*—"a portion of *Viṣṇu* the cherisher") and *līṭṭiṭi* ("the form of the letter *ṛi*") in which the other letters denoted by *yaṅ* are successively exhibited. The student, after making himself familiar with the process in the instance of *Suddhy-upāśya*, should exercise himself in applying it to these and similar instances, not referring to his book except when his memory fails him.

We now proceed to consider the changes that depend upon the diphthongs (*ech*).

श्चोऽयवायावः । ६ । १ । ७८ ।

श्चः क्त्वाद्य् च्च् चाय् चाव् एते स्युरचि ।

No. 29.—Instead OF *ECH*, when *ach* follows, let there be in due order, *AY AV ĀY ĀV*.

The due order is ascertained by the next rule.

वयासंख्यमनुदेशः समानाम् । १ । ३ । १० ।

समसम्बन्धौ विधिर्यचासंख्यं स्यात् । हरये । विष्णवे । नायकः ।

वयवः ।

No. 30.—When a rule involves the case OF EQUAL NUMBERS of substitutes and of things for which these are to be substituted, let THEIR MUTUAL CORRESPONDENCE (or the assignment of each to each) be ACCORDING TO THE ORDER OF ENUMERATION.

Thus *ech* denotes the four diphthongs *e o ai au*, and the four substitutes enumerated in the preceding rule are distributed among them thus—*ay* is the substitute of *e*, *av* of *o*, *āy* of *ai* and *āv* of *au*. Example: *harē + e = harāye* "to Hari," *viṣṇo + e = viṣṇāve*, "to Viṣṇu," *nai + āa = nāyaka* "a leader," *puv + āa = pāvaka*, "a purifier, i. e. "Fire."

A similar change, under different circumstances, is directed by the next rule.

यान्तो वि प्रत्यवे । ६ । १ । ७९ ।

यकारादौ प्रत्यये परे चोदेतिरव् चाव् यतो स्तः । गव्यम् । नाव्यम् ।

No. 31.—There shall be substituted WHAT ENDS IN V (viz. the two substitutes *av* and *āv*) for the corresponding *o* and *au*, WHEN AN AFFIX (No. 139) beginning with the letter YA FOLLOWS.

Thus *go+yam=gavyam* "belonging to a cow;" *nau+yam=navyam* "belonging to a boat."

The following *vārtika* provides for a solitary case.

अध्वपरिमाणे च । गव्यतिः ।

No. 32.—"And when the compound is employed in the sense of a measure of distance," the *o* of *go*, followed by *yāti* (though this is not an affix, No. 31) becomes *av*. Thus *go+yāti=gavyāti*, when it signifies "a distance of about four miles;" but the substitution does not take place when it signifies a "yoke of oxen" (*goyāti*).

अदेङ्गुणः । १ । १ । २ ।

अत् एङ् च गुणसंज्ञः स्यात् ।

No. 33.—Let short A and Eṅ (that is to say *e* and *o*) be called GUNA.

But why is the short *a* alone understood here in seeming contradiction to what was said in No. 17? The next rule will account for this.

तपरस्तत्प्राञ्चस्य । १ । १ । ७० ।

तः परो यस्मात् च च तात्परश्चोच्चार्यमाणः समकालस्यैव संज्ञा स्यात् ।

No. 34.—Let a vowel FOLLOWED BY THE LETTER T, and a vowel following the letter t, be the name only OF THE LETTER WHICH HAS THE SAME PROSODIAL LENGTH. (Nos. 9 and 17.)

The letter *a* is the representation of eighteen varieties (No. 17); but when it is followed by *t*, as in the preceding rule, it represents neither the long nor the prolated modifications.

आङ्गुणः इ । १ । ८७ ।

अवर्षादचि परे पूर्वपरयोरेको गुणादेशः स्यात् । उपेन्द्रः । गङ्गोदकम् ।

No. 35.—When *ach* comes AFTER *A* (or *á*), let *GUṆA* be the single substitute for both.

Example *upa + indra = upendra* (a name of *Krishna*—"born subsequently to *Indra*"); *ganigá + udakam = ganigodakam* ("the water of the Ganges").—In these examples the *guṇa e* is substituted for *a* and *i*, and the *guṇa o* for *á* and *u*, because the organs employed in the pronunciation of *e* (the throat and palate) are those severally employed in the pronunciation of *a* and *i* (Nos. 16 and 23); and the organs employed in the pronunciation of *o* (the throat and lips) are those severally employed in the pronunciation of *á* and *u*.

उपदेशेऽनुमासिक इत् । १ । ३ । २ ।

२५

उपदेशेऽनुमासिकोऽवित् संज्ञः स्यात् । प्रतिष्ठानुमासिक्याः पाणिनीयाः । तस्यसूत्रस्यावर्णेन सहोच्चार्यमाणो रेफो रत्वयोः संज्ञा ।

No. 36.—IN AN UPADEŚA (No. 5), let A NASAL vowel be called "IT" (No. 7).

In *Pāṇini's* Grammar there is no visible sign of the nasality of a vowel—hence we can know a vowel to be nasal only from *Pāṇini's* explicitly asserting that it is so, or from our finding that he treats it in such a way that we must conclude he regarded it as nasal. When speaking of the *Śiva-sūtras*, it was mentioned that the vowel in the *sūtra laṅ* is called "it." According to No. 8, therefore, this vowel may be employed as the final of a *pratyāhāra*, and the *ra* in the next rule (No. 37) is held to be this *pratyāhāra*, the name common to the two letters *ra* and *la*.

उरश् रपरः । १ । १ । ५ । १ ।

अ इति चिंततः संज्ञेत्युक्तं तत्स्थाने योऽश् च रपरः सन्नेव प्रवर्तते ।
कुम्भार्चिः । तत्स्थानः ।

No. 37.—*AN*, substituted IN THE PLACE OF *RI*, which (No. 17) is the representative of thirty varieties, is always FOLLOWED BY the *pratyāhāra RA* (No. 36). Example: *Krishna + riddhi = Kriśhāpariddhi* ("the growth of *Krishna*"), *tava + lrikāra = tavalkāra* ("thy letter *lri*").—The *pratyāhāra an* denotes *a*, *i* and *u*. The

a in the two preceding examples in the *guṇa* directed by rule No. 35. [As examples of *i* and *u*, directed by other rules, we may notice *kṛi + ati = kīrati*, "he scatters," and *dvaīmātri + a = dvaīmatura*, "having both a mother and a stepmother."] The *guṇa* substitute of *ri* is *a*, because *a*, like *ri*, has only one organ of pronunciation, whereas *e* and *o*, having two each, are less like *ri*. (No. 16.)

लोपः शाकल्यस्य । ८ । ३ । १६ ।

अवर्णपूर्वयोः पदान्तयोर्यवयोर्वा लोपोऽपि परे ।

No. 38.—In deference to the opinion of ŚĀKALYA, let the ELISION be optional of the letters *ya* and *va* preceded by *a* or *á*, and at the end of a *pada* followed by *as*.

Thus *hare iha*, by No. 29, becomes *harayihā*; then the *ya* at the end of the *pada haray*, being preceded by *a*, and followed by *i* (*as*), may be optionally elided by this rule—the optionality of which is delicately implied in the aphorism by its being rested on the authority of the ancient grammarian Śākalya, the propriety of whose injunction Pāṇini does not deny, although he does not admit it to be absolutely obligatory. The form of expression *hara iha* would then appear to furnish occasion for the operation of rule No. 35—but the rule here following debars this.

पूर्वचासिद्धम् । ८ । २ । १ ।

सपादसप्तार्थाय प्रति त्रिपादसिद्धा त्रिपादायामपि पूर्वे प्रति परं शास्त्रमसिद्धम् । इर इह । इरयिह । विष्य इह । विष्यविह ।

No. 39.—AS FAR AS CONCERNS WHAT PRECEDES THEM, the three last chapters of the Grammar of Pāṇini are AS IF THE RULES CONTAINED IN THESE THREE CHAPTERS HAD NEVER TAKEN EFFECT; and further, in these three chapters, a subsequent rule is as if it had not taken effect, so far as any preceding rule is concerned.

To understand this, it must be recollected that the grammar of Pāṇini is divided into eight Lectures (*adhyaaya*), each Lecture into four chapters (*pāda*), and each chapter into a number of succinct Aphorisms (*sūtra*). When the correct formation of a word is to be ascertained by the rules of this grammar, each *sūtra* is con-

ceived to present itself, or to be found (*prápta*), when an occasion for its operation occurs. Now in the case of *hara iha* (No. 38), an occasion for the operation of No. 35 occurs, because no consonant intervenes between the *a* and *i*. But the elision of the intervening consonant (*y*) was the effect of a rule (No. 38) which stands as the nineteenth aphorism in the third chapter of *Páṇini's* eighth Lecture; and therefore, so far as rule No. 35 is concerned, which is the eighty-seventh aphorism of the first chapter of the sixth Lecture, the elision is as if it had never taken effect. Thus we have optically *hara iha* or *harayika* "to Hari here", and so also *vishva iha* or *vishnaviha* "Oh Vishṇu! here".

हृदिरादिष् । १ । १ । १ ।

आदेशे वृद्धिसंघः स्यात् ।

No. 40—Let LONG *Á* (No. 34), and *AI* and *AU*, be called *VRIDDHI*.

हृदिरेचि । ६ । १ । ८८ ।

आदेशि परे वृद्धिरेकादेशः स्यात् । गुणापवादः । कृष्योक्तत्वम् ।
मज्ञोचः । देवेस्वर्यम् । कृष्योक्तत्वम् ।

No. 41—WHEN *ECH* FOLLOWS *a*, let *VRIDDHI* be the single substitute for both.

This is a contradiction (*apaváda*), of the rule No. 35, which directs *gṛha* to be substituted in such a case. This rule takes effect, to the limitation of No. 35, because the latter has still a sphere left for its operation; whereas if No. 35 were always to take effect, the operation of the present rule would always be forestalled. Such a rule as the present is tantamount to an exception to a more general rule. The Sanskrit Grammar acknowledges no irregularity, or exception to a rule,—holding that a word which differs from all others of its class is "sui juris", and must have a rule of its own. (No. 32).

Thus we have *kṛishṇa + kṛatwam = kṛishṇaikṛatwam* "oneness with *Kṛishṇa*", *ganḡá + oḡha = ganḡaugḡha* "the torrent of the *Ganḡa*", *deva + aishwaryam = devaishwaryam* "the divinity of a *God*", *kṛishṇa + autkarṇthyam = kṛishṇautkarṇthyam* "a longing after *Kṛishṇa*."

एत्येधत्सु । इ । १ । ८६ ।

अथर्थादेजाद्योरेत्येधत्सोऽङ्ठि च परे वृद्धिरेकादेशः स्यात् । उपेति ।
उपेधते । प्रष्टोहः । यजाद्योः किम् । उपेतः । मा भवान् प्रेदिधत् ।

No. 42.—WHEN the verbs *ETI* and *EDHATI*, in those forms which begin with *ech*, FOLLOW *a*, AND when the substitute *ŪTH* (No. 282) follows it, let *vridhhi* be the single substitute of the concurring vowels.

This rule limits No. 51, which had previously limited No. 35.

Hence we have *upa + eti = upaiti* "he comes near", and *upa + edhate = upaidhate* "it increases." In the example *prashṭhauhah* (the accusative or second case plural of *prashṭhavāh* "a young steer training for the plough"), the elements *prashṭha vāh* and *śas* are (by Nos. 137, 156, 185, 282, 281, 5, and 283) brought to the form *prashṭha śhah*, to which the present rule applies, the result being *prashṭhauhah*.

Why do we say (of the verbs *eti* and *edhati*) "in those forms which begin with *ech*?" Because other parts of these verbs, not beginning with *ech*, are not affected by this rule. Example: *upa + ita = upeta* "approached"—(No. 35); *mā bhavān predidhat = pra + ididhat*, "Let not your honour promote".

अक्षादृद्धिन्यामुपसंस्थानम् । अक्षौद्धिणी सेना ।

No. 43.—"IT MAY BE ADDED that the substitution of *vridhhi* takes place also (No. 42) and not that of *guna*, WHEN *ŪHINI* FOLLOWS *AKSHA*." Thus *aksha + ūhini = akshauhini* "an army."

प्रादूहोढोढ्येष्येषु । प्रोहः । प्रोठः । प्रोठिः । प्रेषः । प्रेष्यः ।

No. 44.—"AND the substitution of *vridhhi* takes place also (No. 42) WHEN *PRA* IS FOLLOWED BY *ŪHA ŪPHA ŪPHI ESHA* and *ESHYA*. Thus *pra + ūha = prauha* "a good argument," *pra + ūpha = praupha* "proud," *pra + ūphi = prauphi* "audacity," *pra + esha = praisha* "sending," *pra + eshya = praishya* "a servant."

चते च तृतीयाद्यमाद्ये । सुखेन चतः सुखार्तः । तृतीयेति किम् । परमर्तः ।

No. 45.—“AND IF SHORT *ṛi* FOLLOW *a* IN A COMPOUND WORD the first member of WHICH HAS the sense of THE THIRD or instrumental CASE.”—Example: *sukha + ṛita = sukhārta* “affected by joy.” (Nos. 37 and 73.)—Why (do we say) “which has (the sense of) the third (or instrumental case)?” Because otherwise, as in the compound *parama + ṛita = paramarita* “last-gone,” this rule does not apply.

प्रवत्सतराव्यसववर्णार्थदयानामृषे । प्रार्थम् । वत्सतरार्थम् ।
इत्यादि ।

No. 46.—“AND WHEN *ṛiṇa* (‘a debt’) FOLLOWS *PRA VATSATA RA KAMBALA VASANA Ṛiṇa* and *DAṢA*.” Thus *prārṇa* “principal debt,” *vatsatarārṇa* “debt of a steer,” *kambalārṇa* “debt of a blanket,” *vasanārṇa* “debt of a cloth,” *ṛiṇārṇa* “debt of a debt, compound interest,” *Daṣārṇa* “the river Dosaron or Dosarene” (No. 1341).

उपसर्गाः क्रियायोगे । १ । ४ । ५६ ।

प्रादयः क्रियायोगे उपसर्गसंज्ञाः स्युः ।

No. 47.—Let *pra*, &c. (No. 48) WHEN PREFIXED TO A VERB be termed *upasargae*.

प्र । परा । अप । सम् । अनु । अव । निस् । निर् । दुस् ।
दुर् । वि । चाद् । नि । अधि । अपि । अति । सु । उद् ।
अभि । प्रति । परि । उप । एते प्रादयः ।

No. 48.—By “*PRA &C*” we mean THE FOLLOWING particles—*pra* “before,” *para* “opposite,” *apa* “off,” *sam* “with,” *anu* “after,” *ava* “down,” *nis* or *nir* “out,” *dus* or *dur* “ill,” *vi* “apart,” *śa* “as far as,” *nī* “within,” *adhi* “over,” *api* “verily,” *ati* “beyond,” *su* “well,” *ut* “up,” *abhi* “opposite,” *prati* “back again,” *pari* “around,” *upa* “next to.”

भूवादयो धातवः । १ । ३ । १ ।

क्रियावाचिणे भूवादयो धातुसंज्ञाः स्युः ।

No. 49.—Let verbal roots **BEÚ** "be" **VÁ** "blow" and **THE LIKE** be called **DHÁTU**.

उपसर्गादिति धातौ । ६ । १ । ६१ ।

अवर्णान्तादुपसर्गादृकारादौ धातौ परे वृद्धिरेकादेशः स्यात् ।

प्राच्छति ।

No. 50—WHEN A **DHÁTU** (No. 49) BEGINNING WITH **RI** FOLLOWS AN **UPASARGA** (No. 47) ending in *a* or *á*, let *vriddhi* be the single substitute for both. Thus *pra+richchati=prárichchati* "he goes on rapidly."

एङि पररूपम् । ६ । १ । ६४ ।

आदुपसर्गादेङादौ धातौ पररूपमेकादेशः स्यात् । प्रेषते । उपोषति ।

No. 51.—WHEN a *dhātu* BEGINNING WITH **ÉH** FOLLOWS an *upasarga* ending in *a* or *á*, let the single substitute for both be **THE FORM OF THE SUBSEQUENT VOWEL**. Thus *pra+ejati=prejati* "he trembles," *upa+oshati=uposhati* "he sprinkles."

अचोऽन्त्यादि टि । १ । १ । ६४ ।

अचं मध्ये योऽन्त्यः स आदिर्यस्य तट्टिसंघं स्यात् ।

No. 52.—Let the final portion of a word, BEGINNING WITH **THE LAST OF THE VOWELS** in the word, be called **TI**.

शकन्धादिषु पररूपं घाच्यम् । तच्च टेः । शकन्धः । कर्कन्धः । मनीषा । लाङ्गलीषा । आकृतिगणोऽयम् । मार्तरुडः ।

No. 53.—"It SHOULD BE STATED that **THE FORM OF THE SUBSEQUENT VOWEL** takes the place of both IN **ŚAKANDHU** &c.

Thus *śaka+andhu=śakanḍhu* "a sort of potherb," *karka+andhu=karkandhu* "the jujube," *lāṅgala+īsha=lāṅgaliṣha* "the handle of a plough," *mārta+anḍa=mārtanḍa* "the sun," *manas+īśā=manīśā* "intellect."

This is a class of compound words, the fact of a word's belonging to which is known only from its form, *a posteriori*, and is not discoverable by any consideration of its constituent parts *a priori*.

धोमाङ्गोश्च । ६ । १ । ६५ ।

धोमि चाङ्गि चात् पररूपमेकादेशः स्यात् । शिवायोऽनमः । शिवेहि ।

No. 54.—AND WHEN the mystic syllable OM, OR the *upasarga* *āṅ* (No. 47.) follows *a* or *ā*, let the single substitute be the form of the subsequent.

Example: *Śivāya + om + namaḥ = Śivāyōṅnamah* "adoration to Śiva!"; *Śiva + ā + ihi = Śivāhi* "oh Śiva, come." (Nos. 5, 55, and 35.)

अकः सर्वेषु दीर्घः । ६ । १ । १०१ ।

अकः सर्वेषुऽपि परे पूर्वपरयोर्दीर्घ एकादेशः स्यात् । दैत्यारिः । शीघ्रः । विष्यदयः । होतृकारः ।

No. 55.—WHEN A HOMOGENEOUS VOWEL FOLLOWS AK, let the corresponding LONG vowel be the substitute for both.

Example, *daitya + ari = daityāri*, "a foe of the demons," (a name of *Vishṇu*), *śri + īa = śrīā*, "the lord of *Śrī*," *Vishṇu + udāya = Vishṇūdāya* "the rise of *Vishṇu*," *hotri + lrikāra = hotrīkāra* "the letter *lri* of the officiating priest." (No. 16.)

इकः पदान्तादति । ६ । १ । १०६ ।

इदन्तप्रदेशेऽपि परे पूर्वरूपमेकादेशः स्यात् । हरेऽव । विष्योऽव ।

No. 56.—AFTER *kā* FINAL IN A PADA (No. 20) IF SHORT *a* come, let the single substitute for both be the form of the precedent vowel.

Example: *hara + ava = harēva* "Oh Hari!—off;" *vishṇo + ava = vishṇo'va* "Oh Vishṇu! off—". A character termed *ard-āḥāra*, or "half the letter *a*," is generally written in the place of the letter thus elided, as we write an apostrophe in some analogous cases.

सर्वेषु विभाषा गोः । ६ । १ । १२२ ।

नेत्रे वेदे चेतनस्य गोरति वा प्रकृतिभावः पदान्ते । गो अयम् । गोऽयम् । इदन्तस्य किम् । चिरन्वयम् । पदान्ते किम् । गोः ।

No. 57.—EVERYWHERE, both in secular and sacred writing, THE ORIGINAL FORM OF the word GO ("a cow"), being a *pada* ending in *en*, may be optionally retained before *a*.

Example: *Go + agram = go agram* or *go'gram*, "a multitude of cows." Why ending in *en*? Because the word *go*, at the end of the compound word *chitragu* ("having a brindled cow,") where, in the neuter, it ends in *u* (Nos. 269 and 275), has not the option of remaining unchanged. So *chitragu + agram = chitragnagram* "a multitude of brindled cows," (No. 21.) Why "being a *pada* so ending?" Because, though it end in *en*, the rule does not apply unless the word *go* be a *pada* (No. 20), so that, in forming the ablative or fifth case, (by Nos. 137, 155, 36, 124, and 111,) we have *go + aś = goś* (by No. 193).

अनेकास् शित् सर्वस्य । १ । १ । ५५ ।

इति प्रपे ।

No. 58.—Let a substitute CONSISTING OF MORE THAN ONE LETTER, OR CONTAINING AN INDICATORY PALATAL *ś*, take the place OF THE WHOLE of the original expression.

डिच्च । १ । १ । ५३ ।

द्विदनेकालप्यन्त्यस्येव स्यात् ।

No. 59.—AND let THAT WHICH HAS AN INDICATORY *ś*, even though it consist of more than one letter, take the place of the final letter only of the original expression.

अवहः स्फोटायनस्य । ६ । १ । १२३ ।

पदान्ते षडन्तस्य गोरवह् वाऽचि । गोऽयम् । गवायम् । पदान्ते षिम् । गवि ।

No. 60.—According to the opinion OF SPHOTÁYANA, AVAŚ may be the substitute of *go* at the end of a *pada* ending in *en* if *aś* follow.

Thus we may have *go + agram = gavaśgram* "a multitude of cows," (Nos. 59, 5, and 55) as well as *go'gram* (No. 57). Why

"at the end of a *pada*!" Because *go+ní=gavi* "in a cow"—
(Nos. 137, 155, and 29.)

इन्द्रे च । ई । १ । १२४ ।

गौरवत् स्यादिन्द्रे । गवेन्द्रः ।

No. 61.—AND IF the word **INDRA FOLLOW**, let *avaní* (No. 60) be the substitute of *gá*. Thus *go+indra=gavendra* "lord of kine"—(a name of *Krishna*.)

दूराद्युते च । ट । २ । ८४ ।

दूरात् संबोधने वाक्यस्य टेः प्रुतो वा ।

No. 62.—AND IN CALLING to a person FROM A DISTANCE, the substitution of the prolated modification (No. 9) of the *fi* (No. 52) is optional.

शुतप्रयुष्ठा अचि नित्यम् । इ । १ । १२५ ।

स्तेऽचि प्रकृत्या स्यः । आगच्छ कृष्य इ अच गोश्चरति ।

No. 63.—Let **PROLATED** (No. 9) AND **EXCEPTED** (No. 64) vowels, WHEN **ACH FOLLOWS**, INVARIABLY remain unaltered.

Example: *ágachchha kṛishṇá atra gauścharati* (Come *Krishna*! the cow is feeding here.)

ईदूदेद्विवचनं प्रयुष्यम् । १ । १ । १२१ ।

ईदूदेदनां द्विवचनं प्रगृह्यं स्यात् । हरी यतो । विष्णु इमो ।
वक्त्रे चम् ।

No. 64.—Let A **DUAL case-affix** (No. 142) ENDING in LONG *í*, *é*, OR *é*, be **PRAGRINYA** (No. 63).

Example: *harí tau* "these two *Haris*," *viṣṇú imau* "these two *Viṣṇus*," *ganúg auś* "these two rivers *Ganges*."

अदसो मात् । १ । १ । १२२ ।

अप्यात् वराचैदूतो प्रगृह्यो स्तः । अमी ईशाः । रामकृष्णावमू
चासने । मात् चित् । अमुषेऽच ।

No. 65.—Let *f* and *ś* coming AFTER the *m* OF the words ADAS (No. 386) be *pragrihya* (No. 63).

Example: *amī śśāh* "those lords," *Rāmakṛishṇāvamś śśāte* "Rāma and Kṛishṇa, those two are present."—Why do we say "after the *m*?" Because in the example *amuke + atra = amuke'tra* "those here," the *e*, preceded not by *m* but by the *k* of *akach* (No 1321), is not *pragrihya*, which it would have been, by the influence of No. 64, which includes *e* as well as *f* and *ś*, and from which the word "dual" is not supplied here, else this rule would be useless.

चादयोऽसत्त्वे । १ । ४ । ५७ ।

अद्रव्यार्थाश्चादयो निपाताः स्युः ।

No. 66.—Let CHA &c, NOT SIGNIFYING SUBSTANCES (*dravya*,) be called *nipātas*.

प्रादयः । १ । ४ । ५८ ।

यतेऽपि तथा ।

No. 67.—And so let PRA &c. (Nos 48 and 66.)

निपात एकाजनाड् । १ । १ । १४ ।

एकोऽसु निपात आह्वर्षः प्रगृह्यः । इ इन्द्रः । उ उमेयः । वा-
क्यस्मरणयोरहित् । आ एवं नु मन्यसे । आ एवं किल तत् । अन्यथ
हित् । ईषदुष्यम् । घोष्यम् ।

No. 68.—Let ANY NIPĀTA (No. 66.) CONSISTING OF A SINGLE VOWEL WITH THE EXCEPTION OF the *nipāta śś*, be *pragrihya* (No 64).

Example: *i indra* "oh Indra!" *u umesa* "oh lord of *Umā!*" The *nipāta* *ś*, as an interjection either making no particular difference in the sense of the sentence or else indicating reminiscence, has no indicative *ś*, and therefore is not subject to the exception enjoined above. Example, *ś evanina manyase* "Now thou thinkest so, not having always thought so;" *ś evan kila tat* "Ah!—now I recollect—it is just so." Elsewhere, that is to say when it implies diminution, the *ś* has an indicative *ś*, and

is the subject of the exception above enjoined. Example, *śrī + uśpam = ośpam* "a little warm." (Nos 5 and 35).—

ओत् । १ । १ । १५ ।

ओदन्तो निपातः प्रगृह्यः । अहो ईयाः ।

No. 69.—A *nīpāta* ending in *o* is *pragrihya* (No. 64.)

Example: *aho śāh* "Ho lords!"

संयुयो आकस्यस्येतावमार्षे । १ । १ । १६ ।

संयुद्धिनिमित्तक आकारो वा प्रगृह्योऽवेदिक इतो षरे । विष्णो इति । विष्णविति ।

No. 70.—In deference to the opinion of ŚĀKALYA let *o* IN THE VOCATIVE SINGULAR WHEN FOLLOWED BY the word *ITI*, NOT IN THE VEDA, be optionally *pragrihya* (No. 64.) So we may have either *viṣṇo iti* by this rule, or *viṣṇaviti* by No. 29, or *viṣṇa śi* by the further operation of the optional rule No. 38. "Oh Viṣṇu!" thus &c."

मय उभो वो वा । ८ । ३ । ३३ ।

मयः परस्योषो वो वाऽचि । किमुक्तम् । किमु उक्तम् ।

No. 71.—Instead of the affix *UḤ*, (that is to say the indeclinable affix *u*.) AFTER the *pratyāhāra* *MAY*, if *ach* follow, there is OPTIONALLY *v*. Example, *kim + u + uktam = kimvuktam* "whether said," or *kimu uktam* (No. 68).

इदोऽसवर्षे आकस्यस्य इस्वश्च । ६ । १ । १२७ ।

यदान्त इको इस्वा वा स्युरसवर्षेऽचि । इस्वविधिसामर्थ्यात् स्वरसंधिः । चत्ति षच । चत्तयच । यदान्ता इति किम् । गैर्षो ।

No. 72.—And, in deference to the opinion of ŚĀKALYA, WHEN A HETEROGENEOUS vowel FOLLOWS, let there be THE SHORT instead of *IK* at the end of a *pada*.

As this injunction of shortening must not be an entirely abortive rule, the vowels shall not undergo a further change (as No. 21 would otherwise cause them to do). Example, *chabṛ + atra =*

chakri atra "the discus-armed *Vishnu* here." On the alternative of not shortening the vowel, we have *chakri + atra = chakryatra* (by No. 21). Why "at the end of a *pada*"? In the example *gauri + au = gauryanu* "two goddesses *Gauri*," there is no option (No. 21) the word ending in *i* not being a *pada*. (From No. 20 we learn what constitutes a *pada*, but how to ascertain that a word is a *pada*, when the characteristic there referred to, as it sometimes happens, has no visible representative in the word itself, we must be content to learn further on. In the meantime we have to bear in mind whether any particular rule refers to a *pada* only, or also to other forms of speech.)

अचो रहाभ्यां द्वे । ट । ष । षड् ।

अचः पराभ्यां रेफहकाराभ्यां परस्य यरो द्वे वा स्तः । गोय्यौ ।

No. 73.—Of *yar*, that is to say, of all the consonants except *ha*, AFTER the letters RA OR HA FOLLOWING ACH, REDUPLICATION is optional. Hence we may write *gauryanu* or *gauryan* "two goddesses *Gauri*."

न समासे । वाप्यस्वः ।

No. 74.—The option of shortening (No. 72) does NOT hold IN A COMPOUND word. Example, *vāpi + āśva = vāpyāśva* "a horse that can walk on water," where the application of No. 21 is imperative.

द्वत्यकः । ६ । १ । १२८ ।

अति परे पदान्ता अकः प्राग्वद्वा । ब्रह्म अतिः । ब्रह्मणिः ।

पदान्ताः किम् । आच्छत् ।

No. 75.—AK (that is to say, *a* or *ā* in addition to the other vowels in No. 72) final in a *pada* may optionally take the short substitute as stated above (No. 74) WHEN short *ṛi* FOLLOWS. Example, *brahmā + ṛishi = brahmaṛishi* or *brahmarishi* "a divine saint." (Nos. 35 and 37).—Why "final in a *pada*"? Because, to the word *ārochchat* "he was going," where the *ā* is not final in a *pada* (being an augment derived from No. 478) the option of this rule does not extend; so we have *ā + ṛi + arochhat = ārochhat* by No. 218. We now proceed to

THE CONJUNCTION OF CONSONANTS.

स्तोः शुना शुः । ८ । ४ । ४० ।

शकारतवर्गयोः शकारवर्गाभ्यां योगे शकारवर्गौ स्तः ।
रामश्चेत् । रामश्चिनोति । सञ्चित् । शार्ङ्गिष्ठ्य ।

No. 76.—In the room of SA AND TU (that is to say, these five dentals *ta tha da dha na*, No. 17) when they come in contact WITH ŚA AND CHU, (that is say, these five palatals *cha chha ja jha ṅa*), there are ŚA AND THE PALATALS." Example, *rāmas + śete = rāmasśete* "Rāma sleeps," *rāmas + chinoti = rāmaschinoti* "Rāma collects," *sad + chit = sachchit* "pure reason," (No. 90,) *śarīgin + jaya = śarīginjaya*, "Oh Viṣṇu be thou victorious."

शात् । ८ । ४ । ४४ ।

शात् परस्योक्तं न । चिन्तः । प्रश्नः ।

No. 77.—This (No. 76) is not said of a dental which comes AFTER ŚA. Example, in *viś + na = viśna* "lustre," *praś + na = praśna* "a question," no alteration takes place.

शुना शुः । ८ । ४ । ४१ ।

स्तोः शुना योगे शुः । रामश्शुः । रामश्रीकृते । पेश्ठा । तट्टी-
का । चक्रियुक्तये ।

No. 78.—In the room of *sa* and *tu* (No. 76) when they come IN CONTACT WITH SHA and ṬU, (that is to say, the cerebrals *ṣa ṣha ṣa ṣha ṣa*), there are *sha* and *ṣu*, (that is to say, there is a cerebral substitute).—Example, *rāmas + śashṣha = rāmasśashṣha* "Rāma sixth," *rāmas + ṣkate = rāmasśkate* "Rāma stands," *peṣh + tā = peṣhṣā* "a grinder," *tad + ṣkṣā = tadṣṣkā* "a comment on that" (No. 90), *chakrin + ṣhaukaś = chakrinṣhaukaś* "Oh discus-armed! thou goest."

न पदान्तादोरगाम् । ८ । ४ । ४२ ।

पदान्तादृषमात् परस्यागामः स्तोः शुर्न स्यात् । बट् सन्तः । बट्
ते । पदान्तात् किम् ईदृ । टोः किम् । सर्पिष्ठम् ।

No. 79.—AFTER TU (No. 78) FINAL IN A PADA the change of a dental to a cerebral, EXCEPT in the case of the affix *NĀM*, shall not take place.

Example: *shad + santa = shatsanta* "six good,"—(No. 90), *shad + te = shuste* "they six,"—Why "final in a pada?" Compare *id + te = iste* "he praises," where it is not so. Why only, "after tu?" Because the cerebral *sha* is not included. Example: *sarpish + tama = sarpishṭama* "most excellent clarified butter."

अनाम्वतिनगरीयामिति वाच्यम् । षष्ठ्याम् । षष्ठ्यवतिः
षष्ठ्यगयः ।

No. 80.—"IT SHOULD BE STATED that NAVATI and NAGARĪ as well as NĀM are NOT prevented by No. 79 from undergoing the cerebral change.

Example, *shad + nām = shannām* "of six," *shad + navati = shannavati* "ninety six," *shad + nagaryuk = shannagaryuk* "six cities," whose names are feminine.

नोः षि । ८ । ४ । ४३ ।

न षुत्वम् । सन्वष्टुः ।

No. 81.—In the room OF TU (No. 76) there is not a cerebral substitute WHEN SHA FOLLOWS. Example, *sun + shashṭha = sunshashṭha* "being sixth".

भ्रूलां जघोऽन्ते । ८ । २ । ३६ ।

पदान्ते भ्रूलां चयः स्युः । घागीयः ।

No. 82.—In the room OF JHAI, (that is to say, of any consonant except a semi-vowel or a nasal), let there be JĀŚ, (that is to say, a soft unaspirated consonant) AT THE END of a pada.

Example: *vāk + śas = vāśśas* "the god of speech," a name of *Vrihaspati*.

यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा । ८ । ४ । ४५ ।

यः पदान्तस्यानुनासिके परेऽनुनासिको वा स्यात् । एत-
न्मरारिः । एतद्मुरारिः ।

No. 83.—In the room OF YAR final in a *pada*, WHEN A NASAL FOLLOWS, there may be OPTIONALLY A NASAL.

Example: *stad + murári = stanmurári* or *stadmurári* "that Vishnu."

प्रत्यये भाषायां नित्यम् । तन्मात्रम् । चिन्मयम् ।

No. 84.—"WHEN it is a PRATYAYA (No. 139) that FOLLOWS IN SECULAR LANGUAGE, the preceding rule (No. 83) is ABSOLUTE."

Example: *tat + mátram = tanmátram* "merely that," "a primary element," *chit + mayam = chinmayam* "formed of intellect."

तोषि । ट । ४ । ६० ।

परसवर्धः । तल्लयः । विद्वान्लिखति । नस्यानुनासिको लः ।

No. 85.—In the room OF TU (No. 76) WHEN the letter LA FOLLOWS, one homogeneous with the latter is substituted.

Example: *tat + laya = tallaya* "its destruction." The *la* substituted for *na* is a nasal *la* (No. 17). This is sometimes indicated by writing over it the mark *chandra-vindu* as in *vidván + likhati = vidválnlikhati* "the learned man writes."

उदः स्यास्तम्भोः पूर्वस्य । ट । ४ । ६१ ।

उदः परयोः स्यास्तम्भोः पूर्वसवर्धः ।

No. 86.—AFTER UD, in the room OF the words STHÁ AND STAMBHA, the substitute is a letter belonging to the class OF THE PRIOR.

Thus, suppose we have to put together *ud + sthánam*:—the aphorism, without the gloss, exhibits to us the word *ud* in the ablative or *fifth* case. We must ascertain from another rule what is the special import of the fifth case here, as we did with respect to the locative or seventh case in No. 21. The maxim of interpretation (*paribhāṣá*) here follows.

तस्मादित्युत्तरस्य । १ । १ । ६७ ।

पञ्चमीनिर्देशेन क्रियमाणं कायं वर्णान्तरेणाव्यवहितस्य परस्य
ज्ञेयम् ।

No. 87.—An operation caused BY the exhibition of a term in THE ablative or FIFTH CASE, shall be understood to enjoin the substitution of something in the room OF THAT WHICH immediately FOLLOWS the word denoted by the term.

Therefore the substitution of the letter *d* enjoined by No. 86 is to be in the room of the words *sthá* and *stambhá*. This again is qualified (as No. 26 by No. 27) by the following maxim.

आदेः परस्य । १ । १ । ५४ ।

परस्य यदिहितं तत् तस्यादेर्बोधम् । इति सस्य थः ।

No. 88.—That which is enjoined to come in the room OF WHAT FOLLOWS is to be understood as coming in the room only OF THE FIRST letter thereof.

Therefore, in the example *ud + sthánam* (No. 86) a dental letter is to be substituted for the *s*; and the dental which, like *s*, has the characters of *vivára* and *maháprána* (No. 16), that is to say which is both hard and aspirated—viz. *th*—is the proper letter of the set. (No. 23). Thus we have *ud + thstánam*, which comes within the scope of the next rule.

भ्ररो भ्ररि सवर्णे । ८ । ४ । ६५ ।

इलः परस्य भ्ररो वा लोपः सवर्णे भ्ररि ।

No. 89.—There is optionally elision OF JHAR, preceded by a consonant, WHEN A HOMOGENEOUS JHAR FOLLOWS.

Thus we may have *ud + thánam* as well as *ud + thstánam*, to each of which the following rule applies.

भ्ररि च । ८ । ४ । ५५ ।

भ्ररि क्त्वां चरः स्युः । इत्युदो दस्य तः । उत्थानम् । उत्तम्भनम् ।

No. 90.—AND WHEN KHAR FOLLOWS, let there be *char* in the room of *jhal*. Therefore, in the example in No. 89, the soft *d* is changed to the hard *t*, and we have *utthánam* or *utththánam* “*uprising* ;” and so (No. 86) by the same process, *uttumbhanam* “*upholding*.”

मृधो षोऽन्यतरस्याम् । ८ । ४ । ६२ ।

क्यः परस्य हस्य वा पूर्वसवर्धः । नादस्य घोषस्य संवारस्य म-
ह्यस्य तादृशो वर्गवर्तुर्थः । वाग्यरिः । वाग्हरिः ।

No. 91.—In the room OF the letter HA, AFTER JHAY, there is OPTIONALLY a letter homogeneous with the prior.

The fourth letter of each class (that is to say, the soft aspirate) is the suitable substitute for *ha* (No. 16). Thus *vág+hari* may be written *vágghari* “*eloquent*”——“*a lion in discourse*.”

श्चोऽटि । ८ । ४ । ६३ ।

क्यः परस्य शस्य चो वाऽटि । तद् शिव इत्यथ दस्य चुत्वेन
चकारे कृते चरि चेति चकारस्य चकारः । तच्छिवः । तद्शिवः ।

No. 92.—In the room OF the palatal śA preceded by *jhay*, there is optionally the letter CHHA WHEN AT FOLLOWS.

Example: *tad+śiva*, by this rule, optionally becomes *tad+chhiva*, and then, by Nos. 76 and 90, *tachchhiva*; on the other alternative (by Nos. 76 and 90), it becomes *tachśiva* “*that Śiva*.”

ह्रस्वममीति वाच्यम् । तच्छ्लोकेन ।

No. 93.—IT SHOULD BE STATED that the foregoing rule applies not merely when *at* follows but WHEN AM (a more comprehensive *pratyāhāra*) FOLLOWS. Thus we have *tad+ślokena=tachchhlokena* “*by that couplet*,” where the *ś* is followed by *l*.

मोऽनुस्वारः । ८ । ३ । २३ ।

मान्तस्य षदस्यानुस्वारो हलि । हरि वन्दे ।

No. 94.—In the room of the letter M final in a *pada* (or, as the gloss, trusting to No. 27, words it, “in the place of a *pada* which ends in *m*,”) there is ANUSWÁRA, when a consonant follows.

Example : *harim + vande = harinvande* "I salute Viṣṇu."

मथापदान्तस्य भ्रलि । ट । इ । २४ ।

नस्य मस्य वापदान्तस्य म्ल्यनुस्वारः । यशांसि । आहंस्यते ।

No. 95.—AND also in the room OF the letter NA and ma NOT FINAL IN A PADA, WHEN JHAL FOLLOWS, there is *anuswāra*.

Example : *yaśán + si = yaśánsi* "glories;" *ákrām + syate = ákránsyate*, "he will subdue."

अनुस्वारस्य ययि परसवर्षः । ट । ङ । ५८ ।

शान्तः ।

No. 96.—In the room OF ANUSWÁRA, WHEN YAY FOLLOWS, a letter HOMOGENEOUS WITH THE LATTER is substituted.

Example : *śáni + ta = śánta* "quiet."

वा पदान्तस्य । ट । ङ । ५९ ।

त्वङ्करोषि । त्वं करोषि ।

No. 97.—In the room OF *anuswāra* FINAL IN A PADA, the substitution (enjoined by No. 96) is OPTIONAL.

Example : *tvāṅkaroshi* or *tvāni karoshi* "thou doest."

मो राजि समः कौ । ट । इ । २५ ।

क्लिबन्ते राजतो परे समो मस्य म एव स्यात् । समाट् ।

No. 98.—Let the letter M itself be in the room OF the m of the particle SAM (No. 48) WHEN the word RÁJ FOLLOWS, ENDING IN the technical affix KWIP (No. 835).

Example : *sam + ráj = samráj* "a great king."

हे मपरे वा । ट । इ । २६ ।

मपरे हकारे परे मस्य मो वा । किं ह्यलयति । किं ह्यलयति ।

No. 99.—WHEN the letter H FOLLOWS, being itself FOLLOWED BY M, the substitute for a preceding m is optionally m itself.

Example, *kinhmalayati* or, by No. 94, *kin hmalayati* "what does he cause to shake?"

यवत्परं यवत्वा वा । कियँद्यः । किं द्यः । कियँद्वस्यति
किं द्वस्यति । किल्लहृदयति । किं हृदयति ।

No. 100.—WHEN the letter *h* follows, being itself FOLLOWED BY the letters *y*, *v*, or *l*, the substitute for a preceding *m* is optionally *y*, *v*, or *l*." (No. 30). Example, *kiykyah* or, by No. 94, *kin kyah* "what does it matter about yesterday?" *kiwhalayati* or *kin halayati* "what does he cause to shake?" *kihhladayati* or *kin hladayati* "what gladdens?"

नपरे नः । ङ । ञ । २७ ।

नपरे ह्वारे मस्य ने वा । किन्हुते । किं हुते ।

No. 101.—WHEN the letter *h* follows, being itself FOLLOWED BY the letter *n*, the substitute for a preceding *m*, is optionally *n*.

Example, *kinhnuts*, or, substituting *anusvāra*, (No. 94) *kin hnuts* "what withholds?"

ङः सि घृट् । ङ । ञ । २८ ।

उत् परस्य यस्य धुत्वा ।

No. 102.—DHUṬ is optionally the augment (*āgama*) of the dentals WHEN IT FOLLOWS the cerebral *p*,—as in the example *shaḥ santah* "being six." A question here arises as to where the augment is to be placed,—with reference to which we find the following direction.

आद्यन्तो ढकितौ । १ । १ । ४६ ।

टिङितौ यस्योहो तस्य क्रमादाद्यन्तो स्तः । षट् सन्तः । षट् सन्तः ।

No. 103.—Of whatsoever the augments enunciated are distinguished by an INDICATORY *ṭ* OR *k*, they PRECEDE OR FOLLOW it accordingly. The augment of *s*, enunciated in No. 102, is distinguished by an indicatory *ṭ* (No. 5); the augment is therefore to pre-

code the *s*. The *ʃ* is elided by Nos. 5 and 7, and the vowel by Nos. 36 and 7, and, the *dh* being changed to *t* by No. 90, we get *shast-santah*, or, without the augment (No. 102), *shast-santah* "being six."

ङ्योः कुक् टुक् शरि । ट । ३ । २८ ।

वा स्तः । प्राङ् षष्ठः । प्राङ्शुष्ठः । सुगण् षष्ठः । सुगण्ट् षष्ठः ।

No. 104.—OF *śA* AND *ṅA* respectively, WHEN *śAR* FOLLOWS, there are optionally the augments *KUK* and *TUK*. The indicatory *k* shows that the augment follows the letter (No. 103). Example, *prāś*, *śhushṭha* or *prāśśhushṭha* "sixth anterior," *sugaṅ* *śhushṭha* or *sugaṅśhushṭha* "sixth numerator."

नश्च । ट । ३ । ३० ।

नान्तात् परस्य सस्य धुङ्वा । सन् त्सः । सन् सः ।

No. 105.—AND of the dental *s*, AFTER WHAT ENDS IN *N*, the augment *dhuf* (No. 102) is optional.

Example, *san tsah* or *san sah* "be being."

शितुक् । ट । ३ । ३१ ।

पदान्तस्य नस्य शे परे तुम्बा । सङ्क्षम्भुः । सङ्क्षम्भुः ।

सञ्जयम्भुः । सञ्जयम्भुः ।

No. 106.—Of *n* final in a *pada* there is optionally the augment *TUK*, WHEN the palatal *ś* FOLLOWS. Example, *san + ś + śambhu = sanśchchambu* (Nos. 92 and 76), which, by the optional elision of the *ch* (No. 89) may become *sanśchambu* ("the good *Śambhu*, or *Śiva*"). *Sanśśambhu* (No. 92). Without the augment, we have *sanśambhu* by No. 76.

ङ्मो ह्रस्वादचि ङमुणित्यम् । ट । ३ । ३२ ।

ह्रस्वात् परो यो ङम् तदन्तं यत् पदं तस्मात् परस्याचो नित्यं

ङमुद् स्यात् । प्रत्यङ्गुत्त्वा । सुगण्शीघः । सन्नच्युतः ।

No. 107.—WHEN A VOWEL comes AFTER a *pada* ending in *śAM* preceded by a short vowel, the augment *śAMUṬ* shall INVARIABLY be applied.

The name of this augment is derived from the *pratyáhára śam*, so that (by No. 30) it is understood to imply the reduplication of the nasal.

Example, *pratyán' + átmá = pratyán'átmá* "soul evidently existent", *sugan + ísa = suganṅísa* "the lord of an excellent class," *sam + achyuta = sannachyuta* "existing Vishṇu."

समः सुटि । ८ । ३ । ५ ।

समो हः सुटि ।

No. 108.—In place of the particle SAM, WHEN SUT FOLLOWS, there is *ru*.

For example, having got *sam + sut + kartá*, this rule, after the indicatory letters (by Nos. 36 and 7) have been elided, gives *sar + s + kartá*.

अचानुनासिकः पूर्वस्य तु वा । ८ । ३ । २ ।

अच इच्छरथे रोः पूर्वस्यानुनासिको वा ।

No. 109.—BUT HERE, in the division of the grammar where *ru* is the subject of discussion, THE NASAL FORM IS OPTIONALLY the substitute OF WHAT PRECEDES *ru*.

Thus, in the example under rule No. 108, the *a* of *sar* is optionally nasal, and this may be indicated by the mark *chandra-vinda* (No. 85).

अनुनासिकात् परोऽनुस्वारः । ८ । ३ । ४ ।

अनुनासिकं विहाय रोः पूर्वस्मात् परोऽनुस्वारागमः ।

No. 110.—AFTER what precedes *ru*, if we omit to substitute THE NASAL (of which the option is afforded by No. 109) ANUSWÁRA shall be the augment.

Thus, in the example under No. 108, if we do not substitute the nasal by No. 109, we must write *anuswára* as an augment.

अरवसानयोर्विसर्जनीयः । ८ । ३ । १५ ।

अर्धवसाने च पदान्तस्य रस्य विसर्गः ।

No. 111.—Instead of the letter *r* final in a *pada*, there is VI-SARGA, WHEN KHAR FOLLOWS OR when there is A PAUSE (No. 144).

So the *r* in the example under No. 108 is changed to silent *h*; thus *sanh + s + kartta*.

सम्पुङ्गानां खो वक्तव्यः । संस्कर्ता । संस्कर्ता ।

No. 112.—“Instead OF SAM (No. 108) and also of the words PUM and KAN, the substitution of *s* (for *visarga* by No. 122) SHOULD BE STATED to be invariable (to the exclusion of the optional retainment of *visarga* suggested by No. 123).”

Thus the example under No. 108 becomes *sanskartta* (“one who completes”), the *n* representing either the sign of nasality (No. 109) or *anusvāra* (No. 110).

पुमः खयम्परे । ट । इ । ई ।

अम्परे खयि पुमो रुः । पुंस्कोकिलः । पुंस्कोकिलः ।

No. 113.—Instead OF the word PUM, WHEN KHAY FOLLOWED BY AM FOLLOWS it, there is *ru*.

Example, *pum + kokila = punskokila* “a male cuckoo”, where the *n* represents either the sign of nasality (No. 109) or *anusvāra* (No. 110). See also Nos. 111 and 112.

नञ्छव्यप्रश्नान् । ट । इ । उ ।

अम्परे छवि नान्तस्य पदस्य रुः ।

No. 114.—Instead OF *n* final in a *pada*, EXCEPTING the *n* in the word PRAŚAN, WHEN CHHAV FOLLOWS, followed by *am*, there shall be *ru*.

For example, *chavrin + trāyasava*—here *n* is final in a *pada*, and *chhav (t)* follows, followed by *am (r)*; hence the *n* becomes *r*, which by No. 111, becomes *visarga* before a hard consonant, the preceding vowel being either nasal, according to No. 109, or followed by *anusvāra*, according to No. 110.

विसर्जनीयस्य सः । ट । इ । इ ।

खरि । चक्रिंस्त्रायस्व । चक्रिंस्त्रायस्व । अप्रशान् किम् । प्रशान्
तन्नेति । पदस्येति किम् । हन्ति ।

No. 115.—Instead of VISARGA, let there be the letter s, when *khar* (a hard consonant) follows. By this rule, in addition to No. 114, *chakrin + tráyasva* becomes *chakrinstráyasva* "Oh discus-armed! preserve", where the *n* represents either the nasal (No. 109) or *anuswára* (No. 110). Why did we say, in No. 114, "excepting the *n* in the word *praśán*?" Because that rule does not apply to such an instance as *praśán tanoti* "the quiet man spreads." And why "final in a *pada*?" Because it does not apply to such a case as *han + ti = hanti* "he kills," where *han* is not a *pada*.

नृन् पे । ङ । इ । १० ।

नृन्तिष्यस्य रुधां पे ।

No. 116.—Instead of the *n* of the word *nṛin*, WHEN the letter *p* FOLLOWS, there is optionally *ru*.

रुधोः ×क×पो च । ङ । इ । १७ ।

रुधोः यवो च विवर्गस्य ×क×पो स्तः । चाद्विसर्गः ।

नृं× पाहि । नृं× पाहि । नृः पाहि । नृः पाहि । नृन् पाहि ।

No. 117.—AND also WHEN A CONSONANT of the GUTTURAL class OR of the LABIAL class FOLLOWS, there are, instead of *visarga*, optionally *JIHVÁNÚLÍYA* AND *UPADHMÁNÍYA* (No. 15). The optionality of *visarga* is implied in the word "and," (No. 111). Thus the words *nṛin pāhi* ("preserve thou men") may be written (as exhibited above) in five ways, either simply, or with the nasal substitute (No. 109) and *upadhmáníya* (No. 117), or with the nasal and *visarga* (Nos. 109 and 111), or with the substitution of *anuswára* (No. 110) followed by either *upadhmáníya* or *visarga*.

तस्य परमाद्येदितम् । ङ । १ । २ ।

द्विरुक्तस्य परमाद्येदितं स्यात् ।

No. 118.—OF THAT which is twice uttered, let THE LATTER be called A REDUPLICATION (*anredhita*).

कामाद्येदिते । ङ । इ । १२ ।

कान्नकारस्य ह्रामेडिते । कौस्कान् । क्कान् ।

No. 119.—Instead OF the *n* of the word *KĀN*, let there be *ru*, WHEN A REDUPLICATION FOLLOWS.

Example, *kān + kān = kānskān* "which of them?" where the *n* of the first syllable is either the nasal (No. 109) or *anusvāra* (No. 110). For the *s*, see Nos. 111 and 112.

छे च । ई । १ । ७३ ।

इस्वस्य छे तुक् । शिवच्छाया ।

No. 120.—AND WHEN the letter *CHHA* FOLLOWS, the augment of a short vowel is *tuk*. (No. 103).

Example, *śiva + chhāyā = śivachchhāyā* "the shadow of Śiva."—(No. 76).—

पदान्तादा । ई । १ । ७६ ।

दीर्घात् पदान्ताच्छे तुम्बा । लक्ष्मीच्छाया । लक्ष्मीद्याया ।

No. 121.—When *chha* comes AFTER a long vowel FINAL IN A PADA, the augment *tuk* is OPTIONAL.

Example, *lakshmi + chhāyā = lakshmichchhāyā* or *lakshmi-chhāyā*, "the shadow of *Lakshmi*."—(No. 76).—

So much for the combination of consonants. We now come to

THE CHANGES OF VISARGA.

विसर्जनीयस्य सः । ङ । ३ । ३४ ।

विष्णुस्त्राता ।

No. 122.—Instead OF VISARGA, there is *s*, when a hard consonant follows. (स्त्रि)

Example, *viṣṇuḥ + trātā = viṣṇustrātā* "Viṣṇu the preserver."—

वा शरि । ङ । ३ । ३६ ।

शरि विसर्गस्य विसर्गो वा । हरिः येते । हरिष्येते ।

No. 123.—WHEN ŚAR (a sibilant) FOLLOWS, *visarga* may OPTIONALLY be instead of *visarga*—or, in other words, it may remain unchanged.

Example, *harīś śete* or *harīśśete* "Hari sleeps."—(No. 76).

ससञ्जुषो ङः । ८ । २ । ६६ ।

इदन्तस्य ङस्य सञ्जुषश्च ङः स्यात् ।

No. 124.—Instead OF *s*, final in a *pada*, AND OF the word SAJUSH, let there be RU.

अतो रौरसुतादसुते । ६ । १ । ११३ ।

आप्तादतः परस्य रोदः स्यादप्तेऽति । शिवोऽर्च्यः ।

No. 125.—Instead OF RU, coming AFTER AN UNPROLATED AT (short *a*), let there be U, WHEN AN UNPROLATED *at* also FOLLOWS.

Example, *śivar + archyah = śiva + u + archyah = śivo'rchyah* "Śiva to be worshipped." (Nos. 35 and 56).

इञि च । ६ । १ । ११४ ।

तथा । शिवो वन्द्यः ।

No. 126.—AND WHEN HĀŚ (a soft consonant) FOLLOWS, *ru* shall be changed to *u*, when it is preceded by short *a*.

Example, *śivar + vandyah = śivo vandyah* "Śiva to be worshipped."

भोभगोश्चघोश्चपूर्वस्य योऽञि । ८ । ३ । १७ ।

इत्तत्पूर्वस्य रोर्मादेयोऽञि । देवा इह । देवायिह । भोस् भगोस् चयोस् इति सान्त्य निपाताः । तेषां रोर्मात्वे कृते ।

No. 127.—Instead OF RU, PRECEDED BY BHO BHAGO AGHO A or Ā, Y is substituted, WHEN ĀŚ FOLLOWS.

Example, *devāh + iha = devāyīha*, or (by No. 38) *devā iha* "the deities here,"—*Bhos bhagos* and *aghos* are interjections ending in *a*. When *y* has been substituted for their *ru* (derived from No. 124), it may chance to come under the operation of the rule here following.

इति सर्वेषाम् । ८ । ३ । २२ ।

भोभगोअघोअपूर्वस्य यस्य लोपः स्यादिति । भो देवाः । भगो नमस्ते । अघो याहि ।

No. 128.—Let there be elision of the Y OF ALL these, viz. the words in which it is preceded by *bho bhago agho a* or *é* (No. 127), when a consonant follows.

Example, *bho devāh* "Oh deities!", *bhago namaste* "oh! adoration to thee!", *agho yāhi* "oh! come."

रोऽसुपि । ८ । २ । ६६ ।

अहो रेफादेशो न तु सुपि । अहरहः । अहर्गणः ।

No. 129.—R is the substitute of the word *ahan*, but NOT WHEN A CASE-AFFIX (No. 137) FOLLOWS.

Example, *ahan+ahah=aharahah* (No. 211) "day by day," *ahan+gana=ahargana* "a class of days."

रो रि । ८ । ३ । १४ ।

रेफस्य रेफे परे लोपः ।

No. 130.—There is elision OF R, WHEN R FOLLOWS.

द्वलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽयः । ६ । ३ । १११ ।

ठरेफयोर्लोपनिमित्तयोः पूर्वस्यायो दीर्घः । पुना रमते । हरी रम्यः ।

शम्भु राजते । अयः किम् । तृठः । घृठः । मनसरथ इत्यथ इत्ये कृते ह्यि चेत्युत्वे रो रीति लोपे च प्राप्ते ।

No. 131.—WHEN DHA OR R, CAUSING AN ELISION, FOLLOWS, instead OF a PRECEDING AN, there shall be ITS LONG VOWEL.

Example, *punar+ramate=punā ramate* "he again sports" (No. 130), *harir+ramyah=harī ramyah* "Vishnu is beautiful," *śambhur+rājate=śambhū rājate* "Śiva is resplendent."

Why "of an r" Because the rule does not include any other vowel. Example, *triṣṭh+ḥa=triṣṭha* "destroyed," *vriṣṭh+ḥa=vriṣṭha* "raised."

In the case of *manas+ratha*, the change of *s* to *ru* (No. 124) having taken place, giving *manar+ratha*, two conflicting rules present themselves—the one (No. 126) directing that the *r* shall be changed to *u*, the other (No. 130) that the *r* shall be elided. The doubt, which rule shall take effect in such a case, has given occasion for the maxim here following.

विप्रतिषेधे परं कार्यम् । १ । ४ । २ ।

तुल्यबलविरोधे परं कार्यं स्यात् । इति प्राप्ते पूर्वेषासिद्धमिति
ये रीत्यस्यासिद्धत्वादुत्त्वमेव । मनोरथः ।

No. 132.—WHEN RULES of equal force PROHIBIT EACH OTHER, LET THE LAST (in the order of the *Ashādhyāyī*) TAKE EFFECT.

According to this maxim, in the example *manar+ratha* (under No. 131), the elision of the *r* ought to take place, by rule No. 130 which occurs in the eighth Lecture. But here the maxim (No. 39) interferes, which enjoins that a rule occurring in any of the three last Chapters of the Grammar shall be either as if it did not exist, or as if it had never come into operation, so far as concerns any rule that occurs earlier; and therefore No. 126, as if No. 130 did not exist, proceeds to substitute *u*, and thus we have *manar+u+ratha=manoratha* "a wish." (No. 35).

इत्तदोः सु लोपोऽकारनञ्समासे हलि । ६ । १ । ३२ ।

अकारयोरेतदोः सुस्तस्य लोपो हलि नतु नञ्समासे । य
विष्णुः । स इन्द्रः । अकोः किम् । यको रुद्रः । अनञ्समासे
किम् । असन्निवः । हलि किम् । योऽच ।

No. 133.—There is ELISION OF the SU (the case-affix of the nominative singular, No. 137) OF the pronouns ETAD AND TAD, provided they are WITHOUT the augment *k* (No. 1321), WHEN A CONSONANT FOLLOWS; BUT NOT if they are IN A COMPOUND WITH the privative particle *NAH* (a).

Example, *esha+viṣṇuh=esha viṣṇuh* "that Vishnu" (Nos. 338 and 169), *sa+bambhuh=sa bambhuh* "that Śiva" (No. 338).—Why "without the augment *k*?" Witness *esako rudrah* "that Śiva." Why "not if they are in a compound with the

privative particle *nanè (a)*?" Witness *asas + sivaḥ = asasivaḥ* "not that *Śiva*." (No. 76.) Why "when a consonant follows?" Witness *eshas + atra = esho'tra* "he here." (Nos. 124 and 125.)

सोऽचि लोपे चेत् पादपूरणम् । ६ । १ । १३४ ।

स इत्यस्य सोर्लोपः स्यादचि पादश्चेत्लोपे सत्येव पूर्येत । सेमा-
मधिद्धि प्रभृतिम् । शेष दाशरथी रामः ।

No. 134.—Let there be elision OF the *su* of SAS, even WHEN A VOWEL FOLLOWS (No. 133), IF BY THE ELISION alone THE VERSE CAN BE COMPLETED.

Example, (*sa + imām =*) *semām aviddhi prabhṛitim* "do not separate this collection," *saisha dāśarathī rāmah* "that *Rāma*, the son of *Dāśaratha*."

So much for the changes of *Visarga*. We now come to the declension of

MASCULINES ENDING IN VOWELS.

■ अचन्तपुंलिङ्गाः ■

अर्थवद्धातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् । १ । २ । ४५ ।

धातुं प्रत्ययं प्रत्ययान्तं च वर्जयित्वार्थवच्छब्दस्वरूपं प्रातिपदि-
कसंज्ञं स्यात् ।

No. 135.—Let any SIGNIFICANT form of word, NOT being A VERBAL ROOT (No. 49), AN AFFIX (No. 139), OR WHAT ENDS WITH AN AFFIX, be called A CRUDE FORM of word (*prātipadika*).

कृतद्धितसमासाश्च । १ । २ । ४६ ।

कृतद्धितान्तो समासश्च तथा स्युः ।

No. 136.—AND let forms of words ending in the affixes called KRIT (No. 329) and TADDHITA (Nos. 975 and 1067) AND COMPOUNDS (*saṁāsa*, No. 961) also be called *crude forms* (No. 135).

स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्
ङसोसाम्ङ्योस्सुप् । ४ । १ । २ ।

सु षो जस् इति प्रथमा । अस् षोद् शस् इति द्वितीया । टा
भ्यास् म्मिस् इति तृतीया । हे भ्यास् भ्यस् इति चतुर्थी । इषि
भ्यास् भ्यस् इति पञ्चमी । इस् षोस् आस् इति षष्ठी । डि षोस्
सुस् इति सप्तमी ।

No. 137.—[In this aphorism the case-affixes are enunciated.—
The cases, exclusive of the Vocative which is held to be a peculiar
aspect of the nominative, are seven—1st Nominative, 2nd Accusative,
3rd Instrumental, 4th Dative, 5th Ablative, 6th Genitive, 7th
Locative. The case-affixes, with their significations, are as follows:—]

	Singular.	Dual.	Plural.	
1st	su	au	jas	—
2nd	am	au	śas	—
3rd	ī	bhyām	bhis	"by."
4th	śe	bhyām	bhyas	"to."
5th	śasi	bhyām	bhyas	"from."
6th	śas	os	ām	"of."
7th	śi	os	sup	"in."

[After the elision of the indicatory letters, these affixes appear
as follows:—

1st	s	au	as
2nd	am	au	as
3rd	ī	bhyām	bhis
4th	e	bhyām	bhyas
5th	as	bhyām	bhyas
6th	as	os	ām
7th	i	os	su

The reader who enters upon the study of the *Laghu Kaumudī* without any previous acquaintance with Sanskrit, will find the recollection of the rules more easy, and his apprehension of their import more distinct, if he make himself familiar with the most usual signs of the 7th, 6th, and 5th cases, for information respecting which he was referred (at Nos. 22, 27, and 87,) to the present section. When the uninflected word ends in a consonant, the affix is

generally attached unaltered. Thus the 7th case singular of the word *ach*, in No. 21, is *achi*; the 7th dual of *omán*, in No. 54, is *omános*; and the 7th plural of *etyedhatyúsh*, in No. 42, is *etyedhatyúshou*. So again, the 6th case singular of *ik*, in No. 21, is *ikas*, which, by Nos. 124 and 126, becomes *iko* before a soft consonant; the 6th dual of *sajush*, in No. 124, is *sajushos*, which, by Nos. 124 and 130, becomes *sajusho* when followed by *r*; and the 6th plural of *jhal*, in No. 25, is *jhalám*, which, by No. 94, becomes *jhalá*. So again, the 5th case singular of *eh* in No. 56, is *ehas*, which, by Nos. 124 and 111, becomes *ehak*; the 5th dual of a term ending in a vowel occurs in No. 73, *vis. rahábhyám*, which, by No. 94, changes its final to *á*.

When the uninflected term ends in a vowel, the case-affixes are liable to several variations. Among the most noticeable modifications are the following, which take the place of the final *a*:—

	Singular.	Dual.	Plural.
5th	<i>át</i>	<i>ábhyám</i>	—
6th	<i>asya</i>	—	<i>ánám</i>
7th	<i>e</i>	—	<i>eshu</i>

Examples of these terminations occur in No. 35, where *át* becomes *ád* (by No. 82); in No. 73—*rahábhyám*; in No. 26—*sahyogántasya*; in No. 30—*samánám*; in No. 31—*pratyays*;— and in No. 44—*ihodhodhyeshaisheesu*.]

खाप्रातिपदिकात् । ४ । १ । १ ।

No. 138.—AFTER what ends with the feminine terminations *í* (No. 256 &c.) or *á* (No. 1341 &c.) OR after a CRUDE FORM (No. 135 &c.).—

[This aphorism is one of those which are said to exercise an authority (*adhikára*) over other aphorisms, inasmuch as they consist of terms which other aphorisms, in order to complete their sense, are under the necessity of borrowing. (No. 5.) Some aphorisms, such as the present, consist solely of words which, taken by themselves, convey neither a definition nor a direction, and which are enunciated solely for the purpose of avoiding the necessity of repeating the same words in a number of succeeding aphorisms.

Such aphorisms are said to be *kevaládhikára*, or "intended simply to regulate the sense of others." On the other hand, in No. 21, only a portion of the aphorism, viz., the word *achi*, exercises *adhikára*, which it does over the sense of No. 35 &c.]

प्रत्ययः । ३ । १ । १ ।

No. 139.—AN AFFIX.

[This, like No. 138, is an aphorism intended solely to regulate the sense of others.]

परस्य । ३ । १ । २ ।

इत्यधिकृत्य । अन्तादाबन्तात् प्रातिपदिकाश्च परे स्वादयः प्रत्ययाः
स्यः ।

No. 140.—AND SUBSEQUENT.

[This, like Nos. 138 and 139, is an aphorism intended solely to regulate the sense of others. The sense of the three aphorisms combined is as follows :—]

Let the affixes *su* &c. (No. 137) come after, or be attached to words ending in *śi* or *dp* (that is to say, words with feminine terminations,) and after crude forms (No. 135).

सुपः । १ । ४ । १०३ ।

सुपस्त्रीष्वि षीष्वि षचनान्येकस्य एकवचनद्विवचनबहुवचनसंज्ञानि
स्यः ।

No. 141.—OF SUP (which is a *pratyádhára* formed of *su* the first of the case-affixes, and the final *p* of the last of them,) let the three expressions in each successive set of three be severally termed "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural).

द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने । १ । ४ । २२ ।

द्वित्वेकत्वयोरैते स्यः ।

No. 142.—The DUAL AND the SINGULAR case-affixes are to be employed severally IN the sense of DUALITY AND UNITY.

बहुषु बहुवचनम् । १ । ४ । २१ ।

बहुत्वविवक्षायां बहुवचनं स्यात् ।

No. 143.—IN expressing MULTITUDE, let A PLURAL case-affix be employed.

विरामोऽवसानम् । १ । ४ । ११० ।

वर्णानामभावोऽवसानसंज्ञः स्यात् । ह्रस्वविसर्गो । रामः ।

No. 144.—Let CESSATION, or the absence of succeeding letters, be called a PAUSE (*avasāna*).

We now proceed to decline the word *rāma* (the name of an incarnation of *Vishnu*).—Attaching the case-affix of the 1st case singular, after removing the indicatory vowel (No. 36), we get *rāmas*: then the *s* becomes *ru* by No. 124, and finally *visarga* by No. 111, giving *rāmah*.

सरूपाखामेकशेष एकविभक्तौ । १ । २ । ६४ ।

एकविभक्तौ यानि सरूपाख्येष दृष्टानि तेषामेक एव शिष्यते ।

No. 145.—IN ANY INDIVIDUAL CASE (*vibhakti*) there is but ONE RETAINED OF the WORDS, ALWAYS SIMILAR IN FORM. [That is to say, the dual, which means "two *Rāmas*," implies "*Rāma* and *Rāma*;" and the plural, which means "more *Rāmas* than two," implies at least "*Rāma*, and *Rāma*, and *Rāma*;" and of these words, similar in sense as well as in form, we are to retain but one, when adding the affixes of the dual and plural. It would be otherwise had we to attach a dual affix to an aggregate signifying the two opponents "*Rāma* and *Rāvaṇa*," or the two which, in some of their inflections, differ in sound as well as in sense, *mātri* "a mother," and *mātri* "a measurer." But when the words never differ in form, though they do so in sense, this rule may apply. Thus *śrī* signifies "beauty" and also "wealth"—and "beauty and wealth" may be implied in the dual *śrīyau*.]

In the 1st case dual, then, we have *rāma*+*au*, which might appear to furnish occasion for the operation of the rule here following to the exclusion of No. 41, which gives way in accordance with No. 132.

प्रथमयोः पूर्वसवर्णः । ६ । १ । १०२ ।

शब्दः प्रथमाद्वितीयोरचि पूर्वसवर्णदीर्घं यकादेशः स्यात् । इति प्रथे ।

No. 146.—When *ach* OF THE FIRST OR SECOND CASE follows *ak*, let THE LONG VOWEL HOMOGENEOUS WITH THE ANTECEDENT be the substitute singly for both. By this rule *rāma+au* would become *rāmd*, but the rule here following interposes.

नादिचि । ६ । १ । १०४ ।

आदिचि न पूर्वसवर्णदीर्घः । वृद्धिरेचि । रामो ।

No. 147.—WHEN *ICH* FOLLOWS A OR *Á*, the substitution of the long vowel homogeneous with the antecedent (No. 146) shall NOT take place. Then, by No. 41, thus freed from the obstruction of No. 146, we have *rāma+au=rāmau* "two *Rāmas*."

चुट्ट । १ । ३ । ७ ।

प्रत्ययारो चुट्ट इतो स्तः ।

No. 148.—PALATAL (*chu*) OR CEREBRAL (*tu*) LETTERS initial in an affix are to be elided. Therefore, in the affix of the 1st case plural, the *j* of *jas* is to be elided, leaving *as*.

विभक्तिश्च । १ । ४ । १०४ ।

सुप्रिके विभक्तिसंज्ञो स्तः ।

No. 149.—AND *sup* (the case-affixes—No. 137) and *tiś* (the verbal affixes enunciated in No. 407) are called **VIBHAKTI**.

न विभक्तौ तुस्माः । १ । ३ । ४ ।

विभक्तिस्थ्यास्तवर्मसमा नेतः । इति सस्य नेत्वम् । रामाः ।

No. 150.—*TU* (the dentals *ta tha da dha na*) and *s* and *m*, standing IN A **VIBHAKTI** (No. 149) are NOT to be elided. Therefore the final *s* in *jas* is not to be elided, notwithstanding Nos. 5 and 7; & *rāmds*, by Nos. 124 and 111, becomes *rāmdh* "*Rāmas*"—more than two.

एकवचनं सम्बुद्धिः । २ । ३ । ४६ ।

संबोधने प्रथमाया एकवचनं सम्बुद्धिसंबंधं स्यात् ।

No. 151.—In the sense of the vocative, let the SINGULAR of the first case be called SAMBUDDHI.

यस्मात् प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम् । १ । ४ । १३ ।

यः प्रत्ययो यस्मात् क्रियते तदादि शब्दस्वरूपं तस्मिन् प्रत्यये परेऽङ्गं स्यात् ।

No. 152.—AFTER WHATSOEVER there is AN AFFIX (*pratyaya*) ENJOINED, let WHAT BEGINS THEREWITH, in the form in which it appears WHEN THE AFFIX FOLLOWS it, be called AN INFLECTIVE BASE (*aṅga*).

For example, in the first case singular it is enjoined that the affix *su* (No. 137) shall follow the crude form of a noun—for instance *rāma*. Then this word *rāma*, if it remain unchanged when the affix follows it, is called *aṅga*.

एङ्ङस्वात् सम्बुद्धेः । ६ । १ । ६६ ।

एङ्ङस्वात्स्वान्ताद्याङ्ङाल्लुप्यते सम्बुद्धेश्चेत् । हे राम । हे रामो । हे रामाः ।

No. 153.—AFTER an inflective base (No. 152) ending in *ak* OR IN A SHORT VOWEL, a consonant is elided if it be that OF SAMBUDDHI (No. 151). Hence the *s* is elided in *he rāma* "Oh *Rāma* !" In the dual and plural the vocative is the same as the 1st case ; so *he rāmau* "(Oh two *Rāmas* !" *he rāmāḥ* "Oh *Rāmas* !" We now come to the 2nd case, and we find *Rāma+am*, where we might expect No. 55 to take effect. But this is prevented by the rule here following.

अमि पूर्वः । ६ । १ । १०७ ।

अङ्कोऽप्यचि पूर्वरूपमेकादेशः । रामम् । रामो ।

No. 154.—WHEN the vowel of AM (the affix of the 2nd case singular) FOLLOWS *ak*, the form of THE PRIOR is the single sub-

stitute for both. Hence *rāma* + *am* = *rāmam* "Rāmu", *rāma* + *au* = *rāmau* "two Rāmas" (No. 141). In the 2nd case plural we find *rāmas* + *śas* and the rule here following.

सञ्ज्ञतद्धिते । १ । ३ । ८ ।

तद्धितवर्षप्रत्ययाद्या लशक्वर्गा इतः स्युः ।

No. 155.—The letters L, Ś, AND KU (that is to say, *ka kha ga gha ś*) are indicative IN AN AFFIX NOT belonging to the class TAD-DHITA (the class employed in forming nominal derivatives No. 1067). Thus the example under consideration becomes *rāma* + *as*; then No. 146 comes into operation, and the rule here following enjoins a substitution.

तस्माच्छसो नः पुंसि । ६ । १ । १०३ ।

पूर्ववर्षदीर्घात् परो यः शसस्वस्तस्य नः स्यात् पुंसि ।

No. 156.—AFTER THAT long vowel homogeneous with the prior (No. 146), N is substituted in place OF the s of ŚAS, IN THE MASCULINE. Thus we have *rāmān* : a form which might seem to give occasion for the rule next following.

अटकुषाङ्मुम्ब्यवायेऽपि । ८ । ४ । २ ।

अट् क्वर्मः पवर्गं षाङ् मुम् एतेर्ब्यस्तेर्यथासंभवमिलितेश्च व्यवायेऽपि रषाभ्यां परस्य नस्य चः समानपदे । इति प्राप्ते ।

No. 157.—EVEN WHEN a SEPARATION is caused BY the intervention of the *pratyāhāra* AT, KU, PU, (the five gutturals and five labials), ŚŚ (the particle ś), AND NUM (*anuswāra*), singly or combined in any possible way, the substitution of the cerebral for the dental *n* following *r* or *śk* in the same *pada* (No. 292) shall take place.

By this rule the final *n* in *rāmān* would be replaced by a cerebral, but the rule next following prohibits the substitution.

पदान्तस्य । ८ । ४ । ३७ ।

नस्य चो न । रामान् ।

No. 158.—The cerebral ण shall not be substituted in the room of dental न FINAL IN A PADA. Thus finally we have *rámān* “the *Rámas*.”

In the 3rd case singular we first find *rāma + śá*, but the rule next following enjoins a substitution.

टाडसिडसामिनात्स्याः । ७ । १ । १२ ।

आदन्ताट्टादीनामिनादयः स्युः । इत्वम् । रामेष ।

No. 159.—Let *INA* *ÁT* AND *SYA* be substituted in the room of *TA* (3rd singular) *ŚASI* (5th sing.) AND *ŚAS* (6th sing.) after what ends in short *a*.

Thus we have *rāma + ina*, which after the cerebral ण has been substituted by No. 157, becomes *rāmēna* “by *Rāma*.” (No. 35.)

In the 3rd case dual we first find *rāma + bhyaṁ*, which calls into operation the rule following.

सुपि च । ७ । ३ । १०२ ।

यञाटो सुप्यतोऽङ्गस्य दीर्घः । रामाभ्याम् ।

No. 160.—AND WHEN A CASE-AFFIX beginning with *yau* FOLLOWS, the long vowel shall be substituted for the final of an inflective base (No. 152) ending in short *a*. Hence *rāmābhyaṁ* “by two *Rámas*.”

In the 3rd plural we find *rāma + bhīḥ*, and here also a substitution is enjoined.

अतो भिस ऐस् । ७ । १ । ६ ।

अनेकाल् शित् षर्षस्य । रामैः ।

No. 161.—AFTER what ends in SHORT *A*, let there be *AIS* in the room of *BHIS*. From No. 58 we learn that this substitute takes the place not of the first letter merely (No. 88), but of the whole term (*bhīḥ*). By Nos. 124 and 111 we thus get *rāmāḥ* “by the *Rámas*.”

In the 4th singular, we find *rāma + śe*, and again a substitution is enjoined.

कुर्यः । ७ । १ । १३ ।

अतोऽङ्गात् परस्य कुर्यादेवः ।

No. 162.—Let YA be the substitute OF *NE* after an inflective base ending in short *a*.

Thus we have *rāma* + *ya*, an instance which the rule next cited takes cognizance of.

स्यानिवदादेशोऽनस्रविधौ । १ । १ । ५६ ।

आदेशः स्यानिवत् स्यात्तु स्यान्वलाभ्यविधौ । इति स्यानिवत्वात् सुपि चेति दीर्घः । रामाय । रामाभ्याम् ।

No. 163.—A SUBSTITUTE IS LIKE (or succeeds to all the titles and liabilities of) THAT WHOSE PLACE IT SUPPLIES—BUT NOT IN THE CASE OF A RULE the occasion for the operation OF which is furnished by the LETTERS of the original term.

According to this maxim, the *ya* substituted for *ne*, by No. 162, is, like it, entitled a case-affix (*sup*—No. 137); but it is not held to consist of the same letters as *ne*; hence, as it begins with the letter *y* (of the *pratyāhāra yan*), it furnishes occasion for the operation of No. 160, by which the short *a* of the inflective base is lengthened. Thus we have *rāmāya* "to *Rāma*." The 4th dual *rāmābhyām* "to two *Rāmas*"—is formed like the 3rd.

In the 4th plural we have first *rāma* + *bhyas*, which calls into operation the rule next following (and not No. 160).

बहुवचने ऋस्येत् । ७ । ३ । १०३ ।

ऋणादो बहुवचने सुप्यतोऽङ्गस्येकारः । रामेभ्यः । सुपि क्तिम् ।

वचसम् ।

No. 164.—WHEN A PLURAL case-affix beginning with JHAL FOLLOWS, *R* is the substitute for the final short *a* of an inflective base.

Thus we have *rāmebhyah* "to the *Rāmas*." Why do we say "case-affix *r*" Because the rule does not extend to the verbal affixes. Ex. *pacha* + *dhvam* = *pachadhvam* "do ye cook."

In the 5th sing. we have first *rāma* + *hasi*, and *āt* is substituted for *hasi* by No. 159, and we get *rāmāt* (No. 55), a form to which the rule next cited has reference.

वावसाने । ८ । ४ । ५ । ६ ।

अवसाने क्लां चरो घा । रामात् । रामाद् । रामाभ्याम् । रामेभ्यः । रामस्य ।

No. 165.—WHEN A PAUSE (No. 144) ENSUES, *char* may OPTIONALLY be substituted for *jhal*. So we may write *rāmāt* or (by No. 81) *rāmād* "from *Rāma*."

The dual and plural of the 5th case are like those of the 4th:—*rāmābhyām* "from two *Rāmas*", *rāmabhyah* "from the *Rāmas*."

In the 6th sing. we have first *rāma* + *has*; and, on making the substitution enjoined by No. 159, we get *rāmasya* "of *Rāma*." In the dual we have first *rāma* + *os*, which brings into operation the rule next following.

असि च । ७ । ३ । १० । ४ ।

अतोऽङ्गस्यकारः । रामयोः ।

No. 166.—AND WHEN *os* FOLLOWS, then *s* is substituted for the final short *a* of an inflective base. Thus we have *rāms* + *os* = *rāmayoh* "of two *Rāmas*"—(No. 29).

In the 6th plural we have first *rāma* + *ām*, which calls into operation the rule next following.

इत्वनद्यापो मुद् । ७ । १ । ५ । ४ ।

इत्स्वान्तात्त्रयन्तादाबन्ताच्चाङ्गात् परस्यामो मुदागमः ।

No. 167.—*NUṬ* shall be the augment OF WHAT COMES AFTER an inflective base ending IN A SHORT VOWEL, OR IN *NADī* (No. 215) OR IN *ĀP* (No. 1341).

From No. 103 we learn that this augment is to be prefixed. We thus get *rāma* + *nām*, to which the rule following has reference.

नामि । ६ । ४ । ३ ।

अवन्ताङ्गस्य दीर्घः । रामाणाम् । रामे । रामयोः । एत्वे कृते ।

No. 168.—WHEN *NĀM* FOLLOWS, the long vowel shall be substituted for the final of an inflective base which ends in a vowel. Thus we get *rāmāṅām* "of the *Rāmas*." (No. 157.)

In the 7th sing. we have *rāma + ṅi*, which, by Nos. 156 and 33, becomes *rāme* "in *Rāma*." The dual is like the 6th—*rāmayoh* "in two *Rāmas*."

In the 7th plural we have *rāma + su*, which, by No. 164, becomes *rāmes + su*, and this calls into operation the rule following.

आदेशप्रत्यययोः । ट । इ । यूट् ।

इयङ्भ्यां परस्यापदान्तस्यादेशः प्रत्ययावयवश्च यः सस्तस्य मूर्धन्यादेशः । ईषद्विवृतस्य सस्य तादृश एव षः । रामेषु । एवं कृष्णादयोऽप्यदन्ताः ।

No. 169.—The cerebral substitute shall take the place of the dental *s*, when the *s* is part OF A SUBSTITUTE OR OF AN AFFIX following *in* or *ku*, and is not the final letter of the *pada*.—Of the cerebrals, the *ishadvivṛita sh* (No. 16) most resembles the *s*, and is therefore the proper substitute. Thus we get *rāmeshu* "in the *Rāmas*."

In the same way are declined *kṛishṇa* and other words ending in short *a*.

[Having explained this declension very fully, we shall indicate the steps of the process as they recur in the sequel more concisely.]

सर्वादीनि सर्वनामानि । १ । १ । २७ ।

सर्वं विश्वं उभ उभयं उत्तरं उत्तमं अन्यं अन्यतरं इतरं त्वत् त्वं नेमं समं विमं । पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायाम-संज्ञायाम् । स्वमन्नातिथनाख्यायाम् । अन्तरं बहिर्योगोपसंख्यानयोः । त्वद् तद् यद् एतद् इदम् अदस् एकं द्वि युष्मद् अस्मद् भवतु ऋम् ।

No. 170.—*SARVA* &c. are called *PRONOMINALS* (*sarvanāma*).

This class of words consists of the following:—*sarva* "all," *visva* "all," *ubha* "both," *ubhaya* "both," *datara datama* (affixes employed in the formation of such words as *katara* "which of two?" and *katama* "which of many?") *anya* "other," *anyatara* "either," *itara* "other," *tvat* or *tva* "other," *nema* "half," *sama* "all," *sima* "whole." The seven following are pronominals when they imply a relation in time or place, not when they are names—viz, *pūrva* "prior, east," *para* "after," *avara* "posterior, west," *dakṣiṇa* "south, right," *uttara* "inferior, other, north," *apara* "other," *adhara* "inferior, west;"—so also *sua* when it signifies "own," not when it signifies "a kinsman" or "property;" *antara* when it signifies "outer" or "an under garment;" *tyad* or *tad* "he, she, it, that," *yad* "who, which, what," *etad* "this," *idam* "this," *adas* "this, that," *eka* "one," *dvi* "two," *yushmad* "thou," *asmad* "I," *bhavatu* "your honour, your excellency," *kim* "who? what?"—

असः शी।७।१।१७।

अदन्तात् सर्वनाम्नो असः शी स्यात् । अनेकात्त्वात् सर्वादेशः ।
सर्वे ।

No. 171.—After a pronominal ending in short *a*, let *śi* be the substitute OF *JAS* (1st case plur.). As the substitute consists of more letters than one, it takes the place of the whole (No. 58). Ex. *sarva* + *i* = *sarve* ("all"—Nos. 156 and 35).

सर्वनाम्नः स्मै।७।१।१४।

अतः सर्वनाम्नो ङेः स्मै । सर्वस्मै ।

No. 172.—AFTER A PRONOMINAL ending in short *a*, *smai* is the substitute of *śe* (4th sing.).

Example, *sarvasmai* "to all."

हसिद्धोः स्मात्स्मिन्ना।७।१।१५।

अतः सर्वनाम्न यतयोरेतौ स्तः । सर्वस्मात् ।

No. 173.—After a pronominal ending in short *a*, *smāt* AND *smiñ* are the substitutes OF *śasi* (4th sing.) AND *śi* (7th sing.)
Example, *sarvasmāt* "from all." (No. 160.)

धामि सर्वनाम्नः सुट् । ७ । १ । ५२ ।

अवर्षान्तात् परस्य सर्वनाम्नो विहितस्यामः सुडागमः । एत्वे
इत्वे । सर्वेषाम् । सर्वस्मिन् । शेषं रामवत् । एवं विश्वादयोऽप्य-
दन्ताः । उभयशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः । उभो २ । उभाभ्याम् ३ ।
उभयोः २ । तस्येह पाठोऽकवर्थः । इतरदन्तमो प्रत्ययो । प्रत्य-
यग्रहणे तदन्तग्रहणमिति तदन्ता याह्याः । नेम इत्यर्थे । समः
सर्वपर्यायस्तुल्यपर्यायस्तु न समानामिति ज्ञापकात् ।

No. 174.—SUT is the augment of *am* (6th plur.), WHEN *AM* COMES AFTER A PRONOMINAL ending in *a* or *ā*. Example (Nos. 164 and 169) *sarveshām* "of all." In the 7th sing. (No. 173) *sarvasmān* "in all." The rest of the declension is like that of *rāma*. In the same way are declined *viśva* and the other pronominals (No. 170) ending in short *a*. The word *ubha* "both" takes invariably the dual affixes. Ex. *ubhau* "both," *ubhābhyām* "by, to, or from both," *ubhayoh* "of or in both." The object of its being inserted in the list of pronominals (whilst its declension does not differ from that of *rāma*) is its taking the augment *akach* (No. 1321, which it could not take if it were not a pronominal). The terms *ātara* and *ātama* are affixes. "By citing the affix we cite that which ends therewith:"—(says *Paṭanjali*) so the words that end with these affixes are to be reckoned pronominals. The word *nema* is a pronominal when it signifies "half." That *sama*, which is a pronominal when synonymous with *sarva* "all," is not so when synonymous with *tulya* "like" we learn from the expression *samānām* "of equals"—in No. 30—(which would have been *sameshām*, if the word, in that sense, had been a pronominal.)

पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसं-
ज्ञायाम् । १ । १ । ३४ ।

स्तेषां व्यवस्थायामसंज्ञायां सर्वनामसंज्ञा गणसूचात् सर्वत्र या
प्रज्ञा सा अस्ति वा । पूर्वे । पूर्वाः । असंज्ञायां किम् । उत्तराः कुरु-
वः । स्वामिधेयापेक्षावधिनियमो व्यवस्था । व्यवस्थायां किम् । द-
क्षिण माध्याः । कुरुवा इत्यर्थः ।

No. 175.—The name of pronominal (No. 170) belongs to PÚRVA "prior," PARA "after," AVARA "posterior," DAKSHINĀ "south," UTTARA "inferior, other, north," APARA "other," AND ADHARA "inferior," WHEN THEY DISCRIMINATE RELATIVE POSITION, NOT when they are NAMES.

The designation of pronominal assigned to these in every case by the aphorism No. 170, which implies the list of words enumerated in the commentary thereon, is optional when *jas* (1st plural) follows.—Ex. *púrve* (by No. 171) or *púrvāḥ* (No. 151).—Why do we say "not when they are names?" Witness *uttarāḥ* (not *uttare*) when the word is used as a name for "the Kurus."

That there is "a specification, (*niyama*), or tacit implication, of a determinate point (*avadhi*), with reference to which something is to be described by the word itself" is what we mean when we say that "a relation in time or place (*avasthā*) is implied,"—[For example, we wish to describe Benares as being *southern* (*dakshina*). To do this, we may specify some point—say one of the peaks of the *Himālaya*—with reference to which Benares may be described as "a place to the southward." Again, we here may thus speak of the people to the south of the *Vindhya* mountains, as being "southern," not with reference to the inhabitants of Ceylon, but with reference (as every one here understands, by tacit implication) to us ourselves who live to the north of the *Vindhya* range]. Why do we say, "when a relation in time or place is implied?" Witness *dakshināḥ* (not *dakshine*) *gāthakāḥ*, meaning "clever singers."

स्वमञ्जातिधनास्यायाम् । १ । १ । ३५ ।

ज्ञातिधनान्यवाचिनः स्वशब्दस्य प्राप्ता संज्ञा अस्ति वा । स्वे ।
स्वाः । आत्मीया आत्मान इति वा । ज्ञातिधनवाचिनस्तु स्वाः ।
ज्ञातयोऽर्थे वा ।

No. 176.—The designation, as a pronominal, of the word *swa* (No. 170) WHEN IT SIGNIFIES SOMETHING ELSE THAN A KINSMAN OR PROPERTY, optionally obtains when *jas* (1st plural) follows. Thus we have either *swas* (No. 171) or *swāḥ* (No. 151) in the sense of "own" or "selves," but *swāḥ* alone, in the sense of "kinsmen" or "articles of property."

अन्तरं बहिर्योगोपसंब्यानयोः । १ । १ । ३६ ।

बाह्ये परिधानीये चार्थेऽन्तरशब्दस्य प्रप्रा संज्ञा षसि वा । अन्तरे अन्तरा वा गृह्णाः । बाह्या इत्यर्थः । अन्तरे अन्तरा वा शाटकाः । परिधानीया इत्यर्थः ।

No. 177.—The designation, as a pronominal, of the word *antara* (No. 170) WHEN IT SIGNIFIES "OUTER" OR "A LOWER GARMENT," optionally obtains when *jas* (1st plural) follows. Thus we may write *antars* or *antarāh*, when speaking of houses "external" (for instance to the walls of the city); and so also when speaking of the petticoats worn under the upper garment.

पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा । ७ । १ । १६ ।

एभ्यो ङसिद्धोः स्मात्स्मिन्ने वा स्तः । पूर्वस्मात् । पूर्वात् । पूर्वस्मिन् । पूर्वे । एवं परादीनाम् । शेषं सर्ववत् ।

No. 178.—AFTER THE NINE BEGINNING WITH *PÚRVA*, (that is to say, after *púrva*, *para*, *avara*, *dakshina*, *uttara*, *apara*, *adhara*, *śra*, and *antara*) the substitution of *smát* and *emin* for *śasi* and *śi* (No. 173) is OPTIONAL.

Thus we may write either *púrvasmát* or *púrvat*, *púrvasmin* or *púrve* :—and so of *para* &c. In other respects the declension of these words is the same as that of *sarva*.

प्रथमचरमतयास्पर्धाकतिपयनेमाश्च । १ । १ । ३३ ।

स्ते अस्युक्तसंज्ञा वा स्युः । प्रथमे । प्रथमाः । तयः प्रत्ययः । द्वितये । द्वितयाः । शेषं रामवत् । नेमे । नेमाः । शेषं सर्ववत् ।

No. 179.—The words *PRATHAMA* "first," *CHARAMA* "last," *TAYA* (which is an affix, respecting which see the maxim cited under No. 174.—), *ALPA* "few," *ARDHA* "half," *KATIPAYA* "some," and *HEMA* "half," shall be optionally termed pronominal (No. 170) when *jas* (1st pl.) follows.

Thus we may write *prathamā* or *prathamāh*. Of the affix *śays* we have an example in *dvitāys* or *dvitāyāh* "second." The rest of the declension is like *rāma*. The word *nema* is enumerated

among the pronominals in No. 170—therefore, though by this rule the nominative plural may be like *rāma*, the rest of the declension is like *sarva*.

तीयस्य द्वित्सु वा । द्वितीयस्मै । द्वितीयायेत्यादि । एवं तृतीयः । निर्जरः ।

No. 180.—WHEN CASE-AFFIXES WITH AN INDICATORY *Ṛ* FOLLOW, (such are the 4th, 5th, 6th, and 7th singular) the term pronominal (No. 170) is OPTIONALLY a name OF what ends in *TĪYA*.

Example, *dwitīyasmāi* or *dwitīyāya* “to the second,” and so on.—So also *tritīya* “the third.”

We now come to the declension of the word *nirjara* “imperishable,”—which is derived from the feminine word *jarā* “decrepitude.”

जराया जरसन्यतरस्याम् । ७।२।१०१ ।

अच्चादौ विभक्तौ । पदाङ्गाधिकारे तस्य तदन्तस्य च । निर्दिश्यमानस्यादेशा भवन्ति । एकदेशविकृतमनन्यषदिति जरशब्दस्य जरस् । निर्जरसौ । निर्जरस इत्यादि । एषे इलादौ च रामवत् । विश्वपाः ।

No. 181.—Instead OF *JARĀ* there is OPTIONALLY *JARAS*, when a *vibhakti* (No. 170) beginning with a vowel follows.

Where a rule refers to a *pada* or an *aṅga* (No. 153), the rule, if it apply to a particular word, applies also to what ends with the word. Hence this rule, which applies to the word *jarā*, applies also to *nirjara*, just as, in English, the substitution, in the plural, of “geese,” for “goose,” applies also to the case of “wildgeese.” But here a question might arise, suggested by No 58, as to whether the substitute should not take the place of the whole word—so that the plural of “wildgoose,” should become “geese” simply. To guard against this, it is declared that “Substitutes take the place of that only which is exhibited (when the substitute is enjoined).”—Thus, in *nirjara*, the substitute takes the place of the *jarā* only, for *jarā* only was exhibited when the substitute *jaras* was

enjoined. Here another objection may be raised, for *jaras* was enjoined to take the place of *jará*, with a long final, not of *jara*, the final of which is short. This objection is met by the maxim that "What is partially altered does not thereby become something quite different," (and this is illustrated in the *Mahābhāṣya* by the case of a dog, which, having lost his ears, does not thereby lose his personal identity,)—so *jaras* may be the substitute of the partially altered *jara*. Thus we get *nirjarasaṁ* "two imperishables," *nirjarasā* "imperishables," and so on.—On the other alternative, and when the affixes begin with a consonant, the word is declined like *rśma*.

We now come to the declension of *viśvapa* "the preserver of all"

दीर्घाञ्जसि च । ६ । १ । १०५ ।

विश्वपे । विश्वपाः । हे विश्वपाः । विश्वपाम् । विश्वपो ।

No. 182.—AND WHEN *JAS* (1st pl.) or *ich* (*pratyāhāra*) COMES AFTER a LONG vowel, the long vowel homogeneous with the prior is not substituted for both (by No. 146, any more than under the circumstances stated in No. 147). We have therefore the 1st dual *viśvapau* (by No. 41), and plural *viśvapāḥ* (by No. 55).—In the vocative singular we have *he viśvapāḥ*, the same as in the nominative. In the 2nd case sing. *viśvapām* (No. 155); in the dual, as in the 1st case, *viśvapau*.

सुडंनपुंसकस्य । १ । १ । ४३ ।

स्वादिपञ्चवचनानि सर्वनामस्थानसंज्ञानि स्युःक्रीबस्य ।

No. 183.—Let *SUT* (which is a *pratyāhāra* formed of *su* the first case-affix, and *ut* the fifth, and which serves as a name common to the five), but NOT OF a NEUTER word be called *sarvanāmasthāna*.

स्वादिषसर्वनामस्थाने । १ । ४ । १७ ।

स्वादिषसर्वनामस्थानेषु पूर्व पदं स्यात् ।

No. 184.—WHEN the affixes BEGINNING WITH *SU* and ending with *ḥs* (which occurs in the 70th aphorism of the 3rd Chapter of the 5th Lecture) FOLLOW, NOT being *SARVANĀMASTHĀNA*

(No. 183), let what precedes be called *pada*. [This is an extension of the application of the term *pada* as laid down in No. 14].

यच्च भम् । १ । ४ । १८ ।

यादिष्वच्चादिषु च कप्रत्ययावधिषु स्वादिष्वसर्वनामस्थानेषु पूर्वं
मसंज्ञं स्यात् ।

No. 185.—AND WHEN affixes, with an initial Y OR initial VOWEL, beginning with *su* and ending with *ka*, follow, not being *sarvanāmasthāna* (No. 183), let what precedes be called *BHA*.

[The question here arises, whether a word which gets the name of *bha* from this rule, and of *pada* from the one preceding, is to retain both names, or, if not, which name is to be retained. The rule next cited supplies the answer].

आ कडारादेका संज्ञा । १ । ४ । १९ ।

इत उर्ध्वं कडाराः कर्मधारय इत्यतः प्रागेकस्यैकेव संज्ञा ज्ञेया ।
या परानवकाशा च ।

No. 186.—From this point (that is to say, from the 1st aphorism of the 4th Chapter of the 1st Lecture), TO the aphorism "KA-PĀRĀH *karmadhāraye*" (which is the 38th aphorism of the 2nd Chapter of the 2nd Lecture) only ONE NAME of each thing named is to be recognised—viz: that which comes last (where the claims are otherwise equal—(see No. 132) and that which, were its claim disallowed, would have no other opportunity of conducing to any result (see No. 41).

धातो धातोः । ६ । ४ । १४० ।

आकारान्तो यो धातुस्तदन्तस्य भस्याङ्गस्य लोपः । अलोऽन्त्य-
स्य । विश्वपः । विश्वपा । विश्वपाभ्यामित्यादि । एवं चङ्गुध्मा-
दयः । धातोः क्विप् । हाहान् । हरिः । हरी ।

No. 187.—Let there be elision OF the final letter of an inflective base, entitled to the designation of *bha* (No. 185), when it ends in A DHĀTU (No. 49) WITH LONG Á as its final letter.

The word *viśvapa* ends in a *dhātu*, viz. *pá* (in the sense

of "preserving") which has long *á* as its final letter; and the word which, by No. 147, is called an inflective base (*aṅga*) when an affix follows, is, by No. 185, entitled to the designation of *bha* when the case-affix (not being one of the five first) begins with a vowel. The long *á* is then elided.

Example, *viśwapa* + *śas* = *viśwapaś* (2nd case plural), *viśwapa* + *śá* = *viśwapaś* (3rd sing). Before the consonantal terminations there is no change. Example, *viśwapaśbhyám* (3rd dual). In the same way are declined *śaśkadhá* "the blower of a conch-shell," and the like.—Why do we say, "when it ends in a *dhātu*?" Because primitive words, like *háhá* "a *gandharba*," do not come within the scope of the rule. Example, 2nd pl. *háhán* (Nos. 146 and 156).

We now come to the declension of a noun ending in short *i*—*hari* "a name of *Vishnu*." 1st s. *harī*, 1st du. *harí* (No. 146).

असि ष।७।३।१०६।

इस्वान्तस्याङ्गस्य गुणः । हरयः ।

No. 188.—AND WHEN *JAS* FOLLOWS, *guṇa*, shall be the substitute of the short final of an inflective base. Hence 1st pl. *hari* + *jas* = *harayak*.

इस्वस्य गुणः ।७।३।१०८।

सम्बुद्धो । हे हरे । हरिम् । हरी । हरीन् ।

No. 189.—The substitute OF A SHORT final is *GUṆA*, when *sambuddhi* (No. 152) follows. By this and No. 153, we get the vocative sing. *he hara*. 2nd s. *harim* (No. 154), 2nd du. *harí*, 2nd pl. *harín* (No. 156).

शेषो यसखि ।१।४।७।

शेष इति स्पष्टार्थम् । इस्वो याविदुतो तदन्तं सखिवर्षे चिसं-
इम् ।

No. 190.—WITH THE EXCEPTION OF the word *SAKHI*, THE REST of the words that end in short *i* or *u* are called *GHI*. The words "the rest" are said to be employed here "for the sake of distinctness."

आङो नास्त्रियाम् । ७ । ३ । १२० ।

घेः परस्याङो ना स्यादस्त्रियाम् । आङिति टासंज्ञा । हरिषा ।
हरिभ्याम् । हरिभिः ।

No. 191.—Let *NA* be the substitute OF *AN* coming after *gh* (No. 190), but NOT IN THE FEMININE. The term *AN* is the ancient designation of *ta*, the 3rd sing. case-affix.

Example, *hari + ta = harina* (No. 157). 3rd du. *haribhyām*, 3rd pl. *haribhih*.

घेर्ङिति । ७ । ३ । १११ ।

घिसंज्ञस्य ङिति सुपि गुणः । हरये ।

No. 192.—Let *guṇa* be the substitute OF *GHI* (No. 190), WHEN a case-affix WHICH HAS AN INDICATORY *ś* FOLLOWS. Thus 4th s. *hari + śe = haraye* (No. 29).

ङसिङसोश्च । ६ । १ । ११० ।

यङो ङसिङघोरति पूर्वङ्पमेकादेशः । हरेः । हयोः । हरी-
याम् ।

No. 193.—AND when the short *a* OF *śASI* AND *śAS*, comes after *eś*, let the form of the prior be the single substitute for both. Thus, 5th and 6th s. *hari + śasi* and so also *hari + śas = hareś* (No. 192). 6th and 7th du. *haryoś* (Nos. 21 and 73)—6th pl. *harindām* (Nos. 167, 168, and 157).

अच्च घेः । ७ । ३ । ११६ ।

इद्व्यामुत्तरस्य ङोद्वरत् । हरो । हरिषु । एवं कस्यादयः ।

No. 194.—Let *aut* be the substitute of *śi* (the case-affix of the 7th s), when it follows short *i* or *u*, AND let short *A* be the substitute OF the *GHI* (No. 190) itself. Thus 7th s. *harau* (No. 41). 7th pl. *harishu* (No. 169). In the same way are declined *hari* "a poet," and the like.

अनङ् सो । ७ । १ । ६३ ।

स्युरङ्गस्यानङादेशोऽसम्बुद्धो सो ।

No. 195.—*ANAN* is the substitute of the word *sakhi*, WHEN *SU* FOLLOWS, provided it is not the sign of the vocative (No. 152).

The substitute, though consisting of more letters than one (No. 58), is prohibited by No. 59 from taking the place of more than the last letter. Thus we have *sakhan + s*.

अणोऽन्यात् पूर्व उपधा । १ । १ । ६५ ।

अन्यादन्तः पूर्वो यो वर्णः स उपधासंज्ञः स्यात् ।

No. 196.—The letter BEFORE THE LAST LETTER of a word is called THE PENULTIMATE (*upadhá*).

सर्वनामस्थाने चासम्बुद्धौ । ६ । ४ । ८ ।

मान्त्वोपधाया दीर्घोऽसम्बुद्धो सर्वनामस्थाने ।

No. 197.—AND the long form is the substitute of the penultimate letter (No. 196) of what ends in *n*, WHEN a SARVANÁMASTRÁNA (No. 183), NOT being SAMBUDDHI (No. 152), FOLLOWS. Thus we have *sakhán + s*.

अपृक्त एकाक्ष प्रत्ययः । १ । २ । ४१ ।

No. 198.—AN AFFIX consisting of A SINGLE LETTER (exclusive of indicatory letters) is called *APRIKTA*.

इक्ष्वाबभ्यो दीर्घात् सुतिस्यपृक्तं इक्ष् । ६ । १ । ६८ ।

इक्ष्णात् परं दीर्घो यो व्यापो तदन्ताच्च परं सुतिषीत्येतदपृक्तं क्षुप्यते ।

No. 199.—*SU* (the 1st sing. case-affix) AND *TI* AND *SI* (the terminations of two of the persons of the verb) when reduced to A SINGLE CONSONANT (No. 198), and when standing AFTER what ends in a CONSONANT OR in the LONG vowel deduced from the feminine terminations *śi* (No. 256) AND *śp* (No. 1341), are elided. Thus *sakhán + s* becomes *sakhán*.

न लोपः प्रातिपदिकान्तस्य । ८ । २ । ७ ।

प्रातिपदिकसंज्ञकं यत् पदं तदन्तस्य नस्य लोपः । सखा ।

No. 200.—There is ELISION OF *N* FINAL IN a *pada* which is entitled to the designation of PRÁTIPADIKA (No. 135).

The word *sakhi* is a *prátipadika* ; it becomes a *pada* (No. 20) when the case-affix is added ; and this name of *pada* it retains (by No. 210) after the case-affix has been elided. Thus *sakhán* is a *pada*. But *sakhán* is also entitled to the designation of *prátipadika*, like *sakhi* the place of which it occupies, according to No. 163. Thus, by the present rule, the form of the word becomes finally *sakhá* "a friend."

सख्युरसम्बुद्धौ । ७ । १ । १९२ ।

सख्युरङ्गात् परं सम्बुद्धिष्वर्त्तु सर्वनामस्थानं खिद्वत् स्यात् ।

No. 201.—Let a *sarvanámasthána* (No. 183) coming AFTER the word SAKHI, NOT IN THE SENSE OF THE VOCATIVE SINGULAR, be like that which contains an indicatory ण.

अच्चेञ्जिति । ७ । २ । ११५ ।

अजन्ताङ्गस्य वृद्धिर्जिति खिति च परे । सखायो । सखायः । हे सखे । सखायम् । सखायो । सखीन् । सख्या । सख्ये ।

No. 202.—Let *vridhhi* be the substitute OF an inflective base ending in A VOWEL, WHEN THAT WHICH HAS AN INDICATORY ण OR ङ FOLLOWS.

Thus *sakhi*, when the 1st dual case-affix is to be annexed, becomes *sakhai* (No. 201), and *sakhai+au=sakháyau* (No. 20),—so also 1st pl. *sakháyah*. The vocative sing. (by Nos. 189 and 153) is *he sakhe*. In the 2nd s. and du., *sakháyam* and *sakháyau*, Nos. 201 and 202 again apply: 2nd pl. *sakhán* (Nos. 146 and 156), 3rd s. *sakhyá*, 4th s. *sakhye*.

खत्यात् परस्य । ६ । १ । ११२ ।

खितियष्टाभ्यां खीतीशब्दाभ्यां कृतयथादेशाभ्यां परस्य ङसिद्ध-
शोरत्त उः । सख्यः ।

No. 203.—Short *u* is the substitute OF the *a* of *śasi* and *śas* FOLLOWING the words KHI AND TI or *khí* and *tí* which have substituted *yaṅ* (No. 21) for the final vowel.

Khí and *tí* are the terminations of the words *sakhi* and *pati*, which they are here employed to designate. The long forms *khi* and *tí* indicate certain derivative forms ; see No. 223.

The words "which have substituted *yan*," are employed to show that rule No. 192 does not apply here; and the same object is attained in the aphorism by writing not *khi* and *ti* but *khya* and *tya*, the *s* in which is intended merely to facilitate pronunciation.

Thus we have 5th and 6th s. *sakhyuh*.

घैत् । ७ । ३ । ११८ ।

इत् । परस्य ङैत् । सख्यो । शेषं हरिषत् ।

No. 204.—*AUT* is the substitute of *SI* after short *i*. Hence 7th s. *sakhyou*. The rest is like *hari* (No. 187).

पतिः समास एव । १ । ४ । ८ ।

चिदंशः । पत्ये । पत्युः २ । पत्यो । शेषं हरिषत् । समासे तु मूलस्ये । कतिशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः ।

No. 205.—The word *PATI* is called *ghi* (No. 190) ONLY when it is IN A COMPOUND (*samāsa*).

Hence in the 4th s. *patye* "to a master," No. 192 does not apply; in 5th and 6th s. *patyuh*, No. 203, not No. 193, applies; and in 7th s. *patyou*, No. 204 applies, but not 194. The rest is like *hari*. But in a compound, as in *bhīpataye*. "to the lord of the earth," *pati* is treated as *ghi* (No. 191 &c.).

The word *kati* "how many?" takes the plural terminations only.

बहुवचनवृत्ति संख्या । १ । १ । २३ ।

No. 206.—Let the words *BAHU*, and *GAṆA*, and those which end in *VATU* and *PATI* be called *sakhyā*.

The word *kati* is one of those which end in *ḍati*, the *ḍ* in which affix is indicative.

इति च । १ । १ । २५ ।

इत्यन्ता संख्या षट्संज्ञा स्यात् ।

No. 207.—AND let a *sakhyā* (No. 206) which ends in *PATI* be called *śhaḥ* (No. 324).

Thus the word *kati* is called *śhaṭ*.

षट्शो लुक् । ७ । १ । २२ ।

अशयसोः ।

No. 208.—Let there be ELISION (*luk*) of *jas* and *śas* AFTER words termed *SHAṬ* (No. 207).

प्रत्ययस्य लुक्स्लुपः । १ । १ । ६१ ।

लुक्स्लुलुपशब्देः कृतं प्रत्ययादर्शनं क्रमात् तत्तत्संबन्धं स्यात् ।

No. 209.—Let the disappearance OF AN AFFIX when it is caused by the words *LUK*, *ŚLU*, OR *LUP* be designated by these terms respectively (to distinguish it from the ordinary elision termed *lopa*—No. 6).—

प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् । १ । १ । ६२ ।

प्रत्यये लुपेऽपि तदाश्रितं कार्यं स्यात् । इति अशि चेति गुणे प्राप्ते ।

No. 210.—WHEN ELISION (*lopa*) OF AN AFFIX HAS TAKEN PLACE, THE AFFIX shall still exert its influence, and the operations dependent upon it shall take place as if it were present.

The word *lakshana*, in the aphorism, signifies "that by which a thing is recognised." A case-affix is recognised (No. 152) by its causing that which it follows to take the name of *aśga*. In accordance with the present rule therefore the word *kati* retains the name of *aśga*, though the affixes *jas* and *śas* have been elided by No. 208; and, in virtue of its having the name of *aśga*, it ought to take a *guna* substitute through the operation of No. 188. But the rule following debars this.

न लुमताङ्गस्य । १ । १ । ६३ ।

लुमता शब्देन लुपे तन्निमित्तमङ्गकार्यं न स्यात् । कति २ । कतिभिः । कतिभ्यः २ । कतीनाम् । कतिषु । युष्मद्स्मद्बृहद्संज्ञ-कास्त्रिषु सङ्ख्याः । चिश्चो नित्यं बहुवचनान्तः । च्यः । चीन् । चिभिः । चिभ्यः २ ।

No. 211.—When an affix is elided BY the enunciation of one of the three terms (in No. 209) CONTAINING the letters LU, the effect which it is competent to cause in respect OF AN AŅGA or inflective base shall NOT take place.

In the 1st pl. of *kati*, the affix *jas* is elided by the enunciation of *lak* (No. 208), and therefore the substitution of *guṇa* which the elided *jas* would otherwise (by Nos. 210 and 188) have been competent to cause, does not take place.

Thus we have 1st and 2nd pl. *kati* "how many?" 3rd *kati-bhik*, 4th and 5th *kati-bhyah*, 6th *katinām* (Nos. 167 and 168), 7th *katisu* (No. 169).

The words *yushmad* "thou," *asmad* "I," and the words called *abaf* (Nos. 324 and 207) retain the same form in all the three genders.

The word *tri* "three," is always plural.

Example, 1st pl. *trayah* (No. 188), 2nd *trīn* (Nos. 146 and 156), 3rd *trībhik*, 4th and 5th *trībhyah*.

षेस्त्रयः । ७ । १ । ५३ ।

शामि । च्याशाम् । त्रिषु । गोशस्त्रेऽपि । प्रियच्याशाम् ।

No. 212.—TRAYA is the substitute OF TRI, when *ām* follows.

Example, 6th pl. *trayānām* (Nos. 167 and 168), 7th *trīshu* (No. 169).

And this rule applies also when *tri* is final in a compound adjective.

Example, *priyatrayānām* "of these who have three dear friends."

द्वदादीनामः । ७ । २ । १०२ ।

एवामकारो विमत्तो । द्विपर्यन्तानामेवेष्टिः । द्वौ २ । द्वभ्याम् ३ ।
द्वयोः २ । शान्ति लोकात्मिति षपीः सूर्यः ।

No. 213.—Short A is the substitute OF TYAD &C. when a case-

affix follows. "TYAD &c." (see No. 170) implies "tyad, tad, yad, dad, idam, adas, aka, and dvi." The *Mahābhāṣya* directs that the list shall not extend beyond *dvi*. That this is the direction of *Patañjali* (the author of that "Great Commentary," on the aphorisms of *Pāṇini*) is indicated by the form of expression "it is the wish," or "it is wished," (*ishfiḥ* or *ishyate*. Compare No. 14.) Thus we have 1st and 2nd du. *dvaṁ* "two" (No. 147), 3rd 4th and 5th *dvābhyām* (No. 160), 6th and 7th *dvaṁyoh* (No. 166).

We now come to the declension of *papī* "the sun," (the "cherisher of the world," derived from *pā*, "to cherish").

दीर्घाञ्जसि च । ई । १ । १०५ ।

दीर्घाञ्जसि इचि च परे न पूर्वसवर्षदीर्घः । ष्यो । ष्यः । हे षीः । षीम् । षीन् । ष्या । षीभ्याम् । षीभिः । ष्ये । षीभ्यः २ । ष्यः २ । ष्योः २ । दीर्घत्वात् नुट् । ष्यास् । जे तु सवर्षदीर्घः । षी । षीषु । एवं वातप्रम्यादयः । बभूवः श्रेयस्यो यस्य स बहुश्रेयसी ।

No. 214.—AND WHEN JAS OF *ich* (*pratyāhāra*, No. 147) comes AFTER A LONG vowel, the long vowel homogeneous with the prior is not substituted (No. 146).

Therefore (by No. 21) 1st du. *papyau*, 1st pl. *papyah*, vocative sing. *he papih*, 2nd s. *papīm* (No. 154), 2nd pl. *papīn* (No. 156), 3rd s. *papyā*, 3rd 4th and 5th du. *papībhyām*, 3rd pl. *papībhik*, 4th s. *papye*, 4th and 5th pl. *papībhyah*, 5th and 6th s. *papyah*, 6th and 7th du. *papyoh*. There is not *nuḥ* (No. 167) for the vowel is long—hence 6th pl. *papyām*. When *hi* is added, then by No. 54, 7th s. *papīh*, 7th pl. *papīshu*.

In the same way are declined *vālapramī* "an antelope," and the like.

We now come to the declension of *bahurēyasī* "a man who has many excellent qualities."

युष्वास्थो नदी । १ । ४ । ३ ।

ईदूदन्तो नित्यस्त्रीलिङ्गो नदीसंज्ञो स्तः । प्रथमलिङ्गग्रहणं च ।
पूर्वं स्त्र्यास्यस्योपसर्जनत्वेऽपि नदीत्वं वक्तव्यमित्यर्थः ।

No. 215.—Words ending in long *f* and *ū*, always FEMININE, and having no masculine of the same form, (as the word *grāmanī* has,) are called *nadī* (the word *nadī* “a river” being a type of the class.) “And its original gender is to be taken” into account:—that is to say, it is to be spoken of as retaining its character as a *nadī*, even when the word which was at first feminine comes to form part of a compound epithet applied to a male.

अम्बार्थनयोर्ह्रस्वः । ७ । ३ । १०७ ।

सम्बुद्धो । हे बहुमेयसि ।

No. 216.—THE SHORT vowel shall be the substitute OF certain words SIGNIFYING “MOTHER,” AND OF words called *NADĪ* (No. 215), when the affix of the vocative singular follows.

Example, *he bakūreyasi* (No. 153).

आएनद्याः । ७ । ३ । ११२ ।

नयन्तात् परेषां क्षितामाडागमः ।

No. 217.—*At* is the augment of the case-affixes with an indicatory *ā*, when they come AFTER a word ending with a *NADĪ* (No. 215).

आटस्य । ६ । १ । १८० ।

आटोऽपि परे वृद्धिरेकादेशः । बहुमेयस्ये । बहुमेयस्याः २ ।
बहुमेयसीनाम् ।

No. 218.—AND when *ack* comes AFTER *At*, *vriiddhi* is the single substitute for both. Thus in the 4th s. *bakūreyasi* + *ā* + *he* = *bakūreyasyasi*, 5th and 6th s. *bakūreyasyāh*, 6th pl. *bakūreyasīnām* (No. 167).

हेराम् नद्याम्नीभ्यः । ७ । ३ । ११६ ।

नयन्तादावन्तान्नीयद्वात् परस्य हेराम् । बहुमेयस्याम् । शेवं

पपीवत् । अह्यन्तात्वात् सुलोपः । अतिलक्ष्मीः । शेषं बहुभ्येयसी-
वत् । प्रथीः ।

No. 219.—*AM* is the substitute OF *NI* AFTER words ending in *NADī* (No. 215) AND in the feminine termination *ĀP* and the word *NI*. Hence 7th s. *bahubhryasyām*. The rest of the declension is like *papī* (No. 213).

The word *atīlakṣmī* is, in the 1st s., *atīlakṣmī* "who has surpassed *Lakṣmī*," the *su* not being elided by No. 199, because the word *lakṣmī* (the name of one of the goddesses) is a primitive, and is not formed by a feminine affix *śī*. The rest of the declension is like *bahubhryasī* (No. 214).

We now come to *pradhī*, 1st s. *pradhī* "a man of superior understanding."

अधि ऋधातुधुवां खोरियडुवडौ । ६ । ४ । ७७ ।

श्नप्रत्ययान्तस्येवर्णोन्तस्य धातोर्धु इत्यस्य चाङ्गस्येयडुवडौ
स्तोऽच्चादौ प्रत्यये परे । इति प्राप्ते ।

No. 220.—*IYAŃ* AND *UVAŃ* are the substitutes OF what ends with the *pratyaya śNU* AND of what ends in A VERBAL ROOT IN I OR U (whether long or short), AND of the inflective base *BHRŪ*, WHEN an affix beginning with A VOWEL FOLLOWS.

This rule should include the case of *pradhī* (which is formed from the verbal root *dhyai* "to meditate"), but the rule following restricts it.

एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य । ६ । ४ । ८२ ।

धात्ववयवसंयोगपूर्वो न भवति य इवर्षस्तदन्तो यो धातुस्त-
दन्तस्यानेकाचोऽङ्गस्य यवच्चादौ प्रत्यये । प्रथ्यो र् । प्रथ्यस् ।
प्रथ्यः । प्रथ्यि । शेषं पपीवत् । एवं याम्भीः । डो तु । याम्भ्याम् ।
अनेकाचः क्विस् । नीः । नियो । नियः । अस्मि शसि च परत्वादि-
यङ् । नियस् । नियः । डेरास् । नियाम् । असंयोगपूर्वस्य क्विस् ।
सुभियो । यवक्लियो ।

No. 221.—*Yañ* is the substitute OF I OR *i* terminating a verbal root final in an inflective base OF MORE VOWELS THAN ONE, provided the I OR *i* is NOT PRECEDED BY A COMPOUND CONSONANT forming part of the root, when an affix beginning with a vowel follows.

In *pradhī*, which is a dissyllable, the final *ī* terminates an inflective base of more vowels than one, and it is not preceded by a compound consonant. The rule therefore applies, and we have 1st and 2nd du. *pradhyaū*, 2nd s. *pradhyaṃ*, 1st and 2nd pl. *pradhyaḥ*, 7th s. *pradhyaī* (No. 55 being debarred). The rest of the declension is like that of *papī* (No. 213). In the same way *grāmanīh* "a female head of a village"; but, in the 7th s. this makes *grāmanyaī* (by No. 219, being derived from the root *ñī* "to lead.") Why "of more vowels than one?" Witness *nīh* "a leader," which makes, by No. 220, 1st and 2nd du. *niyaū*, 1st pl. *niyaḥ*, and in the 2nd s. and pl. *niyaṃ* and *niyaḥ* (Nos. 154 and 146 being superseded by No. 220, which occupies a later place in the *Aśṭādhyāyī*—see No. 132). In the 7th s. *niyām* (No. 219).—Why "provided the vowel is not preceded by a compound consonant?" Witness 1st du. *śubriyaū* "two prosperous men," and *yośatriyaū* "two purchasers of barley," where the final *ī* is preceded by a compound consonant, and to which therefore not this rule but No. 220 applies.

[It may be worth while to review the steps which rendered necessary the enunciation of this rule with reference to the word *pradhyaū*. The word might apparently have been formed at once from *pradhī+au* by No. 21, but that rule was superseded by a subsequent rule No. 146. By No. 214, however, this rule was positively forbidden to take effect, and as it therefore departs, with all its effects, No. 21 reappears, but to be again superseded by No. 220, to which the preference attaches on the principle stated under No. 41. No. 221 then supersedes No. 220, but as it does this not by positive prohibition, but by usurping a portion of its sphere of application, No. 21 is not again restored. Had it been so, the prohibitory rules would also have reappeared in an endless cycle.]

मतिश्च । १ । ४ । ६० ।

प्रादयः क्रियायोगे गतिसंज्ञाः स्युः । गतिकारकेतरपूर्वपदस्य यण्
नेष्यते । । शुद्धियो ।

No. 222.—AND let *pra* &c. (No. 47), in combination with a verb, be called GATI (as well as *upasargu*).

It is not wished (by the author of the *Mahābhāṣya*) that *yan* (enjoined by No. 221) should be the substitute of a word to which is prefixed any thing else than a *gati* or a *kāraka* (meaning by *kāraka* a case which is in grammatical relation with a verb). Therefore in the example *suddhadiyau* "two men of pure minds," the substitution of *yan* does not take place, but No. 220 applies, because the word *suddhadhi* means "one whose thoughts are pure," and here the word "pure," is in grammatical relation with the verb "are," in respect to which it is therefore a *kāraka*, but it is not so in regard to the verb "to think," from which the word *dhi* is derived.

न भूसुधियोः । ६ । ४ । ८५ ।

एतयोरचि सुपि यण् न । सुधियो । सुधिय इत्यादि । सुखमि-
च्छतीति सुखीः । सुतोः । सुख्यो । सुत्यो । सुख्युः २ । सुत्युः २ ।
शेषं प्रधीवत् । शम्भुर्हरिवत् । एवं भान्वादयः ।

No. 223.—When a case-affix beginning with a vowel comes AFTER these two viz. BHÚ and SUDHÍ, there shall NOT be *yan*. (This debars No. 232 and 221, and gives occasion for No. 220 to come into operation). Hence, 1st. d. *sudhiyau*, "two intelligent persons," 1st. pl. *sudhiyah*, &c.

The word *sukhi* signifies "one who loves pleasure." It is declined like *suti* "one who wishes a son:" thus—1st. s. *sukhih*, *suti*; 1st. d. *sukhyau*, *sutyau*; 5 and 6. s. *sukhyuh*, *sutyuh* (No. 203). The rest is like *pradhi* (No. 220 &c.). The word *śambhu* "Śiva" is declined like *hari* "Vishnu," and in like manner *bhānu* "the sun," &c.

तृञ्चत् क्रोष्टुः । ७ । १ । ८५ ।

असम्भुद्धो सर्वनामस्थाने । क्रोष्टुशब्दस्य क्रोष्टु प्रयोक्तव्य इत्यर्थः ।

No. 224.—With the five first case-affixes (No. 183) excluding the case where the sense is that of the vocative singular, **KROSHṬU** is LIKE what ends in **TRICH**. That is to say, *kroshṭri* is employed instead of the word *kroshṭu* "a jackal."

अतो ङिसर्वनामस्थानयोः । ७ । ३ । ११० ।

अतोऽङ्गस्य गुणो ङो सर्वनामस्थाने च । इति प्राप्ते ।

No. 225.—When **RI** (7th sing.) & THE FIVE FIRST CASE-AFFIXES COME AFTER what ends in short **RI**, *guṇa* shall be substituted for the inflective base that ends in **ri**. This being obtained, (another rule presents itself).

अदुश्मनस्युदंगोऽनेहसां च । ७ । १ । १८४ ।

अदन्तानामुयनसदीनां चानङ् स्यादसम्बुद्धो षो ।

No. 226.—When *su*, not in the sense of the vocative, follows, let *anañ* be the augment of what ends in short **ri**, and of *uśamas* "the regent of the planet Venus," *puruḷaśbas* "Indra," and *anaśas* "time." [This gives *kroshṭ + an + s*.]

अप्तृन्पृष्वसूनप्तृनेष्टृत्वष्टृष्वत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृषाम् ।

६ । ४ । ११ ।

अवादीनामुपधाया दीर्घोऽसम्बुद्धो सर्वनामस्थाने । क्रोष्टा ।
क्रोष्टारो । क्रोष्टारः । क्रोष्टन् ।

No. 227.—When the first five case-affixes, excluding the case where the sense is that of the vocative singular, come after the word **AP** "water," what ends in **TRIN** or **TRICH**, **SWASRI** "a sister," **KAPTRI** "a grandson," **NESHTRI** "a priest who officiates at a sacrifice," **TWASHTRI** "a carpenter," **KSHATTRI** "a charioteer," **HOTRI** "a priest who recites the *Rig-Veda* at a sacrifice," **POTRI** "a priest who officiates at a sacrifice," and **PRAŚASTRI** "a ruler," the penultimate letter (No. 196) shall be lengthened. Thus [we get *kroshṭán + s*, but the *s* is elided by No. 199 and the *n* by No. 200—leaving] 1st sing. *kroshṭá*, 1st du. *kroshṭáras*, (the **ri** becoming *ar* by No. 225, and being lengthened to *ár* by No. 227). 1st p. *kroshṭárah*. In the 2nd p. the form *kroshṭás* is derived from *kroshṭu* by Nos. 146 and 156.

विभाषा तृतीयादिष्वचि । ७ । १ । ६७ ।

असादिषु क्रोष्टुर्वा तृच्यत् । क्रोष्टा । क्रोष्टे ।

No. 228.—*Kroshṭu* may OPTIONALLY be as if it ended in *trich*, WHEN THE 3RD OR ANY SUBSEQUENT CASE-AFFIX THAT BEGINS WITH A VOWEL FOLLOWS. Thus, 3rd sing. *kroshṭrá*, 4th sing. *kroshṭre*.

घृत उत् । ६ । १ । १११ ।

घृतो ङसिङ्घोरत्युदेकादेयः । रपरः ।

No. 229.—When the short *a* of *śasi* and *śas* (5th and 6th sing.) comes AFTER SHORT *Ṛ*, then SHORT *U*, followed by *r*, is the single substitute for both. [Thus we get *kroshṭur + a*.]

रात् सस्य । ८ । २ । २४ ।

रेफात् संयोगान्तसस्येष लोपो नान्यस्य । रस्य विसर्गः । क्रोष्टुः । क्रोष्टोः २ ।

No. 230.—There is elision OF *s*, but not of any other letter of the alphabet, when it comes at the end of a conjunct consonant AFTER *R*. *Visarga* is then substituted for the *r*, by No. 111, and we get *kroshṭuh*,—6. and 7. du. *kroshṭroh*.

नुमधिरतृच्यद्वावेभ्यो नुद् पूर्वविप्रतिषेधेन । क्रोष्टुनाम् । क्रोष्टुरि । पक्षे हलादौ च शम्भस्यत् । क्रुष्टुः । क्रुष्टो । क्रुष्टुमित्यादि । अतिचमूशब्दे तु नदीकार्ये विशेषः । हे अतिचमु । अतिचम्ये । अतिचम्याः २ । अतिचमूनाम् । खलपूः ।

No. 231.—“BY A PRECEDING RULE'S OPPOSITION, (contrary to *Pāṇini's* direction—see No. 132,) the augment *NUṬ* (No. 167) takes effect IN PREFERENCE TO *NUM* (No. 271), the *sūtra* “*ACH* &c.” (No. 249), and THE RESEMBLANCE TO what ends in *TRICH* (No. 228) [the enunciation of each of which is subsequent to No. 167 in the order of the *ashādhyāyī*.]

Hence—*kroshṭu + nuṭ + am = kroshṭánám* (No. 168). In the 7th sing. *kroshṭari*. On the alternative (of the word's not being

considered as ending in *trich*), and when the case-affix begins with a consonant, the word is declined like *śambhu*.

Háhák "a celestial musician," 1st du. *háhvaru*, 2nd sing. *hákam*, &c. In the word *atichamú* "victorious over armies," the difference (from *háká*, as regards declension), consists in its being treated as *nadí* (No. 215). Hence, voc. s. *he atichamu* (No. 216), 4th sing. *atichamvai* (Nos. 217 and 218), 5th and 6th sing. *atichamodák*, 6th p. *atichamínám*.

We now come to the declension of *khalapú* "a sweeper."

धोः सुपि । ६ । ४ । ८३ ।

धात्ववयवसंयोगपूर्वो न भवति य उवर्षस्तदन्तो यो धातुस्तद-
नास्यानेकाचोऽङ्गस्य यश्च स्यादचि सुपि । खलप्यो । खलप्यः । एवं
कुत्वादयः । स्वम् । स्वमुवो । स्वमुवः । वर्षाम् ।

No. 232.—WHEN A CASE-AFFIX, beginning with a vowel, FOLLOWS, then *yaṅ* shall be the substitute for an inflective base containing more vowels than one, if the base ends with a verbal root ending in *U* or *ú* not preceded by a conjunct consonant forming part of the verb.

Thus we have 1st du. *khalapvaru*, 1st p. *khalapvák*. In the same way *śulá* "who cuts well," &c. [But this does not apply to *śvabhá* "the Self-existent," because of the prohibition by No. 223—]. 1st s. *śvabhák*, 1st du. *śvabhuvau*, 1st p. *śvabhuvák*.

We have next the declension of *varshábhú*.

वर्षाम्बुश्च । ६ । ४ । ८४ ।

चस्य यश्च स्यादचि सुपि । वर्षाम्बाचित्यादि । दृन्मूः ।

No. 233.—AND the substitute OF *VARSHÁBHÚ*, "a frog—rain-born," shall be *yaṅ* when a vowel follows, [in spite of No. 220.] Thus we have, 1st du. *varshábhuvau* and so on.

Next we have to consider the declension of *dṛinbhú* "a snake."

दृन्करपुनःपूर्वस्य भुवो यश्च वस्तस्यः । दृग्भ्यो । एवं करमूः ।
धाता । हे धाताः । धातारो । धातारः ।

No. 234.—“YAN SHOULD BE MENTIONED as the substitute OF BHŪ when PRECEDED BY DR̥IN, KARA, AND PUNAR.”

Thus 1st du. *dr̥inbhvaṁ*. In the same way *karabhā* “a finger-nail.”

The word *dhātṛi* “the Cherisher,” makes 1st sing. *dhātā*, vocative sing. *he dhātāh* (Nos. 199, 225, and 111.), 1st du. *dhātāvāṁ* (Nos. 225 and 227), 1st pl. *dhātārah*.

ऋषोन्नस्य यत्त्वं वाच्यम् । धातुषाम् । एवं नप्सादयः । नप्सादियद्द्वयं व्युत्पत्तिपक्षे नियमार्थम् । तेनेह न । पिता । पितरो । पितरः । पितरम् । शेषं धातुषत् । एवं कामापादयः । ना । नरो ।

No. 235.—“IT SHOULD BE STATED THAT THE CEREBRAL N IS SUBSTITUTED FOR THE DENTAL N AFTER RI AND RĪ.” Thus, 6th p. *dhātṛinām*. In the same way *napṛi* &c. (No. 227). If the alternative view be taken, that these words are formed (by the affixes mentioned in No. 227), then the citing of *napṛi* &c. (in No. 227) determines that these *alone* (of the words so ending that come under the head of *Unādi* No. 901) are amenable to the rule. Hence (as *pitṛi* “a father,” is not cited, and is formed by an *unādi* affix) the rules do not apply to the example following viz. 1st sing. *pitā* (No. 221), 1st du. *pitāvāṁ*, 1st pl. *pitārah*, 2nd sing. *pitāvān*. The rest is like *dhātṛi* (No. 234). In the same way *jāmadṛi* “a son-in-law,” &c.

The word *nṛi* “a man,” makes 1st sing. *nā*, 1st du. *nāvāṁ*.

नृ च । ई । ऌ । ई ।

चस्य नामि वा दीर्घः । नृषाम् । नृषाम् ।

No. 236.—AND NṚI optionally substitutes the long vowel, when *nām* follows. Hence *nṛinām* or *nṛinām*.

गोतो खित् । ७ । १ । ६० ।

योकारान्ताद्धितं सर्वनामस्थानं खित्त् । गोः । गावो । गावः ।

No. 237.—Placed AFTER a word ending in O, such as OO “a cow,” each of the first five case-affixes is AS IF IT HAD AN INDICATORY cerebral N, [the effect of which—see No. 202—is to sub-

stitute *widhí* for the preceding vowel]. Thus 1. a. *go+s=gauh*, 1. d. *gávan*, 1. p. *gávah*. [The *t* in the *sátra* shows (No. 34.) that the rule speaks of the vowel *o*, not of the word *go*.]

घोतोऽम्भसोः । ६ । १ । ८३ ।

घोतोऽम्भसोरध्याकार यकादेशः । गाम् । गावो । गाः । गवा ।
गवे । गोः २ । इत्यादि ।

No. 238.—WHEN the vowel of AM OR ÁS comes AFTER O, the single substitute of both is long *á*. Thus—2. a. *go+am=gám*, 2. du. (see No. 237) *gávan*, 2. p. *gáh*. The 3rd and 4th a. *gavá* and *gave* are formed according to the general rules for the permutation of vowels. In the 5. and 6. a. (by No. 193) *goh* &c.

रायो इति । ७ । २ । ८५ ।

अध्याकारादेशो इति विभक्तौ । राः । रायो । रायः । राभ्या-
मित्यादि । रौः । र्वावो । र्वावः । रौभ्यामित्यादि ।

। इत्यजन्ताः पुंलिङ्गाः ।

No. 239.—OF RAI "wealth," WHEN a case-affix beginning with a CONSONANT FOLLOWS, long *á* shall be the substitute. Thus 1. a. *rai+s=ráh*, 1. du. *ráyan*, 1. p. *ráyah*, 3. d. *rábhyám*, &c.

Gla "the moon," is declined regularly—thus—1. a. *glauh*, 1. d. *glávan*, 1. p. *glávah*, 3. d. *glaubhyám*, &c.

So much for masculines ending in vowels.

OF FEMINE WORDS ENDING IN VOWELS.

The first example is *ramá* which, by No. 199, takes the form *ramá* in the 1st case sing.

। अजन्तस्त्रीलिङ्गाः ।

रमा ।

भौक आयः । ७ । १ । १८ ।

अजन्तादङ्गात् परस्योः यी स्यात् । योऽित्योकारविभक्तौः संज्ञा ।
रमे । रमाः ।

240.—Let *ś* be the substitute OF *auś* AFTER an inflective base ending in *āp*. This *auś* is the name of whatever case-affix begins with *au*. Hence, 1. d. (*ramā+ś*=) *rame*, 1. p. *ramāś*.

सम्बुद्धौ च । ७ । ३ । १०६ ।

चाप एकारः स्यात् सम्बुद्धौ । एङ्ङस्वादिति सम्बुद्धिलोपः । हे रमे । हे रमे । हे रमाः । रमाम् । रमे । रमाः ।

241.—AND WHEN *su* FOLLOWS IN THE SENSE OF THE VOCATIVE SINGULAR, let *e* be the substitute of *śp*. By No. 153 there is elision of the case-affix following *e* in the sense of the voc. sing. Thus *he rame*, voc. d. *he rame* (No. 240), voc. p. *he ramāś*, 2. s. *ramām*, 2. du. *rame*, 2. p. *ramāś*.

आङि चापः । ७ । ३ । १०५ ।

आङ्योसि चाप एकारः । रमया । रमाभ्याम् ३ । रमामिः ।

242.—AND IF *āś* (No. 191) or *os* FOLLOW, *e* shall be the substitute OF *āp*. Thus, 3. s. (*ramā+ā*=) *ramayā*, 3. 4. and 5. du. *ramābhyām*, 3. p. *ramābhik*.

याङापः । ७ । ३ । ११३ ।

चापो ङितो याट् । वृद्धिः । रमाये । रमाभ्यः २ । रमायाः २ । रमयोः । रमाभ्याम् । रमायाम् । रमासु । एवं दुर्गात्मिकादयः ।

No. 243.—*Yāt* is the augment of whatever case-affix, FOLLOWING *āp*, has an indicative *ñ*. Thus, *vṛiddhi* being obtained from No. 61, we have 4. s. (*ramā+yāt+e*=) *ramāyai*, 4. and 5. p. *ramābhyah*, 5 and 6. s. *ramāyāh*, 6. d. *ramayoh* (No. 242), 6. p. *ramāñām* (Nos. 167 and 157), 7. s. *ramāyām* (No. 219), 7. p. *ramāsu*.

In the same way are declined *durgā* "the goddess *Durgā*," *ambikā* "a mother" and the like.

सर्वनाम्नः स्वाङ्ङस्वश्च । ७ । ३ । ११४ ।

चावन्तात् सर्वनाम्नो ङितः स्याङ्ङापश्च ङ्ङस्वः । सर्वस्ये । सर्वस्याः २ । सर्वानाम् । सर्वस्याम् । एवं रमावत् । एवं चिस्वाङ्ङचावन्ताः ।

No. 244.—Let *syát* be the augment of whatever case-affix, with an indicatory *ś*, comes AFTER A PRONOUN ending in *áp*; AND let A SHORT VOWEL substitute take the place of *áp*. Thus the 4. & f. of *sarva* "all," is (*sarvā + syát. + e =*) *sarvasyai*, 5. and 6. s. *sarvasyāh*, 6. p. *sarvāśm* (No. 174), 7. & *sarvasyām* (No. 219). The rest is like *ramā*. In the same way are declined *viśvā* "all," and the like, ending in *áp*.

विभाषा दिक्समासे बहुव्रीहौ । १ । १ । २८ ।

उर्वनामता वा । उत्तरपूर्वस्ये । उत्तरपूर्वाये । तीयस्येति वा
 संज्ञा । द्वितीयस्ये । द्वितीयाये । एवं तृतीया । चम्बार्थेति ह्रस्वः ।
 हे चम्ब । हे चम्बु । हे चम्बु । चरा । चरसे । चरे । इत्यादि ।
 वसे रमावत् । गोषा विश्वपावत् । मतिः । मतीः । मत्या ।

No. 245.—IN A COMPOUND, of the kind termed *BAHUVRÍHI* (No. 1034), WITH a word signifying *DIRECTION* (No. 175), the pronominal character is optional. Thus in the 4. & we may have either *uttarapúrvasyai* (No. 244) or *uttarapúrváyai* (No. 243) "for what lies to the north-east."

According to No. 180, the name of pronominal is optionally given to what ends in *tíya*. Hence, 4. & *dwitíyasyai* or *dwitíyáyai* "to the second." In the same way *trítíyá* "the third."

According to No. 216, a short vowel is substituted in the voc. sing. of words signifying "mother." Example, *he amba*, *he akka*, *he alla*.

In accordance with No. 181, we may have 1. & *jará* "decrepitude," 1. d. *jarasau* or *jaras* &c. On the alternative of its not being considered pronominal, the word is declined like *ramā*. *Gopá* "a cowherdess," is declined like *viśvápá* (No. 182).

Matih "sagacity," 2. p. *matih* (No. 156), 3. & *matyá* (No. 191).

किति ह्रस्वश्च । १ । ४ । ६ ।

इयसुवसुस्थानो स्त्रीसुवमित्तो नित्यस्त्रीलिङ्गाधीदूतो ह्रस्वो च

घणोषणौ स्त्रियां घा नदीसंज्ञो स्तो ङिति । मत्ये । मत्ये । म-
त्याः २ । मतेः २ ।

No. 246.—Words, always feminine, ending in long *i* and *u*, with the exception of the word *atṛi* “a woman,” being such as admit *iyāñ* and *uvāñ* (No. 220); and also words ending in short *i* and *u* in the feminine, are optionally termed *nadī* (No. 215) when a case-affix with an indicatory *ñ* follows. Hence 4. a. (by No. 218 *matī*+*āñ*+*e*) *matyai*, or, alternatively (No. 192) *mataye*, 5. and 6. a. *matyāñ* or *matāñ* (No. 193).

इदुश्याम् । ७ । ३ । ११७ ।

नदीसंज्ञकाभ्यां परस्य ङेरात् । मत्याम् । मतो । शेषं हरिक्त् ।
एवं बुद्ध्यादयः ।

No. 247.—*Am* is the substitute of *ñi* AFTER SHORT I OR U, when these are termed *nadī* (No. 246). Hence 7. a. *matyām* (No. 219, or, on the alternative of the name *nadī* not being taken, *matāu* (Nos. 246 and 194.—The rest is like *hari* (No. 187). In the same way *buddhi* “intellect,” and the like.

चिचतुरोः स्त्रियां तिसृ चतसृ । ७ । २ । ६६ ।

स्त्रीलिङ्गयोरतो स्तो विभक्तौ ।

No. 248.—*TISRI* AND *CHATASRI* are instead of *TRI* “three,” AND *CHATUR* “four,” IN THE FEMININE, when a case-affix follows.

अचि र चतः । ७ । २ । १०० ।

तिसृ चतसृ स्तयो ष्टकारस्य रेफादेशः स्यादचि । गुणदीर्घात्वा-
नामभावः । तिस्रः २ । तिसृभिः । तिसृभ्यः २ । चामि बुद् ।

No. 249.—WHEN A VOWEL FOLLOWS, then *R* shall be the substitute OF THE *RI* OF *tisri* and *chatasri*. Hence there is neither *guṇa* (No. 225), nor prolongation (No. 146), nor the substitution of *u* (No. 229). Thus 1. and 2. p. *tisrah*, 3. p. *tisribhī*, 4. and 5. p. *tisribhyah*. When *ām* (6. p.) follows, *nañ* is obtained from No. 167; and then the preceding vowel ought to be lengthened by No. 168, but the next rule forbids this.

न तिसृषतसु । ६ । ४ । ४ ।

इत्येर्नामि दीर्घो न । तिसृषाम् । तिसृषु । द्वे २ । द्वाभ्याम् ३ ।
द्वयोः २ । गोरी । गोर्षी । गोर्ष्यः । हे गोरि । गोर्ष्यावित्यादि ।
इवं नद्यादयः । लक्ष्मीः । शेषं गोरीवत् । एवं तरीतन्व्यादयः ।
स्त्री । हे स्त्रि ।

No. 250.—TISRI & CHATASRI ARE NOT lengthened, when *nām* follows. Thus, 6. p. *tisrinām*, 7. p. *tisriṣu*.

The word *dvi* "two," becomes, in the feminine, 1. and 2. d. *dvā* (Nos. 213 and 240), 3. 4. and 5. d. *dvābhyām*, 6. and 7. d. *dvayoh* (No. 242).

Gaurī "the brilliant (goddess *Pārvatī*)" is declined as follows:—1. a. *gaurī* (No. 199), 1. d. *gauryaḥ*, 1. p. *gauryaḥ*, voc. a. *he gaurī* (No. 216), and so on. In the same way *nadī* "a river," and the like.

The word *lakṣmī* "the goddess of prosperity," not being a derivative, does not fall under No. 199, and therefore makes in the 1. a. *lakṣmīḥ*. The rest is like *gaurī*. In the same way *tarī* "a boat," *tantrī* "a guitar-string," and the like.

The word *strī* "a woman" makes 1. a. *strī* (No. 199), voc. *he strī* (No. 216).

स्त्रियाः । ६ । ४ । ७६ ।

अस्येयहृवादौ प्रत्यये परे । स्त्रियो । स्त्रियः ।

No. 251.—Let *iyāḥ* be the substitute OF STRĪ, when an affix beginning with a vowel follows. Thus 1. d. *striyaḥ*, 1. p. *striyaḥ*.

बाम्बसोः । ६ । ४ । ८० ।

स्त्रिया इयङ् । स्त्रियम् । स्त्रीम् । स्त्रियः । स्त्रीः । स्त्रिया ।
स्त्रियो । स्त्रियाः २ । परत्वाद्नुट् । स्त्रीषाम् । स्त्रीषु । स्त्रीः । स्त्रियो ।
स्त्रियः ।

No. 252.—OPTIONALLY is *iyāñ* the substitute of *strī*, WHEN AM OR ŚAS FOLLOWS. Thus 2. a. *striyam* or *strīm* (No. 154), 2. p. *striyah* or *strīh* (No. 146), 3. a. *striyā*, 4. a. *striyai* (Nos. 217 and 218), 6. a. *striyāh*. In the 6. p. *nuṣ* is obtained, because No. 167 is a *sūtra* posterior to No. 251. Hence *strīnām*, 7. p. *strīḥa*.

The word *trī* "prosperity," makes 1. a. *trīh*, [not being formed by the feminine termination. No. 198.] 1. d. *trīyau*, 1. p. *trīyah*.

नियदुवङ्स्थानावस्त्री । १ । ४ । ४ ।

इयदुवङ्घोः स्थितियंयोस्तावीदूतो नदीसंघो न स्तो न तु स्त्री ।
हे श्रीः । श्रिये । श्रिये । श्रियाः । श्रियः ।

No. 253.—The words ending in *ī* or *ū* WHICH ADMIT the substitutes *IYĀÑ* AND *UVAÑ*, (No. 220) are NOT called *nadī* (No. 215); but NOT SO the word *STRĪ*, (which is called *nadī* notwithstanding its substituting *iyāñ*). Hence, voc. a. *he trīh* (No. 216 not applying here), 4. a. *striyai* (Nos. 246 and 217) or *trīya*, 6. a. *striyāh* (Nos. 246 and 217) or *trīyah*.

वामि । १ । ४ । ५ ।

इयदुवङ्स्थानो स्त्र्याख्यो य वामि वा नदीसंघो स्तो न तु स्त्री ।
श्रीयाम् । श्रियाम् । श्रियि । श्रियाम् । धेनुर्मतिवत् ।

No. 254.—When *ĀM* FOLLOWS, then feminine words ending in *ī* and *ū*, which admit *iyāñ* and *uvañ* (No. 220), are OPTIONALLY termed *nadī*; but not so the word *strī* (which is always *nadī*). Hence 6. p. *strīnām* (No. 167) or *trīyām*, 7. a. *trīyi* or *trīyām* (No. 219).

The word *dhenu* "a milch cow" is declined like *matī* (No. 245).

श्रियां च । ७ । १ । ६ ।

स्त्रीवाची क्रौष्टुस्तृणन्तवद्रूपं समते ।

No. 255.—AND IN THE FEMININE, the word *krōshṭu* "a jackal" takes a form like what ends in *trīh* (No. 224).

श्रद्धेभ्यो ङीप् । ४ । १ । ५ ।

दन्तेभ्यो नान्तेभ्यश्च स्त्रियां ङीप् । क्रोष्टी गौरीवत् । भूः
यीवत् । स्वयंभूः पुंषत् ।

No. 256.—AFTER WORDS ENDING IN *ri*, and after words ending in *a*, in forming the feminine, the affix is *śīp*. Thus is formed *breakśrī*, which is declined like *gaurī* (No. 250).

The word *bhāś* "the eyebrow" is declined like *śrī* (No. 252), and *swayambhāś* as in the masculine (No. 232).

न षट्स्वस्त्रादिभ्यः । ४ । १ । १० ।

ङीष्ठापो न ।

स्वसा तिस्रश्चतस्रश्च जनान्दा दुहिता तथा ।

याता मातेति सप्तते स्वसादय उदाहृताः ।

स्वसा । स्वसारो । माता पितृषत् । यमि मातुः । द्योगोषत् ।

यः पुंषत् । नेप्सौवत् ।

। इत्यजन्तस्त्रीचिह्नाः ।

No. 257.—NOT AFTER *SHAṬ* (No. 324), NOR AFTER *SWASRI* &c, is the feminine termination *śīp* or *īp* affixed. By "*swasri* &c," are meant the following seven viz. *swasā* "a sister," *tisrah* "three," *chaturah* "four," *nanāndā* "a husband's sister," *duhitā* "a daughter," *yātā* "a husband's brother's wife," and *mātā* "a mother." Thus we have 1. a. *swasā* (No. 227), 1. d. *swasārau*.

The word *mātri* is declined like *pitrī* (No. 235), only that in the 2 p. it makes *mātrī* (No. 156).

The word *dyo* "the heaven" is declined like *go* (No. 237), *rai* "wealth" as in the masculine (No. 239), and *nau* "a boat," like *glau* (No. 239).

So much for feminines ending in vowels.

OF NEUTER WORDS ENDING IN VOWELS.

। अचन्तनपुंसकलिङ्गाः ।

अतोऽम् । ७ । १ । २४ ।

अतोऽङ्गात् क्लीबात् स्वमोरम् । ज्ञानम् । यद्दृहस्वादिति ह्रस्वोपः । हे ज्ञान ।

No. 258.—AFTER a neuter inflective base ending in short *a*, there is *AM* instead of *su* and *am*. Hence *jñāna+su=jñānaṃ* "knowledge." The 2nd *a* is the same. In the voc. *a*, by No. 153, the consonant *m* is elided—thus *he jñāna*.

नपुंसकाच्च । ७ । १ । १६ ।

क्लीबादौः शी । भसंज्ञायाम् ।

No. 259.—AND AFTER A NEUTER, *ś* is instead of *au* (No. 240). As that which precedes this affix is termed *bha* (No. 185), the following rule presents itself.

यस्येति च । ६ । ४ । १४८ ।

ईकारे तद्धिते च भस्येवर्णावर्णयोर्लोपः । इत्यलोपे प्राप्ते ।

No. 260.—WHERE long *ī* follows, AND when a *taddhita* affix follows, there is elision OF the *i* or *ī* or *a* or *ś* of a *bha*. The elision of the *a* having thus presented itself, *Kātyāyana* interposes.

चोः श्यां प्रतिषेधो वाच्यः । ज्ञाने ।

No. 261.—"It should be mentioned that the rule is debarred in the case where *ś* is the substitute of *au*." Hence l. d. *jñāna+ś=jñāna*.

अस्मलोः श्चिः । ७ । १ । २० ।

क्लीबात् ।

No. 262.—Instead OF *JAS* AND *śAS*, let there be *śi* after a neuter.

श्चि सर्वनामस्थानम् । १ । १ । ४२ ।

No. 263.—Let *śi* be termed SARVANĀMASTHĀNA.

नपुंसकस्य ऋचः । ७ । १ । ७२ ।

कलन्तस्याकलन्तस्य च क्लीबस्य नुम् स्यात् षर्धनामस्थाने ।

No. 264.—Let *num* be the augment OF what being NEUTER ends in JHAL OR ACH, when a *sarvanāmasthāna* follows.

मिदचोऽन्त्यात् परः । १ । १ । ४७ ।

अर्धां मध्ये योऽन्त्यस्तस्मात् परस्तस्यैवान्तावयवो मित् स्यात् ।
उपधादीर्घः । ज्ञानानि । पुनस्तद्वत् । शेषं पुंवत् । एवं धन-
जनफलादयः ।

No. 265.—Let WHAT HAS AN INDICATORY *m* COME AFTER THE LAST OF THE VOWELS, and become the final portion of that (which it augments). Thus the *n* (of *num*, No. 264) is annexed to the final *a* of *jñāna*, and is regarded as a portion of the word. Then the new penultimate vowel (by No. 197) is lengthened, and we have *l. p. jñānāni*. Again in the accusative case it is the same. The rest is like the masculine. In the same way are declined *dhana* "wealth," *vana* "a wood," *phala* "fruit," and the like.

अद्भुतरादिभ्यः पञ्चभ्यः । ७ । १ । २५ ।

इभ्यः क्लीबेभ्यः स्वमेरद्धादेशः स्यात् ।

No. 266.—Let *ADP* be the substitute for *su* and *am* AFTER THE FIVE, DATARA &c. viz., (*datara*, *dituma*, *anya*, *anyaturu*, and *itara*—see No. 170) when neuter.

टेः । ६ । ४ । १४३ ।

द्विति मस्य टलोपः । कतरत् । कतरद् । कतरे । कतराणि । हे
कतरत् । शेषं पुंवत् । एवं कतमत् । इतरत् । अन्यत् । अन्यत-
रत् । अन्यतमस्य त्वन्यतममित्येष ।

No. 267.—When that which has an indicative *ḍ* follows, there is elision OF the *ṛi* (the last vowel with anything that follows it—No. 52) of a *bha* (No. 185). Hence in the case of *katara* "which of the two?" formed by the affix *ḍatara* (No. 170), when '*adḍ*' is

substituted for *su* or *am* by No. 266, we have 1st and 2nd s. *katara* + *add* = *katarat* (No. 165) or *katarad*, 1st and 2nd d. *katara*, 1st and 2nd p. *katarāṇi*, voc. s. *he katarat*. The rest is like the masculine. In the same way *katamat*, *itarat*, *anyat*, and *anyatarat*. But *anyatama* makes *anyatamam* (like *jñanam* No. 258), because the citation of *anyatara*, in No. 170, shows that *anyatara* and *anyatama* are not held to be formed from *anya* by the affixes *ḍatara* and *ḍatama* included in the list there given.

एकतरात् प्रतिषेधः । एकतरम् ।

No. 268.—“There should be a PROHIBITION of the substitution, directed by No. 266, for the affix that comes AFTER EKATARA.” Hence 1st and 2nd s. *ekataram*.

ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य । १ । २ । ४७ ।

अजन्तस्येत्येष । शीपं ज्ञानवत् ।

No. 269.—THE SHORT vowel shall be the substitute, IN THE NEUTER, OF A CRUDE FORM provided it end in a vowel. Hence *śrīpá* + *su* = *śrīpam* “having wealth,” like *jñána* (No. 258).

खमोर्नपुंसकात् । ७ । १ । २३ ।

लुक् स्यात् । वारि ।

No. 270.—OF SU AND AM AFTER A NEUTER, let there be the elision called *luk* (Nos. 209 and 211). Hence *vāri* + *su* = *vāri* “water.”

इदोऽचि विभक्तौ । ७ । १ । ७३ ।

इगन्तस्य ह्रस्वस्य नुमचि विभक्तौ । वारिणी । वारीणि । न नुमन्ते-
त्यस्यानित्यत्वात् पक्षे सम्बद्धिनिमित्तो गुणः । हे वारि । हे वारे ।
घेर्ङितीति गुणे प्राप्ते । षट्श्रोत्वत्त्वद्वावगुण्येभ्यो नुम् पूर्वविप्रतिषे-
धेन । वारिणे । वारिणः २ । वारियोः २ । नुमचिरेति नुद् ।
वारीणाम् । वारिणि । ह्लादो वारिवत् ।

No. 271.—Let *num* be the augment OF a neuter ending in IK, WHEN A CASE-AFFIX beginning with ACH FOLLOWS. Hence 1. d. *vāri* + *au* = *vāriṅ*, 1. p. *vāri* + *jas* = *vāriṅ* (No. 197).

As the rule No. 211 is not invariable, we have, alternatively, the *guna* caused by *sambuddhi* (No. 189). Hence either *he vāri* (No. 271) or *he vāra*. [That the rule is not invariable, Patañjali declares in the *Mahābhāṣya*.]

When the affixes with an indicatory *ś* are to be added, *guna* is obtained from No. 192; but *num* takes effect to the exclusion not only of *guna* but of *vriiddhi* (No. 202) and the substitution of *au* (No. 194) and the being regarded as ending in *trich* (No. 224) the prior rule here debarring the subsequent (contrary to the general principle laid down at No. 132). Hence 4. a. *vāriṅa*, 5. and 6. a. *vāriṅah*, 6. and 7. d. *vāriṅoh*. In the 6. p. according to the *vārti-ka* No. 231, there is *auṣ*, and then the preceding vowel is lengthened by No. 168—thus *vāriṅām*. In the 7. a. (by the same rules as the 5th and 6th) *vāriṅā*. With the affixes beginning with consonants, the word is declined like *hari* (No. 187).

असिद्धिसद्युष्णामनुदातः । ७ । १ । ७५ ।

टादावचि ।

No. 272.—Instead OF *ASTHI* “a bone,” *DADHI* “curdled milk,” *SAKTHI* “the thigh,” AND *AKSHI* “the eye,” there shall be *ANAN* ACUTELY ACCENTED, when *ś* follows, or any of the subsequent terminations beginning with a vowel.

अपोपोऽनः । ६ । ४ । १३४ ।

अज्ञायवोऽर्षनामस्थानयजादिस्वादिपरो योऽन् तस्याकारस्य लोपोः । दध्ना । दध्ने । दध्नः २ । दध्नोः २ ।

No. 273.—There is ELISION OF the A OF AN followed by one of the affixes *su* &c. beginning with *y* or *uch*, those affixes called *arvanāmasthāna* being excepted, and the *an* being a portion of the *oṅga*. Hence 3. a. *dadhi* + “*nah*” + *ś* = *dadhnaś*, 4. a. *dadhne*, 5. and 6. a. *dadhnah*, 6. and 7. d. *dadhnoh*.

विभाषा ङिभ्योः । ६ । ४ । १३६ ।

अज्ञायवोऽर्षनामस्थानपरो योऽन् तस्याकारस्य लोपो वा स्या-ङ्ङिभ्योः परयोः । दध्नि । दध्नि । शेषं वारिवत् । एवमस्यिस्कृत्याचि ।

सुधि । सुधिनी । सुधीनि । हे सुधे । हे सुधि । सुधिनेत्यादि । मधु । मधुनी । मधूनि । हे मधो । हे मधु । सुलु । सुलुनी । सुलूनि । सुलुनेत्यादि । धातृ । धातृणी । धातृणि । धातृणाम् । हे धातः । एवं वाचादयः ।

No. 274.—WHEN *NI* AND *ŚI* FOLLOW, the elision is OPTIONAL of the *a* of *an*, that being a portion of the *aṅga*, and followed not by a *sarvanāmasthāna*.

Example, 7. s. *dadhni* or *dadhani*. The remainder is like *śri* (No. 270). In the same way *asthi*, *sakthi*, and *akshi*.

The word *sudhi* "intelligent" makes 1. s. *sudhi* (Nos. 266 and 270), 1. d. *sudhīnti*, 1. p. *sudhīni*, voc. s. *he sudhe* (No. 189) or *he sudhi* (No. 211, see No. 271), 3. s. *sudhīná*, and so on. So 1. s. *nadhū* "sweet," 1. d. *madhūnti*, 1. p. *madhūni*, voc. s. *he madho* or *he madhu*, and so *sulu* "which cuts well," 1. d. *sulūnti*, 1. p. *sulūni*, 3. s. *suluná*, and so on. Again, 1. s. *dhātṛi* "fostering," 1. d. *dhātṛīnti*, 1. p. *dhātṛīni*, 6. p. *dhātṛīnām* (Nos. 167, 163 & 135), voc. s. *he dhātah* (Nos. 186 and 110). In the same way *jñātṛi* "intelligent," and the like.

एच इग्भस्वादेशे । १ । १ । ४८ ।

प्रद्यु । प्रद्युनी । प्रद्यूनि । प्रद्युनेत्यादि । प्ररि । प्ररिणी । प्ररीणि । प्ररिणा । एकदेशविकृतमनन्यवत् । प्रराभ्याम् । प्ररीणाम् । सुनु । सुनुनी । सुनूनि । सुनुनेत्यादि ।

। इत्यजन्तनपुंसकलिङ्गाः ।

No. 275.—OF *ECH IK* is the substitute, WHEN SHORT *A* IS SUBSTITUTED. Thus, 1. s. (*pra + dyau + su =*) *pradyu* "heavenly," 1. d. *pradyūnti*, 1. p. *pradyūni*, 3. s. *pradyuná*, &c.; so too (*pra + ai + su =*) *prari* "possessed of great wealth", 1. d. *prarīnti*, 1. p. *prarīni*, 3. s. *prarīná* &c. In accordance with the maxim that "what is partially altered does not become something quite different," though the *ai* has been changed to *i*, yet No. 239 applies to the 3rd d. giving *prarābhyām*, 6. p. *prarīnām*. In the same

way (*su + nau + su =*) *sunu* "possessed of good boats," 1. d. *sunu-
nā*, 1. p. *sunāni*, 3. a. *sununā*, and so on.

So much for neuters ending in vowels.

MASCULINES ENDING IN CONSONANTS.

१ हलन्तपुंलिङ्गाः ।

शो ङः । ङ । २ । ३१ ।

कसि पदान्ते ष । लिट् । लिङ् । लिङो । लिङ्ङः । लिङ्ङाम् ।

लिट्सु । लिट्सु

No. 276.—Instead of H let there be PH, when *jhal* follows, or at the end of a *pada*. Thus *lih + su = liṣ* or *liṣ* (Nos. 199, 82 and 166) "who looks," 1. d. *lihau*, 1. p. *lihah*, 3. d. *liḍbhyām* (No. 184), 7. p. *liṣou* or *liṣou* (No. 102).

दादेर्धातोर्घः । ङ । २ । ३२ ।

कसि पदान्ते षोपदेशे दादेर्धातोर्घस्य घः ।

No. 277.—When *jhal* follows, or at the end of a *pada*, GH is the substitute OF the H OF WHAT verbal root, in an *upadeśa* (see No. 5, here referring to the grammatical list called *dhātupāṭha*), BEGINS WITH D.

रकाषो वयो भव ऋषन्तस्य रध्वोः । ङ । २ । ३७ ।

षात्कथयस्येकाषे ऋषन्तस्य वयो भव से घ्येपदान्ते ष । धुक् ।

धुम् । दुहो । दुहः । धुम्याम् । धुषु ।

No. 278.—BHASH is the substitute OF BASH being part OF WHAT verbal root HAS but ONE VOWEL AND ENDS IN JHASH, WHEN S OR DEW FOLLOWS, or at the end of a *pada*. Thus *duh + su = dhuk* or *dhug* "who milks" (No. 277), 1. d. *duhou*, 1. p. *duhah*, 3. d. *dhugbhyām* (No. 184), 7. p. *dhukatu* (No. 169).

वा इहमुहष्वृष्यिहाम् । ङ । २ । ३३ ।

एषां हस्य वा घो मलि पदान्ते च । ध्रुक् । ध्रुग् । ध्रुद् । ध्रुह् ।
द्रुहो । द्रुहः । ध्रुभ्याम् । ध्रुहभ्याम् । ध्रुवु । ध्रुदसु । ध्रुदस्यु ।
एवं मुद् ।

No. 279.—When *jhal* follows, or at the end of a *pada*, *gh* shall be **OPTIONALLY** the substitute OF DRUH “to hate,” MUH “to be foolish,” SNUH “to be sick,” AND SNIH “to be unctuous.”

Thus *druh*+*su*=*dhruk* or *dhrug*, or, alternatively, *dhruf* or *dhrud*, “who hates,” 1. d. *druhau*, 1. p. *druhik*, 3. d. *dhrugbhyám* or, alternatively, *dhrudbhyám*, 7. p. *dhrukaku* or *dhrufau*, or (No. 102) *dhrustau*. In the same way *muh*.

धात्वादेः घः सः । ई । १ । ई४ ।

स्रुद् । स्रुह् । स्रुक् । स्रुग् । एवं त्रिह् ।

No. 280.—S is the substitute OF SH INITIAL IN A VERBAL ROOT. Thus the root cited in No. 279, which in the grammatical list appears in the shape of *shnuh*, becomes, when at the end of a word, in the 1. a. *snuf*, *snud*, *snuk* or *snug*. In the same way *snih*.

सङ्घणः संप्रसारणम् । १ । १ । ४५ ।

No. 281.—Let *IK* substituted in the place OF *YAN* be called **SANPRASÁRANA**.

वाह् जद् । ई । ४ । १३२ ।

भस्य वाहः संप्रसारणमूढ् ।

No. 282.—*Uṭh* is the *sahprasarana* (No. 281) OF *vah*, when this is a *bha* (No. 185). Thus we should have *ś+áh*.

संप्रसारणाच्च । ई । १ । १०८ ।

संप्रसारणादचि पूर्वरूपमेकादेशः । वृद्धिः । विश्वोहः । इत्यादि ।

No. 283.—And **AFTER** A **SANPRASÁRANA**, if *ach* follows, the form of the prior is the single substitute. Thus we have (No. 282) *ś+áh*=*áh*. Then (by No. 42) there is *vṛiddhi*, whence we have 2. p. *viśva*+*áh*+*śas*=*viśvauhuk* “the all sustaining,” &c.

चतुरनडुषोरामुदात्तः । ७ । १ । ६८ ।

No. 284.—OF CHATUR AND ANADUH ACUTELY ACCENTED AM is the augment, (when a *survanāmasthāna* follows). [Thus we get *anaḍuḥ*. No. 265.]

सावनडुषः । ७ । १ । ६९ ।

नुम् । अनड्वान् ।

No. 285.—WHEN SU FOLLOWS, *num* is the augment OF ANADUH. The word having been previously altered by No. 284, we have *anaḍuḥ + num + su = anaḍvān* "an ox." [The elision of *h* by No. 26 is not perceived by No. 200—see No. 39—so that the *s* is not elided.]

घम् सम्बुधौ । ७ । १ । ६६ ।

हे अनड्वन् । अनड्वान् २ । अनडुहः ।

No. 286.—WHEN SU GIVES the SENSE OF the VOCATIVE, the augment of *anaḍuh* and *chatur* is AM. Thus *he anaḍvān*, 1st and 2nd d. *anaḍvānau*, 2nd p. *anaḍvāh*.

वसुसंध्वंस्वनडुषां दः । ८ । १ । ७२ ।

यान्तस्य वस्वन्तस्य संसादेश्च दः स्यात् पदान्ते । अनडुङ्गामित्यादि । यान्तेति किम् । विद्वान् । पदान्तेति किम् । अस्तस् । ध्वस्तम् ।

No. 287.—At the end of a *pada*, let D be the substitute OF that which, formed by the affix VASU, ends in *s*, and of BRAN̄SU "to fall down," DHVASTSU "to fall down," AND ANADUH. Thus, 3rd d. *anaḍvābhyām* &c. (No. 184). Why if it "ends in *s*?" Witness *vidvān*, the 1st s. m. of *vidvās* "learned," (where the *pada*, though formed by *vasu*, does not end in *s*). Why "at the end of a *pada*?" Witness *svastam*, and *dhvastam*, "decayed" (where the final *s* of the root is not the final of a *pada*).

सहेः साडः सः । ८ । ३ । ५६ ।

साङ्गुपस्य सहेः यस्य मूर्ध्न्यादेशः । तुराषाद् । तुराषाङ् । तुराषादौ । तुराषाहः । तुराषाङ्गामित्यादि ।

No. 288.—Let there be a cerebral substitute in the room OF the S OF the root SHAHA in the shape OF SÁP. Hence in the 1. a of *turásáh* "Indra," we have *turásáhá* or *turásáhá* (No. 276). When the *h* is not changed to *gh*, the present rule does not apply—thus 1st d. *turásáhau*, 1st p. *turásáhah*. In the 3rd d. again *turásáhá-bhyám*, and so on.

दिव प्रीत् । ७ । १ । ८४ ।

दिविति प्रातिपदिकस्योत् स्यात् सो । सुद्योः । सुदिवो ।

No. 289.—Let AUT be the substitute OF the crude form DIV, when *su* follows. Thus *sudiv* becomes (*sudi*+*au*=) *sudyau*, and 1st a. *sudyauh* "passing pleasant daya." In the 1st d. *sudivau*.

दिव उत् । ६ । १ । १३१ ।

षदान्ते । सुद्युभ्यामित्यादि । चत्वारः । चतुरः । चतुर्भिः । चतुर्भ्यः ।

No. 290.—At the end of a *pada*, let UT be the substitute OF DIV. Thus 3. d. *sudyubhyám*, and so on.

We have now to consider the declension of *chatur* "four." By No. 284 this word takes the augment *ám* in the 1st p. *chátvárah*. The declension then goes on regularly—2nd p. *chaturah*, 3rd p. *chaturbhih*, 4th p. *chaturbhyah*.

षट्चतुर्भ्यश्च । ७ । १ । ५५ ।

शभ्य आमो नुडागमः ।

No. 291.—Let *nu* be the augment (No. 103) of *ám* (6th p.) coming AFTER SHAT (No. 324) AND CHATUR.

रषाभ्यां ना णः समानपदे । ८ । ४ । १ ।

No. 292.—Let ण be substituted in the room OF N coming AFTER R OR SH IN THE SAME PADA.

अथै रषाभ्यां हे । ८ । ४ । ४६ ।

चतुर्षाम् ।

No. 293.—There are optionally two in the room of the pre-

syllable *ya* coming AFTER R OR H AFTER A VOWEL. Thus we have 0th p. *chaturṅgam*.

रोः सुपि । ८ । ३ । १६ ।

रोरेष दिवर्गः सुपि । बत्वम् । बस्य द्वित्वे प्राप्ते ।

No. 294.—Instead OF RU only (& not of the *r* which has not an indicative *u*) there shall be *visarga*, WHEN SUP (7th p.) FOLLOWS. Hence the substitution of *visargu* does not take place in the case of *chatur*. In the 7th p. the change of *s* to *śh* is obtained from No. 169; and then the reduplication of the *śh* offering itself in No. 293, we look forward.

शरोऽषि । ८ । ४ । ४६ ।

शषि परे शरो न द्वे स्तः । चतुर्षु ।

No. 295.—There are not two in the room OF A SIBILANT, WHEN A VOWEL FOLLOWS. Hence *chaturśhu*.

मो मो धातोः । ८ । २ । ६४ ।

पदान्ते । प्रथाम् ।

No. 296.—At the end of a *pada*, N is the substitute OF the M OF A VERBAL ROOT. Thus 1st a. *prabhm + su = prabhñ* "tranquil."

किमः कः । ७ । २ । १०३ ।

किमत्तो । कः । को । के । इत्यादि । सर्ववत् ।

No. 297.—When a case-affix follows, KA is the substitute OF the interrogative pronoun KIM. Thus 1st a. *kak* "who?" 1st d. *kes*, 1st p. *kes* (No. 171), and so on, like *sarva* (No. 172).

इदमो मः । ७ । २ । १०८ ।

यो । त्यदाद्यत्वापवादः ।

No. 298.—When *su* follows, let M be the substitute of the pronoun IDAM "this." This direction, to substitute *m* for *ma*, debars the substitution of *a* by No. 213.

इदोऽब पुंसि । ७ । २ । १११ ।

इदम इदोऽय् सो पुंसि । अयम् । त्यदाद्यत्वे ।

No. 299.—When *su* follows, IN THE MASCULINE, *ay* is the substitute OF the *id* of the pronoun *idam* (No. 298). Thus 1st s. *ayam*. In the other cases *a* is substituted for the final by No. 213.

अतो गुणे । ६ । १ । ६७ ।

अपदान्तादतो गुणे पररूपमेकादेशः ।

No. 300.—If GUNA come AFTER short *A* not final in a *pada*, the single substitute for both is the form of the subsequent.

Thus, when *a* (by No. 213) is substituted for the *m* of *idam*, we have *ida + a = ida*.

दश्च । ७ । २ । १०६ ।

इदमो दस्य मः स्याद्विभक्तो । इमो । इमे । त्यदादेः सम्बोधनं नास्तीत्युत्सर्गः ।

No. 301.—AND let *m* be the substitute OF the *D* of *idam*, when a case-affix follows. Thus 1st d. *imam* (No. 213), 1st p. *ims* (No. 171).

It is a peculiarity of the pronouns *tyad* &c. that they are not used in the vocative.

अनायकः । ७ । २ । ११२ ।

अककारस्येदम इदोऽनापि विभक्तो । आबिति प्रत्याहारः । अनेन ।

No. 302.—The substitute for the *id* OF WHAT *idam* IS WITHOUT *K* (No. 1321) is *AN*, WHEN one of the case-affixes termed *AP* FOLLOWS. This *ap* is a *pratyāhāra* formed of the *ś* of the 3rd case sing. and the *p* of the 7th pl. and denoting these and the intermediate cases—(Compare No. 183). Thus we have 3rd s. *anena*.

इति लोपः । ७ । २ । ११३ ।

अककारस्येदम इदो लोप आपि इलादो । मानस्येऽलोऽन्त्य-विधिरन्व्यासविकारे ।

No. 303.—WHEN *ap* (No. 302) that begins with A CONSONANT

FOLLOWS, there is ELISION of the *id* of the *idam* which is without *k* (No. 1321). According to No. 27, the elision should be only of the final, and not of the whole *id*—but we are told that No. 27 does not apply to what (like *id*) has no meaning, except in the case of changes connected with the reduplication of verbs (No. 427). Thus, there remains of the word only *a*.

घाद्यन्तवदेकस्मिन् । १ । १ । २१ ।

एकस्मिन् क्लियमाद्यं कार्यमादाविधान्त इव स्यात् । सुपि चेति दीर्घः । आभ्याम् ।

No. 304.—Let an operation be performed ON A SINGLE letter AS UPON AN INITIAL OR UPON A FINAL.

For Example,—by No. 160, it is directed that a final *a* is to be lengthened before a case-affix beginning with *yan*—but a caviller might object that the solitary *a* obtained from No. 303 is *initial*, and cannot therefore be *final*. The present rule therefore declares that it is to be regarded as either the one or the other as the case may require. Hence we have 3rd du. (*a* + *bhyām* =) *ābhyām*.

नेदमद्वयोरक्षः । ७ । १ । ११ ।

अक्षरयोरिदमद्वयोर्मिस एस् न । यमिः । अस्मे । एभ्यः । अस्मात् । अस्य । अनयोः २ । एषाम् । अस्मिन् । एषु ।

No. 305.—*Ais* (No. 161) is NOT substituted for *bhis* AFTER the pronouns *IDAM* OR *ADAS* WITHOUT *K* (No. 1321). Hence 3rd p. *ebhiḥ* (No. 164), 4th s. *usmai* (Nos. 303 and 172), 4th p. *ebhyah*, 5th s. *asmāt* (No. 175), 6th s. *asya* (No. 159), 6th and 7th du. *anayoḥ* (Nos. 302 and 166), 6th p. *eshām* (No. 174), 7th s. *amin* (No. 173), 7th p. *eshu* (No. 169).

द्वितीयाटौस्वेनः । २ । ४ । ३४ ।

इदमेतदोरन्वादेशे । किञ्चित् कार्ये विधातुमुपात्तस्य कार्यान्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वादेशः । यथा । अनेन व्याकरणमधीतमेन हन्तोऽध्यापयेति । अनयोः पविचं कुलमेनयोः प्रभूतं स्वमिति । एस्म । एभ्यो । एभ्याम् । एनेन । अनयोः २ । राज्ञा ।

No. 306.—WHEN an affix of the 2nd CASE, OR ङÁ OR OS FOLLOWS, let ENA be the substitute of *idam* and *etad*, in the case of its re-employment (*anvādeśa*) in the subsequent members of a sentence in which the pronoun has already been used. By “re-employment” (*anvādeśa*) is meant the employment again of what has been employed to direct some operation, to direct another operation. As, for example, “The grammar has been studied by him (*anena*), now set him (*enam*) to read the *Vedas*.” Or again “Of these two (*anayoh*) the family is illustrious—and their (*enayoh*) wealth is great.” The cases in this form are 2nd s. *enam*, 2nd. *enau*, 2nd p. *enān*, 3rd s. *enena*, 6th and 7th du. *enayoh*.

We now come to the declension of *rājan*, which makes 1st s. *rājá* “a king” (Nos. 197, 199, and 200).

न ङिसम्बुद्धोः । ८ । २ । ८ ।

नस्य लोपो न हो सम्बुद्धो च । हे राजन् ।

No. 307.—There is NOT elision of न, WHEN ङI or SAMBUDDHI (No. 151), FOLLOWS. Thus *he rājan* “oh king.”

डावुत्तरपदे प्रतिषेधः । ब्रह्मनिष्ठः । राजानो । राजानः । राघः ।

No. 308.—According to *Kātyāyana* there is “a PROHIBITION of No. 307, WHEN there is ङI AND A SUBSEQUENT TERM forming a compound.” Thus *brahman + niṣṭha = brahmanishṭhak* “abiding in *Brahma*.” In the 1st and 2nd d. *rājānau*, 1st p. *rājānah*, 2nd p. *rājñah* (Nos. 185, 273, and 76).

नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुग्विधिषु कृति । ८ । २ । २ ।

सुबिधो स्वरविधो संज्ञाविधो कृति तुबिधो नलोपोऽसिद्धो नान्यथा ।

राजाश्च इत्यादावित्यसिद्धत्वादात्वमेत्वमेत्त्वं च न । राघभ्याम् ।

यत्त्वा । यत्त्वानो । यत्त्वानः ।

No. 309.—THE ELISION OF N (No. 200) shall be as if it had not taken effect (No. 39) IN SO FAR as regards RULES directing the application OF CASE-AFFIXES, OR relating TO ACCENTUATION OR the attribution of NAMES (as in No. 324) OR the augment TUK WHEN THERE IS A KRIT-AFFIX (Nos. 816 and 8827), but the elision shall

not be so regarded elsewhere. Hence the actuality of the elision is recognised in such instances as *rāja + aśva = rājāśva* "the king's horse," where the rule that presents itself (in this instance No. 55) is not one of those just enumerated. On the other hand, from the elision's not being regarded as having taken effect, there is neither prolongation of the vowel (No. 160) nor the change of *a* to *ē* (No. 164) nor the substitution of *ais* for *bhis* (No. 161). Hence 3rd d. *rājābhyām*.

We have next to decline *yajvan* "a sacrificer," which makes 1st s. *yajvā*, 1st d. *yajvānau*, 1st p. *yajvānah*.

न संयोगादमन्तात् । ६ । ४ । १३७ ।

यमान्तसंयोगादनोऽकारस्य लोपो न । यत्वनः । यत्वना । यत्त्वभ्या-
सु । ब्रह्मस्यः । ब्रह्मसा ।

No. 310.—There is NOT elision of the *a* of *an* (No. 273), when it comes AFTER a CONJUNCT CONSONANT ENDING IN V OR M. Thus 2nd p. *yajvanah*, 3rd s. *yajvānā*, 3rd d. *yajvābhyām*. In the same way, from *brahman* "Brahma," we have 2nd p. *brahmanah*, 3rd s. *brahmānā*.

इन्द्रन्पुषार्यम्भ्यां शौ । ६ । ४ । १२ ।

श्वान् यत्वेवोपधाया दीर्घो नान्यथ । इति निषेधे प्राप्ते ।

No. 311.—The penult letter is lengthened (No. 197) of the affix IN (indicating a possessor), HAN "to strike," PÚSHAN "the sun," AND ARYAMAN "the sun," only WHEN ŚI FOLLOWS (No. 262 and 263). A prohibition thus presenting itself (to the lengthening of the penult vowel in the 1st s. of the word *vritrahan* "Indra—the destroyer of the demon *Vritra*," we look forward).

शौ च । ६ । ४ । १३ ।

इन्द्रदीनामुपधाया दीर्घोऽसम्बुद्धो शौ । वृषहा । हे वृषहन् ।

No. 312.—AND WHEN SU FOLLOWS, not in the sense of the vocative singular, the long vowel is the substitute of the penult of *in* &c. (No. 311). Thus 1st s. *vritrahā*, voc. s. *he vritrahan*.

इकाञ्चुत्तरपदे चः । ८ । ४ । १२ ।

यद्वाचुतरपदं यस्य तस्मिन् समासे पूर्वपदस्यान्निमित्तात् परस्य
प्रातिपदिकान्तनुम्बिभक्तिस्थस्य नस्य चः । वृषद्गणो ।

No. 313.—IN A COMPOUND THE LATTER TERM OF WHICH CON-
TAINS BUT ONE VOWEL, let there be a cerebral *ṛ* in the room of the
dental *r* that follows anything which, standing in the prior term,
is qualified to cause (No. 292) the change, provided the dental *r*
be at the end of a *prátipadika*, or be the augment *nam* (No. 264),
or occur in a *vibhakti* (No. 150). Thus 2nd d. *vritrahāṇas*
(though the *r* is not in the same *pada* with the *r*).

हो हन्तेर्गिर्वाचेषु । ७ । ३ । ५४ ।

ञिति णिति प्रत्यये नकारे च परे हन्तेर्हकारस्य कुत्वम् । वृषद्गः ।
इत्यादि । एवं शार्ङ्गिन् यशस्विन्नयमन् पूषन् ।

No. 314.—IF AN AFFIX WITH AN INDICATORY *ṛ* OR *ṛ* FOLLOW,
OR if *n* follow, *ku* (i. e. one of the gutturals *ka kha ga gha ṅa*) is the
substitute OF the *H* OF the word *HAN* "to kill." Thus (No. 273) in
the 2nd p. *vritrahāṇah* &c.

In the same way are declined *śárṅgin* "Indra," *yataścin*
"famous," *aryaman* "the sun," and *páśhan* "the sun."

मघवा बहुलम् । ६ । ४ । १२८ ।

मघवन्शब्दस्य वा तु इत्यन्तादेशः । अ इत् ।

No. 315.—OF the word *MAGHAVAN* "Indra," *ṛi* is OPTIONALLY
the substitute. In *ṛi* the *ṛi* is indicatory.

उगिद्वां सर्वनामस्थानेऽधातोः । ७ । १ । ७० ।

अधातोर्गितो ग्लोपिनेऽध्वतेश्च मुम् स्यात् सर्वनामस्थाने । मघ-
वान् । मघवन्तो । मघवन्तः । हे मघवन् । मघवद्गाम् । तृत्याभाषे ।
मघवा । सुटि राक्षवत् ।

No. 316.—Let *nam* be the augment OF THAT WHICH, NOT
BEING A VERBAL ROOT, HAS AN INDICATORY *uk*, and of the verbal
root *anichu* "to go" with its *n* elided, WHEN A *SARVANĀMASTHĀNA*
(No. 183) FOLLOWS. Thus 1. a. *maghavān* (Nos. 199, 26, and 197),

1. d. *maghavantau* (No. 265), 1. p. *maghavantah*, voc. s. *he maghavan*, 3. d. *maghavadbhyām*. If *tri* is not substituted (No. 315) we have 1. s. *maghavá*, and, with the five first affixes (*suť*), the word is declined like the word *rájan*.

श्वयुवमघोनामतद्धिते । ६ । ४ । १३३ ।

अन्नन्तानां भानमेषामतद्धिते संप्रसारणम् । मघोनः । मघवभ्याम् ।

द्वं श्वन् युवन् ।

No. 317.—Instead of *śWAN* "a dog," *YUVAN* "a young man," AND *MAGHAVAN* "Indra," WHEN they are called *bha* (No. 185) and when a *TADDHITA* affix (No. 1067) DOES NOT FOLLOW, there is the *sañprasāraṇa* (No. 281). Hence 5. s. *maghonah* (No. 283), 3. d. *maghavadbhyām*. So far in like manner *śwan* and *yuvan* are declined.

न संप्रसारणे संप्रसारणम् । ६ । १ । ३७ ।

यूनः । यूना । युवभ्यामित्यादि । अर्वा । हे अर्वन् ।

No. 318.—Let there NOT be a *SAÑPRASĀRAṆA*, WHEN a *SAÑPRASĀRAṆA* FOLLOWS. Hence in 2. p. *yūnah*, where the *v* of *yuvan* is replaced by the *sañprasāraṇa*, the preceding *y* is not to be changed to a vowel.

So again 3. s. *yūná*. In the 3. d. *yuvadbhyām*, and so on.

The word *arvan* "a horse" makes 1. s. *arvá*, voc. s. *he arvan*.

अर्वणस्त्रसावनमः । ६ । ४ । १२७ ।

नया रहितस्यार्वन्नस्याङ्गस्य तृ हत्यन्तादेशो न तु सो । अर्वन्तो । अर्वन्ताः । अर्वद्गामित्यादि ।

No. 319.—*Tri* is the substitute OF the final of an inflective base ending in *ARVAN* WITHOUT the privative prefix *NAñ*, but NOT WHEN *SU* FOLLOWS. Thus 1. d. *arvantau* (No. 316), 1. p. *arvantah*, 3. d. *arvadhbhyām*, and so on.

पविमथ्युमुद्यामात् । ७ । १ । ८५ ।

ये ।

No. 320.—OF the words PATHIN “a traveller,” MATHIN “a churner,” AND RIBHUKSHIN “Indra,” long *á* is the substitute, when *su* follows. [In the *sútra* the finals of these three words do not appear by reason of No. 200.]

इतोऽत् सर्वनामस्थाने । ७ । १ । ८६ ।

पथ्यादेः ।

No. 321.—Instead OF the short *i* of *pathi* &c. (No. 320) there is short *a*, WHEN A SARVANÁMASTHÁNA (No. 183) FOLLOWS.

यो न्यः । ७ । १ । ८७ ।

पथिमथोस्यस्य न्यादेय. सर्वनामस्थाने । पन्याः । पन्याने । पन्यामः ।

No. 322.—NTH is the substitute OF the TH of the words *pathin* and *mathin*, when a *sarvanámasthána* follows. Thus 1. s. *pantháh* (No. 321), 1. d. *panthánau*, 1. p. *panthánah*.

भस्य ढेर्लोपः । ७ । १ । ८८ ।

भस्य पथ्यादेष्टिलोपः । पथः । पथा । पथिभ्याम् । एवं मच्चिन् च्चमुच्चिन् ।

No. 323.—There is ELISION OF the *ṛi* (No. 52) of *pathin* &c. (No. 320), WHEN the word is a BHA (No. 185). Hence 2. p. *pathah*, 3. s. *pathá*, 3. d. *pathibhyám*. In the same way *mathin* and *ribhukshin* (No. 320) are declined.

षान्ता षट् । १ । १ । २४ ।

षान्ता नान्ता च संख्या षट्संज्ञा स्यात् । पञ्चन्यष्यो नित्यं षड्- षचनान्तः । पञ्च । षञ्च । पञ्चमिः । पञ्चभ्यः २ । जुट् ।

No. 324.—Let a numeral, ENDING IN SH OR N be called SHAT. The word *pañchan* “five” is always plural:—1. p. *pañcha*, 2. p. *pañcha*, 3. p. *pañchabhīh*, 4. and 5. p. *pañchabhyah*. In the 6th p. the augment *nuḥ* (No. 291).

नोपधायाः । ६ । ४ । ७ ।

नान्तस्योपधाया दीर्घो नामि । पञ्चानाम् । षड्षु ।

325.—When *nám* follows, the long vowel is the substitute OF THE PENULT LETTER OF that which ends in *N*. Thus 6. p. *pañcánám*, 7. p. *pañcharu*.

अष्टम आ विभक्तौ । ७ । २ । ८४ ।

इलादो वा स्यात् ।

No. 326.—WHEN A CASE-AFFIX beginning with a consonant FOLLOWS, let *á* be optionally the substitute OF the word *ASHTAN* "eight."

अष्टम्य षौश । ७ । १ । २१ ।

कृताकारादष्टनो अश्यसेरोश् । अष्टम्य इति वक्तव्ये कृतात्वनिर्देशो अश्यसेर्विषय आत्वं ज्ञापयति । अष्टो २ । अष्टम्यः २ । अष्टानाम् । अष्टासु । आत्वाभावे । अष्ट पञ्चवत् ।

No. 327.—*auś* is substituted for *jus* and *śas* coming AFTER the word *ASHTAN*, when (in accordance with the option allowed by No. 326) it has taken *á* as its final.

As (it might have been expected that) *ashṭabhyah* (with a short *a*) was to be enounced (in the *sūtra*), the exhibition of the word with the long *á* (*ashṭábhyaḥ*) informs us that the substitution of long *á* (No. 326) takes place in the case of *jas* and *śas* (although these affixes do not begin with consonants).

Thus 1. and 2. p. *ashṭau*, 4. and 5. p. *ashṭábhyaḥ*, 6. p. *ashṭánám*, 7. p. *ashṭásu*. On the alternative of the change to *á* (No. 321) not being made, *ashṭan* is declined like *pañchan* (No. 319).

अत्विग्दधृक्ष्णग्दिगुष्णिगप्सुयुञ्जिद्गुष्वा च । ३ । २ । ५६ ।

इभ्यः क्षिप्रश्चैः सुप्यपपदे । युञ्जिद्गुष्वाः केवलयोः । क्षुञ्जेर्नलो-
यामावरच निपात्यते । कनाधितो ।

No. 328.—AFTER *ṚITWIK* "a domestic chaplain," *DADHRĪK* "impudent," *ERAK* "a garland," *DIK* "a direction," *UṢHṆĪK* "a quatrain," *AṬCHU* "to worship," *YUJĪR* "to join," AND *KBUṆCH* "to approach," there shall be the affix *twiṇ*.

This affix comes after *an̄chu* only when a word ending with a case-affix precedes it in composition. It comes after *yujir* and *kr̄uncha* when these are uncombined. The non-elision of the *n* (by 363) of *kr̄uncha* is an irregularity.

The letters *k* and *n* are indicatory in the affix *kr̄win*.

छदतिङ् । ३ । १ । ६३ ।

अथ धात्वधिकारे तिङ्निचः प्रत्ययः कृत्संज्ञः स्यात् ।

329.—In this portion of the *sūtras* in which there is a reference (No. 138) to verbal roots, let any affix EXCEPT *TIṢ* (No. 407) be called *KṚIT*.

वेरपृक्तस्य । ६ । १ । ६७ ।

लोपः ।

No. 330.—OF *VI* when REDUCED TO A SINGLE LETTER (Nos. 198 and 36) there is elision.

दिग्प्रत्ययस्य कुः । ८ । २ । ६२ ।

द्विन् प्रत्ययो यस्मात् तस्य कवर्गोऽन्तादेशः पदान्ते । इत्यस्यासिद्धत्वाच्चाः कुरिति कृत्वम् । अत्विग् । अत्विक् । अत्विचो । अत्विभ्याम् ।

No. 331.—At the end of a *pada*, a letter of the GUTTURAL class is the substitute for the final OF that after which THE AFFIX *KWIN* comes.

As this *sūtra* is non-existent in the sight of No. 333, the *j* of *ritwij* is (by No. 333, though the *Siddhānta Kaumudī* traces the change through Nos. 334 and 32, back to No. 331) changed to a guttural, and we have 1. *a. ritwig* or *ritwik*, 1. *d. ritwijou*, 2. *d. ritwigbhyaṃ*.

युधेरसमाप्ते । ७ । १ । ७१ ।

युधेः सर्वनामस्थाने गुम् स्यादसमाप्ते । सुलोपः । संयोगान्नलोपः । कृत्वेन नस्य ङः । युङ् । युञ्चो । युञ्चः । युञ्च्याम् ।

No. 332.—When a *sarvanámasthána* (No. 183) follows, let *nam* be the augment OF YUJ NOT IN A COMPOUND. In the l. a. when we have *yuj+su*, the *su* is elided by No. 199; then the *j* is elided by No. 6; and then the dental *n* is changed to the guttural *ś* by No. 331, giving *yusś* “who joins,” 1st d. *yunśjau*, 1st p. *yusśjak*, 3rd d. *yugbhyám* (No. 333).

चोः कुः । ८ । २ । ३० ।

चर्वगस्य चवर्गः स्यात्कलि पदान्ते च । सुयुक् । सुयुचो ।
सुयुभ्याम् । खन् । खञ्चो । खन्भ्याम् ।

No. 333.—When *jhal* follows, or at the end of a *pada*, instead of the PALATAL class of letters, let there be A GUTTURAL.

Thus in the compound formed of *su* “well,” and *yuj* “to join,” we have 1st a. *suyuk* “who applies himself well,” 1st d. *suyujau*, 3rd d. *suyugbhyám*.

The word *khan* “who limps” (from the root *khaji* No. 497) makes 1st d. *khanjau*, 3rd d. *khanbhyám*.

व्रथस्रसृजसृजमृजयजराजधाजच्छशां षः । ८ । २ । ३३ ।

कलि पदान्ते च । जश्त्वचत्वे । राट् । राट् । राजो । रावः ।
राट् । एवं विधाट् देवेट् विश्वसृट् ।

No. 334.—When *jhal* follows, or at the end of a *pada*, let *SH* be the substitute OF *VRAŚCHA* “to cut,” *BHRASJA* “to fry,” *SRIJA* “to create,” *MRIJA* “to rub,” *YAJA* “to worship,” *RÁJA* “to shine,” *BHRÁJA* “to shine,” AND of what ends in the letter *CHH* OR *ś*.

Then, by Nos. 82 and 165, we have 1st a. *rás* or *rás* “a ruler,” 1st d. *rájau*, 1st p. *rájak*, 3rd d. *rásbhyám*. In the same way *śibhrás* “who shines much,” *deves* “a worshipper of the gods,” and *visvasriś* “the creator of the universe.

परो व्रजेः षः पदान्ते । परावपपदे व्रजेः क्लिप् स्याद्वीर्घश्च
पदान्ते चत्वमपि । परिव्राट् । परिव्राजो ।

No. 335.—“WHEN *PARI* (No. 48) is the first member in the compound, the affix *kwip* shall come AFTER *VRAJ*, the vowel

shall be lengthened, and SH shall be substituted AT THE END OF A PADA." Thus 1st a. *parivrāṣ* "a wandering mendicant," 1st d. *parivrāṣau*.

विश्वस्य वसुराटोः । ६ । ३ । १२८ ।

दीर्घः । विश्वाराट् । विश्वाराड् । विश्वराटो । विश्वाराङ्गाम् ।

No. 336.—OF VIŚWA, WHEN VASU "wealth" OR RĀṬ (No. 334) FOLLOWS, the vowel is lengthened. Thus 1st a. *viśvārāṣ* or *viśvārāṣ* "a universal ruler. In the 1st d. the vowel is not lengthened, because the word is not in the form of *rāṣ* :—thus *viśvārāṣau*. In the 3rd d. again we have *viśvārāṣbhyām*.

स्त्रोः संयोगाद्योरन्ते च । ८ । २ । २६ ।

पदान्ते ऋलि च यः संयोगस्तदाद्योः स्त्रोलौपः । मृट् । यस्य
श्चत्वेन यः । ऋलां अय् ऋयीति यस्य अः । मृज्वो । मृज्वास् ।
त्यदादात्त्वं परदृपत्वम् ।

No. 337.—AT THE END OF a *pada*, or when *jal* follows, there is elision OF S OR A GUTTURAL, INITIAL IN A COMPOUND CONSONANT.

Thus *bhṛasj* (by a special rule) is changed to *bhṛisj*, which by the present rule becomes *bhṛij*; it then becomes *bhṛisā* by No. 334, *bhṛisā* by No. 82, and optionally *bhṛisā* by No. 165. In the 1st d. as the word is not at the end of a *pada*, the *s* does not drop, but it changes to a palatal by No. 76. Then, by No. 25, the *ś* becomes *j*, giving *bhṛijjau*. In the 3rd d. *bhṛisābhyām*.

Now as regards the pronouns *tyad* &c., there is the substitution of *a* (No. 218), and the substitution of the form of the subsequent (No. 300).

तदोः सः सावमन्थयोः । ७ । २ । १०६ ।

त्यदादीनां तदयोरमन्थयोः सः स्यात् सो । स्यः । त्यो । त्ये ।
सः । तो । ते । यः । यो । ये । यवः । यतो । यते ।

No. 338.—WHEN SU FOLLOWS, let *s* be substituted in the room OF THE T OR D, NOT BEING FINAL, of *tyad* &c.

Thus *tyad* "that" makes in the 1st s. *tyah* (No. 213):—1st d. *tyau*, 1st p. *tye* (No. 71). *Tad* "that" makes 1st s. *sah*, 1st d. *taw*, 1st p. *ta*. The relative *yad* does not change its *d*, because it is final. It makes 1st s. *yah*, 1st d. *yau*, 1st p. *ye*:—*etad* "this" makes 1st s. *eshah* (Nos. 338 and 169), 1st d. *etaw*, 1st p. *eta*.

ऊ प्रथमयोरम् । ७ । १ । २८ ।

युष्मद्स्मद्गं परस्य ऊ इत्येतस्य प्रथमाद्वितीययोश्चामादेशः ।

No. 339.—AM is the substitute OF *HE* (4. a) AND OF the affixes of THE FIRST AND SECOND CASES coming after the pronouns *yushmad* "thou," and *asmad* "I."

त्वाणोसौ । ७ । २ । ६४ ।

अनयोर्मपर्यन्तस्य त्वाद्वावादेशो स्तः ।

No. 340.—TWA AND AHA are the substitutes of the portion as far as the *m* of these two (*yushmad* and *asmad*), WHEN SU FOLLOWS. That is to say, *twa* is substituted for *yushm*, and *aha* for *asm*.

श्रेषे द्वापः । ७ । २ । ६० ।

स्तयोऽङ्लोपः । त्वम् । अहम् ।

No. 341.—IN THE REMAINING cases (i. e. where *d* is not substituted as by No. 343, nor *y* as by No. 348) there is ELISION of the last vowel and what follows it (No. 52) of these two (*yushmad* and *asmad*). Thus the *ad* of *yushmad* being elided, and *twa* substituted for the other portion by No. 340, and *am* substituted for *su* by No. 339, we have 1st s. *twaam* "thou" (No. 300). In like manner *aham* "I."

युवावौ द्विवचने । ७ । २ । ६२ ।

द्वयोऽङ्क्तावनयोर्मपर्यन्तस्य युवावो स्तो विभक्तौ ।

No. 342.—When a case-affix follows IN THE DUAL, YUVA AND *AVA* are the substitutes of these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*.

प्रथमावाच द्विवचने भाषायाम् । ७ । २ । ८८ ।

घोह्येतयोरात्त्वं लोके । युवाम् । आवाम् ।

No. 343.—AND there is the substitution of long *d* IN THE FIRST CASE DUAL of these two IN SECULAR LANGUAGE (but not in the *Vedas*). Thus 1st d. *yuvām* and *āvām*. [The 2nd d. being the same as the 1st, the author employs *auś* which (see No. 240) denotes both. But, according to *Pāṇini's* view, the 2nd d. would be formed by No. 346.]

यूयवथौ जसि । ७ । २ । ६३ ।

अनयोर्मपर्यन्तस्य । यूयम् । वयम् ।

No. 344.—WHEN JAS FOLLOWS, YŪYA AND VAYA are substituted for these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*. Thus 1st p. *yūyam* (Nos. 339, 341, and 300) and *vayam*.

त्वमावेकवचने । ७ । २ । ६७ ।

एकस्योक्तावनयोर्मपर्यन्तस्य त्वमो स्तो विभक्तौ ।

No. 345.—When a case-affix follows IN THE SINGULAR, TWA AND MA are the substitutes of these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*.

द्वितीयायां च । ७ । २ । ८७ ।

अनयोरात् स्यात् । त्वाम् । माम् ।

No. 346.—AND IN THE SECOND CASE the substitute of these two (*yushmad* and *asmad*) shall be long *d*. Thus 2nd a. *tvaām* and *mām*.

शसो न । ७ । १ । २६ ।

आभ्यां शसो नः स्यादमोऽपवादः । आदेः परस्य । संयोगान्त-
लोपः । युष्मान् । अस्मान् ।

No. 347.—The letter *n* is the substitute OF *śas* coming after these two (*yushmad* and *asmad*).

This debars No. 339. Then, as the change is directed by a term in the 5th case (No. 87), and the substitute takes the place (by No. 88) of the first letter only of what follows the term in the 5th

case, the word would end in *ns*, but the *s* is elided by No. 26, and then the substitution of long *á* being obtained from No. 346, we have 2nd p. *yushmán* and *asmán*.

योऽचि । ७ । २ । ८६ ।

अनयोर्यकारादेशः स्यादनादेशेऽच्चादौ परतः । त्वया । मया ।

No. 348.—Let the letter Y be the substitute of these two (*yushmad* and *asmad*), WHEN an affix beginning with A VOWEL, and not having a substitute, FOLLOWS.

Thus 3rd s. *twayá* and *mayá*.

युष्मदस्मदोरनादेशे । ७ । २ । ८६ ।

अनयोरात् स्यादनादेशे हलादौ । युवाभ्याम् । आवाभ्याम् ।

युष्मामिः । अस्मामिः ।

No. 349.—Let long *á* be the substitute OF these two, YUSHMAD AND ASMAD, WHEN AN AFFIX FOLLOWS, beginning with a consonant and NOT HAVING A SUBSTITUTE. Thus 3rd d. *yuvábyhám* (No. 342) and *ádvábyhám*, 3rd p. *yushmábhih* and *asmábhih*.

तुभ्यमद्यौ ऋयि । ७ । २ । ८५ ।

अनयोर्मपर्यन्तस्य । टिलोपः । तुभ्यम् । मह्यम् ।

No. 350.—TUBHYA AND MAHYA are the substitutes of these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *m*, WHEN *HE* FOLLOWS. The last of the vowels with what follows it is elided by No. 341, and then, by No. 339, we get 4th s. *tubhyam* and *mahyam*.

भ्यसिाभ्यम् । ७ । १ । ३० ।

आभ्यां परस्य । युष्मभ्यम् । अस्मभ्यम् ।

No. 351.—ABHYAM is the substitute OF BHYAS coming after these two (*yushmad* and *asmad*). Thus 4th p. *yushmabhyam* and *asmabhyam*. [The affix being a substitute; the long *á* of No. 349 does not appear here.]

एकवचनस्य च । ७ । १ । ३२ ।

आभ्यां ऋचेरत् । त्वत् । मत् ।

No. 352.—AND also of *hasi*, the affix OF THE SINGULAR in the fifth case, coming after these two (*yushmad* and *asmad*), the substitute is *at*. Thus 5th s. *tvat* and *mat* (Nos. 345 and 300).

पञ्चम्या अत् । ७ । १ । ३१ ।

आभ्यां पञ्चम्या भ्यसोऽत् स्यात् । युष्मत् । अस्मत् ।

No. 353.—Let *AT* be the substitute of *bhyas* OF THE FIFTH CASE, when it comes after these two (*yushmad* and *asmad*). Thus 5th p. *yushmat* and *asmat* (No. 341).

तवममौ ङसि । ७ । २ । ६६ ।

अनयोर्मपर्यन्तस्य ।

No. 354.—WHEN *has* FOLLOWS, *TAVA* AND *MAMA* are the substitutes of these two (*yushmad* and *asmad*) as far as the *sa*.

युष्मदस्मद्भां ङसोऽश् । ७ । १ । २७ ।

तव । मम । युषयोः । आवयोः ।

No. 355.—AFTER *YUSHMAD* AND *ASMAD*, *as* is the substitute OF *has*. Thus 6th s. *tava* and *mama* (No. 354), 6th d. *yuvayoh* and *dvayoh* (Nos. 342 and 348).

साम आकम् । ७ । १ । ३३ ।

आभ्यां साम आकम् । युष्माकम् । अस्माकम् । त्वयि । मयि । युषयोः । आवयोः । युष्मासु । अस्मासु ।

No. 356.—*AKAM* is the substitute OF *SAM* (the affix of the 6th p. of most pronominals, see No. 174) coming after these two (*yushmad* and *asmad*). Thus 6th p. *yushmadkam* and *asmadkam*, 7. s. *twayi* and *mayi* (No. 345), 7th d. *yuvayoh* and *dvayoh*, 7th p. *yushmadou* and *asmadou* (No. 349).

युष्मदस्मदोः षष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्थयोर्वाभावो । ८ । १ । २० ।

पदात् परयोरपादादो स्थितयोः षष्ठादिषिषिष्ठयोर्वाभावोऽप्युक्त्या-
देशो सः ।

No. 357.—**VĀM AND NAU** are the substitutes of **YUSHMAD AND ASMA** ATTENDED BY THE AFFIXES OF THE SIXTH, FOURTH, OR SECOND CASE, provided they stand after a *pada*, and not at the beginning of a hemistich. [This form is restricted to the dual by the three rules following.]

बहुवचनस्य वसूतो । ८ । १ । २१ ।

उक्तविधयोरनयोः षष्ठादिबहुवचनान्तयोर्वसूतो स्तः ।

No. 358.—**VAS AND NAS** are the substitutes of those two falling under the descriptions above given (in No. 357) when in the 6th case &c. OF THE PLURAL.

तेमयावेकवचनस्य । ८ । १ । २२ ।

उक्तविधयोरनयोः षष्ठीचतुर्थ्येकवचनान्तयोस्ते मे यतो स्तः ।

No. 359.—**TE AND ME** are the substitutes of those two falling under the descriptions above given (in No. 357) in the 6th and 4th cases OF THE SINGULAR.

त्वामौ द्वितीयायाः । ८ । १ । २३ ।

द्वितीयेकवचनान्तयोस्त्वा मा इत्यादेशो स्तः ।

श्रीयस्त्वावत् मापीह दत्तात् ते मेऽपि शर्म सः ।

स्वामी ते मेऽपि स हरिः पातु धामपि नो विभुः ॥

सुखं वां नो ददात्स्वीयः पतिर्वामपि नो हरिः ।

षोऽव्याट्टो नः शिवं वो नो दद्यात् सेव्योऽथ वः स नः ॥

No. 360.—**TWĀ AND MĀ** are the substitutes OF these (*yushmad* and *asmad*) in THE SECOND CASE singular. Examples,—“May the Lord preserve thee (*tvā*) and me (*mā*) also here—may he give to thee (*te*), and to me (*me*) also, felicity! That *Hari* is thy (*te*) lord and mine (*me*) also. May the Omnipresent preserve you two (*vām*) and also us two (*nau*). May God give felicity to you two (*vām*) and to us two (*nau*). *Hari* is the lord of you two (*vām*) and also of us two (*nau*). May he preserve you (*vah*) and us (*nah*) may he give prosperity to you (*vah*) and to us (*nah*). He is the object of worship here of you (*vah*) and of us (*nah*).”

एकवाक्ये युष्मदस्मदादेशा वक्तव्याः । अन्वादेशे तु नित्यं स्युः ।
धाता ते भक्तोऽस्ति धाता तव भक्तोऽस्ति । तस्मै ते नम इत्येव ।
सुपात् । सुपाद् । सुपादौ ।

No. 361.—“IN A SIMPLE SENTENCE THESE SUBSTITUTES (see Nos. 357 &c.) OF YUSHMAD AND ASMAD MAY BE (optionally) USED, BUT IN A SUBSEQUENT REFERENCE THEY MUST BE INVARIABLY EMPLOYED.” For example—we may say “Brahmā is Thy (*ts* or *taava*) worshipper,” but, in the sequel “to Thee (*ts*) that art such, our reverence is due,” the form “*te*” alone is admissible.

We now come to the declension of the word *supād* or *supād* “having handsome feet,”—1st d. *supādan*.

पादः पद् । ई । ४ । १३० ।

पाच्छब्दान्तं यदङ्गं मं तदवयवस्य पाच्छब्दस्य पदादेशः । सुपदः ।
सुपदा । सुपाद्गाम् । अग्निमत् । अग्निमथो । अग्निमथम् ।

No. 362.—*PAT* is the substitute OF the word *PĀD* when part of an inflective base ending in the word *pād* and entitled to the name of *bha* (No. 185). Hence 2nd p. *supadāh*, 3rd s. *supadā*, but 3rd d. *supādābhyām*.

The word *agnimath* “who kindles fire” makes 1st s. *agnimat* (Nos. 199, 82, and 165), 1st d. *agnimathau*, 2nd s. *agnimatham*.

अग्निदितां इच्छ उपधायाः क्षिति । ई । ४ । २४ ।

इक्षन्ताणामग्निदितामङ्गणामुपधाया नस्य लोपः क्षिति क्षिति ।
नुम् । संयोगान्तस्य लोपः । नस्य कृत्वेण ङः । प्राङ् । प्राञ्चो ।
प्राञ्चुः ।

No. 363.—WHEN THAT WHICH HAS AN INDICATORY *k* OR *ṣ* FOLLOWS, there is elision OF the *n* which is THE PENULTIMATE letter (No. 196) OF inflective bases ending in CONSONANTS and NOT HAVING AN INDICATORY SHORT *l*. For example, the word *prācch* “eastern” is formed from the root *acch* “to go” (the indicative vowel in which is not *i* but *u*) by the affix *kvis* (No. 328) which has an indicative *k*. Thus in forming the 1. s. after

eliding the affix (by No. 199) we have, by this rule, *prāch*. Then by No. 316 *num* is directed, which, by No. 265, makes *prānch*, then there is elision of the final consonant (No. 26), and finally, the *n* having been changed to a guttural by No. 331, we have *prāñ*. In the 1. d. *prāñchau*, 1. p. *prāñchah*.

घचः । ६ । ४ । १३८ ।

सुप्रनकारस्याञ्चतेर्भस्याकारस्य लोपः ।

No. 364.—There is elision of the letter *a* OF *ACH* (i. e. of the root *anichu*) of which the *n* has been elided, when it is entitled to the name of *bhu* (No. 185).

पौ । ६ । ३ । १३८ ।

सुप्ताकारनकाराञ्चतो परे पूर्वस्याणो दीर्घः । प्राचः । प्राभ्याम् । प्रत्यङ् । प्रत्यञ्चो । प्रतीचः । प्रत्यभ्याम् । उदङ् । उदञ्चो ।

No. 365.—WHEN *anichu*, having its *a* elided (by No. 364) and its *n* (by No. 365)—and thus reduced to *CHI*, i. e. *ch*,—FOLLOWS, a long vowel is substituted for the *an* (or short vowel) that precedes. Thus in the 2. p. the vowel of the prefix *pra* (No. 47) being lengthened, we have *prāchah*, 3. d. *prāgbhyām* (Nos. 184 and 331).

The word *pratyāñch* “western” (in which the prefix is *prati*) in like manner (No. 361) makes 1st s. *pratyāñ*, 1st d. *pratyāñchau*, 2nd p. *prāñchah* (No. 365), 3rd d. *pratyāgbhyām*.

The word *udāñch* “northern” makes 1. s. *udāñ*, 1. d. *udāñchau*.

उद ईत् । ६ । ४ । १३९ ।

उदङ्घ्यान् परस्य सुप्रनकाराञ्चतेर्भस्याकारस्य ईत् । उदीचः । उदभ्याम् ।

No. 366.—LONG *i* is the substitute of the letter *a* of the root *anichu*, deprived of its *n* and called *bhu* (No. 185), when it comes AFTER the word *UT* (No. 48). Thus 2nd p. *udīchah*, 3rd d. *udūgbhyām*.

समः समि । ६ । ३ । ९३ ।

अप्रत्ययान्तेऽञ्चतो । सम्यङ् । सम्यञ्चो । समीचः । सम्यम्भ्याम् ।

No. 367.—Instead OF the prefix SAM (No. 48) there is SAMI, when *añchu* follows not ending with a *pratyaya* (as, for example, when the affix *kwin* is elided by Nos. 330 &c.). Hence 1st a. *samyah* "moving equally, right," 1st d. *samyanchau*, 2nd p. *samichah* (No. 365), 3rd d. *samyagbhyam*.

सहस्य सध्रिः । इ । इ । इ ।

तथा । सध्यङ् ।

No. 368.—Under the same circumstances (No. 367), there is SADHRI instead OF SAHA. Thus 1. a. *sadhryah* "moving with."

तिरसस्तिर्यचोपे । इ । इ । इ ।

अलुप्राकारेऽञ्चतावप्रत्ययान्ते तिरसस्तिर्यादेशः । तिर्यङ् । तिर्यञ्चो । तिरश्चः । तिर्यम्भ्याम् ।

No. 369.—TIRI is the substitute OF TIRAS, WHEN *añchu*, whose *a* is NOT ELIDED (No. 364) and which does not end in a visible affix (see No. 367), follows. Thus 1. s. *tiryah* "moving crookedly," 1. d. *tiryanchau*, 2. p. *tiraschah* (the *a* of *añchu* being here elided by No. 364), 3. d. *tiryagbhyam*.

नाच्चेः पूजायाम् । इ । इ । इ ।

पूजार्थस्याञ्चतेरुपधाया नस्य लोपो न । प्राङ् । प्राञ्चो । नलोपाभावादलोपो न । प्राञ्चः । प्राङ्भ्याम् । प्राङ् । एवं पूजार्थे प्रत्यङ्मुदयः । क्रुङ् । क्रुञ्चो । क्रुङ्भ्याम् । पयोमुक् । पयोमुग् । पयोमुचो । पयोमुम्भ्याम् । उगिन्वान्नुम् ।

No. 370.—There is NOT elision (see No. 363) of the penultimate *n* OF the root *AÑCHU*, WHEN IT SIGNIFIES "TO WORSHIP." Thus the word *prāñch* "a worshipper" makes 1. a. *prāñ* (Nos. 199, 26, and 331), 1. d. *prāñchau*. As the *n* is not elided, the elision of the *a* (No. 364) does not take place, and we have 2. p. *prāñchah*, 3. d. *prāñbhyam* (Nos. 26 and 331), 7. p. *prāñchak* (Nos. 26, 331, 104, and 169). In like manner are *pratyah* &c. declined when the signification relates to "worship."

The word *kruñich* "a curlew" makes, in like manner, 1. a. *kruñ*, 1. d. *kruñichau*, 3. d. *kruñbhyām*.

The word *payomuch* "a cloud" makes 1. a. *payomuk* or *payomug* (Nos. 333 and 165), 1. d. *payomuchau*, 3. d. *payomugbhyām* (No. 333).

In consequence of its being formed by an affix with an indicative *u*, the word *mahat* "great" takes *num* by No. 316.

सान्तमहतः संयोगस्य । ६ । ४ । १० ।

सान्तसंयोगस्य महत्स्य यो नकारस्तस्योपधाया दीर्घोऽसम्बुद्धो
सर्वनामस्थाने । महान् । महान्तो । महान्तः । हे महन् । महद्गाम् ।

No. 371.—When a *sarvanāmasthāna*, the affix implying the vocative singular excepted, follows, the long vowel becomes the substitute of that which immediately precedes the letter *n* OF A COMPOUND CONSONANT ENDING IN *s* OR THAT OF THE WORD MAHAT. Thus 1. a. *mahān* (Nos. 316, 371, 199, and 26); 1. d. *mahāntau*, 1. p. *mahāntah*, voc. a. *he mahān*, 3. d. *mahadbhyām*.

घञ्सन्तस्य चाधातोः । ६ । ४ । १४ ।

घञ्सन्तस्योपधाया दीर्घो धातुभिन्नासन्तस्य चासम्बुद्धो । धीमान् ।
धीमन्तो । धीमन्तः । हे धीमन् । यसादो महद्दत् । भातेर्द्वत्सुः ।
द्वित्वसामर्थ्याद्मस्यापि टेलोपः । भवान् । भवन्तो । घञ्सन्तस्य तु
मघन् ।

No. 372.—The long vowel is the substitute of the penultimate letter OF WHAT ENDS IN *ATU*, AND OF WHAT, NOT BEING A VERBAL ROOT, ENDS IN *AS*, when the 1st singular case-affix, not with the force of the vocative, follows. Thus in the case of the word *dhīmat* "intelligent," formed of *dhī* "intellect" and the affix *matup*, we find 1. a. *dhīmán* (Nos. 316, 199, and 26), 1. d. *dhīmantau*, 1. p. *dhīmantah*, voc. a. *he dhīman*. When *śus* (2. p.) and the remaining affixes follow, it is like *mahat* (No. 371).

The honorific pronoun *bhāvat* "Your Honour," is formed of *bhā* "to shine" and the affix *śavatu*. From rule No. 267 we learn

that an affix having an indicatory δ causes the elision of fi , i. e. of the final vowel and what may follow it, in whatever is called *bha* (No. 185), and the elision of fi (here the final vowel of the root) takes place in order that the possession of an indicatory δ by *davatu* may not be nugatory. Hence 1. a. *bhavan* (Nos. 372, 316, 199, and 26), 2. d. *bhavantau*. Of the word *bhavat*, when it ends with the participial affix *satrī* and signifies "being," the 1. a. is *bhavan*.

उभे अभ्यस्तम् । ६ । १ । ५ ।

षाष्टद्वित्वप्रकरणे ये द्वे विहिते ते उभे समुदिते अभ्यस्तसंज्ञे स्तः ।

No. 373.—Where reduplication is treated of in the Sixth Lecture, the two which are directed, BOTH taken together (not either separately) are called ABHYASTA—"a reduplicate."

नाभ्यस्ताच्छतुः । ७ । १ । ७ ।

अभ्यस्ताच्छतुर्नुम् न । ददत् । ददतो ।

No. 374.—OF ŚĀTRĪ AFTER A REDUPLICATED TERM there shall NOT be the augment *num* (No. 316). Hence *dadat*, the present participle of *dā* "to give," as it is a reduplicate, makes 1. a. *dadat*, 1. d. *dadatu*.

जक्षित्यादयः षट् । ६ । १ । ६ ।

बहुधातवोऽन्ये जक्षितिश्च सप्तम एते अभ्यस्तसंज्ञाः स्युः ।

जजत् । जजतो । जजतः । यवम् । जायत् । दरिद्रत् । यासत् । चकासत् । गुप् । गुपो । गुपः । गुभ्याम् ।

No. 375.—Let JAKSHITI &c., SIX verbs, with *jakshiti* itself as the seventh, be termed "reduplicate." Their being so termed brings them under No. 374, and we have 1. a. *jakshat* "eating," 1. d. *jakshatau*, 1. p. *jakshatah*. In the same way *jadgrat* "waking," *daridrat* "poor," *śāsat* "ruling," *chakśat* "shining."

The word *gup* "concealing" makes 1. a. *gup*, 1. d. *gupau*, 1. p. *gupah*, 3. d. *gubbhyām* (No. 82).

त्यदादिषु द्व्योऽनादीचने कम् च । ३ । २ । ६० ।

त्यदादिपुपपदेष्वज्ञानार्थदृशेः क्त् । चात् क्तिन् ।

No. 376.—AND *KAṬ* shall be the affix AFTER *DRÍŚ*, NOT SIGNIFYING "PERCEPTION," WHEN *TYAD* &c. (No. 170) precede it in combination. By the word "and" in the *sūtra*, we are reminded that the affix *kwin* may be employed; and it is this latter that will be employed in the present instance.

आ सर्वनाम्नः । ६ । ३ । ६१ ।

दृग्दृशवतुषु । तादृक् । तादृशो । तादृशः । तादृश्याम् । व्रश्चेति
वः । अश्वत्थवत्त्वे । विद् । विट् । विशो । विशः । विद्याम् ।

No. 377.—When the word *drig* or *dris*, or the affix *vatu*, follows, *LONG Á* is the substitute OF A PRONOUN. Thus *tad* + *dris* (Nos. 27 and 55) becomes *tádris* "such," and l. a. *tádrík* (Nos. 199, 334, 81, 331, and 165), l. d. *tádrítan*, l. p. *tádrítah*, 3. d. *tádrigbhyám* (Nos. 334 &c.).

In the example *viś* "who enters," the final is changed to *śh* by No. 334, and then, by Nos. 82 and 165, we have l. a. *viś* or *viś*. Again l. d. *viśtan*, l. p. *viśah*, 3. d. *viśbhyám*.

मशेवा । ८ । २ । ६३ ।

मशेः क्वगोऽन्तादेशो वा पदान्ते । नक् । नट् । नशो । नशः ।
नश्याम् । नद्याम् ।

No. 378.—A guttural letter is OPTIONALLY the substitute OF the final of *NAŚ* at the end of a *pada*. Thus l. a. *naś* or, alternatively, *naś* (Nos. 334, 82, and 165) "who destroys," l. d. *naśtan*, l. p. *naśah*, 3. d. *naśbhyám* (No. 378) or *naśbhyám* (Nos. 334 &c.).

सुश्रोऽनुदके क्षिन् । ३ । २ । ५८ ।

अनुदके सुप्युपपदे सुशेः क्षिन् । घृतस्यक् । घृतस्यशो । घृत-
स्यवः । दधृक् । दधृशो । दधृश्याम् । रत्नमुट् । रत्नमुषो । रत्न-
मुद्याम् । षट् । षट्तिः । षट्तिः २ । षट्याम् । षट्सु । इत्वं प्रति
कथस्याचिद्वत्त्वात् ससञ्चयोरिति इत्थम् ।

No. 379.—The affix *KWIN* shall come AFTER the root *SPRIŚ*,

WHEN the preceding member of the compound is an inflected word OTHER THAN UDAKA. Thus the word *ghritasprīś* "who touches clarified butter" makes 1. a. *ghritasprīś* (Nos. 199, 334, 82, and 331), 1. d. *ghritasprīśau*, 1. p. *ghritasprīśah*.

The word *dadhṛīś* "arrogant" makes 1. a. *dadhṛīś* (Nos. 199, 82, and 331), 1. d. *dadhṛīśau*, 3. d. *dadhṛīśbhyām*.

The word *ratnamuś* "a stealer of gems" makes 1. a. *ratnamuś* (Nos. 199, 82, and 165), 1. d. *ratnamuśau*, 3. d. *ratnamuśbhyām*.

The numeral *śaś* "six" makes 1. p. *śaś* (Nos. 324, 208, 82, and 165), 3. p. *śaśbhiḥ*, 4. and 5. p. *śaśbhyah*, 6. p. *śaśānām* (Nos. 82, 78, and 84), 7. p. *śaśsu* (Nos. 82 and 90).

In the case of *pipaśīś* "one who wishes to read," the fact that this crude word ends in *ś* (caused by No. 169) is disregarded by No. 123 (an earlier rule in the *tripādī*—see No. 39) which directs *ru* to be substituted—making (after the elision of *su* by No. 199) *pipaśīr*.

वीरुपधायो दीर्घ इकः । ट । २ । ७६ ।

रेफवान्तयोरुपधायो इको दीर्घः पदान्ते । पिपटीः । पिपटिषो ।
पिपटीभ्याम् ।

No. 380.—THE LONG vowel is the substitute OF IK being the PENULTIMATE letter OF what ends in R OR V, at the end of a *pada*. Thus 1. a. *pipaśīś* (Nos. 199, 123, and 110), 1. d. *pipaśīśau*, 3. d. *pipaśīśbhyām*.

नुम्बिसर्जनीयश्चर्वायेऽपि । ट । ३ । ५८ ।

यतेः प्रत्येकं व्यधनेऽपि इण्कुभ्यां परस्य मूर्धन्यादेशः । इत्सेन पूर्वस्य चः । पिपटीषु । पिपटीःषु । विक्वीः । विक्वीषो । विक्वीभ्याम् । विक्वीषु । विद्वान् । विद्वानो । हे विद्वन् ।

No. 381.—AND EVEN WHEN there is a SEPARATION caused BY NUM, and VISARGA, AND A SIBILANT, severally, the cerebral substitute takes the place of the dental *s* coming after *in* or *ku*.

Thus, when *su* (7. p.) is to be attached, then the word *pipaṣṭhiśh*, by Nos. 123, 380, and 110, becomes *pipaṣṭhśh*;—the *su* is then changed to *śhu* by No. 169; and finally, by the optional rule No. 78, we have either *pipaṣṭhśhśhu* or *pipaṣṭhśhu*.

The word *chikīraśh* “who wishes to do” makes 1. a *chikīśh*. Here the affix is first elided by No. 199; then the final *śh* (regarded as *s*) is elided by No. 230, this rule (according to No. 39) regarding as inoperative the rule No. 169, which had changed the *s* to *śh*, and finally the *r* becomes *visarga* by No. 110. Then 1. d. *chikīraśsau*, 3. d. *chikīrābhyām*, 7. p. *chikīraśhu*. In the 7. p. the *s* is elided by No. 230, but the *r* is not changed to *visarga* by No. 110, that rule being debarred in this case by No. 294.

The word *vidvāś* “wise” (formed by the affix *vasu*) makes 1. a *vidvāś* (Nos. 316, 371, 199, and 26), 1. d. *vidvāśsau*, voc. a. *śe vidvāś*.

वसोः संप्रसारणम् । ६ । ४ । १३१ ।

वस्यन्तस्य मस्य संप्रसारणं स्यात् । विदुषः । वसुसंस्विति दः ।

विदुष्याम् ।

No. 382.—Let the *SANPRASĀRAṆA* (No. 281) be the substitute of a *bha* (No. 185) which ends in *VASU*. Thus in the 2nd. p. the *v, i a. w*, of *vidvāś* becomes *v* (No. 283), and finally (by No. 169) we have *vidvāśh*. According to No. 287, the *s* final in a *pada* is changed to *d*, and we have 3rd d. *vidvāśbhyām*.

पुंसोऽसुङ् । ७ । १ । ८६ ।

सर्वनामस्थाने । पुमान् । हे पुमन् । पुमसि । पुंसः । पुम्याम् ।

पुंसु । स्रदुयनेत्यनङ् । उयना । उयनसो ।

No. 383.—Of the word *PUNŚ* “a male,” *ASUŪ* is the substitute, when a *sarvanāmasṭhāna* (No. 183) follows. Thus (regarding the *anusvāra* as equal to *m*) we get *pumas* (Nos. 5, 36, and 59) from which come 1. a *pumāś* (Nos. 316 and 371), voc. a. *śe pumāś*, 1. d. *pumāśsau*. Again 2. p. *pumśh*, 3. d. *pumśbhyām* (No. 26), 7. p. *pumśhu*.

The word *ubanas* "the regent of the planet Venus," by No. 226, substitutes *anañ*, when *su* follows, not in the sense of the vocative. Thus we have 1. s. *uband* (Nos. 197, 199, and 200), 1. d. *ubanasau*.

अस्य सम्बुद्धो घाऽनङ् नलोपश्च वा घाच्यः । हे उयन् । हे उयन्न् । हे उयनः । हे उयनसो । उयनोभ्याम् । उयनस्व । अनेहा । अनेहसो । हे अनेहः । वेधाः । वेधसो । हे वेधः । वेधोभ्याम् ।

No. 384.—"OF THIS word (*ubanas*), WHEN *SU* IN THE SENSE OF THE VOCATIVE FOLLOWS, it SHOULD BE STATED that *ANAñ* is OPTIONALLY the substitute, AND OPTIONALLY there is ELISION OF the *N*."

Thus we have either *he ubana*, or *he ubanan*, or *he ubanah* (Nos. 199, 123, and 110), voc. d. *he ubanasau*, 3. d. *ubanobhyām* (Nos. 123 and 125), 7. p. *ubanaesu*.

The word *anehas* "time" makes 1. s. *anehā* (Nos. 226 &c.), 1. d. *anehasau*, voc. s. *he anehah*.

The word *vedhas* "Brahmā" makes 1. s. *vedhāh* (Nos. 372 and 110), 1. d. *vedhasau*, voc. s. *he vedhah*, 3. d. *vedhobhyām*.

अदस घो सुलोपश्च । ७ । २ । १०७ ।

अदस घोत् स्यात् घो सुलोपश्च । तदोरिति घः । असौ । त्वदा-
दात्वम् । पररूपत्वम् । वृद्धिः ।

No. 385.—*AU* is the substitute OF *ADAS*, when *su* follows, AND there is ELISION OF *SU*. In accordance with rule No. 338, the *d* is changed to *s*. Thus 1. s. *asau* "that." In the 1. d., by No. 213, there is substitution of *a* for the final of *adas*; then, by No. 300, the preceding *a* merges in the following—giving *ada*; then, when the affix is attached, *vriddhi* is substituted by No. 41; but then the next rule interposes.

अदसोऽसेर्दाद् दो मः । ८ । २ । ८० ।

अदसोऽवान्तस्य दात् परस्य ठदूतो दस्य मश्च । चान्तरत्स्या-
दुस्वस्य ठदीर्घस्य छः । अम् । असः यी । गुणः ।

No. 386.—Short *u* and long *ú* are the substitutes of what comes AFTER the *D* OF ADAS NOT ENDING IN *s*, and in the room OF *D* there is *M*. The short *u* is substituted for a short vowel, the long *ú* for a long vowel, on the principle (No. 23) that, of the substitutes that offer themselves, the one employed shall be the most similar to that of which it takes the place. Thus we have, instead of *ada*, *amú*. In the 1st. p. long *i* is directed to be substituted for the affix by No. 171, and the substitution of *guna* (which would give *ada*+*i*=*adi*) being directed, we look forward.

एत ईद्विवचने । ८ । २ । ८१ ।

अदसो दात् परस्येत ईद्वस्य मो बहुयोक्तो । अमी । पूर्वशासिद्ध-
मिति विमत्तिश्चायं प्राक् परचादुत्वमत्वे । अमुम् । अमू । अमून् ।
मुत्वे कृते चिसंज्ञायां नामावः ।

No. 387.—IN THE PLURAL, LONG *i* is the substitute OF THE *E* (No. 386) that follows the *d* of *adas*; and instead of the *d* there is *m*. Thus 1. p. *amí*. In the 2. a. in accordance with No. 39, the several rules regarding the application of the case-affix first take place, and then we have the substitution of *u* and *m* (by No. 389). Thus 2. a. *amam* (by No. 386) becomes *amum*, 2. d. *amú*, 2. p. *amám* (instead of *adán*).

In the 3. a. *mas* having been made (by No. 386), and consequently the name *ghí* (No. 190) being applicable to the term, the substitute *ad* offers itself from No. 191. Thus we should have *mas*+*ad*; but here the question might occur, seeing that the *mu* was derived from a rule (No. 386) in the *tripádi* (No. 39), whether No. 191 does not regard the *mas* as non-existent.

The following rule refers to this point.

न मुने । ८ । २ । ३ ।

नामावे कर्तव्ये कृते च मुभावो नासिद्धः । अमुना । अमूभ्याम् ।
अमीभिः । अमुष्मे । अमीभ्यः । अमुष्मात् । अमुष्य । अमुयोः ।
अमीशाम् । अमुष्मिन् । अमीषु ।

इति इक्षन्ताः पुंसिज्ञाः ।

No. 388.—WHEN the production of *NA* IS TO TAKE PLACE OR HAS TAKEN PLACE, the existence of *MU* IS NOT to be regarded AS IF IT HAD NOT BEEN EFFECTED. Thus we have 3. a. *amund*. Then 3. p. *amúbhyám* (for *addbhyám*, see No. 386), 3. p. *amúbhik* (No. 387), 4. a. *amushmai* (Nos. 172 and 169), 4. p. *amúbhyak*, 5. a. *amushmát*, 6. a. *amushyu*, 6. d. *amuyok*, 6. p. *amúshám* (No. 174), 7. a. *amushmin*, 7. p. *amúshu*.

So much for masculines ending in consonants.

FEMININES ENDING IN CONSONANTS.

। हलन्ताः स्त्रीलिङ्गाः ।

नष्टो धः । ट । श । इ ।

कलि पदान्ते च ।

No. 389.—The letter *DH* is the substitute for the final of the verb *NAHA*, when *jhal* follows, or at the end of a *pada*.

नष्टिदृतिदृषिव्यधिरुचिसदितनिषु ह्यौ । ह । श । ११६ ।

क्लिबन्तेषु पूर्वपदस्य दीर्घः । उपानत् । उपानहो । उपानत्सु ।

क्लिबन्तत्वात् कुत्वेन घः । उष्मिक् । उष्मिहो । उष्मिभ्याम् ।

द्योः । दिवो । दिवः । द्युभ्याम् । गीः । गिरौ । गिरः । यवं यूः ।

चतस्रः । चतसृषाम् । का । के । काः । सर्वाषत् ।

No. 390.—WHEN the verbs *NAHA* "to bind," *VRITA* "to be," *VRISH* "to rain," *VYADH* "to pierce," *BUCH* "to shine," *SHAHA* "to bear," AND *TAN* "to stretch," ENDING WITH *KWIP*, FOLLOW, a long vowel is the substitute of the *pada* which precedes in the compound.

The word *upánah* "a slipper" (thus formed from *upa* + *nah* + *kwip*) makes 1. a. *upánat* (Nos. 330, 199, and 389), 1. d. *upánahau*, 7. p. *upánatsu*.

In the case of the word *ushnik* "a metre of the Vedas," as it takes *gh* (No. 331) in consequence of its ending in *twina* (No. 323), we find 1. a. *ushnik*. Again 1. d. *ushnikau*, 3. d. *ushnigbhyám*.

The word *div* "the sky" makes 1. a. *dyauh* (No. 289), 1. d. *divau*, 1. p. *divah*, 3. d. *dyubhyám* (No. 290).

The word *gir* "speech" makes 1. a. *gih* (Nos. 199, 380, and 110), 1. d. *girau*, 1. p. *giraḥ*. In the same way *pur* "a city" makes 1. a. *páh*.

The word *chatur* "four" substitutes *chataṣi* (No. 248) in the feminine; and, by No. 249, the letter *r* is substituted for *ri*, when a vowel follows. Thus we have 1. p. *chataṣrah*. In the 6. p. *chataṣriṅám*, the vowel is not lengthened—see No. 250.

The feminine of *kim* "who" is like *sarvā* (No. 244).—1. a. *kā* (Nos. 297 &c.), 1. d. *ka*, 1. p. *kāḥ*.

यः सौ।७।२।११०।

इदमो दस्य यः । इयम् । त्यदादत्त्वम् । पररूपत्वम् । टाप् ।
दर्येति मः । इमे । इमाः । इमाम् । अनया । हलि लोपः ।
आभ्याम् । आभिः । अस्ये । अस्याः २ । अनयोः । आसाम् ।
अस्याम् । आसु । अक् । अचः । अभ्याम् । त्यदाद्यत्वम् । टाप् ।
स्या । त्ये । त्याः । एषम् । तद् । एतद् । वाक् । वाचो । आभ्याम् ।
आसु । अप् शब्दो नित्यं बहुवचनान्तः । अपृत्रिति दीर्घः । आपः ।

No. 291.—Instead of the *d* of *idam* "this," there is *r*, WHEN *SU* FOLLOWS. Thus 1. a. *iyam* (No. 298). In the other cases No. 213 directs the substitution of short *a* for the final, and the preceding vowel merges in this by No. 300. The word being feminine, long *é* (*iép*) is added by No. 1341; the *d* is changed to *m* by No. 301; and, the base having thus become *imá*, we have 1. d. *ime* (No. 240), 1. p. *imāḥ*, 2. a. *imám*. In the 3. d. and subsequent cases the *id* is changed to *an* by No. 302; and, in the 3. a., *e* is substituted for the final by No. 342, giving *anayá*. By No. 303 there is elision of the *id*, when the case-affix begins with a consonant, so that we have 3. d. *ábhyám*, 3. p. *ábhiḥ*. In the 4. a., by No. 244, *asyái*, 5. and 6. a. *asyāḥ*, 6. d. *anayok* (No. 242), 6. p. *ásám* (Nos. 174 and 303), 7. a. *asyám* (Nos. 335 and 219), 7. p. *áou*.

The word *śraj* "a garland" makes 1. s. *śrak* (Nos. 328, 199, 334, 82, and 331), 1. p. *śrajah*, 3. d. *śragbhyām*.

The pronoun *tyad* "that" substitutes *a* for the final (Nos. 213 and 300), and, taking the feminine termination *īāp*, gives 1. s. *syā* (No. 338), 1. d. *tye*, 1. p. *tyāh*. In the same way *tad* "that," and *etad* "this."

The word *vāch* "speech" makes 1. s. *vāk* (No. 333), 1. d. *vāchāu*, 3. d. *vāgbhyām*, 7. p. *vākshu* (No. 169).

The word *ap* "water" always takes the terminations of the plural. By No. 227 this word lengthens the vowel in the 1. p. *āpah*.

अपो भि । ७ । ४ । ४८ ।

अपस्तकारो भादो प्रत्यये । अद्भिः । अद्भ्यः । अपाम् । अप्सु ।
दिक् । दिग् । दिशः । दिभ्याम् । त्यदादिष्विति दृशेः क्तिन्-
विधानादन्यथापि कुत्वम् । दृक् । दृग् । दृशे । दृभ्याम् । त्विट् ।
त्विवो । त्विद्भ्याम् । ससञ्जुषोरिति ह्रस्वम् । सञ्जुः । सञ्जुषो ।
सञ्जुभ्याम् । आशीः । आशिषो । आशीभ्याम् । असौ । उत्त्वमत्वे ।
अम् । अमूः । अमुया । अमूभ्याम् । अमूभिः । अमुष्ये । अमूभ्यः ।
अमुष्याः २ । अमुयोः २ । अमूषाम् । अमुष्याम् । अमूषु ।

इति ह्रस्वन्ताः स्त्रीलिङ्गाः ।

No. 392.—The letter *t* is the substitute OF the word *AP* "water," WHEN a *pratyaya* beginning with *BH* FOLLOWS. Thus 3. p. *adbhīh* (No. 82), 4. p. *adbhyah*. Again 6. p. *apām*, 7. p. *apsu*.

The word *dis* "space" makes 1. s. *dig* or *dik* (Nos. 328 and 331), 1. p. *disah*, 3. d. *digbhyām*.

Since it is directed (No. 376) that *driś* shall take the affix *twin* when attached to the pronouns *tyad* &c, the word *driś* (thus falling under rule No. 331) elsewhere also substitutes a guttural in the place of its final. Thus 1. s. *drik* or *driḡ* "sight," 1. d. *driśāu*, 3. d. *driḡbhyām*.

The word *twiś* "light" makes 1. s. *twiḡ* (No. 83), 1. d. *twiśāu*, 3. d. *twiḡbhyām*.

The word *sajush* "a friend," by No. 123, substitutes *r* for its final at the end of a *pada*, which the word is when, by No. 26, the *su* of the 1. a. has been rejected. The vowel is then lengthened by No. 380, and the *r* becomes *visarga* by No. 110, giving *sajúh*, 1. d. *sajushau*, 3. d. *sajúr̥bhyaṁ*. In the same way *átish* (for *átis*) "a benediction" makes 1. a. *átíh*, 1. d. *átishau*, 3. d. *átír̥bhyaṁ*.

The pronoun *adas* makes 1. a. *asau* (No. 385). In the other cases, the substitution of *u* and *m* (by No. 386) having taken place, we have 1. d. *amú*, 1. p. *amúh*, 3. a. *amuyá*, 3. d. *amúbhyaṁ*, 3. p. *amúbhik*, 4. a. *amushyai* (Nos. 244 and 169), 4. p. *amúbhyaḥ*, 5 and 6. s. *amushyáḥ* (Nos. 244 and 169), 6. and 7. d. *amuyoh*, 6. p. *amúshám* (No. 174), 7. a. *amushyám* (No. 169), 7. p. *amúshu*.

So much for feminines ending in consonants.

। इक्षन्ता नपुंसकखिन्नाः ।

स्वमेतुंक् । दत्वम् । स्वनदुत् । स्वनदुह्री । चतुरगदुहोरित्याम् ।
स्वनद्वीहि । पुनस्तद्वत् । शेषं पुंषत् । घाः । घारी । घारि । घारा ।
घार्ष्याम् । चत्वारि । क्षिम् । के । कानि । इदम् । इमे । इमानि ।

NEUTERS ENDING IN CONSONANTS.

No. 393.—"In the case of neuters we have ELISION (*luk*) OF *SU* AND *AM* (No. 370)." In the case of *anaḍuh* (No. 287), there is the substitution of *d*. Thus we have 1. a. *swanaḍud* or *swanaḍut* "having good cattle," 1. d. *swanaḍuhí* (No. 259). In the 1. p., by No. 284, there is the augment *ám*, and thus, by No. 264, we have *swanaḍadhí*. Again the same in the 2. p. The rest is like the masculine (Nos. 285 &c.).

The word *vár* "water" makes 1. a. *váh* (No. 110), 1. d. *vári* (No. 259), 1. p. *vári* (No. 262), 3. a. *várá*, 3. d. *vár̥bhyaṁ*.

The word *chatur* "four" (by Nos. 262 and 284) makes *chaturá*.

The interrogative *kim* "who, which, what?" makes 1. a. *kim* (No. 270), 1. d. *ks* (Nos. 297 and 259), 1. p. *kāni*.

The pronoun *idam* "this" makes 1. a. *idam* (No. 270), 1. d. *ime* (Nos. 301 and 259), 1. p. *imāni*.

अन्वादेशे नपुंसके एनद्वक्तव्यः । एनत् । एने । एनानि । एनेन ।
एनयोः । ब्रह्म । विभाषा द्विष्योः । अह्नी । अह्नी । अह्नानि ।

No. 394.—"It SHOULD BE MENTIONED (see No. 306) that IN A SUBSEQUENT PROPOSITION, ENAT is the substitute for *idam* or *etad*, IN THE NEUTER." Thus 1. a. *enat* (No. 270), 1. d. *ene* (Nos. 213 and 259), 1. p. *enāni*, 3. a. *enena*, 6. d. *enayoh*.

The word *brahman* "the Supreme" makes 1. a. *brahman* (Nos. 270 and 200).

According to No. 274, the word *ahan* "a day" makes 1. d. *ahnī* or *ahāni*:—1. p. *ahāni* (Nos. 263 and 197).

अहन् ८।२।इ८।

अहन्नित्यस्य हः पदान्ते । अहोभ्याम् । दखिड । दखिडनी ।
दखिडीनि । दखिडना । दखिडभ्याम् । सुपथि । टिलोपः । सुपथी ।
सुपथ्यानि । ऊर्क् । ऊर्जी । ऊर्न्वि । गरखामां संयोगः । तत् ।
ते । तानि । यत् । ये । यानि । यत्त् । यत्ने । यनानि । गवाङ् ।
गोष्ठी । गवाङ्घ्री । पुनस्तद्वत् । गोष्ठा । गवाभ्याम् । शकृत् ।
शकृती । शकृन्ति । ददत् ।

No. 395.—The word *AHAN* substitutes *rs* at the end of a *pada*. Thus 3. d. *ahobhyām* (No. 126).

The word *danḍin* "having a staff" makes 1. a. *danḍi* (Nos. 270 and 200), 1. d. *danḍini* (No. 259), 1. p. *danḍīni* (Nos. 263 and 197), 3. a. *danḍinā*, 3. d. *danḍibhyām* (Nos. 184 and 200).

The word *supathin* "having a good road" makes 1. a. *supathi*. By the elision of *i* directed in No. 323, and then, by No. 259, we have 2. d. *supathā*. In the 1. p. (Nos. 263, 321, and 323) *supanthāni*.

The word *úrj* "strong" makes 1. a. *úrk* (No. 333), 1. d. *úrj*, 1. p. *úrjī*, the conjunction of the consonants being in the order of *ṛ*, *r*, and *j*.

The pronoun *tad* "that" makes 1. a. *tut* (Nos. 270 and 165), 1. d. *ta*, 1. p. *tāni*. So *yad* "who, which," makes 1. a. *yat*, 1. d. *ya*, 1. p. *yāni*, and *etad* "this" makes 1. a. *etat*, 1. d. *ete*, 1. p. *etāni*.

The word formed of *go* "a cow," and *añchu* "to worship," and signifying "a worshipper of cows," makes 1. a. *gavdk* (Nos. 363, 59, and 333), 1. d. *gachī* (No. 56), 1. p. *gavāñchi* (No. 264). Again there is the same form in the 2nd case. In the 3. a. *gochā*, 3. d. *gavdgbhyaṃ*. [N. B. This word takes a great variety of shapes, being in fact a mere grammatical fiction.]

The word *śakṛit* "ordure" makes 1. a. *śakṛit*, 1. d. *śakṛitī*, 1. p. *śakṛitī* (No. 264).

The participle *dadat* "giving" makes 1. a. *dadat*.

वा नपुंसकस्य । ७ । १ । ७६ ।

अभ्यस्तात् परस्य वा जुम् सर्वनामस्थाने । ददन्ति । ददति ।
तुदत् ।

No. 396.—*NUM* (No. 374) shall **OPTIONALLY** be the augment of the affix *śatṛi* coming after a **NEUTER** reduplicate, when a *śarvānāmasthāna* (No. 263) follows. Thus 1. p. *dadanti* or *dadati*.

The participle *tudat* "paining" is next declined.

आशीनयोर्नुम् । ७ । १ । ८० ।

अश्वोन्नात् परो यः शतुरक्ष्यवस्तदन्तस्य जुम् वा शीनयोः ।
तुदन्ती । तुदती । तुदन्ति । भात् । भान्ती । भान्ती । भान्ति ।
पदत् ।

No. 397.—*NUM* shall optionally be the augment of that which ends with a portion (*a*) of the affix *śatṛi* coming **AFTER** what ends in **A** OR **Ā**, **WHEN śī** (No. 259) OR a **NADĪ** (No. 215) **FOLLOWS**.

For example, the verbal root *tud* (No. 693) taking the affix *śatṛi* becomes *tuda*; and then, with the participial affix, it becomes *tudat* (No. 300), which, by this rule, makes 1. d. *tudantī* or *tudatī*. By No. 264, 1. p. *tudanti*. And so *bhāt* "shining" (root *bhā*), 1. d. *bhāntī* or *bhātī*, 1. p. *bhānti*.

By the *nadī*, in this aphorism, the feminine affix *śip* (*ī*) is intended.

The root *pach* takes the affix *śap* (No. 419), and its participle *pachat* "cooking" falls under the next rule.

शप्श्यनोर्नित्यम् । ७ । १ । ट १ ।

शप्श्यनोरात् परो यः शतुरवयवस्तदन्तस्य नुम् शीनदोः । पचन्ती । पचन्ति । दीव्यत् । दीव्यन्ती । दीव्यन्ति । धनुः । धनुषी । सान्तेति दीर्घः । नुम्बिसर्बेनीयेति षः । धनुषि । धनुषा । धनुर्भ्याम् । एवं चक्षुर्विरादयः । पयः । पयसी । पयांसि । पयसा । पयोभ्याम् । सुपुम् । सुपुंसी । सुपुमांसि । अदः । विभक्तिकार्यम् । उत्त्वमत्वे । अमू । अमूनि । शेषं पुंषत् ।

इति हलन्ता नपुंसकसिद्धाः ।

No. 398.—*Num* shall INVARIABLY be the augment OF that which ends with a portion of the affix *śatṛi* which comes after the *a* derived from *ŚAP* (No. 419) OR *ŚYAN* (No. 670), when *ś* or a *nadī* follows.

Hence *pachat* (No. 397) makes 1. d. *pachantī*. In the 1. p. *pachanti*. In like manner *dīvyat* "sporting" (No. 669) makes 1. d. *dīvyantī*, 1. p. *dīvyanti*.

The word *dhanus* "a bow" makes 1. s. *dhanuś* (Nos. 270, 123, and 110), 1. d. *dhanuśī* (No. 169). In the 1. p., as the word ends in *s* (No. 371), the vowel is lengthened, and the *s* is changed to *ś* notwithstanding the intervention of *num* (No. 381), giving *dhanuśīśī*. In the 3. s. *dhanuśā*, 3. d. *dhanurbhyām* (No. 123). In like manner *chakshus* "an eye," *havis* "clarified butter," &c. The word *payas* "water" makes 1. s. *payas* (Nos. 270 &c.),

1. d. *payasī*, 1. p. *payānsī* (No. 371), 3. a. *payasā*, 3. d. *payo-
bhyām* (Nos. 123 and 126). The word *supuṁs* "of which the men
are good" makes 1. a. *supum* (Nos. 270 and 26), 1. d. *supuṁsī*,
1. p. *supumānsī* (Nos. 383, 316, and 371). In the neuter of the
pronoun *adas* "that," 1. a. *aduh*, the various alterations of the case-
affixes (directed in Nos. 259, 262, 172 &c.) first take place; and
then the substitution of *u* and *m* (No. 386) having been made, we
get 1. d. *amī*, 1. p. *amīni*. The rest is like the masculine.

So much for neuters ending in consonants.

॥ अद्ययानि ॥

स्वरादिनिपातमर्थयम् । १ । १ । ३७ ।

स्वर् । अन्तर् । प्रातर् । पुनर् । अनुतर् । उद्येस् । नीचेस् ।
अग्नेस् । अथक् । अते । युगपत् । आरात् । पृथक् । ह्यस् ।
अस् । दिवा । रात्रौ । सायम् । चिरस् । मनाक् । ईषत् । जोष-
म् । तूष्णीम् । बहिस् । अवस् । समया । निकषा । स्वयम् ।
वृथा । नक्तम् । नञ् । हेतो । इद्धा । अद्धा । सामि । वत् ।
ब्राह्मणवत् । क्षत्रियवत् । सना । उपथा । तिरस् । सनत् ।
सनात् । अन्तरा । अन्तरेण । ज्योक् । कम् । शम् । सहसा ।
विना । नाना । स्वस्ति । स्वथा । अलम् । षषट् । षोषट् ।
वोषट् । अन्यत् । अस्ति । उपांशु । समा । विहायसा । दोषा ।
मृषा । मिथ्या । मुधा । पुरा । मिथो । मिथस् । प्रायस् । मुहुस् ।
प्रवातुकम् । प्रवाहिका । आर्यहलम् । अभीष्टम् । साकम् । सार्धम् ।
नमस् । हिसक् । थिक् । अथ । अम् । आम् । प्रताम् । प्रशान् ।
प्रतान् । मा । माह् । आकृतिगणोऽयम् । च । वा । इ । अह ।
यव । यवम् । नूनम् । शश्वत् । युगपत् । भूयस् । कूपत् । सूपत् ।
कुवित् । नेत् । जेत् । चञ् । यच । तच । कञ्चित् । नह । हन्त ।
माक्षिम् । माक्षीम् । नक्षिः । आक्षीम् । माह् । नञ् । यावत् ।
तावत् । त्वे । ज्वे । द्वे । रे । षोषट् । वोषट् । स्वाहा । स्वथा ।

षट् । चोम् । तुम् । तथाहि । खलु । किल । अथ । सुष्ठु ।
 स्म । आदह । उपसर्गविभक्तिस्वरप्रतिरूपकारश्च । अषदत्तम् ।
 अहंयुः । अस्तिचीरा । अ । आ । इ । ई । ठ । ऊ । ए । ऐ । ओ ।
 औ । पशु । युक्तम् । यथा । कथाश्च । पाद् । प्याद् । अङ्ग । हे ।
 हे । भोः । अये । घ । विषु । एकपदे । पुत् । आतः । चादिर-
 प्याकृतिगणः । तसिलादयः प्राक् पाशपः । शसुप्रभृतयः प्राक् समा-
 सान्तेभ्यः । अम् । आम् । कृत्वोऽर्थाः । तसिधती । नामाञ्चो ।
 एतदन्तमश्रयम् । अत इत्यादि ।

OF INDECLINABLE WORDS.

No. 399.—SWAR & C. AND the PARTICLES (*nipāta*) are called INDECLINABLES.

These are *swar* "heaven," *antar* "midst," *pratar* "in the morning," *punar* "again," *sanutar* "in concealment," *uchchais* "high," *nichais* "low," *sunuis* "slowly," *ridhak* "rightly," *rite* "except," *yugapat* "at once," *drāt* "far, near," *prithak* "apart," *kyas* "yesterday," *swas* "to-morrow," *divā* "by day," *rātrau* "in the night," *śāyam* "at eve," *chiram* "a long time," *mandā* "a little," *ishat* "a little," *jośham* "silently," *tūshnīm* "silently," *wahis* "outside," *avus* "outside," *samayā* "near," *nikashā* "near," *swayam* "of one's self," *vrithā* "in vain," *naktam* "at night," *nan* "not," *hetau* "by reason of," *iddhā* "truly," *addhā* "evidently," *śmī* "half," *vat* "like" (e. g. *brāhmanavat* "priestly," *kshatriyavat* "like a Kshatriya"), *sandā* "perpetually," *upadhā* "division," *tiras* "crookedly," *sanat* or *sandāt* "perpetually," *antarā* or *antarāna* "without, except," *jyok* "quickly," *kum* "water, ease," *śam* "ease," *sahasā* "hastily," *vinā* "without," *nānā* "various," *swasti* "greeting," *swadhā* (interjection) "oblation to manes," *alam* "enough," *vashat*, *śraushat* and *vrushat*, (interjections) "oblation of butter," *anyat* "otherwise," *asti* "existence," *upāsāt* "privately," *kekumā* "patience, parlon," *vikāśyāt* "aloft, in the air," *dośhā* "in the evening," *mṛishā* and *mīthyā* "falsely," *mudhā* "in vain," *purā* "formerly," *mitho* or *mithas* "mutually," *prāśyas* "frequently," *mukus* "repeatedly," *pravādhukam* or *pravādhikā* "at

the same time," *áryahalam* "violently," *abhikshnam* "repeatedly," *edum* or *édrdham* "with," *namas* "reverence," *hiruk* "without," *dhik* "fie!" *atha* "thus," *am* "quickly," *ám* "indeed, yes," *pradám* "with fatigue," *prabán* "alike," *pratán* "widely," *má* or *máá* "do not."

The foregoing class of words ("swar &c.," is one the fact of a word's belonging to which is known only from its form, and could not have been inferred from its nature (see No. 53).

The following are particles (*nipáta*), viz. *cha* "and," *vá* "or," *ka* (an expletive), *aha* (vocative particle), *eva* "only, exactly," *evam* "so, thus," *ninam* "certainly," *kuwat* "continually," *yugapat* "at once," *bháyas* "repeatedly," *kúpat* "excellently," *súpat* "excellently," *kuvit* "abundantly," *net* or *chet* "if," *chan* "if" [the *n* is indicative], *yatra* "where," *tatra* "there," *kachchit* "what if?," "naha" "no," *kanta* "ah!" *mákim*, *máktm*, or *nakih*, "do not," *áktm* "indeed!", *máá* "do not," *nan* "not," *yávat* "as much as," *távat* "so much," *twai*, *nwai*, or *dwai* "perhaps," *rai* (disrespectful interjection), *śraushaś*, *vaushaś* or *śwadhá* (interj.) "oblation to the gods," *śwadhá* "oblation to the manes," *vashuś* "oblation to the gods," *om* (mystical ejaculation typical of the three great deities of the Hindú mythology), *tum* "thouing," *tatháhi* "thus," (introducing an exposition), *khalu* "certainly," *kila* "indeed," *atha* "now" (auspicious inceptive), *sushfu* "excellent," *smá* (attached to the present tense gives it a past signification), *ádaha* "fie!"

To the list of Indeclinables belong also what have, without the reality, the appearance of an *upasarga* (No. 47), of a word with one of the terminations of case or person, and of the vowels. In the example *avaduttam* "given away," the *ava* is not really an *upasarga*, for if it were, the word (by VII. 4. 47.*) would be *avattam*. In the example *ahañyuk* "egotistic," the *ahañ* is not identical with the *aham* "I," terminating in a case-affix—because a pronoun, really regarded as being in the nominative case, could not be the first member in such a compound. In the example, *astitakrá*, a cow or the like "in which there is milk," the *asti* must be regarded as differing from the word *asti* "is," which ends

* When the aphorism does not occur in the *Laghu Kaumudí*, the reference is made to the *Akshárahárya*.

with the affix of the 3rd person singular, otherwise it could not have appeared as the first member in a compound. The vowels *a, á, i, í, u, ú, e, ai, o, au*, when, as interjections, they indicate various emotions, differ from the ordinary vowels. Other Indeclinables are *paśu* "well," *śukam* "quickly," *yathákaśhácha* "any how," *pát, pyát, aṅga, hai, he, bhoh*, (vocative particles), *aye* "ah!" (indicating recollection), *gha* (vocative), *vishu* "on all sides," *ekapade* "at the same moment," *yut* "blame," *átah* "hence."

This list also ("*cha* &c.") is one each of the various individuals composing which is to be recognised by its own shape (No. 53).

Words are indeclinable which have the following terminations viz. the *taddhita* affixes (No. 1067) beginning with *tasil* (No. 1286) reckoning as far as (but not including) *pásap* (V. 3. 47.) :—or the terminations *śas* &c. (No. 1330) reckoning as far as the aphorism "*samásántáh*," (V. 4. 68.) :—or the *Vaidika* termination *am* or its equivalent *ám* (No. 1309) :—or the terminations that have the force of *kṛitvaruch* (i. e. which give the sense of such and such a number of times) :—or the terminations *tasi* (equivalent to *tasil*) and *vat* "like," and *ná* or *nám* (V. 2. 27). For example, *atah* "hence" (which ends in *tasil*) &c.

इन्धेजन्तः । १ । १ । ३६ ।

कृद्योमान्त एवन्तश्च तदन्तमव्ययम् । स्मारंस्मारम् । जीवसे ।
पिबथ्ये ।

No. 400.—What ends in a KṚIT affix (No. 135) ENDING IN the letter M OR in ECH is indeclinable. Thus *smáram smáram* "having repeatedly remembered," *jívase* "to live," *pibadhyai* "to drink." (III. 4. 9.)

क्वातोसुन्क्षसुनः । १ । १ । ४० ।

एतदन्तमव्ययम् । कृत्वा । उदेतोः । विसृपः ।

No. 401.—What ends in KṚWÁ (No. 935) or TOSUN OR KASUN (III. 4. 9.) is indeclinable. Thus *kṛitwá* "having done," *udeto* "having risen," *visripah* "having spread."

अव्ययीभावश्च । १ । १ । ४१ ।

अधिहरि ।

No. 402.—AND the kind of compound termed AVYAYĪBHĀVA (No. 966) is indeclinable. Thus *adhihari* "upon *Hari* or *Vishnu*."

अव्ययादासुपः । २ । ४ । ८२ ।

अव्ययादापः सुपश्च लुक् । तत्र शालायाम् । अथ ।

सदृशं चिबु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यत्र व्येति तदव्ययम् ॥

वष्टि भागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ।

आयं चैव हलन्तानां यथा वाचा निशा दिशा ॥

अवमाहः । अगाहः । अपिधानम् । पिधानम् ॥

इत्यव्ययानि ॥

No. 403.—There is elision (*lut*—No. 209) OF *ĀP* (the feminine termination) AND OF *SUP* (the case-affixes) AFTER what is INDECLINABLE. For example, *tatra śālāyām* "in that hall." Here the indeclinable *tatra* "there" does not take either the feminine termination or a case-affix, although it is equivalent to *tasyām* "in that." So then "what changes not (*na vyeti*), remaining alike in the three genders, and in all cases, and in all numbers, is what is termed an indeclinable (*avyaya*)."

The grammarian *Bhāguri* wishes that there shall be elision of the initial *a* of *ava* and *api* (No. 48), and that *āp* shall be the termination of all feminine words which would otherwise end in consonants, e. g. *vācā* "speech" (instead of *vāch*), *niśā* "night" (not *niś*), *dīśā* "space" (not *dīś*). [But the rule, thus resting on the authority of a single grammarian (see No. 38) is optional.] So we have either *avagāhak* or *vagāhak* "bathing," *apidhānam* or *pidhānam* "concealment."

So much for the Indeclinables.

॥ भ्वाद्यः ॥

OF THE VERBS.

लट् । लिट् । लुट् । लृट् । लेट् । लोट् । लङ् । लिङ् ।
लुङ् । लृङ् । एषु पञ्चमो लकारश्चन्दोमाचगोचरः ।

No. 404.—THE terminations generally of the moods and tenses of the verbs are denoted in the grammar by the letter *L*. The affixes of each particular tense are denoted by the letter *l* accompanied by certain indicatory letters as follows:—Present *LAṬ*, 2nd Preterite *LIṬ*, 1st Future *LUṬ*, 2nd Future *LRIT*, scriptural Imperative *LEṬ*, Imperative *LOṬ*, 1st Preterite *LAṆ*, Potential *LIṆ*, 3rd Preterite *LUṆ*, Conditional *LRIN*. THE FIFTH AMONG THESE (*vis. let*) OCCURS ONLY IN THE VEDAS.

लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः । ३ । ४ । ६ ।

लकाराः सकर्मकेभ्यः कर्मणि कर्तरि च स्युरकर्मकेभ्यो भावे कर्तरि च ।

No. 405.—Let the letters *L* (above described) be placed after transitive verbs IN denoting THE OBJECT ALSO as well as the agent ; AND AFTER INTRANSITIVES IN marking THE CONDITION (i. e. the action itself, which the verb imports), ALSO as well as the agent.

[N. B.—The verb itself denotes the action : to be, or to do, generally; or to be, or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent : in the passive voice of a transitive verb, it marks the object ; but, in the passive form of an intransitive verb, the action itself.]

वर्तमाने लृट् । ३ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियावृत्तेर्धातोर्लट् स्यात् । चटावितो । उच्चारणसामर्थ्य-
ह्यस्य नेत्वम् । भू सतायास् । कर्तृविषयायां भू ल इति स्थिते ।

No. 406.—Let *LAṬ* (No. 404) be placed after a verbal root employed IN denoting PRESENT action. The *a* and the *l* (in *let*) are indicatory. According to No. 155 the *l* also ought to be indi-

catory—but it is not to be regarded as indicatory here, because nothing (in the grammar) is enounced without a purpose (and no purpose would be served by the elision of this *l*, which therefore remains).

The verb *bhū* "to be" is now to be conjugated. When it is wished to speak of an agent, the case (as far as we have yet seen) standing thus, viz: *bhū*+*l* (we look forward).

तिप्तस्मि सिप्यस्य मिव्वस्मस् ताताञ्च वासाया-
न्वमिहहिमहिह् । ३ । ४ । ७८ ।

स्तेऽष्टादश सादेशाः स्युः ।

No. 407.—Let these eighteen be the substitutes of *l* (No. 404)
—viz

Parasmai-pada.

Atmano-pada.

	Sing.	Dual	Plural	Sing.	Dual	Plural
(Lowest.)	TIP	TAS	JHI	TA	ÁTÁM	JHA (he, they &c.)
(Middle.)	SIP	THAS	THA	THÁS	ÁTHÁM	DHWAM (thou, you &c.)
(Highest.)	MIP	VAS	MAS	IT	VAHI	MAHÍŃ (I, we &c.)

सः परस्मैपदम् । १ । ४ । ९९ ।

सादेशाः परस्मैपदसंज्ञाः स्युः ।

No. 408.—Let the substitutes of *L* (No. 407) be called *PARASMAI-PADA*—i. e. "words for another."

[Such are the terminations of a verb the action of which is addressed to another than the agent—i. e. of a transitive verb.]

तङानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तत् प्रस्थाहारः शान्बन्धानयो चेतस्संज्ञाः स्युः । पूर्वसंज्ञापवादः ।

No. 409.—Let the set comprised under the technical name *TAN* (i. e. the second set of nine, in No. 407, from *ta* to *mahiŃ* inclusive), and *THE TWO* ending in *ÁNA*—viz: the participial affixes *átanach* (No. 883) and *kánach* (No. 880) be called *ÁTMANE-PADA*—i. e. "words for one's self." This supercedes (in regard to these affixes) the previous name (derived from No. 408).

[Such are the terminations of a verb the action of which is addressed or reverts to the agent himself—as in the Middle Voice of the Greek.]

अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

अनुदात्तेतो हितश्च धातोरात्मनेपदं स्यात् ।

No. 410.—Let the affixes called *ĀTMANE-PADA* (No. 409) be placed AFTER a verbal root distinguished (in the catalogue of roots called *Dhātu-pāṭha*) by A GRAVELY ACCENTED INDICATORY vowel, OR by AN INDICATORY ङ.

स्वरितञितः कर्षभिप्राये क्रियाफले । १ । ३ । ७२ ।

स्वरितेतो जितश्च धातोरात्मनेपदं स्यात् कर्तृगामिनि क्रियाफले ।

No. 411.—AFTER a verbal root distinguished by AN INDICATORY vowel CIRCUMFLEXLY ACCENTED, OR by AN INDICATORY ञे, WHEN THE (direct) FRUIT OF THE ACTION ACCRUES TO THE AGENT, let there be the *ātmano-pada* affixes.

शेषात् कर्तरि परस्मैपदम् । १ । ३ । ७८ ।

आत्मनेपदनिमित्तहीनाद्भातोः कर्तरि परस्मैपदं स्यात् ।

No. 412.—AFTER THE REST, i. e. after whatever verbal root is devoid of any cause for the affixing of the *ātmano-pada* terminations (Nos. 410 and 411), let THE PARASMAI-PADA affixes be employed IN marking THE AGENT.

तिङ्स्त्रीणि षीणि प्रथममध्यमोत्तमाः । १ । ४ । १०१ ।

तिङ् उभयोः पदयोस्त्रयस्त्रिकाः क्रमादेतत्संज्ञाः स्युः ।

No. 413.—Let THE THREE TRIADS in both the sets (*parasmai-pada* and *ātmano-pada*) OF CONJUGATIONAL AFFIXES (comprised under the general name of *tiṅ*—a *pratyāhāra* formed of the first and last of them viz. *tip* and *maṅ*—No. 407—) be called, in order, the LOWEST, the MIDDLE, AND the HIGHEST (person).

[These, it must be borne in mind, correspond to the 3rd, 2nd, and 1st persons of European grammar.]

ताम्येकवचनद्विवचनबहुवचनाम्येकत्रयः । १ । ४ । १०२ ।

सन्धप्रथमादिसंज्ञानि तिङ्स्त्रीणि चीणि प्रत्येकमेकवचनादिसंज्ञानि स्युः ।

No. 414.—Let THESE three triads of conjugational affixes, which (No. 413) have received the names of Lowest &c., be called, (as regards the three expressions in each triad—*tip tas jhi* &c.) SEVERALLY, “THE EXPRESSION FOR ONE” (singular), “THE EXPRESSION FOR TWO” (dual), AND “THE EXPRESSION FOR MANY” (plural).

युष्मद्युपपदे समानाधिकरणे स्थानिन्धपि मध्यमः ।
१।४।१०५।

तिङ्वाच्यकारकवाचिनि युष्मद्युप्रयुज्यमाने प्रयुज्यमाने च मध्यमः ।

No. 415.—WHEN the pronoun YUSHMAD “thou” understood, and ALSO when the same EXPRESSED, IS THE ATTENDANT WORD IN AGREEMENT with the verb, and denotes the agent or object that is signified by the verbal termination, then let the verbal termination be THE MIDDLE (No. 413).

अस्मद्युत्तमः । १।४।१०७।

तद्याप्तोऽस्मद्युत्तमः ।

No. 416.—WHEN the pronoun ASMAD “I” IS in the same circumstances (as *yushmad* in No. 415), then let the verbal termination be THE HIGHEST (No. 413).

शेषे प्रथमः । १।४।१०८।

भू ति इति ज्ञाते ।

No. 417.—IN all OTHER CASES (besides those provided for in Nos. 415 and 416), let the verbal termination be THE LOWEST (No. 413).

The expression *bhū+l* (No. 406) having thus become *bhū+ti* (by the substitution directed in No. 407, we look forward).

तिङ् शित् सार्वधातुकम् । १।४।११३।

तिङ्ः शित्श्च चात्पथिकारोक्ता यत्तत्संज्ञाः स्युः ।

No. 418.—Let the affixes called **TIŚ** (No. 418) AND THOSE WITH AN INDICATORY ś, which are enounced in the division of the grammar pertaining to verbal roots, be called **SĀRVADHĀTUKA** (i. e. “applicable to the whole of a radical term”).

द्वर्तरि शप् । ३ । १ । ६८ ।

कर्ष्ये सार्वधातुके परे धातोः शप् ।

No. 419.—When a *sarvadhātuka* affix (No. 418) follows, SIGNIFYING AN AGENT, let śAP be placed after the verbal root. [The ś and the p, by Nos. 155 and 5, being indicatory, there remains a, giving *bhū+a+ti*.]

सार्वधातुकार्धधातुकयोः । ७ । ३ । ८४ ।

अनयोः परयोरिगन्ताङ्गस्य गुणः । अवादेयः । भवति । भवतः ।

No. 420.—WHEN A **SĀRVADHĀTUKA** (No. 418) OR AN **ĀRDHA-DHĀTUKA** affix (No. 436) FOLLOWS, then let *guṇa* (No. 33) be the substitute of an inflective base (No. 152) that ends in *ik*.

Thus *bhū* becomes *bho*, and, *av* being substituted by No. 29, we have *bhavati* “he becomes.” In like manner *bhavatah* “they two become.”

झोऽन्तः । ७ । १ । ३ ।

प्रत्ययावयवस्य ऋस्यान्तादेयः । अतो गुणे । भवन्ति । भवसि ।

भवयः । भवय ।

No. 421.—**AKT** is the substitute OF the letter **JH** being part of an affix (as in the case of *jhi*—407). By No. 300 the *a* of *ant* supplies the place both of itself and of the preceding *a* of *bhava*—so that we have *bhavanti* “they become.” Again—*bhavasi* “thou becomest,” *bavatah* “you two become,” *bhavatha* “you become.”

अतो दीर्घो यञि । ७ । ३ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घो यञादौ सार्वधातुके । भवामि । भवावः । भवामः । स भवति । तो भवतः । ते भवन्ति । त्वं भवसि । युवां भवथः । यूयं भवथ । अहं भवामि । आवां भवावः । वयं भवामः ।

No. 422.—THE LONG vowel shall be the substitute OF an inflective base ending in SHORT A, WHEN a *sārvadhātuka* affix (No. 418) beginning with YAN FOLLOWS. Thus (*bhava + mi =*) *bhavāmi* "I become," *bhavāvah* "we two become," *bhavāmah* "we become."

With the pronouns supplied, the present tense stands thus:—

Sing.	Dual.	Plu.
<i>sa bhavati.</i>	<i>tau bhavatah.</i>	<i>te bhavanti.</i>
<i>tvaañ bhavasi.</i>	<i>yuvāñ bhavathah.</i>	<i>yūyañ bhavatha.</i>
<i>ahañ bhavāmi.</i>	<i>dvāñ bhavāvah.</i>	<i>vayañ bhavāmah.</i>

परोक्षे चिट् । ३ । २ । ११५ ।

भूतानद्यत्नपरोक्षार्थवृत्तेर्थातो लिट् स्यात् । लस्य तिबादयः ।

No. 423.—Let *LIT* (No. 404) come after a verbal root employed IN signifying what took place before the current day and UNPERCEIVED (by the narrator).

Instead of the *l* (of *lit*, the *i* and *t* of which are indicatory), let there be *tip* &c. (No. 407).

परत्पदानां खलत्सुस्थल्युसखस्वमाः । ३ । ४ । ८२ ।

लिट्स्तिबादीनां खलादयः स्युः । भू च इति-स्थिते ।

No. 424.—Let there be, in the room OF the PARASMAI-PADA affixes, *tip* &c., substituted for *lit*, *nal* &c.—viz.

Sing.	Dual.	Plural.
<i>ṅAL</i>	<i>ATUS</i>	<i>US</i>
<i>THAL</i>	<i>ATHUS</i>	<i>A</i>
<i>ṅAL</i>	<i>VA</i>	<i>MA.</i>

Proceeding to subjoin these affixes, (the *n* and *l* being elided by Nos. 148 and 5) the case standing thus—*bhū + a*—we look forward.

भूवो वुम्बुर्लुचिटोः । ३ । ४ । ८८ ।

चचि ।

No. 425.—Let *VUK* (of which the *u* and *k* are indicatory) be the augment OF the root *BHŪ*, WHEN (a substitute for) *LUN* OR *LIT* beginning with a vowel FOLLOWS.

Thus *bhū + a* becomes *bhūv + a*.

लिटि धातोरनभ्यासस्य । ६ । १ । ८ ।

लिटि परेऽनभ्यासधात्ववयवस्येकाचः प्रथमस्य द्वे स्त आदि-
भूतादचः परस्य तु द्वितीयस्य । भूव् भूव् च इति स्थिते ।

No. 426.—WHEN *lit* FOLLOWS, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, OF AN UNREDUPLICATED VERBAL ROOT; but, after an initial vowel, the reduplication is of the second portion (containing a single vowel) which follows it.

Thus *bhūv + a* having become *bhūvbhūv + a*, we look forward.

पूर्वाऽभ्यासः । ६ । १ । ४ ।

अच ये द्वे तयोः ।

No. 427.—Let THE FIRST of those two which are here spoken of (No. 426) be called THE REDUPLICATE (*abhyaśa*).

इत्थादिः शेषः । ७ । ४ । ६० ।

अभ्यासस्यादिर्हल शिष्यतेऽन्ये हलो लुप्यन्त ।

No. 428.—Of the reduplicate (No. 427) THE FIRST CONSONANT IS LEFT; the other consonants are elided.

Thus we have *bhūbhūv + a*.

इत्थः । ७ । ४ । ५६ ।

अभ्यासस्याचः ।

No. 429.—In the room of the vowel of the reduplicate there is the SHORT vowel.

Thus we have *bhūbhūv + a*.

भवतेरः । ७ । ४ । ७३ ।

भवतेरभ्यासस्योकारस्य चः स्याल्लिटि ।

No. 430.—When *lit* follows, let there be A instead of the u of the reduplicate syllable OF the verb BHŪ.

Thus we have *bhābhūv + a*.

अभ्यासे चर् च।ट।४।५४।

अभ्यासे क्त्वां चरः स्युर्त्रयश्च । क्त्यां अयः ख्यां चर इति
विवेकः । बभूव । बभूवतुः । बभूवुः ।

No. 431.—IN A REDUPLICATE syllable, let there be ALSO CHAR and *juś* instead of *jhāl*:—that is to say—let there be *juś* in the room of *jhāl*, and *char* in the room of *khay*—such is the distinction.

Thus *bhībhāv + a* becomes finally *babhāva* "he became." In the same way *babhāvatuk* (No. 424) "they two became," *babhāvuk* "they became."

खिट् च।३।४।११५।

खिटादेशस्तिङार्धधातुकसंज्ञः ।

No. 432.—AND let a conjugational affix substituted for *LIT* be called *ārdhadhātuka* (No. 436).

आर्धधातुकस्येचच्चादेः ।७।२।३५।

बभूविथ । बभूवथुः । बभूव । बभूव । बभूविथ । बभूविम ।

No. 433.—IT is the AUGMENT OF AN *ĀRDHADHĀTUKA* affix BEGINNING WITH VAL.

In accordance with No. 103, the *i* (of *if*) is *prefixed* to the affix—giving *babhīvitha*, "thou becamest." Then *babhīvathuk* "you two became," *babhīva* "you became," *babhīva* "I became," and again *babhīviva* (No. 433), "we two became," *babhīvima* "we became."

अनद्यतने लुट् ।३।३।१५।

अविष्यत्यनद्यतनेऽर्धे धातोर्लुट् ।

No. 434.—Let *LUT* (No. 404) come after a verbal root IN THE SENSE OF what will happen but NOT IN THE COURSE OF THE CURRENT DAY.

स्वतासी लुट् ।३।१।३३।

धातोरेतो स्तो लुटोः परतः । यवाद्यपवादः । लु इति लुट्सटोर्महत्सम् ।

No. 435.—WHEN *LRI* AND *LUT* FOLLOW, then these two, *SYA* AND *TÁSI*, are the affixes of a verbal root. This supersedes the affix *śap* &c. (No. 419). Both *lriś* and *lriḥ* are included in the expression "*lri*."

घार्धधातुक् शेषः । ३ । ४ । ११४ ।

तिङ्शित्त्वोऽन्यो धातेरिति विहितः प्रत्यय एतत्पञ्चः स्यात् ।

इट् ।

No. 436.—Let the remainder, i. e. affixes other than *tiś* and those with an indicative *ś* (No. 418), subjoined to a verbal root be called *árdhadhátuka*—(i. e. "belonging to half the verb,"—or to six of the tenses).

The augment *ḥ* here presents itself from No. 433, and the word (through Nos. 420 and 435) attains the form *bhavitáś*.

लुटः प्रथमस्य ङारौरसः । २ । ४ । ८५ ।

द्वित्वसामर्थ्यादभस्यापि टेलोपः । भविता ।

No. 437.—*DÁ RAU* AND *RAS* are substituted in the room OF the affixes of THE LOWEST (No. 413) person OF *LUT*.

As the presence of *ḥ* as an indicative letter must not be unmeaning, there is elision of the final vowel with what follows it (No. 52), although the word is not one of those called *bha* (Nos. 185 and 187).

Thus *bhavitás* (from No. 436) becomes *bhaviḥ*, and (with the *ś* derived from the *śá* of this rule), *bhavitáś* "he will become."

तासस्त्योर्लोपः । ७ । ४ । ५० ।

सादो प्रत्यये ।

No. 438.—There is ELISION OF *TÁS* (No. 435) AND of the verb *AS*, when an affix beginning with *s* follows.

रि च । ७ । ४ । ५१ ।

रादो प्रत्यये तथा । भवितारो । भवितारः । भविताश्चि ।
भवितास्यः । भवितास्व । भवितास्मि । भवितास्वः । चितास्मः ।

No. 439.—AND so (as directed in No. 438) WHEN an affix beginning with R. FOLLOWS.

Thus we have (No. 437) *bhavitārau* "they two will become," *bhavitārah* "they will become," *bhavitāsi* "thou wilt become," *bhavitāstah* "you two will become," *bhavitāstha* "you will become," *bhavitāmi* "I will become," *bhavitāsvah* "we two will become," *bhavitāmah* "we will become."

सृट् शेषे ष। इ। इ। १३।

भविष्यद्दर्थोद्भूतोर्लृट् क्रियार्थायां क्रियायां सत्यामसत्यां षा ।
स्यः । इट् । भविष्यति । भविष्यतः । भविष्यन्ति । भविष्यसि ।
भविष्यथः । भविष्यथ । भविष्यामि । भविष्यावः । भविष्यामः ।

No. 440.—AND IN THE REMAINING CASES, i. e. whether there be or be not another verb (denoting an action performed) for the sake of the (future) action (No. 903)—let LRIT come after a verbal root employed in the sense of the future (indefinite or 2nd).

The augment *syā* being obtained from No. 435, and *ī* from No. 433, and the *s* being changed to *śh* by No. 169, we have *bhaviśhyati* "he will become," *bhaviśhyatah* "they two will become," *bhaviśhyanti* "they will become," *bhaviśhyasi* "thou wilt become," *bhaviśhyastah* "you two will become," *bhaviśhyastha* "you will become," *bhaviśhyāmi* "I will become," *bhaviśhyāsvah* "we two will become," *bhaviśhyāmah* "we will become."

षोट् ष। इ। इ। १३२।

विध्याद्येषु धातोर्लोट् ।

No. 441.—AND let LOT (No. 404) come after a verbal root in the sense of command &c.

आशिवि चिकुषोटो । इ। इ। १७३।

No. 442.—IN the sense of BENEDICTION, LIṢ AND LOT are employed.

इः । इ। उ। ट् ।

लोट् इकारस्य उः । भवतु ।

No. 443.—Let there be *U* instead OF the *I* of an affix substituted for *loṣ* (No. 441). Thus *bhavatu* “let him become.”

तुह्योस्तातडाशिष्यन्यतरस्याम् । ७ । १ । ३५ ।

आशिषि तुह्योस्तातड् घा । परत्वात् सर्वादेशः । भवतात् ।

No. 444.—IN BENEDICTION *TĀTAṢ* IS OPTIONALLY the substitute OF *TU* (No. 443) AND *HI* (No. 447).

The affix, though containing an indicatory *ñ* (No. 59), takes the place of the whole of the original affix, because it is ruled that No. 58, which is subsequent to No. 59 in the order of the *Aśādhyaśi*, shall here take effect (by No. 132). Thus *bhavatāt* “may he become.”

लोटो लघत् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटस्तामादयः सलोपः ।

No. 445.—Let the treatment OF *LOT* (No. 441) be LIKE that of *LAṢ* (No. 456), and so let there be the substitution of *tām &c.* (No. 446) and the elision of *s* (No. 455).

तस्यस्थमिपां तान्तन्तामः । ३ । ४ । १०१ ।

द्वितश्चतुर्थीं तामादयः । भवताम् । भवन्तु ।

No. 446.—Let *tām &c.*, i. e. *TĀM*, *TAM*, *TA*, AND *AM*, be instead of the four substitutes, viz. *TAS*, *THAS*, *THA*, AND *MIP*,—of any *l* which has an indicatory *ñ* (viz. *luñ*, *liñ*, *luñ*, and *lriñ*). Thus *bhavatām* (No. 445) “let the two become,” *bhavantu* “let them become.”

सैर्घपिच्च । ३ । ४ । ८७ ।

लोटः सैर्घः षोऽपिच्च ।

No. 447.—Instead OF the *SI*, substituted for *loṣ*, there is *HI*—AND this has NOT THE INDICATORY *P* (of the *sip*).

घतो हेः । ३ । ४ । १०५ ।

लुक् । भव । भवतात् । भवतम् । भवत ।

No. 448.—Let there be elision (*luḥ*—No. 209) OF *HI* (No. 447) AFTER what ends in SHORT *A*. Thus *bhava* or (No. 444) *bha-*

saḍḍi "be thou," or "mayst thou become," *bhavatam* "do you two become," *bhavata* "become ye."

मेनिः । ३ । ४ । ८६ ।

लोटः ।

No. 449.—*Ni* is the substitute OF *MI* in the room of *loṭ*.

आहुत्तमस्य पितृ । ३ । ४ । ८७ ।

लौहुत्तमस्याद् पितृ । द्विन्योक्तत्वं न । इकारोच्चारणसामर्थ्यात् ।

भवानि ।

No. 450.—*Ḍṭ* is the augment of the affixes OF THE HIGHEST person substituted in the room of *loṭ*, AND the termination is as if it had AN INDICATORY *P*.

The *ḷi* (No. 447) and *ṇi* (No. 449) do not undergo the change to *u* (by No. 443)—because in that case the enouncing of the *i* in these two substitutes would be unmeaning. Thus we have *bhavā-ṇi* "may I become"—(No. 103).

ते प्राग्धातोः । १ । ४ । ८० ।

ते मत्पुपसर्गसंज्ञका धातोः प्रागेव प्रयोक्तव्याः ।

No. 451.—THESE particles, termed *gati* (No. 222) and *upasarga* (No. 47) are to be employed BEFORE THE VERBAL ROOT—(that is to say, they are prefixes).

आनि षोड् । ८ । ४ । १६ ।

उपसर्गस्यान्निमित्तात् परस्य लोडादेशस्यानीति नस्य षः स्यात् ।

प्रमवाचि ।

No. 452.—Let there be a cerebral *ṣ* in the room of the dental *n* of *ANI* (Nos 449 and 450), the substitute OF *LOṬ*, when it follows a letter competent to cause such a change (No. 157) standing in an *upasarga*. Thus, in consequence of the *r* in *pra*, we have *prabha-vaṇi* "let me prevail."

दुः कश्चिद्वचनयोः उपसर्गस्य प्रतिषेधो वक्तव्यः । दुःस्थितिः । दुर्म-
वानि ।

इतश्च । ३ । ४ । १०० ।

द्वितो लस्य परस्मैपदमिकारान्तं यत् तस्य लोपः । अभवत् ।
अभवताम् । अभवन् । अभवः । अभवतम् । अभवत । अभवम् ।
अभवाव । अभवाम ।

No. 458.—AND there is elision of that *parasmaipada* affix (No. 408) ending in I (viz *tī, anti, si, and mī,*) which is the substitute of an *l* distinguished by an indicatory *ś*. Thus *abhavat* "he became," *abhavatām* (No. 446) "they two became," *abhavan* (No. 26) "they became," *abhavaḥ* (Nos. 124 and 111) "thou becamest," *abhavatam* (No. 446) "you two became," *abhavata* (No. 446) "you became," *abhavam* (No. 446) "I became," *abhavāva* (No. 455) "we two became," *abhavāma* "we became."

विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंभ्रमप्रार्थनेषु लिङ् ३ ।
३ । १६१ ।

यज्येषु धातोर्लिङ् ।

No. 459.—Let *LIṢ* (No. 404) come after a verbal root IN these senses, viz COMMANDING, DIRECTING, INVITING, EXPRESSION OF WISH, ENQUIRING, AND ASKING FOR.

यासुट् परस्मैपदेषु दातो लिङ् । ३ । ४ । १०३ ।

लिङ्ः परस्मैपदानां यासुडागमो लिङ् ।

No. 460.—WHEN THE PARASMAIPADA SUBSTITUTES of *liṣ* FOLLOW, then *YĀSUT* (No. 103) ACUTELY ACCENTED is their augment, AND the termination is regarded as HAVING AN INDICATORY *ś*.

खिङ्ः स षोपोऽमन्त्यस्य । ७ । २ । ७६ ।

सार्वधातुखिङोऽमन्त्यस्य सस्य लोपः । इति षष्ठी ।

No. 461.—There is ELISION OF THE S, NOT being FINAL, of a *sarvadhātuka* substitute (No. 418) OF *LIṢ*.

This having presented itself, we look forward.

अतो वेद्यः । ७ । २ । ८० ।

अतः परस्य सार्वधातुकावयवस्य यास् इत्यस्येय् । गुणः ।

No. 462.—*IY* is substituted in the room of *yds* (No. 460) being part of a *śārvadhātuka* affix coming AFTER what ends in SHORT *A*.

Thus we have *bhava+iy+t* (No. 458); and, substituting *guna*, *bhavesy+t*.

सोपो व्योर्बलि । ६ । १ । ६६ ।

भवेत् । भवेताम् ।

No. 463.—There is ELISION OF *V* AND *Y*, when *VAL* (i. e. any consonant except *h* or *y*) FOLLOWS. Thus we have *bhaves* "he may become," *bhavesām* (No. 446) "they two may become."

भोजुस् । ३ । ४ । १०८ ।

लिङः । भवेयुः । भवेः । भवेन्म् । भवेत् । भवेयम् । भवेव । भवेम ।

No. 464.—Instead OF *JHI*, in the room of *liñ*, there shall be *JUS* (No. 149). Thus *bhavesyuh* (No. 462) "they may become," *bhaves* (No. 458) "thou mayst become," *bhavesām* (No. 446) "you two may become," *bhavesa* "you may become," *bhavesyam* "I may become," *bhavesva* (No. 455) "we two may become," *bhavesma* "we may become."

खिङ्गशिषि । ३ । ४ । ११६ ।

आशिषि लिङ्गस्तिङ्गार्धधातुकसंज्ञः स्यात् ।

No. 465.—WHEN THE SENSE IS THAT OF BENEDICTION, let a termination of the set called *tiñ* (No. 413) substituted in the room OF *LIÑ* be termed *śārdhadhātuka*.

खिदाशिषि । ३ । ४ । १०४ ।

आशिषि लिङ्गे यासुट् क्ति । स्कोः संयोगाद्योरिति सलोपः ।

No. 466.—WHEN THE SENSE IS THAT OF BENEDICTION, then *ydsuf*, the augment of *liñ* (No. 460), is as if it were DISTINGUISHED BY AN INDICATORY *K*.

The *s* of *yds* (*ydsuf*) is elided before *tip*, according to No. 337.

क्विति च । १ । १ । ५ ।

गिस्विन्निमित्ते इस्त्वय्ये गुणवृद्धी न स्तः । भूयात् । भूया-
स्ताम् । भूयासुः । भूयाः । भूयास्तम् । भूयास्त । भूयासम् ।
भूयास्व । भूयास्म ।

No. 467.—AND there are not *guṇa* and *vriddhi*, when indicated by the term "ik," IF THAT which would otherwise cause the change HAS AN INDICATORY *g*, OR *k*, OR *ñ*.

According to No. 466, the augment *yāsuḥ* (which otherwise, according to No. 420, would have caused the substitution of *guṇa* in the room of the *u* of *bhū* which is "ik,") is to be regarded as having an indicatory *k*—so that we have *bhūyāt* (No. 458) "may he become," *bhūyāstām* (No. 446) "may they two become," *bhūyāsuḥ* (No. 464) "may they become," *bhūyāh* (No. 337) "mayst thou become," *bhūyāstam* "may you two become," *bhūyāsta* "may you become," *bhūyāsam* "may I become," *bhūyāswa* "may we two become," *bhūyāsma* "may we become."

बुक् । ३ । २ । ११० ।

भूताद्ये धातोर्लुङ् स्यात् ।

No. 468.—Let *LI'Ñ* (No. 404) come after a verbal root in the sense of what is past (indefinitely).

माङि बुक् । ३ । ३ । १७५ ।

सर्वस्कारापवादः ।

No. 469.—WHEN (the prohibitive particle) *MĀÑ* IS EMPLOYED, then let there be *LUṅ*. This sets aside all the other tenses.

स्योत्तरे बुक् च । ३ । ३ । १७६ ।

स्योत्तरे माङि लङ् स्याद्यल्लङ् ।

No. 470.—AND WHEN it (*viz mās*—No. 469) IS FOLLOWED BY *SMA*, there may be *LAṅ*. By the word "and," it is signified that *luṅ* (No. 469) is equally admissible.

For examples, see No: 475.

त्रि बुङि । ३ । १ । ४३ ।

शवाद्यपवादः ।

No. 471.—WHEN *LUK* FOLLOWS, let *CHLI* be added to the verbal root. This sets aside *sup* (No. 419) and the like.

ज्ञेः सिच् । ३ । १ । ४४ ।

इचाषितो ।

No. 472.—Instead OF *CHLI* (No. 471), let there be *SICH*. The *i* and *ch* in *sich* are indicatory.

गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः परस्मैपदेषु । २ । ४ । ७७ ।

लृक् । गापाषिहेणादेशपिबती गृह्येते ।

No. 473.—WHEN THE *PARASMAIPADA* AFFIXES COME AFTER the verbal roots *GA*, *STHÁ* "to stand," the six called *GHU* (No. 662), *PÁ*, & *BHÚ*, there is elision (*luk*—No. 209) OF *SICH* (No. 472). The roots *gá* and *pá* are here severally taken in the sense of the verb *is* "to go," and of *pá* "to drink" (not "to praise," and "to protect").

भूसुबोस्तिङि । ७ । ३ । ८८ ।

भूसु गतयोः सार्वधातुके तिङि गुणो न । अभूत् । अभूताम् ।

अभूवन् । अभूः । अभूतम् । अभूत । अभूवम् । अभूव । अभूम ।

No. 474.—WHEN A *śravadhātuka* TENSE-AFFIX COMES AFTER these two, *BHÚ* "to become," AND *SHÚ* "to bring forth," *guna* is not substituted (by No. 420). Thus we have *abhūt* (Nos. 457 and 458) "he became," *abhūtām* (No. 446) "they two became," *abhūvan* (No. 425) they became," *abhūh* "thou becamest," *abhūtām* "you two became," *abhūta* "you became," *abhūvam* "I became," *abhūva* "we two became," *abhūma* "we became."

न माख्यगे । ६ । ४ । ७४ ।

अडाटो न स्तः । मा भवान् भूत् । मा स्म भवत् । मा स्म भूत् ।

No. 475.—WHEN the verb is IN CONJUNCTION WITH the prohibitive particle *MÁ*, the augments *af* (No. 457) and *af* (No. 478) are NOT taken. Thus *má bhavān bhūt* "may you, Sir, not become," *má sma bhavat* (No. 470) "may he not become," *má sma bhūt* "may he not become."

लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ । ३ । ३ । १३६ ।

हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लृङ् क्रियाया
अनिष्पत्तौ गम्यमानायाम् । अभविष्यत् । अभविष्यताम् । अभवि-
ष्यन् । अभविष्यः । अभविष्यतम् । अभविष्यत । अभविष्यम् ।
अभविष्याव । अभविष्याम । सुषुष्टिश्चेदभविष्यत् तदा सुभिक्षमभ-
विष्यत् । इत्यादि ज्ञेयम् । अत सातत्यगमने । २ । अतति ।

No. 476.—WHERE THERE IS A REASON, such as the relation of cause and effect, FOR affixing LIŪ (No. 459), there let LRĪŪ (No. 404) be affixed, WHEN THE NON-COMPLETION OF THE ACTION is to be understood.

This tense (the conditional) takes the following form—*abhaviṣyat* (Nos. 457, 420, 435, 433, 169, and 458) "he would become," *abhaviṣyatām* (No. 446) "they two would become," *abhaviṣyaṅ* "they would become," *abhaviṣyah* "thou wouldst become," *adhaviṣyatum* "you two would become," *abhaviṣyata* "you would become," *abhaviṣyam* "I would become," *abhaviṣyāva* "we two would become," *abhaviṣyāma* "we would become."

"If there had been good rain, then there would have been plenty of food;"—or "If there were to be good rain, then there would be plenty of food;"—to apprehend the force of the conditional, let this and the like sentences be understood.

[In these renderings, let it be observed, there is an eye to the "non-completion of the action"—that is to say, it is implied that there was *not* good rain, nor consequent plenty:—or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.]

The verb *at*, "to go on continuously," (which, in the catalogue of roots, is written *atu*—with a supernumerary or indicatory letter termed an *anubandha*) is next to be conjugated:—*atati* (No. 419) he goes."

अत आदेः । ७ । ४ । ७० ।

अभ्यासस्यादेरतो दीर्घः स्यात् । आत । आततुः । आतुः ।

आतिथ । आतथुः । आत । आत । आतिथ । आतिम । अतिता ।
अतिघ्यति । अततु ।

No. 477.—Let there be a long vowel in the room OF SHORT A INITIAL in a reduplicate (No. 427). Thus, in the 2nd pret., we have *dta* (No. 424) "he went," *dtatuh* "they two went," *dtuk* "they went," *dtitha* (No. 433) "thou wentest," *dtathuk* "you two went," *dta* "you went," *dta* "I went," *dtiva* "we two went," *dtima* "we went."

In the 1st fut. we have *atitá* (No. 437) "he will go," 2nd fut. *atishyati* (No. 440) "he will go," and imp. *atatu* (No. 443) "let him go."

घ्राडजादीनाम् । ३ । ४ । ७२ ।

अघादेरङ्गस्याङ्लुङ्लृङ्लृङ्ङु । आतत् । अतेत् । अत्यात् ।
अत्यास्ताम् । लुङि सिचि ईडागमे कृते ।

No. 478.—Let *AT* be the augment OF WHAT inflective bases BEGIN WITH A VOWEL, when *luh*, *lah*, or *lrih* follows. Thus we have 1st pret. *átat* "he went," potential—*atet* (No. 463) "he may go," benedictive *atyát* (No. 467) "may he go," *atyástm* "may they two go."

When *luh* (No. 468) is affixed, and *sich* (No. 472) follows, and the augment *if* (No. 433) has been attached—we look forward.

अस्तिसिचोऽपृक्ते । ७ । ३ । ६६ ।

विद्यमानात् सिचोऽस्तेश्च परस्यापृक्तस्य हल ईडागमः ।

No. 479.—Let *if* be the augment OF AN AFFIX CONSISTING OF A SINGLE (No. 199) *consonant* coming AFTER *SICH* actually present (unelided) OR AFTER the verb AS "to be."

इट ईटि । ८ । २ । २८ ।

इटः परस्य यस्य लोपः स्यादीटि । सिञ्जलोप एकादेशे सिद्धो
वाच्यः । आतीत् । आतिष्ठात् ।

No. 480.—WHEN *IT* (No. 479) FOLLOWS, let there be elision of *s* coming AFTER *IT* (No. 433).

[This elision of *s* (*sich*), being directed by a rule in one of the last three chapters of the grammar (No. 39), is not recognised by No. 479—which therefore acts as if the *sich* were positively present.] “It should be stated that the elision of *sich* is recognised as having taken place, in the case where a single substitute comes” (in the room of more than one element; as, for instance, when long *f* comes, by No. 55, in the room of *i*+*ś*): so that we have *dti*+*ś*=*dtś* “he went,” *dtishām* (Nos. 446, 169, and 78) “they two went.”

सिञ्जभ्यस्तविद्भिश्च । ३ । ४ । १०६ ।

सिञ्जोऽभ्यस्ताद्विदेश्च परस्य द्वित्त्वंबन्धिनो भेर्जुस् । आतिषुः ।
आतीः । आतिष्ठम् । आतिष्ठ । आतिषम् । आतिष्व । आतिष्म ।
आतिष्यत् । विधु गत्याम् । ३ ।

No. 481.—Let there be *jus* instead of *jhi* belonging to a tense designated by an *l* (No. 404) with an indicatory *ś*, when it comes AFTER *SICH* (No. 472) OR A REDUPLICATED verb, OR the root VID “to know.” Thus *dtishuh* “they went,” *dtśh* (Nos. 479 and 480) “thou wentest,” *dtishām* “you two went,” *dtishā* “you went,” *dtisham* “I went,” *dtishwa* “we two went,” *dtishma* “we went.”

Conditional—*dtishyat* (No. 476) “he would go.” The verb *skidh* (*skidhu*) “to go” is next to be conjugated.

ह्रस्वं सघु । १ । ४ । १० ।

No. 482.—Let a SHORT vowel be termed “LIGHT” (*laghu*).

संयोगे गुरु । १ । ४ । ११ ।

संयोगे परे ह्रस्वं गुरु ।

No. 483.—WHEN a CONJUNCT consonant FOLLOWS, let a short vowel be termed “HEAVY” (*guru*).

दीर्घं च । १ । ४ । १२ ।

गुरु स्यात् ।

No. 484.—AND let a LONG vowel be termed “heavy” (*guru*).

पुगन्तसघुपधस्य च । ७ । ३ । ८६ ।

पुगन्तस्य लघूपधस्य चाङ्गस्येको गुणः सार्वधातुकार्धधातुकयोः ।
धात्वादेरिति सः । वेधति । षत्वम् । सिषेध ।

No. 485.—AND let there be *guna* in the room OF the *it* of THAT inflective base WHICH ENDS WITH the augment PUK (No. 749) OR which HAS A "LIGHT" vowel (No. 482) as its PENULTIMATE letter (No. 296), when a *sarvadhātuka* or an *ardhadhātuka* affix follows.

According to No. 280, *s* is substituted for the *sk* initial in the root—and we have *sedhati* "he goes." In the 2nd pret., the substituted *s* being again changed to *sk* (by No. 169), we have *sishedha* (No. 424) "he went."

असंयोगाल्लिट् कित् । १ । २ । ५ ।

असंयोगात् परोऽपिल्लिट् कित् स्यात् । सिषिधत्तुः । सिषिधुः ।
सिषेधिथ । सिषिधथुः । सिषिथ । सिषेथ । सिषिधिब । सिषिधिम् ।
वेधिता । वेधिष्यति । वेधतु । असेधत् । सेधेत् । सिध्यात् ।
असेधीत् । असेधिष्यत् । एवं चित्ती संज्ञाने । ४ । शुच शोभे । १ ।
गद व्यक्तायां षचि । ६ । गदति ।

No. 486.—Let a substitute of LIT, (No. 423), NOT coming AFTER A CONJUNCT consonant and not distinguished by an indicative *p*, be held to have AN INDICATORY *k* (No. 467). Thus *sishidhatuk* "they two went," *sishidhuk* "they went," *sishedkitha* (No. 433) "thou wentest," *sishidhuthuk* "you two went," *sishidha* "you went," *sishedha* "I went," *sishidhiva* (No. 433) "we two went," *sishidhima* "we went," 1st fut. *sedhitá* (No. 437) "he will go," 2nd fut. *sedhishyati* (No. 440) "he will go," imp. *sedhatu* (No. 443) "let him go," 1st pret. *asedhat* (No. 458) "he went," pot. *sedhet* (No. 463) "he should go," benedictive *sidhyát* (No. 467) "may he go," 3rd pret. *asedhát* (No. 480) "he went," cond. *asedhishyat* (No. 476) "he would go."

In the same way are conjugated *chit* (*chitt*) "to think," and *tuch* (*tucha*) "to grieve."

The word *gad* (*gada*) "to speak plainly" is next to be conjugated, which makes *gadati* "he speaks."

नैर्गद्नदपतपद्घुमास्यतिङ्न्तियातिवातिद्रातिष्ठा-
तिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषु च । ८ । ४ । १७ ।

उपसर्गस्थान्निमित्तात् परस्य नैर्षो गदादिषु परेषु । प्रणिगदति ।

No. 487.—Let cerebral ण be the substitute of the dental न OF the prefix NI, following a cause for such change (No. 157) standing in an *upasarga* (No. 47), WHEN the verbs *gad* &c. FOLLOW—these being GAD “to speak,” NAD “to be happy,” PAT “to fall,” PAD “to go,” the verbs termed GHU (No. 662), MĀ “to measure,” SHO “to destroy,” HAN “to kill,” YĀ “to go,” VĀ “to blow,” DRĀ “to flee,” PĀ “to eat,” VAP “to weave,” VAH “to bear,” ŚAM “to be tranquil,” CHI “to collect,” AND DIH “to anoint.” Thus we have *pranigadati* “he speaks loudly.”

दुषोश्चः । ७ । ४ । १२ ।

अभ्यासकवर्गहकारयोश्चवर्गादेशः ।

No. 488.—Let a letter of THE PALATAL CLASS be the substitute OF a letter of THE GUTTURAL CLASS, OR OF H, in a reduplicate (No. 427).

अत उपधायाः । ७ । २ । ११६ ।

वृद्धिः स्याञ्चिति चिति च प्रत्यये । अगाद । अगदतुः । अगदुः ।
अगदिय । अगदयुः । अगद ।

No. 489.—Let there be *vridhhi* in the room OF A PENULTIMATE SHORT A, when an affix, distinguished by an indicatory ण or न, follows. Thus we have, in the 2nd pret., *jagāda* (Nos. 488 and 424) “he spoke,” *jagadatuḥ* “they two spoke,” *jagaduh* “they spoke,” *jagaditha* (No. 433) “thou spokest,” *jagadathuh* “you two spoke,” *jagada* “you spoke.”

यस्युत्तमो वा । ७ । १ । ६१ ।

चित् स्यात् । अगाद । अगद । अगदिष । अगदिम । गदिता ।
गदिष्यति । गदतु । अगदतु । गदेत् । गद्यात् ।

No. 490.—Let णAL (No. 424), the termination of THE HIGHEST person (No. 416), be OPTIONALLY regarded as having an indicatory

१. Thus we have either *jagāda* or *jagada* "I spoke," *jagadiva* "we two spoke," *jagadima* "we spoke." In the 1st fut. *gaditā* (No. 437) "he will speak," 2nd fut. *gadishyati* (No. 440) "he will speak," imp. *gadata* (No. 443) "let him speak," 1st pret. *agadāt* (No. 458) "he spoke," pot. *gadet* (No. 463) "he may speak," benedictive *gadyāt* (No. 467) "may he speak."

अतो हलादेर्लघोः । ७ । २ । ७ ।

हलादेर्लघोर्वृद्धिवेडादौ परस्मैपदे सिचि । अगादीत् । अगदीत् ।
अगदिष्यत् । अद अद्यत्ते शब्दे । ७ ।

No. 491.—Let *vridhhi* be optionally the substitute of a "LIGHT" A (No. 482) PRECEDED BY A CONSONANT, when *sich* follows, and a *parasmaipada* affix preceded by the augment *i* (No. 433). Thus we have, 3rd pret, *agādīt* or *agadīt* (No. 480) "he spoke," cond. *agadishyat* (No. 476) "he would speak."

The verb *ṇad* (*ṇada*) "to sound inarticulately" is next to be conjugated.

णो नः । ६ । १ । ६५ ।

धात्वादेर्यस्य नः । षोपदेशस्त्वनर्दनाटिनायाध्दन्कुनूनृतः ।

No. 492.—Let there be dental N in the room OF cerebral ṇ initial in a root.

With the exception of *ṇard* "to sound," *ṇaṣ* "to dance," *ṇāth* "to beg," *ṇādḥ* "to beg," *ṇand* "to thrive," *ṇakt* "to destroy," *ṇṛi* "to lead," and *ṇṛit* "to dance," all the verbs that begin with ṇ have a cerebral ṇ in the original enunciation.

उपसर्गाद्समासेऽपि षोपदेशस्य । ८ । ४ । १४ ।

उपसर्गस्थान्निमित्तात् परस्य षोपदेशस्य धातोर्नस्य चः । प्रखदति ।
प्रखिन्दति । नदति । ननाद ।

No. 493.—Let cerebral ṇ be the substitute of the dental n OF WHAT ROOT HAS cerebral Ṇ IN ITS ORIGINAL ENUNCIATION, when it comes AFTER a cause of such change standing in AN UPASARGA (No. 452), EVEN THOUGH THE COMPOUND BE NOT A SAMĀSA (No.

961). Thus we have *pranadati* "he shouts," *praninadati* (No. 487) "he shouts."

The simple verb is conjugated thus:—*nadati* "he sounds," *nanáda* "he sounded."

घत एषुषुमध्येऽनादेशादेशिङि । ६ । ४ । १२० ।

स्निग्धमितादेशादिकं न भवति यदङ्गं तदवयवस्यासंयुक्तद्वल्म-
घस्यस्यात् एत्वमभ्यासलोपश्च किति लिटि ।

No. 494.—WHEN a substitute of *LIṬ*, regarded as having an indicative *k* (No. 486), FOLLOWS, then there shall be the substitution of *e* in the room OF SHORT A, standing BETWEEN SIMPLE CONSONANTS, which forms a part OF WHAT inflective base DOES NOT BEGIN WITH A SUBSTITUTE (in the room of the letter of reduplication—No. 488—) caused by *lit*; and there shall be elision of the reduplicate.

यच्चि च सेटि । ६ । ४ । १२१ ।

प्रागुक्तं स्यात् । नेदिथ । नेद्युः । नेद । मनाद । ननद ।
नेदिथ । नेदिम । नदिता । नदिष्यति । नदतु । अनदत् । नदेत् ।
नद्यात् । अनदीत् । अनदीत् । अनदिष्यत् । नदि समृद्धो । ८ ।

No. 495.—AND WHEN *THAL* (No. 424) FOLLOWS WITH IT, (No. 433), let what is mentioned above (No. 494) take place.

Thus—*neditha* "thou didst sound," *nedathuh* "you two did sound," *neda* "you did sound," *nanáda* or *nanada* (No. 490) "I did sound," *nediva* "we two did sound," *nedima* "we did sound,"—*naditá* "he will sound," *nadishyati* "he will sound," *nadatu* "let him sound," *anadat* "he sounded," *nadet* "he may sound," *nadyát* "may he sound," *anádít* or *anadít* (No. 491) "he sounded," *anadishyat* "he would sound."

The verb *nand* "to thrive" is next to be conjugated. In the original enunciation this root appears in the form of *funadi*.

आदिर्निटुसुवः । १ । ३ । ५ ।

उपदेशे धतोराया स्ते इतः स्युः

No. 496.—Let NI AND TU AND DU, INITIAL in a root in its original enunciation (in the catalogue of roots) be indicatory.

इदितो नुम् धातोः । ७ । १ । ५८ ।

नन्दति । ननन्द । नन्दिता । नन्दिष्यति । नन्दतु । अनन्दत् ।
नन्देत् । नन्द्यात् । अनन्दीत् । अनन्दिष्यत् । अर्धे पूषायाम् । ६ ।
अर्धति ।

No. 497.—Let NUM be the augment OF A ROOT WHICH HAS AN INDICATORY SHORT I (as *funadi* has). As the augment has an indicatory *m* (No. 265), it is subjoined to the last vowel—and thus we have *nandati* “he thrives,” *nananda* “he throve,” *nanditá* “he will thrive,” *nandishyati* “he will thrive,” *nandatu* “let him thrive,” *anandat* “he throve,” *nandet* “he may thrive,” *nandyát* “may he thrive,” *anandít* “he throve,” *anandishyat* “he would thrive.”

The verb *arch* (*aroha*) “to worship” is next conjugated:—
archati “he worships.”

तस्मान्मुद्दिष्यः । ७ । ४ । ७१ ।

द्विहलो धातोर्दीर्घीभूतात् परस्य नुट् स्यात् । आनर्धे । आनर्धेतुः ।
अर्चिता । अर्चिष्यति । अर्धतु । अर्धत् । अर्धेत् । अर्ध्यात् ।
आर्धीत् । आर्धिष्यत् । व्रज गतो । १० । व्रजति । व्रजात् ।
व्रजिता । व्रजिष्यति । व्रजतु । अव्रजत् । व्रजेत् । व्रज्यात् ।

No. 498.—Let NUT be the augment (of the short *a*) OF what root contains A DOUBLE CONSONANT, AFTER THAT lengthened (reduplicate derived from No. 477). Thus we have *ánaroha* (No. 103) “he worshipped,” *ánarohatuk* “they two worshipped,” *arohitá* “he will worship,” *arohishyati* “he will worship,” *arohatu* “let him worship,” *árohat* (No. 478) “he worshipped,” *arohet* “he may worship,” *arohyát* “may he worship,” *árohit* “he worshipped,” *árohishyat* “he would worship.”

The verb *vraj* (*vraja*) “to go” makes *vrajati* “he goes,” *vavrája* (No. 428) “he went,” *vrajitá* “he will go,” *vrajishyati*

"he will go," *vrajatu* "let him go," *avrajat* "he went," *vrajet* "he may go," *vrajyāt* "may he go."

वद्व्रजइखन्तस्याचः । ७ । २ । ३ ।

यथामघो वृद्धिः सिचि परस्मैपदेषु । अत्राचीत् । अत्रजिष्यत् ।
कटे वर्षावरणयोः । ११ । कटति । चकाट । कटिता । कटिष्यति ।
कटत् । अकटत् । कटेत् । कट्यात् ।

No. 499.—Let *vridhhi* (without the option allowed by No. 491) be the substitute OF THE VOWEL OF these—viz, VAD "to speak," VRAJ "to go," AND OF WHAT inflective base ENDS IN A CONSONANT, when *sich* (No. 472) follows, and the *parasmaipada* affixes. Thus *avrajit* "he went," *avrajishyat* "he would go."

The verb *kaṣ* (*kaṣe*) "to rain or to appear" makes *kaṣati* "it rains," *chakāṣa* (No. 488) "it rained," *kaṣitā* "it will rain," *kaṣishyati* "it will rain," *kaṣatu* "let it rain," *akāṣat* "it rained," *kaṣat* "it may rain," *kaṣyāt* "may it rain."

इम्यनाक्षश्चसजायुषिशब्देदिताम् । ७ । २ । ५ ।

इमयान्तस्य चणादेर्यन्तस्य श्वयतेरेदितश्च वृद्धिर्नेडादौ सिचि ।
अकटीत् । अकटिष्यत् । गुप रण्ये । १२ ।

No. 500.—*Vridhhi* (No. 499) shall not be the substitute OF WHAT ENDS IN H, or M, or Y, NOR OF the roots KSHAṆ "to kill," ŚWAS "to breathe," JĀGRI "to wake," NOR OF those ending with the affix *ṣi* (No. 747), NOR OF ŚWI "to increase," NOR OF WHAT root IS DISTINGUISHED BY AN INDICATORY E, when *sich*, preceded by the augment *iḥ* (No. 433), follows. Thus *kaṣe* makes *akāṣit* "it rained," *akāṣishyat* "it would rain."

The verb *gup* (*gupi*) "to protect" is next to be conjugated.

गुपुधूपविच्छिपयिष्यपनिभ्य आयः । ३ । १ । २८ ।
स्वाच ।

No. 501.—The affix *ĀYA* comes AFTER GUP "to protect," DHŪP "to heat," VICHCHH "to approach," PAṆ "to praise," AND PAṆ "to praise"—their sense remaining unaffected by it.

सनाद्यन्ता धातवः । ३ । १ । ३२ ।

सनादयः कर्मोर्ध्वन्ताः प्रत्यया चन्ते येषां ते धातुसंज्ञकाः ।
धातुत्वान्नडादयः । गोपायति ।

No. 502.—Let those words be called DHĀTU (i. e. verbal roots,) AT THE END OF WHICH ARE THE (twelve) AFFIXES BEGINNING WITH SAN (III. 1. 5.) and ending with *ñiś*, which occurs in the aphorism III. 1. 30. (No. 560). Since the words so ending are considered as roots, they take the tense-affixes *laṣ* &c. The affix *dya* (No. 501) being one of the twelve, we have *gopáyati* "he protects."

आयाद्य आर्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ।

आर्धधातुकविषयायामायादयो वा स्युः ।

No. 503.—When it is desired to express one's self WITH AN ĀRDHADHĀTUKA affix, let ĀYA AND THOSE THAT FOLLOW IT (in the list of twelve—No. 502), viz : *tyaś*, III. 1. 29., and *ñiś* (No. 560), be OPTIONALLY affixed.

कास्यनेकाच चाम् वक्तव्यः । लिटि । चासुकाशोराम्बिधानान्मस्य
नेत्वम् ।

No. 504.—"ĀM SHOULD BE MENTIONED as the affix OF the verb KĀS 'to shine,' AND OF WHAT verb HAS MORE THAN ONE VOWEL," when *liṣ* follows.

That the *m* of this affix is not indicatory is ascertained by the direction that *dm* shall be applied to *ds* "to sit," and *kds* "to shine," (its application to which would be useless if the *m* were indicatory :—see Nos. 265 and 55).

अतो लोपः । ६ । ४ । ४८ ।

आर्धधातुकोपदेशे यददन्तं तस्यातो लोप आर्धधातुके ।

No. 505.—When an *ārdhadhātuka* affix follows, there is ELISION OF the SHORT A of that which ends in short *a* at the time when the *ārdhadhātuka* affix is directed to be attached.

चामः । २ । ४ । ८१ ।

आमः परस्य लुक् ।

No. 506.—Let there be a blank (*luk*—No. 209) in the room of what (tense-affix) comes AFTER *ām* (No. 504).

हम् चानुप्रयुज्यते लिटि । ३ । १ । ४० ।

आमन्तालिट्पराः कृन्वस्तयोऽनुप्रयुज्यन्ते । तेषां द्वित्वादि ।

No. 507.—AND after what ends with *ām* (No. 506), the verbs implied in the *pratydhāra* *KṚDĪ* (which is held to imply *kṛi* “to do,” *bhāi* “to become,” and *as* “to be”), FOLLOWED BY *LIṬ*, ARE ANNEXED.

These auxiliaries undergo reduplication (No. 426) and the other consequences of taking the affixes denoted by *liṭ*.

उरत् । ७ । ४ । ईई ।

अभ्यासश्चर्यस्यात् । वृद्धिः । गोपायांचकार । द्वित्वात् परत्वा-
दासि प्राप्ते ।

No. 508.—SHORT A is the substitute OF *RI* (OR *ṚI*) in a reduplicate. Thus the root *kṛi*, having substituted *vṛiddhi* by No. 202, becomes *chakāra* (Nos. 488 and 424); and this, subjoined to *gup* (altered by Nos. 501 and 504), gives *gopdyāchakāra* (Nos. 94 and 97) “he protected.”

In forming the dual of this person (*kṛi + atus*) the change of *ri* to *yan* first presenting itself, because the aphorism directing it (No. 21) is posterior (No. 132) to that (No. 426) which directs the reduplication—we look forward.

द्विर्बचनेऽसि । १ । १ । ५८ ।

द्वित्वनिमित्तेऽसि अच आदेशो न द्वित्वे कर्तव्ये । गोपायांचक्रतुः ।

No. 509.—WHEN (an affix beginning with) A VOWEL FOLLOWS, THAT IS A CAUSE OF REDUPLICATION, a substitute shall not take the place of a preceding vowel, whilst the reduplication is yet to be made. But, the reduplication having been made, the substitution may then take place, and thus we have *gopdyāchakratuḥ* “they two protected.”

एकाच उपदेशेऽनुदात्तात् । ७।२।१० ।

उपदेशे यो धातुरेकाच्चनुदात्तश्च तत आर्थधातुक्तस्येन ।

उदृदन्तेयौतिरुग्शीस्तुनुपुश्विडीङ्शिमिः ।

वृङ्वृञ्भ्यां च विनेकाचोऽचन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

चान्तेषु शक्तेकः । चान्तेषु एच्मुच्रिच्वच्विच्सिचः षट् । चान्तेषु प्रच्छेकः । चान्तेषु त्यच्निच्भञ्जम्भञ्जमुच्भ्रस्वम्स्वयच्पुच्रुच्र-
ञ्चिविचिर्स्वञ्चुसञ्चुत्तुचः पञ्चदश । चान्तेषु अद् दृद् छिद् छिद् तुद्
नुद् पद्य भिद् विद्य विन्द् विन्द् यद् सद् स्विद्य स्कन्दिहदी षोडश ।
चान्तेषु क्रुध् क्षुध् मुध्य बन्ध् युध् रुध् राध् व्यध् शुध् साध् सिध्य
एकादश । चान्तेषु मन्यह्नो द्वौ । चान्तेषु आप् सिप् कुप् तप्
तिप् तृप्य दृप्य लिप् लृप् षष्पष्स्वप्लृपस्त्रयोदश । चान्तेषु
यभ्रभ्लभस्त्रयः । चान्तेषु गम्नम्यम्रमश्चत्वारः । चान्तेषु
क्रुय् दंश् दिश् दृश् मृश् रिश् रुश् लिश्विश्स्पृशो दश । चान्तेषु
कृष् त्विष् तुष् द्विष् दुष् पुष्य पिष् विष् शिष् शुष् स्निष् एकादश ।
चान्तेषु घस्रसती द्वौ । चान्तेषु दह् दिह् दुह् गह् मिह् रह्-
लिह्वहोऽष्टौ ।

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवस्त्रयधिकं यत्तम् ।

गोपायांचकथे । गोपायांचक्रथुः । गोपायांचक्र । गोपायांचकार ।

गोपायांचकृष । गोपायांचकृम । गोपायांचभूष । गोपायामास । जुगोष ।

जुगुपतुः । जुगुपः ।

No. 510.—If (No. 433) shall not be the augment of an *ardha-dhātuka* affix coming AFTER WHAT FOOT, IN AN ORIGINAL ENUNCIATION, HAS A SINGLE VOWEL AND IS GRAVELY ACCENTED.

With the exception of roots ending in *ú* and *ṛí*, and with the exception of the roots *yu* "to mix," *ṛu* "to sound," *kaṁu* "to whet," *ś* "to sleep," *śṁu* "to distil," *ṛu* "to praise," *kaḥu* "to sneeze," *śvi* "to increase," *śṛí* "to fly," and *śṛi* "to serve," and *ṛi* (*ṛiṣ*) "to serve," and *ṛi* (*ṛiṣ*) "to choose," what roots, con-

taining a single vowel, are among those that end in a vowel, are called "gravely accented."

(Among monosyllables terminated by consonants, that have their efficient vowels "gravely accented," there are)—of those that end in *k*, one only—viz. *śak* (*śakṛi*) "to be able :"—of those that end in *ch*, six—viz. *pach* "to cook," *much* "to be free," *rick* "to purge," *vach* "to speak," *vich* "to differ," and *sich* "to sprinkle :"—of those that end in *chh*, one only—viz. *prachchh* "to ask :"—of those that end in *j*, fifteen—viz. *tyaj* "to abandon," *nij* "to cleanse," *bhaj* "to serve," *bhanj* "to break," *bhuj* "to enjoy," *bhrasj* "to fry," *masj* "to merge," *yaj* "to sacrifice," *yuj* "to join," *ruj* "to be sick," *ranj* "to colour," *vijir* "to differ," *swanj* "to embrace," *sanj* "to embrace," and *erij* "to abandon :"—of those that end in *ḍ*, sixteen, viz. *aḍ* "to eat," *kaḍ* "to pound," *khid* "to be distressed," *chhid* "to cut," *tud* "to torment," *nud* "to send," *pad* "to go," *bhid* "to break," *vid* "to be," *vid* "to consider," *vid* "to acquire," *śad* "to wither," *śad* "to wither," *swid* "to sweat," *skund* "to go," and *had* "to evacuate :"—of those that end in *dh*, eleven, viz. *krudh* "to be angry," *kaḍḍh* "to be hungry," *budh* "to know," *bandh* "to bind," *yudh* "to fight," *rudh* "to obstruct," *rādḍh* "to accomplish," *vyadh* "to pierce," *śudh* "to be pure," *śadḍh* "to accomplish," and *śidh* "to be accomplished :"—of those that end in *n*, two, viz. *man* "to think," and *han* "to kill :"—of those that end in *p*, thirteen, viz. *āp* "to obtain," *kaḥip* "to throw," *chhup* "to touch," *tap* "to inflame," *tip* "to drop," *trip* "to be satisfied," *dr̥ip* "to be proud," *lip* "to smear," *lep* "to disturb," *vap* "to sow," *śap* "to vow," *swap* "to sleep," and *erip* "to creep :"—of those that end in *bh*, three, viz. *yabh* "to copulate," *rabh* "to begin," and *labh* "to acquire ;"—of those that end in *m*, four, viz. *gam* "to go," *nam* "to bow," *yum* "to stop," and *ram* "to sport :"—of those that end in *ś*, ten, viz. *krus* "to cry aloud," *daśś* "to bite," *diś* "to show," *dr̥iś* "to see," *maśś* "to perceive," *riś* "to hurt," *ruś* "to hurt," *liś* "to lessen," *viś* "to enter," and *spriś* "to touch :"—of those that end in *śh*, eleven, viz. *krish* "to attract," *twish* "to shine," *tush* "to be satisfied," *dwish* "to hate," *dush* "to do wrong," *push* "to cherish," *piśh* "to grind," *viśh* "to pervade," *śiśh* "to hurt," *śuśh* "to dry,"

and *śliṣh* "to embrace:"—of those that end in *s*, two, viz. *ghas* "to eat," and *vas* "to dwell:"—of those that end in *k*, eight, viz. *dah* "to burn," *dih* "to smear," *duh* "to milk," *nak* "to tie," *mih* "to urine," *ruh* "to ascend," *liḥ* "to lick," and *vaḥ* "to bear."

Thus the gravely accented roots, among those ending in consonants, are a hundred and three.

The root *kṛi*, being gravely accented, falls under this rule and does not take the augment *i*—so that we have *gopdyānchakartha* "thou didst protect," *gopdyānchakrathuk* "you two protected," *gopdyānchakra* "you protected," *gopdyānchakāra* "I protected," *gopdyānchakṛiva* "we two protected," *gopdyānchakṛima* "we protected." The same tense may be conjugated thus—*gopdyāmbabhūva* (No. 507) "he protected," or *gopdyāmasa* "he protected." On the option allowed by No. 503, it may also be conjugated thus—*jugopa* (Nos. 426 and 488) "he protected," *jugupatuh* (No. 486) "they two protected," *jugupuh* "they protected."

स्वरतिस्त्रयतिस्त्रयतिधूञ्छ्रुदितो वा । ७ । २ । ४४ ।

स्वरत्यादेहृदितश्च परस्य घलादेरार्धधातुकस्येष्वा स्यात् । जुगो-
पिथ । जुगोष्य । गोपायिता । गोपिता । गोप्ता । गोपायिष्यति ।
गोपिष्यति । गोप्स्यति । गोपायतु । अगोपायत् । गोपायेत् ।

No. 511.—*I* (No. 433) shall be OPTIONALLY the augment of an *ardhadhātuka* affix beginning with *val* coming AFTER the verbs *svri* &c.—viz. *SWRI* "to sound," *SHŪ*—whether of the 2nd or 4th class of verbs—Nos. 589 and 669—"to bring forth," and *DHŪ* "to agitate," AND after WHAT ROOT HAS AN INDICATORY LONG *ū*. As the root *gupi* has an indicative *ū*, it thus makes either *jugopitha* or *jugoptha* "thou didst protect," *gopdyitā* or *gopitā* (No. 503) or *gopitā* "he will protect," *gopdyishyati* or *gopishyati* or *gopesyati* "he will protect," *gopdyatu* (the option of No. 503 not presenting itself here) "let him protect," *agopdyat* "he protected," *gopdyet* "he may protect."

नेटि । ७ । २ । ४४ ।

इच्छदो चिचि हलन्तस्य वृद्धिर्न । अगोपायीत् । अगोपीत् ।
अगोप्सीत् ।

No 512.—WHEN *sich*, PRECEDED BY *IT*, follows, *vridhhi* (No. 499) shall NOT be the substitute of a root ending in a consonant. Thus we have *agopdyit* or *agopit*, or (when the *if* is omitted under the option allowed by No. 511) *aguupseti* "he protected."

अक्षो अक्षि । ट । २ । २६ ।

अक्षः परस्य सस्य लोपो अक्षि । अगोप्याम् । अगोप्सुः । अगोप्सीः ।
अगोप्यम् । अगोप्य । अगोप्यम् । अगोप्य्व । अगोप्यम । अगोपायिष्यत् ।
अगोपिष्यत् । अगोप्यत् । चि चये । १३ । चयति । चिचाय ।
चिचियतुः । चिचियुः । यथाच इति निषेधे प्रप्ले ।

No. 513.—Let there be elision of what *s* comes AFTER a JHAL, WHEN a JHAL FOLLOWS. Thus *agaupitam* "they two protected," *agaupenak* "they protected," *aguupseth* "thou didst protect," *agaupitam* "you two protected," *agaupita* "you protected," *agaupenam* "I protected," *agaupewa* "we two protected," *agaupema* "we protected," *agopdyishyat* or *agopishyat* (No. 503) or *agopeyat* (No. 511) "he would protect."

The next verb to be conjugated is *kahi* "to wane," which makes *kahayati* "he wanes," *chikshadya* "he waned," *chikshiyatah* (No. 220) "they two waned," *chikshiyuh* "they waned."

A prohibition (of the augment *if*—No. 433) having presented itself in rule No. 510, we look forward.

असृष्टस्तद्रुसृष्टुवो लिटि । ७ । २ । १३ ।

आदिभ्य एव लिटि इव न स्यादन्यस्मादनिटोऽपि स्यात् ।

No. 514.—It is only AFTER the verbs *kri* &c. viz.—*KRI* "to make," *SRI* "to go," *BHRI* "to nourish," *VRI* "to choose," *SHTU* "to praise," *DRU* "to run," *SRU* "to drop," and *SRU* "to hear," that *if* (No. 433) shall not be the augment, WHEN it is *LIT* that FOLLOWS ;—after another verb, though it be one (No. 510) that has not *if*, (when followed by a different *ardhadhātuka* affix,) the augment shall come, (if *lif*, beginning with *val*, follows).

अचस्ताखत् यल्यनिटो नित्यम् । ७ । २ । ६१ ।

उपदेशेऽन्तो यो धातुस्तासौ नित्यानिट् ततस्थल इण् ।

No. 515.—AFTER a root which ends in A VOWEL in its original enunciation, and which is ALWAYS DEVOID OF the augment *if* when *tási* (No. 435) follows,—THAT (No. 424), LIKE TÁSI, shall not have the augment *if*.

उपदेशेऽत्वतः । ७ । २ । ६२ ।

उपदेशेऽकारवान् यस्तासौ नित्यानिट् ततः परस्य थल इण् स्यात् ।

No. 516.—When a root (ending in a consonant), WITH SHORT A as its vowel IN THE ORIGINAL ENUNCIATION, is always devoid of the augment *if* when followed by *tási*, then *thal*, coming after that root, shall not have the augment *if*.

ऋतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ।

तासौ नित्यानिट् ऋदन्तादेव थलो नेड्भारद्वाजस्य मते ।
तेनान्यस्य स्यादेव । अयमत्र संयहः ।

अजन्तोऽकारवान् वा यस्तास्यनिट् थलि वेड्यम् ।

ऋदन्त ईट्टङ्गित्यानिट् क्रादन्त्यो लिटि सेड्भवेत् ।

चिञ्चियिथ । चिञ्चिये । चिञ्चियथुः । चिञ्चिय । चिञ्चाय । चिञ्चय ।
चिञ्चियिव । चिञ्चियिम । चिञ्चिता । चिञ्चिष्यति । चिञ्चयतु । अचिञ्चयत् । चिञ्चयेत् ।

No. 517.—In the opinion OF BHÁRADWÁJA, it is only AFTER a root which ends in SHORT *ṛi*, always devoid of the augment *if* when *tási* follows, that *thal* shall not have the augment *if*. Hence *if* should be the augment of any other verb (in *Bháradvāja's* opinion—in deference to which Nos. 515 and 516 are considered optional).

Here follows a couplet containing a synopsis of these rules relating to the augment *if*. What root ends in a vowel, or (ending in a consonant) has a short *a*, if it be devoid of *if* when *tási* follows, may optionally have *if*, when *thal* follows. "What ends in short *ṛi*

is, under the same circumstances, always devoid of *if*. Any verb, except *kṛi* &c. (No. 514), should have *if*, when *liṣ* follows (the foregoing option in the case of *thal* being borne in mind)."

Thus we have either *chikshayitha* or *chikshetha* "thou didst wane," *chikshiyathuh* "you two waned," *chikshiya* "you waned," *chikshāya* or *chikshaya* "I waned," *chikshiyiva* "we two waned," *chikshiyima* "we waned," *kahetā* "he will wane," *ksheshyati* "he will wane," *kshayatu* "let him wane," *akshayat* "he waned," *kshayet* "he may wane."

अथत्सार्वाधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ ।

अवन्ताङ्गस्य दीर्घो यादो प्रत्यये न तु कृत्सार्वाधातुकयोः । सीयात् ।

No. 518.—Of an inflective base ending in a vowel, the LONG vowel shall be the substitute, when an affix, beginning with the letter *y*, follows; but NOT IF the affix be one of those called KRIT (No. 329) OR a SĀRVADHĀTUKA. Thus *kshyāt* "may be wane."

सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ७ । २ । १ ।

इगन्ताङ्गस्य वृद्धिः स्यात् परस्मैपदे सिचि । अक्षेयीत् । अक्षेप्यत् । तप संसापे । १४ । तपति । तताप । तेषुः । तेषुः । तेषिथ । तपथ । तप्या । तप्यति । तपतु । अतपत् । तपेत् । तप्यात् । अताप्यीत् । अताप्याम् । अतप्यत् । क्रमु पादविद्येये । १५ ।

No. 519.—Let VRIDDHI be the substitute of an inflective base ending in *ik*, WHEN SICH FOLLOWS AND THE PARASMAIPADA affixes ARE EMPLOYED. Thus *akshaiśīt* "he waned," *aksheshyat* "he would wane."

The next verb to be conjugated is *tap* (*tapa*) "to burn," which makes *tapati* "he burns," *atāpa* "he burned," *tepatuh* (No. 494) "they two burned," *tepuh* "they burned," *tepitha* (No. 495) or (optionally without the augment *if*—No. 517—) *atāpitha* "thou didst burn," *tapatā* "he will burn," *tapsyati* "he will burn," *tapatu* "let him burn," *atapat* "he burned," *tapet* "he may burn," *tapyāt* "may he burn," *atāpet* (No. 499) "he burned," *atāptām* (No. 513) "they two burned," *atāpeyat* "he would burn."

The next verb to be conjugated is *kram* (*kramu*) "to walk."

वा स्वाशब्दाश्रयमुक्त्वा मुह्यति षुटि लषः । ३ । १ । ७० ।

गभ्यः श्यन् वा कर्त्तव्ये सार्वधातुके परे । पक्षे शप् ।

No. 520.—AFTER these verbs, in the active voice, viz. BHRÁŚ "to shine," BHLÁŚ "to shine," BHRAM "to whirl," KRAM "to walk," KLAM "to be sad," TRAS "to fear," TRUṢ "to cut," AND LASH "to desire," there is OPTIONALLY *śyan* (No. 669). On the other alternative there is *śap* (No. 419).

कामः परस्मैपदेषु । ७ । ३ । ७६ ।

क्रमो दीर्घः परस्मैपदे शिति । क्राम्यति । क्रामति । अक्राम ।

क्रामिता । क्रामिष्यति । क्राम्यतु । क्रामतु । अक्राम्यत् । अक्रामत् ।
क्राम्येत् । क्रामेत् । क्राम्यात् । अक्रामीत् । अक्रामिष्यत् । पा पाने । १६ ।

No 521.—Let a long vowel be the substitute OF the vowel of the root KRAM, WHEN an affix with an indicatory *ś* FOLLOWS, and A PARASMAIPADA. Thus we have optionally (No 520) *krámyati* or *krámati* "he walks," *chakráma* "he walked." *kramitá* "he will walk," *kramishyati* "he will walk," *krámyatu* or *krámatu* "let him walk," *akrámyat* or *akrámat* "he walked," *krámyet* or *krámet* "he may walk," *kramyát* "may he walk," *akrumít* "he walked", *akra-mishyat* "he would walk."

The next verb to be conjugated is *pá* "to drink."

पाप्राध्मास्थाम्नादाण्डृश्यर्तिसर्तिशदसदां पिबजिघ्र-
धमतिष्ठमनयञ्चपश्यर्द्धधौशीयसीदाः । ७ । ३ । ७८ ।

पादीनां पिबादयः स्युरित्सञ्चकयादो प्रत्यये । पिबादेशोऽदन्तस्तेन
न गुह्यः । पिबति ।

No. 522.—OF the verbs *pá* &c. viz. PÁ "to drink," GHRÁ "to smell," DHMÁ "to blow," SHṬHÁ "to stand," MNÁ "to acquire by study," DÁN "to give," DRÍŚ "to see," ṚI "to go," ṚI "to run," ŚAD to wither," AND SHAD "to decay," let the substitutes be *píba* &c. (viz. PIRA, JIGHRA, DHAMA, TISHṬHA, MANA, YACHCHHA, PAŚYA, ṚICHCHHA, DHAU, ŚÍYA, AND ŚÍDA, when an affix, beginning with an indicatory *ś*, follows (—see No. 419).

The substitute *piba* ends in short *a* (not in *b*), hence there is not the substitution of *guṇa* (by No. 485), and we have *pibati* "he drinks."

आत औ खसः । ७ । १ । ३४ ।

पयो ।

No. 523.—AFTER a root ending in LONG *á*, there shall be AU instead of *ṅAL* (No. 424). Hence *papau* "he drank."

आतो षोप इटि च । ६ । ४ । ६४ ।

अजाद्योर्धधातुकयोः कृद्धिटोः परयोरातो लोपः । पपत्तुः । पपुः । पपिय । पपाय । पपयुः । पप । पयो । पपिव । पपिम । पाता । पास्यति । पिबतु । अपिबत् । पिबेत् ।

No. 524.—There shall be ELISION OF LONG *á*, when an *árdhakhátuka* affix follows, beginning with a vowel and having an indicative *k* or *ś*, AND WHEN the augment IT FOLLOWS. Hence *papatuk* (No. 486) "they two drank," *papuk* "they drank," *pupithu* or (without the augment *it*—517—) *papútha* "thou didst drink," *papathuk* "you two drank," *papa* "you drank," *papau* (No. 523) "I drank," *papiva* "we two drank," *papima* "we drank," *pátá* "he will drink," *pásyati* "he will drink," *pibatu* (No. 522) "let him drink," *apibat* "he drank," *pibet* "he may drink."

इर्षिकि । ६ । ४ । ६७ ।

घुसंज्ञकानां मास्यादीनां च इत्त्वं स्यादार्धधातुके किति लिङि । पेयात् । गालिष्येति सिचो लुक् । अपात् । अपाताम् ।

No. 525.—Let there be a change to E of the vowel of the verbs called *ghu* (No. 662), and of the verbs *má* "to measure," *stá* "to stand" &c. (No. 625), WHEN an *árdhakhátuka* substitute of *LIT* (No. 465), with an indicative *k*, FOLLOWS.

Thus *peyá* "may he drink." As there is elision (*luk*) of *sich* by No. 473, we have *apát* "he drank," *apátám* "they two drank."

आतः । ३ । ४ । ११० ।

सिक्लुकि आदन्तादेव मेर्षुष ।

No. 526.—When elision (*luk*) of *sich* takes place (No. 473), AFTER what ends in LONG *á* only *jus* is the substitute of *ji* (No. 481).

उस्यपदान्तात् । ६ । १ । ६६ ।

अपदान्तादकारादुसि पररूपमेकादेशः । अपुः । अपास्यत् ।
स्ने हर्षस्ये । १० । स्नायति ।

No. 527.—WHEN US (No. 526) comes AFTER WHAT *a* or *á* IS NOT FINAL IN A PADA (No. 20), the form of the subsequent vowel shall be the single substitute of both. Thus we have *apá + us* (No. 526) = *apuh* "they drank," *apásyat* "he would drink."

The next verb to be conjugated is *glai* "to be languid," which makes *gláyati* "he is languid."

आदेश उपदेशेऽशिति । ६ । २ । ४५ ।

उपदेशे यञन्तस्य धातोरात्त्वं न तु शिति । अस्लो । स्नाता । स्ना-
स्यति । स्नायत् । अस्नायत् । स्नायेत् ।

No. 528.—There shall be a substitution of LONG *á* for the final OF WHAT ROOT, IN THE ORIGINAL ENUNCIATION, ENDS IN ECH; but NOT IF an affix with AN INDICATORY *ś* (such as *śap*) FOLLOWS. Thus as *śap* (No. 419) is not affixed when *liś* (No. 432) follows, the *ai* of *glai* becomes *á*, and then, by Nos. 523 and 41, we have *jaglau* "he was languid," *glátá* "he will be languid," *glásyati* "he will be languid," *gláyatu* "let him be languid," *agláyut* "he was languid," *gláyet* "he may be languid."

वान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ।

घुमास्यादेरन्यस्य संयोगादेर्धातोरात् यत्त्वं वार्धधातुके किति
लिटि । स्नेयात् । स्नायात् ।

No. 529.—Let there be OPTIONALLY a change to *e* of the long *á* OF any OTHER root, BEGINNING WITH A CONJUNCT consonant, than the roots called *ghu*, and the roots *ma*, *stha*, &c. (No. 625), when an *ardhadhátuka* substitute of *liś*, with an indicatory *ś* (No. 465), follows. Thus we have *gloyát* or *gláyát* (No. 528) "may he be languid."

यमरमनमातां सक् च । ७ । २ । ७३ ।

यथां सक् स्यादेभ्यः सिच इद् स्यात् परस्मैपदेषु । अम्लासीत् ।
अम्लास्यत् । इ कौटिल्ये । १८ । क्वरति ।

No. 530.—OF these, viz. of the verbs YAM “to restrain,” RAM “to sport,” NAM “to bow,” AND what roots end in LONG Á, let SAK be the augment; AND let *if* be the augment of *sich* coming after these, when the *parasmaipada* affixes are employed. Thus *aglásti* (No. 479) “he was languid,” *aglásyat* “he would be languid.”

Then next verb to be conjugated is *kwri* “to bend,” which makes *kwarati* “be bends.”

अतश्च संयोगादेर्गुणः । ७ । ४ । १० ।

अदन्तस्य संयोगादेरङ्गस्य गुणो लिटि । उपधाया वृद्धिः ।
अङ्कार । अङ्कारतुः । अङ्कः । अङ्कर्थे । अङ्करथुः । अङ्कर । अङ्कार ।
अङ्कर । अङ्करिष । अङ्करिम । कृता ।

No. 531.—Let GUNA (notwithstanding Nos. 486 and 467) be the substitute OF WHAT inflective base ENDS IN SHORT ङI AND BEGINS WITH A CONJUNCT consonant, when *li* follows.

After substituting *vridhki* for the penultimate, by No. 489, we have *jakwdra* “he bent,” *jakwaratuh* “they two bent,” *jakwaruh* “they bent,” *jakwartha* “thou didst bend,” *jakwarathuh* “you two bent,” *jakwara* “you bent,” *jakwdra* or *jakwara* (No. 490) “I bent,” *jakwariva* “we two bent,” *jakwarima* “we bent,” *kwartá* “he will bend.”

अङ्कनोः स्वे । ७ । २ । ७० ।

अतो इन्तोश्च स्यस्येट् । क्वरिष्यति । क्वरतु । अक्वरत् । क्वरेत् ।

No. 532.—Let *if* be the augment OF SYA (No. 435) AFTER what ends in SHORT ङI, AND after the verb HAN “to kill.” Thus *kwariśyati* “he will bend,” *kwaratu* “let him bend,” *akwarat* “he bent,” *kwaret*, “he may bend.”

नृषोऽर्तिसंयोगाद्योः । ७ । ४ । २६ ।

अर्तेः संयोगादेर्दन्तस्य च गुणो यकि यादाषार्धधातुके लि-
ङि च । ह्यर्थात् । अह्वार्षीत् । अह्वारिष्यत् । श्रु भवये । १६ ।

No. 533.—Let GUNA be the substitute OF the verb *ṛi* "to go," AND OF WHAT BEGINS WITH A CONJUNCT consonant and ends with short *ri*, when *yak* (No. 801) or an *ardhadhātuka* substitute of *liṅ* (No. 465), beginning with *y*, follows. Thus *ahvaryaḍi* "may be bend," *ahvāraḥṣī* "he bent," *ahvāriṣyat* "he would bend."

The next verb to be conjugated is *śru* "to hear."

श्रुवः शृ च । ३ । १ । ७४ ।

श्रुवः श्र इत्यादेशः स्यात् । श्रुप्रत्ययश्च । श्रुष्येति ।

No. 534.—OF *śru* let *śri* be the substitute, AND let there be the affix *śru* (No. 687). Thus we have *śrinoti* (No. 235) "he hears."

सार्वधातुकमपित् । १ । २ । ४ ।

अपित् सार्वधातुकं ङिट् । श्रुतः ।

No. 535.—A *SĀRVADHĀTUKA* affix, WITHOUT AN INDICATORY *p*, shall be like what has an indicatory *ṅ* (No. 467). Hence *śripitaḥ* "they two hear."

हुश्रुवोः सार्वधातुके । ३ । ४ । ८७ ।

हुश्रुवोरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्योषर्षस्य यश्च स्यादचि सार्वधातुके ।
श्रुष्वन्ति । श्रुष्येचि । श्रुषुयः । श्रुषुथ । श्रुष्येमि ।

No. 536.—WHEN A *SĀRVADHĀTUKA* affix, beginning with a vowel, FOLLOWS, let there be a semi-vowel in the room OF the *u* of the verb *hu* "to sacrifice," AND of what ends in *śru* (No. 687), when a conjunct consonant does not precede, and there are more vowels than one in the word. Thus we have *śrinuṃvanti* "they hear," *śrinuṃśhi* "thou hearest," *śrinuṃthaḥ* "you two hear," *śrinuṃtha* "you hear," *śrinuṃmi* "I hear."

द्योपश्चास्यान्धतरस्यां म्वोः । ३ । ४ । १०७ ।

असंयोगपूर्वस्य प्रत्ययोष्कारस्य लोपो वा म्वोः परयोः । कृत् ।

शृणुवः । शृणुमः । शृणुमः । शृणुव । शृणुवतुः । शृणुवुः ।
 शृणुवाव । शृणुवयुः । शृणुव । शृणुवाव । शृणुव । शृणुम । शृणुता ।
 शृणुयति । शृणोतु । शृणुताम् । शृणवन्तु ।

No. 537.—AND let there be OPTIONALLY ELISION OF THIS—
 i. e. of the *u* of an affix not preceded by a conjunct consonant
 —WHEN *K* OR *V* FOLLOWS. Thus we have *śṛiṇvāh* or *śṛiṇuvāh* “we
 two hear,” *śṛiṇmah* or *śṛiṇumah* “we hear,” *śṛśṛāva* “he heard,”
śṛśṛvatuś “they two heard,” *śṛśṛvuh* “they heard,” *śṛśṛoṭha*
 “thou didst hear,” *śṛśṛvathuh* “you two heard,” *śṛśṛuva* “you
 heard,” *śṛśṛāva* “I heard,” *śṛśṛuva* “we two heard,” *śṛśṛuma*
 “we heard,” *śṛśṛā* “he will hear,” *śṛśṛhyati* “he will hear,” *śṛiṇoṭu*
 “let him hear,” *śṛiṇuṭām* “let the two hear,” *śṛiṇvāntu* “let
 them hear.”

उत्स्र प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् । ६ । ४ । १०६ ।

असंयोगपूर्वात् प्रत्ययोत्तो हेर्लुक् । शृणु । शृणुतात् । शृणुतम् ।
 शृणुत । गुणावादेशो । शृणवानि । शृणवाव । शृणवाम । अशृणोत् ।
 अशृणुताम् । अशृणवन् । अशृणोः । अशृणुतम् । अशृणुत ।
 अशृणवम् । अशृणव । अशृणुव । अशृणम । अशृणुम । शृणुयात् ।
 शृणुयाताम् । शृणुयुः । शृणुयाः । शृणुयातम् । शृणुयात । शृणुयाम् ।
 शृणुयाव । शृणुयाम । शृणुयात् । अशृणोषीत् । अशृणोष्यत् । गम् गतो । २० ।

No. 538.—AND let there be elision (*luk*) of *hi* (No. 447), com-
 ing AFTER the SHORT *U* of AN AFFIX NOT PRECEDED BY A CONJUNCT
 consonant. Thus *śṛiṇu* “hear thou,” *śṛiṇuṭā* (No. 444) “mayst
 thou hear,” *śṛiṇuṭam* “do you two hear,” *śṛiṇuṭa* “hear ye.”
 The augment derived from No. 450 causes the substitution of *gūna*
 by No. 420, and *av* having been substituted for this by No. 29, we
 have *śṛiṇavāni* “let me hear,” *śṛiṇavāva* (Nos. 450 and 455)
 “let us two hear,” *śṛiṇavāma* “let us hear,” *aśṛiṇoṭ* (No. 458)
 “he heard,” *aśṛiṇuṭām* “they two heard,” *aśṛiṇvān* (No. 536)
 “they heard,” *aśṛiṇah* “thou didst hear,” *aśṛiṇuṭam* “you two
 heard,” *aśṛiṇuṭa* “you heard,” *aśṛiṇavān* “I heard,” *aśṛiṇvā*
 (No. 537) or *aśṛiṇvāva* “we two heard,” *aśṛiṇma* or *aśṛiṇuma*

"we heard," *śrinuyāt* (Nos. 460 and 461) "he may hear," *śrinuyātm* "they two may hear," *śrinuyuk* (Nos. 461 and 527) "they may hear," *śrinuydh* "thou mayst hear," *śrinuydtam* "you two may hear," *śrinuydta* "you may hear," *śrinuydm* "I may hear," *śrinuydva* "we two may hear," *śrinuydma* "we may hear," *śriyāt* (Nos. 466, 467, and 518) "may he hear," *āśrośhāt* (Nos. 479, 480, and 519) "he heard," *āśrośhyat* "he would hear."

The next verb to be conjugated is *gam* (*gamṛi*) "to go."

इषुगमियमां छः । ७ । ३ । ७७ ।

एषां छः शिति । गच्छति । जगाम ।

No. 539.—Let CHHA be the substitute of the finals OF these viz. ISH "to wish," GAM "to go," AND YAM "to restrain," when an affix, having an indicatory *ś*, follows. Thus (when *śap*—No. 419—follows) we have *gachchhati* "he goes," but the substitution does not take place (No. 432) in *jagāma* "he went."

गमहनजनखनघसां शोपः श्रित्यनङि । ६ । ४ । ६८ ।

यशामुपधाया लोपोऽवादी कृडिति न त्वङि । अय्यतुः । अय्युः ।
जगमिथ । जगन्थ । अय्यथुः । अय्य । जगाम । जगम । जगिमथ ।
जगिमथ । गन्ता ।

No. 540.—Let there be ELISION OF the penultimate of these, viz. GAM "to go," HAN "to kill," JAN "to produce," KHAN "to dig," AND GHAS "to eat", WHEN ANY affix, EXCEPT *āś* (No. 542), FOLLOWS, beginning with a vowel and DISTINGUISHED BY AN INDICATORY *k* OR *ś*. Thus we have *jagmatuk* (No. 486) "they two went," *jagmuk* "they went," *jagamitha* (No. 517) or *jagantha* "thou didst go," *jagmathuk* "you two went," *jagma* "you went," *jagāma* or *jagama* (No. 490) "I went," *jagmiva* (No. 483) "we two went," *jagmiva* "we went," *gantā* (No. 510) "he will go"

गमेरिट् परस्मैपदेषु । ७ । २ । ५८ ।

गमेः शदिरार्थधातुकस्येद् परस्मैपदेषु । गमिष्यति । गच्छतु ।
जगच्छत् । गच्छेत् । गम्यात् ।

No. 541.—Let *it* be the augment of an *ardhadhātuka* affix beginning with *a*, coming AFTER the verb *GAM* "to go," WHEN THE *PARASMAIPADA* terminations ARE EMPLOYED. Thus *gamishyati* "he will go," *gachohhatu* (No. 539) "let him go," *agachchhat* "he went," *gachchhet* "he may go," *gamydāt* "may he go."

पुषादिद्युताद्भूदितः परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ।

अन्विकरबपुषादेद्युतादेर्भूदितश्च परस्य ज्ञेरङ् परस्मैपदेषु ।

अयमत् । अगमिष्यत् ।

इति परस्मैपदप्रक्रिया ॥

No. 542.—Let *an* be the substitute of *chli* (No 471), coming AFTER the roots *PUSH* "to nourish" ETC., which have the class-affix (*vibharana*) *śyan*, (i. e. which belong to the 4th conjugation—(No. 669), AND after the roots *DYUT* "to shine" &c., AND after THOSE WHICH (like *gamīṣi*) HAVE AN INDICATORY *LRI*, WHEN THE *PARASMAIPADA* terminations ARE EMPLOYED. Thus *agamat* "he came," *agamiṣyat* (No. 541) "he would come."

So much for the conjugation of those verbs of the first class which take the *parasmaipada* terminations.

The next verb to be conjugated, viz. *edh* "to increase," takes the *ātmanepada* terminations.

यद्य वृद्धो । १ ।

दित आत्मनेपदानां टेरे । ३ । ४ । ७६ ।

दितो सस्यात्मनेपदानां टेरेत्वम् । यद्यते ।

No. 543.—Let there be a change to *E* OF the *ṬI* (No. 52) OF THE *ĀTMANEPA* substitutes OF WHAT *l* (No. 404) HAS AN INDICATORY *ṛ*. Thus *edh+ṭa* (Nos. 407 and 419) becomes *edhats* "he increases."

आतो दितः । ७ । २ । ८१ ।

अतः परस्य दितामाकारस्य इयं स्यात् । यद्येते । यद्यन्ते ।

No. 544.—Let there be *iy* in the room OF the *á* OF WHAT affix HAS AN INDICATORY *ř* (No. 535) and comes after short *a*. Thus *edhete* (No. 463) "they two increase," *edhante* (No. 421) "they increase."

यासः से । ३ । ४ । ट० ।

टितो लस्य यासः से स्यात् । एधसे । एधेधे । एधध्वे । चतो गुणे । एधे । एधावहे । एधामहे ।

No. 545.—Let *SE* be the substitute OF *THÁS*, the substitute of an *l* that has an indicatory *ř*. Thus *edhase* "thou increasest," *edhete* (No. 544) "you two increase," *edhadhwe* "you increase." When *guna* comes after short *a* (No. 300), the *guna* alone is the substitute—thus *edha + e* (No. 543) = *edhe* "I increase," *edhávase* (No. 422) "we two increase," *edhámase* "we increase."

इजादेख गुरुमतोऽनृच्छः । ३ । १ । इइ ।

इजादियोधासुर्गुरुमानृच्छत्यन्यस्तत चाम् स्यान्निति ।

No. 546.—When *liř* follows, let there be *ám* (No. 504) AFTER THAT root WHICH, being OTHER THAN the root *řICHCHHA* "to go," BEGINS WITH *ICH* AND HAS A HEAVY VOWEL (Nos. 483 and 484).

आम्प्रत्ययवत् कृजोऽनुप्रयोगस्य । १ । ३ । इइ ।

आम् प्रत्ययो यस्मादित्यतद्रुणसंविधानो बहुव्रीहिः । आम्प्रकृत्या तुल्यमनुप्रयुज्यमानात् कृजोऽप्यात्मनेपदम् ।

No. 547.—The word "*ám-pratyaya*," in this aphorism, meaning "that after which the affix *ám* (No. 504) comes," is a compound, of the kind termed *Bahuvr̥hi* (No. 1034), denoting that which does not exhibit (to one's perception) the characteristic implied in the name. LIKE the verb THAT TAKES THE AFFIX *áM* (if the verb be conjugated with the *átmanepada* terminations), so let the *átmanepada* terminations be those OF the verb *KRI* when SUBJOINED thereto (as an auxiliary).

[Among *Bahuvr̥hi* compounds, the Sanskrit grammarians distinguish those denoting that of which the matters implied in the name are perceived along with the thing itself (*tadguna-saivi-jñána*) from those denoting what is otherwise (*atadguna-saivi-jñána*).

na). The stock illustration of the former kind is "*dīrgha-karṇam ānaya*"—i. e. "bring Long-ear"—where the long ears accompany and mark the individual ; and of the latter kind, "*dṛiṣṭa-sāgaram ānaya*"—i. e. "bring him that has seen the ocean"—where the ocean does not accompany the man, nor enable you to recognise him among a group of persons who have never seen it. The term "*ām-pratyaya*" above-mentioned, i. e. "that which has the affix *ām*," is of the latter description. We are told that the auxiliary is to take the same tense-affixes as "that which has the affix *ām*;" but the verb, when we look at any part of it (such as *edhats*) with a tense-affix, has no *ām* then visible—the *ām*, when present, causing (No. 506) the elision of the tense-affixes.]

घिटस्तम्योरेशिरेष् । ३ । ४ । ८१ ।

सिद्धादेशयोस्तम्योरेशिरेषो स्तः । यथाचक्रे । यथाचक्राते । यथा-
चक्रिरे । यथाचकृषे । यथाचक्राथे ।

No. 548.—*ES* AND *IRECH* are the substitutes OF *T* AND *JH*, the substitutes OF *LIT*. Thus we have *edhānichakre* "he increased," *edhānichakrāts* "they two increased," *edhānichakrirs* "they increased," *edhānichakrīshs* "thou didst increase," *edhānichakrāths* "you two increased."

इयः षीध्वंलुह्लिटां धोऽङ्गात् । ८ । ३ । ७८ ।

इबन्ताद्ङात् परेषां षीध्वंलुह्लिटां धस्य ठः । यथाचकृक्वे । यथा-
चक्रे । यथाचकृषहे । यथाचकृमहे । यथाचभूष । यथामाष । य-
धिता । यधितारो । यधितारः । यधिताथे । यधितासाथे ।

No. 549—Let there be cerebral *ḥ* in the room OF the dental *DE* OF the termination *śhīdhvam* (No. 555), AND of a substitute OF *LUT* AND *LIT*, coming AFTER AN INFLECTIVE BASE THAT ENDS IN one of the letters of the *pratyāhāra* *IN*. Thus *edhānichakrīshws* "you increased," *edhānichakre* "I increased," *edhānichakrivahs* "we two increased," *edhānichakrimahs* "we increased." This tense may be formed thus also—*edhāmbabhīva* (No. 507) or *edhāmdca*. Then, *edhitā* "he will increase," *edhitārau* "they two will increase," *edhitārah* "they will increase," *edhitāss* (No. 545) "thou wilt increase," *edhitāsdths* "you two will increase."

धि ष।ट।२।२५।

धादौ प्रत्यये सस्य लोपः । यधिताध्वे ।

No. 550.—AND WHEN an affix beginning with DH FOLLOWS, let there be elision of *s*. Thus *edhitādhwo* "you will increase."

इ एति ।७।४।५२।

तासस्त्योः सस्य इः स्यादेति परे । यधिताहे । यधितास्वहे । यधितास्महे । यधिष्यते । यधिष्यते । यधिष्यन्ते । यधिष्यथे । यधिष्यथे । यधिष्यध्वे । यधिष्ये । यधिष्यावहे । यधिष्यामहे ।

No. 551.—Let H be the substitute of the *s* of *tās* and of the verb *as* "to be," WHEN E FOLLOWS. Thus *edhitāhe* "I will increase," *edhitāswahe* "we two will increase," *edhitāsmāhe* "we will increase," *edhiṣyate* "he will increase," *edhiṣyate* (No. 544) "they two will increase," *edhiṣyante* "they will increase," *edhiṣyase* "thou wilt increase," *edhiṣyathe* "you two will increase," *edhiṣyadhwo* "you will increase," *edhiṣyē* "I will increase," *edhiṣyāswahe* "we two will increase," *edhiṣyāsmāhe* "we will increase."

ध्रामेतः ।३।४।६०।

लोट एत आम् । यधताम् । यधेताम् । यधन्ताम् ।

No. 552.—Let there be *AM* in the room OF the E (No. 543) of *lof*. Thus *edhatām* "let him increase," *edhatām* (No. 544) "let the two increase," *edhantām* "let them increase."

सवाभ्यां वामै ।३।४।६१।

सवाभ्यां परस्य लोडेतः क्रमाद्दामो स्तः । यधस्व । यधेवाम् ।

यधध्वम् ।

No. 553.—In the room of the *e* of a substitute of *lof* coming AFTER S OR V, there are V AND AM respectively. Thus (instead of *edhase*) *edhaswa* "do thou increase," *edhetām* (No. 552) "do you two increase," *edhadhwam* (Nos. 543 and 553) "do you increase."

एत रे । ३ । ४ । ६३ ।

लोडुतमस्य । एधे । एधावहे । एधामहे । आटस्व । एधत ।
एधेताम् । एधन्त । एधथाः । एधेयाम् । एधध्वम् । एधे । एधा-
वहि । एधामहि ।

No. 554.—Let AI be the substitute OF E forming part of the "highest" personal affix substituted for *lof*. Thus *edhai* "let me increase," *edhāvahai* "let us two increase," *edhāmahai* "let us increase," and then *át* (No. 478) is prefixed to make (*á+edhata=*) *aidhata* (No. 218) "he increased," *aidhetám* (No. 544) "they two increased," *aidhanta* (No. 421) "they increased," *aidhatháh* "thou didst increase," *aidhethám* "you two increased," *aidhadhwam* "you increased," *aidshe* "I increased," *aidhāvahi* (No. 422) "we two increased," *aidhāmahi* "we increased."

सिः सीयुट् । ३ । ४ । १०२ ।

सलोपः । एधेत । एधेयाताम् ।

No. 555.—Let *síruṭ* be the augment OF *LIŪ*. There is elision of the *s* by No. 461.—The *y* is elided by No. 463. Thus we have *edheta* "he may increase," *edheyátám* "they two may increase."

म्स्य रन् । ३ । ४ । १०५ ।

सिः । एधेरन् । एधेयाः । एधेयायाम् । एधेध्वम् ।

No. 556.—Let *RAN* be the substitute OF *JH* in the room of *liá*. Thus *edheran* (No. 555) "they may increase," *edhetháh* "thou mayst increase," *edheyáthám* "you two may increase," *edhedhwam* "you may increase."

इटाऽत् । ३ । ४ । १०६ ।

सिहादेयस्य । एधेय । एधेवहि । एधेमहि ।

No. 557.—Let *SHORT A* be in the room OF *IT*, the substitute of *liá*. Thus *edheya* (No. 555) "I may increase," *edhevahi* "we two may increase," *edhemahi* "we may increase."

सुदतिबोः । ३ । ४ । १०७ ।

लिङ्गस्तयोः सुट् । यलोपः । आर्धधातुकत्वात् सलोपो न । एधिषीष्ट ।
 एधिषीयास्ताम् । एधिषीरन् । एधिषीष्ठाः । एधिषीयास्याम् ।
 एधिषीध्वम् । एधिषीय । एधिषीवहि । एधिषीमहि । ऐधिष्ट ।
 ऐधिषाताम् ।

No. 558.—Let *SUT* be the augment OF *T* AND *TH*, when part of a substitute of *liñ*. The augment *styuf* also is obtained from No. 555. The *y* (of *styuf*) is elided by No. 463. As the substitutes of *liñ*, in the sense of benediction, are *ardhadhātuka* (No. 465), the elision of the *s* (of *styuf* and *suf*), directed by No. 461, does not take place. Thus we have *edh+i* (No. 433) + *st+sta*, which, by Nos. 169 and 78, becomes *edhishishfa* "may he increase," *edhishiyāstām* "may they two increase,"—then, as *suf* does not come except before *t* or *th*, *edhishiran* (No. 556) "may they increase," *edhishishhāh* "mayst thou increase," *edhishiyāsthām* "may you two increase," *edhishidhwam* "may you increase," *edhishīya* (No. 557) "may I increase," *edhishivahi* "may we two increase," *edhishimahi* "may we increase," *aidhishfa* (Nos. 478, 471, 472, 433, and 169) "he increased," *aidhishātām* "they two increased."

आत्मनेपदेष्वनतः । ७ । १ । ५ ।

अनकारात् परस्यात्मनेपदेषु ऋस्यात् स्यात् । ऐधिषत । ऐधिष्ठाः ।
 ऐधिषायाम् । ऐधिष्णम् । ऐधिषि । ऐधिष्वहि । ऐधिष्यहि ।
 ऐधिष्यत । ऐधिष्येताम् । ऐधिष्यन्त । ऐधिष्यथाः । ऐधिष्येयाम् ।
 ऐधिष्यध्वम् । ऐधिष्ये । ऐधिष्यावहि । ऐधिष्यामहि । कमु
 कान्तो । २ ।

No. 559—Let there be *at* in the room of *jh*, NOT coming AFTER the vowel *a*, WHEN the terminations are THE *ĀTMANEPADĀ*. Thus *aidhishata* "they increased," *aidhishhāh* "thou didst increase," *aidhishāsthām* "you two increased," *aidhishwam* (Nos. 549 and 550) "you increased," *aidhishi* "I increased," *aidhishivahi* "we two increased," *aidhishimahi* "we increased," *aidhishyata* "he would increase," *aidhishyētām* (Nos. 544, 535, and 463) "they two would increase," *aidhishyanta* "they would increase," *aidhishya-*

śāh "thou wouldst increase," *aidhishyethām* "you two would increase," *aidhishyadhvam* "you would increase," *aidhishye* "I would increase," *aidhishyāvahi* (No. 422) "we two would increase," *aidhishyāmahī* "we would increase."

The next verb to be conjugated is *kam* (*kamu*) "to desire."

कमेरिङ् । इ । १ । इ० ।

स्वाद्ये । द्वित्वात् लङ् । कामयते ।

No. 560.—Let the affix ऋङ् (leaving *ni*) come AFTER the root *KAM* "to desire," without altering the meaning (No. 502). As the affix has an indicatory ऋ, the *ātmanepada* terminations (*tuṣ*—No. 409) are employed (No. 410). Thus we have *kāmayats* (Nos. 489 and 420) "he desires."

अयामन्तास्वाद्येत्स्विष्वाषु । इ । ४ । ५५ ।

यषु डेर्य् । कामयांश्चक्रे । आयादय इति षिङ् वा । चकमे । चकमाते । चकमिरे । चकमिषे । चकमाथे । चकमित्वे । चकमे । चकमिषहे । चकमिमहे । कामयिता । कामयिताषे । कमिता । कामयिष्यते । कमिष्यते । कामयताम् । चकामयत । कामयेत । कामयिषीष्टु । कमिषीष्टु ।

No. 561.—Let *AY* be the substitute of *ni*, WHEN these—viz. *AM* (No. 504), *ANTA*, *ĀLU*, *ĀYYA*, *ITNU*, AND *ISHNU* (—affixes, of which there is no further mention made in this grammatical compendium —) FOLLOW. Thus *kāmayāśchakre* "he desired." In cases where, as in the 2nd pret., the affixes are *ārdhadhātuka* (No. 432), the *ṛiṅ* (No. 560), by No. 503, is optional:—thus we may have *chakams* "he desired," *chakamāte* "they two desired," *chakamire* (No. 548) "they desired," *chakamiṣe* "thou didst desire," *chakamāthe* "you two desired," *chakamiṣhwe* (No. 549) "you desired," *chakams* "I desired," *chakamivāhe* "we two desired," *chakamimāhe* "we desired," *kāmayitā* "he will desire," *kāmayitāse* "thou wilt desire," again (without *ṛiṅ*) *kamitā* "he will desire," *kāmayiṣhyate* or *kamiṣhyate* "he will desire," *kāmayatām* (No. 552) "let him desire," *chakamayats* "he desired," *kāmayeta* "he may desire," *kāmayiṣhīṣṭa* or *kamiṣhīṣṭa* (No. 558) "may he desire."

णिश्चिद्रुसुभ्यः कर्तरि चङ् । ३ । १ । ४८ ।

यन्तात् श्यादिभ्यश्च श्लेशचङ् कर्षये लुङि । कामि चत इति स्थिते ।

No. 562.—AFTER what ends in *NI* (No. 560), AND AFTER the verbs *śri* &c. i. e. *ŚRI* "to serve," *DRU* "to run," AND *SRU* "to drop," let *CHAÑ* be the substitute of *chli* (No. 471), WHEN *kañ* follows SIGNIFYING AN AGENT. The case then standing thus—viz: *kāmi+ata*, we look forward.

येरनिटि । ६ । ४ । ५१ ।

अनिडादावाधधातुके येलोपः ।

No. 563.—Let there be elision OF *NI*, WHEN an *ardhadhātuka* affix, NOT beginning WITH the augment *IT*, FOLLOWS. Thus, in the 3rd pret., we find at this stage *kām+ata*.

यौ चङ्पधायाम् ह्रस्वः । ७ । ४ । १ ।

चङ्परे यौ यदङ्गं तस्योपधायाम् ह्रस्वः ।

No. 564.—Let there be A SHORT vowel in the room OF THE PENULTIMATE letter of an inflective base, WHEN *NI*, FOLLOWED BY *CHAÑ* (No. 562), is affixed. Thus we get *kām+ata*.

चङि । ६ । १ । ११ ।

अनभ्यासधात्वयवस्येकाचः प्रथमस्य द्वे स्तोऽबादेद्वितीयस्य ।

No. 565.—WHEN *CHAÑ* FOLLOWS, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unreduplicated root—but (the reduplication is) of the second portion of a root that begins with a vowel. Thus we get (by No. 488) *chakam+ata*.

सन्वञ्चुनि चङ्परेऽनम्बोपे । ७ । ४ । ६३ ।

चङ्परे यौ यदङ्गं तस्य योऽभ्यासो सञ्चुपरस्तस्य सन्वी क्वाय स्यात्खाधलोपेऽसति ।

No. 566.—Let the effect be LIKE as if *SAÑ* (No. 752) had followed, on the reduplicate, if FOLLOWED BY A LIGHT vowel (No. 482), of an inflective base to which *ni*, FOLLOWED BY *CHAÑ*, is affixed—PROVIDED THERE IS NOT THE ELISION OF any letter in the *pratyāhāra* AK occasioned by the affixing of *ni* (as, for example, under the provisions of No. 505, there is).

सन्धतः । ७ । ४ । ७६ ।

अभ्यासस्यात् इत् सनि ।

No. 567.—Let short *i* be the substitute OF the SHORT *a* of a reduplicate, WHEN *SAN* FOLLOWS. Thus (No. 566) we get *chikum + ata*.

दीर्घो अघोः । ७ । ४ । ६४ ।

सघोरभ्यासस्य दीर्घः सन्वद्भाषविषये । अचीकमत । णिडभाषपद्ये ।

No. 568.—Let there be a LONG vowel in the room OF A LIGHT (vowel of *a*) reduplicate, in a case where the state of things is as if the affix were *asa* (No. 566). Thus we have finally (No. 457) *achikamata* "he desired."

On the alternative (allowed by No. 503) of there not being the affix *ṣiś*, the rule following applies.

कमेयुःश्चेरवङ् वाच्यः । अचकमत । अकामयिष्यत् । अकमिष्यत् । अय गतो । ३ । अयते ।

No. 569.—"CHAṆ SHOULD BE STATED to be the substitute OF CHLI coming AFTER the verb KAM." Thus we have *uchakamata* "he desired," *akām.yiśhyata* or *akamiśhyata* (No. 503) "he would desire."

The next verb to be conjugated is *ay* (*aya*) "to go," which makes *ayats* "he goes."

उपसर्गस्वायतौ । ८ । २ । १६ ।

अयतावुपसर्गस्थरेफस्य लत्वम् । प्रायते । पलायते ।

No. 570.—There is a substitution of *l* for the *r* OF AN UPASARGA (No. 47), WHEN the verb *AY* FOLLOWS. Thus *pru + ayats = plāyats* "he flees," *parā + ayats = palāyats* "he flees."

द्वयायासश्च । ३ । १ । ३७ ।

अभ्य चाम् लिटि । अयाचक्रे । अयिता । अयिष्यते । अयताम् । आयत । अयेत् । अयिषीष्टु ।

No. 571.—And AFTER these—i. e. DAY “to give,” AY “to go,” AND ÁS “to sit,”—let there be *ám*, when *liṣ* follows. Thus *ayáśi-chakre* “he went,” *ayitá* “he will go,” *ayishyats* “he will go,” *ayatám* (No. 552) “let him go,” *áyata* “he went,” *ayats* “he may go,” *ayishishṭa* (No. 558) “may he go.”

विभाषेतः । ८ । ३ । ७६ ।

इणः परो य इट् ततः परेषां धीध्वंलुह्लितां धस्य वा ङः ।
अयिषीध्वम् । अयिषीकुम् । आयिष्टु । आयिध्वम् । आयिकुम् ।
आयिष्यत् । द्युत दीप्तौ । ४ । द्योतते ।

No. 572.—Cerebral *dh* (see No. 549) is OPTIONALLY the substitute of the dental *dh* of *shúdhvam*, or of a substitute of *luś* or *liṣ*, coming AFTER the augment *IT* that follows one of the letters of the *pratyáhars* in. Thus *ayishídhvam* or *ayishídhvam* “may you go,” *áyishṭa* (Nos. 478, 471, &c.) “he went,” *áyidhvam* or *áyidhvam* “you went,” *áyishyats* “he would go.”

The next verb to be conjugated is *dyut* (*dyuts*) “to shine,” which makes *dyotate* (Nos. 419 and 420) “he shines.”

द्युतिस्वाधोः संप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ।

अनयोरभ्यासस्य संप्रसारणं स्यात् । दिद्युते ।

No. 573.—Let there be A VOWEL in the room OF the semi-vowel (No. 281) of the reduplicate of these two verbs—viz. DYUT “to shine,” AND SWÁPI “to cause to sleep.” Thus *didyuts* “he shone.”

द्युज्ञो लुङि । १ । ३ । ६१ ।

द्युतादिभ्यः परस्मैपदं वा लुङि । पुषादीत्यङ् । अद्युतत् ।
अद्योतिष्टु । अद्योतिष्यत् । एवं श्वित्ता ष्ये । ५ । चिष्विदा
स्नेहने । ६ । चिष्विदा स्नेहनमोचनयोः । ७ ।—मोहनयोरित्येके ।
चिष्विदा चेत्येके । रुच दीप्रावभिप्रीतो च । ८ । घुट् परिवर्तने । ९ ।
शुभ दीप्तौ । १० । शुभ संचलने । ११ । बभ लुभ हिंसायाम् । १२ ।
१३ । संसु भंसु ध्वंसु अवसंचने । १४ । १५ । १६ । ध्वंसु गतो । १७ ।
संसु चिष्वासे । १८ । वृत्तु वर्तने । १९ । वर्तते । वपृते । वर्तिता ।

No. 574.—AFTER the verbs DYUT, &c. the *parasmaipada* terminations may optionally be the substitutes, WHEN LUŪ is affixed. Then, by No. 542, *añ* is in this case substituted for the *chli* (No. 471). Thus we have *adyutat*, or, on the alternative, *adyotishya* (Nos. 472, 433, and 169) "he shone," *adyotishyata* "he would shine."

In the same way are treated *śvit* (*śvitā*) "to be white," *miṣ* (*ñimidā*) "to be unctuous," *śhvid*; (*ñishvidā*) "to be unctuous" and "to quit"—or, as some say—"to fascinate"—while others again say that it is not this verb, but *kshvid* (*ñikshvidā*) "to be unctuous—to liberate" that comes under the rule, *ruch* (*rucha*) "to shine—to please," *ghuṣ* (*ghuṣa*) "to exchange," *tubh* (*tubha*) "to be beautiful," *kshubh* (*kshubha*) "to shake," *ṇabh* (*ṇubha*) and *tubh* (*tubha*) "to hurt," *sraṅs* (*sraṅsu*), *bhraṅs* (*bhraṅsu*), and *dhwaṅs* (*dhwaṅsu*), "to fall down," *dhwaṅs* (*dhwaṅsu*) "to go," *srambh* (*srambhu*) "to trust in," and *vrit* (*vritu*) "to be." This last makes *vartate* "he is," *vavrite* (No. 548) "he was," *vartitā* "he will be."

दृश्याः स्वसनेः । १ । ३ । ६२ ।

वृतादिभ्यः पञ्चभ्यो वा परस्मैपदं स्ये सनि च ।

No. 575.—AFTER the five verbs VṚIT "to be," &c., there shall optionally be the *parasmaipada* affixes, WHEN SYA (No. 435) OR SAN (No. 732) is attached.

न दृश्यावतुर्भ्यः । ७ । २ । ५६ ।

वृत्तुवृधुवृधुस्यन्दुभ्यः सादेराधधातुकस्येण्म तहानयोरभावे ।
 वस्यति । वर्तिष्यते । वर्तताम् । अवर्तत । वर्तत । वर्तिषीष्ट ।
 अवर्तिष्ट । अवस्यत् । अवर्तिष्यत् । दद दाने । ददते ।

No. 576.—The augment *if* (No. 433) shall NOT be the augment of an *ardhadhātuka* affix beginning with the letter *s* and coming AFTER one of THE FOUR verbs VṚIT &c. viz. *vri* "to be," *vridh* "to grow," *śridh* "to break wind," or *syandū* "to ooze," in the absence of the *ātmanepada* affixes (No. 409). Thus the augment *if* does not appear in *varteyati* (where the affix is a *parasmaipada*), but it does in *vartishyate* (where the affix is *ātmanepada*)

“he will be,” *avartatām* “let him be,” *avartata* “he was,” *avartata* “he may be,” *avartishishṭa* (No. 558) “may he be,” *avartishṭa* “he was,” *avartisyat* (No. 575) or *avartishyata* (No. 576) “he would be.”

The next verb to be conjugated is *dad* (*dada*) “to give,” which makes *dadate* “he gives.”

न शसद्दवादिगुणानाम् । ६ । ४ । १२६ ।

शसेर्ददेर्षकारादीनां गुणशब्देन विहितो योऽकारस्तस्य यत्वाभ्यासलोपो न । दददे । दददाते । दददिरे । ददिता । ददिष्यते । ददताम् । अददत । ददेत । ददिषीष्ट । अददिष्ट । अददिष्यत । अपूष् लज्जायाम् । २१ । अपते ।

No. 577.— There shall NOT be a change to *e* (No. 494) in the case OF the verbs *śAS* “to bless,” OR *DAD* “to give,” OR OF WHAT verbs BEGIN WITH *v*, OR of the *a* which is appointed by the term *GUṆA* (as in No. 420), nor shall there be the elision of the reduplicate. Thus we have *dadade* “he gave,” *dadadāte* “they two gave,” *dadadire* “they gave,” *daditā* “he will give,” *dadishyate* “he will give,” *dadatām* “let him give,” *adadata* “he gave,” *dadata* “he may give,” *dadishishṭa* (No. 558) “may he give,” *adadishṭa* “he gave,” *adadishyata* “he would give.”

The next verb to be conjugated is *trap* (*trapūsh*) “to be ashamed,” which makes *trapate* “he is ashamed.”

तृफलभञ्जपश्च । ६ । ४ । १२२ ।

यथामत यत्त्वमभ्यासलोपश्च किति लिटि सेटि श्लि च । चरे । चपिता । चपा । चपिष्यते । चप्यते । चपताम् । अचपत । चयेत । चपिषीष्ट । चप्यीष्ट । अचपिष्ट । अचप । अचपिष्यत । अचप्यत ।

इत्यात्मनिपद्मद्विया ।

No. 578.— There shall be the change to *e* of the *a* OF these, viz *TRĪ* “to cross,” *PHAL* “to bear fruit,” *BHAJ* “to serve,” AND *TRAP* (*TRAPÚSH*) “to be ashamed,” and also the elision of the reduplicate, when a substitute for *liṣ* with an indicatory *k* (No. 494), or *thal* with the augment *i* (No. 495), follows. Thus *trepe* “he was

ashamed," *trapitā* or *traptā* (without the augment *if*—No. 511) "he will be ashamed," *trapishyate* or *trapsyate* "he will be ashamed," *trapatām* "let him be ashamed," *atrapata* "he was ashamed," *trapeta* "he may be ashamed," *trapishishṭa* (No. 558) or, on the option allowed (by No. 511), *trapeshṭa*, "may he be ashamed," *a'rapishṭa* or (by No. 513, when the augment *if*, on the option allowed by No. 511, is not attached,) *atrapta* "he was ashamed," *atrapishyata* or *atrapesyata* (No. 511) "he would be ashamed."

So much for the formation, or conjugation, of verbs with the *ātmanepada* terminations.

श्विष् सेवायाम् । १ । श्वयति । श्वयते । श्विष्याय । श्विष्ये ।
 श्वयिता । श्वयिष्यति । श्वयिष्यते । श्वयतु । श्वयताम् । अश्वयत् ।
 अश्वयत् । श्वयेत् । श्वयेत् । श्वीयात् । श्वयिषीष्टु । चङ् । अश्विष्यत् ।
 अश्विष्यत् । अश्वयिष्यत् । अश्वयिष्यत् । भृञ् भरणे । २ । भरति ।
 भरते । बभार । बभ्रतुः । बभ्रुः । बभ्रथे । बभ्रथ । बभ्रुम । बभ्रथे ।
 बभ्रुथे । भर्तासि । भर्तासे । भरिष्यति । भरिष्यते । भरतु ।
 भरताम् । अभ्रत् । अभ्रत् । भरत् । भरत् ।

No. 579.—The verbs next to be considered take both the *parasmaipada* and the *ātmanepada* terminations. Of these ŚRI (*śrin*) "TO SERVE," makes *śrayati* or *śrayate* "he serves," *śīśṛya* or *śīśriye* "he served," *śrayitā* "he will serve," *śrayishyati* or *śrayishyate* "he will serve," *śrayatu* or *śrayatām* "let him serve," *aśrayat* or *aśrayata* "he served," *śrayet* or *śrayeta* "he may serve," *śryāt* (No. 518) or *śrayishishṭa* (No. 558) "may he serve," substituting *chaś*, instead of *sich*, for *chli* by No. 562, *aśīśriyat*, or, with the *ātmanepada*, *aśīśriyata* "he served," *aśrayishyat* or *aśrayishyate* "he would serve."

The verb *bhṛi* (*bhṛin*) "to nourish" makes *bharati* or *bharate* "he nourishes," *babhrā* "he nourished," *babhratuh* (No. 424) "they two nourished," *babhruh* "they nourished," *babhartha* "thou didst nourish," *babhriva* "we two nourished," *babhrimu* "we nourished," *babhre* (No. 548) "he nourished," *babhrishe* "thou didst nourish," *bhartāsi* or *bhartāse* "thou wilt nourish," *bharishyati* or

bharishyate "he will nourish," *bharatu* or *bharatām* "let him nourish," *abharat* or *abharata* "he nourished," *bharet* or *bhareta* "he may nourish."

रिङ् शयग्लिङ् । ७ । ४ । २८ ।

शे यकि यादावार्थधातुके लिङि ऋतो रिङ् । रीङि प्रकृते रिङ्-
विधानसामर्थ्याद्दीर्घो न । भ्रियात् ।

No. 580.—Let *riṅ* be the substitute of the vowel *ri*, WHEN *śa* (No. 693) FOLLOWS, OR *yak* (No. 801), OR an *ārdhadhātuka* substitute of *liṅ* beginning with the letter *y*. The substitute *riṅ* presenting itself in this place, in the aphorism immediately preceding the present one (viz. VII. 4. 27), a long vowel is not substituted by No. 518—otherwise the direction to substitute *riṅ* (with a short vowel) would be unmeaning.—Thus we have *bhriyāt* "may he nourish."

उञ्च । १ । २ । १२ ।

ऋवर्णान्तात् परो लिङ्सिचो कितो स्तस्तडि । मृषीष्ट । मृषीया-
स्ताम् । अभर्षीत् ।

No. 581.—AND *liṅ* and *sich*, coming AFTER what ends in *ṛi* OR *ṛī*, are regarded as having an indicatory *k*, when an *ātmanepada* affix (*tuṅ*) follows. Thus—without the substitution of *guṇa* (No. 467), we have *bhriṣhīṣṭa* (No. 558) "may he nourish," *bhri-
shīyāstām* "may they two nourish," *abhāraṣṭ* (Nos. 457, 471, 472, 479, and 519) "he nourished."

ह्रस्वादङ्गात् । ८ । २ । २७ ।

सिचो लोपो ऋलि । अमृत । अहरिष्यत् । अहरिष्यत । हृञ्
हरणे । ३ । हरति । हरते । जहार । जह्रे । जहर्थे । जह्रिव ।
जह्रिम । जह्रिषे । हर्ता । हरिष्यति । हरिष्यते । हरतु । हरताम् ।
अहरत् । अहरत । हरेत् । हरेत । ह्रियात् । ह्रुषीष्ट । ह्रुषीयास्ताम् ।
अहर्षीत् । अहृत । अहरिष्यत् । अहरिष्यत । धृञ् धारणे । ४ ।
धरति । धरते । णीञ् प्रापणे । ५ । नयति । नयते । इपचष् पाके ।

इ । पचति । पचते । पपाच । पेषिथ । पपकथ । पेषे । पक्ता ।
 मच सेवायाम् । ७ । भक्षति । भक्षते । बभाच । भेजे । भक्ता ।
 मक्षति । मक्षते । अभक्षीत् । अभक्त । अभक्षाताम् । यच्च देवपूजा-
 संमत्तिस्वरसादानेषु । ८ । यञति । यञते ।

No. 582.—AFTER A SHORT INFLECTIVE BASE, there is elision of *sich*, if a *jhal* follows. Thus *abhrita* "he nourished," *abharishyat* or *abharishkyuta* "he would nourish."

The verb *hri* (*hriñ*) "to take" makes *harati* or *harate* "he takes," *jahāra* or *jahre* "he took," *jahartha* "thou didst take," *ja-kriwa* "we two took," *jahrima* "we took," *jahrishe* "thou didst take," *hartā* "he will take," *harishyati* or *harishyute* "he will take," *haratu* or *haratām* "let him take," *aharut* or *aharata* "he took," *harēt* or *harēta* "he may take," *hriyāt* (Nos. 580 and 337) or *hriśhīshu* (Nos. 355 and 558) "may he take," *hriśhīyātām* "may they two take," *ahārshīt* (No. 519) or *ahrita* (No. 582) "he took," *aharishyat* or *aharishkyuta* "he would take."

In like manner *dhri* (*dhriñ*) "to hold" makes *dharati* or *dharate* "he holds;" *ñi* (*ñiñ*) "to lead" makes *nuyati* or *nayate* "he leads;" *pach* (*ṣupachash*) "to cook" makes *pachati* or *pachate* "he cooks," *papācha* "he cooked," *pechiṭha* (Nos. 517 and 495) or *popaktha* (No. 516) "thou didst cook," *peche* (No. 494) "he cooked," *paktā* "he will cook;" *bhuj* (*bhaja*) "to serve" makes *bhajati* or *bhajate* "he serves," *babhāja* or *bhaje* (No. 578) "he served," *bhaktā* "he will serve," *bhakshyati* or *bhakshyate* "he will serve," *abhakshīt* (No. 499) or *abhakta* (No. 513) "he served," *abhakshātām* "they two served;" *yaj* (*yaja*) "to worship a deity, to associate with, to endow," makes *yajati* or *yajate* "he worships."

द्विष्यभ्यासस्वोभयेषाम् । इ । १ । १७ ।

यद्यादीनां यद्वादीनां चाभ्यासस्य संप्रसारणं लिटि । इयाच ।

No. 583.—WHEN LIT FOLLOWS, there is a vowel (No. 281) in the room OF the semi-vowel of THE REDUPLICATE OF BOTH sets of verbs, viz. *vach*, &c. (No. 584) and *grah*, &c. (No. 675). Thus *iyāja* "he worshipped."

वचिस्वपियजादीनां किति । ६ । १ । १५ ।

वचिस्वप्योर्यजादीनां च संप्रसारणं किति । ईचतुः । ईचुः । इयजिय ।
इयष्ट । ईजे । यष्ट ।

No. 584.—There is a vowel (No. 281) in the room of the semi-vowel OF VACH "to speak," SWAP "to sleep," AND YAJ, &c., when an affix with an indicatory *k* (No. 486) follows. Thus we have *i+aj+atuh*, which, by No. 283, becomes *ij+atuh*, and, by reduplication, *ij+ij+atuh*. By Nos. 428 and 55, this becomes finally *ijatuh* "they two worshipped," and so *ijuh* "they worshipped," *iyajithu* (where there is an indicatory *p*) or (without the augment—No. 517) *iyashthi* (Nos. 334 and 78) "thou didst worship," *ije* "he worshipped," *yushthā* (Nos. 334 and 78) "he will worship."

षढाः कः सि । ८ । २ । ४१ ।

षस्य ढस्य च कः स्यात् सकारे परे । यक्षति । यक्षते ।
इज्यात् । यक्षीष्ट । अयाक्षीत् । अयष्ट । वह प्रापणे । ६ । वहति ।
वहते । उवाह । ऊहतुः । ऊहुः । उवहिय ।

No. 585.—WHEN S FOLLOWS, there is K in the room OF SH OR PH. Thus (the *j*, by No. 334, having become *sh*), *yukshyati* or *yukshyate* "he will worship," *ijyāt* (Nos. 584 and 337) or *yakshīshā* "may he worship," *ayākshīt* (No. 499) or *ayashā* (Nos. 334 and 513) "he worshipped."

The verb *vah* (*vuha*) "to bear" makes *vhati* or *vuhite* "he bears," *uvāha* (No. 583) "he bore," *ūhutuh* (No. 584) "they two bore," *ūhuh* "they bore," *uvahithu* "thou didst bear."

ऋषस्तथोर्धोऽधः । ८ । २ । ४० ।

ऋषः परयोस्तथोर्धः स्यान्न तु दधातेः ।

No. 586.—Let there be DH in the room OF T OR TH coming AFTER A JHASH (a soft aspirate), but NOT if the *t* or *th* is a part OF the verb DHÁ "to hold." Thus, when we have *vah+tha* without the augment *if* (No. 517). The *h* being changed to *dh* by No. 276, the *th* of *thal* becomes *dh* by the present rule, and then *dh* by No. 78.

डो ढे डोपः । ८ । ३ । १३ ।

No. 587.—There is ELISION OF DH, WHEN DH FOLLOWS.

सहिवहोरोदवर्णस्य । ६ । ३ । ११२ ।

उवोषः । उवोठ । उहे । वोठा । वक्ष्यति । अवाक्षीत् । अवोठाम् ।
अवाक्षुः । अवाक्षीः । अवोठम् । अवोठ । अवाक्षम् । अवाक्ष्व ।
अवाक्ष्म । अवोठ । अवक्षाताम् । अवक्षत । अवोठाः । अवक्षायाम् ।
अवोक्षुम् । अवक्षि । अवक्ष्वहि । अवक्ष्महि ।

इति म्वादयः ।

No. 588.—When elision of *dh* (No. 587) has taken place, let *o* be the substitute in the room of the *ā* OF SHAH “to endure,” AND *VAH* “to bear.” Thus we have *uvodha* “thou didst bear,” *úhe* “he bore,” *voṭhā* (No. 586) “he will bear,” *vakshyati* (No. 585) “he will bear,” *aváksāt* (No. 499) “he bore,” *avodhām* (Nos. 513, 276, and 586) “they two bore,” *aváksuh* “they bore,” *aváksih* “thou borest,” *avodham* “you two bore,” *avodha* “you bore,” *aváksam* “I bore,” *aváksvā* “we two bore,” *aváksma* “we bore,” or, with the *ámanopada* affixes, *avodha* (Nos. 513, 276, and 586) “he bore,” *aváksātām* “they two bore,” *avakshata* “they bore,” *avodhāh* “thou borest,” *aváksāhām* “you two bore,” *avodhwam* “you bore,” *aváksāhi* “I bore,” *aváksvāhi* “we two bore,” *aváksmahi* “we bore.”

So much for the 1st class of verbs, consisting of “*bhā*, &c.”

The 2nd class of verbs begins with the verb *ad* (*ada*) “to eat.”

। अदादयः ।

अद मस्ये । १ ।

अदिप्रभृतिभ्यः ञपः । २ । ४ । ७२ ।

लुक् स्यात् । अति । अतः । अदन्ति । अत्सि । अत्यः । अत्य ।
अद्भि । अद्भुः । अद्भुः ।

No. 589.—Let there be elision (*luk*) OF *ĀP* (No. 419) AFTER *AD* “to eat,” &c. We then have *atti* (No. 90) “he eats,” *attak*

"they two eat," *adanti* "they eat," *atsi* "thou eatest," *atthak* "you two eat," *attha* "you eat," *admi* "I eat," *adwah* "we two eat," *admah* "we eat."

ल्लिद्यन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४० ।

अदो घसु स्यात् । जघास । उपधालोपः । घस्य चत्वंम् ।

No. 590.—Let *ghas* (*ghasṛi*) be OPTIONALLY the substitute of the root *ad*, WHEN LIṬ FOLLOWS. Thus we may have *jaghāsa* "he ate."

In making the next modification of this word, we have elision of the penultimate letter, from No. 540, and the substitution of a *char* for the *gh*, by No. 90, and we look forward.

शासिवसिघसीनां च । ८ । ३ । ६० ।

इशक्भ्यामेषां सस्य षः । जक्षतुः । जक्षुः । जघसिथ । जक्षयुः ।
जक्ष । जघास । जक्षिष । जक्षिम । आद । आदतुः । आदुः ।

No. 591.—AND let there be *sh* in the room of the *s* OF these verbs—viz. *śās* "to instruct," *vas* "to dwell," AND *GHAS* "to eat," coming after *in* or a guttural (see No. 169). Thus we have *jakshatuh* "they two ate," *jakshuh* "they ate," *jaghasitha* "thou didst eat," *jakshuthuh* "you two ate," *jaksha* "you ate," *jughāsa* "I ate," *jakshiva* "we two ate," *jakshima* "we ate." On the alternative allowed by No. 590, we have *āda* (No. 477) "he ate," *ādātuh* "they two ate," *āduh* "they ate."

इडच्यतिव्ययतीनाम् । ७ । २ । ६६ ।

अद् ऋ व्यञ् एभ्यस्थलो नित्यमिट् स्यात् । आदिथ । अता ।
अत्स्यति । अतु । अतात् । अताम् । अदन्तु ।

No. 592.—Let *IT* be always the augment OF *thal* coming after these—viz. *AD* "to eat," *RI* "to go," AND *VYEN* "to cover." Thus *āditha* "thou didst eat," *attā* "he will eat," *atsyati* "he will eat," *attu* "let him eat," *attāt* (No. 444) "may he eat," *attām* (No. 446) "let the two eat," *alantu* "let them eat."

हुभक्षयो हेर्धिः । ६ । ४ । १०१ ।

अद्भि । अतात् । अतम् । अत । अदानि । अदाष । अदाम ।

No. 593.—Let there be DHI instead OF HI (No. 447) AFTER the verb HU "to give," and what ends in JHAL. Thus *addhi* "do thou eat," *attāi* (No. 444) "mayst thou eat," *attam* "do you two eat," *atta* "eat ye," *adāni* "let me eat," *adāva* (Nos. 445 and 455) "let us two eat," *adāma* "let us eat."

अदः सर्वेषाम् । ७ । ३ । १०० ।

अदोऽपृक्तसर्वधातुकस्याट् स्यात् । आदत् । आताम् । आदन् ।
आदः । आतम् । आत । आदम् । आद् । आद् । अद्यात् । अद्याताम् ।
अद्युः । अद्यात् । अद्यास्ताम् । अद्यासुः ।

No. 594.—According to the opinion OF ALL the authorities, *at* shall be the augment of a unilateral affix coming AFTER the verb AD "to eat." Thus *ālat* (No. 478) "he ate," *āttām* "they two ate," *ālan* "they ate," *ālah* "thou atest," *āttam* "you two ate," *atta* "you ate," *ālam* "I ate," *ādva* (No. 455) "we two ate," *ādma* "we ate," *adyāt* (No. 461) "he may eat," *adyātām* "they two may eat," *adyuh* (No. 527) "they may eat," *adyāt* (No. 337) may he eat," *adyāstām* "may they two eat," *adyāsuḥ* "may they eat."

अहस्तनोर्घसु । २ । ४ । ३७ ।

अदः । अह् । अघसत् । आत्स्यत् । इन हिंसागत्योः । २ ।
हन्ति ।

No. 595.—WHEN LUŚ OR SAN (No. 752) FOLLOWS, let GHAS-
LṢI be the substitute of the verb *at*. Instead of *chli* (No. 471), there is *as* (No. 542). Thus *aghusat* "he ate," *āteyut* "he would eat."

The verb *han* (*hana*) "to kill or to go" makes *kanti* "he kills."

अनुदानोपदेशवनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो
असि क्विति । ६ । ४ । ३७ ।

अनुनासिकान्ताणामेषां लोपः क्विति क्विति । यमिरमिनमिगमिहनि-
मन्यतयोऽनुदानोपदेशाः । तनु अयु अियु अयु तयु अयु वनु मनु

तनोत्यादयः । हतः । घन्ति । हंसि । हयः । हय । हन्मि ।
हन्वः । हन्मः । अघान । अघतुः । अघ्नः ।

No. 596.—WHEN THERE FOLLOWS an affix, beginning with a JHAL and DISTINGUISHED BY AN INDICATORY K OR Ṛ, there is ELISION OF THE NASAL OF the following that end in a nasal, viz THOSE WHICH IN THEIR ORIGINAL ENUNCIATION ARE GRAVELY ACCENTED, AND VAN "to ask or beg," AND TAN "to stretch," &c.

Those which (ending in a nasal, see No. 510) are in their original enunciation gravely accented, are the following, viz : *yam* "to restrain," *ram* "to sport," *nam* "to bow," *gam* "to go," *han* "to kill," and *man* "to respect."

By "tan &c." (the verbs of the 8th class, which, *kṛi* excepted, end in a nasal,) are meant the following—viz *tan* "to stretch," *kshaṇ* "to kill," *kṣin* "to kill," *rin* "to go," *trin* "to eat grass," *ghrin* "to shine," *van* "to ask," and *man* "to understand."

By this rule we have *han*+*tas*=*hatah* (No. 535) "they two kill," *ghnanti* (Nos. 540 and 314) "they kill," *hansi* (No. 94) "thou killest," *hathah* "you two kill," *hatha* "you kill," *hanasi* "I kill," *hanwah* "we two kill," *hanmah* "we kill," *jaghāna* (Nos. 314, 488, and 489) "he killed," *jaghnatuh* (No. 540) "they two killed," *jaghnuh* "they killed."

अभ्यासाच्च । ७ । ३ । ५५ ।

हन्तेर्हस्य कुत्वम् । अघनिथ । अघन्य । अघ्नयुः । अघ्न ।
अघान । अघन । अघिष । अघिम । हन्ता । हनिष्यति । हन्तु ।
हतात् । हताम् । घन्तु ।

No. 597.—AND AFTER THE REDUPLICATE syllable, there is the substitution of a letter of the *k* class in the room of the *h* of the verb *han*. Thus we have *jaghanitha* (No. 517) or *jaghantha* "thou didst kill," *jaghathuh* (No. 540) "you two killed," *jaghna* "you killed," *jaghāna* (No. 489) or *jaghana* (No. 490) "I killed," *jaghniva* (No. 433) "we two killed," *jaghnima* "we killed," *hantā* (No. 510) "he will kill," *hanishyati* "he will kill," *hantu* "let him kill," *hatāt* (Nos. 444 and 596) "may be kill," *hatān* "let the two kill," *ghnantu* (Nos. 540 and 314) "let them kill."

हन्तेजः । ६ । ४ । ३६ ।
 हो ।

No. 598.—Let JA be the substitute OF the verb HAN, when *hi* (No. 447) follows.

Then, by No. 448, the *hi* would be elided, were it not for the rule here following.

असिद्धवद्वाभात् । ६ । ४ । २२ ।

इत उर्ध्वमापादसमप्रेराभीयम् । समानाश्रये तस्मिन् कर्तव्ये
 तदसिद्धम् । इति अस्यासिद्धत्वात् हेर्लुक् । अहि । हतात् ।
 हतम् । हत । इनानि । इनाव । इनाम । अहन् । अहताम् । अघ्नन् ।
 अहन् । अहतम् । अहत । अहनम् । अहन्ध । अहन्म । हन्यात् ।

No. 599.—The rules, reckoning FROM THIS one to the end of the chapter (viz the 4th chap. of the VIth Lecture), are called *ābhīya*, (because the chapter ends with a series of rules dependent on the aphorism) "BHĀSYA." When that (viz. one of the rules called *ābhīya*) is to be brought into operation, having the same place (for coming into operation. as another *ābhīya* which has already taken effect), that one (which has taken effect) shall be regarded AS NOT HAVING TAKEN EFFECT.

Thus (*ja* having been substituted for *han*, by No. 598, it might have been expected that the *hi* would be elided by No. 448, but) since the change to *ja* is not regarded as having been accomplished, elision of *hi* does not take place. So we have *jahī* "do thou kill," *hatāt* (Nos. 444 and 596) "mayst thou kill," *hatam* "do you two kill," *hata* "do you kill," *hanāni* "let me kill," *hanāva* "let us two kill," *hanāma* "let us kill," *ahan* (Nos. 458 and 199) "be killed," *ahatām* (No. 596) "they two killed," *ahnan* (Nos. 540, 314, and 26) "they killed," *ahan* (Nos. 458 and 199) "thou didst kill," *ahatam* "you two killed," *ahata* "you killed," *ahanam* "I killed," *ahanva* "we two killed," *ahanma* "we killed," *hanyat* (No. 461) "he may kill."

आर्षधातुके । २ । ४ । ३५ ।

इत्यधिकृत्य ।

No. 600.—WHERE the affix in question is *ÁRDHADHÁTUKA* (No. 436—this aphorism having been placed as a regulator (among others of the rule following—we look forward).

इनो बध लिङि । २ । ४ । ४२ ।

No. 601.—Let *BADH* be the substitute OF the verb *HAN*, WHEN *LIÑ* FOLLOWS. (No. 600.)

खुङि च । २ । ४ । ४३ ।

वध्यात् । वध्यास्ताम् । अबधीत् । अहनिष्यत् । यु मिश्रयामि-
प्रखयोः । ३ ।

No. 602.—AND WHEN *LUÑ* FOLLOWS (let *badh* be the substitute of *han*, as directed in No. 601—provided the affix, as ruled by No. 600, is *árdhadhátuka*). Thus we have *badhyét* (No. 337) "may he kill," *budhyaistám* "may they two kill," *abadhét* "he killed," *ahunishyat* "he would kill."

The verb *yu* "to mix or to separate" is next conjugated.

उतो वृद्धिर्लुकि इलि । ७ । ३ । ८६ ।

लुक्विषय उतो वृद्धिः पिति हलादो शार्धधातुके न त्वभ्यस्तस्य ।
योति । युतः । युवन्ति । योषि । युचः । युच । योमि । युवः । युमः ।
युयाव । यविता । यविष्यति । योत् । युतात् । अयोत् । अयुताम् ।
अयुषन् । युयात् । इह वृद्धिर्न भाष्ये पिच्च डित्त डित्त पित्रेति
ष्याख्यानात् । युयाताम् । युयुः । यूयात् । यूयास्ताम् । यूयासुः ।
अयाधीत् । अयविष्यत् । या प्रापथे । ४ । याति । यातः । यान्ति ।
ययो । याता । यास्यति । यात् । अयात् । अयाताम् ।

No. 603.—WHERE elision, through *LUK*, HAS TAKEN PLACE (as by No. 589), let *VRIDDHI* be substituted in the room OF SHORT *U*, WHEN a *árvudhátuka* affix, beginning with A CONSONANT and distinguished by an indicatory *p*, FOLLOWS:—but not if the verb be reduplicated. Thus we have *yu + tip = yauti* "he mixes," *yutak*

"they two mix," *yuvanti* (No. 220) "they mix," *yaushi* (No. 169)
 "thou mixest," *yuthuk* "you two mix," *yutha* "you mix," *yaumi*
 "I mix," *yuvuk* "we two mix," *yumah* "we mix," *yuyāva* (No. 202)
 "be mixed," *yavitā* (Nos. 433 and 420) "he will mix," *yuvishyati*
 "he will mix," *yuvtu* "let him mix," *yutāt* (No. 444) "may he
 mix," *ayaut* "he mixed," *ayutām* "they two mixed," *ayuvan* (No.
 457) "they mixed," *yuyāt* (No. 461) "he may mix,"—here there is
 not *vidhi* (from No. 603), because, according to the explanation
 in the *Mahābhāṣya*, "what has an indicatory *p* has not an
 indicatory *ś*, and what has an indicatory *ś* has not an indi-
 catory *p*":—(so, when *yāsuḥ* came, which, see No. 460, is
 regarded as having an indicatory *ś*, the *tip* ceased to be re-
 garded as having an indicatory *p*, without which No. 603 does
 not apply). So *yuyātām* "they two may mix," *yuyuk* (No.
 527) "they may mix," *yūyāt* (Nos. 518 and 337) "may he mix,"
yūyātām "may they two mix," *yūyāuk* "may they mix," *ayāvāt*
 (No. 519) "be mixed," *ayuvishyat* (Nos. 433 and 420) "he would
 mix."

The verb *yā* "to go" makes *yāti* "he goes," *yātuk* "they two
 go," *yānti* "they go," *yayau* (No. 523) "he went," *yātā* "he will
 go," *yāsyati* "he will go," *yātu* "let him go," *ayāt* "he went," *ayāt-
 tān* "they two went."

सङ्घः शकटायनस्यैव । ३ । ४ । १११ ।

आदन्ताङ्गुलो मेर्जुस् वा । अयुः । अयान् । यायात् । यायाताम्
 यायुः । यायात् । यायास्ताम् । यायासुः । अयासीत् । अयास्यत्
 यवञ्च यस्तिगन्धनयोः । ५ । भादीप्पो । ६ । प्या शेचे । ७ । य
 वञ्चि । ८ । द्रा कुम्भार्या गतो । ९ । प्या मञ्चये । १० । रा दाने
 ११ । सा आदाने । १२ । दाप् सवने । १३ । ख्या प्रकथने । १४
 अयं सार्वधातुश्च यव प्रयोक्तव्यः । विद् दाने । १५ ।

No. 604.—In the opinion of *SĀKATĀYANA* ONLY (and hence
 optionally), *jas* is the substitute of *jki* in the room of *LAI*
 after what ends in long *ā*. Thus *ayuk* (No. 527) or *ayān* (No. 24)
 "they went," *yūyāt* (No. 461) "he may go," *yūyātām* "they tw

may go," *yáyuḥ* (No. 527) "they may go," *yáyaṭi* (No. 337) "may he go," *yáyástām* "may they two go," *yáyásuḥ* "may they go," *ayáḥ* "he went," *ayásyat* "he would go."

In the same way are conjugated *vá* "to go or smell," *bhá* "to shine," *shná* "to bathe," *śrá* "to cook," *drá* "to go badly," *yaś* "to eat," *rá* "to give," *lá* "to take," *dá* "to cut," and *khyá* "to relate." This (viz. *khyá*) is to be employed only with the *śravadhātuba* affixes.

The next verb to be conjugated is *vid* "to know."

विदो षटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

वेत्तेर्लटः परस्मैपदानां षसादयो वा । वेद । विदतुः । विदुः ।
वेत्थ । विदथुः । विद । वेद । विद्वुः । विद्वुः । पद्ये । वेत्ति । वि-
त्तः । विदन्ति ।

No. 605.—The affixes *nal*, &c. (No. 424) are **OPTIONALLY** used instead of the *parasmaipada* substitutes of **LAṬ** coming **AFTER** the verb **VID** "to know." Thus *vedu* (No. 485) "he knows," *vidatuh* "they two know," *viduh* "they know," *vettha* "thou knowest," *vidathuh* "you two know," *vida* "you know," *veda* "I know," *viduḥ* "we two know," *vidma* "we know." On the other alternative, we have *vetti* (No. 485) "he knows," *vittuh* (No. 467) "they two knew," *vidanti* "they know."

उषविद्जायुभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ।

यभ्यो लिट्याम् वा । विदेरदन्तत्त्वप्रतिष्ठात्तादामि न गुञ् ।
विदाश्कार । विवेद । वेदिता । वेदिष्यति ।

No. 606.—The augment *am* is **OPTIONALLY** employed **AFTER** these—viz. **UṢH** "to burn," **VID** "to know," AND **JÁGRĪ** "to wake,"—when *liṭ* follows.

As there is an agreement (in the present instance) to regard the verb *vid* as ending in short *a* (*vida*), *guna* is not substituted (as it would otherwise have been by No. 485). Thus we have *vidé-chaḥra* or *viveda* "he knows," *veditá* "he will know," *vedishya-ti* "he will know."

विदांङुर्वन्वित्यन्यतरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

वेत्तेलौठ्याम् गुणाभावो लोटो लुग्लोऽन्तकरोत्यनुप्रयोगश्च निपा-
त्यते । पुरुषवचने न विवक्ष्यते । विदांङुरोतु ।

No. 607.—When *loṭ* comes after the verb *vid*, then OPTION-
ALLY the augment *ām* is irregularly attached; there is no substi-
tution of *guṇa* (from No. 420—which fact is indicated by the ex-
hibition of the form *vidān* in the aphorism); there is elision (*lak*) of *loṭ*; and the verb *kṛi* “to make,” with the terminations
of the imperative, is appended, (giving, for example, *VIDĀK-
KURVANTU*). One particular person and number is not alone intend-
ed to be spoken of (by the employment, in the aphorism, of the form
vidānkurvantu).

Thus we may have *vidānkurotu* “let him know.”

तनादिङुभ्य उः । ३ । १ । ७६ ।

अपोऽपवादः ।

No. 608.—Let *u* come AFTER the verbs *TAN*, &c. (No. 719),
AND after the verb *KṚI* “to make.” This debars the application of
ṣap (No. 419).

अत उत् सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उत्स्यमान्तस्य कुषोऽत उत् सार्वधातुके कृत्ति । विदांकु-
रताम् । विदांकुस्ताम् । विदांकुर्वन्तु । विदांकुह । विदांकरषाणि ।
अवेत् । अविताम् । अविदुः ।

No. 609.—Let SHORT *u* be the substitute OF the SHORT *a* of (*kar*,
the modified form of) the verb *kṛi*, ending with the affix *u* (No. 608),
WHEN A SĀRVADHĀTUKA termination, with an indicatory *k* or *ś*, FOL-
Lows. Thus *vidānkurudā* (No. 607) “may he know,” *vidānkurutām*
“let the two know,” *vidānkurvantu* “let them know,” *vidānkuru*
“know thou,” *vidānkuravāni* (No. 420) “let me know,” *avet* (Nos.
458, 485, and 199) “he knew,” *avittām* “they two knew,” *aviduh*
(No. 481) “they knew.”

इष । ८ । १ । ७५ ।

धातोर्दस्य पदान्तस्य सिपि रुवो । अवेः । अवेत् । विद्यात् ।
विद्यास्ताम् । अवेदीत् । अवेदिष्यत् । अस भुवि । १६ । अस्ति ।

No. 610.—AND when *sip* follows, *ru* is optionally the substitute OF the *D* of a verb, when the *d* is at the end of a *pada*. Thus we have *aveh* (No. 111) or *avet* "thou. knewest," *vidyāt* "he may know, or, may he know," *vidyāstām* "may they two know," *avedit* "he knew," *avedishyat* "he would know."

The verb *as* "to be" makes *asti* "he is."

असौरल्लोपः । ६ । ४ । १११ ।

अस्यास्तेश्चातो लोपः सार्वधातुके कृत्ति । स्तः । सन्ति ।
असि । स्यः । स्य । अस्मि । स्वः । स्मः ।

No. 611.—Let there be ELISION OF the *A* OF the affix *śNAM* (No. 714) AND of the verb *as* "to be," when a *sarvadhātuka* affix, with an indicatory *k* or *ś*, follows. Thus *stak* (No. 535) "they two are," *santi* "they are," *asi* (No. 438) "thou art," *sthaś* "you two are," *stha* "you are," *asmi* "I am," *svaś* "we two are," *smak* "we are."

उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यचपरः । ८ । ३ । ८७ ।

उपसर्गेषुः प्रादुर्भ्यास्तेः सस्य षो यकारेऽचि च परे । निष्पात् ।
प्रतिषन्ति । प्रादुर्भन्ति । यचपरः क्तिम् । अमिस्तः ।

No. 612.—Let *śk* be the substitute of the *s* OF the verb *as* "to be," coming AFTER a letter of the *pratyāhāra* *in* in AN UPA-SARGA (No. 47) OR after the indeclinable word *PRĀDUS* "evidently," WHEN the letter *y* OR A VOWEL FOLLOWS. Thus (after the *upasarga* *ni*, when *y* follows the *s*), *nishyāt* "he may go out;" (when a vowel follows the *s*), *pranishanti* "they go out," *prāduhshanti* "they are manifest."

Why do we say, "when the letter *y* or a vowel follows?" witness *abhisak* "they two surpass."

अस्तेभ्युः । २ । ४ । ५२ ।

आर्धधातुके । बभूव । भविता । भविष्यति । अस्तु । स्तात् ।
स्ताम् । सन्तु ।

No. 613.—Let BHÚ be the substitute OF the verb AS “to be,” when an *ardhadhātuka* affix follows. Thus *babhūva* (No. 431) “he was,” *bhaviṣyati* “he will be,” *bhaviṣyati* “he will be,” *astu* “let him be,” *stāt* (Nos. 444 and 611) “may he be,” *stām* “let the two be,” *santu* “let them be.”

असौरेद्वावभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११६ ।

घोरस्तेश्चेत्वं स्याद्वावभ्यासलोपश्च । यधि । स्तात् । स्ताम् ।
स्त । असामि । असाव । असाम । आसीत् । आस्ताम् । आसन् ।
स्यात् । स्याताम् । स्युः । भूयात् । अभूत् । अभविष्यत् । इय
यतो । १७ । यति । इतः ।

No. 614.—Let there be a change to K OF a verb termed GHU (No. 662) AND of the verb AS, WHEN HI (No. 447) FOLLOWS, AND let there be ELISION OF A REDUPLICATE syllable. Then (the *hi* being changed to *dhi* by No. 593), we have *edhi* “be thou,” *stāt* (Nos. 444 and 611) “mayst thou be,” *stām* “be you two,” *stā* “be you,” *asāni* “let me be,” *asāva* “let us two be,” *asāma* “let us be,” *asāt* (Nos. 478 and 479) “he was,” *asātm* “they two were,” *asān* “they were,” *syāt* “he may be,” *syātm* “they two may be,” *syuh* “they may be,” *bhaviṣyāt* (No. 613) “may he be,” *abhāsi* “he was,” *abhaviṣyāt* “he would be.”

The verb *i* (*in*) “to go” makes *eti* (No. 420) “he goes,” *itā* (Nos. 535 and 467) “they two go.”

इयो यय् । ६ । ४ । ८१ ।

अवादी प्रथये परे । यन्ति ।

No. 615.—Let YAN be the substitute OF the root IN, when an affix, beginning with a vowel, follows. Thus *yanti* “they go.”

अभ्यासस्यासवर्णे । ६ । ४ । ७८ ।

इहवर्षयोरियदुच्यते स्तोऽसर्वेषुचि । इयाय ।

No. 616.—*Iyañ* and *uvañ* are the substitutes of *i* and *u* OF A REDUPLICATE, WHEN A HETEROGENEOUS vowel FOLLOWS. Thus *iyáyu* (Nos. 426, 202, and 29) "he went."

दीर्घ इयः किति । ७ । ४ । ६६ ।

इयोऽभ्यासस्य दीर्घः किति लिटि । ईयतुः । ईयुः । इययिष । इयेथ । एता । एष्यति । एतु । ऐत् । ऐताम् । आयन् । इयात् । ईयात् ।

No. 617.—Let A LONG vowel be instead of the reduplicate OF the verb IN, WHEN WHAT substitute for *liç* HAS AN INDICATORY K (No. 486) FOLLOWS. Thus *fyatuk* "they two went," *fyuk* "they went," *iyayitha* (Nos. 433 and 517) or *iyetha* (Nos. 515, 420, and 616) "thou didst go," *etá* "he will go," *eshyati* "he will go," *etu* "let him go," *ait* (Nos. 478 and 218) "he went," *aitám* "they two went," *áyan* (No. 29) "they went," *iyát* "he may go," *fyát* (No. 518) "may he go."

एतेर्लिङि । ७ । ४ । २४ ।

उपसर्गात् परस्य इयोऽणो इस्व आर्धधातुके किति लिङि । निरियात् । उभयत आच्ययणे जान्तादिषु । अमीयात् । अयः किम् । समेयात् ।

No. 618.—Let there be a short vowel in the room OF the *en* (*i*) of the verb IN coming after an *upasarga*, WHEN an *árdhadhātuka* substitute for *LIK*, with an indicatory *k* (No. 466), FOLLOWS. Thus *nir + fyát = niriyát* "may he go forth."

In the example *abhífyát* "may he go up to," the short vowel is not substituted; for the rule (VI. 1. 85.) that "a single letter substituted shall be regarded as the final of the preceding word and the initial of the following word," does not apply, when the operation directed depends upon both what precedes and what follows:—so then, as the *f*, in *abhífyát*, cannot be regarded as a part at once of the *upasarga* and of the verb, the rule No. 618 consequently does not apply.

Why do we say, "of the *an*!" witness *sam* + *syāt* = *samasyāt* (= *sam* + *s* + *syāt*) "may he come," where the rule does not apply, as the verb begins with *ock*.

इयो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

मानिष्येति सिचो लुङ् । अगात् । ऐष्यत् । शीङ् स्वप्ने । १८ ।

No. 619.—Let *GI* be the substitute OF the root *IN*, WHEN *LUG* FOLLOWS. BY No. 478, there is elision (*lut*) of the *sich* (No. 472). Thus *agāt* "he went," *aishyat* (Nos. 478 and 218) "he would go."

The next verb to be conjugated is *śī* (*śīh*) "to sleep."

शीङ्ः सार्वधातुके गुणः । ७ । ४ । २१ ।

शेते । श्याते ।

No. 620.—Let *GUṆA* be the substitute OF *śīh* "to sleep," WHEN A *SĀRVADHĀTUKA* affix FOLLOWS. Thus *śete* (No. 543) "he sleeps," *śayāte* (No. 29) "they two sleep."

शीङो रुट् । ७ । १ । ६ ।

शीङो ऋदेशस्यातो रुट् । शेरते । शेवे । श्याथे । शेध्वे । श्ये । शेवहे । शेमहे । शिश्ये । शिष्याते । शिष्यिरे । शयिता । शयिष्यते । शेताम् । श्याताम् । शेरताम् । अशेत । अश्याताम् । अशेरत । शयीत । शयीयानाम् । शयीरन् । शयिषीष्ट । अशयिष्ट । अशयिष्यत । इङ् अध्ययने । १६ । इङिक्वावध्युपसर्गतो न व्यभिचरतः । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

No. 621.—Let *RUT* (*r*) be the augment of the *a* of the substitute for *śī* (No. 421) AFTER the verb *śīh* "to sleep." Thus *śerate* (No. 559) "they sleep," *śeśhe* "thou sleepest," *śayāte* "you two sleep," *śerthas* "you sleep," *śays* "I sleep," *śevahs* "we two sleep," *śemahs* "we sleep," *śīsyē* (Nos. 429 and 548) "he slept," *śīsyāte* "they two slept," *śīsyire* (No. 548) "they slept," *śayitā* (No. 433) "he will sleep," *śayishyate* "he will sleep," *śetām* (No. 552) "let him sleep," *śayitām* "let the two sleep," *śeratām* (No. 621) "let them sleep," *śete* "he slept," *śayitām* "they two

slept," *asērata* (Nos. 559 and 621) "they slept," *śayīta* (Nos. 555 and 463) "he may sleep," *śayīyātām* "they two may sleep," *śayīraṅ* (No. 556) "they may sleep," *śayīśīṣa* (No. 558) "may he sleep," *asīyīṣa* (Nos. 420, 472, and 433) "he slept," *asīyīshyata* (No. 435) "he would sleep."

The next verb to be conjugated is *i* (*iś*) "to study." This verb and *i* (*ik*) "to remember" never appear apart from the preposition *adhi*. Thus *adhīte* (No. 543) "he studies," *adhīyate* (No. 220) "they two study," *adhīyate* (No. 559) "they study."

गच्छ्, लिटि । २ । ४ । ४६ ।

इङ् । अधिखगे । अध्येता । अध्येष्यते । अधीताम् । अधीया-
ताम् । अधीयताम् । अधीष्व । अधीयायाम् । अधीध्वम् । अध्ये-
ये । अध्ययावहे । अध्ययामहे । अध्येत । अध्येयाताम् । अध्ये-
यत । अध्येथाः । अध्येयायाम् । अध्येध्वम् । अध्येयि । अध्येव-
हि । अध्येमहि । अधीयीत । अधीयीयाताम् । अधीयीरन् । अ-
ध्येषीष्ट ।

No. 622.—Let *GA* be the substitute of the verb *i* (*iś*) "to study," WHEN *LIT* FOLLOWS. Thus *adhijugs* (Nos. 548 and 524) "he studied," *adhyetā* (No. 420) "he will study," *adhyeshyats* "he will study," *adhīstām* (No. 552) "let him study," *adhīyātām* "let the two study," *adhīyatām* (No. 559) "let them study," *adhīstwa* (No. 553) "do you study," *adhīyāthām* "do you two study," *adhīdhvam* (No. 553) "do you study," *adhyayai* (No. 554) "let me study," *adhyayāvahai* "let us two study," *adhyayāmahai* "let us study," *adhyaita* (Nos. 478 and 218) "he studied," *adhyaiyātām* "they two studied," *adhyaiyata* (No. 559) "they studied," *adhyaiṭhāh* "thou didst study," *adhyaiyāthām* "you two studied," *adhyaidhvam* "you studied," *adhyaiyi* "I studied," *adhyaiyati* "we two studied," *adhyainuki* "we studied," *adhīyīta* (Nos. 555, 461, 463, and 220) "he may study," *adhīyīyātām* "they two may study," *adhīyīraṅ* (No. 556) "they may study," *adhyaiśīṣa* (No. 558) "may he study."

विभाषा चकृच्छकोः । २ । ४ । ५० ।

इहो गच्छ ।

No. 623.—The substitution of *gā* (No. 622) in the room of *ī* (*īā*) "to study" is **OPTIONALLY** made, **WHEN** *LUK* AND *LRIN* FOLLOW.

गाढःकुटादिभ्योऽभ्यिन्ङित् । १ । २ । १ ।

गाढदेशात् कुटादिभ्यश्चाञ्जितः प्रत्यया हितः स्युः ।

No. 624.—**WHAT** affixes **HAVE** **NOT** **AN** **INDICATORY** *ñ* **OR** *ṅ* shall be considered to **HAVE** **AN** **INDICATORY** *ñ* (No. 467), when they come **AFTER** *GA* (No. 622) **AND** the verbs *KUT* "to be crooked," &c.

घुमास्यागापाञ्जातिसां हलि । ई । ४ । ईई ।

यथामात ईत् स्याद्दुलादो कृदित्यार्थधातुके । अद्यगीष्ठ । अध्ये-
ष्टु । अध्यगीष्यत् । अध्येष्यत् । दुह प्रपूरये । २० । दोग्धि । दु-
ग्धः । दुहन्ति । धोषि । दुग्धे । दुहाते । दुहते । धुषे । दुह-
षे । धुग्धे । दुहे । दुहृहे । दुह्महे । दुदोह । दुदुहे । दोग्धा ।
धोष्यति । धोष्यते । दोग्धु । दुग्धात् । दुग्धाम् । दुहन्तु । दुग्धि ।
दुग्धात् । दुग्धम् । दुग्ध । दोहानि । दुग्धाम् । दुहाताम् । दुहताम् ।
धुष्व । दुहायाम् । धुग्धम् । दोहे । दोहावहे । दोहामहे ।
अधोक् । अदुग्धाम् । अदुहन् । अदोहम् । अदुग्ध । अदुहाताम् ।
अदुहत् । अधुग्धम् । दुहात् । दुहीत् ।

No. 625.—**WHEN** an *ārdhadhātuka* affix, beginning with a **CONSONANT** and distinguished by an **INDICATORY** *k* or *ś*, **FOLLOWS**, then let long *ī* be the substitute of the long *ā* **OF** the verbs termed *GHU* (No. 662), and of *MĀ* "to measure," *SHTHĀ* "to stand," *GĀ* "to study," *PĀ* "to drink," *HĀ* "to abandon," **AND** *SHO* "to destroy." Thus *adhyagīṣṭa* (No. 623) or, alternatively, *adhyaiṣṭa* (No. 218) "he studied," *adhyagīṣyata* (No. 623) or *adhyaiṣyata* "he would study."

The verb *duh* (*duha*) "to milk" makes *dogḥi* (Nos. 277, 586, and 25) "he milks," *dugdhah* (No. 535) "they two milk," *duhanti* "they milk," *dhokahi* (Nos. 277, 278, 169, and 89) "thou milkest,"

or, with the *átmanepada* terminations, *dugdhe* (Nos. 543 and 535) "he milks," *duháte* "they two milk," *duhate* (No. 559) "they milk," *dhrukshe* (Nos. 277, 278, 169, 90, and 535) "thou milkest," *duháthe* "you two milk," *dhugdhwae* (No. 277) "you milk," *duhe* "I milk," *duhwae* "we two milk," *duhmahe* "we milk," *dudoha* (No. 485) or *duduhe* (No. 548) "he milked," *dogdhá* (No. 586) "he will milk," *dhokshyati* (Nos. 277 and 278) or *dhokshyate* "he will milk," *dogdhu* "let him milk," *dugdhat* (Nos. 444 and 467) "may he milk," *dugdham* "let the two milk," *duhantu* "let them milk," *dugdhi* (No. 593) "do thou milk," *dugdhat* (No. 444) "mayst thou milk," *dugdham* "do you two milk," *dugdha* "milk ye," *doháni* "let me milk," *dugdham* (No. 552) "let him milk," *duhátám* "let the two milk," *duhatám* (No. 559) "let them milk," *dhrukshe* (No. 278) "do thou milk," *duhátám* "do you two milk," *dhugdhwam* (No. 278) "milk ye," *dohai* (No. 554) "let me milk," *dohávahāś* "let us two milk," *dohámahai* "let us milk," *adhok* (Nos. 199 and 278) "he milked," *adhugdham* (No. 586) "they two milked," *adhūm* "they milked," *adhūm* "I milked," *adhugdha* "he milked," *adhuhátám* "they two milked," *adhuhata* (No. 559) "they milked," *adhugdhwam* (No. 277) "you milked," *dubhyát* "he may milk," *duhíta* (No. 555) "he may milk."

लिङ्सिचावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ।

इक्ष्मीपाद्दलः परो लिङ्सिचो कितौ स्तस्त्रि । धुवीष्ट ।

No. 626.—The substitutes of *LIṅ* (No. 459) AND *SICH* (No. 472), coming after a consonant that adjoins an *iē*, WHEN THE *ÁTMANEPADA* affixes ARE EMPLOYED, are regarded as having an *indicatory k* (No. 467). Thus, *gunu* not being substituted, we have *dhrukshe* (Nos. 277, 278, and 535) "may he milk."

शब्द इगुपधादनितः क्त्सः । ३ । १ । ४५ ।

इगुपधो यः शलन्तस्तस्मादनितस्त्रेः क्त्सादेशः । चयुचत् ।

No. 627.—AFTER that verb which ends in a *śāl*, with an *ik* for its *PENULTIMATE* letter, AND does NOT take the augment *IT* (No. 510), let *KSA* (i. e. *sa*—No. 155) be the substitute of *ca* (No. 471). Thus *adhukshat* (Nos. 277, 278, 90, and 169) "he milked"

सुग्वा दुहृदिहृद्विहृगुहामात्मनेपदे दन्त्ये।७।३।७३।

यवां वचस्य सुग्वा दन्त्ये तद्धि । अदुग्ध । अधुक्षत ।

No. 628.—WHEN AN *Ātmanepada* affix, beginning with AN *IDENTAL*, FOLLOWS, there is *OPTIONALLY ELISION* (*luk*) (of the vowel—see No. 27—) of the *kas* (No. 627) OF these verbs viz. *DUH* “to milk,” *DIH* “to accumulate,” *LIH* “to lick,” AND *GUH* “to cover.” Thus (the *s* also being elided by No. 513) we have either *adugdha* (Nos. 277 and 586) or *adhukshata* (No. 627) “he milked.”

कस्रस्वाचि।७।३।७२।

अवादो तद्धि वचस्य लोपः । अधुक्षाताम् । अधुक्षन्त । अदुग्धाः । अधुक्षयाः । अधुक्षायाम् । अधुग्ध्वम् । अधुक्षध्वम् । अधुक्षि । अधुक्षवहि । अधुक्षामहि । अधोक्ष्यत । एवं दिह उपचये । २१ । लिह आस्वादने । २२ । लेठि । लीठः । लिहन्ति । लेक्षि । लीठे । लिह्यते । लिह्यते । लिषे । लिहाये । लीठे । लिह्ये । लिह्ये । लेठसि । लेठसे । लेक्ष्यति । लेक्ष्यते । लेडु । लीठात् । लीठाम् । लिहन्तु । लीठि । लेहानि । लीठाम् । अलेट् । अलेड् । अलिक्षत् । अलिक्षत । अलीठ । अलेक्ष्यत् । अलेक्ष्यत । ब्रूष् व्यक्तायां चाचि । २३ ।

No. 629.—There is elision (*lopa*) OF *KSA* (Nos. 627 and 27), WHEN an *Ātmanepada* affix, beginning with AN *ACH*, FOLLOWS. Thus *adhukshātām* “they two milked,” *adhukshanta* (No. 559) “they milked,” *adugdhāh* (Nos. 277 and 586) or *adhukshathāh* (No. 627) “thou didst milk,” *adhukshāthām* “you two milked,” *adhugdhvām* (No. 628) or *adhukshadhvām* “you milked,” *adhukshī* “I milked,” *adhukshāvahi* (No. 422) “we two milked,” *adhukshāmahi* “we milked,” *adhokshyata* (Nos. 435, 485, and 487) “he would milk.”

In the same way the verb *dīk* (*dīka*) “to accumulate.” The verb *lik* (*lika*) “to lick” makes *leṣhī* (Nos. 276, 586, and 587) “he licks,” *leṣhāh* (No. 131) “they two lick,” *likhanti* “they lick,” *lekshī*

(Nos. 276 and 585) "thou lickest,"—or *liḡhe* (No. 543) "he licks," *lihāte* "they two lick," *lihate* (No. 559) "they lick," *likāte* "thou lickest," *lihāthe* "you two lick," *liḡhwe* "you lick," *līleka* or *līlīke* "he licked," *leḡhāsi* or *leḡhāse* "thou wilt lick," *lekahyati* or *lekahyate* "he will lick," *leḡhu* "let him lick," *liḡhāt* (Nos. 444 and 467) "may he lick," *liḡhām* (No. 552) "let him lick," *likantu* "let them lick," *liḡhi* (No. 447) "lick thou," *leḡhāni* "let me lick," or *liḡhām* (No. 552) "let him lick," *aleḡ* (Nos. 276, 199, and 165) or *aleḡ* (No. 82) "he licked," *alīkshat* (Nos. 627, 276, and 585), or *alīkshata*, or *alīḡha* (No. 628) "he licked," *alekshyat* or *alekshyate* "he would lick."

The next verb to be conjugated is *brū* (*brūñi*) "to speak articulately."

ब्रुवः पञ्चानामादित आहो ब्रुवः । ३ । ४ । ८४ ।

ब्रुवो लउस्तिबादीवां पञ्चानां बलादयः पञ्च वा सुसुंवरवाहा-
देयः । आह । आहतुः । आहुः ।

No. 630.—Instead OF THE FIRST FIVE tense-affixes *tip*, &c. substituted for *laḡ*, coming AFTER the verb BRŪ "to speak," there may optionally be *ṅal*, &c. (No. 424); *ĀH* being at the same time the substitute in the room OF BRŪ. Thus *āha* "he says," *āhatu* "they two say," *āhu* "they say."

आहस्यः । ८ । २ । ३५ ।

आलि । चत्वम् । आत्य । आहयुः ।

No. 631.—Instead OF (the final of) *ĀH* (No. 630) there is *TE*, when a *jhal* follows. Then there is a change of the *tā* to a *chā* by No. 90, and we have *ātīha* "thou sayest," *āthātu* "you two say."

ब्रुव ईट् । ७ । ३ । ८३ ।

ब्रुवो बलादेः पित ईट् । ब्रुवीति । ब्रुतः । ब्रुवन्ति । ब्रुते ।
ब्रुवाते । ब्रुवते ।

No. 632.—*IT* is the augment of an affix, beginning with a consonant and distinguished by an indicatory *p*, coming AFTER the verb BRŪ "to speak." Thus *bravīti* (No. 420) "he speaks,"

brúta "they two speak," *bruvanti* (No. 220) "they speak," *brúta* (No. 543) "he speaks," *bruváti* "they two speak," *bruvate* (No. 559) "they speak."

ब्रुवो वचिः । २ । ४ । ५ । ३ ।

वार्थयातुके । उवाच । उचतुः । उचुः । उवचिथ । उवकथ ।
उचे । वक्ता । वक्ष्यति । वक्ष्यते । ब्रवीतु । ब्रूतात् । ब्रूताम् । ब्रु-
वन्तु । ब्रूहि । ब्रवाथि । ब्रूताम् । ब्रवे । अब्रवीत् । अब्रूत । ब्रूयात् ।
ब्रूयैत । उच्यात् । वचीष्ट ।

No. 633.—The root *VACH* is the substitute OF *BRÚ* "to speak," when an *ardhadhátuka* affix follows. Thus *uvácha* (Nos. 432, 583, and 489) "he spoke," *úchatuh* (No. 584) "they two spoke," *úchuh* "they spoke," *uvachitha* (No. 517) or *uvuktha* (No. 333) "thou spoked," *úche* (No. 548) "he spoke," *vaktá* "he will speak," *vakshya-ti* or *vakshyate* "he will speak," *bravítu* (No. 632) "let him speak," *brúdti* (No. 444) "may he speak," *brútam* "let the two speak," *bruvantu* (No. 220) "let them speak," *brúhi* "speak thou," *bruvámi* "let me speak," *brútam* (No. 552) "let him speak," *braváti* (No. 554) "let me speak," *abravít* (No. 632) "he spoke," *abrúta* "he spoke," *brúyáti* or *bruváti* (Nos. 555, 463, and 220) "he may speak," *uchyáti* (Nos. 466 and 584) or *vakshisha* (No. 555) "may he speak."

अस्वतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् । ३ । १ । ५ । २ ।

ङ् ।

No. 634.—Instead of *chli* (No. 471), there shall be *AN* AFTER the verbs *AS* "to throw," *VACH* "to speak," AND *KHYÁ* "to speak."

वच उम् । ७ । ४ । २० ।

वक्ति परे । अवोचत् । अवक्ष्यत् । अवक्ष्यत ।

No. 635.—When *av* (No. 634) follows, let *UM* be the aug-ment OF the verb *VACH* "to speak." Thus *avochat* (No. 265) "he spoke," *avakshyat* or *avakshyate* "he would speak."

चर्करीतं च । चर्करीतमिति यदुत्पन्नं तददादौ बोध्यम् । उरुव्
चाच्छादने । २४ ।

No. 636.—“AND a verb in the shape indicated by the term CHARKARĪTA,” i. e. at the end of which the affix *yaś* (No. 758) has been replaced by a blank (*luk*), is to be regarded as belonging to the 2nd class of verbs, “*ad, &c.*” (No. 589.)

The verb *úrṇu* (*úrṇuh*) “to cover” is next to be conjugated.

ऊर्योतेर्विभाषा । ७ । ३ । ६० ।

वृद्धिर्हलादौ पिति सार्वधातुके । ऊर्योति । ऊर्योति । ऊर्युतः ।
ऊर्युवन्ति । ऊर्युते । ऊर्युधाते । ऊर्युधते ।

No. 637.—When a *sarvadhātuka* affix follows, beginning with a consonant and distinguished by an indicatory *p*, then *vṛiddhi* is OPTIONALLY the substitute OF the verb *ÚRṆU* “to cover.” Thus *úrṇauti* or *úrṇoti* “he covers,” *úrṇutah* (No. 535) “they two cover,” *úrṇuvanti* (No. 220) “they cover,” *úrṇute* “he covers,” *úrṇuvāte* “they two cover,” *úrṇuvate* (No. 559) “they cover.”

ऊर्योतेराम् नेति वाच्यम् ।

No. 638.—“IT SHOULD BE MENTIONED THAT the verb *ÚRṆU* DOES NOT TAKE *AM*” (No. 546).

न म्नाः संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अचः पराः संयोगादयो नदरा द्विर्न भवन्ति । नुणस्स्य द्वित्वम् ।
ऊर्युनाव । ऊर्युनुवतुः । ऊर्युनुवुः ।

No. 639.—The letters *N*, *D*, and *R*, following a vowel and INITIAL IN A CONJUNCT consonant, are NOT doubled (No. 426). There is a reduplication only of the syllable *ṇu*; and thus we have *úrṇundau* (No. 202) “he covered,” *úrṇunuvatuh* (No. 220) “they two covered,” *úrṇunuvuh* “they covered.”

विभाषोर्योः । १ । २ । ३ ।

इडादिप्रत्ययो क्ति स्यात् । ऊर्युनुविद्य । ऊर्युनविद्य । ऊर्युवि-
ता । ऊर्युविता । ऊर्युविष्यति । ऊर्युविष्यति । ऊर्युतु । ऊर्युतु ।
ऊर्युवामि । ऊर्युवे ।

No. 640.—An affix, beginning with the augment *if*, may OPTIONALLY be regarded as having an indicatory *ś* (No. 467), when

it comes AFTER the verb *ÚRṆU* "to cover." Thus *úrṇunuvitha* (No. 220) or *úrṇunavitha* "thou didst cover," *úrṇuvitá* or *úrṇavítá* "he will cover," *úrṇuvishyati* or *úrṇavishyati* "he will cover," *úrṇantu* (No. 637) or *úrṇotu* "let him cover," *úrṇavāni* "let me cover," *úrṇavai* (No. 554) "let me cover."

गुणोऽपृक्ते । ७ । ३ । ६१ ।

ऊर्योतेर्गुणोऽपृक्त्तद्दलादो षिति सार्वधातुके । चोर्योत् । चोर्योः ।
ऊर्युयात् । ऊर्युयाः । ऊर्युवीत् । ऊर्युयात् । ऊर्युविषीष्ट । ऊर्युविषीष्ट ।

No. 641.—WHEN A *sarvadhātuka* AFFIX FOLLOWS, consisting OF A SINGLE LETTER, beginning with a consonant and distinguished by an indicative *p*, then let GUNA be the substitute of the verb *úrṇu* "to cover." Thus *aurṇot* (Nos. 458, 478, and 218) "he covered," *aurṇoh* "thou didst cover," *úrṇuydt* "he may cover," *úrṇuyāh* "thou mayst cover," or *úrṇuvita* (Nos. 555 and 220) "he may cover," *úrṇydt* (No. 518) or *úrṇuvishishṭa* (No. 640) or *úrṇavishishṭa* "may he cover."

ऊर्योतेर्विभाषा । ७ । २ । ६ ।

इडादो परस्मैपदे षिति वृद्धिः । पक्षे गुणः । चोर्यावीत् । चो-
र्यवीत् । चोर्युवीत् । चोर्याविष्टाम् । चोर्युविष्टाम् । चोर्युविष्टाम् ।
चोर्युविष्ट । चोर्युविष्ट । चोर्युविष्यत् । चोर्युविष्यत् ।

इत्यदाद्यः ॥

No. 642.—When *sich* (No. 472) follows, preceded by the aug-
ment *if* (No. 433), the *parasmaipada* terminations being employ-
ed, then *vṛiddhi* is OPTIONALLY the substitute OF the verb *ÚRṆU*
"to cover." On the other alternative, *guna* is the substitute. Thus
aurṇóv (No. 480) or *aurṇavít* or *aurṇuvít* (No. 640) "he cover-
ed," *aurṇavishishṭm* or *aurṇavishishṭm* or *aurṇuvishishṭm* "they two
covered," *aurṇuvishishṭa* (Nos. 640 and 220) or *aurṇavishishṭa* (No.
420) "he covered," *aurṇuvishishyata* or *aurṇavishishyata* "he would
cover."

So much for the 2nd class of verbs, "ad, &c."

The first verb in the 3rd class is *ku* "to sacrifice or eat."

। जुहोत्यादयः ।

हु दानादनयोः । १ ।

जुहोत्यादिभ्यः झुः । २ । ४ । ७५ ।

शपः ।

No. 643.—Let *śLU* (one of the blanks enumerated in No. 209) be substituted in the room of *śap* (No. 419) AFTER the verbs *HU*, &c.

झो । ६ । १ । १० ।

धातोर्द्वे स्तः । जुहोति । जुहुतः ।

No. 644.—WHEN THERE IS *śLU*, there are two in the room of a verbal root—(i. e. the root is doubled). Thus *juhoti* (Nos. 488 and 420) "he sacrifices," *juhutuh* (No. 535) "they two sacrifice."

अदभ्यस्तात् । ७ । १ । ४ ।

मस्य । हुश्नुवोरिति यश् । जुहुति ।

No. 645.—There is *AT* in the room of the *jk* (of a tense-affix) AFTER A REDUPLICATED verb. By No. 536, which debars No. 230, the semi-vowel is substituted for the final of the root, and we have *juhwati* "they sacrifice."

भीष्नीमृहुवां झुवश्च । ३ । १ । ३६ ।

शभ्यो लिट्याम् वा स्यादामि श्लाघिव कायं च । जुहवांश्कार । जुहाव । होता । होष्यति । जुहोतु । जुहुतात् । जुहुताम् । जुहुतु । जुहुधि । जुह्वानि । अजुहोत् । अजुहुताम् ।

No. 646.—*Am* may optionally be affixed, when *li* comes after these verbs viz. *BHĪ* "to fear," *HĪ* "to be ashamed," *BHĪ* "to nourish," AND *HU* "to sacrifice;" AND, when *dm* is affixed, the effect is to be AS IF THERE WERE *śLU* (i. e. there is to be reduplication—No. 644). Thus *juhavānichakāra* or *juhāva* (Nos. 426 and 202) "he sacrificed," *hotā* (No. 435) "he will sacrifice," *koṣyati* "he will sacrifice," *juhotu* "let him sacrifice," *juhutā* (No. 444) "may be sacrifice," *juhutām* "let the two sacrifice," *juhwatu* (No.

643 and 536) "let them sacrifice," *jukudhi* (No. 593) "do thou sacrifice," *juhavāni* (No. 450) "let me sacrifice," *ajuhot* "he sacrificed," *ajukutām* "they two sacrificed."

शुसि च । ७ । ३ । ८३ ।

इगन्ताङ्गस्य गुणोऽवादेो शुसि । अजुहवुः । जुहुयात् । हुयात् ।
अहोषीत् । अहोष्यत् । विभी भये । २ । विभेति ।

No. 647.—AND WHEN *JUS* (No. 481), beginning with a vowel, FOLLOWS, then *guna* is the substitute of an inflective base that ends in an *ik* vowel. Thus *ajuhavuh* "they sacrificed," *juhuyāt* "he may sacrifice," *huyāt* (Nos. 465 and 466) "may he sacrifice," *ahoshit* (Nos. 472, 479, and 519) "he sacrificed," *ahoshyat* "he would sacrifice."

The verb *bhī* (*ñibhī*) "to fear" makes *bibheti* (No. 644) "he fears."

भियोऽन्धतरस्वाम् । ६ । ४ । ११५ ।

इः स्याद्गुलादेो कृडिति सार्वधातुके । विभितः । विभीतः ।
विभ्यति । विभयांचकार । विभाय । भेता । भेष्यति । विभेत् ।
विभितात् । विभीतात् । अबिभेत् । विभियात् । विभीयात् । भीयात् ।
अभेषीत् । अभेष्यत् । द्वी लज्जायाम् । ३ । विह्वेति । विह्वीतः ।
विह्वियति । विह्वयांचकार । विह्वाय । ह्वेता । ह्वेष्यति । विह्वेत् ।
अविह्वेत् । विह्वीयात् । ह्वीयात् । अह्वेषीत् । अह्वेष्यत् । पु पालनपूर-
णयोः । ४ ।

No. 648.—When a *sarvadhātuka* affix follows, beginning with a consonant and having an indicative *k* or *ś* (No. 535), *i* may OPTIONALLY be the substitute OF the verb *BHĪ* "to fear." Thus *bibhitak* or *bibhituk* "they two fear," *bibhyati* (No. 645) "they fear," *bibhayāncchukāra* (No. 646) or *bibhāya* "he feared," *bhetā* "he will fear," *bheshyati* "he will fear," *bibhetu* "let him fear," *bibhitāt* (Nos. 444 and 648) or *bibhitāt* "may he fear," *abibhet* "he feared," *bibhiyāt* (No. 648) or *bibhiyāt* "he may fear," *bhiyāt* (Nos. 465 and 466) "may he fear," *abhaisht* (Nos. 472, 479, and 519) "he feared," *abheshyat* "he would fear."

The verb *hri* "to be ashamed" makes *jihreti* (No. 644) "he is ashamed," *jihritah* "they two are ashamed," *jihriyati* (No. 645) "they are ashamed," *jihrayānchakāra* (No. 646) or *jihrdya* "he was ashamed," *hretā* "he will be ashamed," *hreshyati* "he will be ashamed," *jihretu* "let him be ashamed," *ajihret* "he was ashamed," *jihriyāt* "he may be ashamed," *hriyāt* (Nos. 465 and 466) "may he be ashamed," *ahraishit* (Nos. 472, 479, and 519) "he was ashamed," *ahreshyat* "he would be ashamed."

The verb *prī* "to nourish or fill" is next to be conjugated.

अतिपिपत्यौश्च । ७ । ४ । ७७ ।

अभ्यासस्य इः स्याच्छ्रो । पिपति ।

No. 649.—When there is *ślu* (No. 643), let *i* (see No. 508) be the substitute of the vowel of the reduplicate OF the verbs *pi* "to go," AND *prī* "to fill." Thus *pipati* "he fills."

उदोष्ठ्यपूर्वस्य । ७ । १ । १०२ ।

अङ्गावयवोष्णपूर्वा य च्छत् तदन्तस्याङ्गस्य उः ।

No. 650.—Let there be *u* in the room OF that inflective base which ends in *rī*, PRECEDED BY A LABIAL which is a portion of the base. [Thus, when we have *prī + tas*, this rule applies, and also No. 37 which makes the base end in *r*.]

हलि च । ८ । २ । ७७ ।

रेफवान्तस्य धातोऽपधाया इको दीर्घो हलि । पिपृतः । पिपु-
ति । पपार ।

No. 651.—AND WHEN A CONSONANT FOLLOWS, the long vowel is the substitute of an *ik* vowel being the penultimate letter of a verb which ends in *r* or *v*. Thus *pipūrtah* (No. 650) "they two fill," *pipurati* (No. 645) "they fill," *papāra* (Nos. 426, 506, 202, and 37) "he filled."

शुद्धमां ह्रस्वो वा । ७ । ४ । १२ ।

किति लिटि । पप्रतुः ।

No. 652.—When a substitute of *li*, with an indicative *k*, fol-

lowa, A SHORT vowel is OPTIONALLY the substitute OF ŚRĪ "to hurt," DĀĪ "to tear," AND PRĪ "to fill." (This debars No. 653, and we have optionally) *papratuh* (No. 21) "they two filled."

पृच्छत्यताम् । ७ । ४ । ११ ।

तेदादिषु पृच्छेच्छन्धतोश्चदन्तानां च गुणो लिटि । पपरतुः ।

पपहः ।

No. 653.—When *liṣ* follows, *guṇa* is the substitute OF the verb पृच्छ्छ्छ् "to go," that belongs to the 6th class (*tud*, &c. No. 693), and of the verb पृ "to go," AND of those that end in the long vowel षी. Thus (on the alternative allowed by No. 652) *paparaturh* "they two filled," *paparuh* "they filled."

वृत्तो वा । ७ । २ । ३८ ।

वृद्ध्वृद्ध्यामुदन्ताच्चेटो दीर्घो वा स्यान्न तु लिटि । परीता । परिता । परीष्यति । परिष्यति । पिपर्तुः । अपिपः । अपिपूरताम् । अपिपहः । पिपूर्यात् । पूर्यात् । अपारीत् ।

No. 654.—There may be OPTIONALLY a long vowel in the room of the augment *iṣ* (No. 433) coming AFTER the verbs वृषीँ "to serve," and वृषीँ "to choose," AND those that end in long षी, but not when *liṣ* follows. Thus *paritā* or *paritā* "he will fill," *pariṣhyati* or *ṣuriṣhyati* "he will fill," *pipartu* "let him fill," *apiparh* (Nos. 420, 199, and 110) "he filled," *apipūrtaṁ* (Nos. 650 and 652) "they two filled," *apiparuh* (Nos. 481 and 647) "they filled," *pipūryāt* (No. 651) "he may fill," *pūryāt* (No. 465) "may he fill," *aparī* (No. 519) "he filled."

सिचि च परस्मैपदेषु । ७ । २ । ४० ।

चपेटो न दीर्घः । अपारिष्णाम् । अपरीष्यत् । अपरिष्यत् । चोहाङ् स्यागे । ४ । जहाति ।

No. 655—AND WHEN SICH (No. 472) FOLLOWS, AND THE PARASMAIPADA terminations—here there is not a long vowel in the room of the augment *iṣ* (—see No. 654). Thus *aparīṣhāṁ* (No. 519) "they two filled," *aparīṣhyat* (No. 654) or *aparīṣhyat* "he would fill."

The verb *hā* (*chāt*) "to quit" makes *jahāti* (No. 644).

जहातेश्च । ६ । ४ । ११६ ।

इद्वा स्याद्बलादो कृडिति सार्वधातुके । अहितः ।

No. 656.—AND short *i* shall be optionally the substitute of the verb *HÁ* "to quit," when a *sarvadhātuka* affix follows, beginning with a consonant and having an indicatory *k* or *ś*. Thus *jahitah* (No. 535) "they two quit."

ई इल्यघोः । ६ । ४ । ११७ ।

श्नाभ्यस्तयोरान् ईत् सार्वधातुके कृडिति इति । अहीतः ।

No. 657.—Let *i* be the substitute of the *d* of *śná* (No. 730), or OF A REDUPLICATED VERB not being one of those called *GHU* (No. 662), WHEN a *sarvadhātuka* affix, having an indicatory *k* or *ś* and beginning with A CONSONANT, FOLLOWS. Thus (on the alternative allowed by No. 656) *jahitah* "they two quit."

आभ्यस्तयोरान् । ६ । ४ । ११८ ।

लोपः कृडिति । अहति । अहो । हाता । हास्यति । अहातु ।
अहितात् । अहीतात् ।

No. 658.—Let there be elision OF THE *Á* OF *śná* (No. 730), AND OF A REDUPLICATED VERB, when an affix, with an indicatory *k* or *ś*, follows. Thus *jahati* (No. 645) "they quit," *jahan* (No. 523) "he quitted," *hātá* "he will quit," *hāsyati* "he will quit," *jahātu* "let him quit," *jahitá* (Nos. 444 and 656) or *jahitá* (No. 657) "may he quit."

आ च ई । ६ । ४ । ११७ ।

अहातेः । चादिदीतो । अहाहि । अहिहि । अहीहि । अचहात् ।
अचहुः ।

No. 659.—AND WHEN *HI* (No. 447) FOLLOWS, the substitute for the *d* of the verb *há* "to quit" is *á*, or *i* (No. 656), or *í* (No. 657). Thus *jaháhi*, or *jahiki*, or *jahíki* "do thou quit," *ajahát* "he quitted," *ajahuk* (Nos. 481 and 658) "they quitted."

ओपो यि । ६ । ४ । ११८ ।

अहातेरालोपो यादौ सार्वधातुके । अहात् । अलिङि । हेयात् ।
अहासीत् । अहास्यत् । माङ् माने षब्दे च । ६ ।

No. 660.—There is ELISION of the *d* of the verb *há* "to quit," WHEN a *sarvadhātuka* affix, beginning with *Y*, FOLLOWS. Thus *jahyát* (No. 460) "he may quit;" but when the affix is *ardhadhātuka* (No. 465), then *e* is substituted by No. 525, giving *keyát* "may he quit," *ahatít* (Nos. 479, 480, and 530) "he quitted," *ahoyat* "he would quit."

The verb *mad* (*madh*) "to measure or sound" is next to be conjugated.

मृमामित् । ७ । ४ । ७६ ।

मृष् माङ् षोहाङ् एषामभ्यासस्येत् स्याच्छ्रो । मिम्रीते । मि-
म्राते । मिम्रते । ममे । माता । मास्यते । मिम्रीताम् । अमिम्रीत् ।
मिम्रीत । मासीष्टु । अमास्त । अमास्यत् । षोहाङ् गतो । ७ ।
विहीते । विहाते । विहते । अहे । हाता । हास्यते । विहीताम् ।
अविहीत् । विहीत् । हासीष्टु । अहास्त । अहास्यत् । दुभृष्
घारखपोषयोः । ८ । विभर्ति । विभृतः । विभ्रति । विभृते ।
विभ्राते । विभ्रते । विभ्ररांचकार । बभार । बभर्थ । बभृष । विभ-
रांचक्रे । बभ्रे । भर्ता । भरिष्यति । भरिष्यते । विभर्तुं । विभराणि ।
विभृताम् । अविभ्रः । अविभृताम् । अविभ्रहः । विभृयात् । विभी-
त । भ्रियात् । भृषीष्टु । अभर्षीत् । अभृत । अभरिष्यत् । अभरि-
ष्यत् । दुदाष् दाने । ९ । ददाति । दतः । ददति । दते । ददा-
ते । ददते । ददो । ददे । दाता । दास्यति । दास्यते । ददातु ।

No. 661.—When there is *du* (No. 643), let *I* be the substitute of the vowel of the reduplicate syllable OF these verbs—viz. *br̥ṣi* "to nourish," *má* "to measure," and *há* (*aháñ*) "to go." Thus *mimáts* (No. 657) "he measures," *mimáts* (No. 658) "they two measure," *mináts* (No. 645) "they measure," *mams* (Nos. 548 and 426) "he measured," *mátá* "he will measure," *másyate* "he will measure," *mimítám* (Nos. 552 and 657) "let him measure,"

amimīta "he measured," *mimīta* (Nos. 555 and 658) "he may measure," *māsishṭa* (No. 558) "may he measure," *amāsta* (No. 472) "he measured," *amāsyata* "he would measure."

The verb *há* (*ohán*) "to go" makes *jihāte* (No. 657) "he goes," *jihāte* (No. 658) "they two go," *jihate* (Nos. 645 and 658) "they go," *jāhe* (Nos. 548 and 426) "he went," *hātá* "he will go," *hāsyate* "he will go," *jihītám* "let him go," *ajihāta* "he went," *jihāta* (Nos. 555 and 658) "he may go," *hāsishṭa* (No. 558) "may he go," *ahāsta* (No. 472) "he went," *ahāsyata* "he would go."

The verb *bhṛi* (*ḍubhṛiñ*) "to hold or nourish" makes *bibharti* "he nourishes," *bibhritah* "they two nourish," *bibhrati* (No. 645) "they nourish," *bibhṛite* "he nourishes," *bibhrāte* "they two nourish," *bibhrate* "they nourish," *bibhurāñchukāra* (No. 646) or *babhāra* (Nos. 508 and 202) "he nourished," *babhartha* "thou didst nourish," *babhṛiva* (No. 514) "we two nourished," *bibharāñchakre* or *babhre* (No. 548) "he nourished," *bhartá* (No. 510) "he will nourish," *bharishyati* (No. 532) or *bharishyate* "he will nourish," *bibhartu* "let him nourish," *bibharāñi* "let me nourish," *bibhritám* "let him nourish," *abibhah* (Nos. 420, 199, and 110) "he nourished," *abibhritám* "they two nourished," *abibharuh* (Nos. 481 and 647) "they nourished," *bibhṛiyát* or *bibhṛita* (No. 555) "he may nourish," *bhṛiyát* (No. 465) or *bhṛishishṭa* (No. 558) "may he nourish," *abhāreñt* (No. 519) or *abhṛita* (No. 582) "he nourished," *abharishyat* or *abharishyata* "he would nourish."

The verb *dá* (*ḍudán*) "to give" makes *dadāti* "he gives," *dattah* (No. 658) "they two give," *dadati* (No. 645) "they give," *datte* "he gives," *dadāte* "they two give," *dadate* (No. 645) "they give," *dadau* (No. 523) or *dade* (No. 548) "he gave," *dátá* "he will give," *dāsyati* or *dāsyate* "he will give," *dudātu* "let him give."

दाधा ध्वदाप । १ । १ । २० ।

दाहृषा धाहृषाश्च धातवो घुसंज्ञाः स्युर्दापदेपो विना । ध्वसो-
रित्येत्वम् । देहि । दत्तम् । अददात् । अदत्त । दद्यात् । ददीत् ।
देयात् । दासीष्ट । अदात् । अदाताम् । अदुः ।

No. 662.—Let roots of the form of *DÁ* "to give" (meaning that

root itself both in the third and first conjugations), *do* "to cut," and *de* "to protect," AND of the form of *DHÁ* "to hold," (viz. *dhá* itself and *dhe* "to drink)," EXCLUSIVE OF *dá* (*DÁP*) "to cut," and *dai* (*daip*) "to purify," be called *GHU*. By No. 614, the substitution of *s* is directed when *ki* follows a *ghu*—so we have *dehi* "give thou," *dattam* (No. 658) "do you two give," *arladdt* or *adatta* (No. 658) "he gave," *dadydt* (No. 460) or *dadtta* (Nos. 555 and 658) "he may give," *deydt* (No. 525) or *dásishṭa* (No. 558) "may he give," *addt* (No. 473) "he gave," *addám* "they two gave," *aduk* (No. 524) "they gave."

स्वाध्वोरिच्च । १ । २ । १७ ।

अनयोरिदन्तादेणः सिद्धं क्तिदात्मनेपदे । अदित । अदास्यत् ।

अदास्यत् । दुधाञ् धारयपोषययोः । १० । दधाति ।

No. 663.—AND SHORT *I* shall be the substitute OF the final of *SHŪHÁ* "to stand," AND of a verb termed *GHU* (No. 662), and the sick shall be as if it had an indicatory *k*, when the *átmanepada* terminations are employed. Thus, the root ending in a short vowel, we have *adita* (No. 582) "he gave," *adásyut* "he would give," *adásyata* "he would give."

The verb *dhá* (*ḍudhāni*) "to hold or nurture" makes *dadhāti* "he holds."

दधस्तथोश्च । ८ । २ । ३८ ।

द्विसुत्तस्य ऋवन्तस्य धाञो बशो भञ् तयोः स्वोश्च परतः ।

थतः । दधति । दधासि । धत्थः । धते । दधाते । दधते ।

धत्से । धद्धे । ध्वसोरेट्ठावभ्यासलोपश्च । धेहि । अदधात् ।

अधत् । दध्यात् । दधीत् । धेयात् । धासीष्ट । अधात् । अधि-

त् । अधास्यत् । अधास्यत् । सिबिर् शोचपोषययोः । ११ ।

No. 664.—Let there be a *bhash* (i. e. an aspirated letter) in the room of the *baś* (i. e. the initial *d* No. 431) OF the reduplicated verb *DHÁ* "to hold," ending in a *jhash* (i. e. in *dh*), WHEN *T* OR *TH* AND when *s* or *dhw* follows. Thus we have *dhattak* (No. 658) "they two hold," *dadhāti* (No. 645) "they hold," *darhāsi* "thou holdest," *dhattak* (No. 664) "you two hold," *dhatta* (No. 543)

"he holds," *dadhâte* "they two hold," *dadhate* (No. 645) "they hold," *dhatse* "thou holdest," *dhadhīwe* "you hold." According to No. 614, when *hi* follows, *e* is substituted for the vowel of the root, which is a *ghu* (No. 662), and the reduplication is elided:—so that we have *dhehi* "do thou hold," *adudhât* "he held," *adhatta* (Nos. 658 and 664) "he held," *dadhyât* (Nos. 460 and 658) or *dadhita* (Nos. 555 and 658) "he may hold," *dheyât* (No. 525) or *dhâsâhya* (No. 558) "may he hold," *adhât* (No. 473) or *adhita* (Nos. 663 and 582) "he held," *adhâsyat* or *adhâsyata* "he would hold."

The verb *nij* (*nijir*) "to purify or to nurture" is next to be conjugated.

इर इत्संज्ञा वाच्या ।

No. 665.—"In respect of the syllable IR (e. g. in the verb *nijir*) THE DESIGNATION IT (No. 7) IS TO BE PREDICATED."

निजां चयाणां गुणः श्लो । ७ । ४ । ७५ ।

निष्पिष्पिषामभ्यासस्य गुणः श्लो । नेनेत्ति । नेनेत्तः । नेनि-
षति । नेनेत्ते । निनेष । निनेषे । नेत्ता । नेष्यति । नेष्यते ।
नेनेत्तु । नेनेत्थि ।

No. 666.—Let GUNA be the substitute of the reduplicate of THE THREE verbs *nij* "to purify," *vij* "to differ," and *visat* "to pervade," WHEN THERE IS ŚLU (No. 643). Thus *nenekti* (Nos. 485 and 333) "he purifies," *neniktuh* (No. 535) "they two purify," *nenijati* (No. 645) "they purify," *nenikts* (No. 535) "he purifies," *nineja* (No. 426) or *ninijs* (No. 548) "he purified," *nekta* "he will purify," *nekshyati* (No. 169) or *nekshyats* "he will purify," *nenektu* "let him purify," *nenigdhi* (Nos. 593 and 333) "do thou purify."

नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । ७ । ३ । ८७ ।

सङ्प्रथगुणो न । नेनिषानि । नेनेत्ताम् । अनेनेत् । अनेनेत्ताम् ।
अनेनिषुः । अनेनिषम् । अनेनेत्त । नेनिष्यात् । निष्यात् ।
नेनिषीत् । निषीष्टु ।

No. 667.—Guna is NOT the substitute of A REDUPLICATED

VERB with a light (No. 482) penultimate letter, WHEN A SÁRVADHÁ-TUKA affix, beginning with a VOWEL and HAVING AN INDICATORY P, FOLLOWS. This debars No. 483, and we have *nenijáni* (No. 666) "let me purify," *neniktám* (No. 552) "let him purify," *anenek* (No. 199) "he purified," *aneniktám* "they two purified," *anenijuh* (No. 481) "they purified," *anenijam* "I purified," *aneniktu* "he purified," *nenijyáti* "he may purify," *nijyáti* (No. 465) "may he purify," *nenijáta* (No. 555) "he may purify," *nikakshya* (No. 558) "may he purify."

इरितो वा । ३ । १ । ५७ ।

इरितो धातोश्चरेद् वा परस्मैपदेषु । अनिक्तत् । अनेकीत् ।
अनित्त । अनेक्षत् । अनेक्ष्यत् ।

इति जुष्टोत्यादयः ।

No. 668.—*A* ३ IS OPTIONALLY the substitute of *chli* (No. 471) AFTER what root has AN INDICATORY *IR* (No. 665), when the *pa-rasmaipada* terminations are employed. Thus *anijat* or *anaikshít* (Nos. 472, 499, and 510) or *anikta* (No. 513) "he purified," *anekshyat* or *anekshyata* "he would purify."

So much for the 3rd class of verbs, "ku, &c." The verbs of the 4th class—"div, &c."—are next to be conjugated.

The verb *div* (*divu*) signifies "to play, to be ambitious of surpassing, to traffic, to shine, to praise, to rejoice, to be mad, to sleep, to love, and to go."

। दिवादयः ।

दिवु क्रीडाविचिगीवाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु

। १ ।

दिवादिभ्यः श्यन् । ३ । १ । ६६ ।

श्योऽपवादः । इति चेति दीर्घः । दीव्यति । दिदेव । देविता ।
देविष्यति । दीव्यत् । अदीव्यत् । दीव्येत् । दीव्यात् । अदेवीत् ।
अदेविष्यत् । एवं दिवु तन्तुसंताने । २ । नृती माषविद्ये । ३ ।
मृष्यति । मर्षत् । मर्षिता ।

No. 669.—AFTER the verbs DIV “to play,” &c., let there be *śyan*. This debars *śap* (No. 419). According to No. 651, the vowel is lengthened when a consonant follows the *v*, and we have *dīvyati* “he plays,” *dīdeva* (No. 485) “he played,” *dēvitā* “he will play,” *dēviśhyati* “he will play,” *dīvyatu* (No. 651) “let him play,” *adīvyat* “he played,” *dīvyet* (No. 463) “he may play,” *dīvyāt* (No. 465) “may he play,” *adevit* (No. 480) “he played,” *adeviśhyat* “he would play.” In the same way is conjugated the verb *śiv* (*śivu*) “to sew.”

The verb *nṛit* (*nṛiti*) “to toss about one’s body—i. e. to dance,” makes *nṛityati* “he dances,” *nanarta* (Nos. 508 and 485) “he danced,” *nartitā* “he will dance.”

सेऽसिचि छतचृतच्छृदतृदन्तः । ७ । २ । ५७ ।

शब्दः सिञ्चिन्नस्य सादेरार्धधातुकस्येद्वा । नर्तिष्यति । नर्त्स्यति । नृत्यति । अनृत्यत् । नृत्येत् । नृत्यात् । अनर्त्सित् । अनर्त्सित्यत् । अनर्त्स्यत् । चसी उद्वेगे । ४ । वा भाषेति श्यन् वा । चस्यति । चसति । तथास ।

No. 670.—*It* (No. 433) is optionally the augment of an *ardhadhātuka* affix, WHEN IT BEGINS WITH the letter *s* OTHER THAN the *s* of *SICH* (No. 472), coming AFTER these verbs—*viz* *KṚIT* “to cut,” *CHRIT* “to hurt,” *CHHRID* “to light,” *TṚID* “to kill,” AND *NṚIT* “to dance.” Thus *nartishyati* or *nartsyati* “he will dance,” *nṛityatu*, “let him dance,” *anṛityat* “he danced,” *nṛityet* “he may dance,” *nṛityāt* “may he dance,” *anartit* (No. 480) “he danced,” *anartishyat* (No. 670) or *anartsyat* “he would dance.”

The verb *tras* (*trasi*) “to fear,” according to No. 520, optionally takes the affix *śyan* (No. 669). Thus we have *trasyati* or *trasati* (No. 419) “he fears,” *tutṛśa* “he feared.”

वा जुधमुचसाम् । ६ । ४ । १२४ ।

एषां किति लिटि षेति यलि च यत्वाभ्यासलोपो वा । चेषतुः । तचषतुः । चेषिथ । तचषिथ । चषिता । यो तमूकरवे । ५ ।

No. 671.—There is OPTIONALLY the substitution of *s*, and

elision of the reduplicate syllable, OF these verbs—viz. JRÍ “to grow old,” BHRAM “to whirl,” AND TRAS “to fear,” when *liṣ*, with an indicative *k* (No. 486), and likewise when *thul*, with the augment *iḥ* (No. 433), follows. Thus *trésatuk* or *tutrusútuk* “they two feared,” *trésithu* “or *tutrusitha* “thou didst fear,” *trasitá* “he will fear.”

The verb *śo* “to pare” is next to be conjugated.

श्रोतः श्यनि । ७ । ३ । ७१ ।

लोपः स्यात् श्यनि । श्यति । श्यतः । श्यन्ति । शयो । शय-
तुः । शयुः । शयात् । शयस्यति ।

No. 672.—Let there be elision OF O, WHEN ŚYAN (No. 669) FOLLOWS. Thus *śyati* “he pares,” *śyatuk* “they two pare,” *śyanti* “they pare,” *śáśau* (Nos. 528 and 523) “he pared,” *śáśtuk* (No. 524) “they two pared,” *śáśuk* (Nos. 523 and 524) “they pared,” *śáśá* (No. 528) “he will pare,” *śáśyati* “he will pare.”

विभाषा घ्राधेदशाश्चासः । २ । ४ । ७८ ।

श्र्यः शिषो लुब्धा परस्मैपदेषु । अयात् । अयाताम् । अगुः ।

No. 673.—There is OPTIONALLY elision of *sich* (No. 472) AFTER these verbs—viz. GHRÁ “to smell,” DHE “to drink,” ŚO “to pare,” CHHO “to cut,” AND SHO “to destroy,” when the *parasmaipada* terminations are employed. Thus *asít* “he pared,” *asítám* “they two pared,” *atuk* (No. 524) “they pared.”

बभ्रममनमातां सकृच्च । ७ । २ । ७३ ।

यथां सगेभ्यः शिच इद् परस्मैपदेषु । इदस्यो । अयासीत् ।
अयासिष्णाम् । हो ह्येदने । ६ । श्यति । यो अन्तकर्मणि । ७ । स्यति ।
स्यो । दो अवसरदने । ८ । श्यति । ददौ । देयात् । अदात् ।
अद्य तादने । ९ ।

No. 674.—AND SAK shall be the augment of these verbs—viz.—YAM “to restrain,” RAM “to sport,” NAM “to bow,” AND those that end in LONG Á, and, at the same time, *iḥ* shall be the augment of the *sich* (No. 472) coming after them, when the *parasmaipada* terminations are employed. Applying then these two augments, *iḥ* and *sak*, we have *asísit* “he pared,” *asísishítám* “they two pared.”

The verb *chho* "to cut" makes *chhyati* (No. 672) "he cuts."

The verb *sho* "to destroy" makes *syati* "he destroys," *sassu* (No. 528) "he destroyed." The verb *do* "to cut" makes *dyati* "he cuts," *dudu* "he cut," *deydt* (No. 525) "may he cut," *ad* (No. 473) "he cut."

The verb *vyadh* (*vyartha*) "to strike" is next to be conjugated

ग्रह्ज्यावयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृश्चतिभृश्चतीमां
ङिति च।ई।१।१ई।

यथा संप्रसारणं स्यात् किति ङिति च । विध्यति । विद्याच ।
विविधतुः । विविधुः । विव्यधिय । विव्यद्दु । व्यद्धा । व्यत्स्यति ।
विध्येत् । विध्यात् । अव्यात्सीत् । पुष पुष्टो । १० । पुष्यति । इ-
पोष । पुषोषिय । पोष्टा । पोष्ट्यति । पुषादीत्यङ् । अपुषत् । पुष-
शोषणे । ११ । शुष्यति । शुषोष । अशुषत् । शय अदर्शने । १२ ।
नश्यति । ननाय । नेशतुः ।

No. 675.—AND let there be a *sainprasāraṇa* (No. 281) in the room (of the semi-vowel) OF these verbs—viz. GRAH "to take," JYÁ "to become old," VAY (the substitute of *ve*) "to weave," VYADH "to strike," VAŚ "to subdue," VYACH "to deceive," VRAŚCH "to cut," PRACHCHH "to ask," AND BHRASJ "to fry," WHEN WHAT affix HAS AN INDICATORY *k* or *ṅ* FOLLOWS. Thus, the affix *śyan* being regarded as having an indicatory *ś* (No. 535), we have *vidhyati* (No. 283) "he strikes," *vivyádha* (No. 583) "he struck," *vividhatuh* "they two struck," *vividhuh* "they struck," *vivyadhithu* (No. 517) or *vivyuddha* (No. 586) "thou didst strike," *vyaddhá* (No. 586) "he will strike," *vyatsyati* "he will strike," *vidhyet* (Nos. 462 and 460) "he may strike," *vidhydt* (No. 463) "may he strike," *avydtst* (No. 479) "he struck."

The verb *push* (*pusha*) "to nourish" makes *pushyati* "he nourishes," *puposha* (No. 485) "he nourished," *puposhitha* (No. 517) "thou didst nourish," *poshdt* (No. 78) "he will nourish," *poshkyati* (No. 585) "he will nourish." In accordance with No. 542, this verb takes *ak* instead of *chli* (No. 471). Thus *apushat* "he nourished."

The verb *śush* (*śusha*) "to become dry" makes *śushyati* "he dries," *śuśośa* "he dried," *atushat* (No. 542) "he dried."

The verb *ṅas* (*ṅata*) "to perish" makes *ṅasyati* "he perishes," *ṅandāśa* "he perished," *neśatuh* (No. 494) "they two perished."

रधादिभ्यश्च । ७ । २ । ४५ ।

वसाद्यार्थधातुकस्य वेद् । नेशिथ ।

No. 676.—AND after the verbs RADH "to hurt," &c., let *if* (No. 433) be optionally the augment of an *ardharhātuka* affix, beginning with a *val*. Thus *neśitha* (No. 495) "thou didst perish."

मस्त्रिनशोर्भास्त्रि । ७ । १ । ६० ।

नुम् । नम्ष्टु । नेशिव । नेशिम । नशिता । नम्ष्टा । नशिष्यन्ति । नश्यति । नश्यत् । अनश्यत् । नश्येत् । नश्यात् । अनशत् । षुङ् प्राथिप्रसवे । १३ । सूयते । सुषुवे । क्वादिनियमादिद् । सुषुषिपे । सुषुषिवहे । सुषुषिमहे । सोता । सविता । दूङ् परितापे । १४ । दूयते । दीङ् क्षये । १५ । दीयते ।

No. 677.—WHEN A JHAL COMES AFTER the verbs MASJ "to be immersed," AND ṅAS "to perish," let there be the augment *num*. Thus, on the alternative allowed by No. 676, we have *nanaśishṭha* (No. 334) "thou didst perish," *neśivu* (No. 494) "we two perished," *neśima* "we perished," *naśitā* (No. 676) or *naśishṭā* "he will perish," *naśishyati* or *naśishyati* (Nos. 334 and 585) "he will perish," *naśyatu* "let him perish," *anaśyat* "he perished," *naśyet* "he may perish," *naśyāt* "may he perish," *anaśat* (No. 542) "he perished."

The verb *śāś* (*śāśā*) "to give birth to" makes *śāyate* (No. 543) "she bears," *sushuvu* (No. 220) "she bore." In accordance with the restrictive rule No. 514, this verb takes the augment *if*:—thus *sushuvishā* "thou borest," *sushuvivahā* "we two bore," *sushuvimāhā* "we bore," *śotā* or *śavitā* (No. 511) "she will bear."

The verb *dāś* (*dāśā*) "to suffer or be consumed with pain" makes *dāyate* "he suffers;" and *dāś* (*dāśā*) "to decay" makes *dāyate* "he decays."

दीङो युङचि क्ठिति । ६ । ४ । ६३ ।

दीङः परस्याजादेः क्ठिदार्धधातुकस्य युट् ।

No. 678.—Let YUṬ be the augment, WHEN an *ardhadhātuka* affix, WITH AN INDICATORY K OR Ṣ and beginning with A VOWEL, COMES AFTER the verb DĪ (*dñ*) "to decay."

वृग्युटावुषड्यणोः सिद्धो वक्तव्यो । विदीये ।

No. 679.—"The augments VUK (No. 425) AND YUṬ (No. 678) ARE (in spite of No. 599) TO BE REGARDED AS HAVING TAKEN EFFECT, WHEN the substitute UVAṆ (No. 220) or a YAṆ (No. 221) PRESENTS ITSELF. Thus we have *didīye* "he decayed"—[the *yā* being recognised as existent by No. 220, which would otherwise have taken effect here.]

मीनातिमिनोतिदीङां ल्यपि च । ६ । १ । ५० ।

यषामात्वं ल्यपि । चादशित्येत्निति । दाता । दास्यति । च-
दास्त । डीङ् विहायसा गतो । १६ । डीयते । डिङ्ये । डयित्वा ।
पीङ् पाने । १७ । पीयते । पेता । अपेष्टु । माङ् माने । १८ ।
मायते । ममे । अनी प्रादुर्भावे । १९ ।

No. 680.—AND WHEN the affix LYAP (No. 941) FOLLOWS, there is the substitution OF Á in the room OF these verbs, viz. MĪ (*mñ*) "to hurt or kill," MĪ (*ḍamin*) "to scatter," AND DĪ (*dñ*) "to decay." By the "and" it is implied that the same change will take place when there is a cause for the substitution of an *ekā*, but unattended by an indicatory *ś*. Hence [the affixes *tāsi* and *syā* being such causes] we have *dātā* "he will decay," *dāsyati* "he will decay," *addāta* "he decayed."

The verb *ḍī* (*ḍñ*) "to move in the sky—i.e. to fly," makes *ḍīyate* "he flies," *ḍīdye* (No. 221) "he flew," *ḍīyīta* "he will fly."

The verb *pī* (*pñ*) "to drink" makes *pīyate* "he drinks," *pīta* (No. 510) "he will drink," *apēṣṭa* "he drank."

The verb *mā* (*mñ*) "to measure" makes *māyate* "he measures," *māme* "he measured."

The next verb is *jan* (*janí*) "to be produced or born."

जाजनेर्जा । ७ । ३ । ७६ ।

जिति । जायते । जजे । जनिता । जनिष्यते ।

No. 681.—OF the verbs *JÑYÁ* "to know," AND *JAN* "to be produced," *JÁ* is the substitute, when what follows has an indicative *á*. Thus *jáyats* "he is produced," *jajñe* (Nos. 540 and 76) "he was produced," *janitá* "he will be produced," *janishyats* "he will be produced."

दीपजनबुधपुरितायिष्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ ।

६१ ।

इभ्यश्चेश्चिश्वा एकवचने तश्च परे ।

No. 682.—AFTER these verbs—viz. *DÍP* "to shine," *JAN* "to be produced," *BUDH* "to teach," *PÚR* "to be full," *TÁY* "to extend," AND *PYÁY* "to swell," *chin* is OPTIONALLY the substitute of *chis* (No. 471), when the termination *ta*, of the singular, follows.

चिषो लुक् । ६ । ४ । १०४ ।

चिषः परस्य लुक् ।

No. 683.—There is ELISION (*luk*) of what comes AFTER *CHIN* (No. 682).

जनिवध्याश्च । ७ । ३ । ३५ ।

जनयोर्न वृद्धिश्चिषि षिति कृति च । अजनि । अजनिष्ठ । दीपी दीपो । २० । दीप्यते । द्विदीपे । अदीपि । अदापिष्ठ । पद यतो । २१ । पद्यते । पेदे । पना । पत्सीष्ठ ।

No. 684.—In the room OF these two—viz. *JAN* "to be produced," AND *BADH* "to kill," there is not *vridhhi* (in spite of No. 489), when *chin* (No. 682) follows, or a *kṛit* affix (No. 329) with an indicatory *ñ* or *n*. Thus *ajani* or (on the alternative allowed by No. 682) *ajanishṭa* "he was produced." The verb *díp* (*dípi*) "to shine" makes *dípyats* "he shines," *didíps* "he shone," *adípi* (No. 682) or *adípiṣṭa* "he shone."

The verb *pad* (*pada*) "to go" makes *padyate* "he goes," *pede* (No. 494) "he went," *pattā* "he will go," *patsishṭa* "may he go."

चिण् ते पदः । ३ । १ । ६० ।

पदश्लेषिचिण् ते परे । अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत । विद
सतायाम् । २२ । विद्यते । वेत्ता । अविता । बुध अवगमने । २३ ।
बुध्यते । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीष्ट । अबोधि । अबुद्ध । अभु-
त्साताम् । युध संप्रहारे । २४ । युध्यते । युयुधे । योद्धा । अयु-
द्ध । सृज विसर्गे । २५ । सृज्यते । ससृजे । ससृजिषे ।

No. 685.—Let CHIN be substituted for *chli* AFTER the verb PAD "to go," WHEN the personal termination TA (of the singular) FOLLOWS. Thus *apādi* (No. 683) "he went," *apatsātām* "they two went," *apatsula* "they went."

The verb *vid* (*vida*) "to be" makes *vidyate* "he is," *vetā* "he will be," *avitta* (No. 626) "he was."

The verb *budh* (*budha*) "to understand" makes *budhyate* "he understands," *boddhā* (No. 586) "he will understand," *bhot-
syate* (No. 278) "he will understand," *bhutsishṭa* "may he under-
stand," *abodhi* (No. 683) or *abudha* (Nos. 586 and 626) "he
understood," *abhutsātām* (No. 278) "they two understood."

The verb *yudh* (*yudha*) "to fight" makes *yudhyate* "he fights," *yuyudhe* "he fought," *yo-
idhā* (No. 586) "he will fight," *ayuddha* "he fought."

The verb *srij* (*srija*) "to quit" makes *srijyate* "he quits," *sasrije* (No. 508) "he quitted," *sasrijishe* "thou didst quit."

सृजिह्रशोर्भल्यमकिति । ६ । १ । ५८ ।

अनयोरम् भलादावकिति । सृष्टा । सृष्टयति । सृष्टीष्ट । असृष्ट ।
असृष्टाताम् । मृष तितिद्यायाम् । २६ । मृष्यति । मृष्यते । ममर्षे ।
ममर्षिथ । ममर्षिषे । मर्षितासि । मर्षितासे । मर्षिष्यति । मर्षिष्य-
ते । णह बन्धने । २७ । नह्यति । नह्यते । ननाह । ननहु । ने-
हिय । नेहे । नहु । नत्स्यति । अनात्सीत् । अनहु ।

No. 686.—Let AM be the augment OF these two verbs, viz. *śṛu* "to quit," AND *drś* "to see," WHEN an affix, beginning with A JHAL and NOT HAVING AN INDICATORY K, FOLLOWS. Thus *śṛakṣā* (No. 334 and 78) "he will quit," *śṛakṣyati* (No. 334 and 585) "he will quit," *śṛikṣiṣya* "may he quit," *aśṛiṣya* "he quitted," *aśṛikṣātm* "they two quitted."

The verb *mṛish* (*mṛisha*) "to endure patiently" makes *mṛi-śhyati* or *mṛishyate* "he endures," *mamareha* "he endured," *mamarekitha* or *mamṛishike* "thou didst endure," *marshitāsi* or *marshitāas* "thou wilt endure," *marishyati* or *marishyate* "he will endure."

The verb *nak* (*naha*) "to bind" makes *nahyati* or *nahyate* "he binds," *nandha* "he bound," *nanaddha* or *nehitha* "thou didst bind," *nehē* "he bound," *naddhā* "he will bind," *natsyati* (No. 389) "he will bind," *anātsit* or *anaddha* "he bound."

So much for the 4th class of verbs, "div, &c."

The 5th class of verbs consists of "su, &c."

The verb *su* (*śṛu*) means "to extract the Soma juice."

इति दिवादयः ।

। स्वादयः ।

सुञ् चभिषवे । १ ।

स्वादिभ्यः ञः । ३ । १ । ७३ ।

स्योऽपवादः । सुनेति । सुनुतः । सुनुवोरिति यञ् । सुन्व-
न्ति । सुन्वः । सुनुवः । सुनुते । सुन्वाते । सुन्वते । सुन्वहे । सु-
नुवहे । सुषाव । सुषवे । सोता । सुनु । सुनुवानि । सुनुवे । सुनुया-
त् । सुयात् ।

No. 687.—Let there be ŚNU AFTER the verbs SU, &c.

This debars *śap* (No. 419). Thus we have *sunoti* (No. 420) "he presses out," *sunutah* "they two press out," *sunwanti* (*yan* taking the place of the vowel by No. 536) "they press out," *sunu-
sah* (No. 537) or *sunusah* "we two press out," *sunuts* "he press-

es out," *sunvāts* "they two press out," *sunvāts* "they press out," *sunvāhs* (No. 537) or *sunvāhs* "we two press out," *sushāts* or *sushvts* "he pressed out," *sotā* "he will press out," *sunu* (No. 538) "do thou press out," *sunavāni* "let me press out," *sunavai* "let me press out," *sunuyāt* "he may press out," *siyāt* (No. 518) "may he press out."

स्तुसुधुम्भ्यः परस्मैपदेषु । ७ । २ । ७२ ।

म्भ्यः सिच् इट् । असावीत् । असेष्ट । चिच् चयने । २ ।
चिनोति । चिनुते ।

No. 688.—Let *if* be the augment of *sich* AFTER these—*vix* STU "to praise," SU "to extract the Soma juice," AND DHÚ "to shake," WHEN THE PARASMAIPADA affixes ARE EMPLOYED. Thus *asāvīt* or *asoshā* "he pressed out."

The verb *chi* (*chin*) "to gather" makes *chinoti* or *chinuts* "he gathers."

विभाषा चैः । ७ । ३ । ५८ ।

अभ्यासाच्चेः कृत्वं वा सनि लिटि च । चिक्वाय । चिक्वाय ।
चिक्वे । चिक्वे । अचेवीत् । अचेष्ट । स्तृष् चाच्छादने । ३ ।
स्तृणोति । स्तृणुते ।

No. 689—There is OPTIONALLY the substitution of a guttural in the room OF CHI "to gather" after a reduplicate syllable, when *san* (No. 752) or *lā* follows. Thus *chikvāya* or *chikvāya*, *chikve* or *chikve*, "he gathered," *achāishīt* or *acheshā* "he gathered."

The verb *stri* (*strin*) "to cover" makes *strinoti* or *strinuts* "he covers."

शपूर्वाः खयः । ७ । ४ । ६१ ।

अभ्यासस्य शपूर्वाः खयः शिष्यन्तेऽन्ये ह्रलो लुप्यन्ते । तस्तार ।
तस्तारतुः । तस्तारे । गुणोतीति गुणः । स्तार्यात् ।

No. 690.—Of a reduplicate syllable the letters denoted by the *pratyāhāra* KHAY, PRECEDED BY A ŚAR, remain :—the other consonants are elided. Thus *tastāra* "he covered," *tastaratuh* "they two covered," *tasture* "he covered." By No. 533, there being the substitution of *gunu*, we have *staryāt* "may he cover."

अतश्च संयोगादेः । ७ । २ । ४३ ।

अदन्तात् संयोगादेर्लिङ्घिषोरिङ्घा । स्तरिषीष्ट । स्तृषीष्ट । अस्त-
रिष्ट । अस्तृत । धुष् कम्पने । ४ । धूनोति । धूनुते । दुधाष ।
स्वरतीति वेद् । दुधविष । दुधोय ।

No. 691.—Let *if* be optionally the augment of *liñ* and *sich*, coming AFTER WHAT root ends in *ṚI* and BEGINS WITH A CONJUNCT consonant. Thus *starishishṣu* or *strishishṣa* "may he cover," *astarishṣa* or *astrita* "he covered."

The verb *dhś* (*dhśn*) "to shake" makes *dhśnoti* or *dhśnute* "he shakes," *dudhāva* "he shook," and optionally taking the augment *if* by No. 511, *dudhuwithu* or *dudhotha* "thou shookest."

अयुक्ः किति । ७ । २ । ११ ।

मिष यक्वाच उगन्तासु गित्कितोरिष्ण । इति प्राप्ते । क्वादिनि-
यमान्तिथमिद् । दुधुविष । दुधुवे । अधाषीत् । अधविष्ट । अधोष्ट ।
अधविष्यत् । अधोष्यत् । अधविष्यताम् । अधोष्यताम् । अधविष्यत ।
अधोष्यत ।

इति स्वादयः ॥

No. 692.—Let not *if* be the augment, WHEN WHAT affix HAS AN INDICATORY *g* or *k* COMES AFTER the verb ŚRI "to serve" OR what verb with one vowel ends in the *pratyāhāra* UK. Notwithstanding this rule's having presented itself, the verb now under consideration always takes the augment *if*, in accordance with the determining rule No. 514. Thus *dudhuviva* "we two shook," *dudhuse* "he shook," *adhāvīt* or *adhavishṣa* or *adhoshṣa* "he shook," *adhavishyat* or *adhoshyat* "he would shake," *adhavishyatām* or *adhoshyatām* "they two would shake," *adhavishyatu* or *adhoshyata* "he would shake."

So much for the 5th class of verbs—"su, &c."

The 6th class of verbs consists of "tud, &c."

The verb *tud* signifies "to torment."

। तुदादयः ।

तुद व्यथने । १ ।

तुदादिभ्यः शः । ३ । १ । ७७ ।

शपोऽपवादः । तुदति । तुदते । तुतोद । तुतोदिष । तुतुदे ।
तोता । अतोत्सीत् । अतुत । युद प्रेरणे । २ । नुदति । नुदते ।
नुनेद । नेता । भस्त्र पाके । ३ । यद्धिष्येति संप्रसारणम् । सस्य
श्चत्वेन शः । शस्य अशत्वेन शः । भृञ्जति । भृञ्जते ।

No. 693.—Let there be ŚA AFTER TUD, &c. This debars *śap* (No. 419). Thus *tudati* or *tudats* "he torments," *tutoda* "he tormented," *tutodithu* "thou didst torment," *tutude* "he tormented," *tottā* "he will torment," *atautsit* or *atutta* "he tormented."

The verb *nud* (*nudu*) "to send" makes *nudati* or *nudats* "he sends," *nunodu* "he sent," *nottā* "he will send."

The verb *bhrusj* means "to fry."

In forming the present tense—a vowel is substituted for the semi-vowel by No. 675, then, by the substitution of a palatal for a dental (by No. 76), the *s* becomes *ś*; and, by the change of *ś* to *jaś* (by No. 25), it becomes *j*, giving *bhrijjati* or *bhrijjats* "he fries."

भ्रस्त्रो रोपधयो रमन्थतरस्याम् । ६ । ४ । ४७ ।

भ्रस्त्रो रेफस्योपधायाश्च स्थाने रमागमो वार्धधातुके । मित्वा-
दन्त्यादयः परः । स्थानबध्नीनिर्देशाद्रोपधयोर्निवृत्तिः । बभर्ष ।
बभर्षतुः । बभर्षिष्य । बभर्षु । बभर्ष्व । बभर्ष्वतुः । बभर्ष्विष्य ।
स्कोरिति सलोपः । व्रश्चेति शः । बभर्षु । बभर्षे । बभर्ष्वे । भृष्टा ।
भृष्टा । भृष्टति । भृष्टयति । कृडिति रमागमं बाधित्वा संप्रसारणं पूर्व-
विप्रतिषेधेन । भृष्यात् । भृष्यास्ताम् । भृष्यासुः । भृषीषु । भृ-

शीष्टे । अभर्षीत् । अभर्षीत् । अभर्षु । अभर्षु । कृष विलेख-
ने । ष । कृषति । कृषते । चर्ष । चर्षे ।

No. 694.—In the room OF the R AND the PENULTIMATE letter OF the root BHRAJ, there shall be OPTIONALLY the augment RAM, when an *śrdhauhātuka* affix follows. As it has an indicatory *m* (No. 265), the augment comes after the last vowel. [If the *ram* had been intended merely as an augment, the verb alone—not also certain letters of the verb—would have been cited in the aphorism. The citation of the letters with the 6th case-affix attached, in accordance with the aphorism I. 1 49—indicates that the augment is to act as a substitute—so that] the abolition of the *r* and of the penultimate letter takes place, in consequence of the direction implied in the 6th case-affix signifying “in the room of.” Thus we have *babharja* “he fried,” *babharjutuh* “they two fried,” *babharjitha* or *babharshtha* (No. 334) “thou didst fry; or, alternatively, *babharaja* “he fried,” *babharajatush* “they two fried,” *babharajitha* “thou didst fry.” When a *jhal* follows, the *s* is elided by No. 337, and the final is changed to *sh* by No. 334:—thus (when the augment *if* is not employed) we have *babhrashtha* “thou didst fry,” *babharje* or *babharaje* “he fried,” *bharshśa* or *bhrashśa* “he will fry,” *bharkshyati* or *bhrakshyati* “he will fry.” When an affix with an indicatory *k* or *ś* follows, the substitution of a vowel for the semi-vowel, by No. 675, takes place,—debaring the augment *ram* (No. 694) through the superior authority specially assigned to the earlier rule of the two [contrary to the general principle laid down in No. 132]—so that we have *bhrijyāt* “may he fry,” *bhrijyāstām* “may they two fry,” *bhrijyāsuḥ* “may they fry,” *bharkshishṭa* or *bhrakshishṭa* “may he fry,” *abhārksht*, or *abhrākshīt* *abhareṣṭa* or *abhrashṭa* “he fried.”

The verb *kṛish* (*kṛisha*) “to draw or make furrows—to plough,” makes *kṛishati* or *kṛishats* “he ploughs,” *chakarsha* or *chakṛishe* “he ploughed.”

अनुदात्तस्य चर्दुपथस्यान्वतरस्याम् । इ । १ । ५८ ।

उपदेशेऽनुदात्तो य चर्दुपथस्तस्याम् वा मलादाविति । ऋष्ठा ।

र्षा । कृषीष्ट ।

No. 695.—When an affix follows, beginning with a *jhal* and not having an indicatory *k*, then *am* is OPTIONALLY the augment OF WHAT verb IS GRAVELY ACCENTED in its original enunciation, AND HAS the vowel *ri* AS ITS PENULT. Thus we have *krashṭá*, or, without the *am*, *karshṭá* “he will plough,” *krikshishṭa* “may he plough.”

स्पृशमृशकृषतृपटृपेश्लेः सिञ्वा घाच्यः । अक्राचीत् । अकार्चीत् ।
अकृचत् । अकृष्ट । अकृचाताम् । अकृचन्त । मिल संगमे । ५ ।
मिलति । मिलते । मिमेल । मेलिता । अमेलीत् । मुञ्च मोचने । ६ ।

No. 696.—SICH SHOULD BE STATED TO BE OPTIONALLY the substitute OF CHLI AFTER the verbs SPRIŚ “to touch,” MRIS “to perceive,” KRISH “to plough,” TRIP “to be satisfied,” AND DRIP “to be proud.” Thus *akrákshít* (No. 695), *akárkshít* (No. 499), or *akrikshat* (No. 627), or *akrishṭa* “he ploughed,” *akrikshátám* “they two ploughed,” *akrikshanta* “they ploughed.”

The verb *mil* (*mila*) “to mix” makes *milati* or *milate* “he mixes,” *mimela* “he mixed,” *melitá* “he will mix,” *amellit* “he mixed.”

The verb *much* (*muchlri*) signifies “to be free.”

श्रे मुचादीनाम् । ७ । १ । ५६ ।

मुचलिप्विद्लुप्सिध्कृत्खिदपिशां जुम् । मुञ्चति । मुञ्चते ।
मोक्ता । मुच्यात् । मुचीष्ट । अमुचत् । अमुक्त । अमुचाताम् । लुप्
छेदने । ७ । लुम्यति । लुम्यते । लोप्या । अलुपत् । अलुप्य ।
विद् लामे । ८ । विन्दति । विन्दते । विवेद । विविदे । व्याघ्र-
भूतिमते सेट् । वेदिता । भाष्यमतेऽनिट् । परिवेत्ता । विच चर-
ये । ९ । सिञ्चति । सिञ्चते ।

No. 697.—WHEN ŚA (No. 693) FOLLOWS, let *num* be the augment OF the verbs MUCH &C. i. e. of *much* “to be free,” *lip* “to smear,” *vid* “to find,” *lup* “to cut,” *sich* “to sprinkle,” *krit* “to cut,” *khid* “to hurt,” and *piś* “to be organised.” Thus *mun-chati* or *munchate* “he is free,” *moktá* “he will be free,” *muchyát* or *mukshishṭa* “may he be free,” *amuchat* or *amukta* “he was free,” *amukshátám* “they two were free.”

The verb *lup* (*lupri*) "to cut" makes *lumpati* or *lumpate* "he cuts," *loptá* "he will cut," *alupat* or *alupta* "he cut."

The verb *vid* (*vidri*) "to find" makes *vindati* or *vindate* "he finds," *viveda* or *vivide* "he found." In the opinion of *Vyākṛabhāṣī*, this verb takes the augment *if*.—which would give *veditá* "he will find." According to the opinion of the *Mahābhāṣya*, it does not take the augment *if*:—witness *parivettá* "he will become a house-holder before his elder brother."

The verb *sich* (*shicha*) "to sprinkle" makes *sinchati* or *sinchate* "he sprinkles."

लिपिसिचिञ्च । ३ । १ । ५३ ।

अभ्यञ्जेरङ् । असिचत् ।

No. 698.—Let *aś* be the substitute for *chli* AFTER these verbs—viz. *LIP* "to smear," *SICH* "to sprinkle," AND *HWE* "to call." Thus *asichat* "he sprinkled."

आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । ३ । १ । ५४ ।

लिपिसिचिङ्ः परस्य ज्ञेरङ् वा । असिचत् । असिक्त । लिप उपदेहे । १० । उपदेहे वृद्धिः । लिम्पति । लिम्पते । लेप्ता । असिपत् । असिपत् । अलिप्त ।

इत्युभयपदिनः ॥

No. 699.—Let *aś* be OPTIONALLY the substitute of *chli* after *lip* "to smear," *sich* "to sprinkle," and *hwe* "to call," WHEN THE *ĀTMANEPA* terminations ARE EMPLOYED. Thus *asichata* or *asitta* "he sprinkled."

The verb *lip* (*lipa*) "to smear"—[which the author of the *Kaumudī* renders "to increase"] makes *limpati* or *limpate* "he smears," *loptá* "he will smear," *alipat*, or *alipata*, or *alipta* "he smeared."

So much for those verbs of this conjugation which take both *padas*.

। तुदादयः ।

कृती छेदने । ११ । कृन्तति । चकृतं । कर्तिता । कर्तिष्यति ।
 कर्स्याति । अकर्तीत् । खिद परिघाते । १२ । खिन्दति । विखेदा
 खेता । पिश अघयवे । १३ । पिशति । पेशिता । घोवश्च छेदने ।
 १४ । घृश्वति । घन्नश्च । घन्नश्चिद्य । घन्नष्टु । घ्नश्चिता । घ्नष्टु ।
 घ्नश्चिष्यति । घ्नयति । घृश्यात् । अघ्नश्चीत् । घ्यश्च व्याधीकरणे ।
 १५ । शिचति । विघ्याच । विविचतुः । व्यचिता । व्यचिष्यति ।
 विघ्यात् । अघ्याचीत् । अघ्याचीत् । व्यचेः फुटादित्थममसीति तु नेह
 प्रवर्तते । अनसीति पर्युदासेन कृन्माचविषयत्वात् । उच्छि उच्छे ।
 १६ । उच्छः कण्ठ आदानं कण्ठिशाद्यर्षेणं शिलमिति यादवः ।
 अच्छ मतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेषु । १७ । अच्छति । अच्छत्युत्तमिति
 गुणः । द्विहल्यह्वयस्यानेकहलुपलक्षत्वाद् । आनच्छ ।
 आनच्छतुः । अच्छिता । उच्छ उच्छर्गे । १८ । उच्छति । लुभ
 विमोहने । १९ । लुभति ।

No. 700.—The verb to cut "KART" (*kṛti*) makes *kṛintati* "he cuts," *chakarta* "he cut," *kartita* "he will cut," *kartishyati* or *kartsyati* "he will cut," *akartit* "he cut."

The verb *khid* (*khida*) "to hurt" makes *khindati* "he hurts," *chikheda* "he hurt," *khetta* "he will hurt."

The verb *pis* (*pisa*) "to be reduced to constituent parts" makes *piśati* "he is decomposed," *peśita* "he will be decomposed."

The verb *vraśch* (*ovraśch*) "to cut" makes *vriśchati* (No. 675) "he cuts," *vavraścha* "he cut," *vavraśchitha* or *vivraścha* "thou didst cut," *vraśchitā* or *vraśchā* "he will cut," *vraśchishyati* or *vraśchisyati* "he will cut," *vriśchyati* (No. 675) "may he cut," *avraśchit* "he cut."

The verb *vyach* (*vyacha*) "to deceive" makes *vichati* (No. 675) "he deceives," *vivyacha* "he deceived," *vivichitāt* "they two deceived," *vyachitā* "he will deceive," *vyachishyati* "he will

deceive," *viśyati* "may he deceive," *avyachīti* (No. 491) or *avyachīti* "he deceived." Here the *vārtika* (by which the substitution of *vyachīti* would have been prevented) viz. that "The verb *vyachīti* is to be regarded as one of the list 'kuṣ &c.' (No. 624), when an affix other than the *kṛit* affix *as* (No. 329) follows, does not apply—for the prohibition "not the *kṛit* affix *as*" refers to the *kṛit* affix only [and not to the tense-affixes:—in the same way as the expression "not a *brāhman*" would be held to refer to a man, not to a horse or a tree.]

The verb *uśchīti* (*uśchīti*) means "to glean." Gleaning here means taking up grain by grain. To glean the whole ears &c., *Yādava* tells us, is expressed by the verb *śil*.

The verb *gichchīti* (*gichchīti*) "to go, to fail in faculties, to become stiff," makes *gichchīti* "he goes." By No. 653, *guna* is substituted when *hi* follows, and the augment *naṣ* is derived from No. 498, since the mention of a word with two consonants serves to specify a word with more consonants than one. Thus *ānarchchīti* "he went," *ānarchchītatū* "they two went," *gichchīti*, "he will go."

The verb *ujjīti* (*ujjīti*) "quit" makes *ujjīti* "he quits," and the verb *lubhīti* (*lubhīti*) "to bewilder" makes *lubhīti* "he bewilders."

तीषसहस्रभरिषः । ७ । २ । ४८ ।

इच्छत्यादेः परस्य तादेरार्थधातुस्येद्वा स्यात् । लोमिता । लो-
ज्या । लोमिष्यति । तुष तुम्भ तुम्भो । २० । २१ । तुषति । ततपं ।
तपिता । ततपेत् । तुम्भति ।

No. 701.—Let it be optionally the augment, WHEN an *ardha-*
dhātuka affix, beginning with T, COMES AFTER the verbs *ISH* "to wish," *SHAHA* "to endure," *LUBH* "to bewilder," *RUSH* "to hurt or kill," and *RISH* "to hurt or kill." Thus *lobhīti* or *lobhīti* "he will bewilder," *lobhīti* "he will bewilder."

The verbs *trip* (*tripa*) and *trimpā* (*trimpā*) mean "to be satisfied." The former makes *tripati* "he is satisfied," *tatarpa* "he was satisfied," *tarpitā* "he will be satisfied," *atarpit* "he was satisfied." The latter makes *trimpāti* "he is satisfied."

शे तृम्फादीनां ङुम् वाच्यः । आदिशब्दः प्रकारे तेन येन
 नकारानुषक्तास्ते तृम्फादयः । ततृम्फ । तृफ्यात् । मृड मृड सुखने
 । २२ । २३ । मृडति । पृडति । सुन गतो । २४ । सुनति । इषु इच्छायाम् ।
 २५ । इच्छति । यषिता । यष्टा । यषिष्यति । इष्यात् । येषीत् ।
 कुट कौटिल्ये । २६ । गाङ्कुटादीति हिन्वस् । कुङ्कुटिष्य । कुङ्कोट ।
 कुङ्कुट । कुटिता । पुट संश्लेषणे । २७ । पुटति । पुटिता । स्फुट
 विकसने । २८ । स्फुटति । स्फुटिता । स्फुर स्फुस संचलने । २९ ।
 ३० । स्फुरति । स्फुरति ।

No. 702.—“The augment NUM (No. 497) SHOULD BE STATED to be that OF the verbs TRIMPHA “to be satisfied” AND THE LIKE, when *ku* (No. 693) follows. The word *adi* (usually rendered “&c”) here means “of the same description as.” So that here “triumphs and the like” are those verbs which include the letter *a*. Thus *tatrimpha* (notwithstanding No. 362) “he was satisfied,” and, when *ku* does not follow, *triphyaat* “may he be satisfied.”

The verbs *mriṣ* (*mriṣa*) and *prīṣ* (*prīṣa*) “to delight” make *mriṣati* and *prīṣati* “he delights.”

The (*Vaidika*) verb *sun* (*sunā*) “to go” makes *sunati* “he goes.”

The verb *iṣh* (*iṣhu*) “to wish” makes *iṣchhati* (No. 539) “he wishes,” *eshitā* (No. 701) or *eshitā* “he will wish,” *eshisyati* “he will wish,” *iṣhyāt* “may he wish,” *aiṣitā* “he wished.”

The verb *kuṣ* (*kuṣa*) means “to become crooked.” According to No. 624, the affixes after this verb, not having an indicative *ṣ* or *ṣ*, being regarded as having an indicative *ṣ* (No. 467), we have *akukufitha* “thou didst become crooked,” *akukofa* or *akukufa* (No. 490) “I became crooked,” *kufitā* “he will become crooked.”

The verb *puṣ* (*puṣa*) “to embrace” makes *puṣati* “he embraces,” *puṣitā* “he will embrace.”

The verb *spṣuṣ* (*spṣuṣa*) “to blow, to blossom, to open as a bud or flower,” makes *spṣuṣati* “it blossoms,” *spṣuṣitā* “it will blossom.”

The verbs *sphur.* (*sphura*) and *sphul* (*sphula*) "to quiver" make *sphurati* and *sphulati* "he quivers."

स्फुरतिस्फुस्यत्योर्निर्निविभ्यः । ८ । ३ । ७६ ।

इत्वं वा । निष्फुरति निस्फुरति । सू स्तवने । ३१ । परियुत-
मुखोदयः । बुधति । नुम्व । नुवित् । टुमम्बो शुद्धे । ३२ ।
मम्बति । ममम्ब । मस्विनशोरिति नुम् ।

No. 703.—There is optionally the substitution of *sh* for the *s* OF the verbs *SPHUR* and *SPHUL* "to quiver," AFTER the prefixes *NIR*, *NI*, AND *VI* (No. 48). Thus *nishphurati* or *nispsharati* "he perpetually quivers."

The verb *na* means "to praise." [That the vowel of this root is long, not short as some contend, is proved by the quotation] "*parināta-guṇodāya*—the dawning of whose praise-worthy qualities"—[which otherwise would not scan]. This verb makes *navati* "he praises," *nandva* "he praised," *navitā* "he will praise."

The verb *masj* (*tumasjo*) "to purify by washing" makes *majjati* "he immerses," *mamajja* "he immersed." According to No. 677 this verb, when a *jal* follows, takes the augment *num*, [the irregular application of which is specified in the following *varṭikā*].

मस्वेरन्त्यात् पूर्वो नुम् वाच्यः । संयोगादिलोपः । ममङ्क्ष्य ।
ममञ्चिष । मङ्क्षा । मङ्क्ष्यति । अमाङ्क्षीत् । अमाङ्क्षाम् । अमाङ्क्षुः ।
हजो मङ्क्षे । ३३ । हञ्चति । रोक्षा । रोक्ष्यति । अरोक्षीत् । भुजो
बोद्धिष्ये । ३४ । हञ्चिषत् । विष प्रवेशने । ३५ । विषति । मृष
चामर्शने । ३६ । चामर्शनं स्पर्शः । अनुदातस्य चर्तुपथस्यान्यतरस्याम् ।
अप्राचीत् । अपार्शीत् । अमुषत् । षट् विषरखगत्यवसादनेषु ।
३७ । षीदतीत्यादि । षट् शानने । ३८ ।

No. 704.—"The augment *NUM* SHOULD BE STATED TO PRECEDE THE LAST letter OF the root *MASJ*"—[not the last of the vowels as No. 265 directs]. By No. 337 there is elision of the *s*, the first

member of the conjunct consonant (*mj*)—and thus we have *ma-mañkṣtu* (No. 333) or *mamajjītu* “thou didst immerse,” *mañkṣtá* “he will immerse,” *mañkṣhyati* “he will immerse,” *amañkṣhít* “he immersed,” *amañkṣtám* (No. 513) “they two immersed,” *amañkṣhuk* “they immersed.”

The verb *ruj* (*rujo*) “to break” makes *rujati* “he breaks,” *roktá* “he will break,” *roksyati* “he will break,” *aruukṣhít* “he broke.”

The verb *bhuj* (*bhujo*) “to bend” is conjugated like *ruj* “to break.”

The verb *viś* (*viśi*) “to enter” makes *viśati* “he enters.”

The verb *mṛś* (*mṛśa*) means “to touch.” “Touching” means “perceiving through the sense of touch.” By No. 695, which states that a root gravely accented, or having the vowel *ri* as its penult, optionally takes the augment *am*, we have *amṛkṣhít* (No. 695) or *amárkṣhít*, or (by Nos. 696 and 627) *amṛikṣhat* “he touched.”

The verb *śad* (*śadri*) “to go to decay, to despond,” makes *śidati* (No. 522) “he desponds”—and so on.

The verb *śad* (*śadri*) means “to decay.”

शदः शितः । १ । ३ । ६० ।

शिद्वाविनोऽस्मात् तद्धानो स्तः । शीयते । शीयताम् । शीयेत् ।
अशीयत् । शशाद् । शता । शत्स्यति । अशदत् । अशत्स्यत् । कृ
वित्तेपे । ३६ ।

No. 705.—AFTER this verb, viz. ŚAD “to decay,” WHEN it has one of the affixes with AN INDICATORY Ś [such as the conjugational affix *śa*—No. 693], there are the affixes *tañ* and *dna* [i. e. the *ātmanepada* affixes—No. 409]. Thus *śiyate* (No. 522) “it decays,” *śiyatám* “let it decay,” *śiyeta* “it may decay,” *aśiyata* “it decayed,”—[but where the *śa* is absent] *śubāda* “it decayed,” *śattá* “it will decay,” *śatsyati* “it will decay,” *aśadat* “it decayed,” *aśat-syut* “it would decay.”

The verb *krí* means “to scatter.”

एत इद्यातोः । ७ । १ । १०० ।

किरति । चकार । चकारतुः । चकारहः । करिता । करीता ।
कीर्यात् ।

No. 706.—Let SHORT I be the substitute OF WHAT VERBAL ROOT ENDS IN LONG *ri*. Thus *kirati* "he scatters," *chakāra* (Nos. 653 and 489) "he scattered," *chakuratuḥ* (No. 653) "they two scattered," *chakaruh* "they scattered," *karitā* or *karitā* (No. 654) "he will scatter," *kiryāti* (No. 651) "may he scatter."

किरती घबने । ६ । १ । १४० ।

उपात् किरतेः सुट् छेदने । उपस्किरति ।

No. 707.—Let *suḥ* be the augment of the verb *kṛi* SIGNIFYING "TO CUT," coming after the prefix *upa*. Thus *upaskirati* "he cuts."

असुभ्यासव्यवायेऽपि । ६ । १ । १३६ ।

No. 708.—EVEN WHEN the augment *AT* (No. 457) OR A REDUPLICATE syllable INTERVENES—(rule No. 707 applies).

सुट् काल् पूर्व इति वक्तव्यम् । उपास्किरत् । उपचस्कार ।

No. 709.—"IT SHOULD BE STATED THAT the augment *SUḤ* (Nos. 707 and 708) IS placed BEFORE the *K* (of the verb *kṛi*). Thus *upāskirat* & *upachaskāra* (No. 488) "he cut."

हिंसायां प्रतेष्य । ६ । १ । १४१ ।

उपात् प्रतेष्य किरतेः सुट् हिंसायास् । उपस्किरति । प्रतिस्कि-
रति । म् निगरये । ४० ।

No. 710.—Let *suḥ* be the augment of the verb *kṛi*, coming after the prefix *upa* AND AFTER *PRATI*, IN THE SENSE OF INJURING. Thus *upaskirati* or *pratiskirati* "he injures."

The verb *grī* means "to swallow."

अधि विभाषा । ८ । १ । ११ ।

किरते रेफस्य लोऽच्चादौ प्रत्यये । गिरति । किरति । अगाल ।
अमार । अमरिष्य । अमरिष्य । मरिष्या । मरिष्या । गरिता । गरीता ।

पृच्छन्तीप्सायाम् । ४१ । यह्नित्वेति संप्रसारणम् । पृच्छति । पप्रच्छ ।
पप्रच्छतुः । पप्रच्छुः । प्रष्टा । प्रह्यति । अप्राचीत् । मृद् प्राशत्यागे ।
४२ ।

No. 711.—Let there be **OPTIONALLY** *l* in the room of the *r* of the verb *grī* "to swallow," **WHEN** an affix. beginning with **A VOWEL**, **FOLLOWS**. Thus *gilati* or *girati* "he swallows," *jagāla* or *jagāra* "he swallowed," *galitā*, *galitā* (No. 654), *garitā*, or *garitā* "he will swallow."

The verb *prachchh* "to ask," substituting a vowel for the semi-vowel according to No. 675, makes *prichchhati* "he asks," *pa-prachchhu* "he asked," *paprachchhatuh* "they two asked," *paprachchhuh* "they asked," *prashyā* (No. 334) "he will ask," *prashyuti* "he will ask," *aprákshīt* "he asked."

The verb *mri* (*mrih*) means "to die."

स्त्रियतेर्लुङ्लिट्ठोश्च । १ । ३ । ६१ ।

लुङ्लिट्ठोः शितश्च प्रकृतिभूतान्मृदस्तहानो नान्यथ । रिङ् ।
इयङ् । स्त्रियते । ममार । मर्ता । मरिष्यति । मृषीष्ट । अमृत । पृङ् ।
व्यायामे । ४३ । प्रायेणायं व्याङ्पूर्वः । व्याप्रियते । व्याप्रे । व्याप्राते ।
व्यापरिष्यते । व्यापृत । व्यापृषाताम् । द्युषी प्रीतिसेदनयोः । ४४ । द्युषते ।
द्युषे । ओषिडी भयचलनयोः । ४५ । प्रायेयोत्पूर्वः । षट्ठित्ते ।

No. 712.—The *ātmanepada* affixes (No. 409) come **AFTER** the root *MRI* "to die," **WHEN** it takes *LUṢ*, *LIṢ*, and an affix with an indicatory *ṣ*, but not elsewhere. By No. 580, the substitution of *rih* (*ri*) is directed, and, by No. 220, that of *iyah* (*iy*)—so that we have *mriyate* "he dies," *mamāra* "he died," *martā* "he will die," *marishyuti* "he will die," *mriśīkṣu* "may he die," *amrita* "he died."

The verb *pri* (*prih*), in the sense of "to be active," is generally preceded by the prefixes *vi* and *ā*. Thus *vyāpriyate* "he is busied," *vyāpape* (No. 548) "he was busied," *vyāpaprate* "they two were busied," *vyāparishyate* "he will be busied," *vyāpṛita* "he was busied," *vyāpṛishātām* "they two were busied."

The verb *jush* (*jushī*) "to delight, to serve," makes *jushate* "he serves," *jushate* "he served."

The verb *vij* (*ovijī*) in the sense of "to fear, to tremble," is generally preceded by the affix *ut*. Thus *udvijate* "he fears."

विज इट्।१।२।२।

विचे: पर इडादिप्रत्ययो ङित् । उट्ट्विचिता ।

इति तुदादयः ॥

No. 713.—An affix, PRECEDED BY the augment *प*, and coming AFTER the verb *VL* "to fear," is as if it had an indicatory *ङ* (No. 467). Hence *udvijate* "he will fear."

So much for the 6th class of verbs—"tud, &c."

The 7th class of verbs consists of "rudh, &c."

The verb *rudh* (*rudhir*) means "to obstruct."

। रुधादयः ।

रुधिर् आषरथे । १ ।

रुधादिभ्यः ञम् । ३ । १ । ७८ ।

रुधेऽपवादः । रुध्ति । रुन्धोरल्लोपः । रुद्धुः । रुन्धन्ति । रुधत्सि ।
 रुद्धुः । रुद्धु । रुधधिमि । रुन्ध्वः । रुन्ध्वः । रुद्धे । रुन्धाते ।
 रुन्धते । रुन्धे । रुन्धाथे । रुद्धे । रुन्धे । रुन्ध्वहे । रुन्ध्वहे ।
 रुधे । रुधे । रोद्धा । रोत्स्यति । रोत्स्यते । रुद्धु । रुद्धात् ।
 रुद्धास् । रुन्धन्तु । रुद्धि । रुधधानि । रुधधाव । रुधधाम ।
 रुद्धास् । रुन्धातास् । रुन्धतास् । रुन्त्स्य । रुधथे । रुधधावत् ।
 रुधधामहे । अरुधत् । अरुधद् । अरुद्धास् । अरुन्धन् । अरुद्धु ।
 अरुन्धाताम् । अरुन्धत । रुन्ध्यात् । रुन्धीत् । रुध्यात् । रुन्धीष्ट ।
 अरुधत् । अरोन्धीत् । अरोत्स्यत् । अरोत्स्यत् । मिदिद् विदारथे ।
 २ । द्विदिद् द्वेधीवरथे । ३ । युचिद् योगे । ४ । रिचिद् विरेचने ।
 १ । रिचति । रिक्ते । विरेच । रेक्ता । रेचति । अरिचद् । अरिचत् ।

अरेचीत् । अरिक्त । विचिर् पृथग्भावे । ६ । विनक्ति । विन्ने ।
 चुदिर् संषेष्ये । ७ । चुयति । चुन्ते । चोता । चसुदत् । चसो-
 त्सीत् । चसुत । उच्छृदिर् दीप्तिदेवनयोः । ८ । कृषति । कृन्ते ।
 चच्छर्द । सेऽसिचीति वेद् । चच्छृत्से । चच्छृदिषे । छर्दिता । छर्दि-
 ष्यति । छत्स्यति । अच्छृदत् । अच्छृदीत् । अच्छर्दिष्टु । उतृदिर् हिंस-
 नादरयोः । ९ । तृयति । तृन्ते । कृती वेष्टने । १० । कृषति । तृह
 हिसि हिंसायाम् । ११ । १२ ।

No. 714.—AFTER the verbs RUDH "to obstruct," &c, there is ŚNAM. This debars *śap* (No. 419). Thus we have *runaddhi* (Nos. 157 and 586) "he obstructs," and, the *a* being elided according to No. 611, *runddhah* "they two obstruct," *rundhanti* "they obstruct," *runatsi* "thou obstructest," *runddhah* (Nos. 95 and 96) "you two obstruct," *runddha* "you obstruct," *runadhmi* "I obstruct," *rundhwaḥ* "we two obstruct," *rundhmaḥ* "we obstruct." With the *ātmanepada* terminations, we have *runddhe* "he obstructs," *rundhāte* "they two obstruct," *rundhate* (No. 559) "they obstruct," *runtse* "thou obstructest," *rundhāthe* "you two obstruct," *runddhwe* "you obstruct," *rundhe* "I obstruct," *rundhwahe* "we two obstruct," *rundhmahe* "we obstruct." Then again *rurodha* or *rurudhe* "he obstructed," *rodhā* "he will obstruct," *rotsyati* or *rotsyate* "he will obstruct," *runaddhu* "let him obstruct," *runddhāt* (No. 444) "may he obstruct," *runddhām* "let the two obstruct," *rundhantu* "let them obstruct," *runddhi* "do thou obstruct," *runadhāni* "let me obstruct," *runadhāva* "let us two obstruct," *runadhāma* "let us obstruct," or, again, *runddhām* "let him obstruct," *rundhātām* "let the two obstruct," *rundhātām* (No. 539) "let them obstruct," *runtswa* "do thou obstruct," *runadhui* "let me obstruct," *runadhāvahai* "let us two obstruct," *runadhāmahai* "let us obstruct," *arunat* (No. 165) or *arunad* "he obstructed," *arunddhām* "they two obstructed," *arundhan* "they obstructed," *arunddha* "he obstructed," *arundhātām* "they two obstructed," *arundhata* "they obstructed," *rundhyāt* or *rundhīta* "he may obstruct," *rudhyāt* or *rutsishṣa* "may he obstruct," *arudhat* (No. 668) or *arautsīt* "he obstructed," *arotsyat* or *arotsyata* "he would obstruct."

In the same way are conjugated *bhid* (*bhidir*) "to break," *chhid* (*chhidir*) "to split," and *yuj* (*yujir*) "to join."

The verb *rich* (*richir*) "to purge" makes *rinakti* or *rinakte* "he purges," *rirecha* "he purged," *rektā* "he will purge," *re-ksatyati* "he will purge," *arinak* (No. 199) "he purged," *arichat* (No. 668) or *aravikshāt* or *arikta* "he purged."

The verb *vich* (*vichir*) "to differ or be separate" makes *vinakti* or *vinakte* "he differs."

The verb *kshud* (*kshudir*) "to pound" makes *kshunatti* or *kshvats* "he pounds," *kshottā* "he will pound," *akshudat* "he pounded," *akshvatsit* or *akshutta* "he pounded."

The verb *chhid* (*uchchhidir*) "to shine or play" makes *chhriṇatti* or *chhriṇts* "he shines," *chachchharā* "he shone." According to No. 670, the augment *ī* being optional when *s* follows, we have *chachchhriṇts* or *chuchchhriṇts* "thou didst shine," *chharditā* "he will shine," *chhardishyati* or *chhurtsyate* "he will shine," *achchhidat* "he shone," *achchhurdit* or *achchhardishya* "he shone."

The verb *trid* (*utridir*) "to injure or disregard" makes *triṇatti* or *triṇts* "he injures;" and *kṛit* (*kṛit*) "to surround" makes *kṛiṇatti* "he surrounds."

The verbs *trih* (*trika*) and *kis* (*kise*) mean "to kill or injure in any manner."

तृषद् इम् । ७ । ३ । ६२ ।

तृहः स्मि कृते इम् ह्लादौ पिति । तृषेठि । तृषः । ततर्ह । तहिता । अतृषेद् । स्नात्त्रलोपः । हिमस्ति । विहिंस । हिंसिता । उन्दी ङ्देशे । १३ । उमति । उन्तः । उन्दन्ति । उन्दांश्कार । चोन्त् । चोन्ताम् । चोन्दन् । चोमः । चोमदम् । अञ्च व्यस्तियस्यकान्ति-मतिषु । १४ । अमस्ति । अङ्कः । अञ्चन्ति । चोमञ्च । चानञ्चिय । चामञ्चव । अञ्चिता । अङ्गा । अङ्धि । अमञ्चानि । चामङ् ।

No. 715.—Or *trih* "to injure," when *enam* (No. 714) has

been applied (and the form has thence become **TRINAH**), let **IM** be the augment, when an affix, beginning with a consonant and distinguished by an indicatory *p*, follows. Thus *trinēhi* "he injures," *trinēhah* "they two injure," *tatarha* "he injured," *tarkitā* "he will injure," *atrinēṣ* (Nos. 199 and 276 "he injured."

The verb *his* (*hisi*) "to injure" having taken **NUM** by No. 497, and rejecting the *n* by No. 717, makes *hinasti* "he injures," *hinsiṣa* "he injured," *hinsitā* "he will injure."

The verb *und* (*undī*) "to moisten" makes *unatti* (No. 717) "he moistens," *untuh* "they two moisten," *undanti* "they moisten," *undānchukāra* (No. 546) "he moistened," *awnat* (Nos. 478 and 218) "he moistened," *awntām* "they two moistened," *awdan* "they moistened" *awnah* "thou didst moisten," *awnadam* "I moistened."

The verb *anj* (*anjī*) "to make clear, to anoint, to be beautiful, to go," makes *anukti* "he makes clear," *anuktuh* "they two make clear," *anjanti* "they make clear," *ānanja* "he made clear," *ānanjitha* or *ānanhtha* "thou didst make clear," *anjitā* or *anuktā* "he will make clear," *āndhi* "do thou make clear," *anajēni* "let me make clear," *ānak* "he made clear."

अञ्जेः सिचि । ७ । २ । ७१ ।

अञ्जेः सिचो नित्यमिट् । आञ्जीत् । तञ्जु संकोचने । १५ ।
तनक्ति । तङ्क्ता । तञ्जिता । ओविची भयचलनयोः । १६ ।
चिनक्ति । चिङ्कः । चिञ् इडिति ङित्त्वम् । चिचिचिथ । चिकिता ।
अचिनक् । अचिञ्जीत् । शिषु विशेषथे । १७ । चिनष्टि । शिष्टुः ।
शिषन्ति । चिनक्षि । शिशेष । शिशेषिथ । शेष्ठा । शेष्ट्यति । शेर्षिः ।
शिष्टि । चिनबाधि । अचिनट् । शिष्यात् । चिष्यात् । अचिषत् ।
यत्र पिषु संपूरणेने । १८ । भञ्जो आमर्दने । १९ ।

No. 716.—*Iṣ* is always the augment of **SICH** AFTER the verb **ANJ** "to make clear." Thus *anjit* (No. 480) "he made clear."

The verb *tanoh* (*tanohi*) "to shrink" makes *tanakti* "he shrinks," *tanaktā* or *tanohitā* "he will shrink."

The verb *vij* (*oviji*) "to be afraid, to tremble," makes *vinukti* "he trembles," *vinuktah* "they two tremble." According to No. 713, the augment *iv* being regarded as having an indicatory *ñ* (No. 467), we have *vivijithu* "thou didst tremble," *vijitá* "he will tremble," *avinak* (No. 199) "he trembled," *avijít* "he trembled."

The verb *śik* (*śikṣi*) "to distinguish or individualize" makes *śinakṣi* "it distinguishes," *śinakṣah* "they two distinguish," *śinakṣanti* "they distinguish," *śinakṣhi* "thou distinguishest," *śiśakṣa* "it distinguished," *śiśakṣithu* "thou didst distinguish," *śakṣitá* "it will distinguish," *śakṣhyuti* "it will distinguish. By No. 593 *āhi* being substituted for *hi*, we have *śinakṣhi* "do thou distinguish," *śinakṣāni* "let me distinguish," *āśinakṣ* (No. 165) "it distinguished," *śinakṣhyát* "it may distinguish," *śikṣhyát* "may it distinguish," *āśikṣat* "it distinguished."

In like manner *piś* (*piśi*) "to grind" is conjugated.

The verb *bhañj* (*bhañjo*) means "to break."

भाञ्जलोपः । ६ । ४ । २३ ।

स्मः परस्य नस्य लोपः स्यात् । भनक्ति । बभञ्चिथ । बभञ्चथ ।
मङ्गा । मङ्गिथ । चमाङ्गीत् । भुव पासनाभ्यवहारयोः । २० ।
मुनक्ति । मोक्ता । मोक्षति । अभुनक् ।

No. 717.—Let there be ELISION OF the letter *N* coming AFTER *SKAM* (No. 714). Thus we have *bhanakti* "he breaks," *babhañjitha* or *babhakṣitha* "thou didst break," *bhañktá* "he will break," *bhañgdhi* (No. 593) "do thou break," *abhāñkṣit* "he broke."

The verb *bhuj* (*bhujā*) "to protect or eat" makes *bhunakti* "he eats," *bhokṣitá* "he will eat," *bhokṣhyuti* "he will eat," *abhunak* "he ate."

भुजोऽनवने । १ । ३ । ६६ ।

तहानो स्तः । शोदनं भुङ्क्ते । अनवने किम् । मर्ही भुनक्ति ।
विदन्धी दीप्नो । २१ । इङ्क्ते । इङ्क्याते । इङ्क्यते । इङ्क्ये । इङ्क्ते ।
इङ्क्याक्ये । इङ्क्यता । इङ्क्याम् । इङ्क्याताम् । इङ्क्ये । येङ्क्ते । येङ्क्या-
ताम् । येङ्क्याः । चिद् विचारये । २२ । चिन्ते । वेता ।

इति रुधादयः ।

No. 718.—The *ātmanepada* affixes (No. 409) are put AFTER the verb BHUJ, NOT IN THE SENSE OF PROTECTING. Thus we may say *odanaṁ bhujkte* “he eats boiled rice.” Why “not in the sense of protecting”? Witness the phrase—*maṁsi bhunakti* “he preserves the earth.”

The verb *indh* (*ñi-indhī*) “to shine” makes *inddhe* “he shines,” *indhāte* “they two shine,” *indhate* “they shine,” *isthe* “thou shinest,” *inddhwe* “you shine,” *indhānchakre* (No. 546) “he shone,” *indhita* “he will shine,” *inddhām* “let him shine,” *indhātām* “let the two shine,” *inadhai* “let me shine,” *ainddhe* “he shone,” *aindhātām* “they two shone,” *ainddhāk* “thou didst shine.

The verb *vid* (*vida*) “to consider” makes *vinte* “he considers,” *vettā* “he will consider.”

So much for the 7th class of verbs—“*rudh*, &c.”

The 8th class of verbs consists of “*tan*, &c.”

The verb *tan* (*tanu*) means “to expand.”

। तनादयः ।

तनु विस्तारे । १ ।

तनादिङ्गभ्य उः । ३ । १ । ७६ ।

शपोऽपवादः । तनोति । तनुते । ततान । तेने । तनिताधि । तनिताधे । तनिष्यति । तनिष्यते । तनुताम् । अतनोत् । तनुयात् । तन्धीत् । तन्यात् । तनिषीष्ट । अतनीत् । अतानीत् ।

No. 719.—AFTER the verbs “*TAN*, &c.,” AND the verb *KRI* “to make,” let there be U. This debars *śap* (No. 419). Thus we have *tanoti* or *tanute* “he expands,” *tatāna* or *tene* (No. 494) “he expanded,” *tanitāsi* or *tanitāse* “thou wilt expand,” *tanishyati* or *tanishyate* “he will expand,” *tanutām* “let him expand,” *atanot* “he expanded,” *tanuyāt* or *tanuṭā* “he may expand,” *tanuyāt* or *tanishyā* “may he expand,” *atanit* or *atanit* (No. 491) “he expanded.”

तनादिभ्यस्तथासोः । २ । ४ । ७६ ।

तनादेः सिचो वा लुक् तथासोः । अतत । अतनिष्ठ । अतथाः ।
अतनिष्ठाः । अतनिष्यत् । अतनिष्यत । अयु दाने । २ । सनेति ।
सनुते ।

No. 720.—There is optionally elision (*luk*) of *sich* (No. 472) AFTER "TAN, &C.," WHEN the affixes TA and THÁS FOLLOW. Thus *atata* (No. 596) or *atanishṭa* "he expanded," *atathák* or *atanishṭhák* "thou didst expand," *atanishyat* or *atanishyata* "he would expand."

The verb *shan* (*shanu*) "to give" makes *sanoti* or *sanute* "he gives."

ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ।

अनसनसनामात्वं वा यादो क्ङिति । सायात् । सन्यात् ।

No. 721.—There is OPTIONALLY the substitution of long *á* in the room of the verbs *jan* "to be born," *san* "to give," and *khan* "to dig," WHEN an affix, beginning with Y and distinguished by an indicatory *k* or *ś*, FOLLOWS. Thus *sáyát* or *sanyát* "may he give."

अनसनसनां सम्भ्रसोः । ६ । ४ । ४२ ।

यवामाहारः सनि भ्रसादो क्ङिति । असात । असनिष्ठ । असाथाः ।
असनिष्ठाः । अयु हिंसायाम् । ३ । स्योति । स्युते । ह्यन्तेति न
पृद्धिः । अस्योत् । असत । अस्यिष्ठ । असथाः । अस्यिष्ठाः ।
सिषु च । ४ । उप्रत्यये लघूपथस्य गुणो वा । स्योति । स्योति ।
स्येति । अस्योत् । असित । अस्यिष्ठ । तृषु अदने । ५ ।
तृषोति । तृषोति । तृषुते । तृषुते । इकृञ् करणे । ६ ।

No. 722.—Long *á* is the substitute OF these verbs viz. JAN "to be born," SAN "to give," AND KHAN "to dig," WHEN the affix SAN (No. 752), OR an affix, beginning with A JHAL and distinguished by an indicatory *k* or *ś*, FOLLOWS. Thus *asáta* or *asaniṣṭa* "he gave," *asáthák* or *asaniṣṭhák* "thou didst give."

The verb *kshan* (*kshanu*) "to injure" makes *kshanoti* or *kshanute* "he injures," According to No. 500, there being no substitution of *vriddhi*, we have *akshanit*, *akshata* (No. 720), or *akshanishṭa* "he injured," *akshatháh* or *akshanishṭáh* "thou didst injure."

The verb *kshin* (*kshinu*) "to injure" (which, as a root followed by the affix *u* No. 719, and having a light penult, substitutes *guna*, No. 485, only optionally) makes *kshinoti* or *kshenoti* "he injures," *kshenitá* "he will injure," *akshenit*, *akshita* (No. 720); or *akshenishṭa* "he injured."

The verb *trin* (*trinu*) "to eat, to graze," makes *trinoti*, *tarnoti*, *trinute*, or *tarnute* "he grazes."

The verb *kri* (*ḍukriñ*) means "to make."

अत उत् सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० ।

कुसतः ।

No. 723.—In the room OF THE SHORT A OF the verb *kri* "to make," (in the form of *karu*—No. 719)—let there be SHORT U, WHEN A SÁRVADHÁTUKA affix (with an indicatory *k* or *ḥ*) FOLLOWS. Thus *kurutah* "they two make."

न भुङ्क्षुराम् । ८ । २ । ७६ ।

भस्य कुर्क्षुरोरुपधाया न दीर्घः । कुर्वन्ति ।

No. 724.—There is NOT a long substitute (No. 651) in the room OF the penult of a BHA (No. 185) AND of the verbs *kri* "to make," and *chhur* "to cut." Thus *kurvanti* "they make."

नित्यं करोतेः । ६ । ४ । १०८ ।

करोतेः प्रत्ययोष्कारस्य नित्यं लोपो म्योः । कुर्वः । कुर्मः । कुस्ते । चकार । चक्रे । कर्ता । करिष्यति । करिष्यते । करोतु । कुस्ताम् । अकरोत् । अकुसत ।

No. 725.—There is ALWAYS elision of the *u* of an affix AFTER the verb *kri* "to make," when the letter *m* or *v* follows. Thus *kurvaḥ* "we two make," *kurmaḥ* "we make," *kuruts* "he makes,"

chakāra or *chakre* "he made," *kartā* "he will make," *karishyati* or *karishyate* "he will make," *karotu* or *kurutām* "let him make," *akarot* or *akuruta* "he made."

ये च । ६ । ४ । १०६ ।

कृष उलोपो यादो प्रत्यये । कुर्यात् । कुर्वीत । क्लियात् । कृषीष्ट
अकार्षीत् । अकृत । अकरिष्यत् । अकरिष्यत् ।

No. 726.—AND there is elision of *u* after the verb *kṛi* "to make," WHEN an affix, beginning with *y*, FOLLOWS. Thus *kuryāt* or *kurvīta* (No. 723) "he may make," *kriyāt* or *kṛishīṣṭa* "may he make," *akṛohit* or *akṛita* (No. 582) "he made," *akarishyat* or *akurishyata* "he would make."

सम्परिभ्यां करोती भूषणे । ६ । १ । १३७ ।

No. 727.—WHEN the verb *kṛi* "to make" comes AFTER *SAM* OR *PARI* (No. 48) IN THE SENSE OF ORNAMENTING—(then the proceeding directed in No. 728 takes place).

समवाये च । ६ । १ । १३८ ।

सुट् । संस्करोति । अलंकरोतीत्यर्थः । संस्कुर्वन्ति । संघीभव-
न्तीत्यर्थः । संपूर्वस्य क्वचिदभूषणेऽपि सुट् । संस्कृतं भक्षा इति
चापकात् ।

No. 728.—AND (when the compound—No. 727—is) IN THE SENSE OF AGGREGATION, there is the augment *suḥ*. Thus *saṅskaroṭi*—that is to say "he ornaments, *saṅskurvanti*—that is to say "they congregate." This *suḥ* is sometimes the augment of *kṛi* preceded by *sam*, even when it does not signify "ornamenting":—as we learn by inspecting the aphorism No. 1119—viz. "*saṅskṛitāṅ bhakṣāḥ*"—where the expression refers to the "preparation of food."

उपात् प्रतियज्ञवैशतवाक्याध्याहारेषु च । ६ । १ । १३९ ।

कृषः सुट् । चात् प्रागुक्तयोरर्थयोः । प्रतियज्ञो गुणाधानम् ।
विकृतमेव विकृतं विकारः । वाक्याध्याहार चाक्याध्याहारपूरणम् ।

उपस्कृता कन्या । उपस्कृता ब्राह्मणाः । यथा दक्षस्योपस्कृतते ।
 उपस्कृतं भुङ्क्ते । उपस्कृतं ब्रूते । वनु याचने । ७ । वनुते । ववने ।
 मनु अघबोधने । ८ । मनुते । मेने । मनिता । मनिष्यते । मनु-
 ताम् । अमनुत । मन्वीत । मनिषीष्ट । अमनिष्ट । अमनिष्यत ।

इति तनादयः ॥

No. 729.—AND AFTER UPA (No. 48) IN THE several SENSES OF ACQUIRING A NEW PROPERTY, of ALTERATION, AND of the SUPPLYING of ELLIPSES IN DISCOURSE, the verb *kri* takes the augment *su*. By the "and" it is signified that the verb has also the two meanings mentioned before (in Nos. 727 and 728). By "acquiring a new property" is meant "the taking of a quality." By "alteration," or modification, is meant "change." By "the supplying of ellipses in discourse" is meant "the filling up of those parts which the sense requires." Examples of these five employments of the word follow, signifying "a damsel adorned;" "assembled bráhmans;" "the wood gives a new property to the water" (or "he prepares the fuel and water for an oblation"); "he eats something changed" (or different from what is proper—"as bread with rice"); "he speaks without ellipsis."

The verb *van* (*vanu*) "to ask or beg" makes *vavate* "he begs," *vavans* "he begged."

The verb *man* (*manu*) "to know, to conceive," makes *manute* "he conceives," *mans* "he conceived," *manitá* "he will conceive," *manishyate* "he will conceive," *manutám* "let him conceive," *amanuta* "he conceived," *manvita* "he may conceive," *manishishya* "may he conceive," *amanishya* "he conceived," *amanishyata* "he would conceive."

So much for the 8th class of verbs—"tan, &c."

The 9th class of verbs consists of "*kri*, &c."

The verb *kri* (*dukri*) means "to buy, or exchange goods."

। क्रयादयः ।

दुकीच् द्रव्यविनिमये । १ ।

अ्यादिभ्यः आ । ३ । १ । ८१ ।

शपोऽपवादः । क्रीयाति । ईहल्यघोः । क्रीयीतः । श्नाभ्यस्तयोरान्तः ।
 क्रीयन्ति । क्रीयासि । क्रीयीथः । क्रीयीथ । क्रीयामि । क्रीयीषः ।
 क्रीयीमः । क्रीयीते । क्रीयाते । क्रीयाते । क्रीयीषे । क्रीयाथे ।
 क्रीयीध्वे । क्रीये । क्रीयीवहे । क्रीयीमहे । चिक्राय । चिक्रियतुः ।
 चिक्रियुः । चिक्रेथ । चिक्रियिथ । चिक्रिये । क्रेता । क्रेष्यति ।
 क्रेष्यते । क्रीयातु । क्रीयीतात् । क्रीयीताम् । अक्रीयात् । अक्रीयीत ।
 क्रीयीयात् । क्रीयीत । क्रीयात् । क्रेषीष्ट । अक्रीषीत् । अक्रीष्ट ।
 अक्रीष्यत् । अक्रीष्यत । प्रीञ् तर्पणे कान्तो च । २ । प्रीयाति ।
 प्रीयीते । प्रीञ् षाके । ३ । प्रीयाति । प्रीयीते । मीञ् द्विसायाम् । ४ ।

No. 730.—AFTER the verbs *krī* "to buy," &c., there is *ŚNĀ*. This debars *śap* (No. 419). Thus *krīnāti* "he buys." By No. 657, the *ś* being changed to *i*, *krīnītaḥ* "they two buy." By No. 658, the *ś* being elided, *krīnanti* "they buy," *krīnāsi* "thou buyest," *krīnīthah* "you two buy," *krīnītha* "you buy," *krīnāmi* "I buy," *krīnīvaḥ* "we two buy," *krīnīmah* "we buy," *krīnīte* (No. 657) "he buys," *krīnīte* "they two buy," *krīnāte* "they buy," *krīnīshe* "thou buyest," *krīnīthe* "you two buy," *krīnīdhwe* "you buy," *krīnī* "I buy," *krīnīvāhe* "we two buy," *krīnīmah* "we buy," *chikrīya* "he bought," *chikrīyatuh* "they two bought," *chikrīyuh* "they bought," *chikrētha* (No. 515) or *chikrayītha* (No. 517) "thou didst buy," *chī:riye* "he bought," *krēd* "he will buy," *kreshyati* or *kreshyate* "he will buy," *krīnātu* "let him buy," *krīnīdāt* "may he buy," *krīnīdām* "let him buy," *akrīnāt* or *akrīnīta* "he bought," *krīnīyāt* or *krīnīta* "he may buy," *krīyāt* or *kreshīṣṭa* "may he buy," *akrīṣīṣāt* or *akrēṣṭa* "he bought," *akrēṣyat* or *akrēṣyata* "he would buy."

The verb *prī* (*prīn*) "to please, to love," makes *prīnāti* or *prīnīte* "he pleases;" and *krī* (*krīn*) "to cook" makes *krīnāti* or *krīnīte* "he cooks."

The verb *mā* (*mān*) means "to injure."

दिनुमीना । ८ । ४ । १५ ।

घादीनां ह्रस्वः । ७ । ३ । ८० ।

पुनलजस्तजकजवजधजशपवभमजमघनधककुगुज्यारीलीळी-
 प्रीनां चतुर्विंशतेः शिति ह्रस्वः । पुनाति । पुनीते । पविता । सूष्-
 छेदने । १२ । लुनाति । लुनीते । सूष् चाच्छादने । १३ । स्तृ-
 णाति । शर्षेवाः खयः । तस्तार । तस्तारतुः । तस्तरे । स्तारिता ।
 स्तरीता । स्तृणीयात् । स्तृणीत । स्तृणीयात् ।

No. 736.—When an affix with an indicatory *s* follows, let A SHORT VOWEL be the substitute OF the twenty-four verbs PÚ, &c., viz. *pún* "to purify," *lún* "to cut," *strín* "to spread over," *krín* "to scatter," *vrín* "to choose," *dhún* "to agitate," *krí* "to injure," *prí* "to nourish," *vrí* "to choose," *bhrí* "to nourish," *mrí* "to injure," *jrí* "to grow old," *jhírí* "to grow old," *ghírí* "to grow old," *nrí* "to lead," *dhwrí* "to be crooked," *krí* "to injure," *rí* "to go," *grí* "to sound," *jd* "to decay," *rí* "to injure," *l* "to adhere," *vl* "to choose," AND *pl* "to go." Thus *pundáti* or *pundáti* "he purifies," *powid* "he will purify."

The verb *lú* (*lún*) "to cut" makes *lundáti* and *lundáti* "he cuts."

The verb *strí* (*strín*) "to cover," makes *strindáti* "he covers." By No. 690 (which debars No. 428) we have *tastára* "he covered," *tastaratuh* "they two covered," *tastars* "he covered," *starítá* or *starítá* (No. 654) "he will cover," *strínfyat* or *strínfyáti* "he may cover," *strífyát* (Nos. 706 and 651) "may he cover."

लिङ्गसिचोरात्मनेपदेषु । ७ । २ । ४२ ।

बृहद्बुध्भ्यामुदन्ताच्च परयोर्लिङ्गसिचोरिद्वा स्यात् तद्धि ।

No. 737.—When the *ÁTMANEPA*DA affixes ARE EMPLOYED, then let *if* be optionally the augment OF *LI*Ū AND *SIC*H coming after the verbs *vrí* (*vrín*) "to serve" and *vrí* (*vrín*) "to choose," and after what ends in long *rí*.

न लिङ्गि । ७ । २ । ३६ ।

अत इटो लिङि न दीर्घः । स्तरिषीष्ट । उश्च । अनेन कित्त्वम् ।
 स्तारिषीष्ट । सिचि च परस्मैपदेषु । अस्तारीत् । अस्तारिष्ठात् । अ-
 स्तारिषुः । अस्तरिष्ट । अस्तीष्ट । कृष् हिंसायाम् । १४ । कृणाति ।
 कृणीते । चकार । चक्रे । वृष् वरये । १५ । वृणाति । वृणीते ।
 वषार । वषरे । वरिता । वरीता । उदोष्पेत्युत्त्वम् । वूर्यात् । वरि-
 षीष्ट । वृषीष्ट । अवारीत् । अवारिष्ठात् । अवरिष्ट । अवरीष्ट । अवूरुष्ट । धूष्
 कम्पने । १६ । धुनाति । धुनीते । धोता । धविता । अधावीत् ।
 अधविष्ट । अधोष्ट । यह उपादाने । १७ । गृह्णाति । गृह्णीते ।
 अयाह । अगृहे ।

No. 738.—The long vowel is KOT the substitute (No. 654) for
 the augment *if* after the verbs *vrīṣ* or *vrīṣ*, or what ends in long
rī, WHEN LIṢ FOLLOWS. Thus (No. 735) *starishīṣṭa*, or, by No.
 581, the affixes being regarded as having an indicatory *k*, *stīrshīṣ-
 ṭa* (No. 651) "may he cover," and, by No. 655, there being no
 prolongation of the augment *if*, when *nich* and the *parasmicpada*
 affixes follow, *astārīṣ* "he covered," *astārīṣṭām* "they two covered,"
astārīṣṭuḥ "they covered," *astārīṣṭu* or *astīrshṭu* (No. 651) "he
 covered."

The verb *kṛi* (*kṛīṣ*) "to injure" makes *kṛindāti* (No. 736) or
kṛīṣṭe "he injures," *chakāru* or *chakare* (No. 653) "he injured."

The verb *vṛi* (*vṛīṣ*) "to choose" makes *vṛindāti* or *vṛīṣṭe* "he
 chooses," *vavāru* or *vavare* "he chose," *varitā* or *varitā* (No. 645)
 "he will choose," and, by No. 650, *vūrīṣṭe* or *varishīṣṭa* or *vūr-
 shīṣṭe* (No. 581) "may he choose," *avārīṣ* "he chose," *avārīṣṭām*
 "they two chose," *avarīṣṭa* or *avarīṣṭa* (No. 654) or *avārshṭa*
 "he chose."

The verb *dṛśi* (*dṛśīṣ*) "to shake" makes *dṛhundāti* (No. 736)
 or *dṛhṣṭe* "he shakes," *dhotā* or *dhavitā* "he will shake," *adhāvīṣ*
 or *adhavīṣṭa* or *adhoshṭa* "he shook."

The verb *grāh* (*grāh*) "to take" makes *grīhndāti* (No. 675)
 or *grīhṣṭe* "he takes," *jagrāha* or *jagrihe* "he took."

ग्रहोऽचिङि दीर्घः । ७ । २ । ३७ ।

एकाचो ग्रहेर्विहितस्येटो दीर्घो न तु लिटि । ग्रहीता । गृह्णातु ।

No. 739.—The LONG vowel is the substitute of the augment if placed AFTER the verb GRAH “to take,” containing only one vowel, but NOT WHEN LIT FOLLOWS. Thus *grahítá* “he will take,” *grihnátu* “let him take.”

हलः अः शानञ्चौ । ३ । १ । ट३ ।

हलः परस्य ह्नः शानञ्चदेशो हो । गृहाब । गृह्यात् । ग्रहीषीष्टु । ह्यन्तेति न वृद्धिः । अग्रहीत् । अग्रहीष्टाम् । अग्रहीष्टु । अग्रहीषताम् । कुष निष्कर्षे । १८ । कुष्याति । कोषिता । अश मोचने । १९ । अश्नाति । आश । अशिता । अशिष्यति । अश्नातु । अशान । मुष स्तेये । २० । मोषिता । मुषाय । आ अषबोधने । २१ । अषो । वृद्ध् संभक्तौ । २२ । वृणीते । अवृषे । अवृष्टे । वरिता । वरीता । अवरिष्टु । अवरीष्टु । अवृत ।

इति क्र्यादयः ॥

No. 740.—Let *śÁNACH* be the substitute of *śNÁ* (No. 730) coming AFTER A CONSONANT, WHEN HI FOLLOWS. Thus *grihásna* “do thou take,” *grihyít* or *grahishish̄n* (No. 739) “may he take,” and, since the root ends in *h*, there being, by No. 500, no substitution of *vridhhi*, *agrahít* “he took,” *agruhish̄ám* (No. 739) “they two took,” *agrahish̄tu* “he took,” *agruhish̄átám* “they two took.”

The verb *kush* (*kusha*) “to extract” makes *kushnáti* “he extracts,” *koshitá* “he will extract.”

The verb *ás* (*áśa*) “to eat” makes *ásnáti* “he eats,” *ás* “he ate,” *ásitá* “he will eat,” *ásishyati* “he will eat,” *ásnátu* “let him eat,” *ásána* (No. 740) “do thou eat.”

The verb *mush* (*musha*) “to steal” makes *moshitá* “he will steal,” *mushána* (No. 740) “do thou steal.”

The verb *jñá* “to know” makes *jajnánu* (No. 523) “he knew.”

The verb *vri* (*vriś*) “to serve,” makes *vriśáti* he serves,” *vavriśas* (No. 514) “thou didst serve,” *vavriśasas* “you served,”

varitā or *varitā* (No. 654) "he will serve," *avarishṭa* or *avarishṭa*
or *avṛita* (No. 582) "he served."

So much for the 9th class of verbs,—"*krī*, &c."

The 10th class of verbs consists of "*chur*, &c."

The verb *chur* (*chura*) means "to steal."

। चरादयः ।

चुर स्तोये । १ ।

सत्यापपाशरूपवीणातूलस्रोकसेनासोमत्वचवर्मवर्य-
चूर्णचुरादिभ्यो णिच् । ३ । १ । २५ ।

स्वार्थं । पुगन्तेति गुणः । सनाद्यन्ता इति धातुत्वम् । तिप्शब्दादि ।
गुणायदेशे । चोरयति ।

No. 741.—The affix णिच् is placed, without alteration of the sense, AFTER the words SATYA "truth" (which then takes the form of *satyāpa* as exhibited in the aphorism), PĪŚA "a fetter," RŪPA "colour," VĪNĀ "a lute," TŪLA "cotton," ŚLOKA "celebration," SENĀ "an army," LOMAN "the hair of the body," TWACHA "the skin," VARMAN "mail," VARṆA "celebration," and CHŪRṆA "powder," (all of which are then used as verbs) AND after the verbs CHUR "to steal," &c. By No. 485, these verbs (having a light penult) substitute *guṇa* for a simple vowel. By No. 502, words ending with the affix णिच् are held to be verbal roots:—hence they take the tense-affixes and conjugational affixes. Thus *chur*, by the addition of णिच् and the rule No. 485, having become *chori*, and this, by Nos. 419, 420, and 29, having become *choraya*, we have *chorayati* "he steals."

णिच्ञ । १ । ३ । ७४ ।

चिञ्जन्तादात्मनेपदं कर्तृयामिनि क्लियाफले । चोरयते । चोरयामास ।
चोरयिता । चोर्यात् । चोरयिषीष्टु । चिञ्जीति चञ् । यो चडीति
द्रुस्यः । चडि द्वित्वम् । इत्यादिः शेषः । दीर्घो लचोरित्थभ्यासद्य
दीर्घः । चञ्चुरत् । चञ्चुरत् । कञ् चाव्ययवन्धे । २ । चञ्चोपः ।

No. 742.—AND let the *ātmanepada* affixes be employed AFTER what ends with *ṆICH* (No. 741), when the fruit of the action goes to the agent. Thus *chorayate* "he steals (for his own use)," *chorayāmāsa*, (No. 504) "he stole," *chorayitā* "he will steal," *chorayāt* or *chorayishishṣa* "may he steal." When *luh* follows, then *chak* is substituted for *chli* by No. 562; a short vowel is substituted for the penult by No. 564; there is reduplication, by No. 565, since *chak* follows; and the first consonant alone of the reduplicate is left (No. 428); and, finally, the vowel of the reduplicate being lengthened by No. 568, we have *achūchurat* or *achūchurata* "he stole."

The verb *katha* "to speak" rejects the final *a* by No. 505.

अचः परस्मिन् पूर्वविधौ । १ । १ । ५७ ।

परनिमित्तोऽच्चादेशः स्थानिषत् स्थानिभूतादचः पूर्वत्वेन दृष्टस्य विधौ कर्तव्ये । इति स्थानिषन्वात्तोपधावृद्धिः । कथयति । चस्त्वपित्वाट्टीर्घसन्वद्भावो न । अचकथत् । गण संख्याने । ३ । गणयति ।

No. 743.—A substitute in the room OF A VOWEL, CAUSED BY SOMETHING THAT FOLLOWS, shall be regarded as that whose place it takes, WHEN A RULE WOULD else TAKE EFFECT ON WHAT STANDS ANTERIOR to the original vowel. So there the *blank* which, by No. 505, takes the place of the final *a* of *kath* (No. 742), being regarded as the *a* whose place it took (and the final consonant of the root hence seeming to be the penult)—the substitution of *vidhi* for the penult, by No. 489, (which would have given *kāth* instead of *kath*) does not take place, and we have *kathayati* "he speaks." As there is elision of a vowel (by No. 505) there is no substitution of a long vowel by No. 568, nor is the case like that when the affix *san* follows, as spoken of in No. 566—so that we have *achakathat* (No. 565) "he spoke."

The verb *gan* (*ganu*) "to count" makes *ganayati* "he counts."

ई च गणः । ७ । ४ । ६७ ।

गणयतेरभ्यासस्य ईत् स्याद्वादस्युपरि यो । अचीगथत् ।

अचगथत् ।

इति चुरादयः ॥

No. 744.—AND let LONG *f* be the substitute OF the reduplicate of the verb GAY “to count;”—by the “and” it is implied that the substitute may be short *a*—when *ni*, followed by *chañ*, follows. Thus *ajiganat* or *ajaganat* “he counted.”

So much for the 10th class of verbs—“*chur, &c.*”

The verbs “that end in *ni*” have next to be considered.

। वयन्ताः ।

स्वतन्त्रः कर्ता । १ । ४ । ५४ ।

स्त्रियायां स्वातन्त्र्येण विवक्षितोऽर्थः कर्ता स्यात् ।

No. 745.—In the case of any action, whatever thing the speaker ARBITRARILY chooses to speak of as such shall be the AGENT or NOMINATIVE to the verb—(for example, in the case of cooking, it is equally allowable to say that “the fire cooks,” or “the cook cooks,” or “the fuel cooks”).

तत्प्रयोजको हेतुश्च । १ । ४ । ५५ ।

कर्तुः प्रयोजको हेतुसंज्ञः कर्तृसंज्ञश्च ।

No. 746.—Let that which is THE MOVER THEREOF, i. e. of an agent (No. 745), be called A CAUSE AND ALSO an agent.

हेतुमति च । ३ । १ । २६ ।

प्रयोजकव्यापारे प्रेषादौ च वाच्ये धातोर्गोष् । भवन्तं प्रेरयति माचयति ।

No. 747.—AND WHEN THE OPERATION OF A CAUSER, such as the operation of *directing*, is to be expressed, let the affix *nich* (No. 741) come after a root. Thus, to express “he causes to become,” we have *bhāvuyati*.

घोः पुयश्च्यपरे । ७ । ४ । ८० ।

यनि परे यदङ्ग तदवयवाभ्यासात् इत् स्यात् पवर्गयञ्कारेष्ववर्षपरेषु परतः । चबीभवत् । घृ गतिनिवृत्तौ ।

No. 748.—Let there be long *f* in the room OF the U of the reduplicate forming part of an inflective base (No. 152) followed by *an* (No. 566), WHEN a letter of THE LABIAL CLASS FOLLOWS, or A

AN, or the letter J—each of these being followed by the vowel a. Thus (the root *bhū* being reduplicated, and not the *bhūvi*—else there would be no *u* to operate upon) we have *abbbhavat* “he caused to become.”

The verb *sthā* means “to stop.”

अतिह्रीवीरोक्नुयीक्ष्मायातां पुङ्खी । ७ । इ । इइ ।
स्थापयति ।

No. 749.—WHEN *NI* FOLLOWS, let PUK be the augment of the verbs *ṚI* “to go,” *HRÍ* “to be ashamed,” *VLI* “to choose,” *RI* “to rear,” *KNÚYI* “to sound,” *KSHMÁY* “to shake,” AND of verbs ending in LONG *Á*. Thus *sthāpayati* “he causes to stand.”

तिष्ठतेरित् । ७ । ४ । ५ ।

उपधायारश्चरुपरे षो । अतिष्ठिपत् । घट चेष्टायाम् ।

No. 750.—When *ni*, followed by *chaś*, follows, let SHORT *I* be the substitute OF the penult of the verb *SHTHÁ* (in the form *sthāp*—No. 749). Thus *atiśhīpat* “he caused to stand.”

The verb *ghaś* means “to put together.”

मितां ह्रस्वः । इ । ४ । ६२ ।

घटादीनां ज्ञपादीनां च ह्रस्वः । घटयति । ज्ञप ज्ञाने ज्ञापने च । ज्ञपयति । अजिज्ञपत् ।

इति स्यन्तप्रक्रिया ॥

No. 751.—Let there be a SHORT vowel in the room OF (the vowel, lengthened by *nich*, of) THE verbs “*ghaś*, &c.,” and “*jñap*, &c.,” WHICH (in the list of verbs) HAVE AN INDICATORY *M*. Thus *ghaśayati* “he puts together.”

The verb *jñap* “to know or inform” makes, in like manner, *jñāpayati* “he informs,” *ajijñapat* (Nos. 566 and 567) “he informed.”

So much for the formation of those that end in *ni*.

The verbs “that end in *śan*” have next to be considered.

। सन्नन्ताः ।

धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिच्छायां वा । ३ । १ । ७ ।
इषिकर्मणो धातोरिषिककर्तृकात् सन् वेच्छायाम् । पठ व्यक्ता-
यां वाचि ।

No. 752.—The affix *san* is OPTIONALLY attached, IN THE SENSE OF WISHING, AFTER A ROOT EXPRESSING THE ACT wished and HAVING THE SAME AGENT OF THE ACTION as the wisher thereof.

As an example let *paśh* "to read" be taken.

सन्धहोः । ३ । १ । ८ ।

सन्नन्तस्य यङन्तस्य च प्रथमस्येकाचो द्वे स्तोऽच्चादेस्तु द्विती-
यस्य । सन्धतः । पठितुमिच्छति पिपठिषति । कर्मणः किम् ।
गमनेनेच्छति । समानकर्तृ कात् किम् । शिष्याः पठन्तिचतीच्छति गुरुः ।
वायहवाद्वाक्यमपि । लुङ्सनोर्धसु ।

No. 753.—OF the first portion, containing a single vowel, of what ends with *SAN* (No. 752) AND of what ends with *YAS* (No. 758), there are two; but, in the case of what begins with a vowel, the reduplication is of the second portion (—as in No. 426). Short *i* being substituted for the *a* in the reduplication, we have *pipaśhi-śhuti* "he wishes to read."

Why do we (in No. 752) say "the act wished?" Witness *gamanenochchati* "by going he wishes (to accomplish something)"—where the "going" is not the "act wished," and the affix *san* does not therefore apply.

Why do we say "having the same agent?" Witness *śiṣyāḥ paśhantwitśchchati gurūḥ* "the teacher wishes that the pupils should read,"—(where the wisher, and the agent of the action wished are not the same).

By the employment of the expression "optionally" (No. 752), it is implied that the meaning may be expressed by a phrase also (in those cases in which the formation of a desiderative verb by means of the affix is allowable).

When *san* follows, *ghasṭri* (No. 595) is substituted for the verb *ad* "to eat."

सः स्यार्धधातुके । ७ । ४ । ४६ ।

सस्य तः स्यात् सादावार्धधातुके । चतुर्मिच्छति चिचत्सति ।
यकाच इति नेट् ।

No. 754.—Let there be *t* in the room OF *s*, WHEN an *ĀRDHA-DHĀTUKA* affix, beginning with *s*, FOLLOWS. Thus *jighatsati* (No. 753) "he wishes to eat." In consequence of No. 510, the augment *i* is not applicable here.

अञ्भनगमां सनि । ६ । ४ । १६ ।

अञन्तानां हन्तेरजादेशगमेश्च दीर्घो ऋलादो सनि ।

No. 755.—WHEN *san*, beginning with a *jhal*, (i. e. not preceded by the augment *i*) FOLLOWS, a long vowel shall be the substitute OF verbs ending in a VOWEL, AND OF the verb *han* "to strike," AND OF the verb *gam* "to go"—the substitute of the vowel roots (viz. *i*, *ih*, *ik*, *iś*).

इको ऋल् । १ । २ । ६ ।

इगन्ताऋलादिः सन् कित् । च्चत इद्वातोः । कर्तुर्मिच्छति चिकीर्षति ।

No. 756.—AFTER a verb ending in an *IK*, *san*, beginning with a *JHAL* (i. e. without the augment *i*), shall be regarded as having an indicative *k*. Then, applying No. 706, (the vowel having become long by No. 755) we may have *chikīrakati* "he wishes to make."

सनि ग्रहगुहोश्च । ७ । २ । १२ ।

यद्गुहोद्देगन्ताच्च सन् इण् स्यात् । बुभूषति ।

इति सञ्जन्ताः ॥

No. 757.—Let not *i* be the augment of *san* AFTER the verbs *GRAH* "to take," *GUH* "to cover," AND what ends in an *uk*. Thus *bubhūshati* "he wishes to become."

So much for verbs "ending in *san*."

Verbs "ending in the affix *yañ*" are next to be considered.

। यङन्ताः ।

धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् । ३ । १ ।
२२ ।

धोनःपुन्ये भृशार्थे च द्योत्ये धातोरेकाचो हलादेर्यङ् ।

No. 758.—WHEN THE REPETITION OF THE ACT, OR ITS INTENSITY, IS to be indicated, let YAÑ come AFTER A ROOT HAVING A SINGLE VOWEL AND BEGINNING WITH A CONSONANT.

गुणो यङ्लुकोः । ७ । ४ । ८२ ।

अभ्यासस्य गुणो यङ् यङ्लुकि च । छिदन्तत्वादात्मने-
पदम् । पुनः पुनरतिशयेन वा भवति । बोभूयते । बोभूयांचक्रे ।
अबोभूयिष्टु ।

No. 759.—Let GUṆA be the substitute of the reduplicate (No. 753), WHEN YAÑ FOLLOWS, OR even when a BLANK (*luk* No. 209) has been substituted for *yañ*. From its ending with what has an indicative ङ (No. 410), a verb with this affix takes the *ātmanepada* affixes. Thus *bobhūyate* "he is repeatedly or intensely," *bobhūyāñchakre* "he was repeatedly," *abobhūyishṭa* "he was repeatedly."

नित्यं कौटिल्ये गतौ । ३ । १ । २३ ।

मत्स्यर्थात् कौटिल्य एव यङ् न तु क्रियासमभिहारे ।

No. 760.—After a verb WITH THE SENSE OF MOTION, the affix *yañ* gives ALWAYS THE SENSE OF CROOKEDNESS,—not of repetition of the action.

दीर्घोऽङ्कितः । ७ । ४ । ८३ ।

अङ्कितोऽभ्यासस्य दीर्घो यङ्लुकोः । कुटिलं व्रजति । घाव्रज्यते ।

No. 761.—When *yañ*, or a blank substituted for it, follows, let there be A LONG VOWEL in the room of a reduplicate syllable which has NOT AN INDICATORY K. Thus *odvrajyate* "he moves crookedly."

यस्य हलः । ६ । ४ । ४६ ।

हलः परस्य यस्य लोप आर्धधातुके । आदेः परस्य । अतो
लोपः । घात्रञांचक्रे । घात्रञिता ।

No. 762.—There is elision OF YA coming AFTER A CONSONANT, when an *ārdhadhātuka* affix follows. Thus (when, for example, the *ārdhadhātuka* affix *ām* follows) the first letter (of the syllable *ya*) is elided in accordance with No. 88, and then the vowel is elided by No. 503, giving *vāvrājānchakre* "he went crookedly," *vāvrājita* "he will go crookedly."

रीदुपधस्य च । ७ । ४ । ६० ।

दुपधस्य धातोरभ्यासस्य रीगागमो यङ्लुकोः । षरीवृत्त्यते ।
षरीवृत्तांचक्रे । षरीवृत्तित्ता ।

No. 763.—AND when *yaś*, or a blank substituted for it, follows, let RĪK be the augment OF the reduplicate syllable of WHAT ROOT HAS RĪ FOR ITS PENULT. Thus *varivṛityate* "he remains repeatedly," *varivṛitānchakre* "he remained repeatedly," *varivṛitita* "he will remain repeatedly."

शुभादिषु च । ८ । ४ । ३६ ।

यत्त्वं न । ऋरीवृत्त्यते । ऋरीगृह्यते ।

इति यङ्लुगन्तप्रक्रिया ॥

No. 764.—AND IN the case of KSHUBH "to tremble" (which, as a verb of the 9th class, No. 730, becomes *kakubhā*), &c. there is not the substitution of the cerebral ऋ (notwithstanding No. 157). Thus *narīnṛityate* "he dances repeatedly." (In accordance with No. 763.) we have *jarigrihyate* "he takes repeatedly."

So much for the formation of "what ends in *yaś*."

The verbs "that end with a blank substituted for *yaś*" have next to be considered.

। यङ्लुगन्ताः ।

यङ्लोऽचि च । २ । ४ । ७४ ।

यङोऽचि प्रत्यये लुक् स्याच्चकारात् तं विनापि क्वचित् । अनेमितिको-
ऽयम् । अन्तरङ्गत्वादादौ भवति । ततः प्रत्ययलक्षणेन यङन्तात्वा-
द्द्वित्वम् । अभ्यासकार्यम् । धातुत्वाद्भादादयः । शेषात् कर्त्तरीति
परस्मैपदम् । चर्करीतं चेत्यदादौ पाठाच्छपो लुक् ।

No. 765.—AND WHEN the affix ACH (No. 837) FOLLOWS, there may be elision OF YAK. By the "and" it is signified that this may take place sometimes even without that affix :—and this is not the result of anything assigned as the cause thereof, (whereas, in the other case, there was an assigned reason for the elision—viz. the affix *ach*). This elision takes place first, as it is independent of anything else (whereas the reduplication is dependent on the verb, the affix, &c). Then, after that, through the force of the affix (which remains, though the affix has been elided), since the verb is regarded as ending in *yak*, there is reduplication (No. 753), and the appropriate operations are to be performed on the reduplicate syllable. Since the word (through No. 502) is regarded as a root, the teuse-affixes &c. are applicable to it. The *purusmaipada* affixes are employed in accordance with No. 412. As we read, in No. 636, that verbs with *yak* elided are to be regarded as belonging to the 2nd class, "*ai, &c.*" we infer that there is to be elision of *sup* (No. 589).

यङो वा । ७ । ३ । ६४ ।

यङ्लुगन्तात् परस्य हलादेः पितः सार्वधातुकस्येद्धा स्यात् । भूसु-
बोरिति निबेधो यङ्लुकि भाषायां न । बोभूतु तेतिक्ते इति छन्दसि
निपातनात् । बोभवीति । बोभेति । बोभूतः । अब्भ्यस्तात् ।
बोभुवति । बोभवाञ्छकार । बोभवामास । बोभविता । बोभविष्यति ।
बोभवीतु । बोभेत् । बोभूतात् । बोभूताम् । बोभुवतु । बोभूहि ।
बोभवानि । अबोभवीत् । अबोभेत् । अबोभूताम् । अबोभवुः ।
बोभूयात् । बोभूयाताम् । बोभूयुः । बोभूयात् । बोभूयास्ताम् ।
बोभूयासुः । गतिस्थेति सिचो लुक् । यङो वेतीट्पक्षे गुणं बाधित्वा
नित्यत्वाद्दृक् । अबोभूवीत् । अबोभेत् । अबोभूताम् । अबोभवुः ।
अबोभविष्यत् ।

इति यङ्लुगन्ताः ॥

No. 766.—Let *if* be OPTIONALLY the augment of a *sārvadhātuka* affix distinguished by an indicatory *p*, commencing with a consonant, and coming AFTER a verb with *YAK* elided. The prohibition (of *guna*) by No. 474 does not, in secular language, extend to the case where *yañ* is elided. This is inferred from the fact that the form *bobhūtu* in the *Veda* (in which *guna* is not substituted—) is one of those enumerated (in VII. 4. 65.—thus “*bobhūtu tatikte &c.*”) among the irregularities. Thus we have *bobhavīti* or *bobhoti* “he is frequently,” *bobhūtuh* “they two are frequently,” substituting *at* for *jh*, by No. 645, as it is reduplicated, *bobhuvati* “they are frequently,” *bobhavānchakāra* or *bobhavāmāsa* “he was frequently,” *bobhavitā* “he will be frequently,” *bobhavishyati* “he will be frequently,” *bobhavitu* or *bobhotu* “let him be frequently,” *bobhūtāt* “may he be frequently,” *bobhūtām* “let the two be frequently,” *bobhuvatu* “let them be frequently,” *bobhūki* “be thou frequently,” *bobhavāni* “let me be frequently,” *abobhavīt* or *abobhot* “they were frequently,” *abobhūtām* “they two were frequently,” *abobhāvuh* “they were frequently,” *bobhūyāt* “he may be frequently,” *bobhūyātām* “they two may be frequently,” *bobhūyuh* “they were frequently,” *bobhūyāt* “may he be frequently,” *bobhūyātām* “may they two be frequently,” *bobhūyāsuh* “may they be frequently.” According to No. 473, there is elision of *sich*. On the alternative of there being the augment *if* from No. 766, there is the augment *vuk* from No. 423, this debarring *guna* (No. 420) because it presents itself *always* (whether *guna* is substituted or not—and therefore, according to one of the maxims of the Grammar, takes the precedence). Thus we have *abobhūvīt* or *abobhot* “he was frequently,” *abobhūtām* “they two were frequently,” *abobhāvuh* “they were frequently,” *abobhuvishyat* “he would be frequently.”

So much for those “that end with a blank substituted for *yañ*.”

The “nominal verbs” have next to be considered.

। नामधातवः ।

सुप आत्मनः क्वप् । ३ । १ । ८ ।

इषिकर्मण यषितुः संबन्धिनः सुबन्तादिच्छायामर्थे क्यञ्चा ।

No. 767.—Let KYACH be optionally attached, in the sense of wishing, AFTER a word WITH A CASE-AFFIX expressing the object wished as connected with the wisher's SELF—(as, for example, a son,—when a man wishes to have a son of his own—not somebody else's son).

सुपो धातुप्रातिपदिकयोः । २ । ४ । ७१ ।

यतयोरवयवस्य सुपो लुक् ।

No. 768.—Let there be elision (*luk*) OF A CASE-AFFIX when part of these two—VIZ OF A ROOT AND OF A CRUDE FORM (No. 135).

क्यचि च । ७ । ४ । ३३ ।

अवयवस्य ईः । आत्मनः पुत्रमिच्छति पुत्रीयति ।

No. 769.—AND WHEN KYACH (No. 767) FOLLOWS, let *f* be the substitute of *a* or *ā*. Thus *putriyati* "he wishes for a son of his own."

नः क्ये । १ । ४ । १५ ।

क्यचिक्यञ्चि च नान्तमेव पदं नान्यत् । नलोपः । राजीयति । नान्तमेवेति किम् । वाच्यति । हलि च । गीर्यति । पूर्यति । धत्तोरित्येव । नेह । दिवमिच्छति दिव्यति ।

No. 770.—WHEN KYA—i.e. *kyach* or *kyañ* (No. 776)—FOLLOWS, only what ends in *N* is considered a *pada*, and no other word. So, the *n* of *rājan* being elided by No. 200, we have *rājīyati* "he wishes for a king." Why do we say "only what ends in *f*" Witness *vāchyati* "he wishes for words," (which would otherwise, by No. 333, have changed the *ch* to *k*). By No. 651 the vowel is lengthened in *gīryati* "he wishes for words," and *pūryati* "he wishes for a city;" but, since the lengthening directed by No. 651 applies only to a verbal root, it does not take place in the example *dīvyati* "he wishes for heaven."

क्यस्य विभाषा । ६ । ४ । ५० ।

हलः परयोः क्यच्ञ्यङ्गोलौपो वार्धधातुके । आदेः परस्य । अतो
लोपः । तस्य स्थानिवत्त्वाल्लघूपधगुणो न । समिधिता । समिध्यिता ।

No. 771.—When an *ārdhadhātuka* affix follows, there is OPTIONALLY elision OF KYA—i. e. of *kyach* and *kyañ*—coming after a consonant. According to No. 88 the elision here is that of the *y*, and a blank takes the place of the *a* by No. 505. Since the blank is regarded in the same light as that of which it took the place (No. 163), there is no substitution of *guṇa* by No. 485—and we have *sumidhitā* or *samidhyitā* “he will wish for fuel.”

काम्यच् च । ३ । १ । ६ ।

उक्तविषये काम्यच् । पुत्रमात्मन इच्छति । पुत्रकाम्यति । पुत्र-
काम्यिता ।

No. 772.—AND under the same circumstances (No. 767), KÁMYACH may be added. Thus *putrakāmyati* “he wishes for a son of his own,” *putrakāmyitā* “he will wish for a son.”

उपमानादाचारे । ३ । १ । १० ।

उपमानात् कर्मणः सुबन्तादाचारेऽर्थे क्यच् पुत्रमिवाचरति
पुत्रीयति छात्रम् । विष्णूयति द्विजम् ।

No. 773.—Let *kyach*, IN THE SENSE OF TREATMENT, come AFTER a word with a case affix denoting THE object of COMPARISON. Thus *putriyati chhātram* “he treats the pupil as a son,” *viṣṇū-
yati dwijam* “he treats the Brahman as if he were Vishṇu.

सर्वप्रातिपदिकेभ्यः द्विव्वा वक्तव्यः । अतो गुणे । कृष्ण इवाच-
रति कृष्णति । स्व इवाचरति स्वति । सस्वो ।

No. 774.—“The affix KWIP SHOULD BE MENTIONED as coming OPTIONALLY AFTER PRONOUNS AND CRUDE NOUNS.” Where the word is a crude noun and not a *pada*, No. 300 applies, and we may have *krishnati* “he acts like Krishna,” *swati* “he acts like himself,” *saswan* “he acted like himself.”

अनुनासिकस्य क्लृप्तलोः कृडिति । ६ । ४ । १५ ।

अनुनासिकान्तस्योपधाया दौर्घः स्यात् ह्यो भ्रूलादौ च कृडिति ।
इदमिवाचरति इदामति । राजिव राज्वानति । पन्था इव पर्योनति ।

No. 775.—A long vowel shall be the substitute for the penult OF what ends with A NASAL, WHEN KWIP (No. 855) FOLLOWS, OR an affix beginning with A JHAL and DISTINGUISHED BY AN INDICATORY K OR Ś. Thus *idāmati* "he acts like this one," *rājānati* "he acts like a king," *pathānati* "it serves as a road."

कष्टाय क्शमणे । ३ । १ । १४ ।

चतुर्थ्यन्तात् कष्टशब्दादुत्साहे क्यङ् । कष्टाय क्रमते कष्टायते ।
पार्थ कर्तुमुत्सहति इत्यर्थः ।

No. 776.—The affix *kyāś*, IN THE SENSE OF EXERTION, comes after the word *KASHṬA* "pain," with the 4th case-affix. Thus (the case-affix being elided by No. 768, and the final lengthened by No. 518) we have *kashṭāyate* "he is assiduous for trouble," i. e. "he is assiduous in the commission of sin."

शब्द्वेरकलहाद्यकल्लमेघेभ्यः करणे । ३ । १ । १७ ।

क्यञ् । कर्मभ्यः करोत्यर्थे क्यङ् । शब्दं करोति शब्दायते ।

No. 777.—The affix *kyāś*, IN THE SENSE OF MAKING, comes AFTER these words, as the objects of the action—viz. *ŚABDA* "sound," *VAIRA* "heroism," *KALAHĀ* "strife," *ABHRA* "a cloud," *KANVA* "sin," AND *MEGHA* "a cloud." Thus *śabdāyate* "he makes a noise."

तत् करोति तदाचष्ट इति खिच् ।

No. 778.—"In the sense of HE DOES THAT, or HE SAYS THAT," the affix *ñich* may be employed.

प्रातिपदिकाद्वात्त्वर्थे बहुलमिष्टवञ्च । प्रातिपदिकाद्वात्त्वर्थे खिच्
स्यात् । इष्टे यथा प्रातिपदिकस्य पुंवद्भावरभावटिलोपधिन्मत्तुल्लोप-
य्यादिलोपप्रस्यस्काद्यादेशमसंज्ञास्तद्वत्त्वावपि स्युः । इत्यम्लोपः ।
षट् करोत्याचष्टे वा षट्यति ।

इति नामधातवः ॥

No. 779.—“The affix *nich* may come AFTER A CRUDE NOUN, WITH THE SENSE OF A VERB, IN AN INDEFINITE VARIETY OF WAYS, AND it shall be LIKE the affix *ISHṬHA* (No. 1306).” In like manner as, when *ishṭhu* is affixed, there is the masculine form (substituted for the feminine), the substitution of *r* (for *rī*), the elision of the last vowel with what follows it (No. 52), the elision of the affixes *vin* (No. 1281) and *matup* (No. 1268), the elision of what begins with *yan* (as the *r* of the syllable *ra* in the word *dūra* “far”), the substitution of *pra* (for *priyu*) *stha* for (*sthira*) *spha* (for *sphira*) &c. (see VI. 4. 157), and the denomination *bha* (No. 185)—just so let there be also, when *ni* follows. Therefore, with the elision of *ak* (i. e. of the last vowel—No. 52—), we may optionally have *gha-ṣayati* “he makes a jar,” or “he calls it a jar.”

So much for the “nominal verba.”

The class of words called “*kanḍū, &c.*” has next to be considered.

। कण्डूदयः ।

कण्डूदिभ्यो यक् । ३ । १ । २७ ।

एभ्यो धातुभ्यो नित्यं यक् स्यात् स्वार्थः । कण्डून् गात्रविघर्षणे ।

१ । कण्डूयति । कण्डूयते । इत्यादि ।

इति कण्डूदयः ।

No. 780.—Let there be always **YAK** AFTER these roots—viz **KANḌÚ, &c.**—without alteration of the sense.

Thus from the noun *kanḍū* “the itch” comes the verb *kanḍū* (*kanḍūn*), meaning “to itch or scratch.” From this we have *kanḍūyati* or *kanḍūyate*—and so on.

So much for “*kanḍū, &c.*”

It is next to be considered under what circumstances the *ātmanepada* affixes fall to be employed.

। आत्मनेपदम् ।

कर्तरि कर्मव्यतिहारे । १ । ३ । १४ ।

क्रियाविनिमये द्योत्ये कर्तर्यात्मनेपदम् । व्यतिलुनीते । अन्यस्य
योग्यं लघनं करोतीत्यर्थः ।

No. 781.—An *ātmanepada* affix is employed IN DENOTING THE AGENT, WHEN THE INTERCHANGE OF THE ACTION IS to be expressed. Thus *vyatilunūte* "he performs a cutting (of wood &c.) which was the appropriate office of another."

न गतिर्दिसार्थेभ्यः । १ । ३ । १५ ।

व्यतिगच्छन्ति । व्यतिघ्नन्ति ।

No. 782.—An *ātmanepada* affix is NOT employed (notwithstanding No. 781) AFTER WHAT verbs mean "to go" and "to injure." Hence *vyatigachchhanti* "they go against each other," *vyatighnanti* "they fight together."

नेर्विशः । १ । ३ । १७ ।

निविशते ।

No. 783.—An *ātmanepada* affix is employed AFTER the verb VIS "to enter," coming AFTER NI. Thus *nivishate* "he enters in."

परिव्यवेभ्यः द्वियः । १ । ३ । १८ ।

परिक्रीणीते । विक्रीणीते । अवक्रीणीते ।

No. 784.—Also AFTER the verb KRI "to buy or sell," coming AFTER PARI, VI, OR AV. Thus *parikrīṇīte* "he buys," *vikrīṇīte* "he sells," *avakrīṇīte* "he buys."

विपराभ्यां षेः । १ । ३ । १९ ।

विषयते । पराचयते ।

No. 785.—Also AFTER the verb JI "to conquer," coming AFTER VI OR PARĀ. Thus *vijayate* "he conquers," *parājayate* "he conquers."

समवप्रविभ्यः स्यः । १ । ३ । २२ ।

संतिष्ठते । अवतिष्ठते । प्रतिष्ठते । वितिष्ठते ।

No. 786.—Also AFTER the verb *sthá* "to stand," coming AFTER *sam*, *ava*, *pra*, OR *vi*. Thus *santishphate* "he stays with," *avutishphate* "he waits patiently," *pratishphate* "he sets forth," *vitishphate* "he stands apart."

अपह्नवे चः । १ । ३ । ४४ ।

शतमपजानीते । अपलपतीत्यर्थः ।

No. 787.—Also AFTER the verb *jñá* "to know" (preceded by *apa*) IN THE SENSE OF DENYING. Thus *śatamapajñánte* "he denies (the debt of) a hundred (rupees)."

अक्षमकाच्च । १ । ३ । ४५ ।

सर्पिषो जानीते । सर्पिषोपायेन प्रवर्तत इत्यर्थः ।

No. 788.—AND AFTER (the verb *jñá* "to know") used (in certain senses) as AN INTRANSITIVE. Thus *sarpisho jāntite* "he engages (in sacrifice) by means of clarified butter."

समस्तृतीयायुक्तात् । १ । ३ । ५४ ।

रथेन संचरते ।

No. 789.—Also AFTER (the verb *char* "to go") coming after *sam*, and CONNECTED WITH a noun in THE 3RD CASE. Thus *rathenu sancharate* "he rides with (in) a chariot."

दाणश्च सा चेतुर्थ्यर्थे । १ । ३ । ५५ ।

समो दाणस्तृतीयान्तेन युक्तादुक्तं स्यात् तृतीया चेषुतुर्थ्यर्थे ।
दास्या संयच्छते कामी ।

No. 790.—Let the aforesaid (employment of the *ātmanepada* affixes) take place AFTER the verb *dá* (*dán*) "to give," coming after *sam*, and connected with a noun in the 3rd case, PROVIDED THIS 3rd case HAVE THE SENSE OF THE 4TH. Thus *dāyá sanycchate kāmí* "the lover gives to the female slave."

पूर्ववत् सनः । १ । ३ । ६२ ।

सनः पूर्वा यो धातुस्तेन तुल्यं सन्नन्तादप्यात्मनेपदं स्यात् ।
यदिधिषते ।

No. 791.—Let an *ātmanepada* affix come also AFTER a verb ending in the affix *san* (No. 752) in like manner AS it would come AFTER THAT verb itself WHICH STANDS BEFORE the affix *san*. Thus (as the verb *edh* “to increase,”—No. 543—takes the *ātmanepada* affixes, so does it when *san* is added—giving) *edidhishate* “he wishes to increase.”

इलन्ताच्च । १ । २ । १० ।

इक्षसमीपाद्दुलः परो क्लादिः सन् कित् । निविषिषते ।

No. 792.—AND AFTER WHAT ENDS IN A CONSONANT immediately preceded by an *ik*, the affix *san*, beginning with a *ḥhal* (i. e. not having the augment *if*), shall be regarded as having an indicative *k*. Thus *nivivikshate* “he will wish to enter.”

गन्धनावक्षेपखसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयो-
गेषु छञः । १ । ३ । ३२ ।

गन्धनं सूचनम् । उत्कुरुते सूचयतीत्यर्थः । अवक्षेपणं भर्त्सनम् ।
श्येनो वार्तिकामुत्कुरुते । भर्त्सयतीत्यर्थः । हरिमुपकुरुते । सेवत
इत्यर्थः । परदारान् प्रकुरुते तेषु सहसा प्रवर्तते । यद्यो दक्षस्योप-
स्कुरुते गुणमाधत्ते । कथाः प्रकुरुते । कथयतीत्यर्थः । यत्नं
प्रकुरुते धर्मायै विनियुक्ते । यषु कित् । कटं करोति । भुषो अनघने ।
षोद्वनं भुक्ते । अनघने कित् । मर्ही भुनक्ति ।

No. 793.—Let the *ātmanepada* affixes come AFTER the verb *Kṛi* “to make,” when it is used IN THESE SENSES, *viz.* “MANIFESTATION,” “SARCASM,” “SERVICE,” “VIOLENCE,” “CHANGE,” “RECITATION,” AND “ACTION TENDING TO EFFECT A DESIRED PURPOSE.”

By “manifestation” is here meant “informing against,”—thus *utkurute* “he informs against.” By “sarcasm” is meant “reviling,”—thus *syeno vartikāmutkurute* “the hawk reviles the quail.” So, too, *harimupakurute* “he worships Hari:”—*paradārdn prakurute* “he offers violence to another’s wife:”—*edhodakasyopas-
kurute* “the wood gives a new quality to the water” (or “he pre-

pare the wood and the water for a sacrifice):"—*kathāh prakuruts* "he recites stories:”—*śatah prakuruts* "he distributes a hundred (pieces of money, for the sake of merit)."

Why do we say "in these senses?" Witness *kaṣaṇ karoti* "he makes a mat,"—(in which example an *ātmanepada* affix is not employed.)

According to No. 718, the verb *bhuj* takes the *ātmanepada* affixes, when it does not mean "to protect." Thus *odamaḥ bhukts* "he eats boiled rice." Why do we say "when it does not mean to protect?" Witness *mahā bhunakti* "he protects the earth."

So much for the application of the *ātmanepada* affixes.

The employment of the *parasmaipada* affixes is next to be considered.

इत्यात्मनेपदप्रक्रिया ॥

। परस्मैपदम् ।

अनुपराभ्यां छत्रः । १ । ३ । ७६ ।

कर्तृगे च फले गन्धनादौ च परस्मैपदं स्यात् । अनुकरोति ।

पराकरोति ।

No. 794.—Let the *parasmaipada* affixes come AFTER the verb *KRI* "to make," coming AFTER ANU AND PARÁ, even when the fruit of the action goes to the agent, and when the sense is that of "informing against, &c". (No. 793). Thus *anukaroti* "he imitates," *parákaroti* "he does well."

अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः । १ । ३ । ८० ।

क्षिप प्रेरणे । स्वरितेत् । अभिक्षिपति ।

No. 795.—And AFTER the verb *KSHIP*, coming AFTER ABHI, PRATI, AND ATL. The verb *kship* means "to throw." The indicatory vowel of this root is circumflexly accented (No. 411—so that, but for this rule, we should have had both *padas* in the case of) *abhikshipati* "he throws on."

प्रावहः । १ । ३ । ८१ ।

प्रवहति ।

No. 796.—And AFTER the verb VAHA “to bear,” coming AFTER PRA. Thus *pravahati* “it (the river) flows.”

परिर्मुषः । १ । ३ । ८२ ।

परिमुषति ।

No. 797.—And AFTER the verb MRISH “to bear,” coming AFTER PARL. Thus *parimrīshati* “he endures” or “he forgives.”

व्याउपरिभ्यो रमः । १ । ३ । ८३ ।

रमु क्रीडायाम् । विरमति ।

No. 798.—And AFTER the verb RAM, coming AFTER VI, ĀN, AND PARL. The verb *ram* (*ramu*) means “to sport.” Thus *viramati* “he takes rest.”

उपाच्च । १ । ३ । ८४ ।

यच्चदत्तमुपरमति । उपरमयतीत्यर्थः । अन्तर्भावितव्यर्थोऽयम् ।

इति पदव्यवस्था ॥

No. 799.—AND AFTER UPA (the verb *ram* takes the *para-**maipada* affixes). Thus *yajñadattamuparamati* “he causes Yajñadatta to refrain.” This is an instance of a verb involving in it the force of the affix णि (No. 747).

So much for the allotment of the *padas*.

The Impersonal and Passive forms have next to be considered.

। भावकर्मप्रक्रिया ।

भावकर्मणोः । १ । ३ । १३ ।

सस्यात्मनेपदम् ।

No. 800.—Let an *ātmanepada* affix be the substitute of the affix *l* (No. 405), WHEN IT DENOTES THE ACTION of the verb OR THE OBJECT of the verb.

सार्वधातुके यन् । ३ । १ । ६७ ।

भावकर्मवाचिनि धातेर्यक् सार्वधातुके । भावः क्रिया सा च भावार्थकलकारेणानूद्यते । युष्मदस्मद्वां सामानाधिकरण्याभावात् प्रथमः पुरुषः । तिङ्वाच्यक्रियाया अद्रव्यरूपत्वेन द्वित्वाद्यप्रतीतेर्न द्विवचनादि किंत्वेकवचनमेवोत्सर्गतः । त्वया मयान्येश्च भूयते । बभूवे ।

No. 801.—Let the affix YAK come after a root, WHEN A SÁRVA-DHÁTUKA affix FOLLOWS, denoting the action or the object. The "action" is the force of the verb itself; and this is again marked by the affix *l* (No. 405) when it has the sense of the action—(i. e. when the verb is used impersonally). In this case there is (substituted for the *l*) an affix of the "lowest person," because the verb is not in agreement with either the pronoun "I" or "Thou".—Inasmuch as the action denoted by the tense-affix is not of the nature of a substance (to which the notions of duality or plurality might attach), since there is here no notion of duality &c., neither an affix of the dual nor of the plural is to be employed, but hence necessarily only one of the singular.

Thus *twayá mayá anyaischa bhúyate* "it is become by thee, by me, and by others"—(i. e. "Thou becomest," "I become," and "others become,")—and, again, *babhúve* (No. 432) "it was become."

स्यसिचस्तीयुत्तासिषु भावकर्मयोरुपदेशेऽञ्जनग्रह-
दृशां वा चिष्वादिट् च । ६ । ४ । ६२ ।

उपदेशे योऽच तदन्तानां हनादीनां च चिणीवाङ्कार्येषां स्यात् स्यादिषु भावकर्मयोग्यमानयोः स्यादीनामिडागमश्च । चिखद्वाक्-
पत्तेऽयमिट् । चिखद्वावाट्टुः । भाविता । भविता । भाविष्यते ।
भविष्यते । भूयताम् । अभूयत । भाविषीष्टु । भविषीष्टु ।

No. 802.—WHEN SYA (No. 435), SICH (No. 472), SÍYUT (No. 555), OR TÁSI (No. 435) FOLLOWS, IF THE ACTION OR THE OBJECT IS TO BE UNDERSTOOD by the affix (i. e. if the verb is impersonal or passive), then, on the inflective base OF verbs which IN their

ORIGINAL ENUNCIATION end in A VOWEL and on that OF the verbs *han*, &c.—viz. HAN “to kill,” GRAH “to take,” AND DRĪŚ “to see,”—THERE SHALL BE OPTIONALLY THE LIKE EFFECT AS IF the affix CHIN had followed, AND IT shall be the augment of these affixes *syā*, &c. The augment *if*, here mentioned, is to be applied on the alternative that the case is treated as if the affix *chin* had followed—(not on the other alternative allowed by the rule). The substitution of *vridhī* follows from the case's being treated as if *chin* (with an indicatory *n*—see No. 202—) had been attached. Thus we have *bhāvītā* or *bhavītā* “it will be become by some one,” *bhāvishyate* or *bhavishyate* “it will be become,” *bhīyātām* “let it be become,” *abhīyata* “it was become,” *bhāvishīṣṭa* or *bhavishīṣṭa* “may it be become.”

चिञ् भावकर्मणोः । ३ । १ । ६६ ।

ज्ञेश्चिञ् स्याद्भावकर्मणादिनि ते परे । अभावि । अभाविष्यत् ।
 अभाविष्यत् । अकर्मकोऽप्युपसर्गवशात् सकर्मकः । अनुभूयते आन-
 न्दश्चेत्येव त्वया मया च । अनुभूयते । अनुभूयन्ते । त्वमनुभूयसे ।
 अहमनुभूये । अन्वभावि । अन्वभाविषाताम् । अन्वभविषाताम् ।
 दिलोपः । भाष्यते । भाषयांचक्रे । भाषयांबभूवे । भाषयामासे ।
 चिखदिट् । भाविता । आभीयत्वेनासिद्धत्वाखिलोपः । भावयिता ।
 भाषयिषीष्टु । अभावि । अभाविषाताम् । अभाषयिषाताम् । बुभूष्यते ।
 बुभूषांचक्रे । बुभूषिता । बुभूषिय्यते । बोभूष्यते । बोभूषिय्यते ।
 अकृतस्वार्थधातुकयोर्दीर्घः । स्तूयते विष्णुः । स्ताविता । स्तोता ।
 स्ताविष्यते । स्तोष्यते । अस्तावि । अस्ताविषाताम् । अस्तोषाताम् ।
 अ गतौ । गुणोऽतीति गुणः । अयते । स्मृ स्मरणे । स्मर्यते । सस्मरे ।
 उपदेशयद्द्वयाच्चिखदिट् । आरिता । अर्ता । स्मारिता । स्मर्ता ।
 अनिदितामिति नलोपः । अस्यते । इदितस्तु । मन्यते ।
 संसारणम् । इच्यते ।

No. 803.—Let CHIN be the substitute of *chī* (No. 471), WHEN *is* (No. 407) follows, DENOTING THE ACTION OR THE OBJECT. Thus

abhāvi "it was become by some one," *abhāvishyatu* (No. 802) or *abhavishyata* "it would be become."

Even a neuter verb (—a verb "without an object,"—) may, through the force of a preposition in combination with it, become active (—or "with an object.") For example—*anubhūyate ānandaśchaitreṇa twayā mayācha* "pleasure is experienced by Chaitra, by thee, and by me:"—and then again *anubhūyete* "the two are perceived," *anubhūyante* "they are perceived," *tvaumanubhūyase* "thou art perceived," *ahamanubhūyē* "I am perceived," *anvabhāvi* "it was perceived," *anvabhāvishātām* or *anvabhāvishātām* "the two were perceived." The affix *ṇi* (No. 747) being elided by No. 563, we have *bhāvayate* "it is caused to be," *bhāvayānchakre* or *bhāvayānbabhūve* or *bhāvayātmāse* "it was caused to be." When (according to No. 802) the case is regarded as if the affix *chin* had followed, then the augment *if* is applied—giving *bhāvītā* "it will be caused to be,"—the elision of *ṇi* (No. 563) still taking place, inasmuch as No. 802, in accordance with No. 599, is regarded by No. 563 as not having taken effect. On the other alternative allowed by No. 802, *bhāvayītā* "it will be caused to be," *bhāvayishīshṭa* "may it be caused to be," *abhāvi* "it was caused to be," *abhāvishātām* or *abhāvayishātām* "the two were caused to be," *bubhūshyate* "it is wished to be," *bubhūshānchakre* "it was wished to be," *bubhūshītā* "it will be wished to be," *bubhūshishyate* "it will be wished to be," *bobhūsyate* "it is repeatedly been," *bobhūyishyate* "it will be repeatedly been."

The vowel of the root (*shṭu* "to praise") being lengthened by No. 518, we have *stūyate vishṇuh* "Vishṇu is praised:"—*stāvītā* (No. 802) or *stotā* "he will be praised," *stāvishyate* or *stoshyate* "he will be praised," *astāvi* "he was praised," *astāvishātām* or *astoshātām* "the two were praised."

The verb *ṛi* "to go," substituting *guṇa* by No. 533, makes *aryate* "it is gone."

The verb *smṛi* "to remember" makes *smaryate* "it is remembered," *sasmare* "it was remembered."

These two verbs may be treated as if *chin* followed, and may

take the augment *if*, because, in No. 802, the expression "in the original enunciation" is included, (and hence the fact that they end in a consonant at the time when the augment *if* presents itself, does not prevent their taking it). Thus *drīdā* or *arīdā* "it will be gone," *smārīdā* or *smarīdā* "it will be remembered."

By No. 363, the nasal of the verb *śraśis* "to fall," (which has not an indicative *ś*) being elided, we have *śraśyate* "it is fallen :"—but of a verb which, like *nad* (*nadi*) "to be happy," has an indicative *ś*, the nasal is not elided, and we have *nandyate* "it is been happy (by so and so)—i. e. so and so is happy."

In the case of the verb *yaj* "to worship," the substitution of a vowel for the semi-vowel having taken place in accordance with No. 584, (the *yak* having an indicative *k*) we have *ijyate* "it is worshipped (by so and so)—i. e. so and so worships."

तनोतेर्यदि । ६ । ४ । ४४ ।

आदन्तादेशो वा । तायते । तन्यते ।

No. 804.—WHEN the affix YAK (No. 801) comes AFTER the verb TAN "to extend," then long *d* is optionally the substitute for the final. Thus *tāyate* or *tunyatē* "it is extended."

तपोऽनुतापे च । ३ । १ । ६५ ।

तपश्चेच्छिष्यं न स्यात् कर्मकर्तार्यनुतापे च । चन्वत्प्र पापेन ।
धुमास्येतीत्वम् । दीयते । धीयते । ददे ।

No. 805.—Let not *chin* be the substitute of *chli* AFTER the verb TAP "to suffer," when the sense is reflective, AND WHEN THE SENSE IS THAT OF EXPERIENCING REMORSE. Thus *anvātāpta pāpina* "remorse was experienced by the sinner."

In the case of the verbs enumerated in No. 625, there is the substitution of long *ī*—so that we have *dīyate* "it is given," *dhīyate* "it is held," *dāds* "it was given."

आतो युक् चिष्छतोः । ७ । ३ । ३३ ।

आदन्तानां युगागमश्चिषि ष्विति कृति च । दायिता । दाता ।
दायिषीष्टु । दायीष्टु । अदायि । अदायिषाताम् । भव्यते ।

No. 806.—Let YUK be the augment OF what ends in LONG $\bar{a}$, WHEN CHIN FOLLOWS, OR when a KRIT affix (No. 329), with an indicatory $\bar{n}$ or n . Thus (it being here optional, according to No. 802, to regard *chin* as following,) we have *dāyitā* or *dātā* "it will be given," *dāyishishṭa* or *dāshishṭa* "may it be given," *addyi* "it was given," *addyishātām* "the two were given."

The verb *bhanj* "to break" makes *bhajyate* (No. 363) "it breaks."

भजेच्च चिणि । ६४ । ३३ ॥

नलोपो वा । अभञ्चि । अभञ्चि । लभ्यते ।

No. 807.—AND OF the verb BHANJ "to break" the elision of the n (No. 363) is optional, WHEN CHIN FOLLOWS. Thus *abhaji* or *abhānji* "it broke."

The verb *labh* "to gain" makes *labhyate* "it is gained."

विभाषा चिरसमुच्चोः । ७ । १ । ६६ ।

लभेन्मु । अलम्भि । अलम्भि ।

इति भावकर्मप्रक्रिया ।

No. 808.—The verb *labh* "to gain" OPTIONALLY takes the augment *num*, WHEN CHIN AND NAMUL (No. 942) FOLLOW. Thus *alambhi* or *alābhi* "it was gained."

So much on the subject of Impersonals and Passives (—or of the "action" and the "object").

The Reflective verb is next to be considered, where the object becomes the agent.

। कर्मकर्तृप्रक्रिया ।

यदा कर्मैव कर्तृत्वेन विवक्षितं तदा सकर्मकाख्यमप्यकर्मकत्वात् कर्तरि भावे च लकारः ।

No. 809.—When the object itself is wished to be spoken of as the agent, then the affix $\bar{l}$, even in the case of verbs that have an object (i. e. transitive verbs), stands for the agent or the action (and not for the object).

कर्मवत् कर्मणा तुल्यक्रियः । ३ । १ । ८७ ।

कर्मस्थया क्रियया तुल्यक्रियः कर्ता कर्मवत् स्यात् । कार्यातिदेशो-
ऽयम् । तेन यगात्मनेपदचिण्चिण्वदितः स्युः । पच्यते फलम् ।
भिद्यते काष्ठम् । अपाचि । अभेदि । भावे । भिद्यते काष्ठेन ।

इति कर्मकर्तृप्रक्रिया ॥

No. 810.—The (*l* denoting the) agent, when the action affecting the agent is SIMILAR TO THE ACTION WHICH AFFECTS THE OBJECT, is treated AS if it were (an *l*) denoting THE OBJECT.

This direction implies the substitution (for the operations incident to a tense-affix, or *l*, denoting an agent) of all the operations, (which fall to be performed when the tense-affix, or *l*, denotes the object). Hence there shall be the affixing of *yak* (No. 801), the employment of the *ātmanepada* terminations (No. 800), the substitution of *chin* for *chli* (No. 803), and the treatment of the word as directed in No. 802. Thus *pachyate phalam* "the fruit ripens of itself," *bhidyate kashtham* "the wood splits of itself," *apāchi* (No. 803) "it ripened of itself," *abhedī* "it split of itself." As an example where the tense-affix denotes the action (i. e. where the verb is impersonal), take *bhidyate kashthena* "it is split (of itself) by the wood—i. e. the wood splits."

So much on the subject of Reflective verbs.

Some meanings of the Tenses, not previously specified, have next to be considered.

। लकारार्थः ।

अभिधावचने लृट् । ३ । २ । ११२ ।

स्मृतिबोधिन्पुपपदे भूतानद्यातने धातोर्लृट् । लङोऽपदादः । षस
निवासे । स्मरसि कृष्ण गोकुले वत्स्यामः । एवं बुध्यसे चेतयसे
इत्यादिप्रयोगेऽपि ।

No. 811.—WHEN a word IMPLYING "RECOLLECTION" is in connection with it, a verb takes the affix *LRIT* (No. 440) with a past signification. This sets aside *lak* (No. 456). The verb was

to dwell" is thus employed in the following example :—*smarasi rishṇa gokule vatsydmah* "rememberest thou, Krishna, we were dwelling (literally—we will dwell—) at Gokula?" The construction is the same when we employ *buṭhyase* "dost thou know?"—*chatayase* "dost thou reflect?"—and the like.

न यदि । ३ । २ । ११३ ।

यद्योगे उक्तं न । अभिजानासि यद्वने अमुष्महि ।

No. 812.—The aforesaid (No. 811) shall NOT apply IN CONNECTION with the particle YAT. Thus *abhijānsi yad vane amuṣmah* "thou knowest how we did eat in the forest."

खट् स्मे । ३ । २ । ११८ ।

लिटोऽपवादः । यजति स्म युधिष्ठिरः ।

No. 813.—WHEN the particle SMA FOLLOWS let LAT (No. 406) be employed. This debars *lit* (No. 423). Thus *yajati sma yudhisṭhira* "Yudhisṭhira sacrificed."

वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवदा । ३ । ३ । १३१ ।

वर्तमाने ये प्रत्यया उक्तास्ते वर्तमानसामीप्ये भूते भविष्यति च ण स्युः । कदागतोऽसि । अयमागच्छामि । आगमं वा । कदा गमिष्यसि । एष गच्छामि । गमिष्यामि वा ।

No. 814.—The affixes which are employed when the sense is that of PRESENT time may be OPTIONALLY IN LIKE MANNER employed, WHEN the sense is that of past or future time NOT REMOTE FROM THE PRESENT. Thus, to the question "when didst thou come?"—it may be replied either *ayam āgachchāmi* "I come now"—or *āgamam* "I have come now"—and, to the question "when wilt thou go?"—either *esha guchchāmi* or *gamishyāmi* "I go, or I shall go, now."

हेतुहेतुमतेर्लिङ् । ३ । ३ । १५६ ।

वा स्यात् । कृष्यं नमेष्टेत् सुखं यायात् । कृष्यं नंस्यति चेत् सुखं नस्यति । भविष्यत्येवेष्टते । नेह । इन्तीति पलायते । विधिनिन्दयेति लिङ् । विधिः प्रेरणम् । भृत्यादेर्निकृष्टस्य प्रवर्तनम् ।

यजेत । निमन्त्रणं नियोगकरणम् । आवश्यकं श्राद्धभोजनादौ दौहि-
 चादेः प्रवर्तनम् । इह मुञ्च्यीत । आमन्त्रणं कामचारानुज्ञा ।
 इडासीत । अधीष्टः सत्कारपूर्वको व्यापारः । पुत्रमध्यापयेद् भवान् ।
 संप्रश्नः संप्रधारणम् । किं मे वेदमधीयीष्य इत तर्कम् । प्रार्थनं
 याज्ञा । मे मोक्षं लभेय । एवं लोढ ।

इति लकाराद्यप्रक्रिया ।

इति तिङन्तप्रक्रिया समाप्ता ॥

No. 815.—WHEN CONDITION AND CONSEQUENT are spoken of, *liś* (No. 459) may optionally be the affix. Thus "if he were to reverence (*namet*) Kṛishna, he would attain to (*yádyát*) felicity." This does not apply to the following:—"he strike;—therefore the other flees"—for it is meant that this shall apply only to what is futura. As stated in No. 459, *liś* implies "commanding, directing, &c." "Commanding" means "ordering"—one's stimulating to action some low person, such as a dependent—by saying, for example, *yajeta* "let him worship." "Directing" means enjoining a duty—the moving of a daughter's son, or the like, in regard to such a matter as the eating of the food prepared at an exequial rite—by saying, for example, *iha bhunjíta* "let him eat in this place." "Inviting" implies an acquiescence in one's following his inclination—as when it is said (to some one inclined to sit down somewhere) *iha áśta* "let your honour sit down here." "Expression of wish" here implies a respectful procedure—(as when one says respectfully to a teacher) *putram udhyápayed bhaván* "let your honour teach the boy." "Enquiring" here refers to the determining on the propriety or impropriety of anything—as *kiñ bho ! vedam udhítyísy uta tarkum* "how, then, I pray you—shall I peruse the Veda? or shall I study logic?" "Asking for" means begging—as *bho bhajanāi labheya* "O may I obtain (i. e. give me) food." In like manner is *loś* (No. 441) employed.

So much on the subject of the meanings of the tenses.

This is the discussion of "what ends with a tense-affix" concluded.

। छदन्ताः ।

OF WORDS ENDING IN THE AFFIXES CALLED
KRIT.

धातोः । ३ । १ । ६१ ।

आतृतीयान्तं ये प्रत्ययास्ते धातोः परे स्युः । कृदतिङिति कृत्यसंज्ञा ।

No. 816.—As far as the end of the 3rd Lecture [reckoning from the present aphorism], the affixes treated of are to be [understood as coming] AFTER some VERBAL ROOT. According to No. 329, the name of these affixes is *krit*.

वासरूपोऽस्त्रियाम् । ३ । १ । ६४ ।

अस्मिन् धात्वधिकारेऽसहृषोऽपवादप्रत्यय उत्सर्गस्य बाधको वा स्यात् स्त्र्यधिकारोक्तं विना ।

No. 817.—In this division of the grammar, where “after some verbal root” [see No. 816] is understood in every case, let an affix which is [calculated] to debar a general one, NOT BEING OF THE SAME FORM, OPTIONALLY debar it—BUT NOT IN those cases which fall under the influence of No. 918 [for, in those cases, the supersession is compulsory].

इत्याः । ३ । १ । ६५ ।

बहुल्लुघावित्यसः प्राक् कृत्यसंज्ञाः स्युः ।

No. 818.—Let the affixes treated of as far as the aphorism at No. 835 [reckoning from the present one] be called *KRITYA*.

कर्तरि छत् । ३ । ४ । ६७ ।

इति प्राप्ते ।

No. 819.—A *KRIT* affix HAS THE SENSE OF AN AGENT. This rule having presented itself [the following one modifies it].

तयोरेव छत्यन्तखर्ष्याः । ३ । ४ । ७० ।

यते भावकर्मणोरेव स्युः ।

No. 820.—The affixes called *KRITYA* (No. 818), and the affix *KTA* (No. 866), AND THOSE THAT HAVE THE SENSE OF KEAL (No. 933), may HAVE ONLY THOSE TWO senses, viz.—act and object.

तव्यत्तव्यानीयरः । ३ । १ । ६६ ।

घातोरेते स्युः । श्चितव्यम् श्चनीयं त्वया । भावे चोत्सर्गिण-
मेवचनं क्रीयत्वं च । चेतव्यश्चयनीयो वा धर्मस्त्वया ।

No. 821.—Let these—viz. TAVYAT, TAVYA, AND ANÍYAR, come after some verbal root. Thus *edhitavyam* (Nos. 436 and 433) or *edhaníyá twayá* “thou must increase.” Here the sense being that of the action itself [which is but one, and neither male nor female], there is, from the nature of the case, a singular affix, and the neuter gender is employed. [The case is otherwise with the example following—viz.] *chetavyak* or *chayaníyo dharmas-twayá* “thou must gather merit.”

केलिम्बर उपसंख्यानम् । पचेलिमा भाषाः । पक्तव्या इत्यर्थः ।
मिदेलिमाः सरलाः । भेतव्याः । कमेखि प्रत्ययः ।

No. 822.—“The affix **KELIMAR** SHOULD BE ENUMERATED in ADDITION [to those enumerated in No. 821]. Thus *pachelimá másháh*—that is to say, “kidney beans are to be cooked”:—*bhidelimáh saraláh* “pines are to be split.” This affix denotes the *object* [alone—and cannot be employed, like those enumerated in No. 821, to denote also the *action*].

कृत्यव्युटो बहुलम् । ३ । ३ । ११३ ।

कृषित् प्रवृत्तिः कृषिदप्रवृत्तिः

कृषिद्विभाषा कृषिदन्यदेव ।

विधेर्विधानं बहुधा समीक्ष्य

चातुर्विधं बाहुलकं वदन्ति । १ ।

स्वात्पन्नेनेति स्वानीयं दूयम् । दीयतेऽस्मे दानीयो विप्रः ।

No. 823.—The affixes called **KRITYA** (No. 818) AND the affix **LYUT** are **DIVERSELY** applicable. [That is to say] sometimes they are applied [where there was no express rule for their application] sometimes they are not applied [in spite of an express rule for their application]; sometimes they are optionally employed or not; and sometimes there is some other result [licence permitted by the rule]

[According to the following verse from the grammar called the *Sārasvata*], "Seeing that the application of certain rules is various, they specify four kinds of varieties," [viz. the four above-mentioned.—among which the last of the four includes all the cases not included in the other three]. For example—*snāntīyasi chūrnam* "powder for bathing," *dāntīyo viprah* "a Brāhman to whom a donation is to be made." [In the first of these examples the "powder" is the "instrument" (expressible by the 3rd case); and in the second the Brāhman is the "recipient" (expressible by the 4th case);—so that in both cases the affix is applied without any express rule—the express rule for its application (No. 821) having reference only to "act" and "object" (No. 820)].

घञो यत् । ३ । १ । ८७ ।

चेयम् ।

No. 824.—The affix YAT comes AFTER [a root that ends in] A VOWEL. Thus *cheya* "what is to be gathered."

ईद्यति । ६ । ४ । ६५ ।

यति परे आत् ईत् स्यात् । देयम् । स्नेयम् ।

No. 825.—Let LONG *i* be the substitute of long *d*, WHEN the affix YAT (No. 824) FOLLOWS. Thus (*guni* being substituted by No. 420) we have *doya* "what is to be given," *gleya* "to be exhausted."

पोरदुपधात् । ३ । १ । ८८ ।

पवर्गान्ताद्दुपधाद्यत् । ख्यतोऽघादः । शप्यम् । लभ्यम् ।

No. 826.—Let the affix *yat* come AFTER a root which ends in A PALATAL PRECEDED BY SHORT A. This debars the affix *nyat* (No. 831), so that we have *śapya* "to be sworn," *labhya* "to be acquired."

एतिस्तुशाख्वृद्द्युषः क्यप् । ३ । १ । १०६ ।

शभ्यः क्यप् ।

No. 827.—The affix KYAP may come AFTER these roots—viz. I "to go," SHTU "to praise," ŚAS "to govern," VRI "to choose," DRI "to respect," and JUSH "to please."

इस्वस्य पिति द्यति तुक् । ६ । १ । ७१ ।

इत्यः । स्तुत्यः । शासु अनुशिष्टो ।

No. 828.—Let TUK be the augment OF A SHORT vowel, WHEN A KRIT affix, WITH AN INDICATORY P, FOLLOWS. Thus *itya* "to be gone"—[from the root I "to go"], *stutya* "to be praised."

The verb *śās* means "to govern."

शास इदृच्छोः । ६ । ४ । ३४ ।

शास उपधाया इत् स्यादृच्छि इलादो कृदिति च । शिष्यः ।

वृत्त्यः । आदृत्यः । जुष्यः ।

No. 829.—Let SHORT I be the substitute OF the penult of the root ŚĀS "to instruct," WHEN the affix AŚ (No. 634) FOLLOWS, OR what affix begins with A CONSONANT and has an indicatory *k* or *ś*. Thus [from the roots mentioned in No. 827] we may have *śiśhya* "to be instructed," *vrītya* "to be chosen," *ādṛitya* "to be honoured," *juṣhya* "to be served."

मृजेर्विभाषा । ३ । १ । ११३ ।

मृजेः क्यप्त्वा । मृज्यः ।

No. 830.—Let the affix *kyap* OPTIONALLY come AFTER the root MṚJ "to cleanse." Thus *mṛjya* "to be cleansed."

करदृष्टोऽर्थत् । ३ । १ । १२४ ।

करवर्णान्ताद्दन्ताच्च क्यत् । कायेम् । हायेम् । चायेम् ।

No. 831.—Let the affix NYAT come AFTER what ends in *ṛi* or *ṛ* or in A CONSONANT. Thus *kārya* "to be made," *hārya* "to be taken," *dhārya* "to be held."

चयोः कु शिष्यतोः । ७ । ३ । ५२ ।

चयोः कुत्वं स्यादृदिति द्यति च ।

No. 832.—Let there be the substitution of A GUTTURAL in the room OF CH AND of J, WHEN an affix with an indicatory GH follows, AND WHEN the affix NYAT (No. 831) FOLLOWS.

कुवेर्दृष्टिः । ७ । २ । ११४ ।

मृजेरिको वृद्धिः सार्वधातुकार्थधातुकयोः । मार्ग्यः ।

No. 833.—Let VRIDDHI be the substitute of the *it* (No. 1) of MRJ “to cleanse,” when a *sārvadhātuka* or an *ārdhadhātuka* affix follows:—(No. 420). Thus (on the option allowed by No. 830) *mārgya* (No. 832) “to be cleansed.”

भोज्यं भक्ष्ये । ७ । ३ । ६६ ।

भोग्यमन्यत् ।

इति कृत्यप्रक्रिया ॥

No. 834.—The verb *bhuj* makes BHOJYA, WHEN THE SENSE IS “TO BE EATEN,” but BHOGYA otherwise—[as when the sense is “to be enjoyed”].

So much for the management of the *prakriya* affixes.

खुल्वृचौ । ३ । १ । १३३ ।

धातोरतो स्तः । कर्तरि कृदिति कर्ष्ये ।

No. 835.—These two affixes, *ṅwul* AND *trich*, are placed after verbal roots. According to No. 819, they have the sense of of an “agent.”

युवोरनाकौ । ७ । १ । १ ।

यु वु यतयोरनाकौ स्तः । कारकः । कर्ता ।

No. 836.—In the room of YU AND VU, there are ANA AND AKA. Thus (*ṅwul* having been added to the root *kṛi* “to make,” by No. 835; and the *ṅ* and *l* having been elided by Nos. 148, 5, and 7; and *vriddhi* being substituted according to Nos. 163 and 202, we have) *kāraka*, and (with *trich*—No. 835—) *kartṛi* “a maker.”

नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यचः । ३ । १ । १३४ ।

नन्द्यादेत्युर्गद्वादर्णिनिः पचादेरच् । नन्दयतीति नन्दनः । जनार्दनः । लखचः । याही । स्थायी । मन्त्री । पचादिराकृतिगणोऽयम् ।

No. 837.—AFTER the verbs NAD (*nadi*) “to be happy” &c, there is the affix LYU; AFTER the verbs GRAH “to take” &c, there is NINI; AND AFTER the verbs PACH “to cook” &c, there is ACH.

Thus *nand*+*lyu* [Nos. 497, 155, and 836,] *nandana* "one who delights," *janārdana* [from *jana* "mankind" and *ardana* derived in like manner from *ard* "to pain"] "Vishnu—the subduer of mankind," *lavana* "salt" [from *lū* "to cut"—where the substitution of a cerebral ण is an irregularity]. Then again *grah*+*ṇini* (No. 36)=*grāhin* "who takes," *sthāyin* (No. 806) "who stays," and *mantrin* "who advises." The class of verbs "*pach* &c." is one not defined by rule—[compare No. 53].

इगुपघञामोक्त्रिः कः । ३ । १ । १३५ ।

सभ्यः कः । बुधः । कृयः । चः । प्रियः । क्त्रिः ।

No. 838.—There is the affix KA AFTER THOSE verbs WHICH HAVE AN IK AS their PENULT, AND after JñĀ "to know," PRĪ "to please," AND KRĪ "to throw." Thus *budha* (No. 155) "who knows," *kṛiā* "who is thin," *jñā* (No. 524) "who knows," *priya* "what pleases," *kṛit* (No. 706) "who throws."

धातद्योपसर्गे । ३ । १ । १३६ ।

प्रचः । सुस्तः ।

No. 839.—AND [*ka*—No. 838—shall come—] AFTER a verb ending in LONG Ā, WHEN THERE IS AN UPASARGA (No. 47). Thus *prajñā* "very wise," *suḡla* "very weary"—[*ā* having been substituted for the *ai* of *glai* by No. 528].

गेहे कः । ३ । १ । १४४ ।

गेहे कर्त्तरि गेहेः कः स्यात् । गृहम् ।

No. 840.—Let the affix KA come after the verb *grāh* "to take," WHEN the agent so expressed denotes A HOUSE. Thus *grihā* (No. 675) "a house."

कर्मण्यण् । ३ । २ । १ ।

कर्मण्युपपदे धातोरण् । कुम्भं करोति कुम्भकारः ।

No. 841.—The affix AN comes after a verbal root, WHEN THE OBJECT is in composition with it. Thus *kumbha-kāra* "one who makes pots"—i. e. "a potter."

आतोऽनुपसर्गे कः । ३ । २ । ३ ।

अयोऽपवादः । गोदः । धनदः । कम्बलदः । अनुपसर्गे किम् ।
गोसंप्रदायः ।

No. 842.—The affix KA comes AFTER a verb that ends in LONG Á, WHEN there is NO UPASARGA (No. 47). This debars the अण (No. 841)—and we have *goda* “who gives a cow,” *dhanada* “who gives wealth,” and *kambalada* “who gives a blanket.” Why “when there is no *upasarga*?” Witness *gosāṅpradāya* (No. 806) “who ceremoniously gives a cow.”

मूलविभुजादिभ्यः कः । मूलानि विभुवति मूलविभुषो रचः ।
आकृतिगणोऽयम् । महोद्यः । कुद्यः ।

No. 843.—The affix KA comes AFTER MÚLAVIBHUJ &c. Thus *mūlavibhuja* “a car (which cuts the roots—a *g.*, of the grass, &c. in its course).” This is a class of words [not enumerated under any rule, but] to be recognised by the form [see No. 53]. Thus *mahidhra* or *kudhra* “a mountain”—“what holds the earth”—(from *dhri* “to hold”).

चरेष्टः । ३ । २ । १६ ।

अधिकरणे उपपदे । कुरुचरः ।

No. 844.—OF the verb CHAR “to go,” the affix is ṬA, when a word in composition with it is in the locative case. Thus *kuru-chara* “who goes among the Kurus.”

भिक्षासेनादायेषु च । ३ । २ । १७ ।

भिक्षाचरः । सेनाचरः । आदायेति ल्यबन्तम् । आदायचरः ।

No. 845.—AND WHEN the word in composition with it is BHIK-
SHÁ “alma,” SENÁ “an army,” AND ÁDÁYA “having taken,” (then ṭa is the affix after *char* “to go”). Thus *bhikshāchara* “a beggar”—“who goes for alms,”—*senāchara* “one who goes with the army.” The word *ādāya* ends in *lyap* (No. 941):—from it we may have *ādāyachara* “who goes after having taken.”

ह्यो हेतुताश्चीत्यानुलोम्येषु । ३ । २ । २० ।

यष द्योत्येषु करोतेष्टः ।

No. 846.—The affix *ṣa* comes after the verb KRI “to make,” WHEN these senses are to be indicated—viz. CAUSE, HABIT, AND GOING WITH THE GRAIN.

अतः क्वक्षमिदं संकुम्भापाचकुशाकर्णीष्वनव्ययस्य । ८ ।
३ । ४६ ।

अदुत्तरस्यानव्ययस्य विसर्गस्य समासे नित्यं सादेशः करोत्यादिषु परेषु । यद्यस्करी विद्या । आदुत्तरः । वचनकरः ।

No. 847.—In a compound (No. 961), let *s* always be the substitute of *visarga* coming AFTER A, and NOT being part OF AN INDECLINABLE word (No. 399), WHEN KRI “to make” FOLLOWS, OR KAMI “to desire,” OR KAṂSA “a goblet,” OR KUMBHA “a jar,” OR PĀTRA “a vessel,” OR KUŚĀ “a counter (in the shape of a piece of stick, used at sacrifices to keep count of the prayers),” OR KARṆĪ “the ear.” Thus (as examples of the three cases under No. 846) *yataṣkarī vidyā* “honourable science,” *brāddhakara* “who performs obsequies,” *vachanakara* “who does what he is bid.”

शब्देः लुश । ३ । २ । २८ ।

अन्तादेवेः षष् ।

No. 848.—The affix KHAŚ comes AFTER the verb LJ “to tremble,” when it ends in *ni* (No. 747).

अर्द्धिषदयन्तस्य मुम् । ६ । ३ । ६७ ।

अक्षणे द्विषतोऽयन्तस्य च मुमागमः खिदन्ते परे न त्वव्ययस्य । शित्वाच्छ्वादिः । अनमेजयतीति अनमेजयः ।

No. 849.—When that which ends with an affix having an indicative *ḥ* follows, let MUM be the augment OF the words ARUŚ “a vital part,” DWISHAT “an enemy,” AND WHAT ENDS WITH A VOWEL, provided it be not an indeclinable. Since the affix *khaś* (No. 848) has an indicative *ḥ* (No. 418), the affixes *ṣap* (No. 419) &c. are here applicable. *Janamejaya* “who awes mankind”—[the name of a prince].

प्रियवदो वदः खच् । ३ । २ । ३८ ।

प्रियंवदः । वशंवदः ।

No. 850.—The affix KHACH comes AFTER the verb VAD “to speak,” WHEN PRIYA OR VAŚA is the word in composition with it. Thus *priyuvada* (No. 849) “who speaks kindly,” *vatsavada* “who professes submission.”

घात्ममाने खश् च । ३ । २ । ८३ ।

स्वकर्मके मनने घर्तमानान्मन्यतेः सुपि खश् स्यात् । चाखिनिः ।

पण्डितमात्मानं मन्यते पण्डितमन्यः । पण्डितमानी ।

No. 851.—AND let KHAŚ come after the verb *man* “to think,” when the word in composition with it is a word with a case-affix, and WHEN it is EMPLOYED TO SIGNIFY THOUGHT WHEREOF THE OBJECT is SELF. By the “and” it is meant that the affix *khini* (No. 856) may be employed in the same sense. Thus *paṇḍitahmanya* or *paṇḍitamāni* “who thinks himself learned.”

अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते । ३ । २ । ७५ ।

मनिन् हनिष् घनिष् विच् एते प्रत्यया घातोः स्युः ।

No. 852.—These affixes—viz. *manin*, *kvanip*, *vanip*, and *vich* ARE SEEN AFTER OTHER verbs ALSO [besides those ending in a :,—see Pāṇini III 2. 74].

नेचशि घति । ७ । २ । ८ ।

वशादेः कृत इण् । शृङ्गिषायाम् । सुशर्म । प्रातरित्वा ।

No. 853.—The augment IT (No. 433) is NOT that of a *krit* affix, WHEN IT BEGINS WITH A VAŚ. The verb *śri* means “to injure.” [Adding to this the affix *manin*—No. 852—we have] *śarman* “who destroys well” [e. g. destroys sin or ignorance]. [From the verb *i* “to go,” by adding *kvanip*, we have] *prātaritvan* (No. 828) “who goes early.”

विद्युनोरननासिक्स्यात् । ६ । ४ । ४१ ।

अनुनासिक्स्यात् स्यात् । विषायत् इति विषावा । चोश् चपन-

यने । चषावा । विच् । ह् रिष् ङिषायाम् । रोद् । रेट् । सुगम् ।

No. 854.—WHEN the affixes **VIT** (III. 2. 67) AND **VAN** (No. 852) FOLLOW, let **LONG Á** be substituted in the room OF A NASAL. Thus (from the verb *jan* “to bring forth,” *viśvan* “who brings forth,” and so, from the verb *on* (*onri*) “to send away,” *avāvan* “who removes” (i. e. removes sin &c.). The affix *vich* (No. 852), with the verbs *ruśh* and *riśh* “to injure,” (*guṇa* being substituted by No. 485—and the *v* elided by 330,) gives *rośh* and *reśh* “who injures.” In the same way, from *gan* “to reckon,” *sugan* “who reckons well.”

द्विप् च । ३ । २ । ७६ ।

अयमपि दृश्यते । उखासत् । पर्यध्वत् । वाहभट् ।

No. 855.—AND this also—viz. **KWIP**—is seen [after a verb—see No. 816]. Thus [the whole affix disappearing through Nos. 155, 36, and 330,] we have *ukhāsrat* (Nos. 363 and 287) “falling from the pot,” *purnadhvat* “falling from the leaves,” *vāhabhrut* “falling from a car.”

सुष्ययातौ णिनिस्ताच्छीत्ये । ३ । २ । ७७ ।

अवात्थये सुषि चातोर्णिनिस्ताच्छीत्ये योत्ये । उष्यभोजी ।

No. 856.—WHEN **HABIT** IS TO BE EXPRESSED, the affix **ṆINI** comes after a verb, PROVIDED THE WORD WITH A CASE AFFIX in composition with it DOES NOT MEAN A GENUS. Thus *uśhṇubhojin* “who eats his meal hot.”

मनः । ३ । २ । ८२ ।

सुषि मन्यतेर्णिनिः स्यात् । दर्शनीयमानी ।

No. 857.—Let the affix **ṆINI** come AFTER the verb **MAN** “to think,” when there is a word with a case-affix in composition with it. Thus *darśanīyamānin* “who thinks himself handsome.”

खित्यनव्ययस्व । ६ । ३ । ६६ ।

पूर्वपदस्य ह्रस्वः । कालिमन्या ।

No. 858.—WHEN an AFFIX WITH AN INDICATORY **KH** FOLLOWS, (the short vowel, by VI. 3. 61, is the substitute of the word in composition with the verb) PROVIDED IT IS NOT AN INDECLIN-

ABLE. Thus *kālinmanyā* (No. 849) "who fancies herself the goddess Kālī."

करणे यजः । ३ । २ । ८५ ।

करणे उपपदे भूतार्थयजोर्णिनिः कर्तरि । सोमेनेष्टवान् सोमयाजी ।
अग्निष्टोमयाजी ।

No. 859.—The affix *nini* in the sense of *agent* comes AFTER the verb YAJ "to sacrifice" with the sense of past time, WHEN the word in composition is IN THE INSTRUMENTAL CASE. Thus *soma-yājīn* "who has sacrificed with the Soma juice," *agnishṭomayājīn* "who has sacrificed with a five days' series of offerings."

दृष्टेः क्षनिप् । ३ । २ । ८६ ।

कर्मणि भूते । पारं दृष्टवान् । पारदृष्ट्वा ।

No. 860.—The affix *KWANIP*, in the sense of *object*, comes AFTER the verb DRĪŚ "to see," with a past signification. Thus *pāradrīṣṭvan* "who has seen across."

राजनि युधिष्ठजः । ३ । २ । ८७ ।

क्षनिप् । युधिरन्तर्भावितण्यर्थः । राजानं योधितवान् राजयु-
ध्वा । राजकृत्वा ।

No. 861.—The affix *kwunip* comes AFTER the verbs YUDH "to fight," AND KRI "to make," WHEN the word in composition is RĀJAN "a king." Thus *rājayudhvan* (No. 200) "who has caused the king to fight," *rājakṛitvan* (No. 828) "who has made a king."

सहे च । ३ । २ । ८८ ।

सह योधितवान् सहयुध्वा । सहकृत्वा ।

No. 862.—AND WHEN SAHA "with" is the word in composition [No. 861 applies]. Thus *sahayudhvan* "who has made to fight with," *sahakṛitvan* "who has done anything along with (another)."

सप्तम्यां अनेडः । ३ । २ । ८९ ।

No. 863.—WHEN the word is in composition with it is IN THE LOCATIVE CASE, let the affix DA come AFTER JAN “to be produced” —[whence *jan*, by No. 267, will become *ja*].

तत्पुर्ये ळति बहुलम् । ६ । ३ । १४ ।

हेरुल्ल । सरसिचम् । सरोजम् ।

No. 864.—WHEN a word with a KRIT affix is the last IN a compound of the kind called TATPURUSHA (No. 982), then the elision of *hi* [the 7th case-affix of the singular—see No. 768—] need not take place—it being treated DIVERSELY [—see No. 823—] Thus *sarasija* (No. 863) or *saroja* (No. 126) “what is produced in the lake,”—(i. e. a lotus).

उपसर्गे च संग्रायाम् । ३ । २ । ६६ ।

प्रजा स्यात् संततो जने ।

No. 865.—AND (No. 863 shall apply) WHEN AN UPASARGA is in composition [with the verb *jan* “to be produced”], and WHEN THE SENSE is simply APPELLATIVE. Thus *prajā* (No. 1341)—of which let the sense be “a son” or “people.” [The term here being simply appellative and not descriptive cannot be explained by giving the signification of its component elements:—so the author says “let the sense be” &c.]

स्तत्प्रवृत्तौ निष्ठा । १ । १ । २६ ।

यतो निष्ठादंशो स्तः ।

No. 866.—These two affixes,—viz. KTA AND KTA VATU are called NISHTHĀ.

निष्ठा । ३ । २ । १०२ ।

भूतार्थवृत्तेर्धातोर्निष्ठा । तच्च तयोरेवेति भावकर्मणोः क्तः कर्तरि कृदिति कर्तरि क्तवतुः । ज्ञातं मया । स्तुतस्त्वया विष्णुः । विष्वं कृतवान् विष्णुः ।

No. 867.—Let NISHTHĀ (No. 866) come after a verbal root employed with the sense of past time. Of the two [affixes called *nishthā*], *kta* is employed, according to No. 820, only in the sense

of the *action* and of the *object*; whilst *ktavatu*, according to No. 819, has the sense of the *agent*. Thus *snátan mayá* "I bathed" (—literally "it was bathed by me"—); *stutas tvoyá Vishnuk* "Vishnu was praised by thee," *vitwan kṛitaván vishnuk* "Vishnu created all things."

रदाभ्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः । ८ । २ । ४२ ।

रदाभ्यां परस्य निष्ठातस्य नो निष्ठापेक्षया पूर्वस्य धातोर्दस्य च ।
शु हिंसायाम् । शीर्षः । भिन्नः । छिन्नः ।

No. 868.—Let *n* be the substitute OF the *T* OF A *NISHTHÁ* (No. 866) coming AFTER *R* AND *D*, AND [let *n* be also the substitute] OF the *D* OF the root that comes BEFORE the *nishthá*. Thus, from *śrj* "to injure" [which, by Nos. 706 and 651, becomes *śrj*,] we have *śrjña* "injured;" and [from *bhid* and *chhid*] *bhinna* "separated," and *chhinna* "cut."

संयोगादेरातो धातोर्दस्यतः । ८ । २ । ४३ ।

निष्ठातस्य नः स्यात् । द्राणः । स्नानः ।

No. 869.—Let *n* be the substitute of the *t* of a *nishthá* (No. 866) coming AFTER A ROOT IN LONG *Á* and BEGINNING WITH A CONJUNCT CONSONANT CONTAINING A *YAN*. Thus [from *drai* "to sleep," which, by No. 528, becomes *drá*,] we have *dráña* "slept;" and [from *glai*] *glána* "sad."

स्वादिभ्यः । ८ । २ । ४४ ।

एकविंशतेर्लूजादिभ्यः प्राग्बत् । लूनः । ज्या धातुः । यहिष्येति
संप्रसारणम् ।

No. 870.—AFTER the twenty-one roots "LÚ &c." (No. 736), let it be as above [i. e. as directed in No. 868]. Thus *léna* "cut." In the case of the root *jyá* "to decay," according to No. 675, there is the substitution of a vowel for the semi-vowel [which, by No. 283, absorbs the final].

इलः । ६ । ४ । २ ।

अङ्गावयवाद्बलः परं यत् संप्रसारणं तदन्तस्य दीर्घः । जीनः ।

No. 871.—Let the long vowel be the substitute for what ends with a vowel-substitute (No. 281) coming AFTER A CONSONANT which is part of the base. Thus *jīna* (No. 870) "decayed."

दोदितश्च । ट । र । ४५ ।

मुचो मुन्नः । दृचोश्चि उच्छूनः ।

No. 872.—AND AFTER A ROOT THAT HAS AN INDICATORY O, [the substitute for the *t* of a *nishāḥ* is *n*]. Thus, from *bhujo* "to be crooked," *bhugna* "crooked" and from *śuobhi* "to increase" [with the prefix *ut*] *uochhina* "increased."

शुषः क्षः । ट । र । ५१ ।

निष्ठातस्य । शुष्कः ।

No. 873.—Let *k* be [the substitute for the *t* of a *nishāḥ*] AFTER the verb *śUSH* "to be dry." Thus *śushka* "dry."

यषो षः । ट । र । ५२ ।

पक्कः । चो हर्षषये ।

No. 874.—Let *v* be [the substitute for the *t* of a *nishāḥ*] AFTER the verb *PACH* "to cook." Thus *pakva* "cooked."

The verb *kakai* means "to wade."

क्षायो मः । ट । र । ५३ ।

क्षामः ।

No. 875.—Let *k* be [the substitute of the *t* of a *nishāḥ*] AFTER the verb *KSHAI* "to waste away." Thus *kshāma* (No. 528) "emaciated."

निष्ठायां सिटि । ई । ४ । ५२ ।

बेलोपः । भावितः । भावितवान् । दृष्ट हिंसायाम् ।

No. 876.—WHEN A NISHTHĀ WITH the augment IT FOLLOWS, there is elision of *ni* (No. 747). Thus *bhāvita* "caused to be," *bhāvitaśca* "who caused to be."

The verb *dṛiḥ* means "to injure."

दृढः व्यूहवर्ज्योः । ७।२।२० ।

स्युले बलवति च निपात्यते ।

No. 877.—The verb *drih* "to injure" takes the anomalous form DRIDHA, IN THE SENSE OF THICK AND OF STRONG.

दधातेर्द्धिः । ७।४।४२ ।

तादो किति । हितम् ।

No. 878.—Of the verb DHÁ "to hold," the substitute is HI, when an affix, beginning with the letter *t* and having an indicative *k*, follows. Thus *hita* "held."

दो दधोः । ७।४।४६ ।

घुसंज्ञकस्य दा इत्यस्य द्य तादो किति । चर्त्स्वम् । दत्तः ।

No. 879.—Let DATH be the substitute OF the DÁ called A GHU (No. 662), when an affix, beginning with the letter *t* and having an indicative *k*, follows. A *char* being substituted [for the *tá* by No. 90], we have *datta* "given."

लिटः कानञ्या । ३।२।१०६ ।

No. 880.—The affix KÁNACH is OPTIONALLY the substitute OF LIṬ (No. 423).

दासुश्च । ३।२।१०७ ।

लिटः कानच्क्षु घा स्तः । सहानावात्मनेपदम् । क्वाचः ।

No. 881.—The affix *kánach* AND KWASU are optionally the substitutes of *liṭ*—[see No. 372—]. According to No. 409, the affix *kánach* is *átmanepada* [and can therefore be attached to those roots only which take the *átmanepada* affixes—see No. 410]. Thus *chukrána* (No. 426) "did make."

म्वोश्च । ८।२।६५ ।

मान्तस्य धातोर्नस्वं म्वोः परतः । जगन्वान् ।

No. 882.—AND there is the substitution of *m* in the room of *a* root that ends in *m*, WHEN M AND V FOLLOW. Thus [from the root *gam* "to go"] *jaganwas* "did go."

लटः शतशानचावप्रथमासमानाधिकरण्ये । ३ । २ ।
१२४ ।

अप्रथमान्तेन समानाधिकरण्ये लट यतो वा स्तः । शबादिः । पचन्तं
चेचं पश्य ।

No. 883.—These two affixes ŚATRI AND ŚĀNACH are optional-ly the substitutes OF LAT (No. 406), WHEN AGREEING WITH WHAT ENDS NOT WITH THE FIRST case-affix. [As these affixes have an indicative *s*] the affixes *śap* &c., (Nos. 418 and 419) are applicable. Thus *pachantañ chaitrañ paśya* "behold Chaitra who is cooking (for another)."

घामे मुक् । ७ । २ । ८२ ।

अदन्ताङ्गस्य । पचमानं चेचं पश्य । लङित्यनुवर्तमाने पुनर्लङ्-
यद्वयात् प्रथमासमानाधिकरण्येऽपि क्वचित् । सन् द्विवः ।

No. 884.—Let MUK be the augment of a base ending in *a*, WHEN ŚNA (Nos. 883 and 409) FOLLOWS. Thus *pachamānañ chaitrañ paśya* "behold Chaitra who is cooking (for himself)."

Since the term "*laś*" [in No. 883] might have been supplied (No. 5) from No. 406 [which is the aphorism immediately preceding No. 883 in the order of the *Ashādhyāyī*—it is clear that something is intended by the double citation—and this can be nothing else except that No. 883 may apply] sometimes even when the word is in concord with a nominative. Thus *san dwijaś* "who is a twice-born man."

विदेः शतुर्वसुः । ७ । १ । ३६ ।

वेतेः परस्य शतुर्वसुरादेशो वा । विदन् । विद्वान् ।

No. 885.—The affix VASU is optionally the substitute OF ŚATRI (No. 883) coming AFTER the root VID "to know." Thus *vidat* or *vidvas* "who knows."

तौ सत् । ३ । २ । १२७ ।

तौ शतशानचो सत्संज्ञो स्तः ।

No. 886.—THOSE TWO, viz. the affixes *śatri* and *śānack* (No. 883) are called SAT.

लटः सदा । ३ । ३ । १४ ।

करिष्यन्तं करिष्यमाणं पश्य ।

No. 887.—An affix called SAT (No. 886) is OPTIONALLY the substitute OF LṚṬ (No. 440). Thus *karishyantañ* or *kari-shyamānañ paśya* “behold him about to make.”

आ द्रोस्तच्छीलतद्धर्मतत्साधुकारिषु । ३ । २ । १३४ ।

क्वियमभिव्याप्य घट्ट्यमाणास्तच्छीलादिषु कर्तृषु बोध्याः ।

No. 888.—The affixes to be enunciated, reckoning from this point AS FAR AS KWIP (No. 893) inclusive, are to be understood IN THE SENSE OF AGENTS “HAVING SUCH A HABIT,” “HAVING SUCH AND SUCH A NATURE,” AND “HAVING SKILL IN SUCH AND SUCH AN ACTION.”

वृन् । ३ । २ । १३५ ।

कर्ता कटान् ।

No. 889.—The affix TRIN (—see No. 888). Thus *kartā kaṭān* “who makes mats.”

जल्पभिष्वङ्गुदृषुषट्टः षाकन् । ३ । २ । १५५ ।

No. 890.—The affix SHĀKAN comes AFTER JALP “to talk idly,” BHIKSH “to seek alms,” KUTT “to cut,” LUNTH “to steal,” AND VRIŚ “to serve.”

षः प्रत्ययस्य । १ । ३ । ६ ।

प्रत्ययस्यादिः ष इत्सञ्चः स्यात् । जल्पाकः । वराकः ।

No. 891.—Let the letter SH being the initial OF AN AFFIX be indicatory. Thus *jalpāka* (No. 890) “a babbler,” *varāka* “pitiable.”

सनाशंसभिष्व उः । ३ । २ । १६८ ।

चिकीर्षुः । आशंसुः । भिषुः ।

No. 892.—The affix U comes AFTER [roots that have taken] the affix SAN (No. 752), AND ÁŚASI “to wish,” AND BHIKSH “to beg.” Thus *chikraku* (No. 753) “desirous of doing” *śānsu* “desirous,” *bhikshu* “a beggar.”

घाघभासधुर्विद्युतोर्जिपुञ्जग्रावस्तुवः क्विप् । ३।२।१७७।
विभाद् । माः ।

No. 893.—The affix KWIP (see No. 888) comes AFTER the verbs BHRĀJ “to shine,” BHĀS “to shine,” DHURV “to injure,” DYUT “to shine,” ŪRJ “to be strong,” PRĪ “to fill,” JU “to move rapidly,” AND SHṬU “to praise” when it is PRECEDED BY the word GRĀVAN “a stone.” Thus *vibhrāj* “splendid,” *bhās* “light.”

राघोपः । ३।४।२१।

रेफाद्युलोपः क्त्वा मलादो कृदिति च । धूः । विद्युत् । ऊर्क ।
पूः । दृशियद्भ्यस्यापकर्षोऽज्जवतेर्दीर्घः । झुः । यावस्तुत् ।

No. 894.—AFTER the letter R, let there be ELISION of the letters *ch* and *v*, when *kwi* (i. e. *kwip*—No. 893) follows, or an affix beginning with a *jhal* and having an indicatory *k* or *ś*. Thus [from *dhurv* we have] *dhur* “who injures,” and so *vidyut* “lightning,” *ūrka* “strength,” and *pār* “what fills.”

In the case of *jś* “swift,” (according to the opinion of the *Mahābhāṣya*) a long vowel is the substitute of *ju* “to move rapidly,” in consequence of the “attraction” of the expression “being seen” in No. 852 (which, *Patanjali* holds, is wide enough to provide for all that the supplementary rule of *Kāṭyāyana*, No. 895, refers to). [In the word] *grāvastut* “a stone-worshipper” (the *t* comes from No. 828).

द्विष्वचिप्रश्चाम्यतस्तुक्कटप्रपुमीषां दीर्घोऽसंप्रसारणं च । वक्त्रीति वाङ् ।

No. 895.—WHEN KWIP follows, THE LONG vowel is the substitute OF VACH “to speak,” PRACHCHE “to ask,” ĀYATA-STU “to praise long,” KATA-PRU “to move through a mat,” JU “to move rapidly,” AND ŚRI “to serve,” AND there is NO SUBSTITUTION OF A

VOWEL for the semi-vowel (by No. 675)." Thus *vāk* "the voice" (the organ which speaks).

छोः शूठनुनासिके च । ६ । ४ । १६ ।

सतुक्स्य ह्रस्य वस्य च क्रमात् श् कट् एतावादेशो स्तः क्वा
अनुनासिकादो मलादो ह्रिति च । पृच्छतीति प्राट् । आयतं स्तो-
ति । आयतस्तः । कटं प्रवते कटप्रः । जूदक्तः । अयति हरिं श्रीः ।

No. 896.—AND OF CHH with *tuk* (No. 120) AND OF V, respectively, *ś* AND *ūṭh* are the substitutes, WHEN *kwi* follows, or A NASAL, or what, beginning with a *jhal*, has an indicatory *k* or *ś*. Thus, from *prichchhati* "he asks," *prāś* (Nos. 165 and 334) "who asks," *āyutastū* "who praises long," *kuṭapri* "a worm" (which gets through mats); the word *jū* has been mentioned (under No. 894); *śrī* "the goddess Lakshmi" (who serves Hari).

दात्रीशसयुजस्तुदसिसिचमिधपतदशनहः करणे ।
३ । २ । १८२ ।

दावादेः घृन् स्यात् करणेऽर्थे । दात्यनेन दाचम् ।

No. 897.—Let the affix *shṭran*, WITH THE SENSE OF INSTRUMENT, come AFTER the verbs *DĀP* "to cut," *Ṇī* "to lead," *śĀS* "to hurt," *YU* "to join," *YUJ* "to join," *SHṬU* "to praise," *TUD* "to inflict pain," *SHI* "to bind," *SHICH* "to sprinkle," *MIH* "to urinate," *PAT* "to fall," *DĀS* "to bite," AND *ṆAH* "to bind." Thus *dātra* "that with which one cuts" (e. g. a sickle).

तितुचतयसिसुसरदसेषु च । ७ । २ । ६ ।

एषां दशानामिण्ण । शस्त्रम् । योचम् । योक्तम् । स्तोचम् ।
तोचम् । सेचम् । सेक्तम् । मेक्तम् । पत्तम् । दंष्ट्र । नद्धी ।

No. 898.—AND the augment *ī* (No. 433) is not that of these ten affixes viz. *TI* (i. e. *ktin* or *ktich*), *TUN*, *SHṬRAN*, *TAN*, *KṬHAN*, *KSI*, *SUCH*, *SARAN*, *KAN*, AND *SA*. Thus *śastra* (No. 897) "a weapon," *yotra* "the tie that fastens the yoke," *yoktra* "the tie of the yoke," *stotra* "a panegyric," *tottra* "a goad," *setra* "a ligament," *sektra* "a sprinkling vessel," *medhtra* "the penis," *pattra* "a vehi-

cle," *daṅṣhtrá* (No. 334) "a large tooth," *naddhrí* (Nos. 389 and 586) "a thong."

अतिपूषुद्धखनसहचर इवः । ३ । २ । १८४ ।

अरिचम् । लविचम् । धविचम् । सविचम् । खनिचम् । सहिचम् ।
अरिचम् ।

No. 899.—Let the affix *ITRA* come AFTER the verbs *ṚI* "to go," *LÚ* "to cut," *DHÚ* "to shake," *SHÚ* "to bring forth," *KHAN* "to dig," *SHAH* "to bear," AND *CHAR* "to go." Thus *aritra* "a rudder," *lavitra* "a sickle," *dhavitra* "a fan" *savitra* "cause of production," *khanitra* "a spade," *sakitra* "patience," *charitra* "instituted observance," or "a narrative."

पुवः संज्ञायाम् । ३ । २ । १८५ ।

पविचम् ।

No. 900.—[The affix *itra* comes] AFTER the verb *PÚ* "to purify," WHEN THE SENSE IS simply APPELLATIVE [and not descriptive]. Thus *pavitra* "the sacrificial thread."

। अथोपादयः ।

Now of the affixes "un, &c."

कृषापाजिमिस्वदिसाध्यशुभ्य उय् । करोतीति काहः । वायुः ।
षायुर्गुदम् । आयुरोषधम् । मायुः पितम् । स्वादुः । साध्नेति पर-
कायमिति साधुः । आशु शीघ्रम् ।

No. 901.—Let the affix *UṆ* come AFTER the verbs *KṚI* "to make," *VÁ* "to blow," *PÁ* "to drink," *JI* "to overcome," *MI* "to scatter," *SHWAD* "to be pleasant to the taste," *SÁDH* "to accomplish," AND *AS* "to pervade." Thus *káru* "an artisan," *váyu* "the wind," *páyru* "the organ of excretion," *jáyru* "a drug" (which "overcomes disease"), *máyru* "the bile," *swádu* "sweet," *sádku* "who accomplishes the object of another"—hence "virtuous," *áku* "quickly."

उपादयो बहुलम् । ३ । ३ । १ ।

एते वर्तमाने संज्ञायां च बहुलं स्युः । केचिद्विहिता अप्युभयाः ।

संज्ञासु धातुरुपाणि प्रत्ययाश्च ततः परे ।

कार्याद्विद्यादनुबन्धमेतच्छास्त्रमुपादिषु ॥

No. 902.—Let these affixes—viz. UN, &c., with the force of the present [i. e. implying neither past time nor future], and with a sense simply appellative [and not descriptive], be attached DIVERSELY [—see No. 823—]. Some affixes, though there be no express injunction regarding them, are to be inferred to belong to this class. The maxim in regard to the affixes “un, &c.” is this— that “when, in appellatives, we find the forms of verbal roots and affixes coming after them,—then one may know, from the result [as presented in the word], what are the indicatory letters [which the affix must have possessed in order to produce the result].”

तुलुन्त्सुलौ क्रियायां क्रियार्थायाम् । ३ । ३ । १० ।

क्रियार्थायां क्रियायामुपपदे भविष्यत्यर्थे धातोरेतो स्तः । मान्त-
त्वादव्ययत्वम् । कृष्यं द्रष्टुं याति । कृष्यं दर्शको याति ।

No. 903.—These two affixes—viz. TUMUN AND NWUL are placed after a verbal root, with the force of the future, WHEN the word in construction therewith is another VERB [denoting an action performed] FOR THE SAKE OF THE [future] ACTION. What ends in *tumun*, since it ends in *m*, is indeclinable, according to No. 400. Thus *krishṇaṁ draśṭuṁ yāti* or *krishṇaṁ darśako yāti*, “he goes to see [—i. e. goes for the sake of seeing—] *Krishṇa*.”

कालसमयवेलासु तुलुन् । ३ । ३ । १६७ ।

कालः समयो वेला वा भोक्तुम् ।

No. 904.—The affix TUMUN may be applied, WHEN the word in construction is [not a verb—see No. 903—but] KĀLA, SAMAYA, OR VELĀ, “time.” Thus *kālo bhoktum*, or *samayo bhoktum*, or *velā bhoktum*, “time to eat”—or “time for eating.”

भावे । ३ । ३ । १८ ।

सिद्धावस्थापत्रे धात्वर्थे वाच्ये धातोर्षब् । पाठः ।

No. 905.—The affix *ghan* comes after a root, WHEN THE SENSE OF THE ROOT is denoted as having attained to the completed state. Thus *pāka* (Nos. 489 and 832) "maturity."

घघर्तरि च कारके संज्ञायाम् । ३ । ३ । १६ ।

कर्तृभिन्ने कारके घञ् ।

No. 906.—AND the affix *ghan* [comes after a root], WHEN THE SENSE IS that of an APPELLATIVE—THE WORD being RELATED [to the verb from which its name is deduced—see No. 945—] but NOT as AGENT.

घञि च भावस्वरखयोः । ६ । ४ । २७ ।

रङ्गेर्नलोपः स्यात् । रागः । अनयोः किम् । रञ्यत्यस्मिन्निति रङ्गः ।

No. 907.—AND WHEN *GHAN* (No. 906) FOLLOWS, IN THE SENSE OF STATE OR INSTRUMENT, there is elision of the *n* of the root *rañj* "to colour." Thus *rāga* "passion" (—the instrument by which objects are coloured). Why in these two senses? Witness *rañga* "a theatre"—the place in which the passions [are addressed].

निवासपितिश्चरीरोपसमाधानेष्वादेश्च कः । ३ । ३ । ४१ ।

एषु चिनोतेर्घञ् आदेश्च कः । उपसमाधानं राशीकरणम् ।
निकायः । कायः । गोमयनिकायः ।

No. 908.—The affix *ghan* comes after the root *chi* "to gather," AND *K* IS the substitute OF THE INITIAL [*ch*], IN THESE SENSES—viz.—a DWELLING, a FUNERAL PILE, THE BODY, AND COLLECTION. "Collection" means making a heap. Thus *nikāya* "a dwelling," *kāya* "a funeral pile" or "the body," *gomayanikāya* "a heap of cow-dung."

एरच् । ३ । ३ । ५६ ।

इषयोन्नात् । अयः । अयः ।

No. 909.—AFTER a root ending in *i* or *ī*, there is the affix *ACH*. Thus *chaya* "gathering," *joya* "victory."

चदोरप् । ३ । ३ । ५७ ।

द्वयान्तादुषयान्ताच्चाप । करः । गरः । यवः । स्तवः । सवः ।
पवः ।

No. 910.—AFTER a root ending in *ri*, OR in *U* or *ú*, there is the affix *AP*. Thus [from *kri* "to scatter"] *kara* "scattering," from *grí* "to swallow"] *gara* "poison," [from *yu* "to join"] *yava* "barley," (from *shu* "to praise") *stava* "praise," (from *lá* "to cut") *lava* "reaping," (from *pá* to "purify") *pava* "winnowing (corn)."

घञर्थे कविधानम् । प्रस्थः । विघ्नः ।

No. 911.—"WHEN THE SENSE IS THAT OF *GHAN* (Nos. 903, &c.) the affix *KA* IS DIRECTED to be employed." Thus *prastha* (No. 524) "a certain measure," *vighna* (Nos. 540 and 314) "an obstacle."

चित्तः क्षिः । ३ । ३ । ८ ।

No. 912.—The affix *KTRI* COMES AFTER THAT verb WHICH HAS AN INDICATORY *DU*.

दोर्मन् नित्यम् । ४ । ४ । २० ।

क्षिप्रत्ययान्तान्मन् निर्वृतेऽर्थे । पाक्केन निर्वृतं पक्त्रिमम् । बुष्य ।
उषिमम् ।

No. 913.—OF the affix *KTRI* (No. 912), *MAP* IS ALWAYS the augment, when the sense is that of completion. Thus *paktrima* "what is ripe," [and, from the root *ḥuṣap*] *uṣtrima* (No. 584) "sown—(as a field)."

द्वितोऽयुच् । ३ । ३ । ८६ ।

दुषेपु कम्पने । वेपथुः ।

No. 914.—AFTER THAT verb WHICH HAS AN INDICATORY *TU*, the affix *ATHUCH* comes. Thus, from *ṣuṣepi* "to tremble," *uṣathu* "a trembling."

यजयाचयतविष्प्रश्चरद्यो मङ् । ३ । ३ । ६० ।

यञ्चः । याञ्चा । यञ्चः । विञ्चः । प्रञ्चः । रञ्चः ।

No. 915.—The affix **NAĀ** comes AFTER the verbs **YAJ** “to worship,” **YĀCH** “to ask for,” **YAT** “to strive,” **VICHCHH** “to shine,” **FRACHCHH** “to ask,” AND **RAKSH** “to preserve.” Thus *yajña* “sacrifice,” *yāchā* “solicitation,” *yatna* “effort,” *viśna* (VI. 4. 19.), “lustre,” *prāśna* “a question,” *rakshna* “protection.”

स्वपो मन् । इ । इ । ९१ ।

स्वप्नः ।

No. 916.—The affix **NAN** comes AFTER the verb **SHWAP** “to sleep.” Thus *śwapna* “a dream.”

उपसर्गे घोः द्विः । इ । इ । ९२ ।

प्रधिः । उपधिः ।

No. 917.—Let the affix **KI** come AFTER A **GHU** (No. 662), WHEN AN **UPASARGA** [precedes it]. Thus [from *dhá* “to have”] *pradhī* “the periphery of a wheel,” and *upadhī* “fraud.”

द्विर्यां क्तिन् । इ । इ । ९४ ।

स्त्रीलिङ्गे भावे क्तिन् । घञोऽपवादः । कृतिः । स्तुतिः ।

No. 918.—To express the action by a word IN THE FEMININE, the affix **KTIN** is added. This supersedes *ghuñ* (No. 905). Thus *kṛiti* “action,” *stuti* “praise.”

सृत्वादिभ्यः क्तिन् निष्ठाषट्पाद्यः । तेन नत्वम् । कीर्त्तिः । लूनिः । धूनिः । पूनिः ।

No. 919.—“AFTER verbs ending in **RI**, AND after the verbs **LÚ** “to cut,” &c., the affix **KTIN** SHOULD BE DECLARED to be LIKE a **NISHTHĀ** (No. 866).” Hence (No. 868) there is the substitution of *n* for the *t* in the examples *kīrñni* “scattering,” *lūni* “reaping,” *dhūni* “agitation,” *pūni* “destruction.”

संपदादिभ्यः क्विप् । संपत् । विपत् । आपत् । क्तिन्नपीष्यते । संपत्तिः । विपत्तिः । आपत्तिः ।

No. 920.—“The affix **KWIP** comes AFTER **SAŅPAT** [i. e. after the verb *paś* “to go” with the prefix *sañ*] &c.” Thus *śaṅpat* “pro-

perity," *vipat* "calamity," *ápat* "calamity." The affix *ktin* also is wished in this case, by *Patanjali*. Thus *sañpatti*, *vipatti*, *ápatti*.

उतियूतिषूतिसातिहेतिकीतयश्च । ३ । ३ । ६७ ।

एते निपात्यन्ते ।

No. 921.—AND these words—viz. *ÚTI* "preserving, sport," *YÚTI* "joining," *JÚTI* "velocity," *SÁTI* "destruction," *HETI* "a weapon," AND *KÍRTI* "fame," are anomalous forms.

ज्वरत्वरस्त्रिव्यविमवामुपधायाश्च । ६ । ४ । २० ।

एषामुपधावकारयोद्ध अनुनासिके क्त्वा ऋलादो कृदिति च ।

उतिः । द्विप् । जूः । तूः । सूः । ऊः । मूः ।

No. 922.—When an affix beginning with a nasal, or *kwip* (i. e. *kwip*), or one beginning with a *jhal* and having an indicative *k* or *ñ*, follows, then *úth* is substituted in the room OF THE PENULTIMATE letter AND of the *v* of these words—viz. *JWAR* "to have fever," *TWAR* "to hasten," *BRIV* "to go," *AV* "to protect," AND *MAV* "to blind." Thus *úti* "preserving," and, with the affix *kwip*, *júr* "one who has fever," *túr* "one who is quick," *erá* "a sacrificial ladle," *ú* "a protector," *mú* "one who binds."

इच्छा । ३ । ३ । १०१ ।

इषेर्निपातोऽयम् ।

No. 923.—The form *ICHCHHÁ* "desire," from *ish* "to wish," is irregular.

अ प्रत्ययात् । ३ । ३ । १०२ ।

प्रत्ययान्तेभ्यः स्त्रियामकारः प्रत्ययः स्यात् । चिकीर्षा । पु-

काम्या ।

No. 924.—AFTER verbs that end in AN AFFIX, let there be the affix *á*, the word being feminine.

Thus [after *kri*, by No. 756, has become *chikíraha* "to wish to do," the affix *á* is added by this rule, and elided by No. 505, and when the feminine termination *śápa* (No. 1341) presents itself, so

that we have] *chikrshā* "the desire to do," *putrakāmyā* (No. 772) "desire of a son."

युरोच इद्यः । ३ । ३ । १०३ ।

गुरुमतो हलन्तात् स्त्रियामः प्रत्ययः । ईहा ।

No. 925.—AND let the affix *a* come AFTER THAT verb WHICH HAS A HEAVY vowel (No. 484) AND ends in A CONSONANT, when the word [to be formed] is feminine. Thus (—see No. 924—) *ihā* "effort."

एवासग्रन्थो युच् । ३ । ३ । १०७ ।

एकारस्यापवादः । कारणा । हारणा ।

No. 926.—AFTER verbs ending in *ṇi* (No. 747) AND AFTER *ās* "to sit," AND *śrānṭh* "to loose," there is the affix *YUCH*—to the exclusion of *a* (Nos. 924 and 925). Thus *kāraṇā* (No. 836) "the causing to do," *hāraṇā* "the causing to take."

मपुंसदि भावे क्तः । ३ । ३ । ११४ ।

No. 927.—The affix *KTA* is added, WHEN THE ACTION is expressed—the word being IN THE NEUTER.

ह्युद् च । ३ । ३ । ११५ ।

हसितम् । हसनम् ।

No. 928.—AND the affix *LYUT* [is added under the circumstances stated in No. 927]. Thus *hasitam* or *hasanam* (No. 836) "laughter."

पुंसि संप्रायां घः प्रायेण । ३ । ३ । ११८ ।

No. 929.—The affix *GHA* is added, WHEN the word is [to be] AN APPELLATIVE, [the word being] GENERALLY IN THE MASCULINE.

कादेर्घञ्चुपसर्गस्य । ३ । ४ । ८६ ।

द्विभूत्युपसर्गहीनस्य कादेर्घञ्चो घे । दन्तच्छदः । चादुर्बन्त्य-
स्मिन्नित्याचरः ।

No. 930.—WHEN the affix GHA FOLLOWS, a short vowel is substituted in the room OF *chhad* "to cover" [in its form—No. 741—CHHÁDI] when DESTITUTE OF TWO OR MORE UPASARGAS. Thus *dantachchhada* "the lip" [—that by which the teeth are covered]. The word *ākara* "a mine" [is derived from *kṛi* "to do"—No. 929]. A mine is so named because men "work (*ākarvanti*) in it."

घवे तृसोर्घञ् । ३ । ३ । १२० ।

अवतारः । अवस्तारो अवनिका ।

No. 931.—WHEN there is the *upasarga* AVA, the affix GHAṆ comes AFTER the verbs *trī* "to cross" AND *strī* "to spread." Thus *avatāra* "the descent (or incarnation) of a deity," *avastāra* "a screen round a tent."

हलश्च । ३ । ३ । १२१ ।

हलन्ताद्घञ् । घापवादः । रमन्ते योगिनिऽस्मिन्निति रमः ।

अपमृज्यतेऽनेन घ्याध्यादिरित्यपामार्गः ।

No. 932.—AND AFTER a verb ending in a CONSONANT, there is *ghaṇ* to the exclusion of *gha* (No. 929). Thus [from *ram* "to sport"] *rāma* "Rāma"—i. e. in whom the devout delight; *spā-mārga* "that [plant] by which disease or the like is cleared away."

ईषदुःसुषु ह्रस्वाह्रस्वार्थेषु खल् । ३ । ३ । १२६ ।

यषु दुःखसुखार्थेषूपपदेषु खल् । तयोरेवेति भावे कर्मणि च ।

कृच्छ्रे । दुष्कारः कटो भवता । अकृच्छ्रे । ईषत्करः । सुकरः ।

No. 933.—The affix KHAL is added to a verb, when *īshad* AND *dur* AND *su* are combined with it IN THE SENSE OF UNPLEASANTLY OR PLEASANTLY. According to No. 820, this affix appears only when the sense is that of the *action* or the *object*. Thus—in the sense of unpleasantly—*dushkaraḥ* (VIII. 3. 41.) *kaṣṭha bhavati* "a mat is difficult for your honour to make;" and in the sense of pleasantly—*śhaktara* "that which is made by little at a time," *subara* "what is made with ease."

घातो युष् । ३ । ३ । १२८ ।

दलोऽपवादः । ईषत्यानः सोमो भवता । दुष्यानः । सुपानः ।

No. 934.—AFTER a verb ending in LONG *á*, there is the affix *YUCH*, to the exclusion of *khal* (No. 933). Thus *śhatpānah* (No. 836) *somo bhavata* "the Soma-juice is to be drunk by you, Sir, by little at a time," *dushpāna* "difficult to be drunk," *supāna* "easy to be drunk"

अपञ्चत्वाः प्रतिषेधयोः मार्चां छा । ३।४।१८।

प्रतिषेधार्थयोरलंखस्वरूपपदयोः क्वा । दो दद्धोः । अत्र दत्त्वा ।
धुमास्येतीत्वम् । पीत्वा खलु । अलंखत्वाः क्स् । मा कार्षीत् ।
प्रतिषेधयोः क्स् । अलंकारः ।

No. 935.—According to the practice OF THE ANCIENTS, the affix *KTWÁ* comes after a verb, WHEN there are in combination with it *ALAN* AND *KHALU* IN THE SENSE OF PROHIBITION: Thus, from *dá* "to give," which, by No. 879. substitutes *dath*, we have *alan-datwá* "do not give" and, from *pá* "to drink," which, by No. 625, substitutes long *í*, we have *pítwá khalu* "do not drink." Why do we say "when there are *alan* and *khalu*?" Witness *má kárahít* (Nos. 469 and 475) "let him not do." Why do we say "in the sense of prohibition?" Witness *alankára* "decoration."

समानकर्तृकयोः पूर्वकाद्ये । ३।४।२१।

समानकर्तृकयोर्धात्वर्थयोः पूर्वकाले विद्यमानाद्गतोः क्वा । स्वात्वा
व्रजति । द्वित्वमतन्त्रम् । भुक्त्वा पीत्वा व्रजति ।

No. 936.—WHEN THE actions signified by TWO verbs HAVE THE SAME AGENT, the affix *ktwá* comes after that verb which is concerned ABOUT A TIME ANTERIOR to that of the other. Thus *śatwá vrajati* "having bathed, he goes"—[i. e. he first bathes, and afterwards goes]. The rule is not confined to the case of two verbs—thus *bhuktwá pítwá vrajati* "having eaten and having drunk, he goes."

न क्वा सेद । १।२।१८।

येद क्वा क्त्विन्न स्यात् । शयित्वा । येद क्स् । कृत्वा ।

No. 937.—Let the affix *KTWÁ*, when WITH the augment *IT*, be as if it had NOT an indicatory *k*—[i. e. there shall be the substitution of *guna* in spite of No. 467]. Thus [from *ś* “to sleep”] *śayitwá* “having slept.” Why do we say “when with the augment *it*?” Witness *krítwá* “having done”—[where the augment *it*—see No. 510—does not appear, and there is no substitution of *guna*.]

रद्यो व्युपधाद्यलादेः संख । १ । २ । २६ ।

इष्योष्योपधाद्गलादे रलन्तात् परो क्त्वासने सेटो वा क्तितो स्तः ।
द्युत्सिवा । द्योत्सिवा । लिखित्वा । लेखित्वा । व्युपधात् क्त्विम् ।
वर्तित्वा । रलः क्त्विम् । सेवित्वा । हलादेः क्त्विम् । शषित्वा ।
सेट् क्त्विम् । भुक्त्वा ।

No. 938.—The affixes *ktwá* AND *śAN*, having the augment *it*, are optionally regarded as possessing an indicatory *k*, when they come AFTER THAT verb WHICH HAS I, í, U, OR ú, AS its PENULT, WHICH BEGINS WITH A CONSONANT, AND ends with A RAL [i. e. any consonant but *y* or *v*]. Thus *dyutitwá* or *dyotitwá* “having shone,” *likhitwá* or *lekhitwá* “having written.” Why do we say “which has *u* or *i* as its penult?” Witness *vartitwá* “having remained” [where the substitution of *guna*, through No. 937, is compulsory]. Why after that which “ends with a *ral*?” Witness *sevitwá* “having served” [where the root ends with *v*, which is not a *ral*]. Why after that “which begins with a consonant?” Witness *śhitwá* “having gone.” Why “having the augment *it*?” Witness *bhuktwá* “having eaten”—[where, through the absence of the augment, the case does not come within the scope of No. 937].

उदितो वा । ७ । २ । ५६ ।

उदितः परस्य क्त्वा इद्वा । शमित्वा । शान्त्वा । देवित्वा ।
द्युत्वा । दधातेर्हिः । हित्वा ।

No. 939.—Of *ktwá* coming AFTER THAT root WHICH HAS AN INDICATORY U, *it* is OPTIONALLY the augment. Thus [from *śama* “to be tranquil”] *śamitwá* or *śántwá* (No. 775) “having been

tranquil," [from *divu* "to play"] *devitvā* (No. 937) or *dyūtivā* (VI. 4. 19.) "having played." The verb *dhā* "to hold" substitutes (by No. 878) *hi*, giving *hitvā* "having held."

हासतेष्व हि । ७ । ४ । ४३ ।

दित्वा । हासु हात्वा ।

No. 940.—AND OF the verb *hā* "to abandon," the substitute is *hi*—[see No. 878]. Thus *hitvā* "having abandoned." But [when *ktvā* comes] after *hā* "to go," we have *hātvā* "having gone."

समासेऽनपूर्वे ङो ल्यप् । ७ । १ । ३७ ।

अव्ययपूर्वपदेऽनञ्समासे ङो ल्यबादेशः । तुक् । प्रकृत्य ।
अनञ् किम् । कृत्वा । अव्ययपूर्वपदे किम् । परमकृत्वा ।

No. 941.—WHEN the word is A COMPOUND, THE FIRST MEMBER OF WHICH IS an indeclinable but NOT *nanē*, then *LYAP* is substituted in the room OF *KTWĀ*. Thus [when *kṛi* "to make" is compounded with *pra*—No. 48—*lyap* is substituted for *ktvā*; and, as it succeeds—see No. 163—to the possession of the indicatory *k*, we have—from No. 828—the augment] *tuk*—and so *prakṛitya* "having commenced making." Why do we say "but not *nanē*?" Witness *akṛitvā* "not having made." Why do we say "the first member of which is an *indeclinable*?" Witness *paramakṛitvā* "having made permanent."

आभीक्ष्ये यमुल् च । ३ । ४ । २२ ।

आभीक्ष्ये योत्ये पूर्वद्विपये यमुल् ङा च ।

No. 942.—WHEN REITERATION is to be expressed, both *ktvā* AND *ṅAMUL* [are admissible] in the case of an action's being antecedent [to another action—see No. 936.]

नित्यवीषयोः । ८ । १ । ४ ।

आभीक्ष्ये वीष्यायां च योत्ये पदस्य द्वित्वं स्यात् । आभीक्ष्यं
तिङन्तेष्वव्ययसंज्ञकेषु कृदन्तेषु च । स्मारं स्मारं नमति शिवम् ।
स्मृत्वा स्मृत्वा । पायं पायम् । भोषं भोषम् । भावं भावम् ।

No. 943.—WHEN CONTINUALNESS AND SUCCESSION are to be expressed, let the word be doubled. There may be reiteration in the case of words ending with tense-affixes, and of those ending with *kṛit* affixes which (—see No. 400—) are termed indeclinables. Thus *smāraṁ smāraṁ* (No. 942) *namati śivam* “having repeatedly remembered Śiva, he bends,” *smṛitvā smṛitvā* “having repeatedly remembered,” *pāyaṁ pāyam* “having drunk repeatedly,” *bhojaṁ bhojam* “having eaten repeatedly,” *śṛāvāḥ śṛāvāḥ* “having heard repeatedly.”

अन्यथैवकथमित्यंसु सिद्धाप्रयोगश्चेत् । ३ । ४ । २७ ।

एषु कृषो णमुल् स्यात् सिद्धोऽप्रयोगो यस्यैवंभूतरचेत् कृष् ।
 अर्थत्वात् प्रयोगानर्ह इत्यर्थः । अन्यथाकारम् । एवंकारम् ।
 कथंकारम् । इत्यंकारं मुङ्गे । सिद्धेति क्तिम् । शिरोऽन्यथा कृत्वा
 मुङ्गे ।

इति द्वादशप्रक्रिया ।

No. 944.—WHEN the words *ANYATHĀ* “otherwise,” *EVAM* “so,” *KATHAM* “how?” AND *ITTHAM* “thus,” are compounded with the verb, then let *ṣumul* come after *kṛiṅe* “to make,” IF it be such that ITS OMISSION WOULD BE UNOBJECTIONABLE—that is to say, when, in consequence of the non-significance of the *kṛiṅe*, it is not worth employing. Thus *anyathākāram*, *evuṅkāram*, or *kathāṅkāram*, or *itthāṅkāraṁ bhūṅkte*—“he eats otherwise—he eats so—how does he eat?—he eats thus,” Why do we say “if its omission would be unobjectionable?” Witness *śiro’nyathā kṛitvā bhūṅkte* “he eats, having turned his head aside”—[where the *kṛiṅe* could not be spared].

So much for the treatment of words ending with the *kṛit* affixes.

। कारकम् ।

OF THE CASES.

प्रातिपदिकार्थसिद्धपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा । २ ।
 ३ । ४ । ६ ।

नियतोपस्थितिकः प्रातिपदिकार्थः । माषशब्दस्य प्रत्येकं योगः ।
 प्रातिपदिकार्थमाषे लिङ्गमाषाद्याधिक्ये संख्यामाषे च प्रथमा स्यात् ।
 प्रातिपदिकार्थमाषे । उष्ट्रेः । नीचेः । कृष्णः । श्रीः । ज्ञानम् ।
 लिङ्गमाषे । तटः । तटी । तटम् । परिमाणमाषे । द्रोणो व्रीहिः ।
 घचनं संख्या । एकः । द्वौ । बहवः ।

No. 945.—By "the sense of the crude-form" is meant that meaning which is constantly present [with the word]. The word "only" is to be taken in connection with each term severally [in the aphorism—the translation of which here follows—viz.]:—Let there be THE FIRST case-affix, WHERE THE SENSE IS ONLY THAT OF THE CRUDE-FORM, OR where there is the additional sense of GENDER only, OR MEASURE only, OR NUMBER only. Thus—where the sense is only that of the crude-form—*uchchaih* "aloft," *nichaih* "below," *kṛishṇaih* "Krishna," *śrīsh* "the goddess Lakshmi," *jñānam* "knowledge;" where there is the additional sense of gender only—*taṣah* or *taśi* or *taṣam* "the bank of a river;"—where there is the additional sense of measure only—*droṇo vṛihīh* "rice—a *droṇa* (in measure);"—"number," here means [grammatical] number—[and the reason for this being specified in the rule is this—that otherwise the word *eka* "one," would not take *su*, nor *dwi* take *su*, nor *bahū* take *jaś*—for an affix is never applied in order to give a sense which is implied in the word—as *singularity* is in *eka*, *duality* in *dwi*, and *plurality* in *bahū*—so we have *ekah*, "one," *dvaus* "two," *bahavaḥ* "many."

सम्बोधने च । २ । ३ । ४७ ।

प्रथमा । हे राम ।

No. 946.—AND WHEN the sense is that of ADDRESSING, the first case-affix is employed. Thus *he rāma* (No. 153) "O Rāma!"

कर्तुरीक्षिततमं कर्म । १ । ४ । ४६ ।

कर्तुः क्रिययाप्रमिष्टतमं कारकं कर्मसंबंधं स्यात् ।

No. 947.—Let THAT, related to the action, WHICH IT IS INTENDED SHOULD BE MOST AFFECTED by the act OF THE AGENT, be called the OBJECT.

कर्मणि द्वितीया । २ । ३ । २ ।

अनुक्ते कर्मणि द्वितीया । हरिं भजति । अभिहिते तु कर्मटो
प्रथमा । हरिः सेव्यते । लक्ष्म्या सेवितः ।

No. 948.—WHEN THE OBJECT is not denoted [by the termination of the verb—i. e. when the verb does not agree with it], let THE SECOND case-affix be attached to the words. Thus *harim bhajati* "he worships Hari," where, not the object of worship, but the agent is specified by the tense-affix *tip*—No. 419—]. But when the object &c. is denoted by the termination of the verb, [let the *first* case-affix be attached to the word]. Thus *harim sevya* "Hari is served,"—[where the termination of the verb—see No. 801—specifies the *object*:] and so too in *lakshmya sevita* "served by Lakshmi" [where—see Nos. 867 and 820—the termination specifies the *object*].

अकथितं च । १ । ४ । ५ । १ ।

अपादानादिविशेषेरविवक्षितं कारकं कर्मसंबन्धं स्यात् ।

No. 949.—AND let THAT related to the action, WHICH IS NOT "SPOKEN OF," [see No. 950—] as coming under any of the special relations of 'ablation' or the like [although it stands in such a relation to the verb, and, if so "spoken of," must be put in the ablative or the like,] be called *object*.

दुष्ट्याच्पञ्चदशसुधिप्रच्छि-
चिन्नशासुचिमन्थमुषाम् ।

रषाम् ।

कर्मयुक् स्यादकथितं

तथा स्यान्नीहृकृष्वहाम् ॥ १ ॥

गां दोग्धि पयः । बलिं याचते वसुधाम् । तस्सुलानोदमं पचति ।
गर्गान् शतं दशयति । वृक्षमवक्ष्यति गाम् । माणवकं वन्यान्
पृच्छति । वृक्षमवचिनोति फलानि । माणवकं धर्मं ह्यते । शास्त्रि
वा । शतं अयति देवदत्तम् । सुधां क्षीरनिधिं मथ्नाति । देवदत्तं

यत्नं मुञ्चति । याममवान् जयति । हरति कर्षति घृहति वा ।
 अर्धनिवन्धनेयं संघ्ना । बलिं भिचते वसुधाम् । माणवकं धमे
 भाषते । अमिधते । वक्ति । इत्यादि ।

No. 950.—Let that be “not spoken of,” [as coming under the special relation of ‘ablation’ or the like—see No. 949—] which is connected with the object of the verbs DUH “to milk,” YÁCH “to ask for,” PACH “to cook,” DAND “to fine,” BUDH “to obstruct,” PRACHCHH “to ask,” CHI “to collect,” BRÚ “to speak,” ŚÁS “to instruct,” JI “to conquer,” MANTH “to churn,” and MUSH “to steal,”—and so too of NĪ “to lead,” HĪI “to take,” KRISH “to drag,” and VAH “to carry.”

Thus—“he milks the cow (for) milk,” “he asks the earth (of) Bali,” “he cooks the raw rice (so that it becomes) boiled rice” [—of “he cooks oatmeal into porridge—]; “he fines the Gargas a hundred (pieces of money),” “he shuts up the cow (in) the cow-pen,” “he asks the boy (which is) the road,” “he gathers fruit (from) the tree,” “he expounds virtue (to) the boy,” or “teaches him virtue,” “he wins a hundred (from) Devadatta,” “he churns out ambrosia (from) the ocean of milk,” “he steals a hundred (from) Devadatta,” “he leads the goats (to) the village,” or “takes them,” or “drags them.”

This term [viz. the term *object* as appropriated by the present rule to something other than the direct object of the verb] is one the reason for taking which is the sense of the verb—[so that the rule is not confined to the verbs above enumerated, but applies to others which have the same sense—], hence we may have *bulin bhikshate vasudham* “he begs (as well as *yáchatī* asks) the earth (from) Bali,” “he talks of (*bhāshate*), names (*abhidhate*), tells of (*vakti*) virtue (to) the boy”—&c.

साधस्तमं करबम् । १ । ४ । ४२ ।

क्रियासिद्धौ प्रकृष्टोपकारकं करबसंघं स्यात् । स्वतन्त्र इति
 कर्तृसंघा ।

No. 951.—Let THAT WHICH IS ESPECIALLY AUXILIARY in the accomplishment of the action be called THE INSTRUMENT. The term "agent," as defined at No. 745, is applied to that which is spoken of as independent.

कर्तृकरखयोस्तृतीया । २ । ३ । १८ ।

अनभिहिते कर्तरि करणे च तृतीया स्यात् । रामेण बाणेन हतो बाली ।

No. 952.—WHEN THE AGENT AND THE INSTRUMENT are not specified by the termination of the verb [i. e. when the verb is not in agreement with them—] let THE THIRD case-affix be employed. Thus "Báli was killed by Ráma with an arrow."

कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम् । १ । ४ । ३२ ।

दानस्य कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानसंबन्धः ।

No. 953.—HE WHOM ONE WISHES TO CONNECT WITH THE OBJECT of giving—[i. e. with the gift—shall] be called THE RECIPIENT.

चतुर्थी संप्रदाने । २ । ३ । १३ ।

विप्राय गां ददाति ।

No. 954.—Let THE FOURTH case-affix be employed, WHEN THE SENSE IS THAT OF THE RECIPIENT. Thus "he gives a cow to the Bráhmaṇ."

नमःस्वस्तिस्वाहास्वधाखंबषड्योगाच्च । २ । ३ । १६ ।

शुभयोगे चतुर्थी । हरये नमः । प्रजाभ्यः स्वस्ति । अग्नये स्वाहा । पितृभ्यः स्वधा । अलमिति पर्याप्त्यर्थयद्दणम् । तेन दैत्येभ्यो हरिरलं प्रभुः समर्थः शक्त इत्यादि ।

No. 955.—AND let the fourth case-affix be employed IN CONNECTION WITH [the forms of reverential address or religious invocation] NAMAS, SWASTI, SWÁHÁ, SWADHÁ; and with ALAM AND VASHAT.

Thus—"Salutation to Hari"—"Prosperity to the people"—
 "An offering to Fire"—"An offering to the manes." The word
alam is here taken in the sense of "sufficient for" or "equal to"—
 so that [the same construction is admissible with equivalent terms
 —and we may say] "Hari is enough for (*alam*), or is the master
 of (*prabhu*), or is a match for (*samartha*), or is able to overcome
 (*bakta*), the Titans."

भ्रुवमपायेऽपादानम् । १ । ४ । २४ ।

अपायो विश्लेषस्तस्मिन् साध्ये यद्भ्रुवमवधिभूतं कारकं तद-
 पादानसंबन्धं स्यात् ।

No. 956.—WHEN there is DEPARTURE FROM A FIXED POINT,
 let it be called ABLATION. By "departure" is meant "separation."
 When this is to be expressed, let that fixed point which is the li-
 mit, denoted by a word dependent on the verb, be called (the
 limit of) ablation.

अपादाने षष्ठमी । २ । ३ । २८ ।

याम्नादायाति । चावतोऽश्वात् पतति । इत्यादि ।

No. 957.—WHEN [the word denotes that from which there
 is] ABLATION (No. 956), let THE FIFTH case-affix be employed.
 Thus—"he comes from the village," "he falls from a galloping
 horse," &c.

षष्ठी शेषे । २ । ३ । ५० ।

कारकप्रातिपदिकार्थव्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिः शेषस्तत्र षष्ठी ।
 राष्ट्रः पुरुषः । कर्मदीनामपि संबन्धमात्रविषयायां षष्ठ्येव । सतां
 गतम् । सर्पिषो ज्ञानीति । मातुः स्मरति । गधो दक्षस्योपस्कुरुते ।
 भवे यमोश्चरथयोः ।

No. 958.—Let THE SIXTH case-affix be employed IN THE RE-
 MAINING CASES—that is to say—where there is a sense, such as
 the relation between property and its owner, different from that
 of a word related to a verb, and from that of a crude word. Thus
 "the King's man."

[Here it may be observed that the application of the term *kāraka* is not co-extensive with that of the term *case*. The *kāraka*—as its etymology indicates—stands in a relation dependent on the *verb*—whereas the sixth case provides further for such a relation as that of one noun with another. With an eye to this, we have rendered *kāraka* “that which is directly related to the action.”]

Moreover, when it is intended to speak only of the relation in general [and not of the special relation] of object and the like, the sixth case-affix alone is employed. Thus “the conduct of the virtuous,” “he knows clarified butter,” “he remembers his mother,” “he prepares the wood and water for an oblation,” “he adores the two feet of Śiva.”

आधारोऽधिकरणम् । १ । ४ । ४५ ।

कर्तृकर्मद्वारा तन्निष्ठक्रियाया आधारः कारकमधिकरणं स्यात् ।

No. 959.—Let that which is related to the action as THE SITE of the action, which action is located in this or that site by the agent or object, be called THE LOCATION.

[When we say “he cooks in the house,” the site is determined by the agent:—and when we say “he cooks rice in a pot,” the location is determined by the object.]

सप्तम्यधिकरणे च । २ । ३ । ३६ ।

षकाराद्वरान्तिकार्येभ्यः । शोपश्लेषिको वेषयिकोऽस्मिध्यापकारत्वे-
त्याधारस्त्रिधा । कटे आस्ते । स्याल्यां पचति । मोक्षे इच्छास्ति ।
सर्वस्मिन्नात्मास्ति । वनस्य दूरे चान्तिके वा ।

इति विभक्त्यर्थः ॥

No. 960.—AND WHEN the sense is that of LOCATION (No. 959), THE SEVENTH case-affix is employed. By the “and” it is meant that it is employed also after words meaning “far off” or “near.” A site is of three kinds—actually contiguous, figuratively objective, and co-extensive. Thus (1) “he sits on (i. e. in contact with) the mat,” or “he cooks rice in (i. e. which is actually contained within) the pot;” (2) “his desire is (bent) on salvation—(i.

e. is figuratively wrapt up in it as its object); (3) "Soul is in all" (i. e. is co-extensive with the universe). "Far from, or near, the wood."

So much for the sense of the case-affixes.

। समासः ।

OF COMPOUND WORDS.

समासः पञ्चधा ।

तत्र समसर्गं समासः । स च विशेषसंज्ञाविनिर्मुक्तः केवलसमासः प्रथमः । प्रायेण पूर्वपदार्थप्रधानोऽव्ययीभावो द्वितीयः । प्रायेणोत्तरपदार्थप्रधानस्तत्पुरुषस्तृतीयः । तत्पुरुषभेदः कर्मधारयः । कर्मधारयभेदो द्विगुः । प्रायेणान्यपदार्थप्रधानो बहुव्रीहिरचतुर्थः । प्रायेणोभयपदार्थप्रधानो द्वन्द्वः पञ्चमः ।

No. 961.—COMPOUNDS ARE OF FIVE KINDS. Here a compound means an aggregation. That which is destitute of any peculiar name, being "merely a compound," is the 1st kind. That called *Avyayibhāva* (No. 966)—in which, for the most part, the sense of the first of its elements is the main one (or the independent one on which the other depends), is the 2nd kind. That called *Tatpuruṣa* (No. 982)—in which, for the most part, the sense of the last of its elements is the main one, is the 3rd kind. A subdivision of the *Tatpuruṣa* class is called *Karmadhāraya* (No. 1002.) A subdivision of the *Karmadhāraya* class is called *Dwi-gu* (No. 983). That called *Bahuvrīhi* (No. 1034)—in respect whereof, for the most part, the sense of a different word is the main one (to which the sense of the compound epithet is subordinate) is the 4th kind. That called *Dvandva* (No. 1054)—in which, for the most part, the sense of both the one and the other of its elements is a main one—(neither being subordinate to the other), is the 5th kind.

समसः पदविधिः । २ । १ । १ ।

पदसंबन्धी यो विधिः स समर्थान्वितो बोध्यः ।

No. 962.—A RULE WHICH RELATES TO complete WORDS [— and not to the roots and affixes out of which the words are constructed—] is to be understood to apply only TO THOSE words THE SENSES OF WHICH ARE CONNECTED. [For example—according to No. 992, one noun may combine with another which is in the genitive, so that for “a binder of books” we may substitute “a book-binder:”—but it is necessary that the two words should be in construction—for if we have the expression “ignorant of books—a binder of sheaves,” we cannot make a compound of “books” and “binder”—the word “binder” being here connected in sense, not with “books,” but with “sheaves.”]

प्राक् कडारात् समासः । २।१।३।

कडाराः कर्मधारय इत्यतः प्राक् समास इत्यधिक्रियते ।

No. 963.—The word “COMPOUND” is made the regulator of the sense [and is therefore to be understood in each aphorism] from this point AS FAR AS the aphorism “KADĀRĀH *karmadhāraye*” (II. 2. 38).

सह सुपा । २।१।४।

सुप् सुपा सह वा समस्यते । समासत्वात् प्रातिपदिकत्वेन सुपो लुक् । परार्थाभिधानं वृत्तिः । कृतद्वितसमासेकशेषसनाद्यन्तधातु-
रूपाः पञ्च वृत्तयः । वृत्त्यर्थावबोधकं वाक्यं विग्रहः । स च लोकि-
कोऽलौकिकश्चेति द्विधा । तच्च पूर्वं भूत इति लौकिकः । पूर्वं अस्म
भूत सु इत्यलौकिकः । भूतपूर्वः । भूतपूर्वं चरदिति निर्देशात्
पूर्वनिपातः ।

No. 964.—A word ending in a case-affix may optionally be compounded WITH a word ending in A CASE-AFFIX. Since that which is a ‘compound’ is, therefore, regarded as a crude word (No. 136), there is elision of case-affixes (No. 768). The conveying an additional meaning [besides the literal meaning, or besides that which resides in the separate portions of which it may be composed] is the ‘function’ [of an expression]. There are five ‘functions’ [of five different kinds of expression]—viz. those belonging to [what

ends with] a *krī* affix (No. 329) or a *taddhita* affix (No. 1067),—to a ‘compound’ (No. 961), to a ‘partial remainder’ (No. 145), and to a verb that ends with *san* or the like (No. 502). An expression explanatory of the force of the ‘function’ is called its ‘analysis’ or ‘solution,’ and this is of two kinds—popular and technical. For example, the explanation “*pūrvāḥ bhūituh*” is the popular solution, and “*pūrvā+am, bhūita+su*” is the technical analysis, of the expression *bhūitapūrvāḥ* “formerly been” [which furnishes an example of the rule, No. 964, under consideration]. In this example the anomaly [—as regards placing the principal word first, instead of the secondary term—see No. 969—] of the word *pūrvā*, is in accordance with the example [of Pāṇini] in the aphorism “*bhūita-pūrvus charaḥ*” (V. 3. 53).

इवेन सह समासो विभक्त्यलोपश्च । वागर्थौ इव वागर्थोषिव ।
इति द्वेषलसमासः प्रथमः ॥

No. 965.—[A word enters into] COMPOSITION WITH IVA “like,” AND there is NOT ELISION OF THE CASE-AFFIX. Thus *vāgarthāviva* “like a word and its meaning.”

So much for the first kind—that which is “merely compound.”

। अव्ययीभावः ।

OF THE AVYAYIBHAVA OR INDECLINABLE COMPOUND.

अव्ययीभावः । २ । १ । ५ ।

अथिक्कारोऽयम् । प्राक् तत्पुद्गलात् ।

No. 966.—The term AVYAYIBHĀVA—i. e. “the becoming an indeclinable”—is a regulating expression [to be understood in each aphorism] as far as No. 982.

अव्ययं विभक्तिसमीपसम्बन्धिव्युद्धार्याभावात्प्रत्ययसंप्र-
तिशब्दाद्गुर्भावपश्चाच्चानुपूर्व्ययोगपश्चाद्द्वयसंप्रति-
साकल्यान्मवचनेषु । २ । १ । ६ ।

विभक्त्यर्थादिषु वर्तमानमव्ययं सुबन्तेन सह नित्यं समस्यते ।
 प्रायेणावियहो नित्यसमासः । प्रायेणास्वपदवियहो वा । विभक्तौ ।
 हरि ङि अधि इति स्थिते ।

No. 967.—AN INDECLINABLE (No. 399) employed WITH THE SENSE OF A CASE-AFFIX, OR OF NEAR TO, OR PROSPERITY, OR ADVERBITY, OR ABSENCE OF THE THING, OR DEPARTURE, OR NOT NOW, OR THE PRODUCTION OF SOME SOUND, OR AFTER, OR ACCORDING TO, OR ORDER OF ARRANGEMENT, OR SIMULTANEOUSNESS, OR LIKENESS, OR POSSESSION, OR TOTALITY, OR TERMINATION, is invariably compounded with a word that ends with a case-affix.

For the most part, that which is invariably compound has no corresponding expression made up of separate words:—or its analysis must, for the most part, be made in other words [than those of which the compound itself consists].

[As an example of an “indeclinable” employed] with the sense of a case-affix—suppose that the case stands thus—viz. *hari + ŋi + adhi*—[where the “indeclinable” *adhi* “upon” is to be employed with the sense of the 7th case-affix *ŋi*—we look forward].

प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम् । १ । २ । ४३ ।
 समासशास्त्रे प्रथमानिर्दिष्टमुपसर्जनं स्यात् ।

No. 968.—IN a rule enjoining COMPOSITION, let THAT WHICH IS EXHIBITED WITH THE 1ST case-affix [i. e. let the word which is exhibited in the nominative] be called the UPASARJANA or “secondary.” [Thus the *adhi*, in the example under No. 967, being an “indeclinable,” is the *upasarjana*, because the term “indeclinable,” in No. 967, is in the 1st case].

उपसर्जनं पूर्वम् । १ । २ । ३० ।

समासे उपसर्जनं प्राक् प्रयोज्यम् । इत्यधेः प्राक् प्रयोगः । सुपो लुक् । एकदेशविकृतस्यानन्यत्वात् प्रातिपदिकसंज्ञायां स्वाद्युत्पत्तिः । अव्ययीभावश्चेत्यव्ययत्वात् सुपो लुक् । अधिहरि ।

No. 969.—The UPASARJANA (No. 968) is to be placed FIRST in a compound. Hence [in the example proposed in No. 967] the

adhi [being the 'indeclinable' which is exhibited with the first case-affix in No. 967] is to be placed first—[thus *adhi+hari+ni*]. Then (No. 768) there is elision of the case-affix—[leaving *adhi+hari*]. Then, seeing that what is partially altered (No. 181) does not become something quite different,—since this [viz. the expression under consideration, after being partially altered by the elision of the case-affix,] is still called a "crude form,"—the case-affixes, *su* &c., again present themselves (—No. 140)—; and they are again, finally, elided (No. 403) in consequence of this compound's being an 'indeclinable,' according to No. 402. Thus we have *adhihari* "upon Hari."

अव्ययीभावश्च । २ । ४ । १८ ।

अयं नपुंसकं स्यात् । गाः पालीति गोपाः । तस्मिन्नित्यधिगो-
पम् ।

No. 970.—AND let AN AVTAYIBHÁVA compound be neuter. Thus, from *gopá* "one who tends cows," we have *adhigopam* (Nos. 269 and 971) "on the cowherd."

माव्ययीभावादतोऽम् त्वपञ्चम्याः । २ । ४ । ८३ ।

अदन्तादव्ययीभावात् सुपो न लुक् तस्य पञ्चमी विना अमादेशः ।

No. 971.—There is NOT elision of the case-affix AFTER AN AVTAYIBHÁVA compound that ends IN A. In the room of it,—BUT NOT IF it is THE 5TH case-affix,—there is the substitute AM.

तृतीयासप्तम्योर्बहुलम् । २ । ४ । ८४ ।

अदन्तादव्ययीभावात् तृतीयासप्तम्योर्बहुलमम्भावः । उपकृष्यम् ।
उपकृष्येन । मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम् । यवनानां व्यृद्धिदुंयवनम् ।
मल्लिखाणाम्भावो निर्मलिकम् । हिमस्यात्ययोऽतिहिमम् । निद्रा
संप्रति न युज्यत इत्यतिनिद्रम् । हरिशब्दस्य प्रकाश इतिहरि ।
विष्णोः पश्चादनुविष्णु । योय्यतावीप्यापदार्थानतिवृत्तिसादृश्यानि
यथावाः । रूपस्य योय्यमनुरुपम् । अर्थमर्थे प्रति प्रत्यर्थम् । शक्ति-
मनस्साम्य यथाशक्ति ।

No. 972.—The change to *am* (No. 971) OF THE 3RD AND 7TH case-affixes coming after an *Avyayibhāva* compound that ends in *a*, occurs DIVERSELY (—see No. 823). Thus *upakṛishṇama* or *upakṛishṇena* “near to Kṛishṇa;” [and, as further examples of No. 967,] *sumadram* “well (or prosperous) with the Madras,” *duryavanam* “ill with the Yavanas,” *nirmakshikum* “free from flies,” *atihimam* “on the departure of the cold weather,” *atīnidram* “wakefully;”—i. e. sleep being not now engaged in—; *itihari* “the exclamation, ‘Hari’”—[thus *vaiṣṇavagṛiḥ itihari vartate* “in the house of the Vaishṇava there is the cry of ‘Hari, Hari’ ”]—; *anuvishṇu* “after Vishṇu”—[i. e. following or worshipping him]. The meanings intended by the word *yathā*, [which, in the list at No. 967, has been rendered “according to,”] are ‘correspondence,’ ‘severalty’ or ‘succession,’ ‘the not passing beyond something,’ and ‘likeness.’ Thus *anurūpam* “in a corresponding manner,” *pratyartham* “according to each several object or signification,” *yathābakti* “according to one’s ability”—[i. e. not going beyond one’s power].

अव्ययीभावे चादाखे । ६ । ३ । ८१ ।

सहस्य सः स्यादव्ययीभावे न तु काले । हरेः सादृश्यं सहस्रि ।
ज्येष्ठस्यानुपूर्व्येत्यनुज्येष्ठम् । चक्रेण युगपत् सचक्रम् । सदृशः सख्या
ससखि । क्षत्राणां संपत्तिः सक्षत्रम् । तृणमप्यपरित्यज्य सतृणमति ।
अग्निमन्थपर्यन्तमधीते साम्नि ।

No. 973.—IN AN AVYAYIBHĀVA compound let *sa* be the substitute of *saha*, BUT NOT WHEN the word in composition means a portion of TIME. Thus *sahari* “like Hari,” then again, *asajyeshṭham* (No. 967) “in the order of seniority,” *sachakram* “simultaneously with the wheel” (—on its crushing, for example, the head of the self-immolator), *sasakhi* “like a friend,” *sakshatram* “as warriors ought,” *satṛiṇam* “even to the grass” he eats—[i. e. the whole]—not leaving even a scrap—, *sāgni* “as far as the chapter of fire [i. e. the whole Veda]”—he reads.

नदीभिश्च । २ । १ । २० ।

नदीभिः सह संख्या वा समस्यते । समाहारे चायमिष्यते ।
पञ्चगङ्गम् । द्वियमुनम् ।

No. 974.—AND WITH names of RIVERS a numeral may be compounded. It is wished [by *Putunjali*] that this should refer to their junction. Thus *pañchagangam* "at the meeting of the five rivers Ganges" [viz. near the *Mádharáw ghát* at Benares], *dviyamunam* "at the meeting of the two Yamunas."

तद्धिताः । ४ । १ । ७६ ।

आ पञ्चमसमप्रेरधिकारोऽयम् ।

No. 975.—The expression "the affixes called TADDHITA" (i. e.—see No. 1067—"relating or belonging to that" which is primitive—) is the regulating expression [to be understood in all the aphorisms] from this point to the end of *Páṇini's* Fifth Lecture.

अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः । ५ । ४ । १०७ ।

शरदादिभ्यष्ट् स्यात् समासन्तोऽव्ययीभावे । शरदः समीपमुप-
शरदम् । प्रतिविषायम् ।

No. 976.—WHEN the compound is AN *AVYAYIBHÁVA*, let (the *taddhita*-affix—No. 975—) *ṣuch* (No. 148) come AFTER the words *śarad* &c., as the final of the compound. Thus *upasaradam* (No. 971) "near the autumn," *prativipásam* "along the river *Vipásá*."

जराया जरस् च । उपजरस् । इत्यादि ।

No. 977.—"AND *JARAS* substituted in the room OF *JARÁ* (No. 181)"—[shall come under the head of "*śarad* &c."]. Thus *upajarasam* (No. 976) "when decay is near"—&c.

अनस्य । ५ । ४ । १०८ ।

अनन्तादव्ययीभावाट् ।

No. 978.—AND AFTER that *Avyayibháva* which ends in *AN*, let there be *ṣuch* (No. 976).

नस्तद्धिते । ६ । ४ । १४४ ।

नान्तस्य भस्य टेलोपस्तद्धिते । उपराचम् । अध्यात्मम् ।

No. 979.—WHEN A TADDHITA-affix (No. 975) FOLLOWS, there is elision OF the last vowel with what follows it (No. 51) of what ends in N and is called a *bhu* (No. 185). Thus [there is elision of the *an* of *rājan* “a king” and *ātman* “the soul,” followed by the *taddhita*-affix *ṣach*—see No. 976.—in virtue of the commencing of which affix with a vowel these words then take the name of *bha*—and we have] *uparājam* “under the king,” *adhyātmam* “over or in the spirit.”

नपुंसकादन्यतरस्याम् । ५ । ४ । १०६ ।

अन्नन्तं यत् क्लीबं तदन्तादव्ययीभावाट्टञ्वा । उपचर्मम् ।
उपचर्म ।

No. 980.—The *taddhita*-affix *ṣach* (No. 976) is OPTIONALLY placed AFTER an *Avyayibhāva* compound ending with A NEUTER word that ends in *an*. Thus *upacharmam* or *upacharma* “near the skin.”

भूयः । ५ । ४ । १११ ।

भूयन्तादव्ययीभावाट्टञ्वा । उपसमिधम् । उपसमित् ।

इत्यव्ययीभावः ॥

No. 981.—The *taddhita*-affix *ṣach* (No. 976) is optionally placed AFTER an *Avyayibhāva* compound that ends in A JHAY. Thus *upasamidham* or *upasamit* (No. 165) “near firewood.”

So much for the *Avyayibhāva* compounds.

। तत्पुरुषः ।

OF THE TATPURUSHA, OR COMPOUND THE CON-
STITUENTS OF WHICH ARE (GENERALLY)
IN DIFFERENT CASES.

तत्पुरुषः । २ । १ । २२ ।

अधिकारोऽयम् । प्राग्बहुव्रीहेः ।

No. 982.—The term TATPURUṢHA [i. e. “his man”—the expression itself—see No. 992—being an example of the kind of compound now to be treated of—] is a regulating expression [to be understood in each aphorism] as far as No. 1034.

द्विगुय । २ । १ । २३ ।

तत्पुरुषसंचकः ।

No. 983.—AND the kind of compound called DWIGU (No. 1003) is also called *tatpuruṣa* (No. 982).

द्वितीयाश्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः । २ । १ । २४ ।

द्वितीयान्तं श्रितादिप्रकृतिकैः सुबन्तैः सह वा समस्यते । कृष्यं श्रितः । कृष्यश्रितः । इत्यादि ।

No. 984.—A word ending with THE 2ND case-affix is optionally compounded WITH the words ŚRITA “who has had recourse to,” ATĪTA “who has surpassed,” PATITA “who has fallen upon,” GATA “who has gone to,” ATYASTA “who has passed,” PRĀPTA “who has reached,” AND ĀPANNA “who has reached,” when these are the governing words and end with case-affixes. Thus *kṛishṇāśrita* “who has had recourse to Kṛishṇa,” &c.

तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन । २ । १ । ३० ।

तृतीयान्तं तृतीयान्तार्थकृतगुणवचनेनार्थेन च सह वा प्राश्वत् । शङ्कुलया खण्डः । शङ्कुलाखण्डः । धान्येनार्थः । धान्यार्थः । तत्कृतेति किम् । अस्या कायः ।

No. 985.—A word ending with THE 3RD case-affix, as before [—see No. 984—is compounded] optionally WITH WHAT DENOTES THAT THE QUALITY of which is instrumentally caused by the thing signified by what ends with the 3rd case-affix, AND WITH the word ARTHA “wealth” [—the wealth being caused by that denoted by what ends with the 3rd case-affix]. Thus *śāṅkulākhaṇḍa* “a piece out by the nippers”—[where the cause of the piece being out is the nippers]—; *dhānyārtha* “wealth acquired by grain”—[where the grain is the cause of the wealth]. Why do we say “caused by

the thing signified &c"? Witness *akshma kdmah* "blind of an eye"—[where the two words cannot form a compound, because the eye is not what makes the person blind].

कर्तृकरणे कृता बहुलम् । २ । १ । ३२ ।

कर्तरि करणे च तृतीया कृदन्तेन बहुलं प्राग्वत् । हरिचातः ।
नखभिन्नः । कृद्ग्रहणे गतिकारकपूर्वस्यापि ग्रहणम् । नखनिभिन्नः ।

No. 986.—[That which ends with] the 3rd case-affix, WHEN it denotes THE AGENT OR THE INSTRUMENT, as before [see No. 984—is compounded] DIVERSELY (No. 823) with what ends with A KṚIT affix. Thus *haritrāta* "preserved by Hari," *nakhabinna* "divided by the nails." In the taking of *kṛit* [in the present rule] is implied that of the same when a preposition (No. 222) or a word directly related to the action (No. 958) precedes:—thus [the combination is not obstructed, by the preposition *nir*, in the example] *nakhanirbhinna* "quite divided by the nails."

चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः । २ । १ । ३६ ।

चतुर्थ्यन्तार्थाय यत् तद्वाचिना अर्थादिभिश्च चतुर्थ्यन्तं वा प्राग्वत् । यूपाय दासु । यूपदासु । तदर्थेन प्रकृतिविकृतिभाव एवेषुः । तेनेह न । रन्धनाय स्थाली ।

No. 987.—A word ending with THE 4TH case-affix, as before [—see No. 984,—is compounded optionally] WITH what denotes THAT WHICH IS FOR THE PURPOSE of what ends with the 4th case-affix—AND SO TOO WITH the words ARTHA "on account of," BALI "a sacrifice," HITA "salutary," SUKHA "pleasant," AND RAKSHITA "kept." Thus *yūpadāru* "wood for a stake." By the expression "for the purpose thereof" the special relation of a material and its modification alone is [by Patañjali] here held [to be intended]. Hence, in the case of such an expression as "a vessel for washing," composition does not take place—for the washing is not a modified form of the vessel, as a stake is a modified form of the wood which it is made of.

अर्थेन नित्यसमासो विशेष्यलिङ्गता चेति वक्तव्यम् । द्विचाया-

यत् । द्विचार्थः सूपः । द्विचार्था यवागूः । द्विचार्थे पयः ।
भूतचलिः । गोहितम् । गोरुखम् । गोरचितम् ।

No. 988.—“WITH ARTHA ‘on account of,’ IT SHOULD BE STATED THAT COMPOSITION takes place INVARIABLY, AND THAT THE COMPOUND TAKES THE GENDER OF THAT WHICH IT QUALIFIES.” Thus *dwijārthah sūpah* “broth for the Brāhman,” *dwijārthā yavadgūh* “gruel for the Brāhman,” *dwijārthāh payuh* “milk for the Brāhman.” [Examples of composition with the other words enumerated in No. 987 are] *bhūtabalī* “a sacrifice for [all] beings,” *gohita* “what is good for cows,” *gorukha* “what is pleasant for cows,” *gorakshita* “what is kept for cows”—(as grass).

पश्वली भयेन । २ । १ । ३७ ।

चौराद्भयम् । चौरभयम् ।

No. 989.—A word ending with THE 5TH case-affix may be compounded WITH the word BHAYA “fear.” Thus *chorabhaya* “fear [by reason] of a thief.”

दोषान्तिदूरार्थकृच्छ्रायि क्तेन । २ । १ । ३६ ।

No. 990.—Words WITH THE SENSE OF STOKA “a little,” ANTIKA “near,” DŪRA “far,”—AND also the word KRICHCHHRA “pe-
rance,” [may be compounded] WITH what ends in KTA (No. 867).

पश्वत्याः स्तोत्रादिभ्यः । ६ । ३ । २ ।

अलुगतरपदे । स्तोत्रान्मुक्तः । अन्तिकादागतः । अभ्यासादाग-
तः । दूरादागतः । कृच्छ्रादागतः ।

No. 991.—There is not elision OF THE 5TH case-affix (No. 768) AFTER words with the sense of STOKA & C. (No. 990), when a word in composition with them follows. Thus *stokānmukta* “loosed from a little distance,” *antikādāgata* “come from near,” *abhyaśādāgata* “come from studying,” *dūrādāgata* “come from far,” *kriśchchkrādāgata* “come with difficulty.”

षष्ठी । २ । २ । ८ ।

सुबन्तेन प्राम्बत् । राजपुरुषः ।

No. 992.—A word ending with THE 6TH case-affix, as before, [—see, No. 984—is optionally compounded] with what ends with a case-affix. Thus *rājapurusha* (No. 200) “the king’s man.” [This example, with the demonstrative pronoun *tat* substituted for the word *rājun*, gives the compound *tatpurusha* “his man,” which is taken as the type and name of the class,—see No. 982.]

पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकारये । २ । २ । १ ।

अवयविना सह पूर्वादयः समस्यन्ते एकत्वसंख्याविशिष्टश्चेदवयवी । षष्ठीसमासापवादः । पूर्वं कायस्य पूर्वकायः । अपरकायः । एकाधिकारये किम् । पूर्वश्चाचार्याम् ।

No. 993.—The words PŪRVA “front,” APARA “near,” ADHARA “lower,” AND UTTARA “upper,” are compounded WITH WHAT [word signifies a thing that] HAS PARTS, PROVIDED that THE THING having parts IS DISTINGUISHED numerically BY UNITY. This de-bars No. 992 [which would have placed the words *pūrva* &c. last in the compound ;—whereas, being here exhibited in the nominative case—see No. 969—they take the precedence]. Thus *pūrvakāya* “the front of the body,” *aparakāya* “the back of the body.” Why do we say “provided it is the site of unity [i. e. provided it be one]”? Witness *pūrvāschūtrānām* “the foremost of the pupils”—[where composition does not take place, the pupils being more than one].

अर्धं नपुंसकम् । २ । २ । २ ।

समांशवाच्यर्धशब्दो नित्यं क्लीबे प्राग्वत् । अर्धे पिप्पल्या अर्धपिप्पली ।

No. 994.—The word ARDHA, which, when it signifies exactly equal parts (i. e. halves) is always NEUTER, as before [i. e. as directed in No. 993—enters into composition]. Thus *ardhapippalī* “a half of the pepper.”

सप्तमी शौरुः । २ । १ । ४० ।

सप्रम्यन्तं शौरुडादिभिः प्राग्वत् । अक्षेषु शौरुः । अक्षशौरुः ।

इत्यादि । द्वितीया तृतीयेत्यादियोगविभागादन्यत्रापि द्वितीयादि-
विभक्तानां प्रयोगवशात् समासे ज्ञेयः ।

No. 995.—A word ending with THE 7TH case-affix, as before [i. e. as directed in No. 984—is optionally compounded] WITH the words *śAUNDA* "skilled" &c. Thus *akṣuśaunḍa* "skilled in dice"—and so of others.

[It had been stated that words ending with the 2nd, 3rd, and other case-affixes—see Nos. 984, 985, &c.—may form compounds with certain words specified in the aphorisms; but a greater latitude is found necessary—so] on the ground of usage [in the works of good authors] it is to be considered allowable to form compounds out of words ending with the 3rd and other case-affixes, elsewhere also [than where directed in the aphorisms], by disjoining the expressions 2nd, 3rd &c. [from their appropriate aphorisms], and attaching them [to others].

दिक्संज्ञे संग्रायाम् । २ । १ । ५० ।

संग्रायामेवेति नियमार्थे सूत्रम् । पूर्वेषुकामयमी । सप्त ऋषयः ।
सप्तर्षयः । तेनेह न । उत्तरा वृक्षाः । पञ्च ब्राह्मणाः ।

No. 996.—A word signifying a POINT of the compass OR a NUMBER [enters into composition] WHEN the sense is that of an APPELLATIVE.—The aphorism is intended to restrict the composition of such words to the case where the sense is that of an appellative. Thus *pūrveshukāmasamī* "(the town of) Ishukāmasāmi-in-the-East," *saptarṣayah* "the Seven-sages," (i. e. the constellation of the Great Bear). Hence not here—viz. in *uttarā vṛkṣah* "northern trees," *pañcha brāhmaṇāḥ* "five Brāhmaṇa."

तद्वितार्थोत्तरपदसमाहारे च । २ । १ । ५१ ।

तद्वितार्थे विषये उत्तरपदे च परतः समाहारे च वाच्ये दिक्सं-
ज्ञे प्राग्वत् । पूर्वस्यां शालायां भवः पूर्वाशाला इति समासे चाते ।
सर्वान्त्रो वृत्तिमात्रे पुंवद्भावः ।

No. 997.—In a case WHERE the SENSE is that OF A TADDHITA-
affix (No. 975), AND WHEN AN ADDITIONAL MEMBER comes after

the compound, AND WHEN AN AGGREGATE is to be expressed, then a word signifying a point of the compass or a number, as before [—see No. 996—becomes compounded]. Thus, when a compound is formed out of the words *pūrvasyān śālāyān bhavaḥ* “that which is in the eastern hall,” [in which analytical exposition—see No. 964—of the compound in question, the word *bhava*—see No. 998—serves to represent the force of a *taddhita*-affix—] the compound having (—see No. 964—) reached the form of *pūrvā + śālā*, [the feminine termination of the *pūrvā* is rejected—because Patañjali declares that] “the masculine state belongs to a pronominal, when exercising any of the five functions” [specified under No. 964].

दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां ञः । ४ । २ । १०७ ।

अस्माद्भावाद्यर्थे ञः स्यादसंज्ञायाम् ।

No. 998.—Let [the *taddhita*-affix—see No. 975—] *ñā*, with the sense of “being” &c., come AFTER A WORD PRECEDED BY another that signifies A POINT of the compass—PROVIDED the compound is NOT AN APPELLATIVE. [Thus, from No. 997, we have *pūrvāśālā + ñā*.]

तद्धितेष्वचामादेः । ७ । २ । ११७ ।

ञिति णिति च तद्धितेष्वचामादेरचो वृद्धिः स्यात् । यस्येत च । यौर्वशालः । पञ्च गावो धनं यस्येति चिपदे बह्वृशीहो ।

No. 999.—Let *vṛiddhi* be substituted in the room OF THE FIRST vowel OF THE VOWELS, WHEN TADDHITA-affixes FOLLOW, having an indicatory *ñ* (No. 998). or *ṇ*. The final vowel, moreover, being elided by No. 260, we have *paurvāśāla* “who is in the eastern hall”—(No. 997).

In the case of the *Bahuvrīhi* compound (No. 1034) consisting of three terms—signifying “whose wealth is five cows”—[the rule following applies].

द्वन्द्वतत्पुरुषयोस्तत्पदे नित्यसमासवचनम् ।

No. 1000.—“WHEN AN ADDITIONAL NUMBER comes AFTER (what would else be but optionally) A DWANDWA compound (No.

1054) OR A TATPURUSHA (No. 982), the compounding is TO BE SPOKEN OF AS INVARIABLE."

गोरतयितलुकि । ५ । ४ । ६२ ।

गोऽन्तात् तत्पुरुषादृष् स्यात् समासान्तो न तु तद्धितलुकि । पञ्चगवधनः ।

No. 1001.—Let (the *taddhita*-affix) *fact* be as the final of the compound AFTER a *Tatpurusha* that ends with the word GO "a cow"—but NOT when there is ELISION OF the TADDHITA-affix. Thus *pañcagavadhana* "whose wealth consists of five cows."

तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । १ । २ । ४२ ।

No. 1002.—A TATPURUSHA compound (No. 982) THE CASE OF each member of WHICH IS THE SAME, is called KARMADHĀRAYA (—i. e. "that which comprehends the object"—but why so named does not seem to be anywhere explained).

संख्यापूर्वा द्विगुः । २ । १ । ५२ ।

तद्धितार्थेत्येतेष्वस्त्रिविधः संख्यापूर्वा द्विगुसंज्ञः स्यात् ।

No. 1003.—Let a compound, THE FIRST member OF WHICH IS A NUMERAL, and which is of one of the three kinds specified in No. 997, be called DWIGU—[the word *dwigu* itself—an instance of this kind of compound—signifying "of the value of two cows]."

द्विगुरेकवचनम् । २ । ४ । १ ।

द्विवचनैः समाहार एकवत् स्यात् ।

No. 1004.—An aggregate expressed by a DWIGU shall be like one—i. e. shall be SINGULAR.

स नपुंसकम् । २ । ४ । १७ ।

समाहारे द्विगुद्वन्द्वेष्व नपुंसकं स्यात् । पञ्चानां गवां समाहारः पञ्चगवधम् ।

No. 1005.—When the sense is an aggregate, IT—a *Dwigu* or a *Dvandwa* compound (No. 1054—shall be A NEUTER. Thus *pañcagavam* "an aggregate of five cows."

विशेषणं विशेष्येण बहुलम् । २ । १ । ५७ ।

भेदकं भेदेन समानाधिकरणेन बहुलं प्राग्वत् । नीलमुत्पलं नी-
लोत्पलम् । बहुलयद्दयात् क्वचिन्नित्यम् । कृष्णसर्पः । क्वचिन्न । राम्ये
जामदग्न्यः ।

No. 1006.—The QUALIFIER (or discriminator) [is compounded] WITH the thing thereby QUALIFIED (or discriminated) DIVERSELY (No. 823), as before [—i. e. as directed in No. 984]. Thus *nilotpala* “a blue lotus.” By taking, in the rule, the expression “diversely” it is meant that in some cases it is imperative to make a compound—as in the case of *kṛṣṇināsarpa* “a black snake,” and some- times it is forbidden—thus *rāmo jāmadagnyah* “Rāma (called also) Jāmadagnya” (as being the son of Jamadagni).”

उपमानानि सामान्यवचनैः । २ । १ । ५५ ।

घनश्यामः ।

No. 1007.—OBJECTS OF COMPARISON are compounded WITH WORDS DENOTING WHAT IS LIKENED to them. Thus *ghanashyama* “cloud-black”—[i. e. something black as a cloud].

शाकपार्थिवादीनामन्तरपदलोपो षक्तव्यः । शाकप्रियः पार्थिवः ।
शाकपार्थिवः । देवब्राह्मणः ।

No. 1008.—THE ELISION OF THE SECOND MEMBER IN the com- pounds ŚĀKAPĀRTHIVA &c. should be stated.” Thus the word *prīya* “beloved” is elided in the example *śākupārthiva* “the king of the era”—i. e. the king *beloved* by (the people of) his era, *devabrāhmaṇa* “a Brāhman beloved by the gods.”

नञ् । २ । २ । ६ ।

नञ् सुपा प्राग्वत् ।

No. 1009.—The indeclinable privative *NAṆ*, as before [i. e. as directed in the foregoing rules—combines] with what ends with a case affix.

मलोपो नञः । ६ । ३ । ७३ ।

नञो नस्य लोप उत्तरपदे । अत्राह्वयः ।

No. 1010.—There is ELISION OF the N OF NAN (No. 1009), when a word follows in composition with it. Thus *abrāhmaṇa* "who is not a Brāhman"—(though a man).

तत्प्रानुडचि । ६ । ३ । ७४ ।

स्प्रानकारान्नञ उत्तरपदस्यावादेर्नुट् । अनश्चः । नैकधेत्यादौ तु नयव्देन सह सुप् सुपेति समासः ।

No. 1011.—Let *NUṬ* be the augment OF a word beginning with A VOWEL that comes, in composition, AFTER THAT *nanè* (No. 1010) of which the *n* has been elided. Thus *ānatwa* "(an animal) which is not a horse." But in such an expression as *naikadhā* "not at one time," there is composition with the word *na* [i. e. *nanè* with its indicatory final dropped] in accordance with No. 964 ['indeclinables' being regarded as if they had case-affixes, though these have been elided—see Nos. 403 and 210].

दुगतिप्रादयः । २ । २ । १८ ।

यत्ते समर्थेन नित्यं समस्यन्ते । कुत्सितः पुरुषः । कुपुरुषः ।

No. 1012.—The word *KU* (No. 399), those called *GATI* (Nos. 222 and 1013), and *PRA & C.* (No. 48), are invariably compounded with that with which they are connected in sense. Thus *kupuruṣa* "a paltry man."

कर्त्यादिचिडाचय । १ । ४ । ६१ ।

कर्त्यादयश्चव्यन्ता ङावन्ताश्च क्रियायोगे गतिसंज्ञाः स्युः ।
क्रीकृत्य । शुक्लीकृत्य । षटपटाकृत्य । सुपुरुषः ।

No. 1013.—AND let the words *ŪRĪ* (No. 399) "assent," AND THE LIKE, AND those that end with *CHWI* (No. 1332), AND those that end with *pĀCH* (No. 1338), when in composition with a verb, be called *gati* (No. 222). Thus (No. 1012) *śrīkṛitya* (No. 936) "having promised," *śuklīkṛitya* "having made white," *paṣapaṣā-kṛitya* "having made a clattering," *supuruṣa* (Nos. 1012 and 48) "a good man."

प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया । प्रगत आचार्यः । प्राचार्यः ।

No. 1014.—“The words PRA &C. (No. 48), WHEN THE SENSE IS THAT OF GONE OR THE LIKE, combine WITH what ends with THE 1ST case-affix.” Thus *prácharya* “a hereditary teacher” (like Vasiṣṭha in the family of Ráma).

अत्यादयः क्रान्ताद्यर्थे द्वितीयया । अतिक्रान्तो मालामिति विग्रहे ।

No. 1015.—“The words ATI &C. (No. 48), WHEN THE THING DENOTED IS GONE BEYOND or the like, combine WITH what ends with THE 2ND case-affix.” Thus we may have, as the analysis of a compound *atikránto málam* “which has surpassed the necklace:”— [but, in regard to the compound, some further considerations are necessary].

एकविभक्ति चापूर्वनिपाते । १ । २ । ४४ ।

विग्रहे यन्नियतविभक्तिकं तदुपसर्जनं न तु तस्य पूर्वनिपातः ।

No. 1016.—AND that which, in the analytical statement of the sense of a compound, has ONE fixed CASE [whilst the word with it is compounded may vary its case] is called *upasarjana* (No. 968), BUT DOES NOT (necessarily) STAND FIRST (No. 969) [This furnishes occasion for the next rule].

गोस्त्रियोरुपसर्जनस्य । १ । २ । ४८ ।

उपसर्जनं यो गोशब्दः स्त्रीप्रत्ययान्तं च तदन्तस्य प्रातिपदिकस्य ह्रस्वः । अतिमालः ।

No. 1017.—Let a short vowel be the substitute OF a crude word No. 135) which ends with the word GO “a cow,” AND of that which ends with what has as its termination A FEMININE affix (No. 1341), WHEN regarded as AN UPASARJANA (No. 1016). Thus [the example under No. 1015 becomes] *atimála* “exceeding the necklace (in beauty).

अवाद्यः कृष्णाद्यर्थे तृतीयया । अवक्रुष्टः कोकिलया । अवकोकिलः ।

No. 1018.—“The words AVA &C. (No. 48), WHEN THE THING DENOTED IS CRIED OUT &C., are compounded WITH what ends with

THE 3RD case-affix. Thus *avakokila* "what is announced by the cuckoo."—(e. g. the spring).

पर्यादयो म्लानाद्यर्थे चतुर्थ्या । परिम्लानोऽध्ययनाय पर्याध्ययनः ।

No. 1019.—"The words PARI &c. (No. 48), WHEN THAT DENOTED IS WEARY &c., are compounded WITH what ends with THE 4TH case-affix." Thus *paryadhyayana* "weary of study."

निरादयः क्लान्ताद्यर्थे पञ्चम्या । निष्क्रान्तः कौशाम्ब्या निष्क्रो-
शाम्बिः ।

No. 1020.—"The words NIR &c. (No. 48), WHEN THE THING DENOTED IS GONE BEYOND &c., are compounded WITH what ends with THE 5TH case-affix." Thus *nishkrautāmbi* "who has gone beyond Krautāmbi."

तपोपपदं सप्तमीस्थम् । ३ । १ । ६२ ।

सप्रम्यन्ते पदे कर्मणीत्यादौ वाच्यत्वेन स्थितं यत् कुम्भादि
तद्वाच्यं पदमुपपदं स्यात् ।

No. 1021.—HERE [i. e. in the division of the Grammar referring to verbal roots] let the word, such as "pot" or the like, denoting that which, in virtue of its being a significate, is IMPLIED in a term exhibited IN THE 7TH case, such as *karmāṇi* (No. 841), be called UPAPADA (No. 1022).

उपपदसतिङ् । २ । २ । १६ ।

उपपदं समर्थेन नित्यं समस्यतेऽतिङन्तश्च समासः । कुम्भं
करोतीति कुम्भकारः । अतिङ् क्तिस् । मा भवान् भूत् । माङि
सुङीति सप्रमीनिर्देशान्माहुपपदम् । गतिङ्कारकोपपदानां कृद्धिः
सह समासवचनं प्राक् सुबुत्पत्तेः । व्याघ्री । अश्वक्रीती । कच्छ-
पी । इत्यादि ।

No. 1022.—AN UPAPADA (No. 1021) is always compounded with that with which it is in construction—and the compound does NOT end IN A TENSE-AFFIX. Thus *kumbhakāra* (No. 841) "one who makes pots." Why do we say "not in a tense-affix"? Wit-

ness *má bhaván bhút* "let not your Honour become"—where *mák* as having been exhibited, in No. 469, in the 7th case, takes the name of *upapada* [but is not compounded with *bhút*].

The compounding of a *gati* (No. 222) or a *káraka* (No. 945), or an *upapada* (No. 1021) with what ends with a *krít*-affix is declared to be effected before the case-affixes present themselves. Thus we have *vyághrí* "a tigress," *atwakrítí* "a female (e. g. cow or the like) bought in exchange for a horse," *kachchhapí* "a she-tortoise." [The word *vyághrí* is said to be derived from the root *ghrú* "to smell," with the *gati*-prefixes *vi* and *á*, because the animal "goes smelling about." By Nos. 839 and 524, short *a* is found in the room of the long *á*. Then, if the *vi+á+ghrú* were not held to have become a compound before the case-affixes present themselves, in forming the feminine we should have to follow No. 1341 instead of No. 1373—for we should be forming the feminine of a verbal and not of a word denoting a genus. And so of the other examples].

तत्पुरुषस्याङ्गचेः संख्याव्ययादेः । ५ । ४ । ८६ ।

संख्याव्ययादेरङ्गुल्यन्तस्य तत्पुरुषस्य समासान्तोऽच् स्यात् ।
द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्य द्व्यङ्गुलम् । निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम् ।

No. 1023.—Let the affix *ach* be the final OF THE TATPURUSHA compound WHICH BEGINS WITH A NUMERAL OR AN INDECLINABLE AND ENDS WITH *ÁNGULI* "an inch." Thus *dvyaṅgula* (No. 260), "of the measure of two inches," *nirāṅgula* "exceeding in measure the breadth of the fingers (of a hand)."

अहःसर्वैकदेशसंख्यातपुत्र्याच्च राचेः । ५ । ४ । ८७ ।

राभ्यो राचेरच् स्यात् । चात् संख्याव्ययादेः । अहर्षह्यं द्वन्द्वार्थम् ।

No. 1024.—AND let the affix *ach* come AFTER the word *RÁTRI* "night," when it comes AFTER *AHAN* "a day," *SARVA* "all," WHAT SIGNIFIES A PORTION, AND *SÁṆKHYÁTA* "numbered," AND *PUNYA* "holy." By the "and" is meant that this is to hold also when the compound "begins with a numeral or an indeclinable."

The word *ahan* "a day" is taken, in this aphorism, with a view to its entering into a *Dvandwa* compound—(No. 1054).

राधाज्ञाः पुंति । २ । ४ । २६ ।

यतदन्तो द्वन्द्वत्पुरुषो पुंस्त्वेष । अहश्च रात्रिश्चाहोरात्रः ।
सर्वरात्रः । संख्यातरात्रः ।

No. 1025.—*Dvandva* (No. 1054) and *Tatpuruṣa* compounds ending in RĀTRA (i. e. *rātri+ach*—see No. 1024), AND AHA (V. 4. 88.) AND AHA (Nos. 1027 and 979), appear IN THE MASCULINE only. Thus *ahorātrah* (No. 395, in spite of No. 129, taking effect as directed by Kātyāyana) “day and night,” *sarva-rātrah* “the whole night,” *saikhyātarātrah* “a night numbered (as the 1st, 2d, 13th, &c.).”

संख्यापूर्वेषु रात्रं स्त्रीषु । द्विरात्रम् । त्रिरात्रम् ।

No. 1026.—“The word RĀTRA ‘night,’ (No. 1025) PRECEDED in composition BY A NUMERAL, is NEUTER.” Thus *dvirātram* “a space of two nights,” *trirātram* “a space of three nights.”

राजाहःसरिभ्यष्टच् । ५ । ४ । २१ ।

यतदन्तात् तत्पुरुषाट्ठच् । परमराजः ।

No. 1027.—The *taddhita*-affix ṬACH comes AFTER a *Tatpuruṣa* compound (No. 982) that ends with the word RĀJAN “a king,” AHAH “a day,” OR SAKHI “a friend.” Thus *paramarājah* “a supreme king.”

धाम्जइतः समानाधिकरणजातीययोः । ६ । ३ । ४६ ।

महाराजः । प्रकारवचने जातीयर् । महाप्रकारो महाजातीयः ।

No. 1028.—Let LONG *á* be the substitute (of the final) OF MAHAT “great,” WHEN A WORD IN THE SAME CASE FOLLOWS, AND WHEN JĀTĪYAR (V. 3. 69.) FOLLOWS. Thus *mahārājah* (No. 1027) “a great king.” The word *jātyar* means “kind:”—thus *mahā-jātyah* “like the great.”

द्वष्टमः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । ६ । ३ । ४७ ।

चात् स्यात् । द्वादश । अष्टाविंशतिः ।

No. 1029.—Let long *á* be the substitute OF DWI “two” AND AṢṬAN “eight,” WHEN A NUMERAL FOLLOWS, but NOT WHEN the

compound is a BAHUVRÍHI (No. 1034), NOR WHEN AŚTÍ "eighty" FOLLOWS. Thus *dvádashá* "twelve" (2+10), *śatáśaṣṭí* (No. 10) "twenty-eight."

परवह्निं इन्दतत्पुरुषयोः । २ । ४ । २६ ।

कुक्षुटमयूर्याविमे । मयूरीकुक्षुटाविमौ । अर्धपिप्पली ।

No. 1030.—The GENDER OF A DWANDWA (No. 1054) OR TATPURUSHA compound (No. 982) IS LIKE that of the LAST word in it. Thus *kukkuṣamayúryāvime* "those two (fem.) the cock and the peahen," *mayúrikukkuṣávimau* "those two (mas.) the peahen and the cock," *ardhapippalí* "the half of the pepper" (which is fem.—though *ardha* here—see No. 994—is neuter).

द्विगुप्राप्तापन्नान्पूर्वगतिसमासेषु न । पञ्चकपालः पुरोडाशः ।
ग्रो जीविकां प्राप्नो जीविकः । आपन्नजीविकः । अर्ध कुमार्यै अर्ध-
कुमारिः । अत एव चापकात् समासः । निष्क्रोशाम्बिः ।

No. 1031.—"This (dependence of the gender on that of the last word—No. 1030—) does NOT hold IN A DWIGU compound (No. 1003), nor in compounds THE FIRST member of which is PRÁPTA 'obtained,' ÁPANNA 'obtained,' ALAM 'enough,' AND a GATI (No. 1012)." Thus *pañchakapálah puroḍáśah* "cakes soaked in butter (and offered at a sacrifice) in a dish with five compartments"—[though *kapála* is neuter], *práptajívikah* or *ápannajívikah* "who has obtained a livelihood"—[though *jíviká* is fem.], *alantusámbiḥ* "who is a suitable match for the girl"—which, only by the present rule, could be known to be a case justifying composition; (as too, where a *gati* is the first member] *nishkrúśámbiḥ* "(a man) who has come out of Kausámbi" [though the name of the place is feminine].

अर्धर्चाः पुंसि च । २ । ४ । ३१ ।

अर्धर्चादयः पुंसि क्लीबे च स्युः । अर्धर्चः । अर्धर्चम् । एवं
अर्धतीर्थशरीरमरुदपयूषदेहाङ्गुशकलयपाचसूषादयः ।

No. 1032.—The words ARDHARCHA &c. may be MASCULINE AND neuter. Thus *ardharcha* or *ardharcham* "half a verse

(of Scripture).” In like manner [the following words may be either masc. or neut., viz.] *dhwaja* “a flag,” *īrtha* “a place of pilgrimage,” *śarīra* “the body,” *mandapa* “a shed,” *yūsha* “pease-soup,” *deha* “the body,” *añkuba* “a goad for an elephant,” *kalata* “a jar,” *pātra* “a vessel,” *sūtra* “a thread,” &c.

सामान्ये नपुंसकम् । मृदु पचति । प्रातः कर्मनीयम् ।

इति तत्पुरुषः ॥

No. 1033.—(By common consent) the NEUTER is employed WHEN the application is GENERAL [i. e. when nothing is qualified in particular by the word in question]. Thus *mṛidu pachatī* “he cooks soft (anything in general that he does cook),” *prātaḥ karmānyam* “in the morning it is pleasant”—(i. e. things in general are so).

So much for the *Tatpurusha* compounds.

। बहुव्रीहिः ।

OF THE BAHUVRĪHI OR ATTRIBUTIVE COMPOUND.

शेषो बहुव्रीहिः । २ । २ । २३ ।

अधिकारेऽयम् । प्रामृन्द्यात् ।

No. 1034.—Let THE REST be called BAHUVRĪHI. This is a regulating expression [to be understood in each aphorism] as far as No. 1054.

घनेऽमन्यपदार्थे । २ । २ । २४ ।

घनेऽं प्रथमान्तमन्यस्य पदस्यार्थे वर्तमानं वा समस्यते स बहुव्रीहिः ।

No. 1035.—[A collection of] MORE words THAN ONE, in the nominative, employed TO DENOTE THE SAME THING AS ANOTHER WORD, is optionally compounded:—this is a *Bahuvrīhi* compound (No. 1034).

सप्तमीविशेषणे बहुव्रीहिः । २ । २ । २५ ।

सप्रम्यन्तं विशेषणं च बहुव्रीहौ पूर्वं स्यात् । कण्ठकालः । अत एव ज्ञापकाद्बुधिकरणपदो बहुव्रीहिः ।

No. 1036.—A word in THE 7TH CASE, AND AN EPITHET shall stand first IN a BAHUVRĪHI compound. Thus *kaṅṭhakaḷa* "who is black in the throat—(Śiva)." [Had the noun not been in the 7th case, the epithet must have come first—thus *kālakāṅṭha* "black-throated"]. From this we learn that a *Bahuvrīhi* compound may consist of words in different cases—[though No. 1035 speaks of them as being all alike in the nominative].

हलन्तात् सप्तम्याः संज्ञायाम् । ६ । ३ । ६ ।

हलन्ताददन्ताच्च सप्तम्या अलङ् । त्वचिसारः । प्राप्प्रमुदकं यं प्राप्प्रोदको यामः । उडरयोऽनङ्गान् । उपहृतपशू रुद्रः । उद्भृतोदना स्थाली । पीताम्बरो हरिः । वीरपुरुषको यामः ।

No. 1037.—There is not elision OF THE 7TH case-affix AFTER what ends in A CONSONANT OR SHORT A, WHEN the sense is that of AN APPELLATIVE. Thus *twachisāra* "a bambu" (the pith, or strength, of which is in its cuticle).

[Other examples of *Bahuvrīhi* compounds are] *prāptodako grāmah* "a village at which the water has come," *udharatho, naḍvān* "an ox by which the car is borne," *upahṛitapakṣi rudrah* (No. 131) "Rudra, to whom cattle are offered (by being turned loose)," *uldhṛitaudanā sthālī* "a pot from which the boiled rice has been taken out," *pītāmbaro hariḥ* "Hari, whose garments are yellow," *virapurushako grāmah* "a village the men of which are heroes."

प्रादिभ्यो धातुजस्य घाचो वा चोत्तरपदलोपः । प्रपतितपर्यः । प्रपर्यः ।

No. 1038.—"The OPTIONAL compounding OF WHAT ARISES FROM A VERBAL ROOT coming AFTER PRA & C. (No. 48), SHOULD BE STATED, AND THE ELISION OF THE TERM SUBSEQUENT (—here subsequent to the prefix)." Thus *praparnah* "(a tree) of which the leaves are all fallen"—[the word *patita* being omitted in the compound].

अविद्यमानपुत्रोऽपुत्रः । अविद्यमानपुत्रोऽपुत्रः ।

No. 1039.—“The compounding OF words SIGNIFYING ‘WHAT EXISTS,’ coming AFTER the negative *na* (No. 1010), SHOULD BE STATED, AND THE OPTIONAL ELISION OF THE SECOND OF THE TERMS.” Thus *avidyamānaputra* or *aputra* “of whom there exists not a child”—(i. e. childless).

स्त्रियाः पुंवद्भाषितपुंस्त्वाद्गुणः समानाधिकरणे स्त्रिया-
यामपूरणीप्रियादिषु । ६ । ३ । ३४ ।

उत्तपुंस्त्वाद्गुणः ऊहोऽभावो यत्र तथामूलस्य स्त्रीवाचकशब्दस्य
पुंवाचकस्यैव रूपं समानाधिकरणे न तु पूरण्यां प्रियादौ च ।
गोस्त्रियोरिति ब्रह्मः । चिचगुः । रूपवद्भाषितः । अगुणः क्तिम् ।
वामोऽहोऽभावः ।

No. 1040.—WHEN THERE IS NOT *úh* AFTER WHAT is employed in SPEAKING OF what is MASCULINE,—i. e. where there is the absence of the feminine affix *úh*—(see No. 1376) the form OF such a FEMININE word becomes LIKE the MASCULINE, WHEN a FEMININE word IN THE SAME CASE FOLLOWS (in the compound)—but NOT IF this (word that follows) is an ORDINAL, OR is the word *PRIYA* “beloved” &c.

[Thus—when we mean to speak of a man as having “a brindled cow”—the two words *chitrá gauh* being converted into an epithet], *gauh* becomes short, by No. 1017, [and then, by the present rule, the *chitrá*, which is “followed by a feminine word in the same case”—viz. by *gauh*—, becomes “like the masculine”—i. e. becomes *chitra*—so that we have] *chitrágauh* “(a man) who has a brindled cow.” In like manner [from *ripavati bháryá* “a handsome wife”] *ripavadbháryah* “who has a handsome wife.” Why do we say “when there is not *úh*”? Witness *vamorbháryah* “one who has a wife with handsome thighs”—[where the feminine affix *úh*—No. 1380—by which the final of the word *vru* “a thigh” was lengthened, remains].

अप्यपूरणीप्रमाय्योः । ५ । ४ । ११६ ।

पूरणार्थप्रत्ययान्तं यत् स्त्रीलिङ्गं तदन्तात् प्रमाण्यान्ताच्च बहुव्री-
हेरप स्यात् । कल्याणी पञ्चमी यासां राचीणां ताः कल्याणीपञ्चमा
राचयः । स्त्री प्रमाणी यस्य स्त्रीप्रमाणः । अप्रियादिषु क्रिम् ।
कल्याणीप्रियः । इत्यादि ।

No. 1041.—WHEN a feminine word ends with an affix giving the sense of AN ORDINAL, let the affix AP be AFTER the *Bahuvrīhi* compound (No. 1034) which ends therewith or with the word PRAMĀṆĪ “a witness.” Thus *kalyāṇīpañchamā rātrayah* “nights, the fifth of which is suspicious,” *strīpramāṇah* “having a woman for witness or authority”—(a. suit &c). Why do we say (in No. 1040) “not if this is the word *priya* &c”? Witness *kalyāṇīpriyah* “whose beloved is an honourable woman”:—and so on.

बहुव्रीहेः सक्थ्यश्चोः स्वाङ्गात् षच् । ५ । ४ । ११३ ।

स्वाङ्गवाचिसक्थ्यन्ताद्बहुव्रीहेः षच् । दीर्घसक्थः । चलवाची ।
स्वाङ्गात् क्रिम् । दीर्घसक्थि शकटम् । स्थूलाद्या वेणुयष्टिः । चञ्चो-
ऽदर्शनादिति षत्त्यमायोऽच् ।

No. 1042.—Let the affix SHACH come AFTER the words SAKTHI “the thigh” AND AKSHI “the eye” final IN A *BAHUVRĪHI* compound and denoting A PART OF THE BODY. Thus *dīrghasakthah* “whose thighs are long,” *jalajākshī* (No. 1348) “lotus-eyed.” Why do we say “denoting a part of the body”? Witness *dīrghasakthi śakaṣam* “a cart with long shafts,” *sthūlākshā veṇuṣaṣṭhī* “a bambu-staff with large eyes”—[meaning the marks at the joints left on removing the twigs that grew there]. In this last example, as will be stated in No. 1064, the affix is *ach*.

द्विचिभ्यां ष मूर्धः । ५ । ४ । ११५ ।

द्विमूर्धः । त्रिमूर्धः ।

No. 1043.—Let the affix SHA be placed AFTER the word MŪR-
DHAN. “the head” coming AFTER DWL “two” OR TRI “three.” Thus *dwimūrdhah* (No. 979) “who has two heads,” *trimūrdhah* “who has three heads.”

अन्तर्वेदिभ्यां च लोमः । ५ । ४ । ११७ ।

अप् स्यात् । अन्तर्लोमः । वहिर्लोमः ।

No. 1044.—AND let the affix *ap* be placed AFTER the word *LOMAN* "hair" coming AFTER the word *ANTAR* "within" OR *VAHIS* "without." Thus *antarlomah* "that (as a fur garment) of which the hair is inside," *vahirlomah* "that of which the hair is outside."

पादस्य लोपोऽहस्त्यादिभ्यः । ५ । ४ । १३८ ।

हस्त्यादिषर्गितादुपमानात् परस्य पादस्य लोपः । व्याघ्रस्येव पाद-
वस्य व्याघ्रपात् । अहस्त्यादिभ्यः क्तिम् । हस्तिपादः । कुशूलपादः ।

No. 1045.—There is ELISION OF (the last letter) of the word *PÁDA* "a foot," employed as an object of comparison, but NOT AFTER the words *HASTIN* "an elephant" &c. Thus *vyāghrapáti* "whose feet are like those of a tiger." Why do we say "not after *hastin* &c."? Witness *hastipádaḥ* "whose feet are like those of an elephant," *kuśūlapádaḥ* "whose feet are like large grain jars."

संज्ञासुपूर्वस्य । ५ । ४ । १४० ।

लोपः स्यात् । द्विपात् । सुपात् ।

No. 1046.—Let there be elision OF it (i. e. of the final of *páda* "a foot"—No. 1045) PRECEDED BY A NUMERAL AND by *SU*. Thus *dvipáti* "whose feet are two"—(i. e. a biped), *sūpáti* "whose feet are good."

उद्विभ्यां काकुदस्य । ५ । ४ । १४८ ।

लोपः स्यात् । उक्त्वाकुत् । विक्राकुत् ।

No. 1047.—Let there be elision (of the final) OF *KÁKUDA* "the palate" AFTER *UT* AND *VL*. Thus *utkákud* "who has a high palate," *vibákud* "who has a wrongly formed palate."

पूर्वादिभाषा । ५ । ४ । १४९ ।

पूर्वकाकुत् । पूर्वकाकुदः ।

No. 1048.—AFTER the word *PŪRṆA* (the elision of the final of *kákuda*—No. 1047 takes place) OPTIONALY. Thus *pūrṇakákud* or *pūrṇakákudaḥ* "whose palate is complete."

सुहृद्दुर्हृदौ मिचामिचयोः । ५ । ४ । १५० ।

सुहृन्मिचम् । दुर्हृदमिचः ।

No. 1049.—The forms SUHṚID AND DURḤRID, WITH THE SENSE OF FRIEND AND FOE [are the only forms admissible, whether you suppose them to be compounds of *hrid* or of *hridaya* “the heart”]. Thus *suhrid* “whose heart is well-affected,” *durhrid* “whose heart is ill-affected.”

उरःप्रमृतिभ्यः कप् । ५ । ४ । १५१ ।

No. 1050.—AFTER the word URAS “the breast” &c. [when final in a compound], let there be the affix KAP.

कस्त्रादिषु च । ट । ३ । ४८ ।

शुद्धिण उत्तरस्य विसर्गस्य बोऽन्यस्य तु सः । इति सः । व्यू-
ढोरस्कः । प्रियसर्पिष्कः ।

No. 1051.—AND IN the words KASKA “who? who? &c.” SH is the substitute of *visarga* coming after an *in*—but of another (i. e. of *visarga* coming not after an *in*) there is *s*. Thus *vyūḍho-raskah* “whose chest is broad,” *priyasarpishkah* “to whom clarified butter is pleasant.”

निष्ठा । २ । २ । ३६ ।

निष्ठान्तं बहुव्रीहौ पूर्वं स्यात् । युक्तयोगः ।

No. 1052.—What ends with a NISṬHĀ (No. 866) shall stand first in a *Bahuvrīhi* compound. Thus *yuktayoga* “who is devoted to devotion.”

शेषादिभाषा । ५ । ४ । १५४ ।

अनुक्तसमासान्ताद्बहुव्रीहेः कव्या । महायशस्कः । महायशः ।

इति बहुव्रीहिः ॥

No. 1053.—The affix *kap* is OPTIONALLY placed AFTER THE REMAINDER—i. e. after any *Bahuvrīhi* compound in respect of

which no other affix is enjoined as the final of the compound. Thus *mahāyāśasku* or *mahāyāśas* "whose renown is great."

So much for the *Bahuvrīhi* Compounds.

। द्वन्द्वः ।

OF THE DWANDWA OR AGGREGATIVE
COMPOUND.

चार्थे द्वन्द्वः । २ । २ । २६ ।

अनेकं सुबन्तं चार्थे वर्तमानं वा समस्यते स द्वन्द्वः । समुच्चयान्वाचयेत्तरेतरयोगसमाहाराश्चार्थाः । तत्रेश्वरं गुहं च भजस्विति परस्परनिरपेक्षस्यानेकस्यैकस्मिन्नन्वयः समुच्चयः । भिक्षामटं गां चान्येत्यन्यतरस्यानुपद्विकल्पेनान्वयोऽन्वाचयः । अनयोरसामर्थ्यात् समासो न । घब्रदिरो द्विन्धीति मिलितानामन्वय इतरेतरयोगः । संप्रापरिभाषमिति समूहः समाहारः ।

No. 1054.—When a set of several words ending with case-affixes stands IN A RELATION EXPRESSIBLE BY "AND," the set is optionally made into a compound :—this is called DWANDWA "doubling" or "coupling." The meanings that may be indicated by "and" are "community of reference," "collateralness of reference," "mutual conjunction," and "lumping." For example—*īvarāṅ gururā cha bhajasva* "reverence God and thy teacher"—here the dependence, on one (and the same verb), of the mutually unrelated set of more than one, is what we call "community of reference." In the example *bhikshāmaṣa gāṅ chānaya* "go for alms and bring the cow," the relation founded on the one or the other's being concerned in a collateral action—is what we call "collateralness of reference." In these two cases composition does not take place, because the words are not directly related to one another—(No. 962). In the example *dhavakhadirau chhindi* "cleave (alike) the Mimosa and the Gristle"—the relation of the two mixed up (in one action of which they are spoken of as the joint object) is what we call "mutual conjunction." "Lumping" is aggregation (into a neuter singular word)—as in the example *sanjñāparibhāṣam* "an appellative and a maxim of interpretation."

राजदन्तादिषु परम् । २ । २ । ३१ ।

यषु पूर्वप्रयोगार्हे परं स्यात् । दन्तानां राजा राजदन्तः ।

No. 1055.—In the words RÁJADANTA AND THE LIKE, let that be put LAST which is (according to No. 969) proper to be placed first. Thus *rájadantah* "a chief of teeth" (i. e. an eye-tooth).

धर्मादिष्वनियमः । अर्थधर्मौ । धर्मार्थौ । इत्यादि ।

No. 1056.—"In regard to the words DHARMA AND THE LIKE, there is NO fixed RULE." Thus *arthadharmau* or *dharmarthau* "wealth and virtue" or "virtue and wealth" &c.

दन्धे घि । २ । २ । ३२ ।

पूर्वं स्यात् । हरिहरो ।

No. 1057.—In a DWANDWA compound, let a word called *GH* (No. 190) stand first. Thus *hariharau* "Hari and Hara."

अजाद्यदन्तम् । २ । २ । ३३ ।

ईशकुण्डो ।

No. 1058.—[And likewise—see No. 1057—] WHAT BEGINS WITH A VOWEL AND ENDS WITH SHORT A. Thus *ísakrishnau* "the Lord and Krishna."

अल्पाक्षरम् । २ । २ । ३४ ।

शिवकेशवो ।

No. 1059.—[And likewise—see No. 1057—] THAT WHICH HAS FEWER VOWELS. Thus *śivakeśavau* "Śiva and Keśava."

पिता माता । १ । २ । ७० ।

माता सहोक्तो पिता वा शिष्यते । पितरो । मातापितरो ।

No. 1060.—The word PITRI "father," when spoken of ALONG WITH MÁTRI "mother," is optionally left alone. Thus *pitarau* or *mátápitarau* "one's parents."

द्वन्द्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम् । २ । ४ । २ ।

स्यां द्वन्द्व एकवत् । पाणिपादम् । मार्दङ्गिकापाणविकम् । रथि-
काश्वारोहम् ।

No. 1061.—AND A DWANDWA compound OF words signifying members of LIVING BEINGS, AND PLAYERS (or singers or dancers), AND component PARTS OF AN ARMY, shall be singular. Thus *pāṇi-pādām* "the hand and foot," *mārdāṅgikapāṇavikam* "players on the *mārdāṅga* and *paṇava* (kinds of drums)," *rathikāśvā-roham* "the chariots and the cavalry."

द्वन्द्वाद्युदघान्तात् समाहारे । ५ । ४ । १०६ ।

घर्गान्ताद्युदघान्ताच्च द्वन्द्वाद्युत् स्यात् समाहारे । वाक्त्वघम् ।
त्वक्त्वघम् । यमीदृषदम् । वाक्त्वघम् । छपोपानहम् । समाहारे
क्विम् । प्राषट्थरदो ।

इति द्वन्द्वः ॥

No. 1062.—AND AFTER A DWANDWA compound, ENDING IN A PALATAL, or D, or SH, OR H, let there be the affix *sch*, WHEN the compound is a neuter AGGREGATE. Thus *vāktwacham* "the organs of speech and of touch," *twakṣrajam* "the skin and a chaplet," *śamīdrishadam* "Acacia-suma and a stone," *vāktwisham* "eloquence and splendour," *chhatropānaham* "umbrella and shoes." Why do we say "when the compound is a neuter aggregate" ? Witness *pṛāṣṭhitaradau* "the rains and the cold weather."

So much for the *Dwandwa* Compounds.

। समासान्ताः ।

OF THE AFFIXES WHICH COME AT THE
END OF COMPOUNDS.

अक्षुपूरब्धुःपयामानघे । ५ । ४ । ७४ ।

अक्षुपूरब्धुःपयामानघे । अक्षे या धुस्त-
दन्तस्य न । अर्धर्धः । विष्णुपुरम् । विमलार्धं सरः । राक्षधुरा ।
अक्षे तु । अक्षधुः । दृढधुरक्षः । सखिपयः । रम्यपयो देयः ।

No. 1063.—The affix *a* is the end-portion of a compound which ends with *RI*CH “a verse (of Scripture),” *PUR* “a city,” *AP* “water,” *DHUR* “a burthen,” *PATHIN* “a road”—but not of that which ends with *dhur* when relating to *AKSHA* “an axle-tree.” Thus *ardharcha* “half a verse (of Scripture),” *vishnupura* “the city of Vishnu,” *vimalāpaṇi sarah* “a lake the water of which is pure,” *rājadhurā* (No. 1341) “the king’s load (of government),”—but, when relating to *aksha*,—*akshadhūh* “the shafts attached to the axle-tree,” *driḍhadhīrakshah* “an axle the shafts attached to which are strong.” Then, again, *sakhipathah* “the road of a friend,” *ramyapatho debah* “a place the road of which is pleasant.”

अदृषोऽदर्शनात् । ५ । ४ । ७६ ।

अचक्षुःपर्यायाददृषोऽच् स्यात् । गवामक्षीव गवाक्षः ।

No. 1064.—Let the affix *ach* come [in a compound] AFTER the word *AKSHI*, when it is NOT a synonyme of THE ORGAN OF VISION. Thus *gavāksha* “a bull’s eye (a small window, so called).

उपसर्गादध्वनः । ५ । ४ । ८५ ।

प्रगतोऽध्वानं प्राध्वो रथः ।

No. 1065.—[Let the affix *ach* come, in a compound] AFTER *ADHWAN* “a road,” coming AFTER AN *UPASARGA* (No. 48). Thus *prádhwo rathah* “a carriage that has got upon the road.”

न पूजनात् । ५ । ४ । ६६ ।

पूवनायात् परेभ्यः समासान्ता न स्युः । सुराजा । अतिराजा ।

इति समासान्ताः ॥

No. 1066.—[The *taddhita* affixes—see No. 1027 &c.—] which come at the end of compounds, shall NOT come after words coming AFTER what is intended for PRAISE. Thus (in spite of No. 1027) *surājan* “a good king,” *atirājan* “a pre-eminent king.”

So much for the affixes which come at the end of Compounds.

। तद्धिताः ।

OF WORDS ENDING WITH TADDHITA AFFIXES.

समर्थानां प्रथमाद्वा । ४ । १ । ८२ ।

इदमधिक्रियते । प्राप्तिश्च इति यावत् ।

No. 1067.—(The *taddhita* affixes) ON THE ALTERNATIVE (of their being employed at all), come AFTER the word that is signified by) THE FIRST OF THE WORDS IN CONSTRUCTION (in an aphorism). This applies to all the aphorisms as far as No. 1284.

[N. B.—Primitive nouns having been formed from verbs by adding the *krī* affixes—No. 816—, other nouns may again be derived from the primitive nouns, to imply every possible relation to the things, actions, or notions, which the primitives express. The affixes forming these derivative nouns are called *tad-dhita* because the nouns denote something 'relating or belonging to that' which is primitive.]

अश्वपत्यादिभ्यश्च । ४ । १ । ८४ ।

इभ्योऽश् स्यात् प्राप्तीव्यतीयेष्वर्थेषु ।

No. 1068.—AND let the affix *an*, in the senses of the various affixes occurring antecedently (in the order of the *Ashādhyāyī*) to No. 1203 come AFTER these—viz, *āśwapati* "a lord of horses," &c.

तद्धितेष्वचामादेः । ७ । २ । ११७ ।

खिति खिति च तद्धिते परेष्वचामादेरेषो वृद्धिः स्यात् । अश्व-
पतेरपत्यादि । आश्वपतम् । गाणपतम् ।

No. 1069.—WHEN A TADDHITA affix FOLLOWS, with an indicatory *ā* or *ṅ*, let there be *vriddhi* in the room OF THE FIRST vowel AMONG THE VOWELS. Thus, to denote the offspring &c. of (one of the kings styled) *Āśwapati*, we may have *āśwapata* (No. 1068). So again, *gaṇapata* "the offspring &c., of *Gaṇapati* (i. e. of *Gaṇata*).

दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्यः । ४ । १ । ८५ ।

प्रादीव्यतीयेष्वर्थेषु । दितेरपत्यं दैत्यः । अदितेरादित्यस्य वा
आदित्यः । प्राजापत्यः ।

No. 1070.—Let the affix NYA, in the senses of the various affixes occurring antecedently to No. 1203, come AFTER the proper names DITI, ADITI, AND ÁDITYA "the sun," AND THAT WHICH HAS the word PATI AS ITS FINAL MEMBER. Thus *daitya* "a descendant of Diti," *áditya* "a descendant of Aditi," or "(a descendant) of the sun," *prájápatya* "a descendant of *Prajápati*."

देवाद्यज्ञो । देव्यम् । देवम् ।

No. 1071.—"AFTER DEVA "a god," let there be the affixes YAÑ AND AÑ." Thus *daivya* or *daiva* "divine."

बहिषष्टिलोपो यञ् च । बाह्यः । ईकक् च ।

No. 1072.—"Let there be ELISION OF the ऋ (No. 52) OF VAHIS "out," AND let there be the affix YAÑ." Thus *váhya* "external." And the affix *ikak* may be employed (which gives occasion to the rule following).

किति च । ७ । २ । ११८ ।

अचामादेरचो वृद्धिः स्यात् । बाह्यीकः ।

No. 1073.—AND WHEN IT (the *tañdhita* affix) HAS AN INDICATORY K, let there be *vridhhi* in the room of the first vowel of the vowels (in the word). Thus *váhika* "external."

गोरजादिप्रसङ्गे यत् । गोरपत्यादि । गव्यम् ।

No. 1074.—"WHEN an affix BEGINNING WITH A VOWEL PRESENTS ITSELF AFTER the word GO "a cow," let the affix YAT (be substituted for it)." Thus "what is descended (or procured &c.) from a cow" is expressed by *gavya* (No. 31).

उत्सादिभ्योऽञ् । ४ । १ । ८६ ।

चोत्सः । इत्यपत्यादिविकारान्तार्थाः प्रत्ययाः ॥

No. 1075.—Let the affix **AN** come AFTER **UTSA** &c. Thus *utsana* "a descendant of Utsa."

So much for the affixes that convey the senses beginning with "posterity" (No. 1077) and ending with "change" (No. 1195).

स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्ञञौ भवनात् । ४ । १ । ८७ ।

धान्यानां भवन इत्यतः प्रागर्थेष्वभ्यामेतो स्तः । स्त्रियः ।
पौत्रः ।

No. 1076.—In the senses specified in the aphorisms reckoning from this one **AS FAR AS** No. 1249, the two **MAN** AND **ŚNAN** come AFTER these two words **STRĪ** "a female" AND **PUNŚ** "a male." Thus *strāna* "female," *pauśna* "male."

तस्यापत्यम् । ४ । १ । ८२ ।

घृयन्तात् कृतसंधेः समर्थादपत्येऽर्थे उक्ता घट्यमाणाश्च प्रत्यया
द्य स्युः ।

No. 1077.—Let the affixes already mentioned, or to be mentioned, come optionally, in the sense of **THE OFFSPRING THEREOF**, after what word ending with the sixth case-affix, and having completed its junction [with whatever it may require to be compounded with], is in grammatical relation thereto.

[N. B. Were the affix applied to a word standing at the end of a compound, before the word had completed its junction with the other words in the compound, then such a rule as No. 1069 would not apply to the whole term, and the alteration directed would fall upon the wrong letter.]

घोगुंसुः । ६ । ४ । १४६ ।

ठवर्णान्तस्य भस्य गुणस्तद्धिते । उपगोरपत्यमोपगवः । चाश्व-
स्तः । देत्यः । चोत्सुः । स्त्रियः । पौत्रः ।

No. 1078.—Let **GUNA** be in the room of a *bha* (No. 185) ending in **U** or **Ū**, when a *taddhita* affix follows. Thus *aupagava* (No. 1069) "a descendant of Upagu," [and then, as examples of No.

1077] *āśwapaṭa* "a descendant of an *Aśwapaṭi*," *daitya* "a descendant of *Diti*," *auṭsa* "a descendant of *Uṭsa*," *straiṇa* "produced from a woman," *paṭhina* "produced by a man."

अपत्यं पौत्रप्रवृत्ति गोचम् । ४ । १ । १६२ ।

अपत्यत्वेन विवक्षितं पौत्रादि गोचसंज्ञं स्यात् ।

No. 1079.—Let what is spoken of as POSTERITY, BEGINNING WITH GRANDSONS, be called GOTRA.

एवो गोचे । ४ । १ । ६३ ।

प्रत्ययः स्यात् । उपगोर्गोत्रापत्यमौपगवः ।

No. 1080.—WHEN DESCENDANTS, BEGINNING WITH THE GRANDSON (No. 1079), are spoken of, let there be but ONE affix. Thus *avpagava* "a descendant such as a grandson or still lower descendant of *Upagu*"—[the word being the same as that—No. 1078—which denotes "a son of *Upagu*"],

गर्गादिभ्यो यञ् । ४ । १ । १०५ ।

गोत्रापत्ये । गर्गस्य गोत्रापत्यं गार्ग्यः । वात्स्यः ।

No. 1081.—Let YAN be the affix AFTER GARGA AND THE LIKE, when the sense is that of a descendant not nearer than a grandson (No. 1079). Thus *gārgya* "a grandson; or still lower descendant, of *Garga*," *vātsya* "a descendant of *Vatsa*."

यञ्जोश्च । २ । ४ । ६४ ।

गोचे यद्यजन्तमजन्तं च तदवयवयोरेतयोर्लुङ् सत्कृते बहुत्वञ्च न तु स्त्रियाम् । गर्गाः । वात्साः ।

No. 1082.—AND there is elision OF these two, YAN (No. 1081) AND AN (No. 1075), being parts of what, ending with *yan* or *an*, has the sense of a descendant not nearer than a grandson (No. 1079), when the word [of itself, and not as part of a compound epithet dependent on another word] takes the plural—but not in the feminine. Thus *gargāḥ* "the male descendants of *Garga*," *vatsāḥ* "the male descendants of *Vatsa*."

जीवति तु र्घञ्जे युवा । ४ । १ । १६३ ।

वंश्ये पिबादौ जीवति षोषादेर्यदपत्यं चतुर्थादि राद्युषसंघमेव
स्यात् ।

1083.—BUT WHEN ONE IN A LINE of descent, beginning with a father (and reckoning upwards), IS ALIVE, let the descendant of a grandson or still lower descendant, beginning (therefore) with the fourth (in the order of descent) be called YUVAN [—and not *gotru* No. 1079].

गोषायून्यद्वियाम् । ४ । १ । १६४ ।

यून्यपत्ये गोषप्रत्ययान्तादेश प्रत्ययः स्यात् स्त्रियां तु न युव-
संज्ञा ।

No. 1084.—WHEN a descendant of the description denoted by YUVAN (No. 1083) is spoken of, let the affix be attached only AFTER what already ends with an affix marking a DESCENDANT AS LOW AT LEAST AS A GRANDSON :—but, IN THE FEMININE, the word is NOT termed *yuvan*, [nor treated accordingly].

यजिनोश्च । ४ । १ । १०१ ।

गोषे यो यजिनो तदन्तात् फक् ।

No. 1085.—AND let *phak* come AFTER what ends with YAN AND IK, signifying a descendant (No. 1075) at least as low as a grandson, [when a further descendant, of the description mentioned in No. 1083, is to be denoted].

घायनेयीनीयियः फठखच्छर्षां प्रत्ययादीनाम् । ७
१ । १ ।

प्रत्ययादेः फस्य घायन् ठस्येय् खस्य ईन् छस्य ईय् घस्य इ
स्ते स्युः । गर्गस्य युवापत्यं गार्गोयश्चः । दादायश्चः ।

No. 1086.—Let there be AYAN in the room OF PHA, EY in the room OF PHA, IN in the room OF KHA, FY in the room OF CHHA AND IY in the room OF GHA, being INITIALS OF AFFIXES. The *gārgyāyana* (No. 1085) "a distant descendant of Garga," *dā*

shāyana "a distant descendant of Daksha"—[Garga and Daksha being alive, or some one intermediate between them and the descendants so named being alive].

अत इञ् । ४ । १ । ६५ ।

अपत्येऽर्थे । दाक्षिः ।

No. 1087.—Let **IN**, in the sense of a descendant, come **AFTER** what ends in **SHORT A**. Thus *dākshi* (No. 260) "a descendant of Daksha."

बाह्वादिभ्यश्च । ४ । १ । ६६ ।

बाह्विः । औदुलोमिः । आकृत्तिगणोऽयम् ।

No. 1088.—**AND AFTER BĀHU &c.** [let **IN**, No. 1087, come] Thus *bāhavi* (No. 1078) "a descendant of Bāhu," *auḍulomi* "a descendant of Uḍuloman."

This is a class of words recognizable only by the form—(see No. 53).

अनृष्यानन्तर्ये विदादिभ्योऽञ् । ४ । १ । १०४ ।

ये त्वचानृषयस्तेभ्योऽपत्येऽन्यत्र तु गोत्रे । विदस्य गोत्रं वेदः । वेदो । विदाः । पुत्रस्यापत्यं पोषः । पोषो । पोषाः । एवं दोहिषदयः ।

No. 1089.—Let there be the affix **AN** **AFTER VIDA &c.**, **IN THE SENSE OF IMMEDIATE DESCENDANT** (or son) **AFTER** those which are **NOT** names of sanctified **SAGES**, but otherwise in the sense of a descendant not nearer than a grandson (No. 1079). Thus *vidā* "the descendant (not nearer than a grandson) of (the sanctified sage) Vīda," which in the dual becomes *vidāu*, and in the plural *vidāh* (No. 1082); then again *pauṭra* "a son's son (i. e. a grandson)"—dual *pauṭrau*, plural *pauṭrāh*—(No. 1082 not applying to this, because the derivation is not of the kind called *gotra*—No. 1079). In the same way *dauhitra* (No. 1069) "a daughter's son," and the like.

शिवादिभ्योऽञ् । ४ । १ । ११२ ।

अपत्ये । शेषः । गाङ्गः ।

No. 1090.—Let the affix **AN** come AFTER **ŚIVA** &c., in the sense of offspring. Thus *śaitva* "a descendant of Śiva," *gāṅga* "a descendant of Gaṅgá."

अपत्यकृष्टिद्वयस्य । ४ । १ । ११४ ।

अपिभ्यः । वासिष्ठः । वैश्वामिचः । अन्धकेभ्यः । श्वाफल्कः ।
दृष्टिभ्यः । वासुदेवः । क्षुद्रभ्यः । नाकुलः । साहदेवः ।

No. 1091.—AND (the affix **an** may come) AFTER names of sanctified **SAGES**, AND of persons belonging to the **ANDHAKA**, **VṚISHNI**, AND **KURU** race. It comes after the names of sages in the examples *vāśiṣṭha* "a descendant of (the sage) *Vāśiṣṭha*," and *vaiśvāmitra* "a descendant of *Viśvāmitra*," after the *Andhakas* in *śvāphalka* "a descendant of *Śvāphalka*, after the *Vṛishnis* in *vāsudeva* "the son of *Vasudeva*," and after the *Kurus* in *nākula* "a descendant of *Nakula*," and *śhādeva* "a descendant of *Sahadeva*."

मातृवत् संख्यासंभद्रपूर्वायाः । ४ । १ । ११५ ।

संख्यादिपूर्वस्य मातृशब्दस्य उदादेशः स्यादण् प्रत्ययश्च । द्वेमा-
तुरः । चाण्मातुरः । सामातुरः । भाद्रमातुरः ।

No. 1092.—Let **U** be the substitute OF the word **MĀTRĪ** "a mother" PRECEDED BY A NUMERAL, OR by **SAM**, OR **BHADRA** ; and let there be the affix **an**. Thus *dvaimātura* (No. 37) "having a mother and a step-mother"—(meaning *Gapeśa*), *ṣaṣṭmātura* "having six mothers"—(meaning *Kārtikeya* who was brought up by the six *Kṛittikās*), *sāmātura* "whose mother is good," *bhādrāmātura* "having an illustrious mother."

स्त्रीभ्यो ङक् । ४ । १ । १२० ।

स्त्रीप्रत्ययान्तेभ्यो ङक् । वेनतेयः ।

No. 1093.—AFTER words ending with **FEMININE** affixes (No. 1241), let there be the affix **PHAK** (No. 1086). Thus *vainateya*, "the son of *Vinatā*"—(meaning *Garuḍa*).

कन्यायाः कनीन च । ४ । १ । ११६ ।

चादण् । कनीनो व्यासः कर्णश्च ।

No. 1094.—AND let KANĪNA be the substitute OF KANYĀ. By the "and" the affixing of *an* is indicated. Thus *kāntna* "the son of an unmarried woman"—e. g. Vyāsa or Karṇa.

राजश्चक्षुराद्यत् । ४ । १ । १३७ ।

No. 1095.—AFTER RĀJAN AND ŚWAŚURA, let there be the affix YAT.

राज्ञो जातावेव ।

No. 1096.—"AFTER RĀJAN, ONLY WHEN IT MEANS THE regal CASTE," (does the affix directed by No. 1095 come).

ये चाभावकर्मणोः । ६ । ४ । १६८ ।

यादौ तद्धितेऽन् प्रकृत्या स्यान्न तु भावकर्मणोः । राजन्यः ।
जातावेवेति क्षिप् ।

No. 1097.—AND WHEN a *taddhita* affix, beginning with Y, follows, let AN (if the word ends in *an*) remain in its shape unaltered, but NOT WHEN THE SENSE IS THAT OF ACTION OR STATE. Thus *rājanya* (Nos. 1095 and 1096) "a Kshatriya or man of the regal caste"—(whereas "the royal state of a king," by No. 979, would be *rājya*). Why do we say, in No. 1096, "only when it means the regal caste"? [For the reply see the example under the next rule].

अन् । ६ । ४ । १६७ ।

अन् प्रकृत्याणि परे । राजनः । श्वशुर्यः ।

No. 1098.—Let AN (at the end of a word) remain in its original form (in spite of No. 979), when the affix *an* follows. Thus *rājana* "the son of a king" (who need not have had a Kshatriya mother, in which case he will not be of the Kshatriya race—see No. 1097). Then, again, by No. 1095, we have *śwaśurya* "the son of a father-in-law."

घचाद्घः । ४ । १ । १३८ ।

घपियः । आतावित्येव । घाचिरन्यः ।

No. 1099.—AFTER KSHATRA, let there be the affix GHA. Thus *kshatriya* (Nos. 1086 and 260) "one of the caste of the Kshatrias." This is the form of the derivative only when the caste is spoken of—for otherwise the derivative is *kshātri* (No. 1087) "a descendant of a Kshatra" (not necessarily by a Kshatra mother).

रेवत्यादिभ्यश्च । ४ । १ । १४६ ।

No. 1100.—AFTER REVATĪ &C., let there be ṬHAK.

ठस्येकः । ७ । ३ । ५० ।

अङ्गात् परस्य ठस्येकादेशः । रैवतिकः ।

No. 1101.—Let IKA be the substitute OF ṬHA coming (without the intervention of any letter) after an inflective base (No. 152). Thus *raivatika* "a descendant of Revatī."

अनपदशब्दात् ष्षचियाद्भ् । ४ । १ । १६८ ।

अनपदघपियषाचकाच्छब्दादखपत्ये । पाञ्चालः ।

No. 1102.—Let there be AN, to denote progeny, AFTER A WORD WHICH, while it EXPRESSSES A COUNTRY, expresses ALSO A KSHATRIYA. Thus *pāñchāla* "the descendant of the Kshatriya who gave his name to the country of Pāñchāla."

घपियसमानशब्दाञ्चनपदात् तस्य राखन्यपत्यवत् । पञ्चालानां
राषा पाञ्चालः ।

No. 1103.—(Let the same affix—see No. 1102—) AS WHEN the sense is that of PROGENY, WHEN the sense is that of the KINGS THEREOF, COME AFTER the name of A COUNTRY OF THE SAME NAME AS A KSHATRIYA." Thus *pāñchāla* "the king of the Kshatriyas (or of the country) of Pāñchāla."

पुरोरब् । पौरवः ।

No. 1104.—"Let AN COME AFTER PURU." Thus *paurava* "a descendant of Puru."

पाण्डोर्द्ध्व । पाण्डुः ।

No. 1105.—“Let *PAṆ* come AFTER *PĀNDU*.” Thus *pāṇḍya* a descendant of *Pāṇḍu*.

कुरुनादिभ्यो य्यः । ४ । १ । १७२ ।

कोरव्यः । नैषथ्यः ।

No. 1106.—Let there be *NYA* AFTER *KURU* AND NAMES BEGINNING WITH *N* (signifying both a country and its Kshatriya inhabitants). Thus *kauravya* (No. 1078) “a descendant of *Kuru*,” *naiṣhadhya* “a descendant of *Nishadha*.”

ते तद्राजाः । ४ । १ । १७४ ।

अजादयस्तद्राजसंज्ञाः स्युः ।

No. 1107.—Let THESE, viz. the affixes: *anē* &c., be called *TADRĀJA* (No. 1027—i. e. “the king thereof”).

तद्राजस्य बहुषु तेनैवास्त्रियाम् । २ । ४ । ६२ ।

बहुष्वथेषु तद्राजस्य लुक् सत्कृते बहुत्वे न तु स्त्रियाम् ।

झालाः । इत्यादि ।

No. 1108.—There shall be elision OF a *TADRĀJA* (No. 1107) *FIX*, WHEN the meanings are *MANY* (i. e. when the word is plural) *WHEN BY THE WORD ITSELF* [and not by the word standing as part of a compound epithet dependent on another word] the plural is taken—but *NOT IN THE FEMININE*. Thus (as the plural of *pāñchāla*—No. 1103 we have) *pāñchālāḥ* “the kings of *Pāñchāla*, or their descendants.” And so of others.

कम्बोजालुक् । ४ । १ । १७५ ।

अस्मात् तद्राजस्य लुक् । कम्बोजः । कम्बोजो ।

No. 1109.—AFTER the word *KAMBOJA*, there is elision of the *drāja* affix (No. 1107). Thus *Kamboja* “the king of *Kamboja*,” *ambojau* “two kings of *Kamboja*.”

कम्बोजादिभ्य इति घत्तव्यम् । चोलः । यवः । केरलः । यवनः ।

इत्यपत्याधिकारः ।

No. 1110.—“IT SHOULD BE SAID (in No. 1109) ‘AFTER KAMBOJA AND THE LIKE.’” Thus *chola* “the king of Chola,” *saka* “the king of Scythia,” *kerala* “the king of Kerala,” *yavana* “the king of Greece.”

So much for the subject of Patronymics (or for the division of the Grammar where the words—“in the sense of progeny”—exert an influence—having to be supplied in each rule).

तेन रत्नं रागात् । ४ । २ । १ ।

अण् स्यात् । कषायेण रत्नं वस्त्रं काषायम् ।

No. 1111.—Let *an* come after a word denoting a COLOUR, to signify what is COLOURED THEREBY. Thus *kāshāya* “coloured of a dull red”—as cloth.

मशचेय युक्तः काष्ठः । ४ । २ । ३ ।

अण् स्यात् ।

No. 1112.—Let *an* come (after the name of an asterism) to signify a TIME CONNECTED WITH THE ASTERISM.

तिष्यपुष्ययोर्नक्षत्राणि यलोप इति वाच्यम् । पुष्येण युक्तं पौष-
महः ।

No. 1113.—“IT SHOULD BE MENTIONED THAT THERE IS ELISION OF the Y, WHEN AN (No. 1112) COMES AFTER the ASTERISM OF TIBHYA OR (as it is also called) PUSHYA.” Thus *pausha* “belonging—as a day—to the asterism Pushya”—(i. e. to the month of December, in which month the moon is full in that asterism).

लुबविशेषे । ४ । २ । ४ ।

पूर्वेष विहितस्य लुप् षष्ठिदशहात्मकस्य कालस्याधान्तरविशेष-
श्चेन्न गम्यते । अद्य पुष्यः ।

No. 1114.—There shall be ELISION (*lup*, No. 209,) of the affix enjoined by the preceding aphorism (No. 1112), IF NO SPECIFICATION is to be understood of an included portion of the time

consisting of twenty-four hours (or sixty *daṇḍas*). Thus *adya pushyah* "to-day belongs to the asterism Pushya"—(meaning by "to-day" neither the day-time in particular, nor the night-time in particular, but both alike).

दृष्टं साम । ४ । २ । ७ ।

तेनेत्येव । वसिष्ठेन दृष्टं वासिष्ठं साम ।

No. 1115.—Let *an* come after what ends with the 3rd case-affix in the sense of SEEN—the thing seen by the one whose name is in the 3rd case, being the *SÁMA-VEDA*. Thus *vásishṭhaṁ sáma* "the (portion of the) *Sáma* seen by (or revealed to) *Vasishṭha*."

वामदेवाद्दृष्टौ । ४ । २ । ९ ।

वामदेवेन दृष्टं साम वामदेव्यम् ।

No. 1116.—Let *PYAT* AND *PYA* come AFTER the name *VÁMA-DEVA* (under the circumstances set forth in No. 1115). Thus *váma-devya* (No. 260) "the (portion of the) *Sáma* seen by *Vámadeva*."

परिवृतो रथः । ४ । २ । १० ।

अस्मिन्नर्थेऽयं प्रत्ययो भवति । वस्त्रेण परिवृतो वास्त्रो रथः ।

No. 1117.—The affix *an* comes (after a word in the 3rd case, in the sense of SURROUNDED—the thing so surrounded being a CHARIOT. Thus *vástra* "surrounded with cloth"—e. g. a chariot.

तत्रोद्धृतममचभ्यः । ४ । २ । १४ ।

शरावे उद्धृतः शाराव चोदनः ।

No. 1118.—The affix *an* comes AFTER words denoting VESSELS, to signify PLACED THEREON. Thus *śárāva* "placed on a shallow dish"—as boiled rice.

संस्कृतं भक्षाः । ४ । २ । १६ ।

सप्रम्यन्तादण् स्यात् संस्कृतेऽथ यत् संस्कृतं भक्षारचेत् ते स्युः ।

भाष्येषु संस्कृता भाषा भक्षाः ।

No. 1119.—Let *an* come after what ends with the 7th case-affix, to denote what is PREPARED therein—if that which is so pre-

pared be GRANULAR FOOD. Thus *śārdāhṛa* "prepared in frying-pans"—(as barley &c).

साऽस्य देवता । ४ । २ । २४ ।

इन्द्रो देवताऽस्येति येन्द्रं हविः । पाशुपतम् । बार्हस्पत्यम् ।

No. 1120.—An affix comes after the name of ANY DEITY, when something is to be spoken of as HIS. Thus *aindra* "belonging to the deity Indra"—as butter (in an oblation), *pāsupata* "belonging to Śiva," *vāśhaspatya* "belonging to Vṛihaspati."

मुग्धाद्घनम् । ४ । २ । २६ ।

शुद्धियम् ।

No. 1121.—AFTER the name ŚUKRA, there is the affix GHAN. Thus *śukriya* (No. 1120 and 1086) "belonging to Śukra"—(as an oblation of butter).

सोमाद्व्ययम् । ४ । २ । ३० ।

सोम्यम् ।

No. 1122.—AFTER the name SOMA, there is the affix TṬAN. Thus *somya* (No. 1069) "belonging to the Moon"—(as an oblation of butter).

वाय्वृतुपिपुषतो यत् । ४ । २ । ३१ ।

वायव्यम् । ऋतव्यम् ।

No. 1123.—AFTER VĀYU, ṚITU, PITRĪ, AND USHAR, there is the affix YAT. Thus *vāyavya* "belonging to the god of the winds," *ṛitavya* "belonging to the seasons"—(as an oblation of butter).

रीङ् ऋतः । ७ । ४ । २७ ।

ऋतयन्तरेऽसर्वधातुके यकारे षो च परे ऋतो रीङादेशः ।
यस्येति च । पिथ्यम् । ठवस्यम् ।

No. 1124.—The substitute OF SHORT *ṛi* shall be *riś*, when an affix, beginning with *y* and not being a *krī* (No. 329) nor a *śrva-*
dātuka (No. 418), follows, or if *chwi* (No. 1332) follows. Thus,

by No. 260, we have *pitrya* (No. 1123) "belonging to the progenitors," *ushasya* "belonging to the dawn"—(as butter offered in oblation).

पितृव्यमातुलमातामहपितामहाः । ४ । २ । ३६ ।

एते निपात्यन्ते । पितुर्भाता पितृव्यः । मातुर्भाता मातुस्तः ।
मातुः पिता मातामहः । पितुः पिता पितामहः ।

No. 1125.—The word *PITRIVYA* "a father's brother," *MÁTULA* "a mother's brother," *MÁTAMAHA* "a mother's father," AND *PITÁMAHA* "a father's father," are anomalously formed.

तस्य समूहः । ४ । २ । ३७ ।

काकानां समूहः काकम् ।

No. 1126.—An affix is added to a word, when the sense is a COLLECTION THEREOF. Thus *kāka* "a collection of crows."

भिक्षादिभ्योऽण् । ४ । २ । ३८ ।

भेद्यम् । गर्भिणीनां समूहो गर्भियम् । इह भस्याडे तद्धित इति
पुंषद्भावे कृते ।

No. 1127.—The affix *AN* comes AFTER *BHĪKSHÁ* "alms" &c. Thus *bhāiksha* (No. 1126) "what is collected in the shape of alms," *gárbhina* "a collection of pregnant females." In this example the word (*garbhini* "a pregnant woman") having been reduced to the form of the masculine by the supplementary rule, that "the masculine form of a *bha* (No. 185) is substituted, when a *taddhita* affix follows without an indicatory *ḥ*" (the application of No. 979 is debarred by the rule following).

इनपत्यनपत्ये । ६ । ४ । १६४ ।

अनपत्यार्थेऽण् इन् प्रकृत्या । तेन भस्तद्धित इति टिलोपो न ।
युधतीनां समूहो योवतम् ।

No. 1128.—WHEN the affix *AN* FOLLOWS, NOT IN THE SENSE OF OFFSPRING, the termination *IN* shall remain in its original shape. Hence (in the case of *gárbhina*, No. 1127) there is not elision of

the last vowel and what follows it by No. 979. Then, again, (as another example of No. 1127) we have (from *yuvati* "a young woman") *yuvata* (No. 260) "a collection of young women."

ग्रामजनवन्धुभ्यस्तल् । ४ । २ । ४३ ।

सलन्तं स्त्रियाम् । यामता । जनता । वन्धुता ।

No. 1129.—The affix TAL comes AFTER GRÁMA, JANA, AND BANDHU. What ends in *tal* is feminine. Hence *grámatá* (No. 1341) "a collection of villages," *janatá* "a collection of persons," *bandhutá* "a collection of relatives."

गजसहायाभ्यां चेति वक्तव्यम् । गजता । सहायता ।

No. 1130.—"IT SHOULD BE STATED that this (affixing of *tal*—No. 1129) takes place ALSO AFTER GAJA AND SAHÁYA." Thus *gajatá* "a collection of elephants," *saháyatá* "a collection of allies."

चहूः खः क्रतो । चहीनः ।

No. 1131.—"The affix KHA comes AFTER AHAN 'a day' IN THE SENSE OF A SACRIFICE." Thus *ahína* (No. 1086) "a particular sacrifice—one lasting a certain number of days."

घचित्तदृस्तिधेनोष्ठक् । ४ । २ । ४७ ।

No. 1132.—AFTER things WITHOUT CONSCIOUSNESS, AND HASTI "an elephant," AND DHENU "a milch cow," there is the affix THAK.

इसुसुहान्तात् कः । ७ । ३ । ५१ ।

इष् उष् उक् तान्तात् परस्य ठस्य कः । सात्तुकम् । हास्तिकम् । धेनुकम् ।

No. 1133.—Let K be the substitute of TH AFTER WHAT ENDS WITH IS, OR US, OR AN UK, OR T. Thus *sáttuka* (No. 1132) "a quantity of flour," *hástika* "a collection of elephants," *dhainuka* "a collection of milch cows."

तदधीते तद्वेद । ४ । २ । ५६ ।

No. 1134.—(Let an affix come after a word denoting some subject of study) IN THE SENSE OF WHO HAS STUDIED THAT, or WHO UNDERSTANDS THAT.

न खाभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वा तु ताभ्यामैच । ७ । ३ । ३ ।

पदान्ताभ्यां यकारवकाराभ्यां परस्य न वृद्धिः किंतु ताभ्यां पूर्वा क्रमादेतावागमो स्तः । व्याकरणमधीते वेद वा वेयाकरणः ।

No. 1135.—There is NOT *vridhhi* (by No. 1069) in the room of what stands AFTER the letters Y AND V, being the FINALS OF PADAS, BUT there are, BEFORE THE TWO, RESPECTIVELY, the two augments AI AND AU. Thus *vaiyākaraṇa* "one who has studied, or who knows, the grammar"—where the *y* of *vyākaraṇa* "grammar" is at the end of a *pada*, inasmuch as the prefix *vi* is one of the Indeclinables—(No. 399).

क्रमादिभ्यो वुन् । ४ । २ । ६१ ।

क्रमकः । पदकः । शिक्षकः । मीमांसकः ।

No. 1136.—AFTER KRAMA &C., let there be the affix VUN (in the sense of "who knows the thing"). Thus *kramaka* (No. 836) "one who knows the order," *padaka* "one who knows the verses (of the Veda)," *śikshaka* "one who knows one of the six Vedāṅgas," *mīmāṃsaka* "one who knows the Mīmāṃsā philosophy."

तदस्मिन्नस्तीति देशे तन्नाम्नि । ४ । २ । ६७ ।

उदुम्बराः सन्त्यस्मिन् देशे औदुम्बरो देशः ।

No. 1137.—(An affix is placed after a word expressive of anything) in the sense of—THAT thing IS IN THIS—THE PLACE TAKING A NAME THEREFROM. Thus *aulumbara* "a country in which there are glomerous fig-trees."

तेन निर्वृत्तम् । ४ । २ । ६८ ।

कुशाम्बेन निर्वृता नगरी कुशाम्बी ।

No. 1138.—In the sense of what is COMPLETED BY HIM (an affix is placed after the person's name). Thus *kuśāmbī* "the city completed by Kuśāmba."

तस्य निवासः । ४ । २ । ६६ ।

शिवीनां निवासो देशः शिवः ।

No. 1139.—When the sense is HIS DWELLING-PLACE, (an affix is placed after the person's name). Thus *śivā* "the country of the Śiva."

अदूरभवश्च । ४ । २ । ७० ।

विदिशाया अदूरमवं वेदिशम् ।

No. 1140.—AND when the sense is WHAT IS NOT FAR OFF therefrom (an affix is placed after the name of a place). Thus *vidiśā* "what is not far off from the city Vidiśā."

अनपदे एप् । १ । २ । ५१ ।

अनपदे वाच्ये चातुरर्थिकस्य लुप् ।

No. 1141.—WHEN A COUNTRY is to be expressed, there is ELISION (*lup*) of a "quadruply significant" affix—[i. e. of an affix which conveys the senses specified in Nos. 1137, 1138, 1139, and 1140].

एपि युक्तव्यतिवचने । १ । २ । ५१ ।

एपि सति प्रकृतिवलिङ्गवचने स्तः । पञ्चालानां निवासो अनपदः पञ्चालाः । कुरुवः । अङ्गाः । बङ्गाः । कलिङ्गाः ।

No. 1142.—WHEN there is elision by LUP (No. 1141), the GENDER AND NUMBER remain AS IN the ORIGINAL term. Thus *pañcāśālā* "the country which is the dwelling-place of the Pañcāśālas," *kuruvaś* "the country of the Kurus," *aṅgāś* "the country of the Aṅgas," *baṅgāś* "the country of the Baṅgas," *kaliṅgāś* "the country of the Kaliṅgas."

वरणादिभ्यश्च । ४ । २ । ८२ ।

अवनपदार्थे आरम्भः । वरणानामदूरमवं नगरं वरणाः ।

No. 1143.—AND AFTER the words VARAṆĀ & C. (elision takes place as directed in No. 1142). The origination of this rule is for the sake of what is not a country [like the words referred to in No.

1142]. Thus *varanāḥ* "the city [—not the country—] not far from the country of the Varanās."

कुमुदनडवेतसेभ्यो इमतुप् । ४ । २ । ८७ ।

No. 1144.—The affix *DMATUP* comes AFTER the words *KUMUDA* "a lotus," *NADA* "a reed," AND *VETASA* "a ratan."

भयः । ८ । २ । १० ।

भयन्तान्मतेर्मस्य वः । कुमुद्वान् । नड्वान् ।

No. 1145.—Let there be *v* in the room of the *m* of the affix *matu* (No. 1144) AFTER what ends in A *JHAY*. Thus *kumudvat* (No. 267) abounding in lotuses," *nadvat* "abounding in reeds."

मादुपधायाश्च मतेर्वीज्यवादिभ्यः । ८ । २ । ९ ।

मवर्णावर्णान्तान्मवर्णावर्णापधाच्च यवादिवर्जितात् परस्य मतेर्मस्य वः । वेतस्वान् ।

No. 1146.—Let there be *v* in the room OF the *m* of the affix *MATU* (No. 1144) coming AFTER a word the final of which is *M* OR *A* or *á*, OR THE PENULTIMATE letter OF WHICH IS *M* OR *A* or *á*—but NOT AFTER the word *YAVA* "barley" &c. Thus *vetuvant* (Nos. 1144 and 267) "abounding in ratana."

नडशादाङ्ङलच् । ४ । २ । ८८ ।

नड्वलः ।

No. 1147.—AFTER the words *NADA* "a reed" AND *śáda* "young grass," there is the affix *DWALACH*. Thus *nadvāla* (No. 267) "abounding with reeds."

शिखाया वलच् । ४ । २ । ८९ ।

शिखावलः ।

इति चातुरर्थिकाः ।

No. 1148.—AFTER the word *śikhá* "a crest," there is the affix *VALACH*. Thus *śikhāvula* "crested (as a peacock)."

So much for the affixes "quadruply significant" (see No. 1141)

शेषे । ४ । २ । ९२ ।

अपत्यादिचतुरर्थ्यन्तादन्योऽर्थः शेषस्तथायादयः स्युः । चतुषा
गृह्यते चाक्षुषं रूपम् । आशयः शब्दः । औपनिषदः पुरुषः । दृषदि
पिष्टा दार्यदाः सक्तवः । चतुर्भिर्दह्यते चातुरं शकटम् । चातुर्देश्यां
दृश्यते चातुर्देशं रघुः । तस्य विकार इत्यतः प्राक् शेषाधिकारः ।

No. 1149.—Let a meaning, other than those of which "progeny" (No. 1077) was the first mentioned and the "quadruple signification" (No. 1141) the last, be called "the remainder,"—and IN that REMAINDER of senses, too, let there be the affixes *am* &c. Thus *chākausha* "visible"—viz. colour, which is apprehended by vision, *śrāvana* "audible"—viz. sound, *uṣṇishudu* "treated of in scripture"—viz. soul, *dāreshadu* "ground on a stone"—viz. the flour of fried corn, *chātura* "ridlen in by four persons"—viz. a kind of cart, *chāturthiku* "who is seen on the fourteenth day of the month"—viz. a goblin.

The regulating influence of the expression "in the remainder" extends from this aphorism forward as far as that marked No. 1195.

राष्ट्रावारपाराद्घञौ । ४ । २ । ६३ ।

राष्ट्रे आतादी राष्ट्रियः । अवारपारीषः ।

No. 1150.—AFTER the words RĀSHTRA "a country" AND AVĀRAPĀRA "both banks," there are respectively, the affixes GHA AND KHA. Thus *rāshtriya* (No. 1086) "born &c., in a country," *avārapārīṣa* "who or what goes or extends to both banks."

अवारपाराद्विगृहीतादपि विपरीताच्चेति सक्तव्यम् । अवारियः ।
पारीषः । पारावारियः । इह प्रकृतिविशेषाद्घादयष्ट्युत्थलन्ता
उच्यन्ते तेषां आतादयोऽर्थविशेषाः समर्थविभक्तयश्च सद्यन्ते ।

No. 1151.—"IT SHOULD BE STATED (in addition to what is stated in No. 1150) THAT the affix may come AFTER the word AVĀRAPĀRA (not only in the form in which it is there exhibited, but) ALSO WHEN IT IS TAKEN SEPARATELY in pieces, AND when it is INVERTED." Thus *avārīṣa* "belonging to this bank of the river," *pārīṣa* "belonging to the other bank," *pārāvārīṣa* "belonging to the other bank as well as to this."

There shall now be mentioned those affixes the first whereof is of are *fyu* and *fyul* (No. 1171), terms (to which the application of their varieties of meaning—such as and the like—shall be mentioned in connection with which the affixes

ब्रामाचखनौ । ४ । २ । ६४ ।

याम्यः । यामीणः ।

No. 1152.—AFTER the words the affix Y OR KHANĒ. Thus *grā* "rustic."

नद्यादिभ्यो ढक् । ४ । २ । ६५ ।

नादेयम् । माहेयम् । वाराणसेयम् ।

No. 1153.—AFTER the words the affix DHAK." Thus *nādeya* "earthen," *vārānaseya* "belonging to

दक्षिणापश्चात्पुरसत्त्यक् । ४ ।

दाक्षिणात्यः । पाश्चात्यः । पौरस्त्यः ।

No. 1154.—AFTER the words DAK let there be the affix TYAK. Thus *dakṣiṇā* "south," *pāśchātya* "produced in the west," *paurastya* "in the east."

द्युप्रागपागुदक्प्रतीचो यत् । ४ ।

दिव्यम् । प्राच्यम् । अपाच्यम् । उदीच्यम् ।

No. 1155.—AFTER DYU "the sky," AND PRATĪCH, let there be the affix YAT. *prāchya* "eastern," *apāchya* "southern," *udīchya* "northern," *pratīchya* "western."

अव्ययात् त्यप् । ४ । २ । १०४ ।

अनेकदातसिषेभ्य एव । अमात्यः । इहत्यः । कृत्यः ।
ततस्त्यः । तप्त्यः ।

No. 1156.—Let there be the affix **TYAP** AFTER AN INDECLINABLE—that is to say, however, only after *amā* “together,” *ihā* “here,” *kva* “where?,” and (those that end in) *tasi* (No. 1286) and *tra* (No. 1291). Thus *amātya* “a minister,” *ihatya* “produced here,” *kvatya* “produced where?,” *tatastyā* “produced thence,” *tatratya* “produced there.”

त्यन्नेधुवे । नित्यः ।

No. 1157.—“Let **TYAP** come AFTER the indeclinable **NI** IN THE SENSE OF CONSTANTLY.” Thus *nitya* “eternal.”

वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद्वृद्धम् । १ । १ । ७३ ।

यस्य समुदायस्याचां मध्ये चादिर्बृद्धिस्तद्वृद्धसंबंधं स्यात् ।

No. 1158.—Let THAT whole word AMONG THE VOWELS OF WHICH THE FIRST is a **VṚIDDHI** be called **VṚIDDHA**.

त्यदादीनि च । १ । १ । ७४ ।

वृद्धसंबन्धानि स्युः ।

No. 1159.—AND let **TYAD** &c., (No. 170) be called *vṛiddha* (No. 1158).

वृद्धाच्छः । ४ । २ । ११४ ।

शालीयः । तदीयः ।

No. 1160.—AFTER a word called **VṚIDDHA** (Nos. 1158 and 1159), let there be the affix **CHHA**. Thus *śālīya* (Nos. 1086 and 260) “belonging to a hall,” *tādīya* “belonging to that.”

वा नामधेयस्य । वृद्धसंबन्धा । देवदत्तीयः । देवदत्तः ।

No. 1161.—“The appellation *vṛiddha* (No. 1158) is OPTIONALLY that OF A PROPER NAME (whether it have a *vṛiddhi* in its first syllable or not).” Thus *devadattīya* (No. 1160) or *daiivadatta* “belonging to Devadatta.”

गहादिभ्यश्च । ४ । २ । १३८ ।

गह्वीयः ।

No. 1162.—AND AFTER the words GAHA &c., (there is the affix *chha*—No. 1160). Thus *guhīya* “belonging to a cave.”

युष्मदस्मदोरन्यतरस्यां खञ् च । ४ । ३ । १ ।

चाङ् । पक्षेऽण् । युषयोर्युष्माकं वायं युष्मदीयः । अस्मदीयः ।

No. 1163.—AND AFTER YUSHMAD AND ASMAD (No. 170), OPTIONALLY let there be the affix *KHAN*. By the “and” it is meant that the affix may be *chha* (No. 1160); and on the alternative, which is optional, the affix will be *an*. Thus (when the affix *chha* is used) *yushmadīya* “what belongs to you two, or to all of you,” *asmadīya* “what belongs to us.”

तस्मिन्नणि च युष्माकास्माकौ । ४ । ३ । २ ।

युष्मदस्मदोरेतावादेशो स्तः खञि अणि च । योष्माकीयः । आस्माकीनः । योष्माकः । आस्माकः ।

No. 1164.—WHEN THIS affix, viz. *khan* (No. 1163), is added, AND when *AN* is added, then YUSHMĀKA AND ASMĀKA are the substitutes of *yushmad* and *asmad*. Thus *yushmākīna* “belonging to you,” *asmākīna* “belonging to us,” (and so, too, with the affix *an*) *yushmāka* and *asmāka*.

तवकममकावेकवचने । ४ । ३ । ३ ।

एकार्थवाचिनोर्युष्मदस्मदोस्तवकममको स्तः खञि अणि च । तावकीनः । तावकः । मामकीनः । मामकः । हे तु ।

No. 1165.—In the room of *yushmad* and *asmad*, EXPRESSING ONE individual, there are TAVAKA AND MAMAKA, when the affix *khan* or *an* follows. Thus *tāvakīna* or *tāvaka* “belonging to thee,” *māmakīna* or *māmaka* “belonging to me.” But when the affix is *chha* (then the rule following applies).

प्रत्ययोत्तरपदयोश्च । ७ । २ । ६८ ।

मपर्यन्तयोरनयोरकार्यवाचिनोस्त्वमो स्तः प्रत्यये उत्तरपदे च परतः । त्वदीयः । मदीयः । त्वत्पुत्रः । मत्पुत्रः ।

No. 1166.—AND WHEN AN AFFIX follows, OR A WORD IN COMPOSITION, the *tva* and *ma* are put in the room of those two (viz. *yushmad* and *asmad*) as far as the *m* (i. e. in the room of *yushm* and *asm*), when they signify a single individual. Thus *tvadīya* "belonging to thee," *madīya* "belonging to me," *tvatputra* "thy son," *matputra* "my son."

मध्यान्मः । ४ । ३ । ८ ।

मध्यमः ।

No. 1167.—AFTER the word MADHYA "the middle," there is the affix MA. Thus *madhyama* "middlemost."

काशाढुञ् । ४ । ३ । ११ ।

कालिकम् । मासिकम् । सांवत्सरिकम् ।

No. 1168.—AFTER a word expressive of TIME, there is the affix THAṆE. Thus *kālika* (No. 1101) "temporal," *māsika* "monthly," *sāvatsarika* "annual."

चव्ययानां भमाचे टिलोपः । सायंप्रातिकः । पौनःपुनिकः ।

No. 1169.—"There is ELISION OF THE LAST VOWEL AND WHAT FOLLOWS IT OF INDECLINABLES, IF ONLY they be entitled to the name of BHA (No. 185)." Thus (from *prātar*) *śāyahprātika* "belonging to evening and morning," (and, from *punar*,) *paunahpuni-ka* "happening again and again."

प्रावृष शयः । ४ । ३ । १७ ।

प्रावृषेयः ।

No. 1170.—AFTER the word PRÁVṚISH "the rainy season," there is the affix ENYA. Thus *prāvṛishenya* "what belongs to the season of the rains."

सायंशिरंमालेप्रगेऽव्ययेभ्यश्चुलौ तुट् च । ४ । ३ । २३ ।

सायमित्यादिभ्यश्चतुर्भ्यांऽव्ययेभ्यश्च कालवाचिभ्यष्ट्युलो स्त-
स्तयोस्तुट् च । सायंतनम् । चिरंतनम् । प्राह्णे प्रगे अनयोरेदन्त-
त्वं निपात्यते । प्राह्णेतनम् । प्रगेतनम् । दोषातनम् ।

No. 1171.—AFTER the four, *sāyam* &c.—i. e. after *SĀYAM* "at eve," *CHIRAM* "for a long time," *PRĀHṆE* "in the forenoon," *PRAGE* "at dawn," AND after INDECLINABLES expressing time, there are the affixes *TYU* AND *TYUL*, AND their augment *TUṬ*. Thus, *sāyantana* (No. 836) "what is of the evening," *chirāntana* "lasting" or "delayed long." In the case of *prāhṇe* and *prage* the termination in *e* (in spite of No. 768) is anomalous; and we have *prāhṇetana* "what is of the forenoon," and *pragetana* "what is of the early morn." (As an example of the rule applied to an indeclinable expressing time, take) *doshātana* "belonging to the night."

तच्च जातः । ४ । ३ । २५ ।

सप्रमीसमर्थाज्जात इत्यर्थेऽणादयो घादयश्च स्युः । सुघ्ने जातः ।
सुघ्नः । उत्से जातः । श्रोत्सः । राष्ट्रं जातः । राष्ट्रियः । अवार-
पारे जातः । अवारपारीणः । इत्यादि ।

No. 1172.—Let there be the affixes *an* &c., and *gha* &c., in the sense of PRODUCED THEREIN, after what in the 7th case is in grammatical relation (as the locality). Thus *sraughna* "born in Srughna," *autsa* "born in Utsa," *rāshṭriya* "born in a country," *avārupārīṇa* (No. 1150) "born on this or the opposite bank :"—and so of others.

प्रावृषष्टप् । ४ । ३ । २६ ।

शय्यापवादः । प्रावृषिकः ।

No. 1173.—AFTER *PRĀVRISH* "the rainy season" let there be the affix *THAP* (when the sense is that of "produced in"). This debars *enya* (No. 1170).—Thus *prāvṛishika* (No. 1101) "produced in the rainy season."

प्रायभवः । ४ । ३ । ३८ ।

तपेत्येव । सुघ्रे प्रायेण बाहुल्येन भवति । सोघः ।

No. 1174.—[The affixes *an* &c. may come] when the sense is BEING MUCH—but only after that denoting “where.” Thus *sraughna* “what is much—i. e. what is abundant—in Srugghna.”

संभूयेते । ४ । ३ । ४१ ।

सुघ्रे संभवति । सोघः ।

No. 1175.—[The affixes *an* &c. may come] when the sense is ADAPTED. Thus *sraughna* “what is suited to the country of Srugghna.”

कोशाङ्ग । ४ । ३ । ४२ ।

कोयेयं वस्त्रम् ।

No. 1176.—AFTER the word *kośa* “cocoon of the silkworm,” let there be the affix *PHAN*. Thus *kaūśeya* “silken”—clothes.

तत्र भवः । ४ । ३ । ५३ ।

सोघः । चोत्सः । राष्ट्रियः ।

No. 1177.—[The affixes *an* &c. may come] when the sense is WHO STAYS THERE. Thus *sraughna* “who stays in Srugghna,” *autsa* “who stays in Utsa,” *rāshṭriya* “who stays in a kingdom.”

दिगादिभ्यो यत् । ४ । ३ । ५४ ।

दिष्यम् । धर्यम् ।

No. 1178.—AFTER the word *diś* &c., let there be the affix *YAT*. Thus *diśya* “lying in a particular tract or quarter,” *varjya* “belonging to a class.”

शरीरावयवाच्च । ४ । ३ । ५५ ।

दन्त्यम् । कण्ठ्यम् । अध्यात्मादेष्टुषिष्यते । अध्यात्मे भवमाध्यात्पिकम् ।

No. 1179.—AND AFTER what denotes A PART OF THE BODY (let there be the affix *yat*). Thus *dantya* “dental,” *kaṅṭhya* “guttural.”

It is wished (by Patañjali) that after the words *adhyātman* "a minister of soul" &c., there should be the affix *tham*. Thus *ādhyātmika* "relating to one of the ministers of soul" [as spoken of in the Sāākhya philosophy].

अनुश्रुतिदादीनां च । ७ । ३ । २० ।

एषामुभयपदवृद्धिर्जिति णिति किति च । आधिदेविकम् । आधिभौतिकम् । ऐहलौकिकम् । आकृतिगणोऽयम् ।

No. 1180.—AND, AFTER the words ANUŚATIKA "about a hundred" &c., when an affix with an indicatory *ñ* or *ṇ* or *k* comes, let a *vṛiddhi* be the substitute of the vowel in both members of the compound. Thus—in those terms of the Sāākhya—(from *adhiveva* "a presiding deity") *ādhidāivika* "dependent on a presiding deity," (from *adhibhūta* the province of an organ" *ādhibhautika* "having reference to the province of an organ," (from *ihaloka* "the world here") *aihalaukika* "relating to this world." This is a class of words (see No. 53) the fact of a word's belonging to which is known only from its form.

जिह्वामूलाङ्गुलेभ्यः । ४ । ३ । ६२ ।

जिह्वामूलीयम् । अङ्गुलीयम् ।

No. 1181.—AFTER the words JIHWĀMŪLA AND AṅGULI, let there be the affix CHHA. Thus *jihvāmūlyā* (No. 1086) "residing in the root of the tongue," *aṅgulyā* "residing in the fingers."

वर्गान्ताच्च । ४ । ३ । ६३ ।

कवर्गीयम् ।

No. 1182.—AND AFTER WHAT ENDS WITH VARGA (let there be the affix *chha*). Thus *kavargīyā* (No. 1086) "belonging to the class of *k*"—(i. e. a guttural letter—see No. 17).

तत आगतः । ४ । ३ । ७४ ।

सुघ्रादागतः । सोघ्रः ।

No. 1183.—[Let there be the affix *an* &c.] when the sense is WHAT HAS COME THENCE. Thus *sraughna* "what has come from *ṛughna*."

ठगायत्पानिभ्यः । ४ । ३ । ७५ ।

शुल्कशालाया चागतः शौल्कशालिन्ः ।

No. 1184.—AFTER words denoting SOURCES OF REVENUE, let there be the affix THAK. Thus *śaulkāśālikā* (No. 1101) "what is derived from the custom-house."

दिपादिनिसंबन्धेभ्यो वुञ् । ४ । ३ । ७७ ।

चोपाध्यायकः । पैतामहकः ।

No. 1185.—AFTER words relating to LEARNING AND family ORIGIN, let there be the affix VUN. Thus *auṣādhyāyaka* (No. 836) "derived from a spiritual teacher," *pitāmahaka* "derived from a grandfather."

देतुमनुष्येभ्योऽन्यतरस्यां रुप्यः । ४ । ३ । ८१ ।

सनादागतं समरुप्यम् । पक्षे गहादित्वाच्छः । समीयम् । देव-
दत्तरुप्यम् । देवदत्तम् ।

No. 1186.—AFTER words denoting CAUSES AND MEN (viewed as causes), there may be OPTIONALLY the affix RŪPYA. Thus *samarūpya* "what proceeds from a like cause." On the other alternative, there is after this word the affix *chha*, from No. 1162. Thus *samīya* (No. 1086). So, again, *devadattarūpya* or *daiivadatta* "what originates with Devadatta."

मयट् च । ४ । ३ । ८२ ।

सममयम् । देवदत्तमयम् ।

No. 1187.—AND (under the circumstances specified in No. 1186) there may be the affix MAYAṬ. Thus *samamaya* "consisting of the same," *devatattamaya* "in the form of Devadatta."

प्रभवति । ४ । ३ । ८३ ।

हिमवतः प्रभवति हिमवती गङ्गा ।

No. 1188.—The affixes an &c., may come when the sense is what TAKES ITS RISE. Thus *haimavati* "which takes its rise in the snowy range"—meaning the river Ganges.

तत्र चरति पयि दूतयोः । ४ । ३ । ८५ ।

सुघ्रं संगच्छति सोघ्रः । पन्था दूतो वा ।

No. 1189.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is WHAT GOES THERETO—PROVIDED THIS BE A ROAD OR A MESSENGER. Thus *sraughna* "that goes to Srughna"—i. e. the road to Srughna or a messenger to Srughna.

अभिनिष्क्रामति द्वारम् । ४ । ३ । ८६ ।

सुघ्रमभिनिष्क्रामति सोघ्रं कान्यकुब्जद्वारम् ।

No. 1190.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is THE GATE THAT FACES. Thus *sraughna* "which looks towards Srughna"—as one of the gates of Kányakubja does.

अधिष्ठत्य हते ग्रन्थे । ४ । ३ । ८७ ।

शारीरकमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः शारीरकीयः ।

No. 1191.—When the meaning is A BOOK MADE IN SUBSERVIENCE [to any subject, then the affixes *an* &c., may come after what denotes that subject]. Thus *śārīrākīya* "psychological"—meaning a book made with reference to the incorporate soul.

सोऽस्य निवासः । ४ । ३ । ८८ ।

सुघ्रो निवासोऽस्य सोघ्रः ।

No. 1192.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is that THIS IS HIS DWELLING-PLACE. Thus *sraughna* "an inhabitant of Srughna."

तेन प्रोक्तम् । ४ । ३ । १०१ ।

पाणिनिना प्रोक्तं पाणिनीयम् ।

No. 1193.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is what was enounced by him. Thus *pāṇinīya* "(the system of grammar) enounced by Pāpini."

तस्येदम् । ४ । ३ । १२० ।

उपगौरिदमोपगवम् ।

इति शेषिकाः ।

No. 1194.—[The affixes *an* &c., may come] when the meaning is that THIS is HIS. Thus *aupagava* "which belongs to Upagu."

So much for those affixes that convey the meanings referred to under No. 1149.

तस्य विकारः । ४ । ३ । १३४ ।

No. 1195.—[The affix *an* may come] when the meaning is A MODIFICATION or product THEREOF.

अश्मनो विकारे टिलोपः । अश्मनो विकार आश्मः ।
भास्मनः । मार्तिकः ।

No. 1196.—"There is ELISION OF THE LAST VOWEL WITH WHAT FOLLOWS IT OF the word *áśman* "a stone," WHEN the meaning is A PRODUCT thereof"—(No. 1195). Thus *áśma* "made of stone," [and then by No. 1195] *bhāsmāna* "made of ashes," *mārttika* "made of earth."

अवयवे च प्रायोषधिरुद्घेभ्यः । ४ । ३ । १३५ ।

चाट्टिकारे । मयूरस्यावयवो विकारो वा मयूरः । मोर्वम् । का-
रुं भस्म वा । ऐषलम् ।

No. 1197.—AND [the affix *an* &c., may come] AFTER a word denoting AN ANIMAL, AND a deciduous PLANT, AND a TREE, WHEN the meaning is A PART. By the "and" it is meant that the sense may be also a product—(No. 1195). Thus *mávyúra* "being part of a peacock" or "made of a peacock" [—as a fan made of its feathers], *maurva* "of the *Sansevieria seylanica*"—the stalk or the ashes,—*paippala* "of the Pípal-tree."

मयचेतयोर्भाषायामभक्षाच्छादनयोः । ४ । ३ । १३६ ।

प्रकृतिमाशान्मयद्वा स्याट्टिकारावयवयोः । अश्ममयम् । आश्मनम् ।
अमचेत्यादि किम् । मोद्गः सुपः । कार्पासमाच्छादनम् ।

No. 1198.—IN SECULAR LANGUAGE let the affix *MAYAT* come OPTIONALLY after any primitive IN THOSE TWO meanings—viz. product (No. 1195) and part (No. 1197), WHEN NEITHER FOOD NOR CLOTHING is spoken of. Thus *áśmamaya* or (by No. 1098) *áśma-*

na "made of stone." Why do we say "when neither food nor clothing is spoken of"? Witness *maudga* "made of kidney-beans"—as soup—[where the affix is *añ*—not *mayaḥ*]; and *kārpāsa* "made of cotton"—as clothing.

नित्यं वृद्धशरादिभ्यः । ४ । ३ । १४४ ।

आम्रमयम् ।

No. 1199.—[The affixing of *mayaḥ*, which is optional in the case of the words specified in No. 1198, takes place] INVARIABLY AFTER WORDS THAT HAVE VRIDDHI IN THE FIRST SYLLABLE (No. 1158), AND after the words ŚARA "a reed" &c. Thus *āmramaya* "consisting of mango-trees."

गोश्व पुरीषे । ४ । ३ । १४५ ।

गोमयम् ।

No. 1200.—AND [there is the affix *mayaḥ*] AFTER the word GO "a cow," IN THE SENSE OF its DUNG. Thus *gomaya* "cow-dung."

गोपयसौर्यत् । ४ । ३ । १६० ।

गव्यम् । पयस्यम् ।

इति प्राग्दीव्यतीयाः ॥

No. 1201.—AFTER the words GO "a cow" AND PAYAS "milk," let there be the affix YAT. Thus *gavya* (No. 31) "being part of a cow," *payasya* "made of milk."

So much for the affixes that convey the meanings referred to under No. 1068.

प्राग्वद्वृत्तेषुक् । ४ । ४ । १ ।

तद्वृद्धतीत्यतः प्राक् ठगधिक्रियते ।

No. 1202.—[In each aphorism] from this one FORWARD TO No. 1218, the affix THAK bears rule.

तेन दीव्यति खनति जयति जितम् । ४ । ४ । २ ।

अक्षेर्दीव्यति खनति जयति जितं वा आक्षिक्म् ।

No. 1203.—[Let there be the affix *ṭhak*, No. 1202] when the sense is WHO PLAYS, DIGS, CONQUERS, or IS CONQUERED THEREWITH.

Thus *āśhika* (No. 1101) "a dicer"—i. e. who plays, conquers, or is conquered, with dice—[and so, from a word signifying an instrument for digging, may be formed what will signify "who digs therewith"].

संज्ञतम् । ४ । ४ । ३ ।

दध्ना संज्ञतं दाधिकम् । मारिचिकम् ।

No. 1204.—[So, too—No. 1202—when the sense is what is COMPOSED thereof. Thus *dādika* "made of curds," *mārichika* "made of pepper."

तरति । ४ । ४ । ५ ।

उडुपेन तरति । चोडुपिकः ।

No. 1205.—[So, too—No. 1202—] when the sense is WHO CROSSES therewith. Thus *auḍupika* "who crosses by means of a raft."

चरति । ४ । ४ । ८ ।

हस्तिना चरति हस्तिकः । दध्ना चरति दाधिकः ।

No. 1206.—[So, too—No. 1202—when the sense is WHO GOES ON by means thereof. Thus *hastika* "who travels by an elephant," *dādika* "who gets on with [—being fed on—] curds."

संसृष्टे । ४ । ४ । २२ ।

दध्ना संसृष्टं दाधिकम् ।

No. 1207.—[So, too—No. 1202—] when the sense is SMEARED therewith. Thus *dādika* "smeared with curds."

उद्धति । ४ । ४ । ३२ ।

बदराण्युद्धति बादरिकः ।

No. 1208.—[So, too—No. 1202—] when we speak of him WHO CLEANS. Thus *bādarika* "who picks up jujubes."

रक्षति । ४ । ४ । ३३ ।

समाखं रक्षति यामाखिकः ।

No. 1209.—[So, too—No. 1202—] when we speak of him WHO AIDS. Thus *sámájika* "who aids an assembly"—as a spectator—[—as the French say—"qui assiste à"].

शब्ददुर्दुरं करोति । ४ । ४ । ३४ ।

शब्दं करोति शाब्दिकः । दुर्दुरं करोति दादुरिकः ।

No. 1210.—[So, too—there is the affix *ṣak* as directed in No. 1202, after the words *śabda* "sound" and *dardura* "croaking,"] when we speak of WHAT MAKES A SOUND OR A CROAKING. Thus *śabdika* "what makes a sound," *dárdurika* "what makes a croaking."

धर्मं चरति । ४ । ४ । ४१ ।

धार्मिकः ।

No. 1211.—[So, too, there is the affix *ṣak* after the word *dharma* "duty"] when we speak of him WHO PRACTISES duty. Thus *dhārmika* "dutiful."

अधर्माच्चेति अतुष्यम् । अधार्मिकः ।

No. 1212.—"IT SHOULD BE STATED THAT the affix (No. 1211) comes ALSO AFTER the word ADHARMA." Thus *adharmaṣika* "undutiful."

शिल्पम् । ४ । ४ । ५५ ।

मृदङ्गशब्दनं शिल्पमस्य मार्दङ्गिकः ।

No. 1213.—[So, too—No. 1202—] when we speak of one whose ART is related thereto. Thus *mārdāṅgika* "a drummer"—whose calling is to sound the drum.

प्रहरणम् । ४ । ४ । ५७ ।

असिः प्रहरणमस्य आसिकः । धानुष्कः ।

No. 1214.—[So, too—No. 1202—] when we speak of one whose WEAPON it is. Thus *āsika* "a swordsman," *dhanuṣika* "a bowman."

शीलम् । ४ । ४ । ६१ ।

अपूपभक्ष्यं शीलमस्य आपूपिकः ।

No. 1215.—[So, too—No. 1202—] when we speak of one whose **HABIT** is related thereto. Thus *āpīpika* "one whose habit is to eat cakes."

निपटे वसति । ४ । ४ । ७३ ।

नेत्रटिको भिक्षुः ।

इति ठगधिकारः ।

No. 1216.—[So, too—No. 1202—] *that* comes after the word *naikāṣa* "neighbouring" when we speak of one **WHO DWELLS NEAR**. Thus *naikāṣika* "living near"—for example, a beggar.

So much for the rules in which the affix *that* is understood.

प्रान्धिताद्यत् । ४ । ४ । ७५ ।

तस्मै हितमित्यतः प्राग्यदधिक्रियते ।

No. 1217.—[In each aphorism] from this one **FORWARD TO** No. 1226, the affix **YAT** bears rule.

तद्वदति रययुगमासङ्गम् । ४ । ४ । ७६ ।

रथं वहति रथ्यः । युग्यः । प्रासङ्ग्यः ।

No. 1218.—[Let there be the affix *yat*—No. 1217—] when we speak of **WHAT BEARS IT**—the thing borne being **A CAR, a YOKE, OR a BREAK**. Thus *rathya* "a carriage-horse," *yugya* "bearing the yoke," *prāsaṅgya* "being trained in a break."

धुरो यदुयो । ४ । ४ । ७७ ।

धुर्यः । धोरेयः ।

No. 1219.—**AFTER DHUR** "a load," let there be **YAT OR PHAK**. Thus *dhurya* or *dhaurya* (No. 1086) "a beast of burden."

नौवयोधर्मविषमूढमूढसीतातृणाभ्यस्तायंतुच्यप्राप्य -
वध्यानायसमसमितसमितेप । ४ । ४ । ८१ ।

नावा तायं नाव्यं जसम् । वयसा तुण्यो वयस्यः । धर्मेष प्राप्यं धर्म्यम् । विषेष वध्यः विध्यः । मूढेन आनाप्यं मूढ्यम् । मूढेन जसो मूढ्यः । सीताया समितं सीत्यं सेत्सु । तुणया समितं तुण्यम् ।

No. 1220.—[Let *yat* come] AFTER the words NAU "a boat," VAYAS "age," DHARMA "merit," VISHA "poison," MÚLA "a root" MÚLA "something bought," SÍTÁ "a furrow," AND TULÁ "a balance," when the senses of the derivatives, respectively, are "TO BE CROSSED," "LIKE," "ATTAINABLE," "TO BE PUT TO DEATH," "TO BE BENT DOWN," "EQUIVALENT TO," "MEASURED OUT," AND "EQUALLY MEASURED." Thus *návya* "that can be crossed by a boat—water," *vayasya* "one of like age," *dharmya* (No. 260) "attainable through merit," *vishya* "to be put to death by poison," *múlya* "to be bent down from the root," *múlya* "the price equivalent to something bought," *sítya* (No. 260) "measured out by furrows"—a field (ploughed), *tulya* "meted by a balance so as to be equal (to something else)."

तच साधुः । ४ । ४ । ६८ ।

सामसु साधुः सामन्यः । कर्मण्यः । शरण्यः ।

No. 1221.—[Let there be *yat*] when the sense is who is EXCELLENT IN REGARD THERETO. Thus *sámanya* "conversant with the Sáma-Veda," *karmunya* "fit for any act," *śaranya* "good for refuge."

सभाया यः । ४ । ४ । १०५ ।

सभ्यः ।

इति यतोऽवधिः ॥

No. 1222.—AFTER the word SABHÁ "an assembly," let there be the affix YAT. Thus *sabhyas* (No. 260) "an assessor."

So much for the application of the affix *yat* (No. 1217).

प्राङ्गीताप्ः । ५ । १ । १ ।

तेन क्रीतमित्यतः प्राङ् छोऽधिक्रियते ।

No. 1223.—[In each aphorism] from this one FORWARD TO No. 1231, the affix CHHA bears rule.

उगवादिभ्यो यत् । ५ । १ । २ ।

उवर्णान्ताद्गवादिभ्यश्च यत् । ह्रस्यापवादः । शङ्ख्यं दास् ।
गव्यम् ।

No. 1224.—AFTER what ends in U or ॠ, AND after the words GO & C., let there be the affix YAT. This debars *chha* (No. 1223). Thus *śarkāvya* (No. 1078) "fit for a stake"—wood, *gavya* "suitable for cows."

नाभि नमं च । नभ्योऽचः । नभ्यमञ्जनम् ।

No. 1225.—"AND NABHA substituted FOR NĀBHI "the nave of a wheel" (should be mentioned under No. 1224). Thus *nabhya* "suitable for the nave of a wheel"—as the axle, or the grease for greasing it.

तदौ हितम् । ५ । १ । ५ ।

वत्सेभ्यो हितो वत्सीयो गोधुक् ।

No. 1226.—[Let there be *chhu*] when we speak of what is SUITABLE FOR THAT. Thus *vatsīyas* "w.h.o is fit for (having the charge of) calves"—as a cow-milker.

शरीरावयवाद्यत् । ५ । १ । ६ ।

दन्त्यम् । कण्ठ्यम् । नस्यम् ।

No. 1227.—AFTER a word denoting A PART OF THE BODY, let there be the affix YAT. Thus *dantya* "suitable for the teeth," *kaṇṭhya* "suitable for the throat," *nasya* "suitable for the nose."

आत्मन्विश्वजनभोगोत्तरपदात् खः । ५ । १ । ६ ।

No. 1228.—AFTER the words ĀTMAN, VIŚWAJANA, AND after BHOGA as the FINAL TERM in a compound, let there be the affix KHA.

आत्माभ्वानौ खे । ६ । ४ । १ । ६ ।

यतो खे प्रकृत्या स्तः । आत्मने हितमात्मनीमम् । विश्वजनीमम् ।
मातृमेगीषः ।

इति ह्यतोः पूर्वोऽवधिः ॥

No. 1229.—These two words **ÁTMAN** "soul" AND **ADHWAN** "a road," WHEN the affix **KHA** FOLLOWS, remain in their primitive form. Thus *átmanīna* (Nos. 1223 and 1086) "suitable for one's self," *viśvujāna* "suitable for all men," *mātrībhogīna* "fit to be possessed by the mother."

Here the extent of the [application of the] affixes **chha** (No. 1223) and **yat** (No. 1217) is completed.

प्राग्वतेषुञ् । ५ । १ । १८ ।

तेन तुल्यमित्यतः प्राक् ठञ् ि ज्ञयते ।

No. 1230.—[In each aphorism] from this one FORWARD TO No. 1237, the affix **ṬHAN** bears rule.

तेन द्योतम् । ५ । १ । ३७ ।

सप्रत्या क्रीतं सप्रतिकम् । प्रास्थिकम् ।

No. 1231.—[Let there be the affix *ṭhan*—No. 1230—] when we speak of what is **BOUGHT THEREWITH**. Thus *sáptatīka* (Nos. 260 and 1101) "bought with seventy," *prásthīka* "bought for a *prastha* " [—i. e. for that measure of grain or the like].

तस्येश्वरः । ५ । १ । ४२ ।

सर्वभूमिपृथिवीभ्यामणजे स्तः । अनुशक्तिकादीनां च । सर्वभूमे-
रीश्वरः सार्वभौमः । पार्थिवः ।

No. 1232.—When we speak of **THE LORD THEREOF**, the affixes **an** and **añ**, respectively, come after the words *survabhūmi* "the whole earth," and *prithivī* "the earth." In accordance with No. 1180 [a *vridhhi* being the substitute of the vowel in both members of the compound] we have *sárvabhauma* (No. 1232) "the lord of the whole earth," *párvhiva* "a lord of the earth."

पङ्क्तिविंशतित्रिंशच्चत्वारिंशत्पञ्चाशत्षष्टिसप्तत्यशीति-
नवतिशतम् । ५ । १ । ५६ ।

एते ह्युठशब्दा निपात्यन्ते ।

No. 1233.—The following words, the sense of which has no relation to their etymology, are anomalous—viz. **PAÑKTI** "a line,"

VIŚŚATI "twenty," TRINŚAT "thirty," CHATWÁRIŚŚAT "forty," PAÑ-
CHÁŚAT "fifty," SHASHṬĪ "sixty," SAPTATI "seventy," AŚṬĪ
"eighty," NAVATI "ninety," AND ŚATA "a hundred."

तदर्पति। ५। १। ६३।

श्वेतच्छपनर्पति श्वेतच्छपिः ।

No. 1234.—[There may be *shan*—as in No. 1231] when we speak of one who **DESERVES THAT**. Thus *śvaitachchhatrika* "who deserves a white umbrella."

दण्डादिभ्यो यः। ५। १। ६६।

भ्यो यः । दण्डमर्हति दण्डः । अर्घ्यः । वध्यः ।

No. 1235.—**AFTER** the word *DAṆḌA* "a fine" &c. let there be the affix *YA*. Thus *daṇḍya* "deserving to be fined," *arghya* "deserving worship," *vadya* "deserving to be killed."

तेन निर्णतम्। ५। १। ७६।

ब्रह्मनिर्वृत्तमाह्निकम् ।

इति ठञोऽवधिः ॥

No. 1236.—[There may be *shan*—as in No. 1231—] when we speak of what is **ACCOMPLISHED BY MEANS THEREOF**. Thus *ahnikā* "to be accomplished in a day"—(a certain portion of reading).

Thus far is the extent of the affix *shan* (No. 1230).

तेन तुल्यं क्रिया चेदतिः। ५। १। ११५।

ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवदधीते । क्रिया चेत् किम् । गुणतुल्ये मा
मूत् । पुत्रेण तुल्यः स्थूलः ।

No. 1237.—Let the affix *VATI* be added, when we speak of what is **LIKE THERETO—PROVIDED** [the likeness have reference to] an **ACTION**. Thus *brāhmunavad* (No. 399) *ahnikā* "he studies like a Brāhman." Why do we say "provided the likeness have reference to an action?" Because this does not apply when the likeness has reference to a quality:—thus *putraḥ a tulyak sthūlah* "large like (i. e. as large as) the son."

तच तस्येव । ५ । १ । ११६ ।

मथुरायामिव मथुरावत् सूत्रे प्राकारः । चेषस्येव चेषवन्मेषस्य गावः ।

No. 1238.—[The affix *vati* may be employed—as in No. 1237 when we speak of something as being] LIKE what is THERE IN OR THEREOF. Thus *mathurávat* “like that in Mathurá”—speaking of the rampart of Srughna; *chaitravat* “like those of Chaitra”—speaking of Maitra’s cowa.

तस्य भावस्त्वतलौ । ५ । १ । ११६ ।

प्रकृतिजन्यबोधे प्रकारो भावः । गोभावे गोत्वम् । त्वानं क्रीबम् ।

No. 1239.—Let the affixes TWA AND TAL come [after a word denoting anything] when we speak of THE NATURE (or genus) THEREOF. By “nature” we mean that which differences [from knowledge in general] the knowledge produced by [what is denoted by] the primitive. Thus *gotwa* “the nature of a cow” [—this being that which renders special the knowledge produced by the consideration of a cow, or which renders the knowledge different from the knowledge produced by the consideration of anything else than a cow]. What ends in *twa* is neuter.

आ च त्वात् । ५ । १ । १२० ।

ब्रह्मणस्त्व इत्यतः प्राक् त्वतलावधिक्रियेते । अपवादेः सह समावेशार्थमिदम् । चकारो नञ्स्त्रञ्भ्यामपि समावेशार्थः । स्त्रिया भावः स्त्रेणम् । स्त्रीत्वम् । स्त्रीता । पौंस्त्रम् । पुंस्त्वम् । पुंस्ता ।

No. 1240.—AND [in each aphorism] from this one forward AS FAR AS the aphorism V. 1. 136, the affixes TWA and tal bear rule. This rule is intended to secure admission [for these two affixes] notwithstanding bars [in the shape of subsequent aphorisms directing the employment of other affixes]. The word “and” [in the aphorism] is intended to secure their admission notwithstanding the affixes *nan* and *snan* [see No. 1079]. Thus “the nature of a female” may be expressed by either *struina* (No. 1076 or *stríwa*, or *strítá*, and “the nature of a male” by *pauisna*, or *púistwa*, or *púistá*.

पृष्वादिभ्य इमनिष्वा । ५ । १ । १२२ ।

वायचनमपादिसमावेशार्थम् ।

No. 1241.—AFTER the words PRITHU "large" &c., there is OPTIONALLY the affix IMANICH. The expression "optionally" is employed with the intention of securing admission for the affixes एण् &c.

र एतो इष्वादेशेषोः । ६ । ४ । १६१ ।

इष्टुमेयसु ।

No. 1242.—Let RA be the substitute of RI, PRECEDED BY A CONSONANT and NOT LONG BY POSITION (No. 483).

टेः । ६ । ४ । १५५ ।

टेलोप इष्टुमेयसु । पृथुमृदुमृगकृशदृढपरिवृठानामेष रत्वम् ।
पृथोर्भावः प्रथिमा । पार्थवम् । सदिमा । मार्दवम् ।

No. 1243.—Let there be elision OF THE LAST-VOWEL WITH WHAT FOLLOWS IT, when the affixes ishthun (No. 1306), iman (No. 1241) and tyasun (No. 1310) follow. The change to ra (directed by No. 1242) belongs only to the words prithu "large," mridu "soft," bhṛīṣa "much," kṛīṣa "thin," dṛiṣṭha "strong," and parivṛiṣṭha "a superior." Thus prathiman (Nos. 1241 and 1243) or pāṛthava "greatness," mṛadiman or mārḍava "softness."

वर्णदृढादिभ्यः श्यञ् च । ५ । १ । १२३ ।

वादिमनिच् । शोण्यम् । शुक्लिमा । दाढ्यम् । द्रढिमा ।

No. 1244.—AND the affix SHYAN may come AFTER words denoting COLOURS, AND after the words DRIDHA "strong" &c. By the "and" it is meant that the affix imanich (No. 1241) may be employed. Thus śauklya or śukliman "whiteness," dāṛḍhya or dṛaḍhiman (No. 1242) "firmness."

गुणवचनब्राह्मणादिभ्यः कर्मणि च । ५ । १ । १२४ ।

बाह्यावे । जडस्य भावः कर्म वा चाढ्यम् । मोढ्यम् । ब्राह्मण्यम् ।
चाकृत्तिगबोऽयम् ।

No. 1245.—AND WHEN ACTIONS ARE SPOKEN OF [*śhyatī* may come] AFTER words EXPRESSIVE OF QUALITIES, AND after the words BRÁHMAṆA &c. By the “and” it is meant that this affix may be employed when the *nature* (No. 1239) is spoken of. Thus *jáḥya* or *maudhya* “the nature or the conduct of an idiot,” *bráhmaṇya* “the nature or the conduct of a Bráhman.” This class of words (“*bráhmaṇa* &c.”) is one the fact of a word’s belonging to which is known only from the forms [met with in writers of authority—see No. 53].

सख्युयः । ५ । १ । १ । २६ ।
सख्यम् ।

No. 1246.—AFTER the word SAKHI “a friend” there may be the affix Y. Thus *sukhya* “friendship.”

कपिन्नात्योर्ढक् । ५ । १ । १२७ ।
कापेयम् । ज्ञातेयम् ।

No. 1247.—AFTER the words KAPI “a monkey” AND JŪATI “a kinsman” there may be the affix PHAK. Thus *kápeya* (Nos. 1086 and 1073) “the nature or conduct of a monkey,” *jñáteya* “affinity.”

पत्यन्तपुरोहितादिभ्यो यक् । ५ । १ । १२८ ।
सेनापत्यम् । पुरोहित्यम् ।

इति नञ्ज्ञोरधिकारः ।

No. 1248.—AFTER words ENDING IN PATI, AND after the word PUROHITA “a priest” &c., there may be the affix YAK. Thus *sainápatya* “the duty of a general,” *paurohitya* “the office of a priest.”

So much for the province of the affixes *nanē* and *snanē* (No. 1077).

धान्यानां भवने ष्टे च खञ् । ५ । २ । १ ।
मुद्गानां भवनं ष्टे च मोद्गीनम् ।

No. 1249.—WHEN we speak of a PLACE FOR GRAIN, OR a FIELD of it, there may be the affix KHANĒ. Thus *maudgīna* (No. 1086)

“fit for kidney-beans”—meaning a place for storing them or field for growing them.

द्वीहिषाल्योर्ढक् । ५ । २ । २ ।

द्वेदेयम् । शालेयम् ।

No. 1250.—(In the senses specified in No. 1249) the affix **DHAK** may come after the words **VRÍHI** AND **ŚÁLI** “rice.” Thus *vraihēya* or *śáleya* “fit for rice”—a field.

रैयंगवीनं संघायाम् । ५ । २ । २३ ।

भवनीते निपातितोऽयम् ।

No. 1251.—The word **HAIYAṄGAVÍNA**—an **APPELLATIVE** signifying “fresh butter”—is anomalous.

तदस्य संघातं तारकादिभ्य इतच् । ५ । २ । ३६ ।

तारकाः संघाता अस्य तारकितं ममः । पण्डितः । चाकृति-
गयोऽम् ।

No. 1252.—The affix **ITACH** may come **AFTER** the words **TÁRAKA** “a star” &c., when we speak of **THAT WHEREOF THIS IS OBSERVED**. Thus *tárakita* “starry”—[speaking of the sky, the stars of which are observed], *paṇḍita* “learned”—[in whom *paṇḍi* learning” is observed].

This class of words (“*táraka* &c.”) is one the fact of a word’s belonging to which is known only from the forms [met with in writers of authority—see No. 53].

प्रमाणे द्वयसज्जदघ्नमाचचः । ५ । २ । ३७ ।

ऊह प्रमाणमस्य ऊहद्वयसम् । ऊहदघ्नम् । ऊहमाचम् ।

No. 1253.—**WHEN** we speak of something as being of a certain **MEASURE**, the affixes **DWAYASACH**, **DAGHNACH** AND **MÁTRACH** [may come after that to which we remark its equality]. Thus *śrud-woyasa*, or *śrudaghna*, or *śrumátra*, “as high as the thigh.

यत्तदेतैभ्यः परिमाणे वतुप । ५ । २ । ३८ ।

यत् परिमाणमस्य यावान् । तावान् । एतावान् ।

No. 1254.—WHEN we speak of MEASURE, let the affix VATUP come AFTER the pronouns YAD, TAD, AND ETAD. Thus *yávat* (No. 377) "as much as"—(i. e. "the measure thereof being that which"—), *távat* "so much," *etávat* "thus much."

संख्याया अत्रवयवे तयप् । ५ । २ । ४२ ।

पञ्चावयवा अस्य पञ्चतयम् ।

No. 1255.—The affix TAYAP may come AFTER a NUMERAL WHEN [we speak of something as having that number of] PARTS. Thus *pañchataya* "having five parts."

द्विचिभ्यां तयस्यायज्वा । ५ । २ । ४३ ।

द्वयम् । द्वितयम् । त्रयम् । त्रितयम् ।

No. 1256.—The affix AYACH is OPTIONALLY the substitute OF TAYA (No. 1255) AFTER DWI "two" and TRI "three." Thus *dwaya* or *dwitaya* "a couple," *traya* or *tritaya* "a triad."

उभादुदात्तो नित्यम् । ५ । २ । ४४ ।

उभयम् ।

No. 1257.—AFTER the word UBHA "both," the affix *ayach*, ACUTELY ACCENTED, shall ALWAYS be employed (and never *tayap*—No. 1256). Thus *ubhaya* "the set of both."

तस्य पूरणे डट् । ५ । २ । ४८ ।

एकादशानां पूरणे एकादशः ।

No. 1258.—Let DAT be the affix WHEN we speak of the COMPLETER THEREOF. Thus *ekādāśa* "the eleventh"—(i. e. the one which, added to ten, completes the eleven).

नान्तादसंख्यादेर्मट् । ५ । २ । ४९ ।

महागमः । पञ्चानां पूरणः पञ्चमः । नान्तात् क्रिम् । विंशः ।

No. 1259.—Let MAT be the augment [of the affix *dat*—No. 1258—] AFTER WHAT numeral ENDS WITH the letter N AND IS NOT PRECEDED BY another NUMERAL [i. e. not being at the end of

a compound numeral such as *trayodāśan* "thirteen". Thus *pañcama* "the fifth" [the completer of the five]. Why do we say "ends with the letter ण?" Witness *viñśa* (No. 1260) "the twentieth."

ति विंशतेर्दिति । ६ । ४ । १४२ ।

विंशतेर्भस्य तिगञ्स्य लोपो ङिति परे । विंगः । असंख्यादेः
किम् । एकादशः ।

No. 1260.—Let there be elision of the syllable TI of the word *viñśati* "twenty," being a *bha* (No. 185), WHEN an affix WITH an INDICATORY P FOLLOWS. Thus *viñśa* (No. 1258) "the twentieth." Why do we say (in No. 1259) "not preceded by another numeral?" Witness *ekādāśa* "the eleventh"—[from *ekādāśan* "eleven"].

षट्कतिकतिपयचतुरां युक् । ५ । २ । ५१ ।

ङटि । षण्णां पूरयः षष्ठः । कतिथः । कतिपयगञ्स्यात् एष
ब्द । कतिपययः । चतुर्थेः ।

No. 1261.—When *ṣaṣ* (No. 1258) follows, let THUK be the augment OF the words SHASH "six," KATI "how many?", KATIPAYA "several," AND CHATUR "four." Thus *shashṭha* "the sixth" [the completer of the six—]; *katitha* "the which in order?" i. e. the first, second, or what? The word *katipaya* [though not a numeral and hence not falling under No. 1258] takes the affix *ṣaṣ* in consequence of this rule [which directs that this affix following that word shall receive an augment]. Thus *katipayatha* "the one in order after several"—[i. e. the one in order after the second, third, or the like indefinitely—]; *chaturtha* "the fourth."

द्वेस्तीयः । ५ । २ । ५४ ।

द्वोऽपवादः । द्वयोः पूरवो द्वितीयः ।

No. 1262.—AFTER the word DWI "two" let the affix be TĪYA. This debars *ṣaṣ* (No. 1258). Thus *dwitīya* "the second"—that which completes the two.

वेः संप्रसारणं च । ५ । २ । ५५ ।

तृतीयः ।

No. 1263.—AND AFTER the word TRI “three” [let there be *tīya*—No. 1254—] AND let a VOWEL be substituted for the semi-vowel—[i. e. let there be the vowel *ri* in the room of the *r*]. Thus *trītiya* (No. 283) “the third.”

श्रोत्रियंश्छन्दोऽधीते । ५ । २ । ८४ ।

श्रोत्रियः । वेत्यनुवृतेश्छान्दसः ।

No. 1264.—The word ŚROTRIYAN is anomalously employed to denote one WHO HAS STUDIED THE CHHANDAS—i. e. the Scriptures. Thus (the final *n* being indicatory) *śrotriya* “a Brāhman learned in the Vedas.” As the word “optionally” is supplied [from V. 2. 77.] we may also have *chhāndasa* in the same sense.

पूर्वादिनिः । ५ । २ । ८६ ।

पूर्वं ज्ञातमनेन पूर्वी ।

No. 1265.—The affix INI may come AFTER the word PŪVA “former,” when we speak of one by whom something was formerly known (or the like). Thus *pūrvin* “by whom something was formerly known (or the like).”

सपूर्वाच्च । ५ । २ । ८७ ।

कृतपूर्वी ।

No. 1266.—AND [the affix *ini*—No. 1265—] may come AFTER the word PŪVA WITH some [related word prefixed]. Thus *kṛitapūrvin* “who formerly made.”

इष्टादिभ्यश्च । ५ । २ । ८८ ।

इष्टमनेन इष्टी । अधीती ।

No. 1267.—AND [the affix *ini*—No. 1265—] may come AFTER the words ISHTA “wished” &c. Thus *ishṭin* “who wished,” *adhītin* “who studied.”

तदस्यास्यस्मिन्निति मतुप् । ५ । २ । ९४ ।

गावोऽस्यास्मिन् वा सन्ति गोमान् ।

No. 1268.—The affix **MATUP** may come after a word denoting anything, when we speak of one **WHOSE IT IS**, or **IN WHOM IT IS**. Thus *gomat* "who has cows" [as a man], or "in which there are cows" [as a pasture].

तपो मत्वर्थे । १ । ४ । १६ ।

तान्तसान्तो मसंज्ञो स्तो मत्वर्थे प्रत्यये । संप्रसारणम् । विदुष्मान् ।

No. 1269.—Words **ENDING IN T** AND words ending in **s** are called *bha*, **WHEN** an affix **WITH FORCE OF MATUP** (No. 1268) **FOLLOWS**. [Thus, in the example following, by No. 382, which applies, in virtue of the word's being a *bha*], a vowel is substituted for the semi-vowel [of the word *viduṣas* "a sage"] and we have *viduṣmat* "where there are sages."

गुणवचनेभ्यो मत्तुपो लुगिष्ठः । शुक्रो गुणोऽस्यास्तीति शुक्रः
षट् । कृष्णः ।

No. 1270.—"The **ELISION** (*lut*) OF **MATUP** IS WISHED [by *Patañjali*] **AFTER WORDS DENOTING QUALITIES** [when we speak of one who possesses the quality]." Thus *śukla* "in which there is the quality of white"—as (white) cloth, *kṛṣṇa* "in which there is the quality of black."

प्रायिस्थादातो लजन्थतरस्याम् । ५ । २ । ६६ ।

ब्रह्मलः । ब्रह्मवान् । प्रायिस्थात् किम् । शिखावान् दीपः ।
प्राय्यङ्गदेश । नेह । मेघावान् ।

No. 1271.—The affix **LACH** [with the force of *matup*—No. 1268—] may **OPTIONALLY** come **AFTER** a word **ENDING IN long á** and denoting something **THAT EXISTS** (as a member thereof) **IN a LIVING BEING**. Thus *chūḍāla* or *chūḍāvāt* (No. 1245) "crested." Why do we say "that exists in a living being"? Witness *tikhāvāt* "crested"—when it means "a lamp" [with its crest of flame]. As the affix *lach* can be employed only after what denotes "a member or limb" of a living being, it cannot be employed in the following case—*viz.*—*medhāvāt* "possessing intelligence."

द्योमादिपामादिपिच्छादिभ्यः शनेल्लघः । ५ । २ । १०० ।

लोमादिभ्यः शः । लोमशः । लोमवान् । पामादिभ्यो नः । पामनः ।

No. 1272.—AFTER the words LOMAN "hair of the body" &c., PÁMAN "cutaneous eruption" &c., AND PICHCHHÁ "rice-water" &c., there may be the affixes ŚA, AN, AND ILACH. Thus—the affix śa being placed after *loman* &c., we may have *lomas* (No. 200) or (by No. 1268) *lomavut* "hairy;" and the affix *na* being placed after *páman* &c., we may have *pámanu* "scabby."

अङ्गात् कल्याणे । अङ्गना ।

No. 1273.—"[And the affix *na*—No. 1272—may come] AFTER the word AŅGA 'the body,'—WHEN we speak of those whose persons are BEAUTIFUL." Thus *aᅅganá* (No. 1341) "a woman."

लक्ष्म्या अक्षु । लक्ष्मणः । पिच्छादिभ्य इलच् । पिच्छिलः ।
पिच्छवान् ।

No. 1274.—"Short A may be the substitute of the word LAKSHMI 'prosperity,' AND [there is the affix *na*]." Thus *lakᅅmᅅna* "prosperous."

The affix *ilach* [as stated in No. 1272] being optional after *pichchhá* &c., we may have *pichchhila* or *pichchhavat* "broth of rice-water."

दन्त उन्नत उरच् । ५ । २ । १०६ ।

उन्नता दन्ता अस्य दन्तुरः ।

No. 1275.—The affix URACH may come AFTER the word DANTA "a tooth," WHEN PROMINENT teeth are connoted. Thus *dantura* "who possesses prominent teeth."

केशाद्दोऽन्यतरस्याम् । ५ । २ । १०६ ।

केशवः । केशवान् ।

No. 1276.—AFTER the word KEŚA "hair" the affix VA may OPTIONALLY come. Thus *keśava* or *keśavat* "possessing [a fine head of] hair."

अन्येभ्योऽपि दृश्यते । मणिवः ।

No. 1277.—“[This affix—*va*—No. 1276]—IS SEEN AFTER OTHER WORDS ALSO.” Thus *maniva* “possessing a gem”—[one of the serpents of Pátāla].

अर्णवो लोपश्च । अर्णवः ।

No. 1278.—“[The affix *va*—No. 1276—may come] AFTER the word *ARNAS* ‘water,’ AND then there is ELISION of the final *a*.” Thus *arnava* “the ocean.”

अत इनिठनौ । ५ । २ । ११५ ।
दयद्यौ । दयिद्वकः ।

No. 1279.—AFTER words ending in short *A* there may be the affixes *INI* AND *THAN* [with the force of *matup*—No. 1268—]. Thus *ḥanḍin* or *ḥanḍita* (No. 1101) “having a staff.”

ब्रीह्यादिभ्यश्च । ५ । २ । ११६ ।
ब्रीह्यौ । ब्रीहिकः ।

No. 1280.—AND [the affixes mentioned in No. 1279 may come] AFTER the words *VRĪHI* “rice” &c. Thus *vrīhin* or *vrīhika* “having or bearing rice.”

अस्त्रायामेधास्त्रयो विनिः । ५ । २ । १२१ ।
यशस्वी । यशस्वान् । मायावी । मेधावी । सखी ।

No. 1281.—AFTER words ending in *AS*, AND after *MĀYĀ* “illusion,” AND *MEDHĀ* “intelligence,” AND *SRAJ* “a garland,” there may be the affix *VINL*. Thus *yataśvin* or *yataśvat* (No. 1268) “famous,” *madyāvin* “illusive,” *medhāvin* “intelligent,” *srajaśvin* “wearing a garland.”

वापो ग्मिनिः । ५ । २ । १२४ ।
वाग्मी ।

No. 1282.—AFTER the word *VĀCH* “speech” there may be the affix *GMNL*. Thus *vāgvin* (No. 333) “eloquent.”

अर्श आदिभ्योऽच् । ५ । २ । १२७ ।
अर्शवः । आकृतिगवोऽयम् ।

इति मत्वर्थीयाः ।

No. 1283.—AFTER the words ARŚAS “piles” &c., there may be the affix ACH. Thus *arśasa* “afflicted with piles.” This is a class of words, the words belonging to which are known only by their forms—(No. 53).

So much for the affixes which have the same force as *matap*—(No. 1268).

प्राग्दिशो विभक्तिः । ५ । ३ । १ ।

दिक्शब्देभ्य इत्यतः प्राग्बद्धमाणाः प्रत्यया विभक्तिसंज्ञाः स्युः ।

। अथ स्वार्थिकाः ।

No. 1284.—Let the affixes that are spoken of from this aphorism FORWARD as FAR AS V. 3. 27. be called VIBHAKTL.

The affixes spoken of henceforward leave to the words their own denotation [—see No. 1287.—The rule No. 1067, the affixes superintended by which produce epithets connoting the sense of the primitive and denoting something else, extends no further than this].

किंसर्वनामबहुभ्योऽद्यादिभ्यः । ५ । ३ । २ ।

किमः सर्वनाम्नो बहुशब्दाच्चेति प्राग्दिशोऽधिक्रियते ।

No. 1285.—[The affixes mentioned under No. 1284 are to come] AFTER the word KIM “what?” AND after a PRONOMINAL AND BAHU “much.” but NOT AFTER THOSE [of the pronominals—No. 170—] OF WHICH THE FIRST IS DWI “two” [*kim*—which is among these—having been already specified]. This set of provisions exercises an influence on each rule as far as V. 3. 27.

पञ्चम्यास्तसिद्ध । ५ । ३ । ७ ।

पञ्चम्यन्तेभ्यः किमादिभ्यस्तसिद्ध वा स्यात् ।

No. 1286.—AFTER the words *kim* &c. (No. 1285) in THE FIFTH CASE let there be optionally the affix TASIL.

कु तिहोः । ७ । २ । १०४ ।

किमः कुस्तादो हादो च विमत्तो । कुतः । कस्मात् ।

No. 1287.—The substitute of *kim* "what?" is *KU*, WHEN a *vibhakti* (No. 1284) beginning with the letter *T* [called *ti*, in the aphorism, for the sake of pronunciation] OR *H* FOLLOWS. Thus *kutah* (No. 1286) "from what?" or "whence?"

इदम इत् । ५ । इ । इ ।

प्राप्तिर्गोत्रे । इतः ।

No. 1288.—The substitute OF *IDAM* "this" is *IS*, when one of the affixes specified under No. 1284 follows. Thus *itah* (No. 1286) "from this" or "hence."

एतदोऽन् । ५ । इ । ५ ।

प्राप्तिर्गोत्रे । अनेकालत्वात् सर्वदेयः । अतः । अमुतः । यतः । ततः । बहुतः । द्वादिस्तु । द्वाभ्याम् ।

No. 1289.—The substitute OF *ETAD* "this," when one of the affixes specified under No. 1284 follows, is *AN*. As it consists of more than one letter, this substitute takes the place of the whole term (No. 58). Thus *atah* (Nos. 1286 and 200) "from this" or "hence," [and, as further applications of No. 1286, we have] *amutah* (No. 386) "hence," *yatah* "whence," *tutah* "thence," *bakutah* "from many,"—but as, after *divi &c.* (No. 1285), the affix is not allowable, we can express "from the two, only by *dvābhyām*.

पर्यभिर्भ्यां च । ५ । इ । ६ ।

तस्मिन् । परितः । सर्वत इत्यर्थः । अमितः । उभयत इत्यर्थः ।

No. 1290.—AND the affix *taṣi* may come AFTER THE TWO words *PARI* "around" AND *ABHI* "against." Thus *paritah*—meaning "all round," and *abhitah*—meaning "on both sides."

सप्तम्याश्च । ५ । इ । १० ।

कुप । यप । बहुप ।

No. 1291.—AFTER (the words *kim &c.*,—No. 1285—in) THE SEVENTH CASE let there be optionally the affix TRAL. Thus *kutra* (No. 1287) “in what?” or “where?”; *yatra* (Nos. 213 and 300, “where,” *bahutra* “in many places.”

इदमो हः । ५ । ३ । ११ ।

चलोऽपवादः । इह ।

No. 1292.—AFTER IDAM “this” (in the 7th case) let there be the affix HA. This debars *tral* (No. 1290). Thus *īha* (No. 1288, “here.”

किमोऽत् । ५ । ३ । १२ ।

वा स्यात् ।

No. 1293.—AFTER KIM “what?” [in the 7th case] let there be optionally UT.

क्वाति । ७ । २ । १०५ ।

किमः । क्व । कुष ।

No. 1294.—The substitute of *kim* “what?” WHEN the affix AT (No. 1292) FOLLOWS, is KWA. Thus *kwa*, in the same sense as *kutra* (No. 1291), “where?”

इतराभ्योऽपि दृश्यन्ते । ५ । ३ । १४ ।

पञ्चमीसप्तमीतरविभक्त्यन्तादपि तसिलादयो दृश्यन्ते । दृषियह-
णाद्भवदादियोग एव । स भवान् । ततो भवान् । तत्र भवान् । ततो
भवन्तम् । तत्र भवन्तम् । एवं दीर्घायुः । देवानां प्रियः । चायुष्मान् ।

No. 1295.—THESE affixes *tasil* (No. 1286) &c., ARE SEEN coming AFTER *kim &c.* (No. 1285) ending with OTHER case-affixes ALSO besides the 5th (No. 1286) and 7th (No. 1291). By the employment of the expression “are seen” it is hinted that this may take place [not on every occasion, but] only when in juxtaposition with such a word as *bhavat* “your Honour.” Thus, employed in the same sense as *sa bhavān* “your Honour,” we see *tato bhavān* and *tatra bhavān*; and, in the 2d case, *tato bhavantam* and *tatra bhavantam*. So too [when the word in juxtaposition is] *dīrghāyus*

"long-lived," *devānam priya* "dear to the gods," or *dyushmat* "long-lived."

सर्वेऽन्यकिंयत्तदः काले दा । ५ । ३ । १५ ।

साम्यन्तेभ्यः कालार्थे दा स्यात् ।

No. 1296.—Let DA come AFTER SARVA "all," EKA "one," ANYA "other," KIM "what?" YAD "which," AND TAD "that," in the 7th case, when we speak of TIME.

सर्वस्य सोऽन्यतरस्यां दि । ५ । ३ । ६ ।

दादो प्रादिशीये सर्वस्य सो वा । सर्वस्मिन् काले सदा । सर्वदा । अन्यदा । कदा । यदा । तदा । काले किम् । सर्वत्र देशे ।

No. 1297.—The substitute, OPTIONALLY, OF SARVA "all," is SA, WHEN an affix, of those specified under No. 1284, beginning with the letter D, FOLLOWS. Thus *sulā* (No. 1296) or *sarvadā* "at every time" or "always," *anyadā* "at another time," *kadā* "when?" *yadā* "when," *tadā* "then." Why "when we speak of time" (No. 1296)? Witness *sarvatra* [where, although the case is the 7th, the affix is not *dā*, because the sense is] "in every place" or "everywhere."

इदमो षिञ् । ५ । ३ । १६ ।

साम्यन्तात् ।

No. 1298.—AFTER IDAM "this," in the 7th case, let there be the affix RHIL.

इतेतौ रथोः । ५ । ३ । ४ ।

इदम एत इत् यतो स्तो रेफादौ चकारादौ च प्रादिशीये परे । अस्मिन् काले यत्किञ्चिद् । काले किम् । इह देशे ।

No. 1299.—Of *idam* "this" [when we speak of time] the substitutes are the two ETA AND IT, WHEN an affix, of those specified under No. 1284, beginning with the letter R OR beginning with the letter TH, respectively, FOLLOWS. Thus *starkī* "at this time." Why "when we speak of time?" Witness *iha* [formed by No. 1292 when we mean] "in this place" or "here."

अनद्यतने द्विलन्यतरस्याम् । ५ । ३ । २१ ।
 कर्हि । कदा । यर्हि । यदा । तर्हि । तदा ।

No. 1300.—WHEN we speak of time NOT OF THE CURRENT DAY, the affix RHIL may be employed OPTIONALLY. Thus *karhi* (Nos. 297 and 260) or *kudá* (No. 1296) “when?” *yarhi* or *yadá* “when,” *turhi* or *tudá* “then.”

एतदः । ५ । ३ । ५ ।

एत इत् एतो स्तो रेफादो थादो च प्राग्दिशीये । एतस्मिन् काले एतर्हि ।

No. 1301.—OF ETAD “this,” [when we speak of time], the substitutes are the two *eta* and *it*, when an affix, of those specified under No. 1284, beginning with the letter *r* or with the letter *th*, respectively, follows. Thus *eturhi* “at this time.”

प्रकारवचने थाल् । ५ । ३ । २३ ।

प्रकारवृत्तिभ्यः किमादिभ्यस्थाल् । तेन प्रकारेण तथा ।

No. 1302.—The affix THÁL may come after the words *kim* &c., (No. 1285) WHEN WE SPEAK OF a KIND, or manner, of being. Thus *tathá* “so,” “in that manner.”

इदमस्थमुः । ५ । ३ । २४ ।

थालोऽपवादः ।

No. 1303.—AFTER the word IDAM “this” let there be the affix THAMU. This bebars *thál* (No. 1302).

एतदोऽपि वाच्यः । अनेन एतेन प्रकारेण वा इत्थम् ।

No. 1304.—“It [viz., *thamu*—No. 1303] SHOULD BE STATED TO COME AFTER ETAD ‘this’ ALSO.” Thus *ittham* (Nos. 1299 and 1301) “thus,” “in this manner.”

किमथ । ५ । ३ । २५ ।

केन प्रकारेण कथम् ।

इति प्राग्दिशीयाः ।

No. 1305.—AND AFTER KIM “what?” [the affix *thamu*—No. 1303—may come. Thus *kutham* (No. 297) “how?” “in what manner?”

So much for the affixes specified under No. 1284.

अतिशयने तमविष्टनौ । ५ । ३ । ५५ ।

अतिशयविशिष्टार्थवृत्तेः स्वार्थ एतौ स्तः । अयमेवामतिशयेनाढ्य
आढ्यतमः । लघुतमः । लघिष्ठः ।

No. 1306.— These two affixes, THMAP AND ISHTHAN, come after a word, the word retaining its denotation, WHEN the sense is differenced by EXCESS. Thus *adhynitamu* “the richest”—“he who—of these—is wealthy *car’ iEoxhv* or *pur excellence* ;” *laghutama* or *laghihtha* (No. 1243) “the lightest.”

तिष्ठन् । ५ । ३ । ५६ ।

तिष्ठन्तादतिशये योत्ये तमप् स्यात् ।

No. 1307.—AND AFTER what ends with a TENSE AFFIX, when excess is to be connoted, let there be the affix *tamap* (No. 1306).

तरत्तमपो घः । १ । १ । २२ ।

No. 1308.—Let the two affixes [of the comparative and the superlative degree, viz.] TARAP AND TAMAP be called GHA.

क्षिमेतिठव्ययघादाद्भवद्रव्यप्रकर्षे । ५ । ४ । ११ ।

क्षिमे यदन्तात् तिष्ठेऽव्ययाच्च यो घस्तदन्तादाम्ः स्यात्तु
द्रव्यप्रकर्षे । क्लिप्तमाम् । पचतितमाम् । उच्चैस्तनाम् । द्रव्यप्रकर्षे तु ।
उच्चैस्तमस्तदः ।

No. 1309.—AFTER KIM “what?,” AND WHAT ENDS WITH THE letter E OR with a TENSE-AFFIX, AND after an INDECLINABLE, let there be *AMU* AFTER an AFFIX OF the comparative or superlative DEGREE—but NOT IF THE EXCESS BELONGS TO a SUBSTANCE. Thus *kintamam* “how excessively [it rains—or the like]!” *pachatitamam* “he cooks surprisingly,” *uchchaitamam* “most loftily or loudly.” But when the excess belongs [not to an action &c., but] to a substance—*uchchaitamas turuk* “a most lofty tree.”

द्विवचनविभक्त्योपपदे तरबोयसुनौ । ५ । ३ । ५७ ।

द्वयोरैकस्यातिशये विभक्त्ये चोपपदे सुप्रिहन्तादेतो स्तः । पूर्व-
योरपवादः । अयमनयोरतिशयेन लघुर्लघुतरः । लघीयान् ।
उदीच्याः प्राच्येभ्यः पटुतराः । पटीयांसः ।

No. 1310.—These two affixes TARAP AND IYASUN come after what ends with a case-affix or a tense-affix, WHEN THE TERM IN CONSTRUCTION with it is a DUAL, and there is excess in the one out of the two, AND WHEN [to mark excess] the term in construction is CONTRASTED [by the affix of the fifth case with the sense of "than," —II. 3. 42]. This debars the two former affixes (No. 1306). Thus *laghutara* or *laghīyas* "the lighter—[the one of the two that is light *par excellence*]; and so too when we speak of the Northerners as being "more clever" *prāchyebhyah* "than the Easterns."

प्रशस्यस्य श्रः । ५ । ३ । ६० ।

द्विष्टेयसोः परतः ।

No. 1311.—OF the word PRAŚASYA "excellent" let ŚRA be the substitute when *ishthan* (No. 1306) and *iyasun* (No. 1310) follow.

प्रशस्यैकाच् । ६ । ४ । १६३ ।

द्विष्टादावेकाच् प्रकृत्या स्यात् । श्रेष्ठः । श्रेष्ठान् ।

No. 1312.—Let a word WITH a SINGLE VOWEL remain IN its ORIGINAL FORM when the affix *ishthan* or the like (No. 1311) follows. Thus *śreshtha* "most excellent," *śreyas* "more excellent."

ज्य च । ५ । ३ । ६१ ।

प्रशस्यस्य ज्यादेश द्विष्टेयसोः । ज्येष्ठः ।

No. 1313.—AND JYA may be the substitute of the word *praśasya* (No. 1311) when the affixes *ishthan* and *iyasun* follow. Thus *jyeshtha* "the most excellent."

ज्यादादीयसः । ६ । ४ । १६० ।

आदेः परस्य । ज्यायान् ।

No. 1314.—Let long *á* be the substitute OF the affix *iyasun* coming AFTER *JYA* (No. 1313). By No. 88 the substitute takes the place of the first letter only. Thus *jyáyas* “more excellent.”

बहोर्लोपो भू च बहोः । ६ । ४ । १५८ ।

बहोः परयोरिमेयसोर्लोपः स्याद्बहोश्च भूरादेशः । भूमा ।

No. 1315.—Let there be elision of *ima* (No. 1241) and *iyasun* (No. 1310) coming AFTER the word *BAHU* “much,” AND let *BHÚ* be the substitute OF *BAHU*. Thus *bhúman* “multeity.”

इष्ठस्व विद् च । ६ । ४ । १५९ ।

बहोः परस्य इष्टस्य लोपः स्याद्विष्ठागमश्च । भूयिष्ठः ।

No. 1316.—Let there be elision OF (the first letter of) *ISH-THAN* (No. 1306) coming after the word *bahu* “much,” AND let there be the augment *YIT*. Thus *bhúyishtha* “most.”

विष्मतोर्लुक् । ५ । ३ । ६५ ।

इष्टेयसोः । अतिशयेन स्रञ्ची । स्रञ्चिष्ठः । स्रञ्चीयान् । अतिशयेन त्वम्बान् । त्वचिष्ठः । त्वञ्चीयान् ।

No. 1317.—Let there be ELISION OF *VIN* (No. 1281) and *MATU* (No. 1268) when *ishthan* (No. 1306) and *iyasun* (No. 1310) follow. Thus [from *sragwin* “garlanded”] *srajishthu* “most profusely decorated with garlands,” *srajtyas* “more profusely decorated with garlands,” *twachishtha* “having abundant skin or bark,” *twachtyas* “having more skin.”

ईषद्समाप्तौ कल्पब्दे श्यदेशीयरः । ५ । ३ । ६७ ।

ईषद्रूनो विद्वान् । विद्वत्कल्पः । विद्वद्वेश्यः । विद्वद्वेशीयः । पचत्कल्पम् ।

No. 1318.—The three affixes, *KALPA*, *DEŚYA*, AND *DEŚYAR*, may be employed WHEN there is a SLIGHT INCOMPLETENESS. Thus *vidvatkulpa* “who is somewhat less than a learned man” —“an inferior scholar,”—and, in the same sense, *vidvaddetya* and *vidvadlessya*. [So too with a verb]—*pachutikalpam* “he cooks incompletely” or “he does not finish cooking.”

विभाषा सुपो बहुच पुरस्तात् तु । ५ । ३ । ६८ ।

इषदूनः पटुः । बहुपटुः । पटुकल्पः । सुपः किम् । पचति-
कल्पम् ।

No. 1319. OPTIONALLY BAHUCH [in the sense specified in No. 1318] may come AFTER what ends with a CASE-AFFIX—BUT [instead of AFTER, let it stand] BEFORE. Thus *bakupṛṣṭa* or *paṭukalpa* “almost clever”—“clever minus a little.” Why do we say “after what ends with a case-affix?” Because, with a verb, we can have only such a form as *pachatikalpam*—see No. 1318.

प्रागिवात् कः । ५ । ३ । ७० ।

इवे प्रतिकृतावित्यतः प्राक् काधिकारः ।

No. 1320.—[In each aphorism] from this one FORWARD AS FAR AS No. 1326, there is the influence of the affix KA.

अव्ययसर्वनाम्नामकच् प्राक् टेः । ५ । ३ । ७१ ।

कापवादः ।

No. 1321.—Let AKACH come BEFORE THE LAST VOWEL WITH WHAT FOLLOWS it OF INDECLINABLES AND PRONOMINALS. This de-bars *ka* (No. 1320).

अज्ञाते । ५ । ३ । ७३ ।

कस्यायमश्वोऽश्वकः । उच्चकेः । नीचकेः । सर्वकेः ।

No. 1322.—WHEN the thing is spoken of as UNKNOWN [then let there be *ka*—No. 1320—]. Thus *atwaka* “the horse [of whom is this]?” *uchchakaih* “[is it] high?” *nichakaih* “[is it] low?” *sarvakaih* “[was this agreed to] by all?”

कुत्सिते । ५ । ३ । ७४ ।

कुत्सितोऽश्वोऽश्वकः ।

No. 1323.—WHEN the thing is spoken of as CONTEMPTIBLE [then let there be *ka*—No. 1320—]. Thus *atwaka* “a sorry horse.”

किंयत्तदो निर्धारणे द्वयोरेकस्य डतरच्च । ५ । ३ । ८२ ।

अनयोः कतरो वेष्णवः । यतरः । ततरः ।

No. 1324.—Let the affix DATARACH come AFTER the words KIM "what?" YAD "which," AND TAD "that," WHEN the point in question is the DETERMINING OF THE ONE out OF TWO. Thus *batara* "which of the two?"—which one is the follower of Vishnu?;—*yatara* "of the two the one who," *tatara* "of the two—that one."

वा बहूनां जातिपरिग्रहे डतमच् । ५ । ३ । ९३ ।

जातिपरिग्रह इति प्रत्याख्यातमाकरे । कतमो भवतां कठः ।
यतमः । ततमः । वायद्वयमकवर्थम् । यकः । सकः ।

इति प्राग्वीयाः ॥

No. 1325.—OPTIONALLY [after *kim* &c.,—see No. 1324—] there may be the affix DATAMACH [when the object is the determining of the one] out OF MANY, THE QUESTION BEING THAT OF CASTE. The restriction conveyed in the words "the question being that of caste" is objected to in "The Mine" (—i. e. in the "Great Commentary"—). Thus *kutama* "which of the number?"—which of you, Sirs, is the Bráhmaṇ?—*yutama* "of the set the one who," *tutama* "of the set—that one." The employment of the term "optionally" (in the aphorism) is for the sake of indicating *abach* (No. 1321), which may be used in like manner. Thus *yaka* "of the set the one who," *saka* "of the set—that one."

So much for the affixes spoken of under No. 1320.

इवे प्रतिष्ठतो । ५ । ३ । ९६ ।

कन् स्यात् । अश्व इव प्रतिकृतिः । अश्वकः ।

No. 1326.—Let there be the affix *kan*, WHEN we speak of something which is LIKE—this being an IMITATION. Thus *ashvaka* "a figure like a horse"—[in wood or clay, or sketched on paper, &c].

सर्वप्रातिपदिकेभ्यः स्वार्थे कन् । अश्वकः ।

No. 1327.—“The affix *kan* may come AFTER ALL CRUDE FORMS (No. 134)—these RETAINING THEIR OWN SENSE.” Thus *atwaka* “a horse.”

तत् प्रकृतवचने मयट् । ५ । ४ । २१ ।

प्राचुर्येण प्रस्तुतं प्रकृतं तस्य वचनं प्रतिपादनम् । भावेऽधिकारे वा ल्युट् । आद्ये प्रकृतमन्नमन्नमयम् । अपूपमयम् । द्वितीये तु । अन्नमयो यच्चः । अपूपमयं पर्व ।

No. 1328.—The affix *MAYAT* may be employed [after a word denoting some substance] WHEN we require an EXPRESSION FOR IT AS ABUNDANT. By “abundant” we mean “happening to be in abundance,” and by its “expression” we mean “a declaring.” [This word *vuchana*—which has been rendered “an expression” in the aphorism—has two senses, for the affix with which it is formed—viz.] the affix *lyuṭ* conveys the force both of the *nature* (see Nos. 928 and 1239) and the *sita*. In the former case [—i. e. taking *tatprakṛitavuchana* to mean “the mention of that as abundant” —] we have *annamaya* “abundance of grain;” *apūpamaya* “abundance of flour;”—but in the second case [—i. e. taking it to mean “that in which something is spoken of as abundant”—] we have *annamayo yujñah* “a sacrifice at which food is abundant,” *apūpamayam parva* “a festival at which there is abundance of flour.”

प्रज्ञादिभ्यश्च । ५ । ४ । ३८ ।

अण् स्यात् । प्रच्च एव प्राच्चः । देवतः ।

No. 1329.—AND AFTER the words *PRAJÑA* “wise,” &c., [retaining their denotation] there may be the affix *AN*. Thus *prājñis* “wise”—simply; *daivata* [synonymous with *devatā*] “a deity.”

बहुल्यार्थाच्चस् कारकादन्यतरस्याम् । ५ । ४ । ४२ ।

बहूनि ददाति बहुयः । अल्पशः ।

No. 1330.—OPTIONALLY AFTER a word signifying MUCH OR LITTLE, IN a CASE DEPENDENT ON a VERB (see No. 945) there may be the affix *ŚAS*. Thus *bahurūh* “abundantly”—as where one

“gives many”—and so *alpaśah* “scantily”—[giving few—or to a few only—&c].

आद्यादिभ्यस्तसेहपसंख्यानम् । आदो आदितः । मध्यतः ।
अन्ततः । पृष्ठतः । पार्श्वतः । आकृतिगणोऽयम् । स्वरेषु स्वरतः ।
वर्णतः ।

No 1331.—THE ADDITIONAL ASSERTION should be made OF the affix TASI as coming AFTER the words *ĀDI* ‘first’ &c. [as well as after words that are in the 5th case—see No. 1286—]. Thus *ādītaḥ* “at the first,” *mudhyataḥ* “in the middle,” *antataḥ* “finally,” *priśṭhataḥ* “behind,” *pārśvataḥ* “by the side of.” This is a class of words those belonging to which are to be known only from the forms met with in writings of authority—(see No. 53). Thus we meet with *svarataḥ* “in respect of a vowel,” and *varnataḥ* “in respect of a letter”—[when speaking, for example, of some error in orthography].

ह्रस्वस्त्रियोगे संपद्यकर्त्तरि च्चिः । ५ । ४ । ५० ।

अमृततद्भाव इति वक्तव्यम् । विकारात्मनां प्राप्नुवत्यां प्रकृतौ
वर्तमानाद्विधारयद्वात् स्वाच्चं च्चिर्वा स्यात् करोत्यादिभिर्योगे ।

No. 1332.—It should be stated that the “attainment” [spoken of in this aphorism] is the attainment of becoming what the thing previously was not. When something out of which something else originates arrives at the state of being that very thing so produced, the affix CHWI, without altering the sense, may optionally come,—when the word denoting the modified thing as then existing—THE AGENT THAT HAS ATTAINED to the new state—is CONJOINED WITH the verbs KRI “to make,” BHŪ “to become, AND AS “to be.”

अस्य चो । ७ । ४ । ३२ ।

अवर्णस्य ईत् स्याच्च्वे । अकृष्यः कृष्यः संपद्यते तं करोति
कृष्यीकरोति । ब्रह्मीभवति । गङ्गीस्यात् ।

No. 1333.—Let there be long *i* in the room OF *A* or *Ā* WHEN the affix CHWI (No. 1330) FOLLOWS. Suppose that one who is not black becomes black,—some one makes him so,—then we may ex-

press it thus, *krishṅkaroti* "he blackens." So too *brahmābhavati* "he becomes Brahma [as a saint when liberated from the trammels of ignorance];" *gungīsyāt* "may it become the Ganges—[this tributary stream flowing on to mingle therewith.]"

अव्ययस्य घ्राधीत्वं नेति घाच्यम् । दोषाभूतमहः । दिवाभूता रात्रिः ।

No. 1334.—"IT SHOULD BE STATED THAT there IS NOT THE CHANGE TO long *i* (—see No. 1333—) in the case OF AN INDECLINABLE WHEN the affix *CHWI* FOLLOWS." Thus *doshābhūtam ahaḥ* "the day become evening," *divābhūtā rātrih* "the night become day."

विभाषा साति कात्स्न्ये । ५ । ४ । ५२ ।

द्विविषये सातिर्वा स्यात् साकल्ये ।

No. 1335.—In a case where the affix *chwi* (No. 1332) might be employed, the affix *SĀTI* may OPTIONALLY be used WHEN THE TOTALITY of the change is to be suggested.

सात्यदाद्योः । ८ । ३ । १११ ।

सस्य षत्वं न । दधि सिञ्चति । कृत्स्नं यस्त्रमग्निः संपद्यते ऽग्निसाद्भवति ।

No. 1336.—There is not the change to the cerebral *ś* (see No. 169) of the dental *s* OF the affix *SĀTI* (No. 1335) NOR of the *s* which is INITIAL IN a PADA. Thus there is no change to *ś* in the example *dudhi siñchati* "he sprinkles curd;" nor in the example [illustrative of No. 1335] *agnisādbhavati* "the whole [weapon] is in a blaze."

घौ च । ७ । ४ । २६ ।

दीर्घः स्यात् । अग्नीभवति ।

No. 1337.—AND WHEN the affix *CHWI* (No. 1332) FOLLOWS let there be a long vowel. Thus [from *agni* "fire"] *agnībhavati* "it becomes fire."

अव्यक्तानुकरणाद्घ्राजवरार्थादनितौ डाष् । ५ । ४ । ५७ ।

द्व्यक्षरं न्यूनं न तु ततो न्यूनम् । अनेकाक्षिति यावत् । तादृशमर्थे
यस्य तस्माद्वाच् स्यात् कृम्वस्तिभिर्योगे ।

No. 1338.—[The expression in the aphorism—viz.—] “that of which two vowels are the least”—the smallest number [of vowels]—but not less than that—means polysyllabic. AFTER that which is THE HALF OF such a POLYSYLLABIC word, being THE IMITATIVE NAME OF AN INARTICULATE SOUND, let there be optionally the affix PÁCH—though NOT WHEN the word ITI FOLLOWS—provided the word be combined with the verbs *kṛi*, *bhū*, or *as* (No. 1332).

डाचि बहुलं द्वे भवत इति डाचि विवक्षिते द्वित्वम् ।

No. 1339.—“WHEN the affix *ḍāch* (No. 1338) is to be directed to be employed, then THERE ARE TWO, or there is reduplication of the word, VARIOUSLY” (see No. 823).

नित्यमादेहिते डाचीति वक्तव्यम् । डाचपरं यदान्नेहितं तस्मिन्
धरे पूर्वपरयोर्बन्धयोः पररूपं स्यात् । इति तकारपकारयोः पकारः ।
पटपटा करोति । अव्यक्तानुकरयात् किम् । दृषत् करोति । द्व्यक्ष-
रार्थात् किम् । अत् करोति । अवरोति किम् । खरटखरटा करोति ।
अनितो किम् । पटिति करोति ।

इति नद्धिताः ॥

No. 1340.—“IT SHOULD BE STATED THAT WHEN the affix PÁCH (No. 1338) COMES AFTER a REDUPLICATION (No. 118) which occurs when *ḍāch* follows (No. 1337), then the form of the subsequent shall INVARIABLY be in the room both of the prior and of the subsequent letters.” Hence [when we have *paśat + puśat + ḍāch + karoti*] the letter *p* is substituted in the room of the *t* [of the first *paśat*] and of the *p* [of the reduplication], giving *paśapaśa-karoti* “he makes a noise like *paśat*, *paśat*” [—the final *t* being elided by VL 1. 98, as in the words under No. 53]. Why do we say “after the imitative name of an inarticulate sound” (No. 1338)? Witness *dṛśhat karoti* “it makes (or turns to) stone.” Why do we say “after the half of that of which two vowels are the least.” Witness *śrat karoti* “he utters [the exclamation implying belief

or reverence] *śrut.*" Why do we say "at least"? [Because the rule does apply if there be more, as well as when there are two]—*cha kharasakharasakaroti* "he makes a sound like *kharasat.*" Why do we say "not if the word *iti* 'thus' follows"? Witness *paṭi karoti* "he makes the sound called *paṭi*" (VI. I. 98).

So much for the *Taddhita* affixes.

। अथ स्त्रीप्रत्ययाः ।

NOW THE AFFIXES OF THE FEMININE

अजाद्यतष्टाप् । ४ । १ । ४ ।

अजादीनामकारान्तस्य च षाद्यं यत् स्त्रीत्वं तच्च द्योत्ये ट्प् स्यात् । अजा । यडका । अश्वा । घटका । मूषिका । वात्स । वत्सा । होडा । मन्दा । विलाता । मेधा । इत्यादि । वक्त्र । सर्वा ।

No. 1341.—When that feminine nature is to be indicated which may be predicated OF [the things denoted by] the words AJA "a goat" &c., AND WHAT ENDS IN short A, let there be the affix ङीप्. Thus [as an example of "aja &c.," we have] *ajā* "a she-goat," *edakā* "a ewe," *asvā* "a mare," *chatukā* "a bee-sparrow," *mūshikā* (No. 1358) "a she-mouse," *bāḷā* "a girl," *vatsā* "a she-calf," *hoḍā* or *mandā* or *vilātā* "a young girl" (in the language of the Vedas); *medhā* "understanding"; &c. Then [as examples of what ends in a, without being included in the class "aja &c.," we may have] *gaṅgā* "the Ganges," *sarvā* "all."

उगितश्च । ४ । १ । ६ ।

उगिदन्तात् प्रातिपदिकाञ्छीप् । भवन्ती । पवन्ती ।

No. 1342.—AND AFTER WHAT, as a crude word, HAS AN INDICATORY UK, let the feminine affix be ङीप्. Thus [from *bhavati*—No. 883—in which the indicatory *ri* is an *uk*,] *bhavatī* (No. 396) "[a female] becoming," *pachantī* "cooking."

टिटलाल्द्वयसञ्दघ्नमाचक्षतयपठकठञ्ज्वरपः ४।

२।१५।

अनुपसर्वेनं यद्विदादि तदन्तं यददन्तं ततः स्त्रियां ङीप् ।
 कुरुधरी । नदद् । नदी । देवद् । देवी । सौपर्येयी । ऐन्द्री ।
 पोत्सी । ऊरुद्वयसी । ऊरुदघ्नी । ऊरुमाची । पञ्चतयी । आक्षिकी ।
 प्रास्थिकी । सावणिकी । यादृशी । इत्सरी ।

No. 1343.—In the feminine there shall be the affix *ङीप्* after what ends in short *a*, if it is not a subordinate term (No. 968) in a compound, and if the affix with which it ends has an indicative *T* or if the affix be *धा* (No. 1093), or *अङ्* (No. 1077) or *अङ्* (No. 1075), or *द्वयासञ्* (No. 1253), or *दघ्नञ्* (No. 1253), or *मात्रञ्* (No. 1253), or *तयप* (No. 1255), or *ठक्* (No. 1202), or *ठाञ्* (No. 1230), or *काञ्* (No. 376), or *क्वारप* (III: 2. 163) Thus [to give an example of each in order] *kuruchari* (No. 844) "who goes to the Kurus:" and [as the words *nada* "a river" and *deva* "a god" are written, in the list "*pach &c.*"—see No. 837—with an indicative *t*—thus] *nadaṣ* and *devaṣ* [we have] *nadi* "a river" and *devi* "a goddess." Then again—*sauparneyi* "a female descendant of Suparna," *aintri* "a female descendant of Indra," *auti* "a female descendant of Utsa," *urudvayasi*, *urudaghi*, and *urumadri* "reaching to the thigh," *panchatayi* "of which the parts are five," *akshiki* "a female dicer," *prasthiki* "containing the measure of a prastha," *divaniki* "elegant," *yadriṣi* "such like as," *itwari* "swift."

मत्स्यशीककृष्युंस्तस्यतलुनागामुपसंख्यानम् । स्त्रेयी । पौत्सी ।
 यत्कीली । आठ्यं करयी । तरुयी । तलुनी ।

No. 1344.—IN ADDITION to the foregoing [enumerated in No. 1343] there should have been THE ENUMERATION OF the affixes *माञ्* AND *माञ्* (No. 1077) AND *इक्* (No. 1072) AND *क्युञ्* (III. 2. 56), AND OF the words *TARUNA* AND *TALUNA* 'a youth.' Thus *strini* "female," *pruṣini* "male," *akshiki* "a female spear-bearer," *akshyantaroni* "enriching," *taruni* or *taluni* "a young woman."

यञञ्च । ४ । १ । १६ ।

यञन्तान्डीप् । अकारलोपे कृते ।

No. 1345.—AND AFTER what ends with the affix *YAN* (No. 1072) the feminine affix is *śīp*—elision of the *a* having been made (by No. 260).

इलस्तद्धितस्य । ६ । ४ । १५० ।

इलः परस्य तद्धितयकारस्य लोप इति परे । गर्गी ।

No. 1346.—There is elision OF THE *Y* OF A *TADDHITA* affix coming AFTER a *CONSONANT*, when long *i* follows. Thus (from *gārgyaś* *gārgī* No. 1345) "a female descendant of Garga."

माचां ष्फस्तद्धितः । ४ । १ । १७ ।

यञन्तात् ष्फो वा स्यात् स च तद्धितः ।

No. 1347.—In the opinion OF THE ANCIENTS [and hence only optionally] there may be the affix *SHPHA* after what ends with the affix *yan* (No. 1072), and it is to be regarded as a *TADDHITA* affix—[so that the *ph*—see No. 1086.—becomes *dyan*].

षिद्धौरादिभ्यश्च । ४ । १ । ४१ ।

डीष् स्यात् । गार्ग्यायणी । नर्तकी । गोरी । चन्द्रुही । चन्द्राही । आकृतिगणोऽयम् ।

No. 1348.—AND AFTER words ending with affixes WHICH HAVE an *INDICATORY SH*, AND after the words *GAURA* "brilliant," &c., let the feminine affix be *śīsha*. Thus *gārgyādyanī* [—with the affix *shpha*—No. 1347 "a female descendant of Garga;" *nartakī* [with *shvām*—III. I. 145] "an actress;" *gaurī* "the brilliant [goddess or *Pārvatī*];" *anāduhī anāshuhī* "a cow." This is a class of words constituted by usage—see No. 53.

वयसि प्रथमे । ४ । १ । २० ।

प्रथमवयोवाचिनोऽदन्तान्डीप् । कुमारी ।

No. 1349.—After a word ending in short *a* and expressive of *EARLY AGE* let the feminine affix be *śīp*. Thus *kumārī* "a girl."

द्विगोः । ४ । १ । २१ ।

अदन्ताद्विगोर्डीप् । चिलोकी । अजादित्वात् चिफला । अनीका ।

No. 1350.—AFTER a DWIGU compound (No. 983) ending in short *a* let the feminine affix be *śīp*. Thus *trilokī* "the aggregate of the three worlds." But we find *triphalā* "the three myrobalans," because this is one of the words spoken of as "*ajū &c.*" (No. 1341).—

वर्षादनुदात्तात् तोपधात् तो नः । ४ । १ । ३६ ।

वर्षवाची योऽनुदात्तान्तस्तोपधस्तदन्तादनुपसर्वनाद्वा ङीप् सफारस्य नः । यता । यनी । रोहिता । रोहिणी ।

No. 1351.—AFTER a word expressive of COLOUR, ending in a GRAVELY ACCENTED vowel, and HAVING the letter T as its PENULTIMATE letter, the word not being a subordinate in a compound, the feminine affix is optionally *śīp*, and the letter N is substituted in the room OF the T. Thus [from *eta* "variegated"] *etā* or *enī*, [from *rohita* "red"] *rohītā* or *rohini*.

बोतो गुणवचनात् । ४ । १ । ४४ ।

उदन्ताद्गुणवाचिनो वा ङीष् । मृद्वी । मृदुः ।

No. 1352.—OPTIONALLY AFTER what ends in SHORT U, being EXPRESSIVE OF a QUALITY, the feminine affix is *śīsh*. Thus [from *mṛiduk* "soft"] *mṛiduvī* or [without a feminine affix] *mṛiduk*.

बह्नादिभ्यश्च । ४ । १ । ४५ ।

वा ङीष् । बह्वी । बहुः ।

No. 1353.—AND AFTER the words BAHU "much" &c., the feminine affix is optionally *śīsh*. Thus *bahvī* or [without a feminine affix] *bahu*.

रुदिकारादृत्तिनः । रात्री । रात्रिः ।

No. 1354.—"AFTER THE vowel I OF a KRIT affix, NOT KṚTIN (No. 918)," [the feminine affix is optionally *śīsh*]. Thus *rātrī* or *rātri* "night."

सर्वतोऽतित्रयादित्येके । शकटी । शकटिः ।

No. 1355.—“SOME SAY that the feminine affix *ñish* may come AFTER ANY WORD ending in *ṣ* (No. 1354) IF it have NOT THE FORCE OF the affix *KTIN*.” Thus *śakati* or *śakati* “a cart.”

पुंयोगादास्यायाम् । ४ । १ । ४८ ।

या पुमाख्या पुंयोगात् स्त्रियां वर्तते ततो ङीष् । गोपस्य स्त्री गोपी ।

No. 1356.—WHEN THE NAME of a male is employed to denote the female IN VIRTUE OF HER [matrimonial] UNION WITH THAT MALE, the feminine affix *ñish* comes after it. Thus *gopī* “the wife of a *gopa* or cowherd.”

पालकान्ताम् । गोपालिका । अश्वपालिका ।

No. 1357.—“But NOT AFTER the word *PĀLAKA* ‘a keeper’ [does *ñish* come by No. 1356].” Thus *gopālikā* (No. 1358) “the wife of a cow-keeper,” *asvāpālikā* “the wife of a horse-keeper.”

प्रत्ययस्थात् कात् पूर्वस्थात् इदाप्यसुपः । ७ । ३ । ४४ ।

प्रत्ययस्थात् कात् पूर्वस्थाकारस्येकारः स्यादापि स आप् सुपः परो न चेत् । सर्विका । कारिका । अतः किम् । नौका । प्रत्ययस्थात् किम् । शक्नोतीति शका । असुपः किम् । बहुपरिव्राजका नगरी ।

No. 1358.—Let there be the vowel *I* in the room OF the vowel *A* coming BEFORE the letter *K* STANDING IN AN AFFIX, WHEN the feminine affix *ĀP* FOLLOWS—PROVIDED that the feminine affix *ĀP* does NOT come AFTER a CASE-AFFIX. Thus [from *sarvaka* “every”] *sarvikā*, [from *kāraka* “a maker”] *kārikā*. Why do we say “of the vowel *a*”? Witness *navikā* “a boat.” Why do we say “standing in an affix”? Witness *śakā* [from *śaka*] “who is able—[where the *k* belongs to the verbal root]. Why do we say “not after a case-affix”? Witness *bahuparivrajakā nagarī* “a city with many religious mendicants”—[where the feminine affix is attached after the case-affix had been elided, as explained under No. 964, in forming the compound].

सूर्याद्वेपतायां चाप् । सूर्यस्य स्त्री देवता सूर्या । देवतायां किम् ।

No. 1359.—“AFTER the word SŪRYA ‘the Sun,’ the feminine affix is CHĀP, WHEN the GODDESS [his wife] is meant.” Thus *sūryā* “the goddess who is the wife of the Sun.” Why “when the goddess is meant”? [See No. 1360.]

सूर्यागस्त्ययोश्चे च स्यां च यलोपः । सुरी कुन्ती ।

No. 1360.—“There is ELISION OF the YA OF the words SŪRYA ‘the sun’ AND AGASTYA ‘the saint Agastya,’ WHEN the affix CHHA (No. 1160) follows, AND when the feminine affix ङी follows.” Thus *sūrī*—meaning “Kuntī—the mortal bride of the Sun”—(see No. 1359).

इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडहिमारख्ययवयवनमातुला-
चार्याखामानुक् । ४ । १ । ४६ ।

उीष् च । इन्द्रस्य स्त्री इन्द्राणी । वरुणानी । भवानी । शर्वाणी ।
मृदाणी । मृदानी ।

No. 1361.—Let *ĀNUK* be the augment of the proper names INDRA, VARUṆA, BHAVA, ŚARVA, RUDRA, AND MṚIDA, AND of the words HIMA “snow,” ARANYA “a forest,” YAVA “barley,” YAVANA “Greek,” MĀTULA “a maternal uncle,” AND ĀCHĀRYA “a spiritual preceptor;” and, at the same time, let the feminine affix be ङीष्. Thus *indrāṅī* “the wife of Indra,” and so *varuṇāṅī*, *bhavadāṅī*, *śarvāṅī*, *mṛidāṅī*.

हिमारख्ययोर्महत्त्वे । महद्भिम् हिमानी । महदरख्यमरख्यानी ।

No. 1362.—“OF the words HIMA ‘snow’ AND ARANYA ‘a forest’ [there is the augment *ānuk*, as directed in No. 1361], in the sense of GREATNESS.” Thus *himadāṅī* “much snow,” *aranyāṅī* “a great forest.”

यवाद्दोषे । दुष्टो यवो यवानी ।

No. 1363.—“AFTER the word YAVA ‘barley’ [the feminine affix, as directed in No. 1361, comes] IN the sense of FAULT.” Thus *yavāṅī* “bad barley.”

यवनालिप्याम् । यवनानां लिपिर्यवनानी ।

No. 1364.—“ AFTER the word YAVANA ‘Greek’ [the feminine affix, as directed in No. 1361, comes] IN the sense of HAND-WRITING.” Thus *yavanāni* “the written character of the Greeks.”

मातुलोपाध्याययोरानुष्वा । मातुलानी । मातुली । उपाध्यायानी ।
उपाध्यायी ।

No. 1365.—“ OF the words MĀTULA ‘a maternal uncle’ AND UPĀDHYĀYA ‘a spiritual preceptor’ [when the feminine affix comes—to express the wife thereof—] the augment *ānuk* (No. 1361) is OPTIONAL.” Thus *mātulāni* or *mātulī* (No. 1356) “the wife of a maternal uncle,”—*upādhyāyāni* or *upādhyāyī* “the wife of a spiritual preceptor.”

आचार्यादणत्वं च । आचार्यानी ।

No. 1366.—“ AND there is NOT the CHANGE TO the cerebral *n* [—No. 157—of the dental *n* of the augment *ānuk*—No. 1361—] AFTER the word ĀCHĀRYA ‘a spiritual preceptor.’” Thus *āchāryāni* “the wife of a spiritual preceptor.”

अर्यत्तच्चियाभ्यां वा स्वार्ये । अर्याणी । अर्या । चचियाणी । चचिया ।

No. 1367.—“ AFTER the words ARYA ‘a man of the Vaiśya class’ AND KSHATRIYA ‘a man of the military class’ [the feminine affix, with the augment directed in No. 1361 comes] OPTIONALLY, WHEN the word retains ITS OWN SENSE [viz. that of a person belonging to the class]. Thus *aryāni* or *aryā* “a female of the Vaiśya class,” *kshatriyāni* or *kshatriyā* “a female of the military class.”

द्वीतात् करणपूर्वात् । ४ । १ । ५० ।

ह्रीष् । वस्त्रक्रीती । क्वचिन्न । धनक्रीता ।

No. 1368.—AFTER the word KRĪTA “bought,” PRECEDED BY the name of THE MEANS wherewith, the feminine affix is *śśā*. Thus *vastrakrītī* “a female bought in exchange for cloth.” Sometimes it is not so. Thus *dhanakrītā* “a female purchased with wealth.”

स्वाङ्गापोपसर्जनादसंयोगोपधात् । ४ । १ । ५४ ।

असंयोगोपधमुपसर्वनं यत् स्वाङ्गं तदन्तान्हीष् वा । केशानति-
क्षान्ता अतिकेशी । अतिकेशा । चन्द्रमुखी । चन्द्रमुखा । असंयोगो-
पधात् किम् । सुगुल्फा । उपसर्वनात् किम् । सुशिखा ।

No. 1369.—AND the feminine affix *śīśā* comes optionally AFTER what ends with the name of a PART OF THE BODY, when the word is SUBORDINATE IN a COMPOUND (No. 968), moreover, NOT HAVING a CONJUNCT FOR ITS PENULTIMATE letter. Thus *atikēśī* or *atikēśā* "surpassing the hair" [in beauty &c.,—or reaching above it—as deep water—]; *chandra-mukhī* or *chandra-mukhā* "moon-faced." Why do we say "not having a conjunct for its penultimate letter"? Witness *sugulphā* "a female with handsome ancles." Why do we say "subordinate in a compound"? Witness *subikhā* "a handsome crest"—[where the *śīśā* is not subordinate or epithetical].

म श्रोतादिवक्ष्यः । ४ । १ । ५६ ।

श्रोतादेर्वक्ष्यश्च स्वाङ्गात् हीष् । कल्याणश्रोता । आकृतिगण्योऽयम् ।
दुक्षयना ।

No. 1370.—The feminine affix is NOT *śīśā* (No. 1369) AFTER a word denoting a part of the body when it is of the class *KROPA* "the flank" &c., NOR when the word is POLYSYLLABIC. Thus *kalyāṇakrośā* "a female with handsome flanks." This is a class of words constituted by usage—(see No. 53). Of the case where the word is polysyllabic we have an example in *sujaḅhānā* "a female with handsome loins."

मखसुखात् संघायाम् । ४ । १ । ५८ ।

म हीष् ।

No. 1371.—The feminine affix is not *śīśā* (No. 1369) AFTER *MAKHA* "the nose" AND *MUKHA* "the mouth," WHEN (the word at the end of which they stand is) an APPELLATIVE [No. 1373].

पूर्वपदात् संघायामगः । ८ । ४ । ३ ।

पूर्वपदस्थान्निमित्तात् परस्य नस्य णः स्यात् संज्ञायां न तु गद्धार-
व्यवधाने । शूर्पणखा । गौरमुखा । संज्ञायां किम् । ताम्रमुखी कन्या ।

No. 1372.—Let there be a cerebral *n* in the room of a dental *n* coming AFTER a cause of such change (No. 157) standing in the PRIOR MEMBER of a compound word, WHEN the word is an APPELLATIVE—but NOT if the letter *g* intervenes. Thus *śūrpanakhā* “[the sister of Rāvaṇa—viz.] Śūrpanakhā [—whose nails were like winnowing baskets.]” Then [as another example of No. 1371 we may have] *gauramukhā* “Fair-face.” Why [in No. 1371] do we say “when an appellative”? Witness *tāmramukhī kanyā* “a copper-faced damsel.”

जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् । ४ । १ । ६३ ।

जातिषाचि यन्न च स्त्रियां नियतमयोपधं ततो ङीष् । तटी ।
वृषली । कठी । बहुची । जातेः किम् । मुण्डा । अस्त्रीविषयात्
किम् । बलाका । अयोपधात् किम् । क्षत्रिया ।

No. 1373.—Let the feminine affix be *ñish* AFTER that which is expressive of a KIND, and is NOT INVARIABLY FEMININE—moreover—NOT HAVING the letter *y* FOR its PENULTIMATE letter. Thus from [*taṭa*] *taṭī* “shore,” *vriśalī* “a woman of the servile tribe;” *kaṭhī* “a woman of the class of Brāhmins who read the Kāṭha section of the Rig Veda;” *bahurichī* “a woman of the class of Brāhmins who read the Rig Veda.” Why do we say “expressive of a kind”? Witness *mundā* “shaven”—[where the word expresses not a kind but a quality—see *Sāhitya Darpaṇa* §12 b. and d.] Why do we say “not invariably feminine”? Witness *balākā* “a crane”—[supposed to breed without the male]. Why do we say “not having the letter *y* for its penultimate letter”? Witness *kaṭatriyā* “a female Kshatriya.”

योपधप्रतिषेधे गवयहयमुकयमत्स्यमनुष्याणामप्रतिषेधः । गवयी ।
हयी । मुकयी । हलस्तद्धितस्येति यलोपः । मनुषी । मत्स्यस्य ङ्यां
यलोपः । मत्सी ।

No. 1374.—“IN THE EXCLUDING [from No. 1373] OF WORDS THAT HAVE letter Y AS the PENULTIMATE, there is NOT involved the EXCLUSION OF [the following words which have a penultimate y—viz.—] GAVAYA “the Bos Gavaeus,” HAYA “a horse,” MUKAYA “a sort of animal,” MATSYA “a fish,” and MANUSHYA “a man.” Thus *gavayī* “the female, of the Bos Gavaeus;” *hayī* “a mare,” *mukayī* “a female *mukaya*.” By No. 1364 there is elision of the y of *manushya*:—thus *manushī* “a woman,”—and [according to KĀTĀYANA] there is elision of the y of *matsya* (though this word does not end in a *taddhita* affix) when the feminine affix *ī* follows—so that we have *matsī* “a female fish.”

इतो मनुष्यजातेः । ४ । १ । ईप् ।
 ङीष् । दाक्षी ।

No. 1375.—“AFTER a word ENDING IN short I, denoting a RACE OF MEN, the feminine affix is *ī*śā. Thus *dākshī* “a female Dākshi, or descendant of Daksha (No. 1087).”

अङुतः । ४ । १ । ईई ।
 छन्नादयोपधान्मनुष्यजातिवाचिनः स्त्रियामूङ् । कुङ् । अयोप-
 चात् किम् । अध्वर्युर्ब्राह्मणी ।

No. 1376.—“AFTER a word ENDING IN short U, not having the letter y as its penultimate letter, and being expressive of men, the affix in the feminine is *ū*śā. Thus *kurī* “a female Kuru.” Why do we say “not having the letter y as its penultimate letter”? Witness *adhvaryā* “a woman of the class of Brāhmins versed in the Yajur Veda.”

पङ्गोरश्च । पङ्गुः ।

No. 1377.—“AND [as in No. 1376] AFTER the word PAṅGU “lama,” Thus *paṅgū* “(a female) lama.”

श्वशुरस्योक्ताराक्षरलोपश्च । श्वश्रुः ।

No. 1378.—“AND [in addition to the affixing of the feminine affix *ū*śā—No. 1376—] there is ELISION OF the U and of the A OF the word ŚWAŚURA ‘a father-in-law.’” Thus *śwaśarī* “a mother-in-law.”

उरुत्तरपदादौपम्ये । ४ । १ । ६६ ।

उपमानवाचिपूर्वपदमूहत्तरपदं यत् प्रातिपदिकं तस्माद्गुह् ।
करभोहः ।

No. 1379.—Let *úrñ* be the feminine affix AFTER THAT compound, ending in a crude word, OF WHICH THE LATTER MEMBER IS the word *ÚRU* "the thigh," WHEN the prior member of the compound is a word expressing an object of COMPARISON. Thus *karahhorú* "a female with thighs like the ulnar or tapering fleshy side of the hand."

संहितशफलक्षयवामादेश्च । ४ । १ । ७० ।

अनोपम्यार्थं सूचम् । संहितोहः । शफोहः । लक्षयोहः । वामोहः ।

No. 1380.—And (*úrñ* shall be the feminine affix after the word *úru* "the thigh" coming, in a compound,) after the words *SAṆHITA* "joined," *ŚAPHA* "a hoof," *LAĀSHANA*, "a mark," AND *VĀMA* "handsome," &c. This aphorism is for the sake of cases where there is no comparison (as there is in the cases to which No. 1379 refers). Thus *sañhitorú* "whose thighs are joined [—a g. from obesity]," *śaphorú* "whose thighs are [put together] like [the two] hoofs [on a cow's foot]," *lakshamorú* "whose thighs are marked," *vāmorú* "with handsome thighs."

शार्ङ्गरवाद्यञो ङीन् । ४ । १ । ७३ ।

शार्ङ्गरवादेरेञो योऽकारस्तदन्ताच्च जातिवाचिनो ङीन् । शार्ङ्गरवी ।
वेदी । ब्राह्मणी ।

No. 1381.—Let *śín* be the feminine affix AFTER the word *ŚĀRĀGARAVA* "a Śārāgarava" &c., and after what ends with the letter *a* of the affix *AN* (No. 1075) when the word speaks of a kind [not of a wife—No. 1356]. Thus *śārāgaravi* "a Śārāgarava woman," *vaidí* [from *vida*, which, besides ending with the affix *an*, as it is held to do when enumerated in the list "*śārāgarava* &c.," may end with the affix *an*] "a female descendant of *Vida*," *brāhmaṇí* "a female of the sacerdotal tribe."

नूनरयोर्द्धृदिश्च । नारी ।

No. 1382.—“AND VṚIDDHI is the substitute OF the words NRI AND NARA ‘a man’ [when the feminine affix *rdā*—No. 1381—follows.” Thus *nārī* “a woman.”

युनक्तिः । ४ । १ । ७७ ।

युवन्धव्यात् स्त्रियां तिः स्यात् । युवतिः ।

इति स्त्रीप्रत्ययाः ॥

No. 1383 —AFTER the word YUVAN “young,” when it denotes a female, let there be the affix TI. Thus *yuvati* “a young woman.”

So much for the affixes of the Feminine.

शास्त्रान्तरे प्रविष्टानां बालानां चोपकारिका ।

कृता वरदराजेन लघुसिद्धान्तकौमुदी ॥

इति श्रीवरदराजकृता लघुसिद्धान्तकौमुदी समाप्ता ॥

This abridged *Siddhanta Kaumudī*, a help for those who are engaged in other studies (and have therefore little leisure) and for those also who are quite unacquainted with science, was made by the illustrious Varadarāja.

Here concludes the *Laghu-siddhanta-kaumudī* made by the illustrious Varadarāja.

॥ लघुकौमुदी समाप्ता ॥

THE LAGHU KAUMUDĪ IS FINISHED.

ALPHABETICAL INDEX
OF THE
APHORISMS
IN THE LAGHU KAUMUDY.

अस्मिन् ग्रन्थे मूलरूपेण येषाम् । सूत्रादीनां संमतः संनिवेशः ।
आञ्जल्यादेवागु बोधाय तेषा- । मेवा सूची रच्यतेऽकारपूर्वा ॥१॥

Note.—The figures refer to the numbers of the Aphorisms, and not to the page.

अ इ उय् 1	अजात्यदन्तम् 1058
अकः सर्वेषु दीर्घः 55	अकान्तगमां सनि 755
अकथितं च 949	अज्ञाते 1322
अकार्तरि च कारके संज्ञायाम् 906	अञ्जेः सिचि 716
अकर्मकाच्च 788	अदकुप्याङ्मुमव्यवायेऽपि 157
अक्षुण्णविसर्जनीयानां कण्ठ इत्यादि 15	अदभ्यासव्यवायेऽपि 708
अकृतसार्वधातुकयोर्दीर्घः 518	अणुदित् सर्वस्य चाप्रत्ययः 17
अक्षादूहिन्यामुपसंख्यानम् 43	अत आदेः 477
अक्षणाऽद्वयनात् 1064	अत इङ् 1087
अङ्गात् कल्याणे 1273	अत इनिठनो 1279
अचः 364	अत उत् सार्वधातुके 609 and 723
अचः परस्मिन् पूर्वविधौ 743	अत उपधायाः 489
अचस्तास्यत् घल्यनिटो मित्यम् 515	अत एकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि 494
अचित्तद्विस्तिथेनोष्ठक् 1132	अतः ककमिकंसकुम्भायाचकुशाकर्षाज्यमज- यस्य 847
अचि र अतः 249	अतिशयने तमबिष्टनो 1306
अचि विभाषा 711	अतो गुणे 300
अचि अनुधातुभुवां ध्योरियङ्चटो 220	अतो दीर्घो यञि 422
अचो जिणिति 202	अतो भिस येद् 161
अचोऽन्यादि टि 52	अतोऽम् 258
अचो यत् 824	अतो येवः 462
अचो रक्षाभ्यां द्वे 73 and 293	अतो रोरप्सुतादप्सुते 125
अच्छ घेः 194	अतो लोपः 505
अजात्यतष्टाद् 1341	

अतो हलादेशोः 491	सिकसोपो भ्रमि कृति 596
अतो हेः 448	अनुनासिकस्य विचभ्रमोः कृति 775
अपादयः ज्ञानादायै द्वितीयया 1015	अनुनासिकात् परोष्णुस्वारः 110
अपानुनासिकः पूर्वस्य तु वा 109	अनुपराभ्यां ऊजः 794
अप्यस्यस्य वाधातोः 372	अनुवृत्तिकादीनां च 1180
अटः सर्वेषाम् 594	अनुस्वारस्य ययि परसवर्धः 96
अटभ्यस्तात् 645	अव्ययानन्तयै विदादिभ्योऽञ् 1089
अट्यस्य सौयः 6	अनेकमन्यपदायै 1035
अटस्य वा सुलोपश्च 385	अनेकात् यित् सर्वस्य 58
अटस्यो मात् 65	अन्तःशब्दस्याङ्किविधिव्यत्येषूपसर्गस्य वा-
अटस्योऽप्येर्दादु दो ञः 386	च्यम् 454
अदिप्रयतिभ्यः ञयः 589	अन्तरं अद्वितीयोपसंख्यानयोः 177
अदूरमन्त्रश्च 1140	अन्तर्धीप्रभ्यो च सौखः 1044
अदेद् युक्तः 33	अन्यपेयंकचमिन्तंशु सिद्धापवोमन्त्रेत् 944
* अद्द ह्यन्तादिभ्यः एउभ्यः 266	अन्येष्योऽपि कृष्यते 1277
अधर्मात्प्रेति कर्त्तव्यम् 1312	अन्येष्योऽपि कृष्यन्ते 852
अधिपत्यं कृते कृत्वे 1191	अन्यादेशे नपुंसके वनदुर्लभः 394
अध्वपरिभाषे च 32	अपत्यं वीचप्रभति नोचम् 1079
अच् 1098	अपहृत्वे कः 787
अच् ई 195	अपादाने एउकमी 957
अच्चि च 24	अपत्यं यकाम् इत्ययः 198
अच्यत्तने अद् 456	अपो मि 392
अच्यत्तने अद् 434	अपुन्यत्स्यस्यनपुन्येऽङ्कत्स्युद्देश्युपोऽव-
अच्यत्तने द्विच्यत्तरत्ताम् 1300	श्रान्तशाम् 227
अच्यश्च 978	अपु पुरधीप्रभाषयोः 1041
अच्यत्तः 302	अ इत्ययाम् 924
अच्यत्तवृत्तिकरीभ्यामिति वाच्यम् 80	अभिज्ञानकने अद् 811
अचिदित्तां ट्व उपधायाः कृति 363	अभिनिष्ठावृत्तिं द्वारम् 1190
अनुदात्तानि चात्मनेपदम् 410	अभिप्रयतिभ्यः ङिः 795
अनुदात्तस्य अर्दुपश्चस्यान्तरत्ताम् 695	अन्याङ्कवाक्ययै 616
अनुदात्तोऽदेःअचिदित्तनोऽप्यादीभ्यःअनुना-	अन्याङ्कश्च 597

* अन्तादिषु कृष्येण अच् अचिदित्तादिप्रयतिभ्योऽङ्कतां तस्यै कृष्येणानुसंधीयतामद्-
कृत्वा इति तस्यै वेदितव्यम् ।

- अभ्यासे च् 431
 अभि पूर्वः 154
 अभ्यार्थनदोर्गुस्वः 216
 अभ् सम्प्रुद्धौ 286
 अभ्यामन्तास्वाय्येत्स्विष्णुपु 561
 अर्द्धिषदजन्तस्य मुम् 849
 अर्थासो लोपश्च 1278
 अर्तिपिपय्याश्च 619
 अर्तिलूधूमूखनसहचर इत्रः 899
 अर्तिहील्लोरीकूपील्लाव्यातां पुद्गुयो 749
 अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् 135
 अर्थेन नित्यसमासो विशेष्यलिङ्गता चेति
 वक्तव्यम् 988
 अर्थे नपुंसकम् 994
 अर्थर्चाः पुंसि च 1032
 अर्थसत्रियाभ्यां वा स्वाचं 1367
 अर्थ्यास्त्रसाधनञः 319
 अर्थ्यादिभ्योःत् 1283
 अलंखल्वोः प्रतिषेधयोः प्राचां लवा 935
 अलोऽन्यस्य 27
 अलोऽन्यात् पूर्व उपधा 196
 अल्पाक्षरम् 1059
 अल्लोपोऽनः 273
 अल्लु स्कोटायनस्य 60
 अल्यवे च प्राययोपधिवृत्तेभ्यः 1197
 अलादयः कृष्टाद्यर्थे तृतीयया 1018
 अवारपाराद्विद्यहीतादपि विपरीताञ्चेति
 वक्तव्यम् 1151
 अवे सूस्वोर्घञ् 931
 अव्यक्तानुकरणाद्द्वयस्यवर्धादनिता इाच्
 1338
 अव्यये विभक्तिसमीपसमन्वित्व्युत्पत्त्याभावा-
 त्ययासंप्रतिशब्दप्रादुर्भावपश्चात्प्राणानु-
 पूर्व्ययोगपदसादृश्यसंपत्तिसाकल्यान्त-
 वचनेषु 967
 अव्ययसर्वनासामकच् प्राक् टेः 1321
 अव्ययस्य स्वावीत्यं नेति वाच्यम् 1331
 अव्ययात् त्यप् 1156
 अव्ययादाप्सुपः 403
 अव्ययानां भ्रमाचे टिलोपः 1169
 अव्ययीभावः 966
 अव्ययीभावश्च 402 and 970
 अव्ययीभावे चाकाले 973
 अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः 676
 अव्यमनो विकारे टिलोपः 1196
 अव्ययप्रत्यादिभ्यश्च 1068
 अव्ययन चा विभक्तौ 326
 अव्ययाभ्य षौश्च 327
 अव्ययोगास्तिद् कित् 486
 असिद्धवदचाभात् 599
 अस्तिषिद्योःपुक्ते 479
 अस्तोर्भूः 613
 अस्त्यदधिस्कृष्यस्वामनहुदात्तः 272
 अस्मत्पुनः 416
 अस्मायामेधासलो विनिः 1281
 अस्य ष्टौ 1333
 अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् 634
 अस्य सम्प्रुद्धौ वाऽनङ् नलोपश्च वा वाच्यः
 384
 अहःसर्वकदेशसंख्यातपुण्याञ्च राचेः 1024
 अहन् 395
 आ कङारादेका संज्ञा 186
 आ क्वेस्तच्छोभततर्द्धर्मतस्थापुकारिषु 888
 आङि चापः 242
 आङो नास्त्रियाम् 191
 आ च स्वात् 1340
 आ च ष्टौ 659
 आचार्यादयत्वं च 1366

आप्तीनघोर्तुम् 397	आमि सर्वनामः सुट् 174
आटव 218	आमेतः 552
आज्जादीनाम् 478	आमृप्रत्ययवत् ऊञोऽनुप्रयोगस्य 547
आहुतमस्य विष्णु 450	आयनेयोनीयिकः कठककथां प्रत्ययादीनाम् 1086
आयनव्याः 217	आयादय आर्धधातुके वा 503
आयत वी शकः 523	आर्धधातुके शेषः 436
आयतः 526	आर्धधातुकस्येद्वन्ताद्यैः 433
आयतयोपसर्गे 839	आर्धधातुके 600
आतो हितः 544	आशिशि सिद्धान्ता 442
आतो धातोः 187	आ सर्वनामः 377
आतोऽनुपसर्गे कः 842	आदस्यः 631
आतो दुर् चिपकताः 803	इकांश्चि विभक्तौ 371
आतो युष् 934	इको ऋष् 756
आतो ङाच इटिं च 524	इको यश्चि 21
आत्मनेपदेष्यगतः 559	इकोऽवयवैर् शक्यस्य कृष्णश्च 72
आत्मनेपदेष्यन्तरस्याम् 699	इगुपश्चात्प्रोक्तः कः 838
आत्मनिव्यञ्जनभोगोत्तरव्याम् कः 1228	इत्यः संप्रसारकम् 281
आत्ममाने याच् च 851	इष्ठा 923
आत्मप्राधानो खे 1229	इत्तादेश्च मुह्यन्तीऽप्युष्ठाः 546
आदिरनञेन शब्देता 8	इट ईटि 480
आदिर्द्रिटुट्कः 496	इटोऽम् 557
आदेः षरस्य 88	इत्पर्यन्तस्ययतीनाम् 592
आदेश उपदेशेऽपि चि 528	इयः वीष्णुमुद्दितां षोऽङ्गम् 549
आदेशप्रत्यययोः 169	इयां वा मुक्ति 619
आहुः 35	इयो ऋष् 615
आह्वानावदेकस्मिन् 304	इतरभ्योऽपि कृष्यन्ते 1295
आह्वानो ट्पिन्ता 103	इतश्च 458
आह्वानादिभ्यस्तोऽण्डोऽण्डात् 1331	इतोऽम् सर्वनामस्थाने 321
आधारीऽपिऽकरकम् 559	इतोऽनुपसर्गातेः 1375
आमि ङाद् 452	इदम् इष् 1288
आमे युष् 884	इदमन्वयः 1303
आम्भस्तः क्तान्नादिऽकरकत्प्रातीत्यैः 1028	इदमो ऋः 298
आमीत्ये कमुष् च 942	

- इदमो हः 1292
 इदितो नुम् धातोः 497
 इदुयभ्याम् 247
 इदोऽप्यं पुंसि 299
 इदपयनपत्ये 1128
 इन्द्रवक्राभयशर्वकद्रमङ्गिमारण्यययययन-
 मातुलाचार्याणामानुक् 1361
 इन्द्रं च 61
 इन्द्रन्पूषार्यम्णां शो 311
 इर इत्संज्ञा वाच्या 665
 इरितो वा 668
 इयेन सह समासो विभक्त्यलोपश्च 965
 इवे प्रतिक्रिया 1326
 इपुगमियमां हः 539
 इष्टस्य विद् च 1316
 इष्टादिभ्यश्च 1267
 इत्सुसुकतान्तात् कः 1133
 ई च गणः 744
 ईद्वेद्विद्यचर्नं प्रयत्नम् 64
 ईद्व्यति 825
 ईपदसमासो कल्पच्छेद्यदेशीयरः 1318
 ईपददुःसुपु कच्छाकच्छार्थेषु कल् 933
 ई हल्यधोः 657
 उगवादिभ्यो यत् 1224
 उगितश्च 1342
 उगित्वां सर्वनामस्थानेऽधातोः 316
 उच्चैरुदात्तः 10
 उज्जति 1208
 उणादयो बहुलम् 902
 उत्तश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 538
 उतो यद्विभक्तिं ह्वि 603
 उस्वादिभ्योऽङ् 1075
 उद ईत् 366
 उदः स्वास्तम्भोः पूर्वस्य 86
 उदितो वा 939
 उद्विभ्यां काकुदस्य 1047
 उदोऽष्टपूर्वस्य 650
 उपदेशोऽनुनासिक इत् 36
 उपदेशोऽत्यतः 516
 उपपदमतिङ् 1022
 उपमानादाचारं 773
 उपमानानि सामान्यचर्नैः 1007
 उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यङ्परः 612
 उपसर्गस्यायतो 570
 उपसर्गाः क्रियायोगे 47
 उपसर्गादध्वनः 1065
 उपसर्गादसमासेऽपि योपदेशस्य 493
 उपसर्गादृति धातो 50
 उपसर्गं घोः किः 916
 उपसर्गं च संज्ञायाम् 865
 उपसर्जनं पूर्वम् 969
 उपाच्च 799
 उपात् प्रतियोग्यकृतवाक्याध्याहारेषु च 729
 उभादुदात्तो नित्यम् 1257
 उभे अभ्यस्तम् 373
 उरःप्रभतिभ्यः कप् 1050
 उरण् रपरः 37
 उरत् 508
 उश्च 581
 उपविदजायभ्योऽन्यतरस्याम् 606
 उस्वपदान्तात् 527
 ऊकानोऽङ्कस्वदीर्घप्लुतः 9
 ऊङुतः 1376
 कतिपूतिपूतिसातिशैतिकीर्तयश्च 921
 ऊद्वन्तैर्घोतिरुत्तु इत्यादि 510
 ऊत्तरपदादौपम्ये 1379
 ऊर्ध्वोत्तेराम् नेति वाच्यम् 638
 ऊर्ध्वोत्तेर्विभाषा 637 and 642

उपदिच्छित्वाद्यम् 1013	इति परकथम् 51
एत् 1	इद्वात् सम्बुद्धेः 153
एतत्पौरुषार्थः शक्यते वाच्यम् 14	इत् इत्तत्त्वादेभ्ये 275
एतद्व्युत्पन्नत्वात् 1063	इद्योऽप्यवायावः 29
एतद्व्युत्पत्ताम् 653	इद्येः काश् 848
एत इत् 239	इत् ईद्व्युत्पत्ते 387
एतश्च संयोगादेः 691	इत् रे 554
एतश्च संयोगादेर्युञ्जः 531	इत्तदोः सु लोपोऽञ्चोरनङ्समाभे इति 133
एते च दृष्टोपात्ताभे 45	इत्तदः 1301
एतो द्वित्वनामस्वानयोः 225	इत्तदोऽम् 1289
एतो भाट्टाख्ये 517	इत्तदोऽपि वाच्यः 1301
एतन् 75	इत्तिस्तुयात्पद्गुणः काश् 827
इतिभ्यश्चिद्व्युत्पत्तिः कर्तव्यम् 328	इत्तेतो रथोः 1299
इत्तुयन्स्युर्द्वयोन्नेह्यां च 226	इत्तेर्लिङि 618
इत्तनेः स्ते 532	इत्येभ्यःपुद्गु 42
इत्तेयो हीच् 256	इत्त् 909
इत्तेऽप्यस्य इत्त्वं वाच्यम् 235	इत्तेकाशोऽयमप्युदस्य 221
इत्तेऽप्युत्पत्तिः 1091	इत्तः 443
इत्तेऽप्युत्पत् 831	इत्तिङि 525
इत्त इत्ततोः 706	इत्तमन्था इत्तः 2
इत्तेरच् 910	इत्ते हीच् 1
इत्त्वादिभ्यः लिङ् विष्वात्कात् 919	इतोः पुप्यञ्चपरं 748
इ चोत् 1	इतोः सुपि 232
इत्तराम् इतिभेदः 268	इतोत् 69
इत्तत्त्वं सम्बुद्धिः 151	इतोत्तः अयि 672
इत्तत्त्वात् 352	इत्तितात्त्वं 872
इत्त्वात्वे पुप्यत्त्वादेवाः कर्तव्याः 361	इत्तादोऽप्य 54
इत्त्विमीति चापूर्वनिघण्टे 1016	इत्तुम्बः 1078
इत्त्वात् उपदेवेन्दुत्तात् 510	इत्ति च 166
इत्त्वात्वे चो मय् कर्तव्यत्वात् इत्योः 278	इत्त वाच्यः 240
इत्त्वात्त्वे च 318	इत्तः अं इतिभेदे वाच्यः 261
इत्तो वेत्ते 1080	इत्त 204
इत्त कर्तव्यत्वादि 56	इत्तौऽप्युत्तयोः 238
	इत्त्वादिभ्यो मय् 780

- इवमो हः 1292
 इदितो नुम् धातोः 497
 इदुदभ्याम् 247
 इदोऽप्युं सि 299
 इनपयनपत्ये 1128
 इन्द्रवक्राभयशर्वरुद्रमङ्गिमारण्ययवयवन-
 मातुलाचार्यायामानुक् 1361
 इन्द्रे च 61
 इन्द्रन्युधार्यम्णां शो 311
 इर इत्संज्ञा वाच्या 665
 इरितो वा 668
 इवेन सह समासो विभक्त्यलोपश्च 965
 इवे प्रतिक्रिया 1326
 इपुगमियमां कः 539
 इष्टस्य विद् च 1316
 इष्ठादिभ्यश्च 1267
 इडुगुक्तान्तात् कः 1133
 ई च गणः 744
 ईद्वेद्विचयनं प्रयत्नम् 64
 ईद्व्यति 825
 ईपदसमासौ कल्पवृक्षदेशीयरः 1318
 ईषददुःसुपु कच्चाकच्चार्येषु कल् 933
 ई हल्यघोः 657
 उगवादिभ्यो यत् 1224
 उगितश्च 1342
 उगितघां सर्वनामस्थानोधातोः 316
 उच्चेरुदात्तः 10
 उच्चति 1208
 उणादयो बहुलम् 902
 उत्तश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 538
 उतो युद्धिर्लुकि इकि 603
 उत्सादिभ्योऽङ् 1075
 उद ईत् 366
 उदः स्वास्तभ्योः पूर्वस्य 86
 उदितो वा 939
 उद्विभ्यां काकुदस्य 1047
 उदोष्पपूर्वस्य 650
 उपदेशेऽजनुनासिक इत् 36
 उपदेशेऽप्यतः 516
 उपपदमतिक्र 1022
 उपमानादाचारे 773
 उपमानानि सामान्यवचनीः 1007
 उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यङ्परः 612
 उपसर्गस्यायतो 570
 उपसर्गाः क्रियायोगे 47
 उपसर्गादध्वनः 1065
 उपसर्गादसमासेऽपि शोपदेशश्च 493
 उपसर्गादृति धातो 50
 उपसर्गे घोः किः 916
 उपसर्गे च संज्ञायाम् 865
 उपसर्जनं पूर्वम् 969
 उपाच्च 799
 उपात् प्रतियल्लवेकतवाक्याध्याहरेषु च 729
 उभादुदात्तो नित्यम् 1257
 उभे अन्वयस्तम् 373
 उरःप्रभृतिभ्यः कप् 1050
 उरय् रपरः 37
 उरत् 508
 उश्च 581
 उद्यद्विदज्ञायभ्योऽन्यतरस्याम् 606
 उत्यपदान्तात् 527
 ऊकातोऽङ्कस्वदीर्घस्तुतः 9
 ऊजुतः 1376
 ऊतिभूतिभूतिउतिदेतिवीर्यम् 921
 ऊद्वेत्तौर्घातिरनु इत्यादि 510
 ऊत्तरपदादौपत्ये 1379
 ऊर्ध्वोत्तराम् नेति वाच्यम् 638
 ऊर्ध्वोत्तेर्विभाषा 637 and 642

टसंदिच्छिदाचक्ष 1013	शङि पररुपम् 51
टस्य 1	शङ्गुस्वात् सम्युद्धेः 153
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 14	शङ्गुस्वादेये 275
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 1063	शङ्गाश्रयवायावः 29
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 653	शङ्गेः वाच्यं 848
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 239	शत ईदुमुयचने 387
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 691	शत रे 554
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 531	शततदोः सु नोपोश्लोरमक्षमाद्ये इति 133
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 45	शतदः 1301
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 225	शतदोम् 1289
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 517	शतदोर्पि वाच्यः 1304
टस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 75	शतिसुयास्युत्तुषः वाच्यं 827
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 328	शतितो रघोः 1299
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 226	शतैर्लिङि 618
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 532	शत्येभ्य्युत्सु 43
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 356	शरच् 909
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 235	शरनेकाद्योऽर्थेयोनपूर्वस्य 221
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 1091	शरः 443
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 831	शर्लिङि 525
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 706	शवामनया इतः 2
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 910	शे कौच् 1
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 919	शोः पुदय्यञ्चरे 748
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 1	शोः सुपि 232
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 268	शोत् 69
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 151	शोतः श्वनि 672
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 352	शोदितश्च 872
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 361	शोमाहोश्च 54
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 1016	शोर्गुणः 1078
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 510	शोश्चि च 166
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 278	शोश्च वाच्यः 240
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 313	शोश्चः श्वान् इतिशेषे वाच्यः 261
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 1080	शोत् 304
शतिस्यैर्योर्मियः शक्यस्यै वाच्यम् 56	शोतोऽम्भयोः 238
	शक्यवादिभ्यो च्च् 780

- कन्यायाः कनीन च 1094
 कपञ्ज 1
 कपिञ्जात्योर्धक् 1247
 कमेरिण्ड 560
 कमेरुप्लेचदृ घाघ्यः 569
 कम्बोजादिभ्य इति घक्तव्यम् 1110
 कम्बोजाल्लुक 1109
 कण्ठो यत्नः 859
 कर्तरि कर्मव्यतिहारे 781
 कर्तरि क्त 819
 कर्तरि शप् 419
 कर्तुरीप्सिततमं कर्म 947
 कर्तृकरणयोस्तृतीया 952
 कर्तृकरणे कृता बहुलम् 986
 कर्मण्यय 841
 कर्मणा यमभिप्रेति च संप्रदानम् 953
 कर्मणि द्वितीया 948
 कर्मवत् कर्मणा तुल्यक्रियः 810
 कष्टाय क्षमणे 776
 कस्तादिवु च 1051
 क्षानामेदिते 119
 क्षाम्यच् च 772
 क्षालसमयवेलासु तुमुन् 904
 क्षालाट्टञ्ज 1168
 क्षास्यनेकाच ग्राम् घक्तव्यः 504
 क्षियत्तदो निर्धारणे द्वयोरकस्य इतरच् 1324
 क्षिण्वनामवहुभ्योऽष्ट्यादिभ्यः 1285
 क्षिति च 1073
 क्षिदाशिधि 466
 क्षिमः क्तः 297
 क्षिमश्च 1305
 क्षिमेत्तिङ्घ्ययथादाव्यद्वयप्रकर्षे 1309
 क्षिमोऽत् 1293
 क्षिरतो लवने 707
 क्षुगतिप्रादयः 1012
 क्षु तिद्योः 1287
 क्षुत्सिते 1323
 क्षुष्योः (क)षो च 117
 क्षुमुदनद्वेतसेभ्यो इमतुप् 1144
 क्षुन्नादिभ्यो य्यः 1106
 क्षुक्षोश्चुः 488
 क्षत्रो हेतुताच्छील्यानुलोभ्येषु 846
 क्षत्रं चानुपयुज्यते त्तिटि 507
 क्षत्तद्धितसमासाश्च 136
 क्षती छेदने 700
 क्षत्यल्युटो बहुलम् 823
 क्षत्याः 818
 क्षदातिङ् 329
 क्षदिकारादक्त्विनः 1354
 क्षन्मेजन्तः 400
 क्षभ्यक्षियोगे संप्रत्यकर्तरि च्चिः 1332
 क्षवापाञ्जिमिस्त्यदिसाध्यशुभ्य उक्त् 901
 क्षसभ्वस्सुदुसुभुवो त्तिटि 514
 क्षलिमर उपसंख्यानम् 822
 क्षेयाद्वोऽन्यतरस्याम् 1276
 क्षोशाद्दञ्ज 1176
 क्ष्रिति च 467
 क्ष्रक्तवत् तिष्ठा 866
 क्ष्रर्मन्नित्यम् 913
 क्ष्रवातोऽनुन्नातुनः 401
 क्ष्रचि च 769
 क्ष्रस्य विभाषा 771
 क्ष्रमः परस्मैपदेषु 521
 क्ष्रमादिभ्यो चुन् 1136
 क्ष्रीतात् करणपूर्वात् 1368
 क्ष्र्यादिभ्यः श्ना 730
 क्ष्रयसुश्च 881
 क्ष्रयाति 1294

द्विजप्रत्ययस्य कुः 331	मातो यित् 237
द्विजस्य च 855	मात्राद्वान्यस्त्रियाम् 1084
द्विजस्यपिप्रपञ्चमायत्सुकटप्रकुचीनां द्वीषो- ऽसंप्रसारणं च 895	मापयसोर्यत् 1201
द्विजस्य 1099	मारजादिप्रसङ्गे यत् 1074
द्विजस्यमानस्यजातजनपदान् तस्य राजन्वपत्यवत् 1103	मारजादितलुकि 1001
द्विजो मः 875	मास्य पुरीषे 1200
दुधादिसु च 764	मास्त्रियोर्यपर्यजनस्य 1017
द्वयस्याचि 629	यद्विष्यावयव्यधिवष्टिविचतिसुचतिसुच- तिभ्यज्जतीनां ङिति च 675
द्वयस्यठपचटस्य 1	यद्योऽङ्गिति दीर्घः 739
द्वयस्यमानयोर्विचक्षणिकः 111	यामजनबन्धुभ्यस्तस्य 1129
द्वयस्य च 90	यामादयस्यजो 1152
द्वयस्यनवयस्य 858	यज्जर्चं कविधानम् 911
द्वयस्यत् परस्य 203	यञि च भावकरस्योः 907
द्वयस्यद्वयस्योऽं चोति कालस्य 1130	यठभ्य 1
द्वयस्य 222	युमास्वामापात्राद्वातिनां ह्रस्वि 625
द्वयस्यद्वयेपचसेवनसाहचर्यस्यस्यस्यस्य- मापयोगेसु कञः 793	यस्योरेप्राचभ्यासस्योपञ्च 614
द्वयस्यनवनयनयनसं मायः द्विजस्यङ्गि 540	यस्यो इत्साहचि इमुञ्चन्मिषम् 107
द्वयस्यदिह परस्मैपठेषु 541	यस्यिद्वयोश्च 193
द्वयस्यद्विभ्यो यञ् 1081	यस्यिद्वयोः स्नास्त्रिमनो 173
द्वयस्यद्विभ्यश्च 1162	यस्युत्तरपठे ऋतिस्येधः 308
द्वयस्यद्विभ्योऽङ्गिङ्गित् 621	यस्य 59
द्वयस्य ङिति 622	यस्यिद्विद्वयश्च 246
द्वयस्यस्वापुपाभ्यः ङितः परस्मैपठेषु 473	यस्ये इत्स्यश्च 339
द्वयस्यस्यनप्राप्तसाद्विभ्यः कर्मणि च 1245	यस्येत् नय्यासीभ्यः 219
द्वयस्यस्यनेभ्यो मनुष्यो मुनिभ्यः 1270	यस्येः 162
द्वयस्यस्यते 641	यस्योः कुञ् टुञ् ङिति 104
द्वयस्यो यद्मुञ्चोः 759	यस्योऽतिर्षद्विभ्यम् 138
द्वयस्योऽतिर्षद्विभ्योः 533	यस्यि 565
द्वयस्योऽतिर्षद्विभ्यश्चिचिभ्यश्च चान्तः 501	यस्योः सु चिचिभ्योः 832
द्वयस्योऽचः 925	यस्युत्तरपठेषु 284
द्वयस्ये चः 840	यस्युत्तरी तद्विचक्षणिकस्युत्तरपठेषुः 987
	यस्युत्तरी संज्ञाने 954

विजय 742	तद्वर्ति रथयुगप्रासङ्गम् 1218
विजितुः कर्त्तरि षक् 562	तनादिऽऽभ्य उः 608 and 719
वेरिनिदि 563	तनादिभ्यस्तथासोः 720
वे कः 492	तनेतेर्द्वि 804
वेऽनुवाया वृत्तः 564	तपरस्तात्कानस्य 31
व्याजचन्दो युष् 926	तपोऽनुतापे च 805
वृत्तयो 835	तपोरेव इत्यतश्चलर्थाः 820
तजामावात्मनेपदान् 409	तरति 1205
तत आतः 1183	तरप्तमपो चः 1308
तत् करोति तदाद्यष्टे 778	तयकममकायेऽदपने 1165
तत्पुत्रः 982	तयममो इति 354
तत्पुत्रः समानाधिकरणः कर्मधारयः 1002	तय्यतय्यानीयरः 821
तत्पुत्रस्यागुतेः संप्रात्ययादेः 1023	तयो मत्यर्थे 1269
तत्पुत्रे पति बहुलम् 864	तस्यस्यमिषां तान्तनामः 446
तत् प्रजादपने मयद् 1328	तस्मात्प्रसो कः पुंसि 156
तत्प्रयोदयो हेतुश्च 746	तस्मादित्युत्तरस्य 87
तच्च आतः 1172	तस्मात्पुंसि 1011
तच्च तस्येव 1238	तस्मात्पुंसिद्वयः 498
तच्च भक्तः 1177	तस्मिन्चयि च युष्माकास्मादी 1164
तच्च समसर्गं समासः 961	तस्मिन्पति निर्दिष्टे पूर्वस्य 22
तच्च ज्ञापुः 1221	तस्मिन् प्रितम् 1226
तचोऽतममचेभ्यः 1118	तस्य निवासः 1139
तचोऽपपदं इत्यमीत्यम् 1021	तस्य परमार्थेऽदितम् 118
तदपीते तद्वेद 1134	तस्य पूर्ये इद् 1258
तद्वर्ति 1234	तस्य भावस्यतयो 1239
तदस्तिपक्षीति द्वेषे तर्थादि 1137	तस्य ङाथः 7
तदस्य संघातं तारकादिभ्य इतश्च 1252	तस्य चिकारः 1195
तदस्यात्तदस्तिपति मनुष्य 1268	तस्य बहुलः 1126
तदोः कः आदनन्ययोः 338	तस्यायत्तम् 1077
तद्वर्ति षड्विंशतयोः 1189	तस्येदम् 1194
तद्विनाः 975	तस्येभ्यः 1232
तद्विनापौसरपदसमाहारे च 997	तस्येकवचनद्विवचनत्रयवचनान्येभ्यः 414
तद्विनायवामादेः 999 and 1069	तद्विनायवोः 438
तदात्म्य बहुषु तेनेवास्त्रियाम् 1108	तिस्रश्च 1307

- तिहस्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः 413 तौ चत् 886
 तिद् शित् सार्वधातुकम् 418
 तितुत्रतथत्तिगुस्रकलेषु च 898
 तिपतसृभि सिपथसृथ मिष्वसृमसृ ताता-
 ऋ थासाथान्ध्यमिष्वसृमिष्वसृ 407
 तिरउत्तिर्यलोपे 369
 ति विंशतेर्दिति 1260
 तिष्टतेरित् 750
 तिष्यपुष्ययोर्नञ्चाणि यलोप इति वाच्यम्
 1113
 तीपस्य डित्सु वा 180
 तीपस्रज्जुभरपरिपः 701
 तुदादिभ्यः शः 693
 तुभ्यमजो इयि 350
 तुमुन्जुलो क्रियायां क्रियार्थायाम् 903
 तुल्यास्यप्रत्यं स्ययणम् 14
 तुलोस्तातडाशिव्यन्यतरस्याम् 444
 वृज्यत् क्रोष्टुः 224
 वृण्य इम् 715
 मृतीया तत्कृतायेन गुण्ययचनेन 985
 मृतीयासप्तम्योर्बहुलम् 972
 वृन् 889
 तृफलभजत्रपञ्च 578
 ते तद्राजाः 1107
 तेन क्षीतम् 1231
 तेन तुल्यं क्रिया चेद्वृत्तिः 1237
 तेन दीव्यति खनति खयति खितम् 1203
 तेन निर्वृत्तम् 1138 and 1236
 तेन प्रोक्तम् 1193
 तेन रक्तं रागात् 1111
 ते प्राग्धातोः 451
 तेमयावेकयचनस्य 359
 तौः चि 81
 तौर्लि 85
 त्यदादिषु वृथोऽनालोचने कञ् च 376
 त्यदादीनामः 213
 त्यदादीनि च 1159
 त्यदनेर्धुवे 1157
 त्रिष्टुपुरीन्द्रियां तिस्र चतस्र 248
 त्रैः संप्रसारणं च 1263
 त्रैस्यः 212
 स्वमायेक्यचने 345
 स्यामी द्वितीयायाः 360
 स्वादौ सौ 340
 यत्ति च सेटि 495
 चासः से 545
 घो न्यः 322
 दक्षिणापञ्चात्पुरसस्यञ् 1154
 दण्डादिभ्यो यः 1235
 दधस्तयोश्च 664
 दधातेर्दिः 878
 दन्त उचत् उरच् 1275
 दयायाश्च 571
 दश्च 301 and 610
 दायाश्च सा चेज्जतुर्थ्ये 790
 दावैर्धातोर्धः 277
 दाधा घ्यदाप् 662
 दाधीशसुपुत्रस्तुतुदासिचिमिष्वयत्तद्वन-
 करयो 887
 दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां झः 998
 दिक्संख्ये संज्ञायाम् 996
 दिगादिभ्यो यत् 1178
 दित्यदित्यादित्यपस्युत्तरपदायकः 1070
 दिव उत् 290
 दिव घात् 289
 दिवादिभ्यः झम् 669
 दीहो युद्धि क्विति 678

वीर्यसमुत्पत्तिरविजाकिशोःशरकाम्
 687
 वीर्यं इत्यस्य 617
 वीर्ये च 484
 वीर्यस्य च 183 and 314
 वीर्यस्य च 762
 वीर्ये च 568
 वृत्त इत्यस्य चोक्तयोः 453
 वृत्तस्य च 453
 वृत्तस्य च 62
 वृत्तस्य च 877
 वृत्तस्य च 334
 वृत्ते च 860
 वृत्ते च 1115
 वृत्ते च 1071
 वृत्ते च 879
 वृत्तस्याप्येव च 573
 वृत्तस्य च 574
 वृत्तस्य च 1155
 वृत्तस्य च 1000
 वृत्तस्य च 1061
 वृत्तस्य च 1063
 वृत्ते च 1057
 वृत्तस्य च 1031
 वृत्तस्य च 1004
 वृत्तस्य च 983
 वृत्ते च 1350
 वृत्तस्य च 306
 वृत्तस्य च 346
 वृत्तस्य च 984
 वृत्तस्य च 1256

द्विचर्या च मूर्धः 1043
 द्विचर्या च 509
 द्विचर्या च 1310
 द्विचर्या च 1262
 द्विचर्या च 1029
 द्विचर्या च 142
 द्विचर्या च 1311
 द्विचर्या च 1056
 द्विचर्या च 816
 द्विचर्या च 753
 द्विचर्या च 758
 द्विचर्या च 280
 द्विचर्या च 1349
 द्विचर्या च 550
 द्विचर्या च 1319
 द्विचर्या च 956
 द्विचर्या च 770
 द्विचर्या च 937
 द्विचर्या च 1370
 द्विचर्या च 1112
 द्विचर्या च 1371
 द्विचर्या च 783
 द्विचर्या च 307
 द्विचर्या च 1009
 द्विचर्या च 1039
 द्विचर्या च 1344
 द्विचर्या च 1147
 द्विचर्या च 250
 द्विचर्या च 974
 द्विचर्या च 1153

- नन्दियद्विपचादिभ्यो ल्युण्ण्यच्छः 837
 न न्दाः संयोगादयः 639
 न पदान्तादोरनाम् 79
 न परे नः 101
 नपुंसकस्य भल्लक्षः 264
 नपुंसकाच्च 259
 नपुंसकादन्यतरस्याम् 980
 नपुंसके भावे क्तः 927
 न पूजनात् 1066
 न भक्षुर्लुङ्गाम् 724
 न भूमिधियोः 223
 नमःस्वस्तिस्वाहास्वधासंघषड्योगाच्च 955
 न माह्योगे 475
 न मु ने 388
 न यदि 812
 न ध्याभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वो तु ताभ्यामीच्
 1135
 न लिङि 738
 न लुमताद्गस्य 211
 न सोपः प्रातिपदिकान्तस्य 200
 नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुण्विधु क्ति 309
 नलोपो नञः 1010
 न विभक्तौ तुस्माः 150
 न वृद्धम्यश्चतुर्थ्यः 576
 न शसदददादिगुणानाम् 577
 नशेर्या 378
 नश्च 105
 नश्चापदान्तस्य भ्रञ्चि 95
 नश्चल्यप्रश्नान् 114
 न श्दस्यसादिभ्यः 257
 न संप्रसारणे संप्रसारणम् 318
 न संयोगाद्गुमन्तात् 310
 न समासे 74
 नस्तच्छित्ते 979
 नश्च्युतिवृषिष्यधिरक्षिसृष्टितनिसु 390
 नश्चो धः 389
 नाश्चः पूजायाम् 370
 नादिच्च 147
 नान्तादसंख्यादेर्मद् 1259
 नाभि नभे च 1235
 नाभ्यस्तास्याच्च पिति शर्वधातुके 667
 नाभ्यस्ताच्छतुः 374
 नाभि 168
 नाध्ययीभावादतोऽम् स्वपञ्चम्या 971
 निकटे वसति 1216
 निजां त्रयाणां गुणः श्लो 666
 नित्यं करोतेः 725
 नित्यं कौटिल्ये गतौ 760
 नित्यं हिसः 455
 नित्यं वृद्धशरादिभ्यः 1199
 नित्यमावेदिते ङाधीति वाच्यम् 1340
 नित्यवीक्षयोः 943
 निपात शकाजनाद् 68
 निरादयः कान्तादाश्च पञ्चम्या 1020
 निवासचित्तिशरीरोपसमाधानेष्वान्तेषु
 क्तः 908
 निष्ठा 867 and 1052
 निष्ठायां शेटि 876
 नोचैरनुदात्तः 11
 नुमच्चिरसृज्यत्भावेभ्यो नुद् पूर्वचित्तिवेषेण
 231
 नुद्विसर्जनीयश्चर्षवाद्येचि 381
 न् च 236
 न् नरयोर्वृद्धिश्च 1383
 न् न् च 116
 न् शिटि 512
 नेद्विचि क्ति 853
 नेदमदसोरकोः 305

नेपथ्यद्वयानावस्यो 253
 केरुदण्डपत्रपदपुमास्यतिङ्गितयातिवाति-
 ट्वातिष्वातिवपतिवहतिष्वात्यतिचिनो-
 त्तिदेगिधु च 487
 केरुदण्डः 783
 कोचधावाः 325
 केरुदण्डोर्ध्वविषमूलमूलशीतानुलाभ्यन्तार्ध-
 तुल्यप्राप्यध्वानाम्बुमममिमित्तमितेपु
 1220
 कर्त्तुविंशतिविंशत्यारिह्यपञ्चाशत्तत्वि-
 षपञ्चशतीतिग्वतित्तत्तम् 1233
 कर्त्तुश्च 1377
 कपो कः 874
 कञ्जमी मयेन 989
 कञ्ज्या कम् 353
 कञ्ज्याः क्षोणादिभ्यः 991
 कञ्ज्यास्तसिन् 1286
 कतिः कनाह रच 205
 कञ्ज्यापुरोदितादिभ्यो कञ् 1248
 कर्त्तुमप्युत्तमान् 320
 कदास्तस्य 158
 कदास्तादा 121
 कटः कर्त्तुर्ध्वः कर्त्तुता 18
 कर्त्तुमिदं कृत्तुमप्युत्तमैः 1030
 कर्त्तुश्च 140
 कर्त्तुपदानां कर्त्तुमुत्तमपुत्तमनाः 424
 कर्त्तुतो रचः 1117
 कर्त्तुदेभ्यः क्तिः 784
 कर्त्तुः 797
 कर्त्तुं क्ति 423
 कर्त्तुं क्तिः क कर्त्तुं 335
 कर्त्तुमिदं च 1290
 कर्त्तुयो कर्त्तुमिदं कर्त्तुं 1019
 कर्त्तुमिदं कर्त्तुमिदं कर्त्तुमिदं कर्त्तुमिदं

पिबतिप्रथमतिष्ठमन्यकपम्यर्धपो-
 यसीदाः 523
 पायडोर्ध्व 1105
 पादः यत् 362
 पादस्य सांघाःहसयादिभ्यः 1045
 पासकान्ताच 1357
 पिता मात्रा 1060
 पितृव्यमातृव्यमातामहपितामहाः 1125
 पुंयोमादाप्यावाम् 1356
 पुंसि संज्ञायां चः प्रायेण 929
 पुंसोऽप्यु 383
 पुमन्तत्पुपथस्य च 485
 पुमः कप्यम्परे 113
 पुरोरक्ष 1104
 पुवः संज्ञायाम् 900
 पुवादिद्युताद्युत्तितः कर्त्तुपदेपु 542
 पूर्वादिभावा 1048
 पूर्वचादिभ्यम् 39
 पूर्वपदान् संज्ञायाम् 1372
 पूर्वपरावरददियोरपराभरादि कर्त्तुमि-
 दामसंज्ञायाम् 175
 पूर्वकत् कः 791
 पूर्वादिभिः 1265
 पूर्वादिभ्यो कर्त्तुयो वा 178
 पूर्वापराभरोत्तमेकदोर्ध्वनिर्कादिभ्यो 993
 पूर्वाभ्याः 427
 कर्त्तुदिभ्यः कर्त्तुमिदं 1241
 कर्त्तुपदान् 826
 कर्त्तुवचने कम् 1302
 कर्त्तुवकात् 1312
 कर्त्तुदिभ्यश्च 1329
 कर्त्तुः 139
 कर्त्तुयोरे कर्त्तुवचनम् 210
 कर्त्तुवचनं कर्त्तुं कर्त्तुवचनं कर्त्तुवचनः 1358

- प्रत्ययस्य लुक्शुलुपः 209
 प्रत्यये भाषायां नित्यम् 84
 प्रत्ययोत्तरपदयोश्च 1166
 प्रथमधरमतयाल्पार्थकतिपयनेमाश्च 179
 प्रथमयोः पूर्वसवर्णः 146
 प्रथमानिर्विद्वं समास उपसर्जनम् 968
 प्रथमायाश्च द्विवचने भाषायाम् 343
 प्र। परा। अप। इत्यादि 48
 प्रभवति 1188
 प्रभाषे द्व्यसब्दप्रश्नाश्चः 1253
 प्रदन्तरकम्बलवसनार्थदशानाम्बु 46
 प्रशस्यस्य चः 1311
 प्रहरणम् 1214
 प्राक् कडारात् समासः 963
 प्राक् क्रीताच्छः 1223
 प्रागिवात् कः 1320
 प्राग्विधात् 1217
 प्राग्दिशो विभक्तिः 1284
 प्राग्यतेच्छञ् 1230
 प्राग्वद्वतेच्छक् 1202
 प्राचां ऋस्तद्धितः 1347
 प्राग्विधादातो लज्जन्त्यतरस्याम् 1271
 प्रातिपदिकाद्वात्सर्वे बहुलमिष्टवच्च 779
 प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिभाषावचनमात्रे
 प्रथमा 945
 प्रादयः 67
 प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया 1014
 प्रादिभ्यो धातुजस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः
 1038
 प्राद्वहोढोढेभ्येषु 44
 प्राद्वहः 796
 प्रायभवः 1174
 प्रावृष ययः 1170
 प्रावृषष्टप् 1173
 प्रियवश्रे वदः खञ् 830
 प्लुतप्रयद्या चच्चि नित्यम् 63
 प्यादीनां ह्रस्वः 736
 प्रियवष्टिलोपो यञ् च 1072
 बहुगणवतुर्दति संख्या 206
 बहुवचनस्य वचसो 358
 बहुवचने भ्रस्येत् 164
 बहुव्रीहौ सकृद्यत्सोः स्वाङ्गात् कञ्
 1042
 बहुषु बहुवचनम् 143
 बहुलोलोपो भू च बहुः 1315
 बहुवचनार्थाच्छस् कारकाद्यन्तरस्याम्
 1330
 बहुधादिभ्यश्च 1353
 बाह्यादिभ्यश्च 1088
 भुव ईद 632
 भुवः पञ्चानामादित् बाह्यो भुवः 630
 भुवो वचिः 633
 भञ्जेश्च घिञ्चि 807
 भवतेरः 430
 भस्य टेलोपः 323
 भावकर्मयोः 800
 भावे 905
 भिच्चादिभ्योश्च 1127
 भिच्चासेनादायेषु च 845
 भियोऽन्त्यतरस्याम् 648
 भीहीभुवुवां ऋवच्च 646
 भुजोऽन्वने 718
 भुवो सुसुहृत्तितोः 425
 भूवादयो धात्वः 49
 भूसुवोस्तिङ् 474
 भ्रामित् 661
 भोर्ण्ये भञ्जे 834
 भोमयोश्चोक्तपूर्वस्य योऽङ् 127

अप्यजोष्यम् 351	अप्रजोष्य 1082
अप्रजो रोषधयो रम्यन्तरस्याम् 694	अप्रश्च 1345
आश्रमासपुर्विदुतोर्बिपुनुपावस्तुकः खिद्य 893	अभिजोष्य 1085
अप्या वजुतम् 315	अथः प्रतिषेधो वाच्यः 28
अध्यायः 1167	अथदेतेभ्यः परिमाणे वस्तुषु 1254
अथः 857	अथो द्विधा 16
अथ उजो षो वा 71	अथासंख्यमनुदेयः समानाम् 30
अथद् च 1187	अथा कर्मैव इत्यादि 809
अथदेतेयोर्भावावामभडाच्छादनयोः 1198	अथरमनमातां चद् च 530 and 674
अत्रिजगयोर्बिम्बि 677	अथोऽनुनासिकोऽनुनासिको वा 83
अत्रेरेकपात् पूर्वो नुम् वाच्यः 704	अथनास्तिष्याम् 1364
आदि नुद् 469	अथनपरे अथवा वा 100
आतुम् संख्यासंभ्रपुर्वोवाः 1092	अथाद्योषे 1363
आतुमोषाश्वास्योरानुया 1365	अस्मात् अथयदिधित्वादि अथवेऽनुम् 152
आतुपथावाच्य अतोर्बोऽप्यदिभ्यः 1146	अथ वृत्तः 762
अित्तां दृश्यः 751	अथ्वेति च 260
अिटपोऽनपात् अट 265	आहायः 213
अीनातिमिनोतिदीर्घं अथि च 680	आसुद् परस्मैपदेषुदासो लिङ्ग 460
अुयनातिजावयनोऽनुनासिकः 13	अुत्रेरेकमात्रे 332
अुमदिगुणादिभ्यः कः 843	अुवावो द्विवचने 342
अुर्विभावा 830	अुवोरनालो 836
अुर्विदि 833	अुखदस्मदोः अथीचतुर्वीद्वितीयास्त्वयोर्भा- वावो 357
अुर्विः 449	अुखदस्मदोरनादेशे 349
अुःशुस्वात् 94	अुखदस्मदोरण्यरत्नां चद् च 1163
अो नो चातोः 296	अुखदस्मदत्वां अथोऽपु 355
अो वाचि अमः षो 98	अुखदपपदे समानाधिकार्ये स्वानिर्वादि अथमः 415
अियतेऽनुत्तिटोश्च 712	अुनक्तिः 1383
अ्योश्च 882	अुख्यवो अथि 344
अः षो 391	अु ख्यावो अथी 215
अलोऽथि च 765	अे च 726
अलो वा 766	अे चामाश्रयार्थोः 1097
अथि अम् 185	
अथवाच्यमिच्छन्ततो अम् 915	

- ये विभाषा 721
 योऽचि 348
 योपधप्रतिषेधे गवयहयमुकयमत्स्यमनुष्या-
 षामप्रतिषेधः 1374
 र चतुःशलादेर्लघोः 1242
 रक्षति 1209
 रदाभ्यां निष्ठातो कः पूर्वस्य च द्वः 868
 रधादिभ्यश्च 676
 रलो घ्युपधाद्भलादेः संश्च 938
 रयाभ्यां नो षः समानपदे 292
 राजदन्तादिषु परम् 1055
 राजनि युधिकञ्जः 861
 राजश्वशुराद्यत् 1095
 राजाद्यःसखिभ्यष्टच् 1027
 राज्ञो ज्ञातावेव 1096
 राज्ञाम्नाहाः पुंसि 1025
 रात् सस्य 230
 रायो हलि 239
 रान्तोपः 894
 राष्ट्राधारपारादघञौ 1150
 रिद् श्यस्मिद् 580
 रि च 439
 रीयदुपधस्य च 763
 रीद् श्रतः 1124
 रधादिभ्यः ञम् 714
 रेवत्यादिभ्यष्टक् 1100
 रोः सुपि 294
 रोऽसुपि 129
 रो रि 130
 रोरुपधाया दीर्घ इकः 380
 रः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः 405
 रः परस्मैपदम् 408
 रक्षत्या चक्ष 1274
 रक्षः शाकटापनस्यैव 604
 रक्षः श्वशुरानचावप्रथमासमानाधिकरसे
 883
 रक्षद् रित्द् इत्यादि 404
 रक्ष् स्मे 813
 रक्ष् 1
 रक्ष्मण्ये त्वित्संज्ञकः 4
 रक्ष्मण्यतद्धिते 155
 रिक्षः स सोपोऽनन्यस्य 461
 रिक्षः ङीयुद् 555
 रिक्षाश्रिषि 465
 रिक्षनिमित्ते रक्ष् क्रियातिपत्तौ 476
 रिक्षसिद्धावात्मनेपदेयु 626
 रिक्षसिद्धोरात्मनेपदेयु 737
 रिक्षः कानञ्वा 880
 रिक्षसभयोरेश्वरेषु 548
 रिक्षि धातोःरनभ्यासस्य 426
 रिक्ष् च 432
 रिक्षन्यतरस्याम् 590
 रिक्षभ्यासस्योभयेषाम् 583
 रिक्षिषिचिह्नश्च 698
 रुग्वा रुहदिवहिसिद्गुहामात्मनेपदे इन्वे 638
 रुह् 468
 रुहि च 602
 रुह्लइश्चइश्चदुदात्तः 457
 रुह्सनोर्घस्य 595
 रुटः प्रथमस्य डारोरसः 437
 रुपि युक्तवृत्तात्त्विके 1142
 रुषविशेषे 1114
 रुष्टः सद्वा 887
 रुद् श्वे च 440
 रुटो रुट् 445
 रुद् च 441
 रुपः शाकस्यस्य 38
 रुपश्चास्यान्यतरस्यां र्व्योः 537

तेजो वि 660	वा सङ्घोऽस्त्रियाम् 817
तेजो व्योर्दनि 463	वाच ऊद् 283
तेजोविषामादिविष्कादिभ्यः ऋनेः 1972	विज हद् 713
वृद् च 928	विद्यनोरनुनासिकस्यात् 854
व्यादिभ्यः 870	विदांङुर्दन्वित्यन्वतरस्याम् 607
वच ऊम् 635	विदेः षतुर्दुः 885
वचिस्वपियद्यादीनां किति 584	विदो ऋटो वा 605
वदप्रज्जलन्तस्याः 499	विद्यायोनिर्दन्धेभ्यो वुञ् 1185
वदसि ऋभ्ये 1349	विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंघञ्जार्थ- नेषु सिद् 459
दरजादिभ्यश्च 1143	विन्मतोर्लुक् 1317
दर्शनाच्च 1183	विपरार्थां षेः 785
दर्शजादिभ्यः ऋञ् च 1244	विप्रतिषेधे परं कार्यम् 132
दर्शद्विगुणात् तौषधत् तौ ऋः 1351	विभक्तिश्च 149
दर्शनानसामीप्ये दर्शमाच्यद्वा 814	विभावा चाधेद्वाच्छाः 673
दर्शाने ऋद् 406	विभावा हिःष्योः 274
दर्शान्यश्च 233	विभावा चिष्यमुनोः 808
दत्तुर्दुर्ध्वस्वन्नुदां ऋः 267	विभावा षेः 689
ददोः संप्रसारणम् 383	विभावा सूतीयादिष्वचि 228
दापो विन्दि 1282	विभावा दिक्प्रभाषे ऋषुवीहो 245
दा दृन्नुपसाम् 671	विभावा मुद्स्तदोः 623
दा दृष्टुदन्नुदन्विहाम् 279	विभावा षाति कान्थ्ये 1335
दा ऋदुण्यश्च 396	विभावा सुपो ऋषु पुरजान् तु 1319
दा वामधेयश्च 1161	विभाषेटः 572
दास्यो वि ऋचवे 31	विभाषोर्थाः 640
दास्यस्य संयोवादेः 529	विरामोऽश्वशानम् 144
दा यदान्तश्च 97	विशेषर्षे विश्वेष्येऽ ऋषुभम् 1006
दा दान्नां षातिपरिग्रहे ऋरश्च 1325	विश्वस्य ऋसुरादोः 333
दा दाशभावाऽथमुचमुचमुचविभुडिः 520	विश्वर्षनीयश्च ऋः 115, 123
दास्येयाद्दृज्जो 1116	सुमुटापुण्यदोः ऋषोः ऋषोः 679
दासि 254	दृप्राच्यः 1160
दास्यदोः 252	दृष्टिरादीषु 40
दास्युपिपुषो ऋ 1123	दृष्टिरेचि 41
दास्याने 165	दृष्टिर्दन्वाचामादिकषुचम् 1158
दा षरि 123	

विपश्च 742	तद्वृत्ति रथयुगप्रासङ्गम् 1218
विचित्रुष्यः क्षीरि च् 562	तनादिऽऽश्व उः 608 and 719
देरिनिटि 563	तनादिभ्यस्तघाघोः 720
घो नः 492	तनोतेर्देकि 804
घो ऽऽनुधावा वृत्त्वः 564	तपरस्तात्कानस्य 31
दयालव्यो युष् 926	तपोऽनुतापो च 805
दुःखो 835	तपोरेव क्त्यात्कलर्थाः 820
तजानायात्तन्नेवेदम् 409	तरति 1205
तत् प्रातः 1183	तरप्तमपो चः 1308
तत् करोति तदाचष्टे 778	तयकममकायेऽदपने 1165
तत्पुण्यः 982	तयममो इति 354
तत्पुण्यः समानाधिकरथः कर्मधारयः 1002	तथ्यतव्यामीयरः 821
तत्पुण्यस्वागुतेः संप्याख्ययादेः 1023	तथो मत्स्ये 1269
तत्पुण्ये पति बहुलम् 864	तस्यस्यमिषां तान्तनामः 416
तत् प्रज्ज्जदपने मयद् 1328	तस्मात्प्रयो नः पुंश्चि 156
तत्प्रयोदयो देजुश्च 746	तस्मादित्युत्तरस्य 87
तथ घातः 1172	तस्मात्पुंश्चि 1011
तथ तस्येव 1238	तस्मात्पुंश्चिदस्यः 498
तथ मयः 1177	तस्मिन्चि च पुष्पाकास्माद्यो 1164
तथ समसर्गं समाहः 961	तस्मिन्पिति निर्दिष्टे पूर्वस्य 22
तथ तापुः 1221	तस्मिन् पितम् 1226
तथोत्तममधेभ्यः 1118	तस्य निवासः 1139
तथोपपदं हसमीत्यम् 1021	तस्य परमार्थेऽदितम् 118
तदधीते तद्वेद 1134	तस्य पूर्ये इद् 1258
तद्वृत्ति 1234	तस्य भावस्यतयो 1239
तदस्मिन्पत्तीति द्वेषे तघाचि 1137	तस्य ज्ञायः 7
तदस्य संघातं तारकादिभ्य इतच् 1252	तस्य चिकारः 1195
तदस्याच्चस्मिन्पिति मत्पु 1268	तस्य इमुहः 1126
तदेः उः ङादनमधयोः 338	तस्यापत्यम् 1077
तद्वृत्ति चिन्तुतापोः 1189	तस्येदम् 1194
तद्विगतः 975	तस्येज्वरः 1232
तद्विगतार्थपरपदसमाहारे च 997	तस्येकवचनद्विवचनपुत्रवचनान्येभ्यः 414
तद्विगत्यवसादेः 999 and 1069	तस्येवोर्थाः 438
तदाकथं बहुषु तेनेवास्त्रियाम् 1108	तिसृश्च 1307

- तिदस्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः 413 तौ सत् 886
 तिद् शित् सार्वधातुकम् 418
 तितुत्रतयटितुसरकासेषु च 898
 तिपतसृभि सिपयसृष मिष्वसृमसृ ताता-
 ऋषासाथान्ध्यमिष्वदिमदिद् 407
 तिरउरितर्यलोषे 369
 ति विंशतेर्दिति 1260
 तिष्टतेरित् 750
 तियपुष्ययोर्नञ्त्राणि यलोप इति वाच्यम्
 1113
 तीपस्य डित्सु वा 180
 तीपसञ्जुभरुपरिपः 701
 तुदादिभ्यः शः 693
 तुभ्यमजो इयि 350
 तुमुन्धुलो क्रियायां क्रियार्थायाम् 903
 तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्याम् 14
 तुजोस्तातलाशियन्त्यतरस्याम् 444
 वञ्जत् क्रोष्टुः 224
 दण्य इम् 715
 वृत्तीया तत्त्वतायेन गुणवचनेन 985
 वृत्तीयासप्तभ्योर्बहुलम् 972
 वन् 889
 वृफलभञ्जपञ्च 578
 ते तद्राजाः 1107
 तेन क्षीतम् 1231
 तेन तुल्यं क्रिया चेद्वृत्तिः 1237
 तेन दीप्यति घ्नन्ति जयति जितम् 1203
 तेन निर्धत्तम् 1138 and 1236
 तेन प्रोक्तम् 1193
 तेन रत्नं रागात् 1111
 ते प्राग्धातोः 451
 तेमयावेकवचनस्य 359
 तेः चि 81
 तेर्लि 85
 त्यदादिषु दृशोऽनालोचने कञ् च 376
 त्यदादीनामः 213
 त्यदादीनि च 1159
 त्यदनेर्धुवे 1157
 त्रिचतुरैरिदियां तिष्ठ चतस्र 248
 चेः संप्रसारणं च 1263
 चेद्ययः 212
 स्वमादेकवचने 345
 स्यामो द्वितीयायाः 360
 स्वादो सौ 340
 यलि च सेटि 495
 शासः से 545
 यो न्यः 322
 ददियापञ्चात्पुसस्यम् 1154
 दयदादिभ्यो यः 1235
 दधस्तायोश्च 664
 दधातेर्हिः 878
 दन्त उचत उरच् 1275
 दयायाश्च 571
 दश्च 301 and 610
 दायाश्च सा चेच्चतुर्थे 790
 दादेर्धातोर्धः 277
 दाधा घ्यदाप् 662
 दाधीशसुपुञ्जस्तुतुदसिचिचमिहपतदञ्ज-
 करणे 887
 दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां झः 998
 दिक्संख्ये संज्ञायाम् 996
 दिगादिभ्यो यत् 1178
 दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाक्षरकः 1070
 दिव उत् 290
 दिव सौत् 289
 दिवादिभ्यः ञ्यन् 669
 दीलो युडचि ह्रिति 678

दीर्घानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम्
683

दीर्घ इका-किति 617

दीर्घे च 484

दीर्घानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 183 and 314

दीर्घानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 761

दीर्घानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 568

दुष्ट इत्यस्ययोऽन्तरसाम् इतिवेषो
काव्यः 453

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 950

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 63

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 877

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 334

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 860

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1115

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1071

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 879

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 573

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 574

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1155

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम्
1000

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1061

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1063

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1057

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1031

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1004

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 983

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1350

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 306.

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 346

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम्
६: 984

दुष्टानुपूरितासिद्धादिभ्योऽन्तरसाम् 1256

द्विचिर्भ्यां च सूत्रः 1043

द्विचिर्भ्यां च सूत्रः 509

द्विचिर्भ्यां च सूत्रः इत्यस्योपपदे तरकीबसुनी 1310

द्विचिर्भ्यां च सूत्रः 1262

द्विचिर्भ्यां च सूत्रः इत्यस्योपपदे तरकीबसुनी 1029

द्विचिर्भ्यां च सूत्रः इत्यस्योपपदे तरकीबसुनी 142

धर्म इति 1211

धर्मादिभ्यनियमः 1056

धातोः 816

धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिष्वायां
वा 753

धातोरेकाचो इत्यादेः शिवाचमभिहारे च
758

धात्यादेः चः कः 280

धात्यानां ऋणने ङे च 1249

धि च 550

धुरो वल्लो 1219

धुक्मपायेऽप्यादानम् 956

नः ङो 770

न त्वा सेद् 937

न ङोडादिघञः 1370

नञ्चेषु युक्तः काकः 1112

नञ्चमुप्यात् संज्ञायाम् 1371

न नतिदिशाः 782

न लिङ्गुलोः 307

नङ् 1009

नञोऽन्तर्धानां चाङो वा षोऽन्तरपदलोका
1039

नञोऽन्तर्धानां चाङो वा षोऽन्तरपदलोका
नम् 1344

नञोऽन्तर्धानां चाङो वा षोऽन्तरपदलोका 1147

न षिङ्गुलोः 350

नदीनिङ्गु 974

नदीनिङ्गु 1153

- नन्दिप्रद्विपचादिभ्यो ल्युङिन्त्यच्चः 837
 न न्दाः संयोगादयः 639
 न पदान्तादोरनाम् 79
 नपरे नः 101
 नपुंसकस्य भ्रूलक्षः 264
 नपुंसकाच्च 259
 नपुंसकादन्यतरस्याम् 980
 नपुंसके भावे क्तः 927
 न पूजनात् 1066
 न भङ्गुर्धुराम् 724
 न भृशुधियोः 223
 नमःस्वस्तिस्वाहास्वधासंख्यद्वयोर्गाञ्च 955
 न माहयोगे 475
 न मु ने 388
 न यदि 812
 न व्याभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वो तु ताभ्यामिच्
 1135
 न क्षिडि 738
 न लुमताङ्गस्य 211
 न लोपः प्रातिपदिकान्तस्य 200
 नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुन्विधितु कृति 309
 नलोपो नञः 1010
 न विभक्तौ तुस्माः 150
 न वृद्ध्यश्चतुर्भ्यः 576
 न शसददवावियुष्यानाम् 577
 नशेर्वा 378
 नश्च 105
 नश्चापदान्तस्य भ्रुञि 95
 नश्चल्यप्रशान् 114
 न श्दस्यसादिभ्यः 257
 न संप्रसारणे संप्रसारणम् 318
 न संयोगाद्गुमन्तात् 310
 न समासे 74
 नस्तद्धिते 979
 नद्वित्वित्पृथिव्यधिकश्चित्तनिशुक्लो 390
 नद्ये धः 389
 नाञ्चेः पूजायाम् 370
 नादिच्चि 147
 नान्तादसंख्यादेर्मद् 1259
 नाभि नभे च 1225
 नाभ्यस्तास्याच्च पिति सार्वभामुके 667
 नाभ्यस्ताच्छतुः 374
 नामि 168
 नाव्ययीभावादतोऽम् स्वपरञ्चम्या 971
 निकटे वसति 1216
 निजां त्रयायां गुणः ष्लो 666
 नित्यं करोतेः 725
 नित्यं कौटिल्ये गतौ 760
 नित्यं हिसः 455
 नित्यं सुदृशपदिभ्यः 1199
 नित्यमार्षेदिते डाधीति कान्ठ्यम् 1340
 नित्यवीप्सयोः 943
 निपात शकाजनाद् 68
 निरादयः कान्ताद्यर्षे परञ्चम्या 1090
 निवासचितिशरीरोपसमाधानेच्चादेश
 क्तः 908
 निष्ठा 867 and 1052
 निष्ठायां षेडि 876
 नोचेरनुदात्तः 11
 नुमच्चिप्यज्यत्भावेभ्यो नुद् पूर्वोच्चित्तितेभ्ये
 231
 नुम्विसर्जनीयश्चर्त्वाद्येऽपि 381
 न् च 236
 न्नरयोर्वृष्टिश्च 1382
 न्नृ षे 116
 न्निटि 512
 नेह्वच्चि कृति 853
 नेदमदसोरक्षोः 305

नेपथ्यस्यानावसो 253
 नेर्द्वन्द्वपरपदपुमास्यतिङ्गित्यातिवाति-
 टातिष्ठातिवयतिवहतिशाम्यतिचिनो-
 तित्तेतिथु च 487
 नेर्विभः 783
 नेवधायाः 325
 नेवयोधर्मविषमूकमूसवीतातुनाभ्यस्तार्ध-
 तुस्यप्राप्यवधानाभ्यस्तमितसंमितेषु
 1220
 नेविंशतिविंशत्यवादिस्तथास्तचण्डि-
 त्पदप्रतीतिनवतिशतम् 1233
 नेवोच 1377
 नेवो कः 874
 नेवमी मयेन 989
 नेवम्या कम् 353
 नेवम्याः स्तोत्रादिभ्यः 991
 नेवम्यास्तसिम् 1286
 नेवतिः कमाह इव 205
 नेवन्तपुरोहितादिभ्यो कम् 1248
 नेविमप्युत्तमाम् 320
 नेदान्तस्य 158
 नेदान्ताद्वा 121
 नेवः संनिर्घटः संहिता 18
 नेवस्मिद्गुं ह्यनुस्युक्त्वोः 1030
 नेवच 140
 नेवनेपदानां कस्युसुस्वस्युक्त्वोः 424
 नेविदतो रकः 1117
 नेविद्योभ्यः ङिभ्यः 784
 नेवेर्नः 797
 नेरोसे ङिद् 423
 नेरो मयेः कः क्वान्ते 335
 नेर्विभर्त्ता च 1290
 नेर्विभो वान्ताद्यर्थे कतुर्धा 1019
 नेव्यावस्यादादाकृत्यतिर्तिङ्गित्वात्

पित्रिप्रथमतिष्ठमन्यकपयर्द्धधायी-
 यशीदाः 522
 पायदोङ्गम् 1105
 पादः यत् 362
 पादस्य सांघाःह्रस्वादिभ्यः 1045
 पासकान्ताच्च 1357
 पिता माता 1060
 पितृष्यमातृसमातामह्यितामहाः 1125
 पुंयोमादाख्यायाम् 1356
 पुंशि संज्ञायां चः प्रायेण 929
 पुंसोऽसुद् 383
 पुमन्तस्युपधस्य च 485
 पुमः क्यम्परे 113
 पुरोरम् 1104
 पुवः संज्ञायाम् 900
 पुवादिद्युताद्यवहितः परस्मैपदेषु 542
 पूर्वादिभावा 1048
 पूर्वचाडिचम् 39
 पूर्वपदान् संज्ञायाम् 1372
 पूर्वपरावर्द्धद्वयोःपरापराश्चि क्वकवा-
 वामसंज्ञायाम् 175
 पूर्वकत् क्वः 791
 पूर्वादिभिः 1265
 पूर्वादिभ्यो नकभ्यो वा 178
 पूर्वापराधरोःपरमेकद्वैविनकादिभ्यो 993
 पूर्वाभ्याम् 427
 पृष्ठादिभ्य इमन्निष्ठा 1241
 पौरुषभात् 826
 प्रकारवचने चात् 1302
 पृष्ठीकात् 1312
 पृष्ठादिभ्यश्च 1339
 प्रकः 129
 परक्योऽपे प्रक्यकचम् 210
 परक्यवात् कान् प्रक्यवात् च्छाक्यः 1358

- प्रत्ययस्य लुक्प्रलुपः 209
 प्रत्यये भाषायां नित्यम् 84
 प्रत्ययान्तरपदयोश्च 1166
 प्रथमघरमतयास्पर्धकतिपयनेमाश्च 179
 प्रथमयोः पूर्वसवर्णः 146
 प्रथमानिर्विट् समस उपसर्जनम् 968
 प्रथमायाश्च द्विवचने भाषायाम् 343
 प्र। परा। अप। इत्यादि 48
 प्रभवति 1188
 प्रमाणे द्वयसद्व्यस्माश्चः 1253
 प्रदन्तस्तरकम्बलघसनाद्यदधानाम्णे 46
 प्रशस्यस्य चः 1311
 प्रहरणम् 1214
 प्राक् कडारात् समासः 963
 प्राक् क्रीताच्छः 1223
 प्रागियात् कः 1320
 प्राग्विधात् 1217
 प्राग्द्वयो विभक्तिः 1284
 प्राग्वत्तेष्ठञ् 1230
 प्राग्वत्तेष्ठक् 1202
 प्राचां प्कस्तद्धितः 1347
 प्राग्विस्थादातो लजन्यतरस्याम् 1271
 प्रातिपदिकाद्वात्वर्ये बहुलमिष्टवञ्च 779
 प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे
 प्रथमा 945
 प्रादयः 67
 प्रादयो गताद्वर्ये प्रथमया 1014
 प्रादिभ्यो धातुञस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः
 1038
 प्राद्वृद्धोढोढेष्वेषु 44
 प्राद्वृहः 796
 प्रायभवः 1174
 प्रायश्च 1170
 प्रायश्च 1173
- प्रियवशे वदः खच् 850
 प्लुतप्रयक्षा चचि नित्यम् 63
 प्यादीनां ह्रस्वः 736
 पृथिव्यष्टिलोपो यञ् च 1072
 बहुगणवत्तुङति संख्या 206
 बहुवचनस्य वसृषी 358
 बहुवचने भ्रम्येत् 164
 बहुव्रीहौ सकृद्यस्योः स्वाङ्गात् कच्
 1012
 बहुषु बहुवचनम् 143
 बहुलोलोपो भू च बहुः 1315
 बहुव्यस्यार्थाच्छस् कारकादन्तरस्याम्
 1330
 बहुवादिभ्यश्च 1353
 बाहुवादिभ्यश्च 1088
 भुव ईद 632
 भुवः पञ्चानामादित् वाहो भुवः 630
 भुवो वचिः 633
 भञ्जेश्च चिञि 807
 भवतेरः 430
 भस्य टेलोपः 323
 भावकर्मयोः 800
 भावे 905
 भिष्ठादिभ्योभ्य् 1127
 भिष्ठासेनादायेषु च 845
 भियोग्न्यतरस्याम् 648
 भीष्ठीभुव्वां ऋवञ्च 646
 भुजोऽनवने 718
 भुवो वृत्तुङ्लिटोः 425
 भुवादयो धातवः 49
 भूसुवोस्तिङि 474
 भञ्जामित् 661
 भोक्तृ भव्ये 834
 भोभमोश्चोत्पूर्वस्य चोऽञि 127

- अयोप्यम् 351
 अरयो रोपथवो रमन्थरस्याम् 694
 आःभासधुर्विद्वतोर्किपुत्रुपायसुतः विषय
 893
 अप्या वतुतम् 315
 अप्याम् 1167
 अन्तः 857
 अथ उत्रो वो वा 71
 अथ च 1187
 अथैतयोर्भावावामभावाच्छादनयोः 1198
 अतिगयोर्भक्ति 677
 अत्रैरन्त्यात् पूर्वो नुम् वाच्यः 704
 अति सुद् 469
 आतुम् संख्यासंभद्रपूर्वावाः 1092
 आतुमोवाप्यास्योरानुन्वा 1365
 आदुपधवाच्य मतोर्वाप्यादिभ्यः 1146
 मित्तां द्रव्यः 751
 मित्तोऽन्त्यात् अन्तः 365
 जीनातिमिनोतिदीर्घं अचि च 680
 मुखनादिजावपनोऽनुनासिकः 13
 मुखनादिनादिभ्यः वा 843
 मन्त्रेर्भावा 830
 मन्त्रेः 833
 मेभिः 449
 मेऽनुस्वारः 94
 मेो मेो चलोः 396
 मेो रात्रि उन्तः वी 98
 मित्तोर्द्विर्लितोऽन्तः 713
 म्भोऽन्तः 883
 म् वा 391
 यतोर्चि च 765
 यतो वा 766
 यचि म् 185
 यथावयमिच्छन्त्यो न् 915
 यत्रोऽन्तः 1082
 यत्रन्तः 1345
 यत्रिऽन्तः 1085
 यद्यः प्रतिपेधो वाच्यः 28
 यत्तदेतेभ्यः परिमाणे वतुपु 1254
 यत्रो द्विधा 16
 यथासंख्यमनुदेशः समानाम् 30
 यदा कर्मैव इत्यादि 809
 यमरमनमातां लक्ष् च 530 and 674
 योऽनुनासिकोऽनुनासिको वा 83
 यवनास्त्रिप्याम् 1364
 यवमपरे यवना वा 100
 यवाद्योऽन्ते 1363
 यस्मात् प्रायश्चित्तिकदादि प्रायश्चित्तम्
 152
 यस्य वृत्तः 762
 यत्येति च 260
 यादावः 213
 यासुद् परस्मैपदेषुदातो लिप्ता 460
 युत्रेरन्तावे 332
 युवावो द्विवचने 342
 युवोरन्तावो 836
 युष्मदस्मदोः अष्टीचतुर्थीद्वितीयास्तयोर्भावा
 वायी 357
 युष्मदस्मदोरन्तावे 349
 युष्मदस्मदोरन्तारन्तां लक्ष् च 1163
 युष्मदस्मदन्तां लक्षोऽन्तः 355
 युष्मदपपदे समानाधिकरणे अनाधिकरि
 मन्तः 415
 युनक्तिः 1383
 युष्मदो अचि 344
 यु लवाद्यो यदी 315
 ये च 726
 ये चानास्तयोः 1097

- ये विभाषा 721
 योऽचि 348
 योपधप्रतिषेधे गवयहयमुक्कयमत्स्यमनुष्या-
 यामप्रतिषेधः 1374
 र अतो हलादेशेऽर्थः 1242
 रचति 1209
 रदाम्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च द्वः 868
 रधादिभ्यश्च 676
 रलो ह्युपधाद्धलादेः संश्च 938
 रषाम्यां नो षः समानपदे 292
 राजदन्तादिषु परम् 1055
 राजनि युधिक्वः 861
 राजश्वशुराद्यत् 1095
 राज्ञाद्यःसखिभ्यष्टच् 1027
 राज्ञो ज्ञाताथेव 1096
 राज्ञाद्वाहः पुंसि 1025
 रात् सस्य 230
 रायो ह्यसि 239
 राल्लोपः 894
 राध्याधारपारादघञो 1150
 रिद् श्यन्तिङ् 580
 रि च 439
 रीयदुपधस्य च 763
 रीद् अतः 1124
 रुधादिभ्यः षनम् 714
 रेवत्यादिभ्यष्टच् 1100
 रोः सुपि 294
 रोऽसुपि 129
 रो रि 130
 रोरुपधाया दीर्घ इकः 380
 सः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः 405
 सः परस्मैपदम् 408
 सप्तम्या अच्च 1274
 सङ्ः शाकटायनस्यैव 604
 सटः श्वशुरानचावप्रथमासमानाधिकारे
 883
 सद् लिट् इत्यादि 404
 सद् स्ने 813
 सण् 1
 सयमध्ये त्वित्संज्ञकः 4
 सशक्वतद्धिते 155
 सित्ः स सोपोऽनन्यस्य 461
 सित्ः सीयुद् 555
 सिङ्गाशिषि 465
 सिद्धनिमित्ते सङ् क्रियातिथौ 476
 सिद्धसिद्धावात्मनेपदेषु 626
 सिद्धसिद्धोरात्मनेपदेषु 737
 सित्ः कानञ्जा 880
 सित्स्तम्भयोरेचिरेष् 548
 सिटि धातोर्नभ्यासस्य 426
 सिद् च 432
 सित्यन्यतरस्याम् 590
 सित्यभ्यासस्योभयेषाम् 583
 निपिषिचिष्चश्च 698
 सुधा दुहदिवसिङ्गुहामात्मनेपदे इत्ये 628
 सुद् 468
 सुटि च 602
 सुदलद्वयद्वयदुदात्तः 457
 सुहसनोर्घस्य 595
 सुटः प्रथमस्य डारोरसः 437
 सुपि युक्तचट्टान्तिवचने 1142
 सुषविशेषे 1114
 स्टटः सद्वा 887
 सद् शेषे च 440
 सोटो सङ् 445
 सोद् च 441
 सोपः शाकल्यस्य 38
 सोपश्चास्यान्यतरस्यां श्लोः 537

लोपो वि 660	वा सकपोऽस्यियाम् 817
लोपो व्योर्दनि 463	वाच कट् 282
लोनादिषामादिविष्कादिभ्यः ञनेत्यच् 1272	विज हृद् 713
लुट् च 928	विद्यनोरनुनासिकस्यात् 854
ल्यदिभ्यः 870	विदांशुयन्वित्यन्वतरस्याम् 607
ल्यच् ङम् 635	विदेः शतुर्दसुः 885
ल्यप्त्स्यपिपञ्चादीनां किति 584	विदो ङटो वा 605
ल्यप्त्स्यत्तनस्याचः 499	विद्यायोनिसंबन्धेभ्यो वृञ् 1185
ल्यप्त्स्य ञ्चने 1349	विधिनिमन्थयामन्त्रयाधोऽष्टसंज्ञन्याई-
ल्यप्त्स्यदिभ्यश्च 1143	नेषु सिद् 459
ल्यप्त्स्यदिभ्यश्च 1182	विभ्रतोर्लुक् 1317
ल्यप्त्स्यदिभ्यः ञ्च च 1344	वियराभ्यां ञेः 785
ल्यप्त्स्यदनुदात्तात् लोपधाम् लो कः 1351	विप्रतिषेधे परं कार्यम् 132
ल्यप्त्स्यनसाम्रीष्ये ङर्तमान्त्रया 814	विभक्तिश्च 149
ल्यप्त्स्यने ङद् 406	विभाषा प्रापेद्वाच्छासः 673
ल्यप्त्स्यश्च 233	विभाषा हिभ्योः 274
ल्यप्त्स्यस्त्वन्नुदां कः 267	विभाषा चिष्णुमुनोः 808
ल्यप्त्स्य संप्रसारणम् 382	विभाषा ङेः 689
ल्यप्त्स्य निम्नि 1282	विभाषा वृत्तिसादिष्वचि 228
ल्यप्त्स्य ङुञ्चणम् 671	विभाषा दिष्णमाद्ये ङपुत्रीष्ये 245
ल्यप्त्स्य ङुञ्चणुर्दिभ्यश्च 279	विभाषा मुद्च्छटोः 623
ल्यप्त्स्य ङुञ्चणश्च 396	विभाषा साति कार्त्थे 1335
ल्यप्त्स्य नामधेयस्य 1161	विभाषा सुषो ङपुञ्च पुरस्तात् तु 1319
ल्यप्त्स्यो वि ञ्चने 31	विभाषेटः 572
ल्यप्त्स्य संयोवाद्येः 529	विभाषोर्लोः 640
ल्यप्त्स्य ङ्च 97	विरामोऽवसानम् 144
ल्यप्त्स्यं सातिपरिचये ङ्चरश्च 1323	विशेष्यं विशेष्येऽङ्गुलम् 1006
ल्यप्त्स्यं सातिपरिचये ङ्चरश्च 1323	विषयस्य ङपुरादोः 333
ल्यप्त्स्यं सातिपरिचये ङ्चरश्च 1323	विश्वसनीयस्य ङः 115, 122
ल्यप्त्स्यं सातिपरिचये ङ्चरश्च 1323	वृष्णुटाङ्गुञ्चणोः सिद्धौ ङ्चने 679
ल्यप्त्स्यं सातिपरिचये ङ्चरश्च 1323	वृष्णुः 1160
ल्यप्त्स्यं सातिपरिचये ङ्चरश्च 1323	वृष्णुर्दीर्घ 40
ल्यप्त्स्यं सातिपरिचये ङ्चरश्च 1323	वृष्णुरेचि 41
ल्यप्त्स्यं सातिपरिचये ङ्चरश्च 1323	वृष्णुर्द्विजासामादिकङ्गुलम् 1158

शुद्धयः स्यसुनोः 575	शीलम् 1215
शुतो वा 654	शुकादयन् 1121
श्वरपुत्रस्य 330	शुपः कः 873
शोतो गुणवचनात् 1352	शुद्रां श्रुत्यो वा 652
श्याङ्परिभ्यो रमः 798	श्रे मुक्तादीनां मुम् वाच्यः 702
श्रपभ्रजसजमजयजराजभाजक्यशां वः 334	श्रे मुक्तादीनाम् 697
श्रीद्विशास्वोर्दक् 1250	श्रेवात् कर्तार परस्मैपदम् 412
श्रीह्यादिभ्यश्च 1280	श्रेवाद्दिभाषा 1053
श्रकन्ध्यादिषु पररूपं वाच्यम् 53	श्रेये 1149
श्रदेः शितः 705	श्रेये प्रथमः 417
श्रपृथयनोर्नित्यम् 398	श्रेये लोपः 341
श्रप्यददुरं करोति 1210	श्रेयो घ्यसिद्धि 190
श्रप्यवेरकलहाभकणवमेधेभ्यः कश्चि 777	श्रेयो मपुवीद्विः 1034
शरीरावयवाच्च 1179	श्रनसोरलोपः 611
शरीरावयवाद्यत् 1227	श्रनाचलोपः 717
शरोश्चि 295	श्रनाभ्यस्तयोरातः 658
श्रपूर्व्याः खयः 690	श्रिञ् संवायाम् 579
श्रल इगुपधादनिटः क्तः 627	श्रुचः श्र च 534
श्रभ्रोश्चि 92	श्रुचिर्द्वयश्चोऽधीते 1264
श्रपसद् 1	श्र्युकः किति 692
श्रसो न 347	श्रुतो 644
श्राकपार्थिवादीनामुत्तरपदलोपो वाच्यः 1008	श्रयुवमघोनामतच्छित्ते 317
श्रात् 77	श्रयुरस्योकाराकारलोपश्च 1378
श्राङ्गवाद्यजो हीन् 1381	श्रः प्रत्ययस्य 891
श्रास इददुलोः 829	श्रदकतिकतिपयचतुरां शुक् 1261
श्रासिचसिचसीनां च 591	श्रदचतुर्भ्यश्च 291
श्रिखाया वलच् 1148	श्रद्भ्यो लुक् 208
श्रि तुक् 106	श्रढोः कः चि 585
श्रिलपम् 1213	श्रष्टी 992
श्रिवादिभ्योऽण् 1090	श्रष्टी श्रेवे 958
श्रि सर्वनामस्थानम् 263	श्रिद्वीरादिभ्यश्च 1348
श्रीङः शार्धधातुके गुणः 620	श्रुना श्रुः 78
श्रीङो वद् 621	श्रान्ता वद् 324
	श्रंख्यापूर्वै राङ् क्रीडम् 1026

संख्यायां द्विः 1003
 संख्याया अद्यत्वे तयत् 1255
 संख्यापूर्वत् 1016
 संख्यादिभ्यः द्विषत् 920
 संज्ञारथात् 283
 संज्ञो प्राप्त्त्ययेतावनाई 70
 संज्ञते 1175
 संज्ञोमादेरातो भातोईक्यः 869
 संज्ञोमास्तस्य जोषः 36
 संज्ञोये गुह 483
 संज्ञटे 1207
 संज्ञर्त भयाः 1119
 संज्ञतम् 1204
 संज्ञोपनयनयवामादेव 1380
 संज्ञः स्वार्थधातुडे 754
 संज्ञुरसम्पुजो 201
 संज्ञुर्यः 1246
 संज्ञापपायरुपयीयातूनकोत्तेनासोमस-
 संज्ञमर्त्यपूर्वधुतिभिः द्विषत् 741
 संज्ञुत्तम् 1005
 संज्ञाद्यन्ता चात्तः 503
 संज्ञासंभिस सं 892
 संज्ञि संज्ञुतोत् 757
 संज्ञोः 753
 संज्ञयः 567
 संज्ञन्तपुनि संज्ञयेनयोडे 566
 संज्ञुर्पात् 1266
 संज्ञमीयिजेत्ते संज्ञुतोही 1036
 संज्ञमी घोपटेः 995
 संज्ञम्याभिज्जते च 960
 संज्ञम्यां जनेईः 863
 संज्ञम्यास्तत् 1291
 संज्ञाया सं 1222
 संज्ञः संज्ञि 367

समः सुटि 108
 समर्थः पदविधिः 962
 समर्थानां प्रथमाद्वा 1067
 समवप्रविभ्यः स्यः 786
 समवाये च 728
 समस्तुतीयादुक्तात् 789
 समानकार्ययोः पूर्वक्षाने 936
 समासेनपूर्वे तयो स्यत् 941
 समाहारः स्वरितः 12
 सम्यग्भिः करोती भूषणे 727
 सम्पुनानां हो वात्तः 112
 सम्पुजो च 241
 सम्पोधने च 946
 सत्पाशासमेकशेष एकविभातो 145
 सत्यतोक्तिचर्पादित्येके 1355
 सर्वच विभावा नोः 57
 सर्वनामस्थाने चासम्पुजो 197
 सर्वनाथः स्त्री 172
 सर्वनाथः स्याद्दृक्त्वात् 344
 सर्वप्रातिपदिकेभ्यः स्वाईं च 1327
 सर्वस्य होऽप्यतरसां द्वि 1297
 सर्वादीनि सर्वनामानि 170
 सर्वपात्तद्विगतः कात्ते वा 1296
 सर्वाभ्यां चासौ 553
 संज्ञुयो सं 124
 संज्ञ सुपा 964
 संज्ञस्य संज्ञिः 368
 संज्ञियपेरोदसर्वस्य 588
 संज्ञेः वाः सं 288
 संज्ञे च 863
 संज्ञयवायोः 1336
 संज्ञयत्तमे संज्ञम् 951
 संज्ञयत्तः संज्ञोत् 371
 संज्ञय चात्तम् 356

- सामान्ये नपुंसकम् 1033
 सार्धचिरप्राद्योप्रगेऽव्ययेभ्यष्ट्युत्प्लौ तुद च
 1171
 सार्धधातुकमपित् 535
 सार्धधातुकार्धधातुकयोः 420
 सार्धधातुके यक् 801
 सावनसुद्धः 285
 सास्य देवता 1120
 सच्चि च परस्मैपदेषु 655
 सच्चि वृद्धिः परस्मैपदेषु 519
 सिञ्जभ्यस्तविदिभ्यश्च 481
 सुद क्वात् पूर्व इति वक्तव्यम् 709
 सुद तिथोः 558
 सुजनपुंसकस्य 183
 सुप आत्मनः क्वाच् 767
 सुपः 141
 सुपि च 160
 सुपो धातुप्रातिपदिकयोः 768
 सुप्तिदन्तं पदम् 20
 सुप्यजातो णिनिस्ताच्छीत्ये 856
 सुष्टुष्टुदो मित्रामित्रयोः 1049
 सूर्यागस्त्ययोश्छे च ह्यां च यत्तोपः 1360
 सूर्याद्वेधतायां चाप् 1359
 सञ्जिदृशोर्भक्त्यमकिति 686
 सेर्पिच्छ 447
 सेर्पिच्छि छतृत्तच्छृदत्तृदत्तः 670
 सेर्पिच्छि सेर्पे सेर्त् पादपूरणम् 134
 सोमादव्यण् 1122
 सोमस्य निवासः 1192
 सो च 312
 स्तोः संयोगाद्योरन्ते च 337
 स्तन्मुस्तुन्मुस्त्वनुस्त्वनुस्त्वभ्यः ऋश्च 732
 स्तन्भेः 735
 स्तुसुभूश्च्यः परस्मैपदेषु 688
 स्तोकात्तिकदूरार्थकच्छाणि त्नेन 990
 स्तोः ऋपुना ऋचुः 76
 स्त्रियाः 251
 स्त्रियाः पुंस्यभाषितपुंस्कादनृक् समानाधि-
 कारयो स्त्रियामपूरणीप्रियादिवु 1040
 स्त्रियां त्तिन् 918
 स्त्रियां च 255
 स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्सञ्ज्ञो भवनात् 1076
 स्त्रीभ्यो ठक् 1093
 स्वाध्वोरिच्च 663
 स्थानिवदादेशोऽनन्विधा 163
 स्थानेऽन्तरात्मः 23
 स्थयमशकपदपदपेऽञ्ज्ञोः सिञ्जा वाचः 696
 स्थयोऽनुदो क्विन् 379
 स्तुपतिस्तुलत्वेऽनिर्निमित्तम् 703
 स्तोत्रे लृच् च 470
 स्यतासी लृटोः 435
 स्यसिचसिपुदतासिपु भावकर्मयोऽपदेऽञ्ज्ञ-
 नयदृश्यां वा चिपवदिद् च 803
 स्वतन्त्रः कर्ता 745
 स्वपो नन् 916
 स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् 176
 स्वमोर्नपुंसकात् 270
 स्वमोर्लृक् 393
 स्वरतिसूतिसूपतिधूञ्जदितो वा 511
 स्वरादिनिपातमध्ययम् 399
 स्वरतिञितः कर्त्तृभिप्राये क्रियाकले 411
 स्वाङ्गाध्वोपसर्वनादसंयोगोपधात् 1369
 स्वादिभ्यः ऋः 687
 स्वादिव्यसर्वनामस्थाने 184
 स्वौससमौदृष्ट्याभ्यामिष् हेभ्याम्भ्यस्
 ङिभ्याम्भ्यस् ङसोसाम् ङोस्सुप् 137
 च इति 551
 टकारादिव्यकार उच्चारणार्थः 3

युनो वच लिङि 601	द्विमारण्ययोर्मदत्वे 1362
दन्तोर्कः 598	दुभ्रस्यो द्वेर्धिः 593
दत् 1	दुष्पुत्रोः सार्वधातुके 536
द्वयः 871	द्वेत्तुमति च 747
द्वयः क्तः ज्ञानकौ 733, 740	द्वेत्तुमनुप्येभ्योभ्यतरस्यां क्तः 1186
दत्तदन्तात् उपसर्गाः संज्ञायाम् 1037	द्वेत्तुद्वेत्तुमतोर्निङ् 815
दत्तन्तात् 793	द्वे मयरे वा 99
दत्तन्यम् 5	द्वियंमवीर्णं संज्ञायाम् 1251
दत्तश्च 932	द्वो क्तः 276
दत्तदादितात् 1346	द्वो द्वनोर्द्विर्धेनु 314
दत्तादिः शेषः 428	द्व्यन्तस्यश्चसञ्जायद्विष्वेदिताम् 500
दत्ति च 651	द्वयः 429
दत्ति शेषः 303	द्वयं क्तु 463
द्विचि सर्वेषाम् 128	द्वयस्यशापो मुद् 167
द्विचोऽन्तराः संज्ञाः 19	द्वयस्य मुक्तः 189
द्विच्योऽप्युचो द्वोर्धाम् मुनिस्वपुर्णं च 199	द्वयस्य पिति किति तुक् 828
द्विचि च 126	द्वय्याद्वय्याम् 582
द्विचयां प्रत्येच 710	द्वयो नपुंसके प्रातिपदिकस्य 269
द्विच्योऽपि 731	

■ इति कृष्णार्णिकान्तिसूचीवचम् ■

INDEX

OF THE

CRUDE FORMS OF WORDS (PRATIPADIKAS).

यावन्तः षदसु लिङ्गेषु सन्ति शब्दाः समायताः ।

निर्दिश्यन्तेऽत्र तावन्तः । शैलभ्याय विवित्प्रताम् ॥ १ ॥

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अप्युक्ता 245	अस्मद् 341	कवि 194
अचि 274	अहन् 394	किम् 297, 390, 393
अग्निमय 362	आशिस 392	कष्य 169
अतिचमू 231	इतर 174, 244, 267	कुञ्च 370
अतिलक्ष्मी 219	इदम् 299, 391, 393	क्रोष्टु 227
अदस् 385, 392, 398	उत्तर 175, 244	क्रोष्टो 256
* अधर 175, 244	उत्तरपूर्वा 245	एव 235
अननुप 285	उदश् 365	खञ्ज 333
अनेहस् 384	उदश्च 370	खलपू 231
अन्तर 177, 244	उपानद् 390	मवाश् 395
अन्य 174, 244, 267	उभ 174, 244	मिद् 390
अन्यतम 267	उभय 174, 244	गुप् 375
अन्यतर 174, 244, 267	उशनस् 383	मो 237
अप 391	उष्णिक् 390	मोपा 245
अपर 175, 244	ऊर्त् 395	मौरी 250
अम्बा 245	अत्सिक् 331	याम्यो 221
अम्बिका 243	अभुञ्चिन् 323	मौ 239
अर्ध 179	एक 174, 244	एतस्यद् 379
अर्धमन् 314	एकतर 268	अकासत् 375
अर्धेन् 318	एतद् 338, 391, 395	असुद् 398
अल्प 179	कतम 174, 244, 267	अतुर् 290, 390, 393
अल्ता 245	कतर 174, 244, 267	अरम 179
अवर 175, 244	कति 205	चिकीर्षे 381
अष्टन् 327	कतिपय 179	उचत् 375
अस्थि 274	करभू 234	करा 245

* अचिञ्चिञ् अचिदधरादिष्वङ्गुलेकाः स्वतयोप्यताप्रदर्शनमात्रफलपरः ।

कायत् 375	को 257	पूर्व 175, 244
कामात् 235	कुम् 279	पुषन् 314
घात् 274	द्वि 213, 250	पोत् 235
घान् 258	द्वितय 179	प्रत्यच् 365
तद् 338, 391, 395	द्वितीय 180, 245	प्रत्यञ्च् 370
तन्त्री 250	धन् 265	प्रथम 179
तरी -	धनुस् 398	प्रथो 275
तादृम् 377	धात् 234, 274	प्रधी 219
तिर्देच् 369	धीमात् 372	प्रि 275
तिर्येज्च् 370	धेनु 254	प्रथाम् 296
तुदत् 396	ध्वी 250	प्रथ्यास्त् 235
तुरासाच् 288	ननाच् 257	प्राच् 303
द्वितीय 180, 245	नच् 235	प्राञ्च् 370
त्पद् 338, 391, 395	नच् 378	प्रिचिचि 313
चि 211, 249	निर्हर 180	चञ् 265
त्थ 170, 244	नी 221	कपुषेयसी 214
त्तत् 170	च् 235	कुचि 247
त्पद् 235	नेम 179, 244	कामन् 310, 394
त्पिच् 392	नेच् 235	कञ्चनित् 308
द्विचि 175, 244	नी 257	भ्यत् 372
द्विचिन् 395	चञ्चत् 397	भ्यत् -
द्वयत् 374, 395	चञ्चन् 324	भात् 397
द्विचि 273	चति 205	भानु 223
द्विच् 379	चञ्चिन् 322	भुषति 205
द्विचिन् 375	चो 213	भम् 337
द्विच् 390	चञ्च् 398	भू 256
द्विच् 392	चयोमुच् 370	भञ्चन् 316
द्विच्यन् 398	चर 178, 244	भति 245
दुर्गा 243	चरिणाच् 335	भञ्चिन् 323
दुम् 278	चि 235	भपु 374
दुचि 257	चिचिच् 380	भञ्चत् 371
दुम् 233	चुनर्म् 234	भात् 257
दुम् 392	चुच् 383	मुच् 279
द्वेच् 334	चुत् 390	चञ्चन् 209

यद् 338, 391, 395	विश्ववाद् 283	सुखी 223
यदानी 221	विश्वसद् 334	सुती -
यद्विन्द 314	विश्वराद् 336	सुविस् 289
याद् 257	यनद् 312	सुधी 274, 223
युज् 332	वेधस् 384	सुनु 275
युयन् 317	वक्तृ 395	सुपयिन् 395
युज्जद् 341	वद्व्यध्मा 187	सुपाद् 361
रत्सुष् 379	वम्भु 223	सुपुंस् 398
रमा 240	वार्दिन् 314	सुपुक् 333
राघ् 334	वास्तृ 375	सुनु 232, 274
राघन् 306	मुञ्जधी 222	सुषी 221
राम 144	वी 253	स्त्री 250
रे 239, 257	वीषा 269	सिद् 280
लक्ष्मी 250	वचन् 317	सुद् -
लिप् 276	वद् 379	वज् 391
यन 265	सविद्य 274	स्व 176, 244
यदीम्भु 232	सविद्य 200	स्वनसुद् 393
याच् 391	सजुष् 392	स्वम् 232
वातप्रमी 214	सध्यच् 368	स्वर्गम् 256
वार् 393	सध्यञ्च् 370	स्वस् 257
वारि 270	सम 174, 244	हरि 187
विद्वस् 381	सम्यच् 367	हविस् 398
विभाक् 334	सम्यञ्च् 370	हाहा 187
विद् 377	सर्व 171, 244	वृद् 231
विश्व 174, 244	सिम 174, 244	वोद् 235
विश्वपा 181		

॥ इति बह्विधवर्तिप्रतिपदिकसूचीपत्रम् ॥

INDEX OF VERBS.

मुदिनारम्भे वै वच धातवः समुदाहृताः ।
विदांशुर्वन्तु तांशुर्वन्नेतदर्थोऽयमुद्यमः ॥ १ ॥

Nota.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अत् 715	इत् 694	छिद् 714	क्षीप् 684
अत् 476	क् 705, 738	छृप् -	क्षुप् 625
अत् 589	कृ 735	क्षो 674	क्षु 677
अत् 569	कम् 519	कन् 680	क्षु 735
अत् 497	की 730	क्षि 785	क्षो 674
अत् 740	अप् 722	क्षुप् 712	क्षुप् 572
अत् 610	क्षि 513	क्षप् 751	क्षा 604
इत् 621	क्षिप् 722	क्षा 740	क्षु 735
इत् 614	क्षिप् 795	क्षी 680	क्षा 663
इत् 718	क्षिद् 574	तञ्च् 716	क्षु 691, 738
इत् 702	क्षुप् 714	तन् 719	क्ष 582
उञ्च् 700	क्षुप् 574	तप् 519	क्षीप् 574
उञ्च् -	क्षिद् 700	तुद् 692	नद् 491
उञ्च् 715	क्ष्या 604	तुप् 574	नम् 574
उत् 636	नत् 743	तृप् 722	नत् 675
उत् 803	नद् 486	तृद् 714	नत् 686
उत् 700	नम् 538	तृप् 701	नित् 664
उत् 543	नुप् 500	तृञ्च् -	नी 582
उत् 499	नु 710	तृत् 714	नुद् 692
उत् 780	तृत् 738	तृत् 577	नु 703
उत् 742	नो 527	तृत् 670	तृत् 669
उत् 559	तृद् 750	तृद् 576	नत् 495
तुद् 702	तृद् 574	क्षा 601, 661	तृत् 582
तृत् 740	क्षि 688	क्षिप् 669	तृद् 752
उत् 722	क्षिप् 486	क्षिप् 629	तृत् 684
उत् 700, 714	तृत् 741	क्षी 677	क्षा 521

पिप 700	मुच् 696	विद् 604, 685,	सू 677
पिप् 716	मुप् 740	697, 718	सञ् 685
पी 680	म् 711	विद्य 704	सो 674
पुद् 702	मद् 702	व् 740	स्कन् 732
पुप् 675	मय् 704	वत् 574	स्तु 731
पू 735	मय् 686	वृ 738	स्तुन् 732
पृ 712	यञ् 582	व्यच् 700	स्तम् .
पृद् 702	या 603	व्यध् 674	स्तु 803
पृ 648	यु 602, 735	वञ् 498	स्तुन् 732
प्रच् 711	युञ् 714	वञ्च् 700	स्व 689
पी 730	युध् 685	यद् 704	स्तु 736
प्या 604	रम् 798	श्रिप् 716	स्ता 748
पुप् 685	रा 604	श्री 619	सा 604
पू 629	रिच् 714	शुच् 486	स्फुद् 702
भञ् 582	रञ् 574	शुन् 702	स्फुद् .
भञ्च् 716	रञ् 704	शुम् 574	स्फुच् .
भा 604	रध् 714	शुप् 675	स्फ 803
भिद् 714	रभ् 807	शो 671	संस् 574
भी 647	सा 604	शा 604	सम् .
भुञ् 704, 717	लिप् 699	शि 579	स्विद् .
भू 406	लिद् 629	शो 730	शन 595
भ्र 579, 661	लुप् 697	शु 533	शा 655, 661
भंस 574	लुभ् 700	श्रित् 574	श्रिस् 714
भस्ञ् 693	लू 736	सद् 704	शु 643
मन् 729	लन् 729	सन 720	शु 582
मस्ञ् 703	वस् 811	सि 731	श्री 648
मा 660, 680	वद् 585	सिच् 697	श्व 530
मिद् 574	वा 604	सिध् 481	
मिद् 696	विच् 714	सिध् 669	
मी 730	विञ् 712 and 716	सु 687	

॥ इति तिङन्तधातुसूचीपरम् ॥

CONTENTS.

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

टान्त्रयम् Terms	} 1	द्विवादयः "Div, &c."	} 669
स्वरसंज्ञिः Conjunction of Vowels	} 31	स्वादायः "Su, &c."	} 687
संज्ञिः Conjunction of Consonants	} 76	तुदायः "Tud, &c."	} 693
विभक्तिः Changes of "Visarga"	} 122	रुदायः "Rudh, &c."	} 714
स्वन्तुलिङ्गाः Masculines ending in vowels	} 135	तनादायः "Tan, &c."	} 719
स्वन्तोलिङ्गाः Feminines ending in vowels	} 240	क्रदायः "Kri, &c."	} 730
स्वन्तुल्लिङ्गाः Neuters ending in vowels	} 258	चुरादायः "Chur, &c."	} 741
स्वन्तुलिङ्गाः Masculines ending in consonants	} 276	पिप्रयत्नाः Verbs ending in "ni"	} 745
स्वन्तोलिङ्गाः Feminines ending in consonants	} 389	इयत्ताः Verbs ending in "sam"	} 752
स्वन्तुल्लिङ्गाः Neuters ending in consonants	} 393	यत्ताः Verbs ending in the affix "yāh"	} 758
स्वयम्बि Indeclinables	} 399	यत्तुयत्ताः Verbs ending with a blank substituted for "yāh"	} 765
स्वादायः "Bhū, &c."	} 404	नामधातवः Nominal Verbs	} 767
स्वादायः "Ad, &c."	} 589	कण्वादायः "Kaṇḍī, &c."	} 780
दृजेवादायः "Hu, &c."	} 643	आत्मनेपदप्रतिष्ठा The "Ātmanepada" affixes	} 781
		परस्मैपदप्रतिष्ठा The "Parasmaipada" affixes	} 794

भाष्यार्थप्रक्रिया Impersonals and passives	} 800	तत्पुरुषः "Tatpuruṣa" compounds	} 982
कर्मकार्यप्रक्रिया Reflective verbs	} 809	बहुव्रीहिः "Bahuvrīhi" or attribu- tive compounds	} 1034
सकारार्थप्रक्रिया Meanings of the tenses	} 811	द्वन्द्वः "Dvandva" or aggrega- tive compounds	} 1054
द्वन्द्वप्रक्रिया Words ending with the "krit" affixes	} 816	समासान्ताः The affixes which come at the end of compounds	} 1063
कारकप्रकरणम् Case-affixes	} 945	तद्धितप्रकरणम् The "Taddhita" affixes	} 1067
समासप्रकरणम् Compound words	} 962	स्त्रीप्रत्ययाः The affixes of the femi- nine	} 1341
अव्ययीभावः "Avyayībhāva" or in- declinable compounds	} 966		

ERRATA.

For	Read	Page	Line.
Ūnāṣṭi	Ūnāṣṭi	17	23
Ūhiṣṭ	Ūhiṣṭ	.	24
Harṭas	Harṭas	20	23
घदन्ता	घदान्ता	25	24
Dentals	Dentals	32	20
Death + āḥ	Death + āḥ	38	26
घर्ष-	घर्ष-	41	17
दित्ते-	दित्ते-	44	28
घदन्ता-	घदन्ता-	49	7
घदान्त-	घदान्त-	52	11
-घर्ष-	-घर्ष-	61	23
-घुष-	-घुष-	65	7
घोष्टनाम्	घोष्टनाम्	73	19
हुजिता	हुजिता	82	10
हुष-	हुष-	88	27
कड	कड	89	21
-घोष्-	-घोष्-	92	29
घुष्याम्	घुष्याम्	101	.
घर्ष-	घर्ष-	102	8
कण्ठ्याः ।	{ यकतिङ् कण्ठ्याम् । तेनेह न । घोष्टनं च लघु म्- विद्यति । इति कान्ठाघाटय घाटोवा कण्ठ्याघोषे वा कण्ठ्याः ।	109	1
द्विति	द्विति	.	21
कडि	कडि	146	30
द्वित्-	द्वित्-	171	16
कडमिषो	कडमिषो	178	15
कडि-	कडादी कडि-	185	16
-कडणे	-कडणे	196	3

- सामान्ये नपुंसकम् 1033
 सार्धचिरंप्राद्योप्रगेभ्ययेभ्यष्ट्युत्युलो सुद च
 1171
 सार्वधातुकमपित् 535
 सार्वधातुकार्धधातुकयोः 420
 सार्वधातुके यक् 801
 सावनकुट्टः 285
 सास्य देवता 1120
 सिसि च परस्मैपदेषु 655
 सिसि वृद्धिः परस्मैपदेषु 519
 सिञ्जभ्यस्तविदिभ्यश्च 481
 सुद क्वात् पूर्व इति वक्तव्यम् 709
 सुद तिथोः 558
 सुडनपुंसकस्य 183
 सुप आत्मनः क्यच् 767
 सुपः 141
 सुपि च 160
 सुपो धातुप्रातिपदिकयोः 768
 सुप्तिङन्तं पदम् 20
 सुप्यजातो णिनिस्ताच्छीस्वे 856
 सुप्युद्धृदो मित्रामित्रयोः 1049
 सूर्यागस्त्ययोश्चे च ह्यां च यलोपः 1360
 सूर्याद्येजतायां चाप 1359
 सृजिदृशोर्भस्यमकिति 686
 स्रेर्निषिच्च 447
 स्रेर्सिसि चतचतच्छृदवृदचतः 670
 सोऽसि लोपे चेत पादपूरणम् 134
 सोमादव्यण 1122
 सोम्य निवासः 1192
 सो च 312
 स्कोः संयोगाद्योरन्ते च 337
 स्तन्मुस्तुन्मुस्कन्मुस्तुन्मुस्तुभ्यः श्नुश्च 732
 स्तन्भोः 735
 स्तुसुभूभ्यः परस्मैपदेषु 688
 स्तोकात्तिकदूरार्थकच्छाषि ष्तेन 990
 स्तोः श्चुना श्चुः 76
 स्त्रियाः 251
 स्त्रियाः पुंवत्प्रभाषितपुंस्कादनूद् समानाधि-
 करणे स्त्रियामपूरणीप्रियादिषु 1040
 स्त्रियां क्तिन् 918
 स्त्रियां च 255
 स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्सञ्जो भवनात् 1076
 स्त्रीभ्यो ठक् 1093
 स्याच्चोरिच्च 663
 स्यानिवदादेशोऽनन्विधो 163
 स्यानेऽन्तरतमः 23
 स्यशमशकपदपट्टपेश्च्लोः सिञ्जा वाचः 696
 स्यशोऽनुदक्के क्विन् 379
 स्युरतिसुप्तत्योर्निर्निविभ्यः 703
 स्मोत्तरे सद् च 470
 स्यतासी च्लुटोः 435
 स्यसिचसिपुदतासिपु भावकर्मबोऽपदेशेऽन्-
 नयश्चदृशां वा चिष्यदिद् च 803
 स्वतन्द्रः कर्ता 745
 स्वपो नन् 916
 स्वमञ्जातिधनाख्यायाम् 176
 स्वमोर्नपुंसकात् 270
 स्वमोर्लुक् 393
 स्वरतिसूतिसूयतिभूभूदितो वा 511
 स्वरादिनिपातमध्ययम् 399
 स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले 411
 स्याद्गाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधात् 1369
 स्वादिभ्यः श्नुः 687
 स्वादिष्वसर्वनामस्याने 184
 स्वौजसमौदृष्टाभ्याम्भिस् स्वेभ्याम्भ्यस्
 ङसिभ्याम्भ्यस् ङसोऽसाम् ङोऽसुप् 137
 इ इति 551
 इकारादिव्यकार उच्चारणार्थः 3

दुनो वष सिद्धि 601	द्विमास्ययोर्महत्त्वे 1362
दुन्नेर्जः 598	दुभ्रस्यो दुर्धिः 593
दृक् 1	दुभ्रुवोः सार्वधातुके 536
दृमः 871	द्वेतुमति च 747
दृमः ऋः शानकरो 733, 740	द्वेतुमनुप्येभ्योभ्यतरस्यां ङणः 1186
दृसदन्तात् ङणस्याः संज्ञायाम् 1037	द्वेतुद्वेतुमतोर्निङ् 815
दृसनाच्छ 792	द्वे मपरे वा 99
दृसन्त्यम् 5	द्वैयंयत्नं संज्ञायाम् 1251
दृसन्त्य 932	द्वो ङः 276
दृसत्तद्वित्तस्य 1346	द्वो दुन्नेर्जिर्भवेणु 314
दृनादिः श्रेयः 428	द्वयनादयश्चसञ्जायद्विचोदितान् 500
दृशि च 651	दृस्यः 429
दृशि शेषः 303	दृस्यं ननु 482
दृशि सर्वेषाम् 128	दृस्यन्त्यापो मुद् 167
दृशोऽन्तराः संज्ञाः 19	दृस्यस्य मुङः 189
दृश्याकर्मो दोषाम् सुमित्त्वदां ङ् 199	दृस्यस्य पिति किति तुक् 828
दृशि च 126	दृश्यादङ्गान् 582
दृश्यायां ङणश्च 710	दृश्या ननुकळे प्रातिपदिकस्य 269
दृशुमीना 731	

■ इति सूच्यार्थिकादिशुचीवचम् ■

INDEX

OF THE

CRUDE FORMS OF WORDS (PRATIPADIKAS).

यावन्तः षदसु लिङ्गेषु सन्ति शब्दाः समायताः ।

निर्दिश्यन्तेऽत्र तावन्तः । शौलभाय विवित्प्रताम् ॥ १ ॥

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अक्षर 245	अस्मद् 341	कवि 194
अक्षि 274	अहम् 394	किम् 297, 390, 393
अग्निमय 362	आशिस 392	कथ्य 169
अतिचमू 231	इतर 174, 244, 267	कुञ्ज 370
अतिलक्ष्मी 219	इदम् 299, 391, 393	क्रोष्टु 227
अदस् 385, 392, 398	उत्तर 175, 244	क्रोष्टो 256
* अधर 175, 244	उत्तरपूर्वा 245	इत् 235
अननुय 285	उदच् 365	आञ् 333
अनेद्यस् 384	उदञ्च् 370	आसपू 231
अन्तर 177, 244	उपानद् 390	मवाच् 395
अन्य 174, 244, 267	उभ 174, 244	गिद् 390
अन्यतम 267	उभय 174, 244	गुप् 375
अन्यतर 174, 244, 267	उशनस् 383	गो 237
अप 391	उष्णिद् 390	गोपा 245
अपर 175, 244	ऊर्त् 395	गौरी 250
अश्या 245	अत्विच् 331	शामशी 221
अभ्यिका 243	अभुञ्चिन् 323	जौ 239
अर्ध 179	एक 174, 244	एतस्यच् 379
अर्यमन् 314	एकतर 268	एकासत् 375
अर्वन् 318	एतद् 338, 391, 395	असुच् 398
अल्प 179	कतम 174, 244, 267	अतुद् 290, 390, 393
अल्ला 245	कतर 174, 244, 267	अरम 179
अवर 175, 244	कति 205	अिकीर्त् 381
अष्टन् 327	कतिपय 179	असत् 375
अस्थि 274	करभू 234	अरा 245

* अक्षिन् अक्षिदधरादिष्वङ्गुलेकः स्वस्ययोग्यताप्रदर्शनमात्रफलपरः ।

घातत् 375	घो 257	पूर्व 175, 244
घामात् 235	घु 279	पूयन् 314
घात् 274	द्वि 213, 250	पोत् 235
घाम 258	द्वितय 179	प्रत्यच् 365
त्द् 338, 391, 395	द्वितीय 180, 245	प्रत्यञ्च् 370
तन्वी 250	धन 265	प्रथम 179
तरी -	धनुस् 398	प्रथो 275
तादृन् 377	धात् 234, 274	प्रथी 219
तिर्यच् 369	धीमत् 373	प्रै 275
तिर्यञ्च् 370	धेनु 254	प्रथाम् 296
तुदत् 396	ध्नी 250	प्रथाम् 235
तुरासात् 288	धनात् 257	प्राच् 363
दातोष 180, 245	नत् 235	प्राञ्च् 370
त्द् 338, 391, 395	नच् 378	प्रियचि 312
चि 211, 249	निर्भर 180	चन 265
त्थ 170, 244	नी 231	कानुयेवसी 214
त्त्त् 170	च् 235	कुपि 247
त्त्त् 235	नेम 179, 244	कृष्णम् 310, 394
त्त्त् 392	नेष्ट् 235	कृष्णनिष्ठ 308
द्विच्छ 175, 244	नी 257	भक्तत् 373
द्विच्छन् 395	चक्षत् 397	भक्त .
द्वक्षत् 374, 395	चञ्चन् 324	भात् 397
द्वधि 273	चति 205	भानु 223
द्वच् 379	चक्षिन् 322	भूपति 205
द्विच्छत् 375	चो 213	भ्रम् 337
द्विच् 390	चयच् 398	भ्रु 256
द्विच् 392	चयोमुच् 370	भ्रवन् 316
दीप्यन् 398	चर 178, 244	भ्रति 245
दुर्गा 243	चरिणात् 335	भ्रिन् 323
दुष् 278	चि 235	भ्रु 274
दुच्छि 257	चिचिच्छि 380	भ्रत् 371
दुष् 233	चुनर्म् 334	भ्रात् 257
दुष् 392	चुच् 383	भ्रुच् 279
द्वेच्छि 334	चु 390	भ्रवन् 309

INDEX

OF THE

CRUDE FORMS OF WORDS (PRATIPADIKAS).

यावन्तः षट्सु लिङ्गेषु सन्ति शब्दाः समायताः ।

निर्दिश्यन्तेऽत्र तावन्तः । शैलभ्याय विवित्सताम् ॥ १ ॥

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अप्राप्ता 245	अस्मद् 341	कवि 194
अप्ति 274	अहन् 394	किम् 297, 390, 393
अग्निमय् 362	आशिस् 392	कष्य 169
अतिचमू 231	इतर 174, 244, 267	कुञ्ज् 370
अतिलक्ष्मी 219	इदम् 299, 391, 393	क्रोष्टु 227
अदस् 385, 392, 398	उत्तर 175, 244	क्रोष्टो 256
* अधर 175, 244	उत्तरपूर्वा 245	इत् 235
अनजुष्ट 285	उदच् 365	इञ्च् 333
अनेष्टस् 384	उदञ्च् 370	इत्तपू 231
अन्तर 177, 244	उपानच् 390	मवाच् 395
अन्य 174, 244, 267	उभ 174, 244	मिद् 390
अन्यतम 267	उभय 174, 244	गुप् 375
अन्यतर 174, 244, 267	उशनस् 383	मो 237
अप् 391	उष्णिक् 390	मोपा 245
अपर 175, 244	ऊर्क्ष 395	मोरी 250
अम्बा 245	अत्विक् 331	याम्यो 221
अम्बिका 243	अभुञ्चिन् 323	मौ 239
अर्ध 179	एक 174, 244	एतस्य् 379
अर्यमन् 314	एकतर 268	एकासत् 375
अर्वन् 318	एतद् 338, 391, 395	एदुस् 398
अल्प 179	कतम 174, 244, 267	एतुद् 290, 390, 393
अल्ला 245	कतर 174, 244, 267	एरम 179
अवर 175, 244	कति 205	चिकीर्षि 381
अष्टन् 327	कतिपय 179	कञ्च् 375
अस्थि 274	करभू 234	करा 245

* क्वचित् क्वचिदधरादिष्वङ्गुलेभ्यः स्थस्योप्यताप्रदर्शनमात्रकणपरः ।

दात्त् 375	द्यो 257	पूर्व 175, 244
दाभात् 235	दुष् 279	पुयन् 314
घात् 374	द्वि 213, 250	पोत् 235
घाम 258	द्वितय 179	प्रत्यच् 365
तद् 338, 391, 395	द्वितीय 180, 245	प्रत्यञ्च् 370
तन्दी 250	धन 265	प्रथम 179
तरी -	धनुस् 398	प्रथो 275
तादृक् 377	धात् 234, 274	प्रथी 219
तिर्लच् 369	धीमत् 372	प्रै 275
तिर्यञ्च् 370	धेनु 254	प्रथाम् 296
तुदन् 396	नदी 250	प्रथास्तु 235
तुरासाद् 288	ननाम् 257	प्राच् 363
द्वितीय 180, 245	नयत् 235	प्राञ्च् 370
त्यद् 338, 391, 395	नञ् 378	प्रियचि 212
चि 211, 249	निर्भर 180	चम 265
त्व 170, 244	नी 231	बहुपेयसी 214
त्वात् 170	क् 235	बुधि 247
त्वञ्च् 235	नेम 179, 244	ब्रह्मन् 310, 394
त्विच् 392	नेद् 235	ब्रह्मनिष्ठ 308
द्विचि 175, 244	नी 257	भञ्च् 372
द्विचिन् 395	पचत् 397	भञ्च् -
द्वयत् 374, 395	पञ्चन् 324	भात् 397
द्विचि 273	पति 205	भानु 223
द्वयच् 379	पचिन् 322	भुवति 205
द्विचिन् 375	पथो 213	भृत् 337
द्विच् 390	पयच् 398	भू 256
द्विच् 392	पयोमुच् 370	भञ्चन् 316
दीर्घ्यन् 398	पर 178, 244	भति 245
दुर्म 243	परिजाक् 335	भचिन् 323
दुष् 278	पितृ 235	भधु 374
दुचिन् 257	पिचिठिक् 380	भह्य 371
दुम्बू 233	पुनर्म् 234	भात् 257
दुम् 392	पुष् 383	मुष् 279
द्वेडेक् 334	पु 390	भञ्चन् 309

यद् 338, 391, 395	विश्ववाक् 283	सुखी 223
ययन्ती 221	विश्वसत् 334	सुती .
ययस्मिन् 314	विश्वराक् 336	सुदिवस् 289
याद् 257	ययस्मन् 312	सुधी 274, 223
युञ् 332	वेधस् 384	सुनु 275
युयन् 317	व्रकत् 395	सुपचिन् 395
युज्जद् 341	व्रक्षध्मा 187	सुपाद् 361
रत्सुष् 379	व्रम्भु 223	सुपुंस् 398
रमा 240	व्राद्भिन् 314	सुपुक् 333
राघ् 334	व्रासत् 375	सुसू 232, 274
राजन् 306	सुज्जधी 222	सुवी 221
राम 144	वी 253	खी 250
रे 239, 257	वीषा 269	खिद् 280
रक्ष्मी 250	व्वन् 317	खुद् .
रिप् 276	व्वत् 379	खञ् 391
रथ 265	खिद् 274	ख 176, 244
रथाम् 232	खिद् 200	खनदुद् 393
याष् 391	खजुष् 392	खम् 232
वातप्रमी 214	खयष् 368	खयम् 256
वाद् 393	खय्यस् 370	खय 257
वारि 270	खम 174, 244	खरि 187
विट्टस् 381	खम्यष् 367	खविस् 398
विभाक् 334	खम्यस् 370	खाहा 187
विश्व 377	खर्व 171, 244	खूद् 231
विश्व 174, 244	खिम 174, 244	खोद् 235
विश्वपा 181		

॥ इति बह्विध्वर्तिप्रतिपदिकसूचीपत्रम् ॥

INDEX OF VERBS.

सुविनाशये वे च्च धातवः समुदाहृताः ।

यिदांशुर्वन्तु तांशुर्व्येतेतदर्थोऽयमुदाहरः ॥ १ ॥

Nota.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

अत् 715	एत् 694	इत् 714	हीत् 684
अत् 476	क् 705, 738	एत् -	हुत् 625
अत् 589	कू 735	हो 674	हु 677
अत् 569	कम् 519	कत् 680	हु 735
अर्त् 497	की 730	कित् 785	हो 674
अत् 740	क्यत् 723	कुत् 713	क्यत् 573
अत् 610	कित् 513	क्यत् 751	का 604
अत् 631	कित् 723	का 740	कू 735
अत् 614	कित् 795	की 680	का 663
अत् 718	कित् 574	कञ् 716	कू 691, 738
अत् 703	कुत् 714	कत् 719	क 583
अञ् 700	कुम् 574	कत् 519	कम् 574
अञ् -	कित् 700	कुत् 693	कत् 491
अञ् 715	क्या 604	कुम् 574	कम् 574
अर्त् 636	क्यत् 743	क्या 723	कत् 675
अ 803	कत् 486	कत् 714	कत् 686
अञ् 700	कम् 538	क्यत् 701	कित् 664
अत् 543	कुत् 500	कञ् -	की 583
अत् 499	कू 710	कत् 714	कुत् 693
अत् 780	क्यत् 738	क्यत् 577	कू 703
अत् 743	को 527	क्यत् 670	क्यत् 669
अम् 559	कत् 750	कत् 576	कत् 495
अत् 703	कुत् 574	का 601, 661	क्यत् 583
अत् 740	कित् 688	कित् 669	कत् 753
अ 723	कित् 486	कित् 629	कत् 684
अत् 700, 714	कू 741	की 677	का 531

पिप 700	मुष् 696	विद् 604, 685,	सू 677
पिप 716	मुष् 740	697, 716	खञ् 685
पी 680	म् 711	विष् 704	षो 674
पुद् 702	मद् 702	वृ 740	स्कुन् 732
पुष् 675	मष् 704	वृत् 574	स्तु 731
पू 735	मष् 686	वृ 738	स्कुन् 732
पृ 712	यञ् 582	व्यञ् 700	स्तम् .
पृद् 702	या 603	व्यध् 574	स्तु 803
पृ 648	यु 602, 735	वञ् 498	स्तुन् 732
प्रञ् 711	युञ् 714	वञ् 700	स्तु 689
पी 730	युष् 685	वद् 704	स्तु 736
प्या 604	रम् 798	श्रिष् 716	स्ता 748
पुष् 685	रा 604	श्री 619	सा 604
पू 629	रिष् 714	शुष् 486	स्फुद् 702
भद् 582	रष् 574	शुन् 702	स्फु .
भञ्ज 716	रञ् 704	शुम् 574	स्फु .
भा 604	रध् 714	शुष् 675	स्फ 803
भिद् 714	रभ् 807	शो 671	शंस 574
भी 647	सा 604	शा 604	शम् .
भुञ् 704, 717	लिप 699	शि 579	स्विद् .
भू 406	लिद् 629	शी 730	शन् 595
भ 579, 661	लुप 697	शु 533	शा 655, 661
भंस 574	लुभ् 700	श्वित् 574	शिस 714
भस्ज 693	लू 736	सद् 704	शु 643
मन् 729	लन् 729	सन् 720	शु 582
मस्ज 703	लस् 811	सि 731	शी 648
मा 660, 680	लद् 585	सिष् 697	श्व 530
मिद् 574	ला 604	सिष् 481	
मिद् 696	विष् 714	सिष् 669	
मी 730	विञ् 712 and 716	सु 687	

■ इति तिङन्तधातुसूचीसमाप्तम् ■

CONTENTS.

Note.—The figures refer to the numbers of the aphorisms, and not to the page.

ट्ठान्तरसम् Terms	} 1	दियादयः "Div, &c."	} 669
स्वरसंज्ञिः Conjunction of Vowels	} 21	स्वादयः "Su, &c."	} 687
ह्रस्वसंज्ञिः Conjunction of Consonants	} 76	तुदादयः "Tud, &c."	} 693
विशिष्टसंज्ञिः Changes of "Visarga"	} 122	रुदादयः "Rudh, &c."	} 714
पुंससंज्ञिः Masculines ending in vowels	} 135	तनादयः "Tan, &c."	} 719
स्त्रीसंज्ञिः Feminines ending in vowels	} 240	कनादयः "Kri, &c."	} 730
नपुंससंज्ञिः Neuters ending in vowels	} 258	चुरादयः "Chur, &c."	} 741
पुंससंज्ञिः Masculines ending in consonants	} 276	विद्यन्ताः Verbs ending in "ni"	} 745
स्त्रीसंज्ञिः Feminines ending in consonants	} 389	कन्ताः Verbs ending in "san"	} 752
नपुंससंज्ञिः Neuters ending in consonants	} 393	यन्ताः Verbs ending in the affix "yān"	} 758
अव्ययानि Indeclinables	} 399	बद्धयन्ताः Verbs ending with a blank substituted for "yān"	} 765
स्वादयः "Bhū, &c."	} 404	नामधातवः Nominal Verbs	} 767
एटादयः "Ad, &c."	} 589	कण्वादायः "Kaṇḍi, &c."	} 780
दुलोपादायः "Hu, &c."	} 643	आत्मनेपदानि The "Ātmanepada" affixes	} 781
		परस्मैपदानि The "Parasmaipada" affixes	} 794

भाष्यकार्त्तव्यप्रक्रिया Impersonals and passives	} 800	तत्पुरुषः "Tatpuruṣa" compounds	} 982
कार्त्तव्यप्रक्रिया Reflective verbs	} 809	बहुव्रीहिः "Bahuvrīhi" or attribu- tive compounds	} 1034
सकारार्थप्रक्रिया Meanings of the tenses	} 811	द्वन्द्वः "Dvandva" or aggrega- tive compounds	} 1054
शब्दान्तप्रक्रिया Words ending with the "krit" affixes	} 816	समासान्ताः The affixes which come at the end of compounds	} 1063
कारकप्रकरणम् Case-affixes	} 945	तद्धितप्रकरणम् The "Taddhita" affixes	} 1067
समासप्रकरणम् Compound words	} 962	स्त्रीप्रत्ययाः The affixes of the femi- nine	} 1341
अव्ययीभावः "Avyayībhāva" or in- declinable compounds	} 966		

ERRATA.

For	Read	Page	Line.
Úmrġ	Úmrġ	17	23
Úhigġ	Úhins	.	24
Hārġos	Hār'os	20	23
धदन्ता	धदान्ता	35	24
Dentals	Dental s	33	20
Deadh + ahs	Deadr + ahs	38	26
धदक-	धदक-	41	17
द्वित्वे-	द्वित्वे-	44	28
धदान्ता-	धदन्ता-	49	7
धदान्त-	धदान्त-	52	11
-धदत्	-धदत्	61	23
-धुङ्-	-धुङ्-	65	7
धोष्टनाम्	धोष्टनाम्	73	19
धुङ्गिता	धुङ्गिता	82	10
धुङ्-	धुङ्-	88	27
धुङ्-	धुङ्-	89	21
-धोङ्-	-धोङ्-	92	29
धुङ्गाम्	धुङ्गाम्	101	.
धुङ्ग-	धुङ्ग-	102	8
कलक्याः ।	{ यकतिद् कालक्य । तेनेह न । सोदनेन एव तत्र म- त्रियति । एते कान्ताकाहय कादेहा कलक्यादेहे वा कलक्याः ।	109	1
धुङ्गिति	धुङ्गिति	.	21
धुङ्गि	धुङ्गि	146	30
धुङ्गि-	धुङ्गि-	171	16
धुङ्गिमिधु	धुङ्गिमिधु	178	15
धुङ्गि-	धुङ्गिदी धुङ्गि-	185	16
-धुङ्गिने	-धुङ्गिने	196	3

भाष्यकर्मप्रक्रिया Impersonals and passives	} 800	तत्पुरुषः "Tatpuruṣa" compounds	} 983
कर्मकर्तृप्रक्रिया Reflective verbs	} 809	बहुव्रीहिः "Bahuvrīhi" or attributive compounds	} 1034
सकारार्थप्रक्रिया Meanings of the tenses	} 811	द्वन्द्वः "Dvandva" or aggregative compounds	} 1054
इदन्तप्रक्रिया Words ending with the "krit" affixes	} 816	समासान्ताः The affixes which come at the end of compounds	} 1063
कारकप्रकरणम् Case-affixes	} 945	तद्धितप्रकरणम् The "Taddhita" affixes	} 1067
समासप्रकरणम् Compound words	} 962	स्त्रीप्रत्ययाः The affixes of the feminine	} 1341
अव्ययीभावः "Avyayibhāva" or indeclinable compounds	} 966		

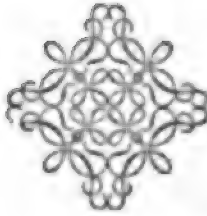
ERRATA.

For	Read	Page	Line.
Umāṣṭi	Umāṣṭi	17	23
Uhiṣṭi	Uhiṣṭi	.	24
Harṣea	Harṣea	20	23
षदन्ता	षदान्ता	25	24
Dentals	Dentals	32	20
Death + aha	Death + aha	38	26
षर्य-	षर्य-	41	17
दित्ये-	दित्ये-	44	28
षदन्ता-	षदान्ता-	49	7
षदान्त-	षदान्त-	52	11
-षर्य	-षर्य	61	23
-रुप-	-रुप-	65	7
षोऽन्ताम्	षोऽन्ताम्	73	19
दुष्टिता	दुष्टिता	82	10
दुष्ट-	दुष्ट-	88	27
कट	कट	89	21
-शोम्-	-शोम्-	92	29
सुष्याम्	सुष्याम्	101	.
षर्य-	षर्य-	102	8
कलक्याः ।	{ एकतिङ् कलक्याम् । तेनेह न । शोऽहर्षं एष लक्ष म- बिद्यति । इती कान्ताकाहव कादेवा कलक्यादेवे वा कलक्याः ।	109	1
दुष्टि	दुष्टि	.	31
कटि	कटि	146	30
दुष्ट-	दुष्ट-	171	16
कलक्या	कलक्या	178	15
कटि-	कटादी कटि-	185	16
-कलक्या	-कलक्या	196	3

For	Read	Page	Line
-सर्वथे-	-सर्वथे-	198	30
सङ्-	सुङ्-	201	33
परी	परी भ्रूणादी	203	23
दिभाते	दिभाते	214	18
अदीपिष्ट	अदीपिष्ट	224	23
सुन	सुन	235	3
स्फुरति	स्फुरति	236	1
अमाहुः	अमाहुः	.	23
-सुङ्-	-सुङ्-	239	15
सुङ्-	सुङ्-	.	16
तद्धिता	तद्धिता	242	26
तञ्च	तञ्चू	243	23
धरा-	धुरा-	256	6
च वाच्ये	वाच्ये	258	20
यदङ्ग	यदङ्ग	.	27
-विष्य-	-विष्य-	276	23
बोधुष्य-	बोधुष्य-	.	.
-राथ-	-रार्थ-	282	6
रायुल-	रायुल-	283	20
-यैम्	-यैम्	286	21
-रमना-	-रनुना-	291	29
भोक्तुम्	भोक्तुम्	303	25
-न्मम्	-न्मप	305	18
-कीर्तय-	-कीर्तय-	307	3
-द्वरा-	-द्वरा-	319	23
-यवनम्	-यवनम्	324	25
अद्यन्ता	अद्यन्ता	336	23
-कुत्तेः	-कुत्तेः	339	18
तत्पुत्रः	तत्पुत्रः	342	7
-अज्ञो	-अज्ञो	354	5
छेयः	छेयः	.	37
-अङ्गी	-अङ्गी	363	11

For	Read	Page	Line
-अथर्व	-अथर्वः	363	21
इत् उत् उक् ता-	इत्उत्उक्ता-	366	23
पूर्वा	पूर्वो	367	4
प्रायश्	प्रायश्च	374	24
-दुतो	-दुतो	.	29
-भूते	-भूते	376	5
-मितेषु	-मितेषु	384	26
हाट्यम्	हाट्यम्	390	22
इत्तु-	इत्तु-	407	2
व्याप्यो	व्याप्यो	410	28
टिड-	टिड-	414	1
वाद्यं च-	वाद्यं च-	.	25

• इति सुद्धिपत्रम् •

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

~~WIDENER
FEB 10 1993
BOOK DUE~~

